KOVÁCS GYÖRGY

Comoara Kristofilor

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Coperta și ilustrațiile de *Deák Ferenc*

Kovács György: *Kristófék kincse I II*

1960

Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó
Marosvásárhely

KOVÁCS GYÖRGY

KOVÁCS GYÖRGY

COMOARA KRISTÓFILOR

ROMAN

I

În românește de
ION URCAN

1965
EDITURA PENTRU LITERATURĂ

PARTEA I

Vîntul bate dinspre miriști

Funigeii cu sclipiri de curcubeu pluteau prin grădinile toropite, răsucindu-se pe după trunchiurile noduroase ale pomilor care începeau să se desfrunzească.

Aerul vibra în arşiţa înăbuşitoare. Din depărtare răzbătea zvon limpede, melancolic de tălăngi. Raţele alergau mereu spre apa Tîrnavei, şi gospodinele, disperate, fugeau după ele cît le ţineau picioarele.

Ultimele zvîcniri dogorîtoare ale zilelor alternau cu răcoarea nopţilor de vară tîrzie, învăluite într-un giulgiu uşor de aburi. Drumul era fierbinte ; pietrele încinse frigeau tălpile goale, bătătorite.

De undeva, din umbra tupilată la temelia casei ori în spatele şurii, împleticindu-se şi clătinîndu-se ca un om bēat, se arătă un tînăr cu păr negru, ciufulit. Părul, îmbîcsit de praf, părea spălăcit, şters. Pe bluza albastră de doc (cum poartă muncitorii de la oraş), pătată de ulei, de năduşeală şi de noroi, pe faţa mahmură şi mai ales pe genele lungi se aşternuse din belşug praful care se revărsa din batoză într-un nor gros.

Vremea secetoasă ţinea de săptămîni de zile. În anul ăsta, ploaia nu prea bătuse costişele înalte şi văile întortocheate, care se îngustează atît de neaşteptat de parc-ar fi nişte capcane.

Soarele îşi împrăştia necruţător focul peste ţarinile pîrjolite şi peste ogrăzile pustii. Dogoarea răzbătea prin acoperişurile de ţiglă ale şurilor, care trosneau din căpriori, iar razele se răsfrîngeau scînteind pe panglica alb-incandescentă a şoselei, ce taie la întîmplare satul în două.

În săptămînile astea, gospodinele căpătară multă experienţă şi îndemînare în tăiatul ţîfnei de pe limba

găinilor. Bătrînii, înclinaţi spre superstiţii, spuneau că vremea asta neobişnuit de fierbinte la sfîrşitul verii s-a abătut asupra norodului din pricina festivităţilor încoronării regelui Ferdinand, din toamna trecută. Tot de aceea — spuneau ei — s-au prăsit pînă-ntr-atît şi şoarecii care mişună pe ogoare ! Unii erau în stare să povestească chiar şi amănunte despre măreţele zile de pomină de la Alba-Iulia, cînd beţivanul de rege cică prea ar fi întrecut măsura golind cupele de vin. Cum spuneau ei : s-o îmbătat ca un porc. Care va să zică, de aceea rabdă acum pămîntul de sete.

Răspînditori atotştiutori ai zvonurilor despre încoronare erau mai ales secuii care băteau şoselele făcînd cărăuşie cu scînduri şi vase de lut.

Poveştile acestea au înfrumuseţat cu firul de aur al închipuirii, depănat voios, multe seri plicticoase şi nesfîrşite din iarna trecută. Afară scăpăra noaptea de iarnă şi crăpau pietrele de frig, înăuntru se înălţa fumul din lulele, sfîrîiau fusele şi se înfiripau povestiri uimitoare. De cum s-a desprimăvărat însă, şi oamenii au început a roi pe ogoarele care ademeneau mîinile harnice, a secat şi izvorul poveştilor...

Domnul Fülöp, mecanicul — căci el era tînărul cu mers greoi, moleşit de lene care ieşise la iveală, agale, de undeva de la umbră — bombănea mînios în sinea lui. De bună seamă că tocmai fusese trezit dintr-un somn adînc.

Domnul Fülöp nu putea fi văzut decît rareori în preajma maşinii. Mai curînd prefera să se ascundă de săgeţile soarelui din aceste ultime zile ale lui august. Tractorul îşi vedea de treabă şi singur, iar sătenii tot nu cutezau să-l atingă, mulţumindu-se numai să-l privească pieziş, de la cîţiva paşi, cu prudenţa şi cu respectul cuvenite unei minuni. De altfel, începuseră să se înveţe cu el. Ba mai mult, erau mîndri că în ogrăzile unde părinţii lor mai scuturau încă boabele de grîu din spice cu îmblăciul, duduie acum o asemenea maşină. Erau mîndri cu toate că domnul Fülöp nu le lua uium tot al treisprezecelea kilogram (ca proprietarul demodatei maşini cu aburi care treierase ani de-a rîndul grînele comunei înaintea domnului Fülöp), ci al doi-

sprezecelea, spunînd că tractorul cumpărat de bătrînul Fülöp şi batoza cenuşiu-deschisă lucrează mai bine şi mai economicos decît hodoroaga aceea veche. Domnul Fülöp şi rubedeniile lui, care au împînzit satul (ba cîte o rudă de-a sa se pripăşise şi prin satele din preajmă), îi asigurau pe săteni, cu argumente atît de convingătoare, încît aceştia le-au dat crezare, că grîul treierat cu tractorul dă rod mai bogat. Prevăzător şi clarvăzător, domnul Fülöp — care prin grija tatălui său a absolvit şcoala de meserii — se şi gîndea ca la anul să ia uium al unsprezecelea kilogram.

Motorul îşi făcea datoria cu sîrg şi cu credinţă faţă de familia Fülöp. O dată pornit, mergea de mama focului, fără cusur, pînă îl oprea mecanicul. Nici acum domnul Fülöp nu se apropiase de motor pentru că ar fi fost nevoie de vreo intervenţie omenească, ci doar aşa, din obişnuinţă. Se opri locului, se uită la tractor; somnul îi pieri din ochi, îl admiră. Apoi, clătinînd mustrător din cap, îşi zise:

„A turnat ceva în benzină ticălosul acela de negustor. Auzi! Motorul icneşte din cînd în cînd!" — şi, cu lenea caracteristică întregii sale făpturi, întinse braţul.

Copiii în cămăşi lungi, care tot timpul se hîrjoneau pe lîngă batoză şi tractor, se bulucirăîntr-o clipită, ca muştele la sirop, în jurul domnului Fülöp. Inimioarele lor zvîcneau năvalnic: sosise clipa mult aşteptată cînd mecanicul meştereşte ceva la motor. De cînd a început treierişul în sat, pîndeau zi de zi, din zori pînă seara tîrziu, momentele astea extraordinare. Un ştrengar în cămăşuţă îşi făcu loc lîngă domnul Fülöp şi, aţintindu-şi privirea asupra lui, îl întrebă plin de curiozitate şi neastîmpăr:

— Ce-ai tras? Cum se cheamă asta de care ai tras?

Domnul Fülöp nici nu-l luă în seamă.

— Ascultă! făcu ştrengarul, vîrîndu-şi capul pe sub braţele bărbatului. Scormonea cu privirea, îl stingherea, iar ochii îi ardeau de curiozitate. Ce-ai tras?

— Am să trag eu îndată şi de urechile tale!

Nu era frumos din partea lui, ba era de-a dreptul lipsă de recunoştinţă să-i răspundă pe un ton atît de

ursuz, de supărat. Bineînțeles că înainte de prînz, cînd soarele începuse să încingă cuptorul lui august încît nu mai era de suportat, și domnul Fülöp îl trimisese într-o goană la cooperativă, după bere, fusese mai prietenos. Ceruse copilului să-i aducă două sticle de bere și-i aruncase banii ca pe nimic. Apoi, după o jumătate de ceas, îi mai adusese încă două sticle, ceea ce nu însemna însă că zeama amăruie de orz ar fi satisfăcut pretențiile domnului Fülöp. I se păruse caldă, stătută.

Eh, numai cei de la oraș se pricep să păstreze berea! Acolo se ține la gheață, iar cînd dai pe gît o dușcă, două, te răcorești cu-adevărat. Dar aici? La țară? De unde să facă rost de gheață gestionarul cooperativei?

Domnul Fülöp soarbe berea asta prost păstrată, clocită, pînă cînd îl copleșește o toropeală. Așa face zi de zi. Nimeni nu-i poate pretinde să bea cît e vara de lungă apa sălcie a tuturor fîntînilor din sat. Se umflă așadar cu bere, apoi se ascunde și se tolănește undeva la umbră, iar motorul își vede de treabă...

Trebuie să-l înțelegem și pe domnul Fülöp. Trebuie să înțelegem de ce, în deverul cooperativei, tocmai berea consumată de el reprezintă suma cea mai mare, și prin urmare de ce în fața lui gestionarul își ridică pălăria de două ori mai sus decît — să zicem — în fața învățătorului, acest incorigibil cerșetor de credit. Trebuie să-l înțelegem, zic, pe domnul Fülöp. Căci nimeni n-ar putea afirma că cele două-trei luni cît ține treierișul ar fi o perioadă prea ușoară și simplă în viața lui. Dimpotrivă, probabil că fără sticlele de bere deșertate, domnul Fülöp nici n-ar putea îndura zilele chinuitoare din vremea treierișului. Prin cotețe, cocoșii încă n-au reușit să hotărască dacă se apropie zorile cu adevărat, sau îi păcălește doar lumina amăgitoare a lunii, cînd domnul Fülöp trebuie să sară din pat, chiar dacă abia e în stare să deschidă ochii de somn. Încă nu se crapă de ziuă. Cocoșii se încumetă să vestească zorile abia cînd el sosește la mașina învelită cu grijă în prelată, pentru a o feri de roua nopții, la gospodarul căruia i-a venit rîndul la treierat. (Firește, domnul Fülöp a adus-o aci, în bătătură, încă de cu seară.) Dar apariția lui este așteptată deja de cîțiva săteni care,

răsucind cîte-o țigară, pîndesc cum se destramă geana dinspre răsărit a cerului. Cîte un lucrător cu ziua mai zelos scuipă și la ceasul ăsta, cînd zorii se îngînă cu noaptea, amăreala strînsă în gură din ajun, tușește mărunt și stă gata să dea o mînă de ajutor mecanicului cînd acesta ridică prelata și o împăturește. Domnul Fülöp însă nu îngăduie pe nimeni în preajma mașinii.

Apoi, dă-i bătaie, cu mușchii înfierbîntați, pînă seara, ba chiar pînă noaptea tîrziu, adesea la lumina vie a farurilor, pînă ce lucrătorii cu ziua cad sleiți de puteri. Și pe deasupra, domnul Fülöp trebuie — la ceas tîrziu de noapte — să tragă batoza încinsă în ograda următoare, s-o instaleze, s-o acopere, pentru ca a doua zi de dimineață să poată porni munca fără întîrziere.

Așadar, domnul Fülöp trebuie înțeles! Consumul de bere își are rostul lui...

Nu-i mai puțin adevărat că, în schimb, domnul Fülöp cîștigă frumos. Batoza face să curgă în hambarul mecanicului aurul grînelor. Multe fete s-ar bucura dacă domnul Fülöp le-ar tîrî cu el acolo, la umbră, unde sforăie de obicei în timpul arșiței și unde s-ar întîmpla un lucru în urma căruia proprietarul vrednic de pizmă al tractorului și batozei s-ar vedea nevoit să se însoare. Frumoasele satului însă chicotesc doar și trag ocheade pe furiș. Le ține în frîu rușinea. Ce-ar zice satul?!

Batoza ia la rînd nu numai ogrăzile din acest sat, iar căruțele bătrînului Fülöp nu cară doar de la localnici grînele reținute ca tain. După ce s-a rotit prin curtea fiecărui gospodar, ca o rădașcă greoaie, mașina cea nouă trece, huruind zgomotos, peste deal, în comuna vecină, și acolo o ia de la început. Cutreieră rînd pe rînd satele de pe Tîrnava Mică, ba mai mult, ochii ei strălucitori, care luminează pînă hăt-departe, trag cîte o ocheadă chiar și dincolo de dealuri, în Ghinești, în Neaua, în Vădaș. Noaptea, cînd domnul Fülöp își remorchează mașina printre dealuri, pare că pe unde trece se cutremură și vuiește tot pămîntul.

Așa fiind, domnul Fülöp nici nu se gîndește să cîrtească în mod sincer din pricina încercărilor la care-l supun zilele de vară și treieratul de toamnă al trifoiului. Uneori adună de prin partea locului atîta grîu, orz, se-

cară, ovăz și trifoi, încît nici nu încap toate în grînarul lărgit. Parte din ele trebuie cărate cu sacii în podul casei. N-are nici o importanță că șoarecii care înoată în grîu trîntesc acolo, noapte de noapte, adevărate ospețe ; este de unde, și mai și rămîne.

Dar domnul Fülöp are mare nevoie de grîu. A cumpărat mașina în rate, și tatălui său îi tremura mîna cînd a iscălit poliţele. Noua batoză și-a căpătat faimă pînă pe meleaguri depărtate, și faptul acesta nu va suferi nici o știrbire atîta timp cît altcineva, un antreprenor, nu-i încurcă socotelile...

Copiii care căscau gura îngrămădiți în jurul domnului Fülöp pîndeau cu stăpînită înfrigurare să vadă ce urmează să se întîmple acum, ce are de gînd să facă domnul Fülöp, de ce pipăie ba o manetă a tractorului, ba alta. În urma atingerii, batoza mugi, urlă ca un animal rănit, apoi gemu înăbușit. Îi mai scăpară cîteva vaiete și, dîndu-și sufletul, scoase un ultim suspin și se opri. Peste ogradă se așternu o tăcere atît de grea, atît de țiuitoare, încît timpanele începură să doară. Glasurile oamenilor abia se mai auzeau.

Omul care băga snopii în batoză își zvîcni brațele în sus, își răsuci pumnii în aer și se întinse. Cînd își luă de pe nas ochelarii verzi, care îi apărau ochii de praf, femeia cu secera, de lîngă el, izbucni într-un rîs atît de nestăvilit, încît tremura și carnea de pe ea. Căci coșarul, cu petele rotunde dimprejurul ochilor, cu nasul coroiat, al cărui vîrf îi ajungea aproape la gură, și cu smocurile sprîncenelor stufoase sure de colb, semăna cu o bufniță uriașă.

Sudoarea sărată, neagră ca o zeamă de funingine, i se scurgea de pe frunte în orbite. Coșarul își șterse cu mîneca acea saramură, iar ochii injectați începură să-l usture îngrozitor.

În clipele astea, discul învăpăiat al soarelui abia mai putea fi văzut. Colbul nu voia să se împrăștie. Încremenise în aer. Nu se mișca. Întinsese un văl în fața ochilor injectați ai oamenilor.

Grea muncă, poate cea mai cumplită ! Și, după o zi atît de istovitoare, nu-i chip nici măcar să te odihnești. Pielea arde ca și cînd ar fi perpelită de foc. Dacă te

scărpini frige, ustură, dogorește și mai tare. Ar fi bine ca, după ce a înotat — cît e ziulica de mare — în colbul care iese din batoză, omul să se spele seară de seară pe corp, cu apă proaspătă. Ei, dar cine mai are poftă de așa ceva seara ? Cine mai are puterea s-o facă ? Mașina îi zorește pe lucrători ca turbată. Așa căldură nu s-a mai pomenit de cînd e satul. Măcar de-ar fi mai aproape rîul...

Gura le este amară, de parcă de dimineață pînă seara și-ar fi clătit-o cu fiere. Lucrătorii icnesc, tușesc, înjură. Ceva îi înțeapă și-i zgîrie în gîtlej ; parcă s-ar zvîrcoli acolo un gîndac cu ghimpi pe picioare. Dacă omul scuipă, saliva e ca zeama de lut...

Năprasnice zile !

Și nopțile sînt scurte. Astrul arzător care domnește acum atotputernic peste țarini și peste oameni fură cîte un crîmpei și din amurguri, și din zori. Țăranii au slăbit. Au fețele înnegrite, ochii bulbucați, pielea zbîrcită ca prunele uscate. Cine lucrează la batoză fie chiar numai o săptămînă, arată cu zece-cincisprezece ani mai bătrîn...

Pînă și pe chipul mecanicului se văd urmele acestor zile care storc sudoarea din om. Brazdele subțiri de pe fața lui par săpate cu dalta. Deși el nu se omoară cu munca. Lui îi dă mîna să se tolănească la umbră, pe cît cu putință undeva unde adie un vînticel.

Fiecare ar vrea să fie mecanic. Asta-i cea mai fierbinte dorință a oamenilor în timpul verii. De aceea oftează ei, la asta rîvnesc. Unii dau glas pizmei, își spun pe față gîndurile tainice și-l înțeapă pe domnul Fülöp cu vorba.

Mecanicul se încruntă și îl dăscălește pe nemulțumit, mînios :

— Eu ți le dau dumitale pe toate ! Ia-le ! S-o fi ars focul iadului de mașină în ziua cînd mi-am pus în gînd s-o cumpăr ! Să văd ce te-ai face dumneata cu răspunderea ?!

Gură are domnul Fülöp, și încă mare. Mai ales cu răspunderea se pricepe el să scoată ochii oamenilor și să le bage pumnul în gură :

— Știi dumneata ce-i aia răspundere ? Fii pe pace, că aci, lîngă mașina asta, ai învăța, cum mă vezi și cum te

văd ! Pentru că treaba nu stă așa cum socoți dumneata, că adică, hai să meargă, și cu asta — gata ! Că mai este și răspundere, știi dumneata ? Știi pe dracu ! Ce-mi mai bat gura ?! — dă el din mînă, privindu-l de sus, trufaș.

Îi dă mîna : mașina e a lui.

Cei dimprejur încuviințează, dînd înțelegători din cap. Ce-i drept e drept. Răspunderea e într-adevăr a domnului Fülöp, pe umerii lui apasă. La asemenea mașină trebuie să se priceapă omul, așa ceva nu-i de nasul unor țărani neștiutori ! Meșteșugul trebuie învățat. Mașina asta-i lucru mare ! Cine nu ține minte cum roiau oamenii împrejurul ei cînd a fost adusă în sat, de-ai fi zis că-i cine știe ce balaur din basme ? Erau unii care nici nu se încumetau să se apropie. Păi ăsta e un lucru din cale-afară de mare ; mulți nu-s în stare să îndruge nici măcar o vorbă despre tărășenia asta cu răspunderea. Doar cei mai sfătoși fac pe deștepții, bodogănesc, despică firu-n patru și se iau la harță cu domnul Fülöp.

Dar vremea trece. Iată, e al doilea an de cînd mașina se tîrăște dintr-o ogradă în alta. Oamenii au început să se deprindă cu ea. Și, pe măsură ce se înrădăcinează în ei deprinderea, se întețește și fierbe pizma pentru sforăiturile de dinainte de amiază ale domnului Fülöp. Oamenii șușotesc. Cu sau fără răspundere, pe zăduful ăsta de iad, peticul acela de umbră plăcută pe care îl descoperă domnul Fülöp în fiecare ogradă e mare lucru.

Tremurînd din încheieturi, cărătorii de paie dau în brînci sub poveri. Oamenii de la saci amețesc și se împleticesc. Pe cei care clădesc șira și pe coșar îi ucid razele soarelui...

În vîrful șirei mari stau doi oameni, doi bătrîni cu figuri grave. Ei continuă să se miște și după ce mașina a icnit pentru ultima oară. Unul — un secui bătrîn, cu mustața lungă, pleoștită — potrivește din furcă vîrful șirei, celălalt calcă de zor paiele ; le potrivesc și le nivelează cu furcile. (E nevoie de dibăcie și pentru treaba asta : în sat nu-i știe oricine rostul...). Și abia după aceea, tîrziu de tot, coboară de pe șiră.

Cu badea Duka Sándor, pe care l-ai putea recunoaște, după mustață, chiar și dintr-o sută, era cît pe ce să se întîmple un accident. Fiind mai bătrîn, vru să coboare

primul. Şira se înălţase însă, şi scara nu mai ajungea pînă la vîrf. Badea Sándor întinse un picior şi căută cu el în aer fuşteiul din capul scării, dar acesta nu se arătă dispus să se aşeze sub talpa moşneagului. Între timp, bătrînul alunecă tot mai jos. Picioarele lunecă pe paiele proaspete, strivite în maşină, ca pe gheaţă. Mai-mai să se prăvălească bietul om ! S-ar fi căţărat bucuros la loc, dar nici asta nu mai era cu putinţă. Cei de jos strigau :

— Ascultă, oleacă mai la dreapta !

— Încă ! Încă ! O şchioapă numa !

— Acolo-i ! Ei, încă o ţîră !

— Amu la stînga ! Nu pricepi ? La stînga !

— Mai jos ! Mai jos !

Inima îi zvîcnea, sîngele îi năvălea fierbinte în vine. În ultima clipă, piciorul nimeri totuşi fuşteiul scării. De data asta însă, se porni scara. Începu să lunece — mai întîi încet, aproape pe nesimţite, apoi tot mai repede. Cei din preajmă dădură fuga într-acolo, prinseră scara şi o ţinură pînă izbuti bătrînul să pună piciorul pe pămînt.

Noroc că-şi lăsase furca sus, în vîrful şirei, altfel uşor s-ar fi putut întîmpla să cadă în ea. Cu cinci ani în urmă, aşa îşi găsise moartea, la căratul fînului, Fábián Miklós. Carul încărcat cu fîn era îndesat zdravăn cu stănoaga, priponit, ca nu cumva să se răstoarne într-o rînă, pe şleaul mîncat de pîraie. Cînd totul a fost gata, dumnealui a aruncat furca de fier, de sus, de pe fîn, şi s-a grăbit să-şi dea drumul şi el din car, după ea. Dar, cum stănoaga era ca oglinda de netedă, nu s-a putut ţine bine. A căzut omul în furcă. I-au străpuns spinarea amîndoi colţii.

Aşa-i viaţa. Satul păstrează întîmplările acestea ; generaţiile îşi transmit din gură în gură poveştile cu accidente, cu nenorociri. Îndeosebi memoria babelor e vie şi bogată.

Mecanicul nici nu se sinchisea de cele ce se petreceau în jurul şirei, unde se buluciseră oamenii. Recunoscu copilul pe care, înainte de amiază, îl trimisese după bere ; chipul i se însenină şi îi făcu semn :

— Ia vino-ncoace ! Hai să-ţi arăt. Uite, vezi asta ? O vezi ? Cu asta opreşti. Iar cu asta porneşti. Uite-aşa ! Vezi ?

Băieţaşul era numai ochi şi urechi. Urechile parcă i se lungiseră, iar ochii i se mărîseră şi scăpărau.

— Văd...

— Ei... Nu-i mare scofală, nu ?

De mirare, copilul abia izbuti să îngaime :

— Pentru cine ştie...

— Ce ?

— Îi uşor pentru cine ştie...

— Trebuie să înveţi meseria, ăsta-i adevărul, zise mecanicul cu îngîmfare.

— Trebuie... Cui îi dă mîna... Acela poate...

— Ai vrea şi tu să ştii ?

— Vezi bine, dacă aş avea o maşină ca asta...

— Cînd ăi fi mare, te-oi învăţa eu.

— Bine-ar fi ! Dar dacă aş avea o maşină ca asta !...

— Dă-o la dracu ! Asta-i curată sărăcie ! Nu-ţi dori !

— D-apoi să rămîn la greblat pleavă ?

— Mai bine, ascultă-mă pe mine ! se scărpină mecanicul.

— Ei, de-ai face dumneata treaba asta...

Mecanicul încerca să convingă pe toată lumea că maşina asta nu-i decît un blestem pe capul lui. Dădu cu piciorul spre tractor, cu prefăcută mînie.

— Mai bucuros aş grebla şi eu pleava decît să mă canonesc cu asta ! Ştii tu cîtă bătaie de cap îţi dă o maşină ca asta ? Ştii pe dracu ! De unde să ştii ? Mă căiesc şi eu c-am cumpărat-o...

Copilul stătu pe gînduri. Chibzui. Dădu din umeri ca un om mare.

— Nu zic ba. Nici la greblat nu-i rău. Acolo, le hîrjonesc ficiorii pe fete, de cîrîie ca găinile.

Domnul Fülöp izbucni în rîs.

— Pe cine hîrjonesc, mă ? Ce tot îndrugi ?

— D-apoi pe fete.

— Da pe care ? Spune, să ştiu şi eu.

— D-apoi pe care-i la-ndemînă. Pe tăte.

— Tu pe cine ai văzut ?

— Eu, pe leicuţa Kati...

— În sat îs multe Kati, frăţioare. Pe care ?

— Pe leicuţa Kriştóf Kati.

Mecanicul plescăi din limbă. Treaba începea să-l intereseze din cale-afară.

— Şi cine o hîrjonea ?

— Bădica Albert.

— Care ?

— Păi bădica Györke Albert.

Pe faţa domnului Fülöp lunecă o umbră. Chipul îi deveni acru, de parcă ar fi mîncat pere pădureţe.

— Györke Albert ţi-i frate cumva ?

Băieţandrul scutură din cap.

— Nu mi-i.

— Poate ţi-i neam ?

— Nici neam.

— Da Kristóf Kati ?

— Nici ea.

Domnul Fülöp privi în jur şi făcu un gest de parcă ar fi vrut să-şi dea şapca pe ceafă. Dar cum n-avea şapcă, îşi răvăşi doar şi mai tare părul.

Băieţaşul, pe care maşina îl cucerise cu totul, era peste măsură de fericit şi de mîndru că domnul Fülöp stă de vorbă cu el. Clipea din ochi triumfător spre ortacii lui, care nu se-ncumetau să se apropie mai mult.

— N-ai vinde maşina asta ? îl iscodi el pe mecanic.

— Trăsnetul ei ! Aş vinde-o. Da cui ?

— Poate s-ar găsi stăpîn.

— Stăpîn da, cred şi eu. Da pentru asta mai trebuie şi bani.

— Nu-i adevărat, dumneata nu vrei s-o vinzi...

— Adă tu un cumpărător, şi i-o vînd, trase el un bobîrnac în scăfîrlia bălaie, tunsă chilug, a copilului, ceea ce avu darul să lege şi mai strîns prietenia lor.

Domnul Fülöp nu se prea înnădea la vorbă cu sătenii. De cînd s-a întors acasă din ucenicie, adică de cînd a fost şi calfă la Kaucsár, la Tîrgu-Mureş, se ţine cu nasul pe sus. Datorită maşinii, se înălţase parcă deasupra întregului sat, ca şi cum noroiul în care oamenii intră pînă la glezne, de cum începe să cearnă ploaia, nu s-ar lipi şi de ghetele lui.

Copilul prinsese atîta curaj, încît atinse o piesă la tractor şi, pentru că mecanicul nu se burzului, îl întrebă :

— De asta se trage, aşa-i ?

— De care ? De asta ? apucă maneta domnul Fülöp.

— Asta...

— Cu asta se oprește... Ți-am mai spus...

— Da se trage, ori se-mpinge ?

— Nici pomeneală să se tragă ! Ți-am spus doar ! N-ai priceput ?

— Da mîneru-i făcut ca și cînd ar trebui tras.

Mare minune că iscodeala și întrebările astea copilărești nu-l scoteau din sărite pe domnul Fülöp, care era un tînăr iute la mînie și nici cît a stat la oraș nu uitase înjurăturile întortocheate și iscusite care i se lipiseră cîndva de limbă, în cotlonul ăsta prăfuit de pe malul Tîrnavei Mici !

— Cu asta se oprește, explică el din nou, iar cu asta se decuplează.

— Da dumneata ai tras, sări copilul.

— Eu nu...

— Am văzut eu !

— N-ai văzut bine.

Clipind bănuitor, copilul se uită la domnul Fülöp, să vadă dacă nu cumva vrea să-l păcălească.

Mecanicul tot nu ajunsese la capătul răbdării.

— Contactul nu se trage. Cu ăsta se decuplează. Pricepi ?

— Pricepe trăsnetul ! Atunci, ce tragi ?

— Ți-am spus : la oprire, nimica.

— Da la pornire ?

— Uite, mînerul ăsta. Admisia.

— Și atunci pornește ?

— Numai cu asta nu, doar dacă învîrți și la manivelă...

Mare știință e și asta ! Respectul copilului pentru domnul Fülöp crește văzînd cu ochii. Cum de-i încape mecanicului în cap tot talmeș-balmeșul ăsta vrăjitoresc, harababura asta nemaipomenită, fără noimă, cum pare în ochii neștiutorului vlăstar de țăran mînuirea acestei mașini ? Pînă la urmă, dădu din cap minunîndu-se și dădu semne că ar vrea să se retragă. Dar, de data asta, se năpusti asupra lui domnul Fülöp.

— Ia stai, frățioare ! Cine vrea să-și cumpere tractor în sat ?

— În sat ? Ce știu eu ?!

— Atunci, ce tot îndrugi ?

— Am întrebat şi eu aşa, într-o doară.

— Da spuneai că s-ar găsi stăpîn...

— Ba bine că nu ! O maşină ca asta aduce cîştig bun la casă.

— Da cheltuiala ? De asta, bineînţeles, nu vorbeşte nimeni.

— Se spune că face să curgă aur la casa omului.

— Aur ! Pe dracu ! Griji ! Necazuri !

Dialogul ăsta nevinovat strecură bănuiala în capul domnului Fülöp, iar în urechi gărgăunii, care începînd de atunci, ori de cîte ori rămînea de unul singur sau se ducea la culcare băuimăcit de bere, aveau să înceapă a se agita. Bine-i mai prinde omnului să afle ce şuşoteşte satul ! Pentru că, dacă i-ar da cuiva prin minte să-şi cumpere tractor, s-a zis cu venitul domnului Fülöp ! Şi nici tainul nu l-ar mai putea hotărî după bunul său plac ; lua-l-ar dracu pe cel care a scornit concurenţa !

Chibzui o clipă, vîrî mîna în buzunar, scoase o monedă şi o zvîrli copilului, în praf.

— Ţine ! Şi cînd îi mai vedea cum o hîrjoneşte Györke Albert pe leicuţă-ta Kati, să-mi spui şi mie... Ridică odată banul acela, mă !

Băieţaşul se uită lung, cu jind, la bucata de metal care zăcea lîngă piciorul lui, dar, cu toate că-l ispitea într-atît încît nici nu-şi putea dezlipi ochii de pe ea, nu ridică banul. Scutură din cap.

— Nu-mi trebuie...

— Ei, una ca asta nici n-am mai văzut !

— Eu nu-l pîndesc pe bădica Albert ! spuse copilul, hotărît.

— Ei-ei ! Ia te uită ! tresări mecanicul.

Băiatul continuă cu seriozitate :

— Şi găzdoiul mi-o dat să beau, da-n zădar.

— Ce-o vrut găzdoiul ?

— Tot de leicuţa Kati m-o-ntrebat şi dumnealui.

— Care găzdoi, mă ?

— Păi, găzdoiul...

Cel care-i dăduse copilului să bea un pahar de vin plin cu rachiu, şi apoi, cu şoapte mieroase şi în mare taină, îl descususe despre purtările Katiei Kristóf şi

despre tîrcoalele lui Györke Albert, era Galambos Ádám. Dar — spre cinstea băieţaşului — nici chiar marea cantitate de rachiu nu reuşise să-i dezlege limba. Cu atît mai vîrtos l-a apucat însă limbuţia cînd i-a dus lui Györke Albert vestea despre ceea ce-l interesa pe Galambos... Ce-l atrage oare pe băieţaşul ăsta la Albert? Dracul ştie. Şi doar flăcăul nu-l îmbie nici cu rachiu, nici cu bani...

Măi, da ce codană cu căutare a devenit fetiţa aceea mică şi şleampătă care se juca în ţărînă pe vremea cînd domnul Fülöp (şezînd într-o căruţă cu doi cai, pe o ladă plină cu straie, încuiată cu un lacăt zdravăn) a plecat la oraş, într-o zi din prag de toamnă, să înveţe ştiinţa aceea mare, la care a mai trebuit să adauge doar tractorul şi batoza, şi ia uite cum îi mai curge bogăţia în casă! Bătrînul Fülöp nu prea vorbise despre planurile lui. Nici chiar soţiei sale nu-i destăinuise nimic. Pornise doar la drum cu feciorul — căruia abia îi mijea puful pe bărbie — şi căzuse la învoială cu Kaucsár. Şi ia uite ce-a ieşit din el!

Tînărul Fülöp! Acum poartă pantaloni şi trece pe lîngă frumoasele satului cu o mutră atît de acră, de parcă l-ar supăra chiar şi foşnetul fustelor. Le ocoleşte. Dar de multe ori, cînd se tolăneşte la umbră ameţit de atîta bere, îşi închipuie ce bine-ar fi dacă l-ar trezi Kristóf Kati zîmbindu-i şi gîdilîndu-i buzele cu un firicel de pai, ca şi cum ar umbla pe el o gîză... Şi dacă n-ar vui, n-ar mugi, n-ar dudui maşina în apropierea lor, ci ar zumzăi doar albinele prin grădină...

Avea şi domnul Fülöp vise. Visa şi el. Nu era nici el de lemn. Era tînăr şi plin de viaţă.

Acum, cu o mişcare mînioasă, cu totul de neînţeles, puse piciorul pe moneda care zăcea în praf. Doar nu-i ţăran, să tremure pentru o para chioară! Copilului i se strînse inima, îl privi, dar nu crîcni.

— Dă o fugă pînă la noi, zise mecanicul apucînd un bidon prăfuit, şi adă ulei! Să am şi eu un folos de pe urma ta! Spune că eu te-am trimis.

Cum flăcăiaşul nu se urnea, mecanicul îl întrebă:

— Ei, ce faci? Te duci?

— Dacă mă laşi să pornesc eu motorul...

Domnul Fülöp luă o nuia de jos.

— Şterge-o, mă, cînd îţi spun ! Mai eşti aici ? Ei, Pilatul tău de tîlhar, nu alergi într-un suflet după ulei, de să-ţi iasă limba de-un cot ?

Îl fugări prin ogradă, dar nu cu tot dinadinsul, ci numai în joacă. Băieţaşul îl privi din uliţă rîzînd şi apucă bidonul cu mîna cealaltă, fără să-i pese cîtuşi de puţin de şuieratul nuielei din mîna domnului Fülöp.

Între timp, în jurul şirei de paie se porniseră mari cercetări. Oamenii se sfătuiau, se foiau încoace şi-ncolo, cu multă seriozitate. Convorbirea o susţinea îndeosebi bătrînul Duka. Genunchii îi mai tremurau încă de spaimă. Bătrînul se oprea mereu locului, şi răsucindu-şi gîtul se uita în sus, printre gene ; cerul senin, strălucind într-o lumină albastră-alburie, îi lua ochii.

— Năcazu-i că scara o fost răzămată la loc rău. Ia uitaţi-vă : s-o strîmbat şira. S-o lăsat pe-o parte, de gîndeşti că ar vrea să se culce pe-o rînă. Oricum, cînd clădeşti o şiră trebuie să-i ştii rostul. Nu-i îngăduit ca scara să steie răzămată numa într-o parte. Nici n-am băgat de samă că...

— Nu mai vedea şi dumneata atîtea ! îi tăie vorba ortacul său, şi trase pe furiş cu coada ochiului în toate părţile : nu cumva să prindă de veste găzdoiul că şira n-a fost bine clădită.

— Asta nu-i cuşmă, s-o trîntim pe-o ureche, îi întoarse vorba bătrînul.

Frecîndu-se la ochi, mecanicul se apropie de oameni. Flecăreala băieţaşului îi stîrnise curiozitatea : cercetă dacă nu-i vede cumva, printre oamenii tocmiţi cu ziua, pe Györke Albert ori pe Kristóf Kati. Multe mîini vrednice sînt de trebuinţă lîngă o maşină ca asta ! Îţi poţi da seama pe deplin de lucrul ăsta abia atunci cînd mirosul mîncării îi ademeneşte pe zileri, făcîndu-i să se strîngă laolaltă, îmbulzindu-se şi căutînd vasul plin cu zeama al cărei miros se răspîndeşte peste ogradă şi face să le chiorăie maţele.

Unora dintre ei li se pare că lumea începe să se învîrtească în faţa ochilor ; foamea chinuitoare le dă ameţeli.

Mecanicul însă își freacă într-una ochiul, și-l freacă din ce în ce mai tare, iar cu celălalt se uită să vadă cîți oameni se revarsă în ogradă de după șira de paie, din șură, din grînar. Iată — și mîndria îl năpădește — mulțimea asta de oameni, toți pînă la unul, lui trebuie să-i mulțumească că au de lucru. Caută în ochii lor strălucirea recunoștinței. Dar vede numai chipuri asudate, chinuite. Aude doar tusea și gîfîiala piepturilor.

Pe acareturile acoperite de praf, lumina soarelui se prelinge ca aurul. Și pe acoperișul de țiglă roșie s-a așternut un strat gros de praf, pe care numai ploaia o să-l mai spele cîndva. Domnul Fülöp adulmecă în taină. Dincolo de grădini se vede cîmpul, unde, după strînsul grîului și ovăzului, pîrloagele zac întunecate și pustii. Mai încolo, pădurea s-a îmbrăcat într-un verde mohorît și trimite cîte o adiere de vînt peste miriști.

Domnul Fülöp oftează adînc. Îl fură gîndurile. Nimeni nu poate ghici la ce se gîndește și ce fel de simțăminte i se învălmășesc în inimă.

În timp ce-și freca de zor ochiul injectat, mecanicul îl căuta pe stăpînul casei.

Galambos se pierduse în furnicarul de oameni, de parcă l-ar fi înghițit pămîntul. Toată dimineața a stat de strajă lîngă saci, care se umpleau repede. Lua mereu cîte un pumn de boabe și, frecîndu-le între degete, le cîntărea din ochi. Păzise șuvoiul de grîu, care curgea din batoză de parcă mașina ar fi vărsat aur. Cu picioarele pironite în pămînt, stătuse ca vrăjit, lipit — nu alta — de locul acela. El însuși nota într-un carnet cîți saci duc în spinare cărătorii, cărora le pîrîiau oasele sub povară. La socoteli se cere băgare de seamă, ca nu cumva să se pomenească păgubit. Căci sacii nu-s toți pe-o măsură : unii au trei mierțe, alții — două și jumătate. Ori de cîte ori se cîntărea un sac, atingea cu mîna limba cîntarului. Era cu ochii în patru, nu cumva să scape în tain un bob măcar peste cît se învoise cu alde Fülöp.

Mai adineauri se apropiase cineva de stăpînul casei și-i șoptise ceva la ureche. Oamenii mai băgară de seamă că Galambos a dat din cap și a pornit spre grînar. Celălalt se luase după el și, trăgîndu-se cînd spre

dreapta, cînd spre stînga, îl urmă pe stăpînul casei, care mergea înainte, cu paşi hotărîţi, egali.

În sat, nu toţi oamenii au grînar. Mulţi spun, şi încearcă să dovedească, că nici nu le trebuie. Ei cară bucatele în pod, unde le pătrunde mai bine vîntul. Se întîmplă ca în grînar să nu se usuce bine grîul. Dacă omul nu-l păstrează pentru măcinat, ci ca să-l vîndă — şi cît mai grabnic — unui negustor, e bun şi-aşa. Cînd nu-i bine uscat, grîul e mai greu, trage la cîntar. Dar vezi că şi negustorul e uns cu toate alifiile şi se străduieşte să scadă cît mai mult cu putinţă preţul bucatelor umede!

Făcînd pregătirile pentru treierat, Galambos şi-a greşit socotelile. Pregătise doar un singur hambar, iar acela se şi umpluse cu boabe de grîu ca mărgăritarul. Grîul era uscat bine ; şi pe mirişti, şi în stog a avut timp să se usuce. Nu va avea nici o bătaie de cap.

Încruntat, Galambos se sui pe un bolovan şi aruncă o privire în cel de-al doilea hambar, în care nu se făcuse curăţenie. Ghemuită, o fată îi dădea zor, curăţindu-l cu o măturică. Păianjenii îşi căutau scăparea printre crăpăturile scîndurilor. Fata rupea pînzele de paianjen cu mişcări repezi. În aer pluteau, învîrtindu-se, fulgi. De unde dracul au ajuns fulgii în hambarul ăsta ? Fata tuşi, îşi duse mîna la gură şi se îndreptă niţel de şale : simţise deasupra capului privirea găzdoiului.

— De ce, Doamne iartă-mă, te-ai băgat acolo ?

— Altfel cum era să mătur ? ridică ea din umeri.

— Ieşi de-acolo ! Dumnezăul ei de treabă ! De unde fac rost amu de scînduri ?

Cînd fata sărise înăuntru, fără cea mai mică băgare de seamă, se rupsese o blană pe fundul hambarului. Clătinînd din cap, Galambos îşi pipăia lobul gros, cărnos al urechii. Se aplecă şi se uită sub hambar suflînd din greu, îl cercetă din ochi şi pe dedesubt, şi pe deasupra. Din orice parte o privea, blana mîncată de cari era ruptă. Trebuia să caute altă scîndură.

Multe şi felurite gînduri îi trecură prin minte în timp ce-şi bătea capul şi cumpănea ce-i de făcut cu spărtura. Îl năpădi ciuda. Că doar nu acum, cînd treieratul e în toi, e vremea pregătirii hambarelor. Ar fi trebuit să-i

dea în gînd mai din timp. De, dacă nu se află femeie la casa omului !...

Galambos Ádám era holtei, şi cu toate că de la o vreme se cam îngrăşase, şi corpul i se cam îngreunase, cioarecii tot îi jucau, abia vizibil, pe picioare. Aşa păţeşte bărbatul cînd trece de al patrulea deceniu de viaţă. Deşi — trebuie să recunoaştem — la Galambos trecerea anilor nu lăsase urme, fie că oasele şi carnea lui erau prea tari, fie că dintele de oţel al vremii era prea slab. În ultimul timp, gîtul i s-a îngroşat şi mai mult, cu toate că şi pînă acum vinele de pe ceafă stăteau să-i crape. Pungile de sub ochi i s-au fleşcăit niţel, iar faţa parcă i s-ar fi împurpurat ; pasămite, din pricina prisosului de vigoare care i se învîrtoşa în trup — îşi dădeau cu părerea femeile din sat, care îl măsurau din ochi, şuşotind între ele.

Pe vremuri — sînt douăzeci şi mai bine de ani de atunci — cînd şi Galambos Ádám ajunsese la vîrsta sorocită pentru însurătoare, satul se preocupase foarte mult de persoana lui. Ai fi zis că lunile şi anii care zburau adunau tot felul de zvonuri şi bîrfeli pe limba femeilor, care se grăbeau să le răspîndească. De multe ori îl pîndeau pe găzdoi. Fetelor le-ar fi părut bine să le iasă vorbe cu el, dar nu era chip. Galambos Ádám nu voia să se însoare. Dacă era întrebat, ridica doar din umeri, îşi lua pălăria şi-şi vedea de drum. Se ferea să dea prilej să i se poată spune cumva vreuneia dintre ele : „Fierbinte te-ai mai închinat, draga mea ; ptiu, a dat norocul peste tine ! De zece ori pe zi să-i mulţumeşti lui Dumnezeu că ţi-o-mpletit Galambos Ádám conciul !"

Taina n-are decît să rămînă taină, că astăzi tot nu mai preocupă pe nimeni. Viaţa satului îşi urmează cursul, anii macină zilele una cîte una... Cu toate acestea, în sătucul ghemuit la poalele dealurilor care gîtuie valea mai sînt şi astăzi unele care oftează într-ascuns după averea lui Galambos. Privirile femeilor care trec pe uliţă se abat cu jind spre ograda găzdoiului, întotdeauna curată şi cu mîndreţe de acareturi. Face să te uiţi şi la casa mare, de cărămidă, pentru că nu se sumeţesc multe case la fel nici în partea din sus, nici în partea din vale a satului. Pînă şi cei doi cai ai lui atrag atenţia

asupra lor cînd străbat satul la trap, în clinchetul clopoţeilor...

Galambos ţine şi argat, pe Réti András, tocmit de peste deal. De la o vreme, găzdoiul munceşte tot mai puţin. Are dreptate ; de ce s-ar omorî cu munca ? Pentru cine să agonisească ? Pentru cine să trudească ? Pentru ca de pe urma mîinilor sale să se îngroaşe osînza Porkolábilor ?

Cît despre asta, nici vorbă că, slabă cum e, lelei Porkoláb nu i-ar strica, biata de ea, să prindă oleacă de grăsime. De cînd se ştia pe lume, nu fusese înclinată spre îngrăşare. A fost uscată şi dreaptă ca o scîndură, cum de altfel sînt multe ţărănci, despre care, cît sînt tinere, gurile rele nu întîrzie să spună : „Cu cît mai ciolănoasă, cu-atît mai vîrtoasă".

Multe i-a mai pus în cîrcă gura satului şi lelei Porkoláb ! Deşi, la drept vorbind, ce-i priveşte pe alţii ce face ea ? E treaba ei. Cu ce şi cui greşeşte ea dacă deretică ograda lui Galambos — şi cînd te gîndeşti, nici măcar pe simbrie, ci numai din îndemnul inimii sale bune ? Clevetitoarele, cu gurile lor spurcate, fireşte, nu vor să recunoască că lelea Porkoláb are o inimă de aur. Căci dacă se duce să-i deretice holteiului, să-i mături, să-i lipească pe jos în pridvor şi în odăile din spate, ea săvîrşeşte doar o faptă creştinească. Odăile din faţă cunosc în mai mică măsură roboteala mîinilor ei harnice. Nimeni nu se foloseşte niciodată de odăile din faţă. Lui Galambos îi ajunge o singură încăpere, şi de altfel în odăile din faţă se simte oarecum străin. Mai demult ţinea acolo — pe jos, pînă nu le cărau negustorii — fructele de toamnă : merele şi perele. Timp de atîţia ani, mireasma plăcută a batulelor, ionatanelor şi ponicelor a pătruns atît de adînc în pereţi, încît aerul din odaia aceasta e parfumat chiar şi vara. Cel care intră aci ar vrea să-l soarbă pînă în adîncul plămînilor.

De doi ani încoace, o mare parte din fructe e pusă în beci, pe rafturi aerisite, făcute anume. Aci se păstrează mai bine decît sus, în casă, unde încă de la primul ger li se zbîrcea coaja.

Lelea Porkoláb obişnuia să lege într-o boccea rufele murdare ale găzdoiului şi să le ia acasă. La început se

strecura din casă, cu povara ei, abia după ce apunea soarele, cînd satul era învăluit în beznă. Acum însă nu mai tăinuiește că ea este aceea care are grijă să-i pregătească lui Galambos, duminică de duminică, o cămașă de pînză, albă ca zăpada, cu toți nasturii la locul lor. Altfel, dacă bietul burlac s-ar mînia cumva din pricina nasturelui lipsă, nici măcar n-ar avea pe cine să-și verse năduful.

Bătrîna Porkoláb avea grijă ca, printre celelalte treburi ale ei, măcar o dată, de două ori pe săptămînă, să-i tragă lui Réti András o mamă de mușteluială, jucîndu-și și pumnii pe sub nasul argatului — în timp ce el clipea speriat — pentru că ar fi lăsat să li se usuce cailor bălegarul pe crupă. Căci Galambos Ádám nu-i în stare nici măcar să-i ardă din cînd în cînd argatului său cîte-o scărmăneală zdravănă. Or sluga, dacă nu simte hățurile strunite, își ia nasul la purtare — susținea bătrîna, iute ca focul, paznic de neclintit al rînduielii și curățeniei în gospodăria lui Galambos.

Tii, grozavă nevoie ar mai fi aici de o femeie! ofta uneori lelea Porkoláb, regretînd sincer vremurile trecute și propria ei viață neizbutită. O nevestică aprigă foc, cu mîini ca sfîrleaza și bună de gură, care să-l facă să zbîrnîie, la o adică, nu numai pe argat, ci chiar și pe stăpîn. Ce gospodărie mai este aceea unde nu se aude niciodată răpăitul unor vorbe răstite și ascuțite? Chiar și atunci cînd zvîrle cîte-o înjurătură, Galambos Ádám înjură numai cu glas înăbușit, mormăit...

Firește, femeia asta, a cărei gură meliță fără istov, nu îndrăznea să-l ia în vîrful limbii pe găzdoi. Față de el se străduia să se arate supusă, mieroasă, să-i fie pe plac. Lelea Porkoláb avea grijă să nu întreacă măsura, își dădea seama cît se poate întinde. Știa bine că, deși în gospodăria lui Galambos trece drept de-a casei, nu face parte din familie. Ea n-are aici nici o putere. Cu toate că la urma urmelor ar putea invoca și o înrudire mai depărtată cu el. Bunicul lui Porkoláb, soțul ei, fusese văr de-al doilea cu mama lui Galambos Ádám.

Uneori Galambos ar fi vrut să se vadă scăpat de femeia asta fără o clipă de astimpăr. Lui îi plăcea liniștea, tihna și, pe măsură ce anii treceau, se retrăgea tot mai

mult din viața satului. Nu prea mai avea prieteni. Vechii ortaci îl părăsiseră, iar neamurile mai mult de dragul averii căutau să-i fie pe plac. Pe oamenii care trăiau în preajma lui îi cunoștea temeinic. Știa bine că cel care-i va moșteni averea îl va apuca pe Dumnezeu de picior. Bineînțeles, ar fi încă timpuriu să se vorbească despre asta, că doar Galambos e în deplinătatea puterilor și sănătos tun. Dar de la o vreme tresare adeseori din somn în faptul zorilor, la gîndul înspăimîntător că odată și-odată tot va sosi noptea aceea, cînd flăcăruia vieții lui se va stinge definitiv și zorile nu se vor mai ivi niciodată. Ortacii lui de demult, de pe vremea cînd era flăcău, se însuraseră pînă la unul și zămisliseră care doi, care trei copii, ba unora le ies fuga-fuguța în întîmpinare, cînd se întorc de la cîmp, cîte cinci-șase flăcăiași. Desigur că, o dată cu copiii, în întîmpinarea capului familiei aleargă și grijile. Necazuri peste necazuri îi întîmpină la fiecare pas pe bărbații aceștia, cu tîmplele de pe acum argintii, care au izbutit cu chiu, cu vai să se întoarcă acasă din baia de sînge a războiului. Galambos nu cunoștea asemenea griji. Căci alta e viața acelora pe care îi macină grijile pentru viitorul familiei, al copiilor, și cu totul altele sînt zilele mohorîte, însingurate ale lui Galambos.

Bătrîna parc-ar fi adulmecat ceva din taina ascunsă sub tăcerea ursuză a găzdoiului. Se stîrni în ea o bănuială : te pomenești că lui Galambos nu-i place viața, așa cum i-a fost rostuită ! Te pomenești că nici nu i-ar părea rău dacă n-ar mai roboti neîntrerupt în preajma lui puțintica, sprintena lele Porkoláb, veșnic purtîndu-i de grijă și stingherindu-l cu supărătoarele ei meschinării, cu sfaturile ei neroade, cu dereticatul ei migălos, cu neîntreruptul ei curățat și frecat, cu spălatul rufelor însoțit de nori mari de aburi ! La urma urmei, cine și ce este ea pentru el ? Ce-i pasă lui de viața ei ? Inima i se strîngea cutremurată. Se temea. Că bine îi mai prindea cînd ducea acasă cîte-un pumn de făină, un boț de brînză, o felioară de șuncă ori de slănină... Uneori se alegea chiar și cu niscaiva bănuți din casa lui Galambos. Acasă la ei, satul sporise cu patru copii. Adevărat că toți sînt mari ; cele trei fete sînt măritate, iar feciorul s-a însurat și el. Dar o dată cu ei s-a fărîmițat și bruma

de pămînt pe care-l aveau. Acum, nepoţeii se joacă în ţărînă sau plîng în leagăn. La anul, cel mai răsărit merge la şcoală, şi tocmai asta-i buba : prea s-au înmulţit gurile în familie pentru sforicica aceea de pămînt !

Hei, numai de n-ar sfîşia mîna nemiloasă a sorţii visele urzite în legătură cu viitorul Ilonei ! Se va împlini oare ceea ce şuşoteşte de ani de zile satul, şi anume că Ilona îl va moşteni pe holteiul ăsta nătîng ? Pentru lelea Porkoláb, faptul că în ultima vreme gura satului amuţise pe nepusă masă era un semn rău. De la o vreme, limbile ascuţite ale femeilor nu-şi mai trec atît de des una alteia numele Ilonei şi al lui Galambos Ádám. Asta nu-i putea fi pe plac. Ce s-o fi întîmplat ? Să fi rămas oare totul baltă ? De altfel, lelei Porkoláb ajunsese să i se pară îndoielnic dacă a fost cu adevărat ceva între ei. Să fie Galambos într-adevăr nesimţitor la foşnetul fustelor ? Oare chiar din pricina asta nu s-a însurat ? Şi atunci Ilona ?... O, Dumnezeule care m-ai făcut, de ce laşi să orbecăie în întuneric o minte de femeie domnică să le ştie pe toate ?

Mama tinerei femei ştie cîte-n lună şi-n stele, şi totuşi uite că i se mai învîrtejesc pe dinainte taine întunecate. În timp ce — întorcîndu-se cu gîndul în urmă, la trecutul apropiat — potriveşte una lîngă alta zilele, ca inelele în lanţ, strînge grămadă şi suceşte pe toate feţele, în memorie, vechile bîrfeli, îşi aminteşte cum şuşoteau trecătorii după Ilona şi cum apăreau zîmbete, uneori invidioase, alteori dispreţuitoare, pe buzele nevestelor care făceau caz de cinstea lor, în inimă i se aprinde şi i se stinge rînd pe rînd flacăra speranţei, cu atît mai mult cu cît în familia Ilonei nici gînd să izbucnească incendiul care să-i mistuite cuibul. Soţul dădea din mînă cu înţelepciune : nimic din toate astea nu-i adevărat ! Flecăreala babelor nu-i bună decît de luat în rîs ! Şi Faggyas János rîdea, de se cutremurau pînă şi pereţii. Toată lumea ştie doar că Galambos Ádám, deşi e un bărbat zdravăn, bine legat, cu femeile... De !... Toată lumea ştie ; pînă şi vîntul, tot despre asta povesteşte ! Şi tot mai clevetesc ? Că Porkoláb Ilona, nevasta lui Faggyas János... Ei ! Dar cine s-ar putea descurca în hăţişul acestor trăncăneli ?

Fapt e că lelea Porkoláb a pus stăpînire pe gospodăria lui Galambos Ádám. Dispunea şi poruncea, pe un ton care mai-mai că nu admitea împotrivire. Bănuia totuşi — şi ţinea seama de asta — că dacă Ilona n-ar fi fata ei, astăzi n-ar pregăti ea în încăpătoarea bucătărie de vară a lui Galambos Ádám mîncare pentru zileri şi n-ar porunci aici cu o mutră care impune supunere desăvîrşită, ceea ce face să se aprindă de invidie pînă şi cea mai blajină inimă. Face şi drege întocmai ca acasă, în gospodăria ei.

În ochii mici şi negri ai lelei Porkoláb însă, nu poate citi nimeni cam ce fel de ghimpe o înţeapă la inimă. De mult n-a mai văzut-o pe Ilona în casa asta... Şi spaima o izbeşte din nou în piept. Să se fi sfîrşit ? S-a sfîrşit ? Pe vecie ? Dumnezeule-Doamne !

Pradă unor asemenea presimţiri sfîşietoare, a unor asemenea bănuieli care-o înjunghiau ca nişte cuţite, muţenia bărbatului era greu de îndurat. Te pomeneşti că într-o bună zi, după o îndelungată şi îndărătnică tăcere, îi va spune : „Ei, mătuşică, îţi mulţumesc din toată inima că mi-ai purtat de grijă pînă acum ca o mamă. Dar s-a lăsat şi peste dumneata amurgul şi ţi s-au îngreunat şi dumitale picioarele. Mai cu cale este să rămîi de aci înainte acasă şi să-ţi încălzeşti reumatismul lîngă vatră. Nu-mi mai deretica, nu-mi mai spăla rufele, nu mai porunci, că şi aşa ştie argatul ce are de făcut. Eşti de trebuinţă şi în familia dumitale..."

Lelea Porkoláb se îngrozea de clipa asta mai cumplit decît de ceasul morţii. Că doar atunci, cînd într-o bună zi moartea o va vîrî în pămînt, toate se vor aranja, dar cît timp trăieşte ea, familia trebuie să mănînce, iar nepoţii au nevoie de straie şi de încălţăminte.

Adesea, fetele, ba chiar şi noră-sa, îşi trimit toată liota să mănînce la ea. Dacă se vede scoasă din casa lui Galambos, prichindeii rămîn cu burta lipită de şira spinării.

Inima bătrînei Porkoláb se umplea de amărăciune ori de cîte ori se gîndea că va veni o zi cînd i se vor aduna în casă cîte şase-şapte nepoţi, şi ea nu va avea cu ce să le astupe gurile flămînde. Nici fetelor şi nici nurorii nu le poate spune să nu-i trimită copiii pe cap, că nici

ea n-are după ce bea apă. Of, cum ar putea rosti lelea Porkoláb asemenea vorbe ? S-ar stîrni o vrajbă cumplită ! Nici în mormînt n-ar ierta-o.

Nu-i bine nici măcar să gîndeşti la asemenea lucruri, că te apucă durerea de cap. Şi ce copii buni şi cuminţi sînt nepoţii ei ! Uite, şi domnul mecanic leagă prietenie cu unul dintre ei. L-a trimis şi după bere înainte de-amiază. Lelea Porkoláb e tot timpul cu ochii pe copii ; îi urmăreşte, le ţine socoteala, îi pîndeşte pe fereastră. Dar, ia te uită : unde Doamne iartă-mă l-a trimis din nou domnul Fülöp pe băiat cu garniţa ? I-ar putea da cîţiva bănuţi, ce dracu ! Are de unde. Maşina aduce destui gologani. Are buzunarele doldora de bani, dar nepotului bătrînei Porkoláb nu i-ar arunca nici măcar un bănuţ, să-şi cumpere şi el bomboane de la prăvălie — că doar aşa-s copiii : se dau în vînt după dulciuri.

Lelea Porkoláb a adus cu ea la treierat nici mai mult, nici mai puţin decît patru nepoţi. De fapt nu i-a adus, au venit ei singuri. Au năvălit ţinîndu-se de poalele bunicii, ca puii după cloşcă. Lelea Porkoláb va da de bucluc cu ei cînd li se va face foame şi, trăgînd-o de poale, îi vor cere de mîncare.

Azi, vlăstarele familiei Porkoláb vor mînca cu lingura cea mare, fapt care umple de nespusă bucurie inima bunicii. Nepoţeii, lumina ochilor ei, îşi vor umple burduf burţile mici şi calde. Au ce să înfulece la masa lui Galambos, se găseşte aici de toate din belşug, că nici bunul Dumnezeu nu ştie unde trebuie belşugul. Numai de n-ar mai ademeni încoace încă vreun nepot mirosul prînzului îmbelşugat ! Că mirosul ăsta se răspîndeşte peste tot satul. Lelea Porkoláb se gîndeşte la copilul nurorii sale, Erzsi. Pe ăsta nu-l poate suferi înaintea ochilor... Că e un copil obraznic, în stare să scoată limba pînă şi la bunică-sa. Cînd n-o vede Erzsi, bătrîna nu scapă niciodată prilejul să-l tragă de păr. Apoi nu se împacă nici cu gîndul că Erzsi îi dă mereu cu gura : Duceţi-vă la bunica, acolo vă puteţi îndopa, mă, nemîncaţilor ! Are Galambos de-ajuns. Acolo nu se ştie ce-i strîmtorarea, iar astăzi bunica părăduieşte acolo bunătate de mîncare. La taurul cela ursuz, putrezi-i-ar...

Şi-apoi, dacă ar mai veni încă un nepot, oamenii ar da drumul unui şuvoi de vorbe veninoase; ar şuşoti între ei ca stuful în bătaia vîntului. Simte de pe-acum cum îi arde pielea sub privirile lor pline de tîlc. N-au pic de ruşine. Oamenii de prin partea locului au ochi otrăviţi şi gură spurcată — bombănea bătrîna în sinea ei.

Lelea Porkoláb, comandantul bucătăriei, nu se agită singură pe lîngă vatră. Surata ei, cealaltă bucătăreasă, iese în prag şi strigă spre maşină, gesticulînd de mama focului.

— Domnu Pilep! Domnu Pilep! strigă ea peltic, dînd din mîini şi ţipînd fără răgaz, pînă prinse mecanicul de veste.

Tînărul îşi şterse mîinile cu o cîrpă murdară de ulei, apoi o luă alene, tacticos, spre locul de unde venea chemarea. Îşi corectă numele, pe care limba femeii i-l cam schimonosise:

— Nu Pilep, lele, ci Fülöp!

Lelea Porkoláb luă pe loc apărarea suratei sale, arătîndu-i totodată şi mecanicului respectul cuvenit:

— Nu i-o lua în nume de rău, dragă domnule Fülöp. Nu poate rosti cuvintele cum se cuvine, biata de ea, că-i lipsesc dinţii de sus. Ei, dacă am avea în sat un doctor de dinţi!... Se spune că la Sîngiorz vine unu în fiecare săptămînă. Da cine are bani pentru aşa ceva? Între timp, bătrîna se gîndea că bine i-ar mai sta Ilonei să aibă unul sau doi dinţi de aur: cînd vorbeşte, să strălucească. Şi i-o mai rămas şi din copilărie un cusur la vorbă, adăugă ea cu îngăduinţă.

Mecanicul dădu înţelegător din cap şi se spălă pe mîini, în ligheanul pregătit cu grijă. Lelea Porkoláb pusese lîngă vas şi un săpun parfumat. Ştie ea cum e rînduiala şi ce se cade. Cînd era fată a slugărit ani de zile la alde popa şi apoi la oraş. A aşezat pe speteaza scaunului prosopul, să vadă mecanicul că în gospodăria lui Galambos Ádám domneşte ordinea chiar şi fără femeie.

Dar surata căreia lelea Porkoláb îi luase cu atîta rîvnă apărarea se simţi jignită. Faţa i se aprinse ca ardeiul, şi buzele i se crispară.

— Ţine-ţi gula! Nu-ţi mai băga nasu în tăte!

Lelea Porkoláb se prefăcu, cu mult tact, că nu a auzit protestul, şi pentru a evita sfada îl pofti binevoitoare pe mecanic în odaia din faţă, cu nişte gesturi de parcă ar fi mînat puii către coteţ :

— Pe-aici, dragă domnule Fülöp, pe-aici. Închid şi uşa îndată, să nu pătrundă dincolo mirosul ăsta greu, de untură. Aici miroase tare urît, adulmecă ea, simţi ? Aşa-i la bucătărie, n-ai ce face, trebuie să te deprinzi.

Şi privirea ochilor ei vioi, mici şi negri alerga încoace şi-ncolo, cu sprinteneala unei gîze prinse între geamuri. Într-o singură clipă înşiră atîtea, încît domnului Fülöp începură a-i vui urechile.

— Da n-ar fi trebuit să vii pe-aici, dragă domnule Fülöp, ci pe uşa cealaltă, de-a dreptul în odaia din faţă. Pentru ce să vezi dumneata ce gătesc gospodinele astea harnice ? De atîta mîncare, te pomeneşti că ţi se taie pofta ; că am văzut eu oameni cărora li s-a aplecat văzînd prea multă mîncare. Odată, la un ospăţ, bietul tata nici n-o mîncat sarmale, că atîtea o văzut, de i-o pierit pofta pe veci. Sări, dă repede vinul ! porunci ea forfotind. Şterge paharele, nu le pune dinaintea domnului mecanic pline de praf ! Ia cîrpa ceea curată ! se răsti ea, văzînd că peltica Sári vrea să facă să strălucească paharele de vin cu cîrpa de şters pe mîini. Ei, da greu îţi mai umblă mîna, tu ! Ai putea să fii păduche în cămeşa de sărbătoare a mîne-ti ! Se întoarse din nou, zîmbitoare şi binevoitoare, spre mecanic : Unde l-ai trimis pe nepotu-meu, dragă domnule Fülöp ?

Se interesa doar aşa, de formă, mai curînd ca să se laude cu copilul. Bărbatul îi răspunse peste umăr :

— Acela-i nepotul dumitale ?

— Chiar aşa, dragă. Ba încă e cel mai mare. Îi al fetei mele Ilona. S-or cam grăbit cu copiii, şi doar le-am spus că plozii vin şi nechemaţi. O dată porniţi, ţin-te, Ilona !

Mecanicul se opri.

— Şi-i chiar al Ilonei ?

— Al ei dară ! O ştii ! Ilona, cea care...

Domnul Fülöp dădu din cap.

— Nici vorbă, nici vorbă ! Al Ilonei ! Ştiu, ştiu !

Lelea Porkoláb simţi că obrajii săi bătrîni, numai zbîrcituri, i se acoperă de roşeaţă şi nu cuteză să-l privească

pe mecanic în față. Ce-o fi știind domnul Fülöp despre Ilona ? Să-i fi ajuns și lui la ureche puzderia de trăncăneli ? Se strecură afară, cu capul tras între umeri, închizînd ușa cu băgare de seamă.

„Bine-ar fi să-mi aduc aminte cine-i Ilona !" își scormonea domnul Fülöp memoria. Plecînd din sat, chipurile celor de-acasă i s-au șters din minte, pierzîndu-se printre amintiri. Trebuie să învețe a-i cunoaște din nou. Vag de tot, parcă-și aduce ceva aminte despre Porkoláb Ilona, dar chipul ei nu i se limpezește...

Răsuflă adînc și își roti privirile prin odaie. Cu un gest larg, aruncă pe pat șapca murdară de ulei și de praf. Înainte de a cădea, aceasta se izbi de perete, lăsînd o pată cenușie, de ulei. Domnului Fülöp puțin îi păsa de asemenea fleacuri ; nici măcar nu băgă de seamă. Se așeză la masă cu mișcări greoaie, leneșe. Paharul curat, strălucitor, așezat cu gura-n jos (să nu intre vreo muscă înainte de a fi apucat mecanicul să se folosească de el), îi lua ochii. Vinul însă nu era nicăieri. Domnul Fülöp mormăi nemulțumit. În schimb, aerul plăcut, răcoros, îl umplu de satisfacție. Aici ar fi trebuit să se ascundă înainte de masă pentru a dormi. În odaia asta nu pătrund nici muștele. În timp ce dormea înainte de masă, muștele l-au ciupit la mînă. Locul se umflase și-l mînca al dracului, ceea ce — după părerea babelor — înseamnă că va ploua.

Dar, ia să vedem ce-i cu Ilona asta... Copilul pe care l-a trimis după ulei să tot aibă zece-unsprezece ani. Bătrîna zice că-i primul născut al Ilonei. Fetele se mărită de obicei la vîrsta de optsprezece-douăzeci de ani, chibzuia domnul Fülöp. Ilona să tot aibă vreo treizeci. Cei mai frumoși ani din viața unei femei. Acum i se împlinesc și se rotunjesc brațele și pulpele. Tii ! Bine-ar fi să-și amintească limpede chipul Ilonei ! Și doar e mai mult ca sigur că domnul Fülöp, cum bate el ogrăzile la rînd, cu batoza, o fi văzînd-o aproape zilnic. Ei, dar nu poate fi cu ochii la fiecare femeie ! Sîngele i se înfierbîntase al dracului. Simțea că nu va mai putea îndura multă vreme, ca un ascet, zilele acestea de vară înecate în vuietul batozei, în bere și prînzuri grase. Iar maică-sa îi dă de grijă în fiecare zi, lamentîndu-se : să fie cu

ochii-n patru, nu cumva să-l prindă careva în laţ, că femeile se dau în vînt după avere.

În uşă se ivi din nou silueta vioaie a lelei Porkoláb. Rumeneala de adineauri îi pierise din obraji. Domnul Fülöp n-are decît să ştie orice despre fiică-sa Ilona ; nu contează. Ilona e măritată, are bărbat, şi asta acoperă totul.

Mecanicul se însenină. Nu se ştie dacă la vederea vinului galben, străveziu, din sticlă, sau pentru că o putea întreba din nou pe lelea Porkoláb despre Ilona.

— Şi copilul cela să fie cu adevărat nepotul dumitale ?

— Vezi bine !

— Isteţ băiat...

„Da ! Isteţ ! L-ai trimis şi cu bidonul, dar nu te-ai gîndit să-i dai de-o bomboană măcar..." Domnul Fülöp îşi turnă în pahar şi gustă băutura. Treaba asta îl transfigură cu totul.

— Bun vin ! Aprigă băutură ! recunoscu el.

— L-o adus găzdoiul de la saşi, îi destăinui lelea Porkoláb cu oarecare lăudăroşenie, ca şi cum i s-ar fi cuvenit şi ei ceva din aprecierea mecanicului.

— Saşii se pricep. Îi curat ca aurul.

— Vin de Filitelnic... S-o limpezit de tot...

Mecanicul goli paharul, dîndu-l de duşcă dintr-o singură înghiţitură, şi plescăi strașnic din limbă.

— Da nepotul dumitale-i copil isteţ, reîncepu el.

— Ar putea fi de ajutor pe lîngă maşină, bătu şeaua bătrîna.

— Şi ăsta-i feciorul Ilonei ? Hm !

— Chiar aşa. Al Ilonei. Ăsta-i cel mai mare.

Şi bătrîna îi umplu iar paharul. Surîse. Poate că pînă la urmă tot îşi va da seama mecanicul că prichindelul moare după dulciuri.

— Da apucă odată păharul cela ! Foloseşte-l, domnule Fülöp ! îl îmbie femeia, ba încercă chiar să i-l împingă ea însăşi în faţă. Dar mîna îi tremură, de teamă ca nu cumva să-l verse şi să facă de ruşine casa lui Galambos, de aceea îl împinse doar, cu băgare de seamă, mai încolo. Foloseşte-l sănătos, că a pica el şi găzdoiul. S-o dus pe undeva... şi doară mai adineauri l-am zărit pe-aci, pe dinaintea casei.

Domnul Fülöp nu aşteptă să fie îndemnat de două ori. Cu o mişcare dibace, dădu de duşcă şi al doilea pahar. Îi era sete, nu glumă, şi gîtlejul i se uscase de atîta praf.

— Copilu-i isteţ, nici vorbă, repetă el.

— Plozii ăştia-s nişte împieliţaţi, dragă domnule Fülöp. Pui de draci, nu altceva !

— Cui o fi semănînd ? Poate maică-si ? rîse tînărul.

Lelea Porkoláb pricepu întrebarea. Tresări. Drace ! Atîta tot adulmecă taina domnul Fülöp ăsta, ba dintr-o parte, ba din cealaltă, încît te pomeneşti că pînă la urmă va da în vileag tărăşenia cu Ilona şi cu Galambos Ádám. Tare ar mai fi vrut acum să se facă nevăzută !

— Ei, aşteaptă ! Umple-mi, mătuşică, paharul.

— Da bea-l sănătos, dragă domnule mecanic, că ţi-l dăm din tătă inima.

— Şi aşa ! Numa atîta vreau să-ţi mai spun, că pe copil îl ispitesc maşinile. Se vede că are tragere de inimă.

Femeia încuviinţă :

— Aşa zice şi domnu învăţător...

Domnul Fülöp îşi scoase pieptul musculos în afară, trase aer adînc în plămîni.

— Unde-o fi văzut maşini învăţătorul ?

— N-o vorbit despre maşină...

— Atunci ?

— Aşa, numa printre altele.

Domnul Fülöp lovi uşor în masă, lăsîndu-şi pumnul să cadă pe ea.

— Da eu vorbesc despre maşină... Că tragerea de inimă-i lucrul cel mai de căpetenie ca să ajungă cineva un specialist bun. Să aibă tragere de inimă. Să iubească maşina. Ăsta-i lucrul cel mai de căpetenie ! Domnul Kaucsár, la care am învăţat eu, spunea mereu că lucrul cel mai de căpetenie-i dragostea de maşină.

Şi, la vorba asta, îşi întoarse iar privirea către pahar. Ar fi vrut să aducă vorba despre Ilona, dar cum ? Spuse doar atît :

— Va să zică, s-ar putea face mecanic. Nu ştiu ce au de gînd părinţii. Ce vrea să scoată din el maică-sa. Adică Ilona...

Firul vorbei luase asemenea întorsătură, încît bătrîna rămase năucă. Nu mai pricepea unde vrea să ajungă domnul Fülöp. Ridică doar din umerii ei subțiri, ascuțiți.

— A crește el dimpreună cu ceilalți...

Bărbatul rosti sentențios :

— Da mecanic, în veci să nu-ți faci dumneata nepotul. Sfatul ăsta eu ți-l dau ! Măcar că are tragere de inimă... Că știi dumneata, mătușică : răspunderea ! Răspunderea aia înfricoșată !...

Cum o fi Ilona asta ? Că și tatăl domnului Fülöp spusese că nevestele-s de preferat fetelor. Mai puține riscuri. Trebuie să fii doar cu băgare de seamă, ca nu cumva să prindă soțul de veste și să pună mîna pe par...

— Mecanic, eu îți spun, niciodată ! rîgîi el, și cu asta se simți grozav de ușurat. Măcar că are tragere de inimă.

„Gura, da, îți merge. Dar de bomboane ai uitat !" îi ocăra în sinea ei lelea Porkoláb, netezindu-și șorțul alb, de parcă ar fi vrut să găsească mîinilor o îndeletnicire, spre a nu mai trebui să-i umple iarăși paharul înainte de a apărea găzdoiul.

Bun e vinul sașilor ! Nici Dumnezeu din cer nu prididește să-l sature de băutură pe mecanicul ăsta cu gîtlejul larg : ar înghiți chiar și Tîrnava. Ar trebui să mai dea o raită și pe la bucătărie. Însă dacă-l lasă acum pe domnul Fülöp de unul singur, ăsta golește pînă la cea din urmă picătură ulciorul plin cu vin săsesc.

— Spune-i Ilonei, i se dezlegă domnului Fülöp limba, spune-i voie bună și sănătate, iar copilul să nu-l facă mecanic, măcar că are tragere de inimă.

Auzind aceste cuvinte, lelea Porkoláb tot trebui să-i mai toarne un păhărel, deși îi tremura mîna. Apucă sticla și-i surîse mulțumită mecanicului, ai cărui obraji se împurpurau tot mai tare.

Să-i poftească ea în odaia din față pe cerșetorii aceia ? Să-i îmbie cu loc, să-i așeze ea la masa unde se ospătează Galambos Ádám, găzdoiul, împreună cu mecanicul, cu domnul Fülöp, care, în pofida vîrstei sale tinere, se bucură de atîta trecere ? Să înfulece ei belșugul ăsta de bucate gustoase ?

Ei, asta niciodată ! Mai degrabă le aruncă la cîini !

Lelea Porkoláb se încăpăţînă. Simţea cum îi dogoreşte tot trupul. Că de-ar fi bănuit ea ce pune la cale Galambos, n-ar fi primit nici moartă să-i gătească de ziua asta mare ! Una ca asta nu s-a văzut de cînd se ştie pe lume lelea Porkoláb, şi dumneaei nu-i de azi, de ieri. Neam de om n-a pomenit încă, în satul ăsta, ca un găzdoi să-i aşeze pe nemîncaţii aceia la masa lui, departe de toţi ceilalţi, alături de mecanic. Şi tocmai Galambos Ádám !

În timp ce mesteca tăiţeii care pluteau în supa grasă, galbenă, lelea Porkoláb simţi că inima ei călită se frînge de durere. Făcuse o oală de supă, mare, plină ochi, încît ar putea să umple două găleţi bune. Mesteca atît de mînioasă, atît de întărîtată, încît mîncarea stropea plita înroşită, sfîrîind pe placa fierbinte de tuci şi umplînd aerul cu aburi grei, înecăcioşi.

N-are decît să se verse toată, ei nici că-i pasă ! Cel puţin asta nu va intra în burdihanul cerşetorilor.

Ar trebui să deschidă uşa şi fereastra din dreptul uşii, să fie curent. Aburii ar ieşi din bucătăria de vară într-o clipită ! Dar din pricina curentului ar putea-o apuca durerea de dinţi. A fost întotdeauna sensibilă la curent. De cum îi trecu asta prin minte, îşi strînse gura pungă, îşi duse mîna la obraz, care, de ofensată ce se simţea, ardea ca focul.

— Auu, dintele ! ţipă ea.

Ajutoarea o privi şi întrebă :

— Te-i cu tine, dlagă ? Te-ai păţit ?

— Tulai, dintele ! Dintele !

— O, biată Máliszkó ! Dintele ! Asta-i tale lău...

— Numa cît m-am gîndit la el, şi m-o şi săgetat. Tulai, rău mă mai doare ! Văd stele verzi !

Cealaltă ridică fără să vrea ochii spre tavan, întorcîndu-i stăruitor, încît nu li se mai vedea decît albul. Parcă s-ar fi rugat. Dat fiind însă că stele nu erau pe nicăieri, o sfătui pe lelea Porkoláb :

— Al tlebui, poate, să pui ţeva cald. Te clezi, dlaga mea ?

Îndemnul ăsta nerod spori şi mai mult mînia lelei Porkoláb. Atunci cînd omul nu-şi poate destăinui durerea din suflet, oricę cuvînt îi sporeşte doar arţagul.

— D-apoi nu-i destulă căldură? Ce mai vrei? se răsti ea.

— Ei-ei! Asta-i altă căţiulă. Si alta-i ţeea ţe se pune la dinte. Pesemne că ţi-a fi găunos dintele. Al pi tlebuit să ţi-l scoată. Apoi, amu ai ţe sufeli, biata de tine!

Lelea Porkoláb îi răspunse scrîşnind furios:

— Că numa de umblat după ceva cald am eu vreme amu! Să-mi doftoricesc dintele! Chiar amu! Să-l ia dracu! Dacă-i place lui să mă doară, din partea mea doară-mă pînă i s-a urî! clănţăni ea din dinţi, ca să se răzbune.

Cealaltă îi dădea înainte în legea ei, cu cuvinte blajine de compătimire:

— Al tlebui să pui ţeva. Pe biată maică-mea, pie-i ţălîna usoală, ţel mai bine o usula cînd îsi punea la dinte mălai cald, întl-o pungă. Mi-aduc aminte si de mosu-meu. Dumnealui băga în punga de duhan ovăz sau sale caldă, si aia si-o apăsa pe oblaz. Asta îl alina de gîndeai că i-o luat dulelea cu mîna, ba mai si aţipea dumnealui si spolăia, cu toată dulelea dé dinţi!... Ascultă-mă pe mine, tlebuie să pui ţeva...

Multă bătaie de cap mai ai cu gătitul la o zi mare ca asta! Bucătăria ajunge în miezul atenţiei tuturor. Care mai de care adulmecă, îi dă tîrcoale, aruncă mereu cîte-o privire înăuntru, sub cuvînt că vrea o gură de apă, iar între timp trage cu ochiul la oalele în clocot. Chiar şi cinci femei ar fi puţine la gătit. Păi ia să vedem: împrejurul maşinii asudă cel puţin şaisprezece oameni, şi, vezi bine, lelea Porkoláb nu-i singura care nu-şi uită de nepoţi. Fiecare caută să profite de ocazie şi-şi strînge la vremea amiezii toată familia, iar găzdoiul e nevoit să-i poftească la masă, ca să nu se poată spune că-i zgîrcit ca stînca stearpă. Oricît i-ar roade viermele zgîrceniei, în asemenea ocazii găzdoii fac mutre surîzătoare, mieroase, lăudînd cu vorbe măgulitoare neamurile celor ce dau zor pe lîngă batoză. Aşa se cade în cea mai blagoslovită zi din an: gospodarul să aibă inima plină de bucurie, iar de pe buze să-i picure mulţumirea. Orice s-ar întîmpla, n-are voie să se supere, altfel recolta nouă nu va fi binecuvîntată. Trebuie să-şi înăbuşe fără să crîcnească mînia ori amărăciunea care i-ar năpădi cumva

inima. Ziua asta nu-i la fel cu celelalte trei sute șaizeci și patru, căci batoza numai și numai în această zi toarnă în saci grîul curat, a cărui aromă fină, ușoară, pătrunzînd în piept, netezește pînă și zbîrciturile sufletului.

Așadar, pe lelea Porkoláb o dor dinții. Cealaltă femeie care trebăluiește în bucătărie, tăcută, cugetă în sinea ei. Cum de a îndurat biată lelea Porkoláb toată dimineața durerea asta groaznică de dinți ? Încă de dimineață era fără chef ; noroc că n-a întrebat-o dacă nu cumva i s-au înecat corăbiile ! De cum a prins a dudui mașina în curte, a devenit tăcută și arțăgoasă și tot timpul s-a purtat de parcă ar fi alungat din preajma ei niște nori negri. Nu i-a scăpat nici un prilej de a se lega de munca suratelor sale. Poruncea mai aprigă ca orișicînd, ba de cîteva ori se răsti la ele cu lingura de lemn.

La urma urmei, ce are ea cu celelalte femei care întocmai ca și ea ajută la gătit ? Cu ce drept le poruncește de parc-ar fi un bătrîn căprar cu fustă ? Nu-i nici ea mai mult decît celelalte bucătărese.

Totuși, nu se încumetase nimeni să crîcnească. Îi suportaseră toanele, înghițiseră fără o vorbă observațiile ei usturătoare, și — cu toate că la un moment dat răbdarea lor ajunsese la o încordare extremă — sfada n-a izbucnit.

Totul a pornit de acolo că încă de dimineață lelea Porkoláb a băgat de seamă mutenia găzdoiului. Galambos o privise ca și cum în fața lui n-ar fi fost altceva decît aer. Cu instinctul ei ascuțit, femeia desluși ceva suspect în asta. Dar atunci încă nu știuse ce înfiorătoare durere de dinți avea să se abată asupră-i la ceasul amiezii, adică după ce, ieșind din odaia în care stătuse cu atîta plăcere la taifas cu mecanicul, va da cu ochii de Galambos, care tocmai venea dinspre hambar. Fiind în toane bune, puse mîna pe brațul bătrînei, o trase deoparte și-i șopti la ureche, cu o șiretenie plină de tîlc :

— Pentru cîți ați pus masa înlăuntru ? Pentru doi ? Ei, mai puneți cele de trebuință pentru încă doi. Avem după ce bea apă ; la masa ceea se pot sătura și patru guri.

Galambos trebuie să fi poftit la masă niște prieteni. E în toane bune găzdoiul. Grîul a dat rod bun. De ce ar fi necăjit ?

— Să puneți din belșug pe masă, acolo înlăuntru, să nu rămîie nimeni flămînd, spuse el.

Lelea Porkoláb îl privi lung.

— Pentru patru ?

— Pentru patru să zicem. Da atîta, încît să se sature și șase.

— Grăiește limpede : pentru patru, ori pentru șase ?

— Așa cum îți spun. Nu-nțelegi ? Patru, și făcu socoteala pe degete.

Demonul curiozității începuse s-o împungă pe bătrînă între coaste ca un vătrai încins. Cine pot fi oare ceilalți doi ? Oare ce-ascunde Galambos în gușă ? Uite, asta o durea pe ea, că găzdoiul umblă cu ascunzișuri ; ceva nu-i la locul lui în treaba asta...

Chiar și acum vrea s-o lase pradă acelei curiozități chinuitoare. Dar, ca și cum s-ar fi răzgîndit, Galambos se opri și se întoarse :

— Ascultă, lele Máriskó. Dumneata nu ești străină în casa mea. Rînduiește dară lucrurile așa cum îți spun. Vorba asta liniști pentru o clipă inima femeii, ochii lelei Porkoláb sclipiră, dar în clipa următoare simți că i se face negru înaintea ochilor. Cu glasul lui sec, măsurat, găzdoiul continuă : Ai putea potrivi chiar dumneata lucrurile, ca una care ești nelipsită din tăte. Că dumneata doară nu-mi ești străină, ci neam. Eu n-am vreme să văd de tăte. Cu alte cuvinte, ar trebui să-i spui bătrînului să poftească de-amiază... în odaia din față, ca oaspete al meu...

Ochii lelei Porkoláb aruncau fulgere întunecate, iar pe față și pe frunte, zbîrciturile i se adînciră. Pufni înăbușindu-se :

— Cui ? Cui trebuie să-i spun ?

— Ți-am spus doară. Bătrînului, badei Kristóf Jancsi...

(Atunci o săgetă prima oară ticălosul ăla de dinte.) Lelea Máriskó căscă gura după aer, ca și cum ar fi gîtuit-o cineva.

— Cerșetorului ăluia ?

— N-avea dumneata grija asta !

— Ce-ai de gînd cu el, Dumnezeule care m-ai făcut ?

— Asta-i treaba mea...

Lelea Porkoláb își smulse năframa de pe urechi.

— Cum ai spus ? Badei Kristóf Jancsi ?

— Ei, drace ! Nu cumva ai început să surzești ?

— Nu cred să fi auzit bine !

Galambos rîse.

— Ba da ! Chiar așa !

Lelea Máriskó nu-și mai amintește cum a ajuns în bucătărie. Pufnind și trăsnind, smuci ușa sobei și aruncă în foc doi butuci, cu atîta putere, încît nu lipsi mult să spargă peretele cuptorului. Apoi înșfăcă o cană care se nimeri să-i fie la-ndemînă, și cînd o trînti o dată mai încolo, îi sări smalțul.

Galambos își văzu de drum. Se îndreptă cu mers greoi, măsurat spre odaia din față. Lelea Sári holbase niște ochi de mai-mai să-i iasă din cap, dar să deschidă gura, să întrebe nu cuteză.

(Acum țipă lelea Porkoláb că o dor dinții...)

Dar mintea sănătoasă învinge clocotul sîngelui. Orice s-ar spune, în casa asta Galambos poruncește, nu lelea Porkoláb. Își stăpîni așadar zbuciumul. Hei, dacă nu i-o veni Ilona de hac flăcăului ăstuia bătrîn, rîncezit în propria-i osînză, apoi... Ilona era toată nădejdea ei.

Și atunci avu o nouă surpriză. Galambos, care tocmai urcase treptele de piatră, se răzgîndi ; se întoarse și spuse, în așa fel ca să audă și celelalte femei, nu numai lelea Máriskó :

— Cum spuneam ? Pe bătrînul Kristóf și pe fie-sa. Uitasem să-ți spun de ea. Așadar, cu ea îs doi.

Lelea Porkoláb tuna și fulgera :

— Am priceput ! Știu socoti și eu ! Unu cu unu îs doi ! Și doi cu doi îs patru !

— Chiar așa. Ți-o spun pentru că și asta ține tot de bucătărie. Îngrijește-te dumneata de treaba asta, lele Máriskó... Din partea lui, putea ea să fiarbă mult și bine de mînie ; nici că-i păsa. Dumnealui se ține bine pe picioare, n-are nevoie să-l sprijine lelea Porkoláb. Eu n-am vreme amu să umblu după ei — și cu asta se făcu nevăzut.

Oare de ce îi poftește găzdoiul la masă pe badea Kristóf Jancsi și pe Kati, fata lui? Ar trebui să stea de vorbă cu Ilona, să afle cum stau lucrurile cu Galambos. I se părea că ceea ce face Galambos e o înfiorătoare lipsă de recunoștință față de ea. Și dacă n-ar mai lua acasă rufele murdare ale găzdoiului, ci le-ar trînti să putrezească într-un ungher? I le-ar spăla Kristóf Kati? Cine știe ce pune la cale diavolul ăsta bătrîn?... Asta-i recunoștința? Asta-i mulțumirea? Că și deunăzi, care femeie ar fi fost oare atît de smintită să șterpelească de la cămașa soțului ei năsturașul acela albastru, numai și numai ca să nu-i lipsească lui Galambos Ádám? Astăzi nici nu se mai găsesc de vînzare asemenea năsturași albaștri... Și după toate astea, el cutează să poftească oaspeți la masă? Și tocmai pe Kristófi?!

Era foc și pară, fierbea în sinea ei ca aburii groși într-o oală. Era cătrănită, clocotea de mînie, trîntea și izbea. Apoi prinse glas lelea Sári.

— Stii țeva? La dlacu! Lasă-n sălăție mălaiul cald! Ține mai bine la măsea un pic de vinals tale ca pocul. Îi mai bun ca tăte! Punga caldă-i bună pentlu copii!

Lelea Máriskó făcu un gest de refuz.

— Parcă prididesc eu amu să mă țin de asemenea treburi?! Ai mai pus blide pe masă? Ei, dă fuga! N-auzi că s-o oprit maşina? Ne așteaptă cu mîncarea!

În curte, în fața casei, acolo unde se așternuse umbra pereților, fu înjghebată o masă lungă, mare. Adunaseră toate cearșafurile care se găseau în casă; albe și vărgate, mai noi și mai vechi, pe care încă mama lui Galambos Ádám le căpătase de zestre, și acoperiseră masa cu ele. Lelea Porkoláb chemase două fetișcane să pună masa. Acestea cărau lingurile și străchinile, încrucișîndu-se ca niște iți. Cu acest prilej a trebuit să fie folosite pînă și lingurile de lemn. Cuțite n-au pus decît două-trei, printre străchini, că doar de aceea are omul dinți, ca să rupă carnea cu ei; de cuțit nu-i nevoie decît pentru tăiat pîine.

Lelea Sári ieși bîțîindu-se în curte, dădu ocol mesei lungi, socoti în gînd, cercetă totul cu o mutră încrun-

tată, apoi îi raportă bătrînei Porkoláb, comandantul bucătăriei :

— Gata. Masa-i pusă. S-al putea scoate si mîncalea... Da păhalul ţela de vinals, eu îţi spun, ţi-al alina zunghiulile din palcă cum mă vezi si te văd. Ascultă-mă pe mine !

Privi în jur. Cea de-a treia bucătăreasă poruncea pe-afară, prin curte, la pusul mesei.

Lelea Sári deschise uşa dulăpiorului zidit în perete, scoase două pahare de vin pîntecoase — din care se bea rachiul la treieriş — şi scuturâ sticla.

— Să nu spui că tlebuie să faţi tu si tleaba asta. Ţine ! Sau nu ni se cuvine, chial de nu te-al dulea dinţii, biata de tine ? o îndemnă ea pe lelea Porkoláb, făcîndu-i cu ochiul.

Alungă roiul de muşte din dulăpior, de pe strachina în care se iuţea nişte brînză. Alături, în pungi de hîrtie rupte, era sare şi boia ; pe astea, nesăţioasele muşte le ocoleau.

Nu îndrăzni să umple paharele pînă nu-i făcu semn lelea Porkoláb. Oricum, ea are mare putere în casa asta ; uite că şi Sári recunoaşte. Asta îi făcu mare plăcere, îi mai alină deznădejdea.

— Ei, să toln ?

— Toarnă !

— Ni se cuvine, ascultă-mă pe mine !

Lelea Máriskó trase cu coada ochiului afară, prin crăpătura uşii. Oamenii se aşezaseră împrejurul mesei lungi. Mai încolo, lîngă perete unii, gătindu-se de masă, îşi suflau nasul cu două degete. Pe Galambos nu-l zări nicăieri.

— Ei... ei... înghiţea în sec lelea Sári, turnînd băutura.

— Încă ! Încă ! Umple-l ! Ras !

În lelea Porkoláb se trezi dorinţa de răzbunare. Tovarăşa ei nu putu să observe decît că o apucase dintr-o dată o poftă straşnică de băutură şi că ochii i se aprinseseră ca jăraticul mocnit cînd sufli în el. Dacă-i vorba de turnat, las' pe ea ! Doar nu beau dintr-al lor, de ce-ar economisi ? Galambos trebuie să ştie că nici bucătăresele nu pică din cer şi că rachiul li se cuvine. Şi nicidecum apă chioară, fără tărie, aşa cum beau

oamenii cu ziua, rostind urări întortocheate și închizînd pierduți ochii. Băutura aceea e botezată, încît abia se mai simte în ea spirtul. Din ăsta însă, lelea Porkoláb are grijă să ascundă în almarul din bucătărie, cîte un litru pentru sufletul ei. Învățase șiretlicul ăsta încă de la mama lui Galambos Ádám.

Scăpăra de amărăciune, ardea de mînie : păi să-i mai facă de azi înainte economie lui Galambos ? Să mai aibă grijă de avutul lui, să-i mai păzească, ca un cîine credincios, gospodăria ? Pentru ce ? Ca pînă la urmă să poftească la masa lui niște cerșetori, să înfulece ei ceea ce agonisește lelea Porkoláb ?

Înfierbîntată cu totul, o îndemnă pe lelea Sári :

— Mai toarnă-mi ca de-un deget ! și-i întinse, tremurînd, paharul, în timp ce cu mîna cealaltă mîngîia cu duioșie gîtul sticlei. Încă ! Încă ! Așa !

— Stlasnică băutulă ! recunoscu lelea Sári.

— Mai toarnă-ți și ție !

— Da si la măsea ți-o făcut bine, nu-i asa, Máliszkó ?

— Toarnă-ți și ție, cît poftești ! Bea ! Bine zici, meritățm și noi, nu numa...

Își înghiți cuvintele, ca nu cumva să-i scape adevărata pricină a durerii de măsele.

Se îndemnau din ce în ce mai aprig :

— Ei, încă un degetar numa !

— Asteaptă... Azunze ?

— Toarnă !

— Tu ! Îmi scapălă scîntei din ochi !

— Ajunge ?

— Azunze...

— Încă o picătură...

— Că doală nu stlică, adevălat că...

— Vezi bine că nu ! De ce-ar strica ?

— Numa că te cam amețeste.

— Da dacă începem să cîntăm ?

— Asta nu, una ca asta nu, alungă lelea Sári ideea, zîmbind sfios.

Lelea Porkoláb bătu din picior înfierbîntată.

— De ce nu ? O dată ce avem poftă de cîntat !... Cine ne-ar putea opri ?

Lelea Sári simți că i se aprinde sîngele ; șovăia.

— Si ţe ziţi tu să cîntăm ?

Obiectele din bucătărie deveniseră neclare, ca vara cînd, pe cîmpul încins de arşiţă, aerul vibrează înaintea ochilor. Pe lelea Máriskó o cuprinse o uşoară ameţeală, şi mobilierul începu să se învîrtă în jurul ei pe nesimţite. Prevăzătoare, se sprijini cu o mînă de perete.

— Eu, una, pot cînta orice !

— Ehei ! ţiţii lelea Sári cu buzele arse.

— Da dacă-mi dau eu drumul la glas !... Hei... atunci...

— Te pomenesti că ai si zuca ?

— Eu, una, da ! De ce nu ? Pocni din degete de cîteva ori, gata-gata să înceapă a juca, în mijlocul bucătăriei. Dar locul era strîmt ; se împiedică în găleata de lături, care zdrăngăni asurzitor. De ce nu ? Că doar o viaţă avem, tu Sári !

Se umflă şi voia bună a mătuşii Sári, ca un cearşaf întins între ramuri. Cu o mişcare avîntată, repezi în sus mîna în care ţinea sticla verde de-un kilogram, şi fu cît pe ce să dea cu ea de pămînt.

— Tu ! Să tlag o stligătulă ? Îi ald un chiuit, de-i asulzesc pînă si pe ţei din capătul satului !

Rîseră.

Lelea Porkoláb scutură din cap şi-şi apucă surata de mînă.

— Ba, asta nu. Ştiu că te pricepi la chiuit, că doar de aceea s-or temut totdeauna şi ficiorii, să nu-ţi scape vreun chiuit... Se fereau de tine ca de foc...

— Pelitu-s-ol pe dlacu ! Nu s-ol pelit ei !

— Asta aşa-i. Aşa-s bărbaţii, nu prea dau ei înapoi nici măcar cînd chiuie muierea.

— Niţi molţi !

— Da pune jos sticla, nu cumva s-o vadă careva.

— Si ţe ? N-avem ţe ascunde !

— Da-s flămînzi oamenii. Mulţi s-or şi aşezat la masă.

Mîna ei întîlni coada polonicului uitat de dragul rachiului ; îl băgă în oala adîncă, învîrtind şi scormonind cu el. Hei, dar abia acum se făcuse cu adevărat cald în preajma vetrei ! Dogoarea o izbea pe lelea Porkoláb nu numai de afară ; alcoolul aprinsese foc şi pe dinăuntru, încît i se părea că pînă şi părul îi e cuprins de flăcări, şi că ea pluteşte ca o făclie aprinsă prin

bucătărie. Florile cuielor bătute în pereți, negre și multe la număr, porniră să se plimbe pe cîmpul alb, și ea le confundă cu muștele obraznice care brăzdau aerul. Pe una încercă, în joacă, s-o alunge și se miră că nu-și ia zborul. Băutura sorbită cu lăcomie îi ardea gîtlejul. Bună a mai fost, al dracului de bună! O liniștise cu totul. I se alinase și inima, și sufletul. Nimic n-o mai apăsa. Pornirile haine n-o mai înecau.

„Tot murim odată și-odată!" șopti în sinea ei.

În preajma batozei nu mai era nimeni. Ograda rămăsese pustie, și namila de mașină stătea părăsită, singură cu tractorul ei duhnind a benzină. Oamenii trăgeau curioși cu coada ochiului spre ușa bucătăriei. Unii se foloseau de răgaz ca să-și răsucească repede — încă înainte de a mînca — o țigară. Cei mai mulți se așezaseră în jurul mesei, ascunzîndu-și pălăriile de paie pe sub bănci. Unii se îmbulzeau la fîntînă, se înghesuiau în jurul ciuturii pline, proaspăt scoasă. În timp ce-și scărpina pieptul păros pe sub cămașa murdară, descheiată pînă la buric, un bărbat mai bătrîn le dădea sfaturi, mormăind:

— Spălați-vă, smintiților, spălați-vă... Apa rece te înfierbîntă și mai și... Da ce știți voi, ăștia tineri?

Vorbele se stingeau fără să le ia cineva în seamă. Apa vărsată pe jos în jurul fîntînii muiase praful și-l prefăcuse în noroi.

Ia te uită, găzdoiul a uitat să acopere fîntîna, cum se obișnuiește la treierat. Așa-i cînd lipsește femeia de la casa omului. Bărbatul nu poate avea grijă de toate. Apa se acoperise de praf. Pe fața ei pluteau fărîme de paie și pleavă, făcîndu-i să tușească pe cei care o sorbeau cu lăcomie.

Nevasta care tăia legăturile snopilor sus pe batoză, alături de coșar, se trase la umbra săracă din fața grajdului. Se uită mai întîi în toate părțile, apoi, fără urmă de șovăială, își slăbi fusta din betelie, își smulse cămașa și scutură pleava, care o înțepa amarnic. Începu să se scarpine cu disperare, cu toate cinci unghiile.

— Hei, bade Duka! Dă fuga, că-și desface fusta! Te holbezi la nevestică de-ți ies ochii din cap! strigă cineva în zeflemea.

Bătrînul dădu ostenit din mînă, întoarse capul zîmbind acru şi privi în altă parte. Semn rău dacă femeia nu se ruşinează.

Nici cuvintele menite să stîrnească gluma şi nici rîsetele nu putură face să scapere scînteile voioşiei. În zăduful amiezii, cînd şi soarele părea încremenit pe cer, toţi se simţeau osteniţi, sleiţi. Le venea greu chiar să vorbească. Doar cîte un cuvînt mai tulbura liniştea fierbinte a amiezii de vară. Cîteva găini sătule se scăldau în praf, bătînd din aripi. Bărbaţii îşi ştergeau cu mînecile cămăşilor soioase frunţile asudate.

În bucătărie, cele cîteva pahare de rachiu date de duşcă pe seama durerii de măsele schimbaseră atmosfera. Feţele îmbătrînite ale femeilor ardeau, roşii ca focul, iar zbîrciturile li se neteziseră. Straiele le frigeau trupul. Lelea Sári îşi făcea vînt fără ruşine cu fusta, suflînd greu, ca o cloşcă păduchioasă :

— Tulai, cald îi...

Afară zornăiau străchinile. Oamenii aruncau, din ce în ce mai des, pe uşa deschisă a bucătăriei, priviri iscoditoare. Porunca găzdoiului nu mai putea fi tărăgănată : trebuie să le spună Kristófilor, să-i poftească în odaia din faţă. Răbdarea mecanicului o fi pe sfîrşite. Bine că nu le-a zorit cu prînzul pînă acum ! Cu siguranţă însă că a supt pînă la ultimul strop vinul din ulcior.

Un lucru însă e sfînt : lelea Porkoláb nu le va vorbi Kristófilor nici moartă. Rachiul o făcu şi mai îndărătnică. Adică să se sperie ea de glasul lui Galambos Ádám, de fulgerele din ochii lui ? Pentru că Galambos are uneori o uitătură atît de străină, atît de rece, de parcă ochii lui albaştri, îngropaţi în grăsime, ar fi din sticlă ? Gîndurile lelei Porkoláb pluteau uşoare, pe aburii rachiului. În clipa următoare, ea chibzui că totuşi nu-i bine să se sfădească cu Galambos şi că, atunci cînd îi sticlesc ochii atît de poruncitor, trebuie să-i dea ascultare.

Cumpăni, întoarse lucrurile şi pe-o parte, şi pe alta, iar pînă la urmă se răsti la lelea Sári :

— Du-te odată ! Cheamă-i pe prăpădiţii ceia !

— Amu si tu volbesti asa desple omul sălman ? Ei-ei !

— Nu despre tăți. Numai despre ăștia... asta...

— Nu înțeleg.

— N-ai auzit ce-o poruncit găzdoiul ?

— Volbesti desple Klistópi ?

— Chiar așa ! Cheamă-i odată !

— Cheamă-i tu, că ție ți-o spus !

— Eu, una, să știu că-mi taie limba, și tot nu-i chem !

— Da te te-o supălat pînă-ntl-atîta, tu Máliskó ? O iscodi lelea Sári cu o bucurie răutăcioasă.

Cealaltă scuturâ din cap.

— Să știu de bine că-mi smulge Galambos limba din gură. Ce i-s eu lui ? Că nu i-s slujnică, să-mi poruncească el cum vrea. Dacă dumnealui n-are obraz față de o rubedenie bătrînă...

— Că tale mîndlă te-ai mai păcut, dlaga mea !

— Am fost întotdeauna, așa să știi !

— Apoi, spune-le numa, spune-le Klistópilol ! ridică lelea Sári din umeri.

Se auziră strigăte din ogradă :

— Hei, gospodinelor ! Ce s-aude ? Nu arde focul ? S-or terminat lemnele ?

Lelea Máriskó tresări și — cu fruntea înnourată și cu sprîncenele încruntate — aruncă pe furiș o privire în curte. Cine a strigat ? Glasul n-a fost al lui Galambos. Guralivul acela de Kovács Jóska n-are răbdare, cel care stă în coada mesei și-și răsucește mustața. Ia uite cum s-a tolănit pe locul cel mai bun. Pe lelea Porkoláb și asta o umplu de ciudă. Dar, oricum, de căratul mîncării e musai să se apuce. Se va arăta îndată găzdoiul, va privi cercetător în toate părțile — privirea lui răzbate prin orice, chiar și prin pielea roșie ca para focului a bătrînei Porkoláb. Vrînd-nevrînd, trebuie să le spună Kristófilor. Se pornește, dar în prag se poticnește și se întoarce.

— Spune-le că îi cheamă găzdoiul la masă. Înlăuntru.

— Înlăuntru...

— Înlăuntru. Pe amîndoi.

— Cum adică pe amîndoi ? Că-s pe puțin patlu.

— Of, Sári, grea mai ești de cap ! Numa cu doi din ei să grăiești. Cu bătrînu și cu fie-sa. Că doar n-o să le îndop tăt neamul ! Asta ar mai lipsi !

Drace, dar greu mai e de dus la bun sfîrşit invitaţia asta! Lelea Porkoláb nu putea pricepe ce se ascunde sub amabilitatea lui Galambos. Nici pentru lelea Sári nu era limpede. Hotărîrea luată de Galambos le învăluise ca prin farmec într-o ceaţă prin care nu erau în stare să vadă. În cele din urmă, tot lelea Porkoláb ieşi biruitoare. Izbuti s-o scoată afară pe cealaltă bucătăreasă, trimiţînd-o să-i anunţe pe Kristófi. Între timp, gîndurile ei se învîrteau fără răgaz în jurul fetei. O măsura, în închipuire, din creştet pînă-n tălpi, şi din faţă, şi din spate, clătina din cap şi nu se putea dumeri. Kati abia îşi luase rămas bun de la nuiaua învăţătorului. Parcă mai ieri trecea, dimineaţă de dimineaţă, prin dreptul porţii lui Galambos, cu traista petrecută pe după umăr, călcînd gingaş, ocolind noroiul şi urmînd pîrtia. Lelea Porkoláb nu-şi aducea aminte nici dacă la biserică şi-a luat locul în rîndul codanelor, mirosind rozmarin şi busuioc, sau se mai înghesuie încă sus, în cor, lîngă armoniu, în ceata puştancelor. Dacă nu greşeşte însă, au trecut trei ani de cînd Kristóf Kati a gustat vinul acru al împărtăşaniei. Păi asta-i fată mare acum! Şi cînd te gîndeşti că atunci cînd a dus-o pe maică-sa la groapă, pe o ploaie măruntă de toamnă, mai era încă o fetiţă sfioasă, căreia şi cosiţa a trebuit să i-o împletească neîndemînaticul de taică-său... Badea Kristóf Jáncsi voise să-i lege şi panglica în păr, dar nu izbutise nici în ruptul capului. A trebuit ca o vecină să-i lege micuţei Katica funda.

Gîndurile acestea o făcură pe lelea Porkoláb să se cutremure din tot trupul.

Lelea Sári se întoarse curînd în bucătărie. Apoi, pe uşa întredeschisă îşi vîrî capul cărunt, cu părul zburlit, badea Kristóf Jancsi. Chipul bătrînei Porkoláb se schimonosi într-un zîmbet silit.

— Ei. Bine că te-ai arătat odată! Ca şi cum omul n-ar avea altă treabă decît să umble după dumneata... Du-te-n odaia din faţă, că te cheamă găzdoiul, făcu semn din cap în sus, arătînd totodată şi direcţia.

Desculţ, cu izmenele de cîlţi fluturîndu-i la fiecare pas, bătrînul se îndreptă grăbit spre treptele de piatră. În mînă îşi vîntura pălăria de paie. Încremenise pe les-

pedea care-i frigea tălpile. De ce l-o fi chemînd Galambos Ádám? Şi cine-o fi în odaia din faţă? Şovăia, şi de zăpăcit ce era nu ştia ce să facă cu pălăria ponosită, ruptă.

Femeile îl pîndeau. Văzînd că bătrînul stă în cumpănă, lelea Máriskó îi strigă:

— Auzi, bade Jancsi!

Bătrînul se întoarse pe călcîie şi se uită în urmă.

— Ia stai... Încă ceva...

Badea Jancsi intră la bănuială. Femeile sînt întotdeauna gata de pozne. Te pomeneşti că vor să-şi rîdă de el, să-l ducă de nas, să-l păcălească, să-l acopere, aşa, bătrîn cum e, de ruşine. Dădu din cap cu îndoială.

— Ziceţi că m-o chemat găzdoiul?

— Tocma. Chiar găzdoiul, răspunse înţepat lelea Porkoláb.

— Şi chiar pe mine? Aşa ziceţi?

— Chiar.

— Şi pe fie-mea?

— Vezi bine, că doar Kati s-o făcut fată mare amu, izbucni lelea Porkoláb.

Bătrînul îşi freca talpa unui picior de laba ciolănoasă şi vînjoasă a celuilalt.

— Şi ce treabă are Galambos Ádám cu mine?

— Apoi numa dumneata ştii ce mai puneţi la cale! Doar te poftеşte chiar de-amiază, dragul meu, la masa lui, ca domnii, în odaia din faţă, dădu cu gura lelea Máriskó, în timp ce ochii ei aprinşi aruncau fulgere de ură.

— Pune mama dracului la cale, bombăni necăjit bătrînul.

— Apoi, trebuie să ţii sama că ai o fată mare! Fată de măritat! Iară aci îi ficiorul, chiar dacă-i cam bătrîior, chicoti ea batjocoritor.

Vorba ei era muşcătoare, haină, ca şuieratul viperei. Badea Jancsi sări ca ars:

— Daţi-mi mie pace! Nu vi-i ruşine să luaţi în batjocură un om bătrîn? Ar putea să-ţi vină odată şi ţie, Máriskó, mintea la cap! Şezi tu, dacă vrei, la masa găzdoiului! Mie mi-i bine acolo unde-am şezut şi pînă amu, o viaţă întreagă!

Cu asta se răsuci pe călcîie, și pe-aci ți-e drumul! Se pierdu, se amestecă printre oameni.

— Nu fugi! Stai! rîdea lelea Porkoláb, și de data asta rîsul ei răsună atît de sincer, din tot sufletul, încît îi dădură lacrimile. Se prăvălise frîntă pe scaun, își plecase capul pînă între genunchi și se scutura din tot trupul ei slăbuț. Sári nu înțelegea pricina acestei veselii.

Badea Jancsi se strecură, înjurînd furios, într-un grup de oameni. Băgase el de seamă cu ce curiozitate haină îl priviseră femeile de la bucătărie. În loc să se îngrijească de rochia de mireasă în care le va duce într-o bună zi moartea înaintea popii, „tinerelele astea știrbe" vor să-l facă de rîs; le stă mintea la năzdrăvănii!

Întrebările îl asaltară și dintr-o parte, și din alta:

— Ce-o fost?

— Nimica, mormăi el.

— Ce vroia lelea Porkoláb?

— Amu, la bătrînețe, s-o strîcat la minte, scuipă badea Jancsi cu amărăciune.

— Îi dă mîna, în averea asta mare!

— Îi dă, fu de părere altul. Stă și poruncește.

— Ca și cum ar fi a ei!

Se găsi însă cineva care încercă s-o apere pe lelea Porkoláb:

— Da ce-i drept îi drept; bună mîncare o mai făcut oamenilor!

— De unde știi că-i bună? Ți-o dat să guști?

— Se simte după miros, zise celălalt și ridică nasul în vînt, adulmecînd lacom.

— Atunci, satură-te cu mirosul!

O voce îndîrjită de femeie îi întrerupse:

— Chiar așa! Nouă ni se dă numa mirosul! De ce nu ne dă odată să mîncăm? Că pînă amu puteau găti mîncarea pentru zece prînzuri!

— Am văzut că or tăiat un cucoș azi-dimineață.

— Da, pentru mecanic!

Cineva adăugă:

— Da nouă ne-or gătit carne de oaie, de berbec...

— E bună și aceea. Carne să fie!

— Bună-i pentru cel căruia îi place.

— Am auzit că lui Galambos i-o crăpat chiar săptămîna trecută un berbec. Pe-acela l-o păstrat pentru noi. L-o lăsat să se usuce o ţîră la soare şi să se preumble muştele pe el.

— Mai tacă-ţi gura aia spurcată !

— De ce să-mi tacă ? Nu spun decît adevărul.

— Mi se-ntoarce rînza pe dos.

— Varsă atunci, dacă ai ce. Da eu nici să vărs nu-s în stare, că n-am mîncat încă.

Sporovăiala îşi urma cursul. Uneori se auzeau rîsete, alteori umorul searbăd era înlocuit cu fraze amare. Nimeni nu prinse de veste cînd — la puţină vreme după ce badea Jancsi fugise din uşa bucătăriei — Kristóf Kati străbătu ograda şi se opri în locul unde lespedea netedă îl fripsese şi pe tatăl său la tălpi. Fata îl căuta cu privirea. Între timp, lelea Porkoláb îşi ştersese lacrimile stoarse de rîs şi se îndreptase de mijloc.

— Tata-i aci ? întrebă fata, care nu bănuia nimic

— Unde să fie ? Îl vezi cumva ? rosti femeia pe un ton grosolan.

— D-apoi nu tata m-o chemat încoace ?

— Tătîne-tău ? Da de unde ?! Te-o chemat ficiorul, tu mironosiţă !

Kati încruntă din sprîncene, şi pe faţă îi lunecă o umbră.

— Ce ficior ?

— Găzdoiul. Ficiorul cel bătrîn !

— Nu pricep. De cine vorbeşti dumneata ?

— Păi... Galambos Ádám te-o chemat !

Kati lăsă ochii în pămînt. Roşi.

Lelea Porkoláb urmă, cu limba ei ascuţită, de viespe :

— Ori tu nici nu-l mai socoţi pe dumnealui în rîndul ficiorilor ?

— Bate-ţi numa joc, bate-ţi...

— Te pomeneşti că nici nu ţi-ar fi pe plac aşa ficior, cu averea lui, ei ?!

Kati era cît pe ce să-şi dea frîu liber gurii, dar se răzgîndi. Nu se cade să se ia la harţă cu o femeie în vîrstă. O ţine-n frîu ruşinea, şi satul i-ar scoate vorbe că-şi ridică nasul sus şi că nu-i dă bătrînei nici măcar cinstea cuvenită vîrstei.

— L-o chemat și pe tătîne-tău, rosti lelea Porkoláb după un timp.

— Dumnealui unde-i ? întrebă fata, și se întoarse, căutîndu-l cu privirea, dar badea Jancsi se pierduse printre cei care stăteau la taifas, și nu fu chip să dea cu ochii de el.

Gura știrbă a babei, duhnind a rachiu, îi dădea înainte, în legea ei :

— Te-o chemat să stai la masă cu el. Du-te dară și prînzește în odaia din față ! Grăbește-te, acolo te poți împăuna !

Pierzîndu-și răbdarea, Kati bătu din picior :

— Lasă glumele ! Unde-i tata ? Înlăuntru ?

— O, nici pomeneală... Dumnealui nu-i acolo... Numa mecanicul...

Gura lelei Porkoláb și mîinile neobosite ale mătușii Sári mergeau de mama focului, și în timp ce una o lua în vîrful limbii pe fată, cealaltă umplu un castron de porțelan, mare, pîntecos, cu supă grasă, galbenă, și, băgînd de seamă să nu se verse, îl duse sus, în odaia din față. Domnul Fülöp înfulecă atît de lacom și de netulburat tăiței lungi, încît sorbiturile se auzeau tocmai în ogradă.

Lelea Porkoláb n-avea de gînd să-și curme firul vorbei. Era în elementul ei.

— S-ar putea ca găzdoiul să te fi chemat la masă din pricina mecanicului. Ca să se simtă bine domnul Fülöp ! Fiecare se căznește să-i intre în voie, chiar și Galambos Ádám ! Și doară dumnealui nu-i un oarecare !... Da ce-ai mai crescut, tu Kati tu ! Nici nu știam. Credeam că te mai zbenguiești încă în cămeșuță albă... Ia te uită, ce fustă ai... !

Kristóf Kati îi mai aruncă o privire întunecată, apoi se răsuci pe călcîie atît de repede, încît fusta roșie, largă și creață, i se umflă ca un clopot. Se întoarse ca o vijelie în ogradă. Prin ușa întredeschisă a bucătăriei o pîndeau două perechi de ochi. Jignită, fata mergea dreaptă ca lumînarea, și călca țanțoș, ca pe arcuri. Isteață fată, vrednică, nimic de zis ! În sinea ei, lelea Porkoláb recunoștea asta, deși, pentru nimic în lume

n-ar spune-o cu voce tare. Nu s-ar mira dacă Galambos şi-ar fi pus într-adevăr ochii pe ea.

Peste puţin, găzdoiul se arătă din nou, venind dinspre grînar, şi se îndreptă spre bucătărie. Lelea Porkoláb începu, speriată, să se dezvinovăţească. Vorbea cu surata ei într-ale gătitului, cuvintele însă erau pentru Galambos care se apropia :

— Ai auzit cu urechile tale, Sári, nu-i aşa ? Eu n-am nici o vină. Eu zău că n-am ce face. Doar le-am spus limpede — şi bătrînului, şi fetei — că îi cheamă găzdoiul la masă ! Da ce-s eu de vină, dacă ei n-au poftă să şadă la masa lui Galambos Ádám ? Suciţi oameni ! Numa din pricina fetei, crede-mă, se ţin ei cu nasul pe sus. Ai văzut ce înţepată călca Kristóf Kati ? De parcă n-ar umbla desculţă, ci în pantofi cu tocuri înalte !

Găzdoiul vîrî capul pe uşa bucătăriei, apoi se trase înapoi şi o întrebă încet, confidenţial, pe lelea Porkoláb :

— Ei ? Ce s-aude ?

Nu auzise pesemne cuvintele de adineauri.

— N-or rămas. Să mă înghită pămîntul dacă...

— D-apoi i-ai chemat ?

— Ba m-am şi ploconit înaintea lor ! I-am rugat chiar...

Dezamăgit, bărbatul întoarse capul. Mustăcioara bălaie îi zvîcni vizibil, şi cînd o privi iar pe bătrîna care trăncănea ochii lui fulgerară.

— Te cunosc eu pe dumneata ! Îmi închipui că i-ai dezmierdat chiar din ochi. Dumnezeii şi...

Găzdoiul şuiera, bodogănea, iar mustaţa îi zvîcnea tot mai tare.

Lelea Porkoláb căsca gura după aer, simţea că se sufocă :

— Da ce puteam eu să fac ? Am eu vreo vină că n-or rămas ? Le-am spus că însuşi Galambos Ádám... gospodar de frunte... Nu-i aşa, Sári ? Spune şi tu !... Doar nu-i puteam vîrî cu de-a sila înlăuntru... De unde să ştiu eu ce gînduri ai dumneata cu milogii ăştia nemîncaţi ? Nu pot vedea ce-i în sufletul găzdoiului !

Se apăra, dar şi ataca. Îşi strînse buzele zbîrcite, jignită.

— Așa, așa. Pricep, dădu din cap Galambos. Cunosc eu drăgălășeniile dumitale... Da nu-i nimica. Altfel a fi de-aci înainte. Altfel, ascultă-mă pe mine!

Și zîmbi, cu o viclenie veninoasă, pe care numai lelea Porkoláb, înlemnită de spaimă, o putu observa. Zîmbetul acesta era ca un pumnal.

Știa femeia ce înseamnă. Of, mai bine și-ar fi pus lacăt gurii!

S-ar fi părut că Galambos Ádám nu pune mare preț pe înfrîngerea suferită prin faptul că Kristófii îi ocoliseră masa. În sinea lui însă, era foc și pară. Se săturase de scorpia asta bătrînă. Îl mistuia mînia, iar rînjetul lui prefăcut nu-i masca decît furia. În clipa următoare, în casă, cei doi bărbați sorbeau supa pe întrecute. După ce isprăviră cu supa, începură să vorbească în tihnă, cu glas liniștit, domol. Pe chipul găzdoiului nu se mai vedea nici urmă de supărare. Lelea Porkoláb trase mai întîi cu urechea: se pare că Galambos Ádám a și uitat de tărășenia cu Kristófii. Poate nici n-a avut vreo însemnătate pentru el. Ce putea să aibă el cu pleava aceea? Cum s-ar putea ei încumeta măcar să se așeze la masa frumos dichisită a găzdoiului? Deoparte de ceilalți oameni tocmiți la lucru cu ziua... De altfel, Kristófii își cunosc bine locul care li se cuvine în lume și s-au deprins cu el.

După ce trase puțin cu urechea, lelea Porkoláb intră în odaie, aducînd castronul cu carne și sosul de roșii, amestecat cu smîntînă multă. Mecanicul tocmai se întrecea cu laudele, ștergîndu-se pe bărbie:

— Bine mai gătesc bătrînele astea! Numa ele se pricep cu adevărat.

— Bine! încuviință Galambos în silă.

O străpunse cu privirea pe lelea Porkoláb. Se uită prin ea ca prin sticlă. Lelea Porkoláb băgă de seamă, și laudele nu-i mai făcură nici o plăcere.

După ce mîncarea aburindă fu pusă în străchinile largi, așezate pe mesele improvizate din scînduri, și mirosul pătrunzător al fierturii de berbec se răspîndi, dus de adierea vîntului, pînă departe, zilerilor, ba chiar

și cîinilor din cele mai îndepărtate ogrăzi, prinse a le lăsa gura apă...

Mîncau cîte patru-cinci dintr-o strachină, băgau lingura afund, adulmecau și pescuiau bucățile de carne, în vreme ce oamenii care se așezaseră mai tîrziu, în coada mesei, pîndeau cu jind să le rămînă și lor din mîncarea mai grasă.

— Ai văzut tu, Jusztina, ce supă grasă o dus în casa din față ? șopti la urechea vecinei sale o femeie slabă și oacheșă.

Își dăduse pe ceafă basmaua spălăcită, decolorată, înfășurînd-o pe după gît ca un șal, cu un nod cît pumnul sub bărbia ascuțită.

— Pentru noi îi bună și asta, se resemnă cea întrebată.

— Eu nu pot suferi carnea de berbec. Nici măcar mirosul.

— Atunci, ai să mănînci răbdări prăjite.

Cealaltă schimbă vorba pe neașteptate :

— Ai văzut-o pe Kristóf Kati ? Și-o luat și asta nasu la purtare, tu dragă.

— Cum adică ?

— Zic și eu așa... N-ai văzut-o cînd s-o dus la ușă ?

— Ce-o fi vrut oare ?

— O cerut apă pesemne.

— Da nu i-or dat.

După un timp :

— Tătîne-său o vrut să se bage și în casa din față. L-ai văzut ?

— Ba, asta n-am băgat de samă...

— Oare ce-o vrut ?

Zornăitul lingurilor și strachinilor, precum și sorbiturile lacome puseră capăt vorbăriei. Oamenii își pironeau ochii cu jind pe cîte-o bucățică de carne și pîndeau prilejul s-o înhațe de sub nasul celorlalți.

În unele gospodării, treierișul și secerișul sînt adevărate sărbători. Cu acest prilej, gospodinele sîrguincioase (care țin la faima lor) obișnuiesc să dea lucrătorilor, la masă, carne de cocoș. Gospodina pune ochii pe cel mai bătrîn cocoș și — cu mult înainte de treieriș — îl sortește morții. Firește, trebuie pus la fiert dis-de-

dimineaţă, pentru că nu există dinţi să poată veni de hac cărnii oţelite a bătrînilor curtezani.

La Galambos Ádám lucrurile stau altfel. Găzdoiul îşi făcuse socoteala că pentru prînzul şi cina treierătorilor berbecul va fi mai spornic decît cocoşul care, de altfel, nici nu era atît de bătrîn încît să fie pus sub cuţit. Ce să-i faci ?! se simte lipsa cuiva care să vadă de păsări cu grijă şi cu socoteală.

Prin ogradă se împleticesc doar cîteva găini, în tovărăşia unui sultan arţăgos şi tare cîntăreţ. Printre găini sînt multe cu gîtul gol. Te pomeneşti că la pusul cloştilor cineva i-a făcut lui Galambos o poznă, schimbînd pe furiş ouăle pe care le adusese în şorţ lelea Porkoláb ! De obicei găinile cîrîie de foame, cît e ziulica. Fireşte că acuma, la treieriş, şi-au îndopat guşile, dar pentru asta vor posti amarnic. E adevărat că lelea Porkoláb le presară din cînd în cînd o cupă, două de porumb. De cele mai multe ori însă, uită şi ea de ele. Alteori nu se arată pe aici zile de-a rîndul. N-are nici cine să le caute în fiecare dimineaţă de ou. Se ouă care pe unde nimereşte — unele sub iesle, altele prin podul şurii, în fîn. Din timp în timp, lelea Porkoláb organizează adevărate expediţii pentru a da de ouăle lor.

Isprăvindu-se prînzul, cununa de oameni din jurul mesei se destrămă repede. Femeile se folosesc de pauza de amiază şi dau fuga într-un suflet pînă acasă să-şi arunce ochii prin ogradă, mai ales de cînd o vulpe vicleană dă iama printre găini, dijmuindu-le cînd ici, cînd colo. Pe unde trecea, rămîneau smocuri de pene şi pete de sînge. Una dintre femei se jura pe toţi sfinţii că şireata de vulpe a deschis uşa coteţului şi i-a răpit cocoşul cel mai bătăios.

Dintre bărbaţi, numai Atyim Marci îşi jertfi odihna de-amiază şi dădu fuga acasă. Era în prada unei mari tulburări şi chiar şi lîngă batoză tot la asta se gîndise neîntrerupt : e a doua zi de cînd aşteaptă să-i fete scroafa.

Ceilalţi au rămas cu toţii la Galambos ; dar imediat ce terminară de mîncat, se făcură nevăzuţi. Grupurile de prieteni sau de rude îşi căutau cîte-un ungher umbrit pentru odihnă, să-şi mai destindă niţel mădularele tru-

dite, că nu peste mult, mașina îi va scălda din nou în sudoare. Umbra se îngustase cu totul ; soarele înălțat pe boltă o înghesuise la rădăcina pereților. Lucrătorii se tolăniră cît erau de lungi, cu picioarele desfăcute, întinse în bătaia soarelui fierbinte. De cum își traseră pe ochi pălăriile de paie înnegrite de sudoare, se și apucară să sforăie, răsuflînd adînc, ceea ce făcea ca acoperămîntul dovleacului să se clatine, gata-gata parcă să-și ia zborul. Mușteie neobrăzate se așezau pe picioarele desculțe, se plimbau pe ele și le pipăiau cu trompa, pînă simțeau mișcîndu-se degetele butucănoase. O fată ghidușă gîdila cu un fir de pai talpa crăpată, bătătorită, din fața ei și, chicotind, urmărea tresăririle nervoase ale piciorului.

Györke Albert se trăsese lîngă Kristófi, ca și cum de pe acum ar fi făcut parte din familie.

Murindu-i nevasta, badea Kristóf Jancsi rămăsese, în afară de pîinea amară a văduviei, cu trei copii. Kati (care tot mai era îmbufnată amintindu-și cum a vrut lelea Porkoláb să-și rîdă de ei) era cea mai mică. N-a împlinit încă optsprezece ani, dar sînt aproape doi ani de cînd au învîrtit-o pentru prima oară la joc flăcăii, încît fusta i s-a ridicat, ca un clopot, pînă la brîu. Kati ar vrea să-și descheie lăibărașul strîmt, de pînză, dar nu îndrăznește : bărbații trăgeau cu coada ochiului spre ea, de parcă n-ar fi așteptat decît atît. Păi, n-au decît să aștepte pînă le-or sări ochii ! Își ascunse sub fustă chiar și picioarele desculțe, nu cumva să fie ținta unor priviri curioase. „La urma urmei, de ce face nazuri, ce are de ascuns la picioare ?" se întrebă, aruncîndu-i o privire răutăcioasă, una dintre femeile tolănite în apropiere, al cărei piept mare se lăbărțase cu totul sub cămașă.

Kati are doi frați. Vencel era cel mai vîrstnic, primul născut. Se însurase încă înainte de război. Pe aleasa lui n-o luase doar așa, ca să se afle-n treabă ! Revenirea lui de pe frontul italian fusese așteptată și de doi copii (agățați cît era ziulica de rochia mamei lor). De atunci, numărul gurilor sporise la patru. Vencel nu mai era tînăr. Umerii i se gîrboviseră nițel sub povara anilor, iar vremea nu făcuse numai să-i iasă fire ar-

gintii în păr, ci îi săpase pe față brazde tot mai adînci, îndeosebi la colțul buzelor, încît nici mustața nu le mai putea ascunde.

Fratele mai mic fusese înscris în registrul stării civile sub numele de Kálmán. El s-a însurat abia o dată cu încetarea războiului, la scurtă vreme după ce ultimele talazuri ale vijeliei îl aduseră pe Vencel, în sfîrșit, acasă. Sînt abia trei ani de cînd colăcarii, cu bastoanele lor împodobite cu panglici, i-au poftit pe nuntași la cununia lui Kálmán, dar barza a și clămpănit din cioc de două ori pe casa lui.

Vencel își lua uneori lumea-n cap, să caute de lucru. Printre amintiri i se năzăreau adesea palatele — cu multe etaje, cu pereții lor orbitor de albi — care se construiau de la o vreme încoace în București. Hei, multe cărămizi și mortar a mai cărat el pe-acolo, cu spinarea !... Au fost ani cînd nici nu se desprimăvăra bine, și își și lua tălpășița din satul lui liniștit, însoțit în pribegia lui pe meleaguri depărtate de behăitul dulce al mieluseilor care zburdau prin iarba fragedă. Spre casă îl alungau abia bruma sau înghețurile toamnei, ba uneori doar prima ninsoare, cînd căsuțele trăgeau îngîndurate din lulea, moțăind pe după garduri în așteptarea Crăciunului. Și doar nu s-ar putea spune că acasă, în sat, nu s-ar fi găsit de lucru și pentru el. De cum venea vremea muncilor de primăvară și de vară, zilerilor nu le mai rămînea o zi de odihnă. Nici măcar duminica. Și așa ținea cît e vara de lungă, ba încă și toamna. Găzdoii iubesc traiul tihnit. Grîul și porumbul sînt la preț. Pămînturile dau rod îmbelșugat, și negustorii scotocesc ținutul după grîne. De cînd a început să lucreze fabrica de bere din Tîrgu-Mureș, agenții ei se străduiesc, cu vorbe care de care mai sforăitoare, să-i convingă pe săteni să semene orz. Alții îi îndeamnă să cultive sfeclă de zahăr. Astă-primăvară, reprezentantul unei firme germane i-a cinstit cu vin pe cei care s-au legat să cultive soia. Vinul a fost bun, iar reprezentantul s-a dovedit a fi domn subțire și strașnic ortac de beție. Dar pînă la urmă n-a iscălit nimeni. De ce să facă ei experiențe ? De altfel, și fără asta tot curg banii gîrlă în lăzile găzdoilor. Au cu ce cumpăra pămînturi.

la te uită la Fülöp cum i-a făcut rost de tractor feciorului său care a învățat meserie la oraș!

Găzdoii dau mai degrabă dispoziții privind averea lor. Poruncesc și notează cu creionul. În locul lor muncesc alții. Ei bat doar palma cu negustorii și se tocmesc cu țăranii mai săraci, mai strîmtorați, pentru pămînturi.

Vencel se bucura de faimă printre gospodari. Cînd aveau nevoie de oameni la lucru, se băteau pentru el. Scump la vorbă, harnic, om de nădejde, nu s-ar atinge nici cu un deget măcar de bunul stăpînului. Pe deasupra, brațele lui harnice nu sînt plătite nici cu aur. Buba e că acasă ziua de muncă nu se plătește ca prin străini, mai ales ca la construcții. Cu găzdoii din satul lui, Vencel nu se poate tocmi, ridicînd cu indiferență din umeri, cum face cu un străin, cu care nu are nici în clin, nici în mînecă, ci cel mult trage un scuipat în urma lui.

Cu trecerea anilor i s-au îngreunat și trupul, și sufletul. Primăvara trecută i-a fost lehamite să mai pornească la oraș pentru diferența cu care se plătește acolo ziua de muncă. A rămas acasă și peste vară, iar pe lîngă faptul că a devenit poate mai tăcut, și mai istovit, s-a mulțumit cu cîștig mai puțin și cu o bucată mai mică de pîine. Anii îi par tot mai lungi și mai apăsători. Visele lui de odinioară (că își va cumpăra și el o sfoară, două de pămînt și își va dura casă de cărămidă) se fărîmițaseră între dinții timpului, care macină totul. Pofta de viață i se veștejea tot mai mult; era mulțumit că are ce pune în gură și că seara nevastă-sa așterne patul pentru trupul lui vlăguit. Uneori, sîmbătă seara, cînd are și el — mai ales după ce mătură ulița — cîteva minute de răgaz, fetița îi caută în cap, făcîndu-și de lucru cu mînuțele prin părul care prinsese să încărunțească. Îl dezmiardă, se joacă cu el, iar asta îl adoarme atît de repede, și somnul îi este atît de dulce și de lin, încît Kristóf Vencel abia așteaptă serile de sîmbătă...

Acum, așa cum șade acolo, printre trupurile întinse, privește tăcut în gol. Apoi îi întinde lui György Albert tabachera pătată de rugină, cu arcul rupt, și îl îmbie molcom:

— Ține, ia și tu ! Nu-ți mai pară rău după fumul din gura altuia...

Cei doi bărbați, frații Kristóf, stăteau tolăniți alături. Sprijinit într-un cot, Vencel slobozea fumul și pe nas, și pe gură. I se părea că prima țigară de după masa de amiază i-ar da o ușoară amețeală. Munca la treieriș e de neîndurat și pentru că nu-i chip să poată fuma omul măcar o țigară. Batoza te zorește în așa hal, încît n-ai timp de răsucit o țigară, pe de altă parte, chiar de-ar izbuti lucrătorul să rupă cîteva minute, nu-i îngăduit să umbli cu focul, că-ntr-o clipă pot să se aprindă paiele. S-a mai văzut așa ceva în sat...

Albert se ridică, își depărtă picioarele și stătu așa, încordat, înfipt. Se aplecă ușor înainte și înapoi, legănîndu-se pe picioare. În vreme ce-și răsucea pe-ndelete țigara, se uita în gol. Cînd se aplecă să-i ceară foc lui Vencel, întrebă așa, într-o doară :

— V-or chemat și pe dumneavoastră ?

Vencel tăcu, apoi întrebă și el :

— Pe cine ? Pe noi ?

— Îhî !

— Adică pe mine și pe Kálmán ? Asta vrei să spui ?

— Da, da...

Vencel slobozi fumul pe nas.

— Unde să ne fi chemat ? rosti el după cîteva clipe de tăcere.

— D-apoi la masă.

— Tu n-ai văzut ?

— Ce ? Că v-or chemat ?

— Că doară am mîncat și noi laolaltă cu voi, sub ochii tăi.

— Nu de asta întreb, întoarse capul Albert, stînjenit, învăluindu-se într-un nor gros de fum, ca să nu i se poată vedea fața ; se făcuse roșu ca focul.

— Atunci, de ce ?...

— Acolo, înlăuntru, șopti el.

Vencel scutură din cap.

— Nu-nțeleg ce spui...

— Acolo, înlăuntru ! repetă el, mai tare.

— Unde ?

— Unde l-or chemat și pe bătrîn.

— La dracu ! Că doară și bătrînul o mîncat cu noi de-amiază.

Albert oftă adînc, privind pietrele din ogradă.

— Și pe Kati or chemat-o...

Se vede treaba că cei doi bărbați nu împărtășeau tulburarea și obida flăcăului. Obrazul lui Kristóf Kálmán, acoperit de o barbă deasă, de cîteva zile, vădea o nepăsare deplină. Se întinsese pe spate, își potrivise brațul îndoit din cot sub cap și stătea cu ochii închiși, chemînd parcă somnul. Vencel ridică chiar nepăsător din umeri — cît era cu putință, stînd culcat pe o parte — iar din priviri se vedea că gîndurile îi hoinăreau aiurea. Mormăi cu voce groasă :

— Cîne să fiu de-nțeleg ce spui !

— Întreb și eu așa, într-o doară, dădu înapoi flăcăul.

— Atunci, întreabă limpede !

Deși își răsucise țigara și trăsese și cîteva fumuri, Albert rămăsese cu tabachera în mînă, învîrtind-o cînd pe o parte, cînd pe alta, distrat. Apoi i-o întinse lui Vencel.

— Ține tutunul...

— Ți-ajunge ?

— Ajunge. Mulțumesc.

— Subțire ți-ai mai răsucit-o !

— Îi cumplit de tare.

— Te pomenești că amețești ? !

— Te izbește drept în piept.

Vencel rîse.

— Încă nu te-ai obișnuit.

— Te roade pe gîtlej, de gîndești că-i o pilă... tuși flăcăul.

— Da, pentru că ești încă prea tînăr.

Interveni și Kálmán :

— Suge țiță, că-i mai dulce.

— Tu mai ai caș la gură, fîrtate, zise Vencel.

— Și-i avea pînă nu ți l-a șterge drăguța, adăugă Kálmán.

Ambiționîndu-se, flăcăul trase strașnic din țigară și sorbi fumul pînă-n străfundul plămînilor. Se înroși ca racul, apoi se făcu albastru-vînăt și izbucni într-o tuse

atît de puternică, încît și genunchii îi zvîcneau de opinteli.

— Trage, trage! Ăsta-i tutun pe cinste! îl îndemnă foarte serios darnicul Vencel.

— De tare-i tare, asta-i sfînt, remarcă cu o mutră nepăsătoare fratele mai mic. Să fii numa cu băgare de samă, nu cumva să te facă fumul să miorlăi.

— Mai bine mi s-ar opri în gîtlej... un picior de pui...

Albert gîfîia, lăcrima și nu era chip să răsufle, pentru că de cîte ori trăgea aer în piept îl apuca iar tusea.

— Isteață vorbă! Asta așa-i.

Vencel făcu această constatare finală pe un ton atît de înțelept, de parcă ar fi fost vorba de lucrul cel mai important din lume.

Cînd tusea i se mai domoli și flăcăul voi să tragă iar un fum, țigara nu mai ardea.

— Na foc, aprinde-o, îi întinse Vencel țigara lui.

— Nu care cumva s-o arunci! Ar fi păcat, îi ținu isonul Kálmán.

O aprinse iar. Cuminții însă de întîmplarea de adineauri, trăgea cîte puțin, cu băgare de seamă, nemaiîndrăznind să-și umple plămînii cu fumul ucigător.

Se așternu tăcerea între ei. Dar fiindcă nici unul nu mai avea nimic de spus, iar Kristóf Vencel făcu o mișcare de parcă s-ar fi pregătit să doarmă, flăcăul o luă de la cap:

— Da s-ar fi cuvenit să vă cheme și pe dumneavoastră...

Din nou i se răspunse cu o întrebare, dinadins sau fără voie, neroadă:

— Unde, mă?

— Apoi acolo, înlăuntru.

Kálmán se întoarse spre casă.

— Înlăuntru? Da de ce?

— S-ar fi cuvenit...

Privirile celor doi frați se întîlniră. Se gîndeau poate la același lucru; ei știau la ce. Dar asta dură numai atît cît s-ar ciocni două gîze în zbor. Vencel răspunse alene:

— Acolo, înlăuntru? La mecanic? Să-l văd cînd mi-oi vedea ceafa!

— Ți-o poți vedea... în oglindă... filozofă flăcăul.

— Da eu nu mă uit în oglindă.

Kálmán prinse tîlcul vorbei.

— Da pe mecanic îl vede omul vrînd-nevrînd.

— Îl poţi vedea cît pofteşti şi fără oglindă, drept că numa cînd iese la vedere şi nu doarme. Poţi să te minunezi pînă-ţi sar ochii, uitîndu-te la mutra lui rumenă, spuse Vencel duşmănos.

Albert n-avu încotro. Încuviinţă din cap ; bărbatul vorbise doar şi după inima lui :

— Asta aşa-i.

— Nu jinduiesc eu să şed la masa nimănui, oftă Kálmán.

— Da de ce-o făcut găzdoiul deosebire ? insistă flăcăul.

Vencel ridică brusc capul. Se vedea silit să vorbească despre tărăşenia asta.

— Grăieşte dară ! Ce te doare ?

— Dumneavoastră n-aţi văzut ?

— Nu, nimica...

— Că l-or chemat înlăuntru pe badea Jancsi... ?

— Şi ce-i cu asta ?

Cel mai tînăr dintre fraţii Kristóf făcu o mutră atît de uimită, de parcă acum ar fi auzit pentru prima dată cuvintele lui Albert. Sări ca ars :

— L-or chemat ? Înlăuntru ?

— În odaia din faţă ! La mecanic !

— Da bătrînu-i aci, uite-l...

— Da, pentru că nu s-o dus...

— Ce spui, mă ? ! se minună Kálmán.

— Şi de ce l-or chemat ? Tu ştii ? îl descusu Vencel.

Albert se legănă lăudăros pe picioare, privi stăruitor în pămînt, şi după ce mai trase încă un fum aruncă ţigara afurisită, înecăcioasă. O strivi cu piciorul ; pielea de pe talpă îi era atît de scorojită, atît de bătătorită, încît nici nu simţi arsura.

— Ce-ţi umblă clanţa, dacă nu ştii ? Ce te rîcîie la inimă ? îl repezi cel mai vîrstnic dintre Kristófi şi, cu un oftat adînc, se pregăti să-şi întindă iar trupul cît era de lung.

E clar, flăcăul ăsta se frămîntă din cauza fetei. Îi cam dă tîrcoale. Asta-i un fel de dragoste de cocoşel : o înfiorare sfioasă, pudică. Tinerii au crescut aici, sub ochii

lor, iar Vencel și Kálmán nu vor nici în ruptul capului să vadă că trandafirul a îmbobocit și că iubirea își răspîndește mireasma...

— Am o bănuială, îngînă Albert șovăind.

— Trebuie să-ți smulg vorbele cu cleștele ? Mai bine hodinește-te și tu.

Părea că firul vorbei s-a rupt : se vedea că Vencel și Kálmán sînt sătui de atîtea palavre și că se pregătesc să tragă și ei un pui de somn. Nu-i lua nimeni în seamă. Lîngă ei, o femeie respira atît de tare sub pălăria ei de paie, cu boruri late, de parcă ar fi suflat într-un terci fierbinte.

Albert vorbi din nou, încurcat, bîlbîindu-se ușor :

— Mi se pare că se pune ceva la cale cu păharul... Galambos... Dracu știe... Tare bine se mai pricepe dumnealui să-și țeasă mrejele și să sucească vorba... Cînd vrea, în loc de vorbe îi picură miere din gură... Și păharul cela, știți că...

Ei, la aceste cuvinte le pieri somnul din ochi, cu toate că se așternuse deja, ușor, aproape pe nesimțite, ca un fluture cu aripi mătăsoase, pe genele lui Vencel. Omul făcu ochii mari și se întoarse spre frate-său.

Se lăsă o tăcere adîncă, chinuitoare. Cei doi frați nu-i puseră întrebări, nu-l descusură, de parcă s-ar fi vorbit între ei mai dinainte ; îl lăsară să spună ce știa. Tot flăcăul trebui să rupă tăcerea încordată :

— Dumneavoastră nu știți nimica ?

— Eu, unul, nu ! Nimica ! grăi Vencel.

— Nici eu, adăugă Kálmán.

Albert clătină dezamăgit din cap.

— Apăi, asta-i rău... dacă nici măcar dumneavoastră nu știți...

Somnul dulce de după amiază — care se strecura tiptil printre oamenii ce se odihneau — fugi speriat de lîngă cei doi frați și nu mai încercă să se apropie de ei. Kristóf Vencel clipea des. Trupul îi fu năpădit de neastîmpăr. Se străduia să-și ascundă nervozitatea și, cu o voce seacă, stearsă, nu spuse decît atît :

— De multe ori, îi mai bine să nu le știi pe tăte...

— Asta așa-i, conveni Györke Albert.

Între timp se așezase și el. Întinse un picior, pe celălalt îl îndoi și își cuprinse genunchiul cu mîinile împreunate.

Kálmán se foia, bombănind. Pămîntul tare, uscat, îl glodea grozav într-o parte.

— Ar trebui s-o întrebați pe Kati, îngăimă flăcăul.

Vencel tot se mai prefăcea. Se străduia să pară nepăsător.

— Ce s-o întrebăm ? Ea-i copil încă...

— Da de ce-or chemat-o și pe ea la masă în odaia din față ? insistă Albert.

Nu putea pricepe în ruptul capului ; îl scurma ceva la inimă.

Privirile celor doi frați se încrucișau scăpărînd. Tăcerea îi stingherea. Ar fi dorit să-și vorbească, dar nu voiau s-o facă de față cu flăcăul. Amintirea potirului îi răscolise. La ce face aluzie Györke Albert ? Ce știe el despre pahar ? Despre comoara familiei ? I-o fi „ciripit" Kati ceva. Dar ce ?

Kálmán nu mai putut îndura ca pietricica aceea, îngropată pe jumătate în pămînt, să-i apese atît de stăruitor spinarea. Se ridică anevoie și-și pipăi locul unde îl glodise piatra.

— Fir-ar a dracului să fie !... În ograda asta nici să te hodinești nu poți...

— Kati ce zice ? se năpusti Vencel asupra flăcăului.

— N-am stat de vorbă cu ea. S-o bosumflat. Nu-i lucru curat.

Vencel nu se mai putu stăpîni.

— Atunci, ce tot îndrugi despre păharul cela ?

Glasul lui energic, întărîtat, îl izbi pe flăcău. Îi păru rău că a adus vorba despre potir. Nu asta urmărise prin convorbirea lor. El voia să știe un singur lucru : ce-a vrut găzdoiul cu Kati, de ce-a chemat-o la masa lui ?

— Credeam că dumneavoastră știți, înghiți el în sec.

— De unde să știm ? Și ce-am putea ști ?

— Am spus și eu așa, într-o doară...

Vencel se răsti la el :

— Vorbește ! Da repede ! Vorbește !

Flăcăul bătu în retragere.

— Ce să spun ? Nu știu nimica...

— Dă-i drumu ! Da repede ! şuieră Vencel.

Îi sări şi Kálmán într-ajutor, după ce mai întîi se uită prevăzător în jur, să vadă dacă nu trage careva cu urechea. Te pomeneşti că printre oameni se găsesc şi din aceia care sforăie de mama focului ca şi cum ar dormi, dar ciulesc urechile.

— Acela-i păharul nostru ! Ştii tu ce păhar îi acela ? îl întrebă el, agitat, pe flăcău. De s-ar strînge grămadă tăţi banii satului, tot n-ar face cît păharul cela !

— Păharul cela-i de aur ! De aur curat ! se aprinse şi Vencel.

— O adevărată comoară. Preţuieşte sute de mii ! Crezi că n-am lua pe el chiar şi un milion ? Satu-i calic pe lîngă cît preţuieşte păharul !

Nu s-ar putea spune că de pe Vencel sau de pe Kálmán curgeau zdrenţele. Aveau amîndoi neveste grijulii, vrednice. În schimb, cămăşile, izmenele, ba chiar şi straiele lor de sărbătoare erau numai petice. Acum, cînd venise vorba despre potirul dătător de nemăsurate speranţe, ochii celor doi bărbaţi în haine peticite şi răspeticite străluceau, plini de un foc straniu. O patimă arzătoare, ucigaşă, pusese stăpînire pe ei. În inimi li se aprinsese vraja aurului...

Potirul era nădejdea care învăluia mizeria lor cenuşie zilnică într-un nor strălucitor. Poate că, în taină, aceeaşi nădejde a licărit în mintea lui Vencel şi atunci cînd, nu de mult, a renunţat la hoinărelile lui.

Atunci cînd bătrînul va părăsi această vale a plîngerii, vor pune ei mîna pe comoară. Că trebuie să ştii să trăieşti. Şi vor şti ei într-o bună zi în ce fel trebuie. Îndeosebi Vencel, care a cutreierat atîta prin lume, care a păţit multe, a văzut multe şi i s-au deschis ochii. Dar bătrînul, badea Kristóf Jancsi, de unde-ar putea şti ? Dumnealui e om vechi, un ban ruginit, din lumea de ieri. De unde să ştie el cum s-ar putea rîndui viaţa cu ajutorul acestui potir ?

— Tu n-ai văzut păharul cela ? îl întrebă Kálmán pe flăcău în şoaptă.

— Ba bine că nu ! făcu Albert, pe atoateştiutorul. Să vadă ei, fraţii Kristóf, că prin Kati, din voinţa fetei, face şi el parte din familie.

Kálmán ridică brusc capul, surprins.

— L-ai văzut ? L-ai văzut şi tu ? Asta n-o pot crede !

— Ba da... mi l-o arătat Kati...

— Ţi l-o arătat ? întrebă Kálmán, abia stăpînindu-şi mînia.

Vencel clătină din cap. Glasul lui era mai potolit.

— Ei-ei, şi copila asta ! Şi fata asta ! De altfel, tăte muierile-s lăudăroase, tăte-s făloase. Fie fete, fie neveste... Tăt ce au scot la vedere... Nu-şi pot ţine gura !

Îl mai fulgeră şi gîndul : nu cumva o fi vrînd Kati să prindă în laţ un flăcău şi de aceea se laudă cu potirul ?

Iritat, Vencel se scărpină la nas. Îl mînca. Era semn de supărare.

Kálmán se întoarse spre frate-său mai mare şi-i spuse :

— De ce trebuie să ştie tăţi cum arată păharul ? Ce rost are ? Acolo, la bătrîn, nu stă bine, ascultă-mă pe mine... De acolo ar putea chiar să-l fure cineva, o dată ce fata-l arată oricui...

Lui Albert îi năvăli sîngele-n obraji. Te pomeneşti că-l bănuiesc pe el că ar avea de gînd să-l fure ? Dacă ruşinea şi indignarea nu i-ar fi tulburat mintea, poate nu s-ar fi pripit :

— Păharul stă bine unde stă ! Îi bine păzit ! Nu la bătrîn, fiţi pe pace ! — şi dădu nepăsător din mînă.

Kristóf Vencel sări ca muşcat de şarpe. Se apropie de flăcău şi îi suflă fierbinte în faţă :

— Ce ?... Cee ?... Cuum ?

Albert nu se clinti. Ar fi vrut să înfrunte dîrz, cu bărbăţie, ochii care-l priveau ţintă, dar bolborosi, clipind repede :

— Chiar nu ştiţi ? Nu se poate să nu ştiţi ! îi dădea el înainte.

Se apropie şi Kálmán.

— L-or furat cumva ? Ce ştii ?

Fratele mai vîrstnic declară :

— Ajunge ! Încă-n sara asta-l aduc de la bătrîn, Dumnezeul lui !

Frate-său dădea din mîini, înfierbîntat.

— Trebuie... Trebuie să-l aducem... Am eu o ladă cu două broaşte şi...

— Așa ladă am și eu! îi închise gura Vencel. Ba chiar mai bună, că are chingi de fier și-i așa de grea, încît n-o pot ridica nici doi oameni!

Cuvintele lui Albert căzură ca trăsnetul:

— Nu vă faceți sînge rău... Așa ladă are și Galambos Ádám...

Vencel strînse puternic brațul flăcăului.

— Ce spui? Ce are Galambos?

— Păi nu știți? Păharul îi la el.

Îl zgîlțîiră pe flăcău. Îl îmbrînciră.

— Ce-i tot dai cu gura?

— Ce spui, mă? Îți rîzi de noi?

— Vă spun numa așa, de cumva n-ați ști.

— Că bătrînul... Să mă ia dracu' dacă pricep!

Kálmán încercă să-și înăbușe tulburarea într-un rîs forțat, amar.

— Tu ai băut, mă ficiorule! Ești beat! Vorbești în dodii, ca un apucat!

— L-o zălogit bătrînul... Nici asta nu știți?

Cei doi frați n-ar fi putut să-și închipuie una ca asta nici în vis. Se priviră contrariați, gîndind parcă amîndoi că Albert își rîde de ei, că-i întărîtă. Nu le venea să-și creadă urechilor. Vencel căzu pe gînduri, smulgîndu-și de zor mustața. Apoi clătină din cap și rîse și el chinuit, posomorît.

— Bună glumă! N-am ce zice!

— Să-ți fie de cap! îl înghionti Kálmán pe flăcău, și acesta se clătină.

Își dădu seama că ghiontul a fost prea puternic ca să-l poată lua drept glumă. Peste ochi îi trecu o umbră întunecată. Scoase pieptul și-l măsură pe Kálmán din creștet pînă-n tălpi.

— N-am glumit, bombăni el jignit.

— Atunci, știi și cu cît l-o zălogit?

În zadar încerca Vancel să dea cuvintelor sale o aparență glumeață, ușor batjocoritoare; glasul îi tremura, iar mînia și deznădejdea puneau stăpînire pe el din ce în ce mai mult.

— Vezi bine că știu! Trei mii de lei o căpătat pe el!

Lui Kálmán i se păru că-l înțeapă ghimpi veninoși prin tot trupul. Se scărpină.

— Nu mai spune ! Trei mii de lei pentru păharul cela ? !

— Ei, dacă-i adevărat, înseamnă că bătrînul şi-o pierdut minţile ! Da cum de-o cutezat să se atingă de păhar ? Că doar mama l-o moştenit. Bătrînul n-are nici în clin, nici în mînecă cu el.

Vencel plecă mîhnit capul, copleşit de gînduri grele.

— Vezi ? se întoarse el spre frate-său. Am spus întotdeauna că păharul nu stă bine la dumnealui. De mult ar fi trebuit să-l aducem de-acolo. Întotdeauna am spus !

— Ar fi trebuit, încuviinţă Kálmán, suspinînd adînc.

Acum le părea rău amîndurora că s-au temut unul de celălalt din pricina nepreţuitului potir de aur, vestit în tot satul. Dacă între ei ar fi domnit încrederea şi înţelegerea, potirul ar fi fost de mult ori în lada cu chingi de fier a lui Vencel, ori în cea a lui Kálmán, aşteptînd acolo să i se hotărască soarta. De mult l-ar fi putut vinde ; chiar şi un bijutier l-ar fi cumpărat. În timpul peregrinărilor sale pe la oraş, Vencel avea obiceiul să se oprească în faţa giuvaergiilor, privind fascinat obiectele de aur. Se uita la preţurile înscrise pe bileţele legate cu un fir subţire de mătase de inelele, cerceii şi ceasurile de aur. Le privea lung, apropiindu-se mult de geamul vitrinei, şi socotea în sinea lui cam cît ar putea căpăta pe pahar dacă un fleac de verighetă preţuieşte o mie de lei. Kálmán tremura la gîndul că Vencel va pune într-ascuns mîna pe potir şi-l va vinde, iar o parte din bani o va trece sub tăcere. Acum, cînd Kati a crescut şi s-a deşteptat şi ea, desigur că vraja potirului a pus stăpînire şi pe inima ei. Fata n-a pomenit niciodată nimic, dar fără îndoială că se gîndeşte şi ea la pahar.

Cîteva clipe Vencel îşi înghiţi amărăciunea, fără să scoată un cuvînt. Apoi trase o înjurătură. Albert întrebă provocator :

— Ei ! Amu nu mai rîzi ?

Bărbatul bătu din picior.

— Vezi, mă, că îndată te fac una cu păretele !

Flăcăul sări într-o parte, ca o pisică, şi întrebă mai de departe :

— Pricepi amu de ce l-or chemat la masă ?

Acum nici Kálmán nu mai lua lucrurile în glumă. Interveni :

— Eu, unul, n-am văzut să-l fi chemat...

— Asta-i buba, că nu căscaţi ochii, îi dăscăli Albert cu bătrînească înţelepciune.

Frecîndu-şi bărbia sură, ţepoasă, fratele mai vîrstnic aduse din nou vorba despre bani :

— Şi Galambos i-o dat împrumut ? Aşa zici tu ?

— Aşa ştiu...

— Cînd ? De mult ? Spune odată !

— Încă pe vremea secerişului...

— Şi tu ne spui abia amu ? ! îl fulgeră el, mînios.

— Cînd să vă fi spus ?

— Ăsta nu-i lucru curat ! constată Vencel, bănuitor.

În apropiere o femeie se ridică în capul oaselor şi se uită în jur cu ochi tulburi, cîrpiţi de somn. Nu se putea dumeri unde se află. Se scărpină, strîmbă din nas, şi apoi vîrî mîna sub gulerul cămăşii şi scoase un pai care-o înţepa. Se culcă din nou şi se întoarse pe partea cealaltă, fără să-i pese cîtuşi de puţin că le arată bărbaţilor coapsele cu vine albastre. Îşi continuă somnul.

Fraţii Kristóf se frămîntau.

— Tu pricepi tărăşenia asta ? întrebă cel mai vîrstnic.

— Dacă-i drept că l-or poftit de-amiază pe dumnealui, pricep. Da nu se ştie ca pămîntul. Dacă poznaşul ăsta de Györke se ţine de glume ?

— Oare Kati ştie ? încercă să ghicească Vencel.

Pentru ca totul să fie limpede şi fiindu-i ciudă pe fată, Albert interveni :

— Şi pe ea or poftit-o de-amiază...

Nici Kálmán şi nici Vencel nu luară seama la el. Bălăbănindu-şi pumnii pe lîngă trup, fratele mai vîrstnic rupea mînios cuvintele :

— Dumnezăii ei de fată ! O să-i frîng oasele ! Zău aşa ! Ea o pus la cale totul, cu bătrînul ! Amîndoi !

Albert se încumetă să se apropie cîţiva paşi ; acum îi părea rău că o amestecase pe fată. Kristóf Vencel e un om arţăgos şi ar fi în stare să se răzbune într-adevăr pe Kati, că doar ăsta-i cel mai uşor lucru.

— De ce te-ai atinge de fată ? Pentru că ea îi mai slabă ? Cu ce-o greşit ?

— De ce, de ne ce, asta-i treaba mea. Îi rup şalele ! făcu Vencel, şi în cuvintele lui tremura o furie chinuitoare, neputincioasă.

Îi căşună şi lui Kálmán pe Kati :

— Ne-ar fi putut spune şi nouă. Da ea... Îi mînă-n mînă cu bătrînul...

— Da dacă ea nici nu ştie ? îi luă apărarea flăcăul.

Asta îl întărîtă şi mai rău pe Vencel :

— Cum adică nu ştie ? Doară tu singur ai spus mai-naainte ! Nu mai încape nici o îndoială că or tras iţele amîndoi ! Fata se căinează către tătîne-său. Am auzit-o eu şi mai deunăzi. Se miorlăie, drăguţa de ea, de ţi se rupe inima. Mironosiţa ! Că-i orfană, floare plăpîndă, n-are mamă, nu-i poartă nimeni de grijă... Ei, las'că o învăţ eu minte să mai umble cu viclenii ! zise Vencel, aruncînd fulgere din ochi.

— N-ai spus tu că or chemat-o şi pe Kati de-amiază înlăuntru ? îl întrebă Kálmán.

Deasupra, cerul strălucea albastru-senin, fără o pată. Soarele dogorea, şi totuşi, pe undeva pe aproape, se adunau nori mohorîţi, ameninţători. Albert îşi simţea inima zvîcnind sălbatic. Se căia amarnic pentru limbuţia lui de adineauri. N-a vrut să-i întărîte pe fraţi împotriva fetei. Şi nici să stîrnească vrajbă între bătrînul Kristóf Jancsi şi fiii săi. Dar povestea cu potirul îl tulburase şi pe el. Apoi, cînd a văzut atîta forfotă şi că bătrînul cu fiică-sa au fost invitaţi la masă în odaia din faţă, a izbucnit. Şi încă ceva : oare ce au de gînd cu Kati ? Galambos Ádám e holtei. Cine ştie dacă după potir nu va vrea s-o ademenească şi pe fată ?! Mai ştii ?! Şi apoi mai e şi mecanicul ăla, cu mutra rumenă, netedă şi cu tractorul lui... Femeile cotcodăcesc împrejurul lui, iar fetele îi zîmbesc privindu-l galeş în ochi şi-i dau tîrcoale... Ei, cu toate astea, ar fi fost mai bine dacă şi-ar fi muşcat limba cînd s-a apucat să vorbească cu alde Vencel. Dar, ce să-i faci, se vede că nu i-a dat pace diavolul !

Acum, şi-a pus el lacăt la gură, dar e prea tîrziu. E drept că n-a spus tot ce ştia, că din banii pe care badea Kristóf Jancsi i-a luat cu împrumut pentru potirul amanetat s-a ales şi Kati cu o cămaşă de pînză fină, albă

ca zăpada, cu un laibăr combinat cu catifea roşie, împodobit cu mărgele colorate, precum şi cu o fustă roşie, în cute mărunte, dese, croită din stofă de Sighişoara. Se gătise atît de grozav încît, cînd trecea duminica pe uliţă, flăcăii plescăiau din limbă în urma ei. Mult îl mai fripsese la inimă pe Albert şi împăunarea asta ! Cui vrea ea să placă ? De dragul cui se găteşte, pe cine vrea să robească ? Pentru Albert era bună şi aşa cum fusese mai înainte. Acum, flăcăul se perpelea de gelozie.

Avea dreptate Kristóf Vencel : cea mai mare parte din banii împrumutaţi a înghiţit-o Kati, cu găteala ei. Şi cînd te gîndeşti că, în sărăcia fără fund, în a cărei vizuină întunecată îşi macină traiul familia Kristóf, trei mii de lei sînt bănet, nu glumă !

Acum e prea tîrziu să-şi mai încleşteze gura, ca nu cumva să-i scape o vorbă necugetată, şi zadarnic îşi răvăşeşte părul, de necaz că l-a luat gura pe dinainte. Bombîndu-şi pieptul, flăcăul arunca spre Vencel priviri duşmănoase, sumbre. Valuri de fierbinţeală îi apăsau inima şi-l gîtuiau. Spuse cu greu :

— Fiecăruia i-i scumpă comoara lui. Şi mie mi-i scumpă.

Cel mai vîrstnic dintre Kristófi ridică privirea.

— Haida-de ! Despre care comoară vorbeşti ?

Îl întrebă şi Kálmán :

— Nu cumva rîvneşti la păhar ?

— Te pomeneşti că şi tu... Şi tu... îşi muşcă Vencel vorba.

— Fi-v-ar păharul de cap să vă fie ! Nu-mi pasă mie de păhar... Da nu sfătuiesc pe nime să se-ncumete a o vătăma pe Kati !

Piepturile lor se încordau, se umflau, atingîndu-se aproape.

— Mă mucosule ! Vencel îşi vîrî pumnul sub nasul flăcăului, acesta însă nu tresări şi nici măcar nu clipi din ochi. Du-te mai întîi la cătănie, şi după aceea să grăieşti, mă ţîngăule ! Că nu înduri nici măcar fumul de ţigară, tuşeşti ca un cal răpciugos şi holbezi ochii de-ţi plînge omul de milă cînd se uită la tine ! Şi tot îţi mai umblă pupăza, hai ?

Obrazul flăcăului se îmbujoră de ruşine. Înghiţi în sec, amar şi chinuit. Gîtlejul i se uscase. Abia izbuti să vorbească :

— Că altfel, vă arăt eu cine sînt ! îngînă el.

— Mai şi ameninţi, mă ?

Femeia care dormea în apropiere se ridică brusc ; o ciupise ceva de picior. În timp ce se scărpina sub genunchi, îi privea nedumerită pe cei trei bărbaţi.

— Ce-aveţi de împărţit ? Tocma amu v-o apucat nebunia ? Vencel, ar putea să-ţi vină şi ţie odată mintea la cap. Nici să doarmă nu poate omul din cauza voastră...

Nervii întinşi, gata să plesnească de încordare, nu mai puteau prinde nimic din ce se spunea în jur. Cuvintele tărăgănate, bombănite, ale femeii le zburară pe lîngă urechi. Albert şuieră printre dinţi, strîngînd pumnii :

— Nu îngădui să fie vătămată Kati, aşa să ştiţi !

Auzind asta, Vencel îl apucă pe flăcău de încheietura mîinii. Vru să i-o răsucească, dar nu izbuti. Braţul lui Albert era atît de tare, atît de vînjos, parc-ar fi fost de fier.

— Ei ?

— Hai !

Albert era de neclintit, ca şi cum ar fi stat pe doi stîlpi de piatră. Cu o mişcare şireată, Vencel îl apucă de mijloc.

— Ei ! icniră ei.

Se încleştară sprinten, fulgerător, ca lupii.

Kálmán încercă să se vîre între ei şi să-i despartă :

— Hei, vă văd oamenii ! Ce faceţi ? Se uită lumea la voi !

Dar ei se avîntară parcă în vîrtejul unui dans, rotindu-se, îmbrîncindu-se şi strîngîndu-se în braţe de le pîrîiau oasele. Se ridicau unul pe altul în aer, tălpile se izbeau cu o bufnitură surdă de pămîntul tare, uscat.

Zarva încăierării îi trezi din somn pe cei care aţipiseră prin preajmă. Oamenii se trezeau unul cîte unul, îşi frecau ochii tulburi, somnoroşi şi se holbau, ca şi cum ar mai fi visat încă. Să fie cu putinţă una ca asta ? Oare un bărbat în toată firea, serios, cu părul aproape cărunt, cu atîţia ani şi cu atîta experienţă, poate să se ia la trîntă şi să-şi măsoare atît de înfocat puterile cu un mînz de

douăzeci de ani, care abia acum va merge la oaste? Aveau de ce să se frece la ochi!

Toropeala care îi apăsa ca o ghiulea de plumb pieri cît ai clipi din ochi. Cineva sări în picioare ca o zvîrlugă şi se duse lîngă adversari, să caşte ochii şi să-i îndemne. În jurul lui se mai strînseră cîţiva. Ograda, care lîncezea în moleşeala după-amiezii de vară, prinse viaţă. Bărbaţii mirosind a tutun şi femeile care căscau de zor se adunară grămadă. Lupta mută, furioasă, îi întărîta şi pe privitori.

— Nu te lăsa, Berci!

— Înhaţă-l de brăcinar! De-acolo! Strînge-l!

— Nu-l îndemna, mă! Te pomeneşti că-i rupe izmenele şi rămîne aci cu fundul gol! rîse argintiu o femeie.

Se stîrni un rîs puternic, de parcă ar fi zăngănit tot aurul după-amiezii de august. Împrejurul celor doi se strînsese tot mai multă lume.

— Ia uitaţi-vă, fraţilor, mai au putere şi braţele lui Vencel! Uitaţi-vă cum îi ţine piept ficiorului!

Chipul lui Albert se înroşi puternic, şi gîtul i se umflă de încordare. Încercă să-şi înhaţe adversarul de mijloc, îi apucă braţele şi i le smuci, căutînd să se strecoare în apropierea lui şi să-l silească să intre în cleştele de fier al muşchilor lui. Celălalt, avînd întipărită pe faţă o expresie serioasă, nepăsătoare, se aplecă înainte, străduindu-se să-şi ţină la distanţă adversarul. Cu o mişcare neaşteptată, îl înşfăcă pe flăcău şi-l ridică în aer, dar nu putu să-l doboare. De fiecare dată, Albert cădea în picioare, ca o pisică.

— Doamne-Dumnezeule, ce i-o fi apucat? exclamă o bătrînă, trezindu-se speriată din somn.

— Se vînzolesc...

— Da de ce oare?

— Ei ştiu. S-or încăierat, ridică din umeri vecina ei.

Înfrigurarea luptei îi măturase pe oameni de pe jos. Făcuseră cerc în jurul lui Albert şi Vencel, în timp ce Kálmán nu-şi mai găsea locul, de teamă să nu se afle cumva de ce s-a încăierat frate-său mai mare cu ţîngăul ăsta cu caş la gură.

Unii îl îmbărbătau pe Vencel, alţii pe Albert.

Tărăboiul îi scoase afară și pe cei din casă. În graba mare, Galambos își uită pălăria înăuntru. Se repezi în mijlocul celor adunați și, dînd din coate, încercă să spargă inelul de oameni.

— Hei, ce-i aici? Dumnezeii voștri! Ați turbat? Ce-i asta?

Domnul Fülöp străbătu ograda cu pași mari, greoi. Ajuns la marginea cercului, se opri. De aici, întinse gîtul să vadă și el ceva, apoi, după ce se dumeri cum stau lucrurile, dădu din mînă dispreţuitor și continuă să clefăiască și să se scobească între dinți. (Cum naiba i-o fi dat prin minte lelei Porkoláb să pună la masă și scobitori?)

— Apoi, să nu aud pe nimeni plîngîndu-se că-i ostenit, îi avertiză, plin de importanță, pe zileri. Vă petreceți răgazul de-amiază cu asemenea copilării! Credeam că am de lucru cu oameni în toată firea! se indignă el.

Nimeni nu-l luă în seamă. Cei dimprejur se agitau și rîdeau.

Domnul Fülöp mai aşteptă niţel. „Ia staţi, că vă vin eu de hac!" gîndi el, și, cu un surîs în colțul buzelor, se apropie de tractor. Învîrti manivela, iar motorul începu să turuie și să împroaşte fumul gros, albastru, de benzină. Apăsă de cîteva ori, cu toată puterea, pe claxon. Acesta vui ca un semnal de alarmă și, cît ai bate din palme, îi împrăştie pe zileri.

Cele patru braţe căzură în acelaşi timp, istovite. Vencel mai trase o dată sau de două ori cu coada ochiului spre flăcău dar, văzînd că acesta nu atacă, nu se mai repezi nici el să-l prindă de mijloc.

Albert își scoase pieptul, se întinse ca un arbore zvelt, de pădure, și se uită împrejur; își căuta pălăria. Kati ieşi dintre oameni și i-o întinse, cu faţa strălucitoare.

— Ţine-o.

Dinții lui albi, sănătoși, străluceau ca porţelanul. Zîmbea, ca și cum el ar fi fost biruitor în luptă.

Vencel își potrivi straiele și își pipăi în taină brăcinarul pentru că într-adevăr adversarul îl apucase și-l scuturase zdravăn de cîteva ori. Nu cumva s-o fi rupt?

După ce se încredinţă că straiele sînt în bună stare şi că n-a păţit nimic, mustaţa îi tresări şi începu să rîdă şi el. Ba, mai mult, se apropie de Albert şi-i întinse mîna prietenos. Lupta le răcorise sîngele şi le împrospătase puterile.

O voce — a femeii care se trezise prima din somn la zarva încăierării — constată dezamăgită :

— Că doară nici n-o fost din mînie...

Treieratul ţinu pînă seara tîrziu.

De cum începu a licări luceafărul deasupra dealului, domnul Fülöp aprinse farurile. Suliţele de lumină străpungeau bezna pînă departe în noapte.

Batoza sforăia cu puteri înnoite. Mugetele ei sacadate se contopeau cu opintelile furioase şi părea că tamburul, care înghiţea snopii ca pe nişte hălci uriaşe, ar cînta un viers armonios.

Lucrătorilor le pierise graiul. Snopii zburau prin aer, azvîrliţi cu mişcări mute. Munca se înteţea, şi acum nimeni nu mai avea vreme nici măcar să se scarpine sau să-şi şteargă năduşeala.

Greblînd pleava, Kati îşi ferea faţa de lumina care-i bătea puternic în ochi. Ameţită de vuiet, asculta cu buzele strînse scrîşnetul nemilos cu care colţii de oţel ai tamburului muşcau snopii aruncaţi pradă lor.

Bătrînul Duka clădea acum a doua şiră de paie. Printre firele cărunte ale mustăţii pleoştite se amestecaseră fărîme de paie, dar el nici nu băgă de seamă. Respira greu şi uneori gîfîia. N-a mai pomenit de cînd a văzut lumina soarelui ca într-o singură zi să se strîngă în urma unei maşini atîta amar de paie ! Ridicîndu-şi faţa cu trăsături aspre, cu nas vulturesc şi pometi proeminenţi, se îndrepta din cînd în cînd de mijloc, părînd un semn de exclamare crescut din creasta şirei. Îl dureau şalele. Îşi descheiase cămaşa de tot, pînă la pîntece, să-şi mai răcorească pieptul. Dar nici asta nu-i aducea alinare. În zadar adia şi boarea tot mai răcoroasă a serii ! Bătrînul îşi întoarse pieptul dezgolit într-acolo de unde, dinspre munţii Sovatei, pierduţi în beznă, adia o undă de aer care aluneca jucăuşă peste mirişti, dezmierda spinarea imaşurilor catifelate, făcea

să-şi zornăie ghimpii muşcatul-dracului cel trufaş, tîra cu sine mireasma tare, amăruie, a cimbrului de miază-noapte, apoi mîngîia cu degetele ei gingaşe pielea nădușită a bătrînului Duka... Nu, orice-ar face, era zadarnic...

Colbul absorbea mireasma de sfîrşit de vară a cîmpurilor. Oamenii înghit, tuşesc şi sînt gata-gata să se înece văzînd cît de gros este praful care pluteşte în lumina încremenită a farurilor.

Toţi ştiu că, atîta timp cît batoza nu va înghiţi şi ultimul snop, nici vorbă de cină. Ritmul muncii se înteţeşte. Dar las', că şi stogul scade! Bărbatul care aruncă snopii pe batoză cu furca de fier coboară din ce în ce mai aproape de pămînt. Şoarecii ţîşnesc speriaţi din cuiburile lor răvăşite şi o zbughesc chiţăind de lîngă puii trandafirii, golaşi. Anul ăsta s-au cuibărit mulţi şoareci prin stoguri. Asta, tot din pricina secetei...

Numai Galambos Ádám nu osteneşte. Numai el e-n stare să ţină pasul. Ba, mai mult, faţa lui devine din ce în ce mai senină. Obişnuita, veşnica lui posomorală se mai risipeşte. Nu e în stare să se dezlipească de saci şi de cîntarul ruginit. Doar atunci cînd se uită într-o parte, spre căruţa în care se adună, sporind necontenit, sacii plini, gata parcă să plesnească, smulşi ca uium de alde Fülöp din nepreţuita lui recoltă, fruntea i se adumbreşte şi se încruntă. Socoteşte: Cîţi saci au cărat ăştia azi? Şi Galambos simte că i se rupe inima.

Cît despre asta, ar putea face şi el rost, în tovărăşie cu încă doi-trei, de o maşină ca asta. Doar nici banii lui Galambos nu au miros. Nici vorbă! Dar cele două maşini s-ar ucide una pe alta. În zadar. Fülöp a apucat ţîţa norocului, şi el mulge acum laptele din ea.

Din cînd în cînd, face cîţiva paşi spre omul care cară paiele cu furca, ţinînd-o cu colţii în sus. I se adresează cu prefăcută prietenie:

— Mai poţi, Marci, mai poţi?

— Mai pot...

— Ei, dă-i înainte! Mîntuim îndată!

Omul s-ar opri să schimbe o vorbă, să scuipe în palmele care îl ustură cumplit; i-au amorţit, abia le

mai simte. Dar maşina varsă paiele cu nemiluita. De oprire, nici pomeneală!

— Ar fi şi timpul! răspunse el peste umăr, mai de departe, supărat, sleit.

Galambos tresări, clătină mustrător din cap. Cum de-i întoarce ăsta vorba?

— Te pomeneşti că aţi ostenit?!

— Braţele omului nu-s de fier! Omul nu-i maşină!

Zilerul se face nevăzut, şi, cum coteşte spre celălalt capăt al şirei, nu i se mai văd decît picioarele de sub mormanul uriaş care atîrnă peste el.

Hotărît lucru, Galambos va avea de furcă cu oamenii în privinţa simbriei. Vor ridica pretenţii; că nu aşa le-a fost vorba, că asta-i modă nouă în sat, să asude muncind pînă la unsprezece noaptea... Ei, dar să-i dea bătaie să termine treaba, cu celelalte vor cădea ei la învoială... Banii sînt la găzdoi...

Auzise el că vorbesc unii despre dublarea simbriei. Una ca asta însă o dată cu capul! Pînă şi gîndul îl înverşună într-atît încît i se înfierbîntă pielea. Nu zice ba, o să plătească el ceva peste simbria obişnuită. Recunoaşte el că aşa se cuvine. Dar nu se va lăsa jecmănit de lihniţii ăştia. Ştie că treierişul îi va aduce mulţi duşmani în sat. Oricît le-ar da, nu vor fi mulţumiţi. N-au decît să-şi bată gura şi să mîrîie.

Viaţa-i o neîntreruptă caznă. El trebuie să ducă lupta de unul singur. Pe lelea Porkoláb, aşa rubedenie ori ce i-o fi, n-o poate amesteca în frămîntările acestea.

Uite şi acest Györke Albert. Pe Galambos îl apucă durerea de ochi cînd îl vede. Nu-l poate suferi. De ce? Tot timpul e cu ochii pe el, ca şi cum s-ar teme că dacă nu l-ar supraveghea i s-ar lipi ceva de mîini. Ce caută aci Györke Albert? De ce se vîră, că doar nici pe maică-sa n-o putuse suferi Galambos în veci. Nu i-a chemat niciodată la lucru. Încă de fată, lelea Györke fusese atît de înţepată şi de mîndră, de parcă ar fi aşteptat s-o peţească vreun Făt-Frumos. Ba, o dată, la horă, cînd o chemase Galambos să joace, s-a tras mai la o parte. De ce? Adică ce credea ea despre

Galambos ? (Bărbatul ei de mai tîrziu umbla după ea pe vremea aceea.)

Fiind văduvă (şi-a pierdut bărbatul chiar din primele zile ale războiului), femeia primeşte o pensie de război. Nu-i cine ştie ce, pensia e mică, dar banii sînt de mare ajutor în casă. Văduva are pe hotar doar cîteva fişii de pămînt, şi acelea împrăştiate care-ncotro. Cînd îi cauţi, şi ea, şi fiul ei sînt la lucru cu ziua, pe la cei înstăriţi. Sînt oameni săraci. Cu toate astea, îşi îmbracă băiatul de l-ar putea pizmui oricare fecior de găzdoi. Are totdeauna cămaşă curată. La laibăr nu-i lipseşte niciodată vreun găitan ori vreun nasture, ba, mai mult, anul trecut, la tîrgul de Sîntămăria-Mică, din Macfalău, i-a cumpărat chiar şi cizme nou-nouţe şi cică nici nu s-a prea tocmit cu negustorul. Cînd trece duminica pe uliţele satului, carîmbii cizmelor lucesc atît de tare, încît cei care vin spre el se văd în ei ca într-o oglindă. Nu-i îngăduit să-ţi creşti copilul aşa cum face văduva Györke : îl răsfaţă şi-l corcoleşte, încît pînă la urmă va scoate din el un papă-lapte, care se va ascunde după fustele mamei ca puiul de găină sub aripile cloştii. Pentru băieţi e nevoie de o mînă tare, aspră !

Alţi flăcăi la vîrsta asta se duc să slugărească ; chiar şi feciorii găzdoilor petrec cu dragă inimă un an, doi devale, printre saşi, unde prind cîte şi mai cîte din chichiţele gospodăriei. Îndeobşte flăcăii îşi cîştigă slugărind cele cîteva sute de lei pe care mai tîrziu, la cătănie, îi cheltuiesc mai ales pe vin şi pe rachiu. Asta cînd îi cuprinde chinuitorul dor de meleagurile natale şi îşi aduc aminte de serile fericite de-acasă, de fetele îndrăgostite care stau la pîndă, cu inima zvîcnind de bucurie, în întunericul porţilor. Of !...

Györke Albert n-a gustat nici pîinea slugăritului. Nu i-o fi dat drumul maică-sa, pentru că fără fiul ei s-ar fi simţit singură pe lume, părăsită ? Dar se mai poate ca flăcăul să se fi încăpăţînat. Geaba, unde nu-i bărbat în casă, copilul i se suie mamei în cap. Aşa stau lucrurile şi la alde Györke. Încă de pe acum, Albert e stăpîn în gospodărie, deşi obrazul lui a făcut cunoştinţă abia de cîţiva ani cu briciul moştenit de la taică-său. Şi apoi, unde poate duce această şedere pe lîngă

fustele mamei ? Pînă la urmă, copilul ridică mîna asupra propriului său părinte, nu-i dă ascultare, îl înghiontește și nu se sinchisește de el nici cît de-o zdreanță. Hei, mult ar da Galambos să audă gura satului clevetind cum că „fericirea inimii mele, scumpul meu fecior, singura mea comoară", a pălmuit-o pe maică-sa ! Că — își dădea cu părerea și cugeta în sinea lui — o femeie ca asta, care își crește copilul lăsînd frîul atît de liber, ar merita o lecție... În zadar ciulea găzdoiul urechea, în zadar iscodea el atotștiința babelor. Asemenea vești nu-și luau zborul, și pace ! Ba, dimpotrivă, toată lumea n-avea despre flăcău decît cuvinte de laudă. Că nu i-ar spune maică-si o vorbă rea, necum să-i fi auzit vreodată cineva sfădindu-se. Că-i ghicește pînă și gîndurile, că scoate apă din fîntînă, că nu se rușinează nici chiar să presare boabe la păsări sau să mestece mămăliga, cu toate că astea-s cu adevărat treburi de femeie. Cît despre maică-sa, ce nu e ea în stare să facă pentru feciorul ei ? !

Ciudat și neobișnuit lucru că printre cei care muncesc cu sîrg pe lîngă mașină la Galambos se află și Györke Albert. Ce-i al lui e-al lui — asta trebuie să recunoască și găzdoiul : flăcăul e vrednic, își merită simbria. Ei bine, el a ajuns aici pentru că atunci cînd Galambos l-a chemat la lucru pe badea Jancsi și pe ai lui, puișorul mamei tocmai se învîrtea pe lîngă Kati. S-a băgat cu de-a sila. N-a fost chip să scape de el, oricît s-a codit Galambos. Pesemne că-i este tare dragă fata.

Peste zi, ori de cîte ori se urnea pentru o clipă de lîngă saci și trăgea o raită printre oameni, găzdoiul îi spunea fiecăruia cîte o vorbă, două. Numai lui Györke ba. E drept însă că nici flăcăul nu căuta să stea de vorbă cu el. Se uitau chiorîș unul la altul, cu coada ochiului, pe furiș, și numai atunci cînd nu putea prinde celălalt de veste.

Albert aștepta și el, plin de nerăbdare, ca neînduplecata mașină care-i hăituia pe oameni să-și dea ultima suflare. Făcuse toată ziulica planuri, și acum începea să-l cuprindă neliniștea. Își făcea socoteala s-o însoțească pe fată pînă acasă, și asta îi înfierbînta sîngele,

îndeosebi cînd îşi închipuia cum îi va cuprinde mijlocul, pe întuneric. O va strînge tare şi o va duce acasă, ţinînd-o de după mijloc, păşind pe uliţă agale, lipiţi unul de altul, sorbindu-şi unul altuia răsuflarea, simţindu-şi unul altuia bătăile inimii...

Îşi arunca ochii adesea în partea unde Kati grebla pleava, şi cu cît trecea timpul, cu atît mai îndelung îşi uita privirile aţintite asupra ei. Se părea că fata nu s-ar uita cu dragă inimă spre Albert. Cînd ochii li se întîlneau, abia de-i mijea un surîs pe faţă. Kati nu căsca gura, nu ciripea şi nu sporovăia în dreapta şi-n stînga. Îşi vedea de treabă, neobosită, cu o seriozitate aproape solemnă. Cum se mişcă în lumina farurilor care îi scaldă întreaga făptură, se disting bine liniile trupului ei tras ca prin inel, merişoarele sînilor cît pumnul, care se ascund sfioase sub cutele cămăşii, fruntea frumoasă, uşor bombată, faţa cu nasul drept şi bărbia plină, rotundă. Kati e altfel decît celelalte. Acelea abia aşteaptă o clipă prielnică să se strîngă cap la cap, să se îmbulzească una în alta, să şuşotească. Ele profită chiar şi de răgazul scurt cît coşarul vîră între colţii de oţel ai tamburului snopul răsfirat.

În sfîrşit, tractorul pufni pentru ultima oară, şi peste ogradă se aşternu, dintr-o dată, liniştea. Lumina se stinse şi se înstăpîni noaptea. Unii erau atît de obosiţi, încît nu mai aşteptară nici măcar cina. Alergară acasă să se culce, să-şi întindă oasele, refugiindu-se parcă din preajma maşinii neobosite.

Seara de vară tîrzie, cu puzderia ei de stele licăritoare, îmbătrînise. Mugetele maşinii mai stăruiră încă multă vreme în urechile oamenilor. Cineva, tras mai la o parte, se scărpina de zor cu degetele în urechi, pentru că nu auzea limpede ce se vorbea. Ultimii saci fură căraţi în hambar, la lumina lămpii de gaz. În faţă mergea o femeie ; dibuia cu paşi nesiguri, ţinînd mîna în dreptul flăcării. Se oprea mereu din drum, să-l aştepte pe bărbatul cocîrjat care căra sacii.

— Mişcă ! Mişcă ! Te calc, ori amu arunc sacul ăsta peste tine !

Mecanicul era de neînduplecat și în privința stingerii farurilor. Nu voia să deprindă satul ca tot el să dea lumină și atunci cînd nu merge tractorul.

Tot în curte au pus și masa de cină. În mijlocul ei ardea o lampă, a cărei flacără pîlpîia sub adierea ușoară a vîntului, se apleca ba într-o parte, ba în alta și tîra parcă după sine oastea de gîze care roia împrejurul sticlei. Deodată, atinsă de o undă de vînt mai puternică, flacăra pufni o dată și se stinse... Asta făcu să se stîrnească învălmășeală, ceea ce sparse rînduiala. Săriră vreo trei, s-o aprindă din nou. În graba mare, răsturnară lampa, care se rostogoli pe pămîntul bătătorit și se sparse. De sub masă se răspîndi mirosul gazului vărsat. Un glas învinuitor se dezlănțui :

— Tu hăbăuca lui Dumnezeu, tu ! De ce n-ai fost cu băgare de samă ?

— Eu ? De ce tocma eu ?

— Da nu cumva eu ?

Ofensată, femeia ripostă :

— Nu mă mai învinui pe mine ! Nu eu am răsturnat-o !

Pînă să se aducă altă lampă, ochii începură să se deprindă cu întunericul ; din noapte se desprindeau, misterioase, crestele dealurilor de dincolo de apa Tîrnavei, avînd lipite parcă deasupra lor, aidoma unor scîntei vii, stelele.

Trenul de zece întîrziase pe undeva, poate pe la Tîrnăveni, și acum suia cu ferestrele luminate pe valea cufundată în beznă. Părea că pe malul rîului s-ar tîrî, fluturîndu-și coama scînteietoare, o namilă de balaur cu picățele de foc.

Ochii care scormoneau prin noapte descoperiră abia acum cele două focuri ciobănești aprinse pe coasta dealului. De undeva de prin preajma focurilor se auzi un lătrat depărtat, care părea că răzbătea de sub pămînt. Pe coasta dealului se întrezăreau două stîne. Mai sus, pădurea se înveșmîntase într-un lințoliu alburiu. Acolo dăduse prima brumă. Frigul care începea să se facă simțit împingea sălbăticiunile în jos, spre valea rîului.

În tăcerea nopții se aude uneori și glas de bucium, punînd pe goană turmele de mistreți care dau năvală în porumbiști. Autoritățile au confiscat puștile și, cu toate că au trecut, unul după altul, ani de zile, nu eliberează noi permise de vînătoare. Numai în dormitoarele împodobite cu covoare ale pretorului și notarului atîrnă în cui cîte-o armă de vînătoare.

Folosindu-se de clipa cît Albert dădu fuga pînă la șiră, să-și caute furca lăsată acolo, cineva se furișă tiptil spre Kati. Fata tresări și se întoarse spre silueta care se apropia.

— Să aștepți, să ne socotim cu simbria, auzi Kati.

În fața ei stătea Galambos Ádám, găzdoiul. Ceea ce spunea era ciudat. Doar nu se obișnuiește ca simbria să se plătească imediat ; las' să aștepte nevoiașii. Ba alteori, găzdoiul uită cu totul. Îi dă mîna. Pentru el e ușor, ba chiar se înfurie și se ciorovăiește dacă omul i-o cere.

Galambos mai repetă o dată apăsat :

— Bine ?

Și se dădu mai aproape, așteptînd răspuns.

— De ce eu ? întrebă speriată fata.

— Și tu...

— Spune-i taicăi.

— Și el...

— Taica ține socoteala.

— El. Da numa pentru partea lui.

— Și pentru partea mea, căută să scape Kati.

Galambos se uită în jur : îi vede oare cineva ? Și ce dacă-i vede ? Se dădu și mai aproape de fată.

— Nu face pe isteața, îi șopti el abia auzit.

Simțind răsuflarea caldă a bărbatului, Kati își feri capul. Se înfioră ca apucată de friguri.

— Asta-i treaba dumnealui. Ce-mi pasă mie ? încercă iar să scape.

— Nu te codi. Eu nu vă vreau decît binele. Vreau să vă ajut, de aceea vă plătesc chiar în sara asta. Osebit, numa vouă, accentuă găzdoiul. După cină dară, în casă. Bine ?

Această dărnicie neașteptată și bunăvoința arătată față de ei o surprinseră într-atîta, încît se zăpăci de

tot. Nici nu știu ce să răspundă. Se trase doar înapoi și încercă să-și întoarcă fața, ca să nu simtă răsuflarea tot mai fierbinte a bărbatului.

Mai încolo, în întuneric, oamenii stăteau de vorbă. Cine erau anume, nu se putea vedea. Nici vocile nu se auzeau limpede.

Kati se lipi de gard. Atît i-a fost. Galambos se strecură tot mai aproape de ea. Sîngele bărbatului clocotea ameţitor, abia se mai putea stăpîni. Îi venea s-o înhaţe, să-și înfigă ghearele în carnea ei și s-o înghesuie în gard.

— Numa vouă... Numa și numa vouă vă plătesc, gîfîi el. Kati... Katica...

Întinse braţele și apucă umerii fetei. Atingerea îi întunecă și mai mult creierul. Sîngele îi năvăli în cap, ca un val de foc.

Kati dîrdîia. Încremenise. Era îngrozită.

Gemu, voi să ţipe. Se gîndi însă că toată lumea ar alerga aici, ar rîde, și ce-ar spune oamenii de-ar vedea-o cu Galambos, înghesuită-n gard, pe întuneric ?

Încercă să sară la o parte.

— Nu cumva ţi-i frig ? Mi se pare că tremuri, grăi bărbatul, sufocat.

Împotrivirea îl înverșuna. Gardul trosnea mărunt, aproape imperceptibil. Kati avea putere în braţe ! Îl îmbrînci la o parte și-i răspunse aspru :

— Mi-i frig... Vine cineva ! Vine cineva ! Lasă poznele !

Se auzeau paşi apropiindu-se, și braţele lui Galambos căzură.

— Nu-i de mirare că ţi-i frig !... Că doară vîntul bate amu dinspre miriști, oftă el cu jumătate de glas și trase cu urechea la cel ce se apropia.

Patimile dezlănţuite mai adineauri se spulberaseră cît ai clipi, și dîrdîiala puse stăpînire și pe trupul lui. Of, că îndată o înhaţă de gît pe fata asta și, de mînie, o izbește de gard ca pe-o strachină de lut !

Ai vrea tu ! rîdea în sinea ei Kati, victorioasă. Ţap bătrîn ! Și se mai spune că nu se uită după fustele femeilor ! Of, înţepeni-i-ar braţele alea ticăloase ! Că

tare au mai strîns-o de umeri ! Nici vorbă, o să-i rămînă urme...

— Ei, văd că vine amu şi ficiorul ăsta al meu, rosti ea cu bucurie, înfruntîndu-l pe Galambos. De-ar afla Albert, l-ar învăţa el minte pe Galambos ! Scîrnăvia ! Ce-şi închipuie el despre Kristóf Kati ?

Într-adevăr, cel care se apropia era Györke. Silueta lui se desprindea din ce în ce mai desluşit din bezna care învăluia totul.

— Oricum, să vii înlăuntru după cină, şi, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic, găzdoiul se întoarse şi porni zorit spre casă.

Albert se opri. Tăcu o clipă.

— Ce-o fost ? întrebă el cu glas înăbuşit.

— Nimica.

— Nimica ?

— Ce să fie ? !

— Dumnezăii lui... Iar carne de oaie ! se înfurie Albert.

— Te pomeneşti c-o dat molima-n oi ! rîse Kati, aşa ca să audă şi găzdoiul, care se pierdea în bezna ogrăzii.

O ungea la inimă că-l poate înţepa pe neobrăzat măcar cu vorba asta.

Albert scuipă.

— Ptiu ! Mînca-le-ar cînii de oi !

— Nu cumva ţi s-o aplecat ? Tătă lumea suduie carnea asta de oaie !

— N-am mîncat de azi-dimineaţă, se plînse flăcăul cu amărăciune.

— Ba bine că nu ! De amiază ai mîncat...

— Eu, unul, nu — de azi-dimineaţă !

— Ba da, am văzut eu...

— N-ai văzut bine.

— Ţi-am numărat şi îmbucăturile.

Asta îi merse la inimă lui Albert. Continuă însă să se arate indignat :

— Bine că le-ai numărat ! Am înghiţit vreo trei îmbucături de cartofi, da asta nu-i mîncare pentru aşa muncă...

Apoi flăcăul schimbă vorba deodată.

— Vii ?

— Unde ?

— Eu nu cinez aci !

— Ai dreptate ! Maică-ta îţi dă ceva mai bun.

— Măcar scrob dacă nu altceva.

— Din zece ouă, nu ?

— Ei-ei ! Ajunge şi din şase.

— Şi te mai şi lingi pe buze după aceea.

— Vezi bine.

— Du-te la mîne-ta atunci ! Da degrabă !, îl luă în batjocură fata.

Albert repezi mîna spre ea.

— Îţi arde de batjocură. Veselă mai eşti !

— De ce-aş fi necăjită ?

— De ce mă trimiţi la maică-mea ?

— Să-ţi gătească, să-ţi coacă.

— Îmi găteşte. Îmi şi coace. Aşa muiere-i maică-mea.

— Atunci, dă fuga ! îi întoarse spatele fata, îmbufnată, jignită.

— Aşteaptă... Te-nsoţesc mai întîi pe tine...

— Pe mine să nu mă-nsoţească cine stă lîngă poalele mîne-si. Păcat de vreme şi de osteneală !

La asta nu se aştepta Albert.

— Nu cumva te-ai supărat ?

— Eu, una, nu.

— Atunci... Vrei să te însoţesc ?

Kati se întoarse, ca şi cum ar fi vrut s-o rupă la fugă, dar flăcăul o prinse cu o mişcare iute.

— Ei ? Ce ţi-o căşunat ? o zgîlţîi uşor flăcăul.

— Şase ouă s-ar mai găsi şi la casa noastră...

Peste un sfert de ceas, badea Kristóf Jancsi căută zadarnic prin toate ungherele şi cotloanele, orbecăind şi bîjbîind. Nu-şi găsi fata. Treptat-treptat, îl cuprinse mînia. Bombănea şi înjura cam tărişor, avînd grijă totuşi să nu-l audă şi alţii. Unde trăsnetul lui Dumnezeu o fi Kati ? Atîta ar mai lipsi, să se fi ascuns în vreun cotlon întunecos cu flăcăul ! Bine i-ar mai şedea familiei !

Între timp, vasele zăngăneau neîntrerupt.

Osteniţi, oamenii îşi luau tălpăşiţa, cete-cete, de cum înfulecau cina.

Badea Jancsi isprăvi repede cu masa. Ai fi zis că-şi aruncă mîncarea de-a dreptul în stomac, de nerăbdător ce era. Încă de la prima îmbucătură se arse la limbă, ceea ce făcu să-i sporească şi mai mult mînia. Reluă căutatul de la început. În bucătărie se strînsese un morman de străchini şi farfurii murdare. În treacăt, găzdoiul îi spusese adineauri badei Jancsi că ar putea ajuta şi Kati la spălatul vaselor. Tii, de s-ar putea lipi Kati de casa unui găzdoi atît de mare, atît de avut, unde nici măcar cizmele nu se ung cu seu, ci cu untură adevărată, de porc! De-ar chema-o uneori Galambos să deretice, să spele, să calce, să facă ba una, ba alta!... La început, nădejdea miji doar în inima bătrînului, apoi îşi desfăcu larg aripile. Omul deschise mînios uşa grajdului şi o strigă pe Kati. Tinerii care trăiesc fără griji, ca şi fata lui, nu ştiu încă ce-i sărăcia. Dacă ar şti, acum n-ar trebui s-o caute ca pe un ac rătăcit, ci ar sta ea singură la pîndă, să vadă dacă n-ar putea da o mînă de ajutor la bucătărie. Uite prilejul nimerit şi — poftim! — îl pierde. Badea Jancsi lăsă să-i scape o sudalmă printre dinţi. O femeie îl întrebă:

— Nu cumva ţi-ai pierdut minţile, şi amu le cauţi?

Nu-i răspunse. Ei, cînd o ieşi fata asta la iveală, zău c-o păruieşte! Pentru prima oară de la moartea maică-si va ridica mîna asupra fetei, dar martor e Dumnezeu că-l va pomeni pînă la adînci bătrîneţi!

Se văzu silit să se înfăţişeze singur găzdoiului. O întrebare nu-i da pace: ce i-o fi căşunat oare lui Galambos să-i plătească simbria acum, imediat? Ştia el că în pieptul găzdoiului nu bate o inimă prea milostivă. Dimpotrivă, inima i se împietrea mai ales cînd trebuia să dea bani. În capul cărunt al bătrînului, gîndurile se învălmăşeau ca o negură deasă, de nepătruns, şi bănuiala că e ceva necurat în toată povestea asta începu să-l înţepe abia simţit. La amiază, găzdoiul i-a chemat să prînzească înăuntru, lîngă mecanic, iar acum vrea să le plătească. A făgăduit că, de cum se vor face nevăzuţi ceilalţi, îi va număra în palmă simbria. De ce-a ajuns badea Kristóf Jancsi aşa, dintr-o dată, mai cu moţ decît ceilalţi? Că şi cele trei mii pe care le-a îm-

prumutat în contul paharului i le-a plătit tot aproape fără nici o vorbă

Paharul... Doar n-o fi urzind ceva cu privire la pahar...

Galambos şedea nepăsător la masă, şi cum se deschise uşa, ridică privirea, se aplecă înainte şi puse mîna streaşină la ochi, să-l poată vedea pe cel care intra. Cînd dădu cu ochii de moşneag, care se strecura sfios pe uşă, faţa i se lumină.

— Şezi, îi făcu el semn, împingînd scaunul pînă în mijlocul casei.

Ba îşi săltă nitel şi partea de dinapoi, nu fu însă chip să iasă de după masă, pentru că locul era strîmt. Se străduia să fie cît se poate de prietenos şi îndatoritor.

Paharul ?... N-ar trebui să primească simbria asta, se alarmă bătrînul. Nu. Mai bine să noteze Galambos cît preţuieşte munca de azi a amîndurora — a lui şi-a fetei — iar banii să rămînă pentru stingerea datoriei... Alt găzdoi ar reţine banii, ar pune gheara pe fiecare para, ca să recapete cît mai curînd ceea ce a dat cu împrumut.

— Mi-am făcut socoteala că dumitale ţi-oi da cu vreo cinci lei peste cît ne-am înţeles. Bine ? întoarse el capul spre badea Jancsi, aşteptînd răspunsul.

Nu trebuie decît să întindă mîna într-o parte, în colţ, unde stă o lădiţă scundă, veche, împodobită cu lalele : de bună seamă că acolo ţine banii. Nu cumva tot acolo o fi păstrînd şi paharul ?

Bătrînul aruncă spre ladă o privire pe cît de fugară, pe atît de lacomă. Ia uite, n-are nici măcar chingi de fier ! Nici măcar lacăt n-are ! Păi, de acolo uşor îl poate fura oricine ! Badea Jancsi se îngrozi la gîndul ăsta.

Întinse capul înainte, în lumina somnoroasă a lămpii, şi simţi că pielea gîtului, pe care sudoarea sărată se uscase, îi crapă. Aştepta aplecat într-o rînă, cu gura întredeschisă, împlinirea minunii. Dar Galambos nu făcu nici o mişcare spre ladă, ci vîrî mîna în buzunar şi scoase un portofel.

Găzdoiul zvîrli hîrtiile pe masă, una cîte una. Le numără. Cu o atenţie atît de deplină, cu o încetineală atît de tacticoasă, încît badea Jancsi simţi că i s-au oprit şi bătăile inimii.

— Da simbria fetei n-o pot plăti amu, spuse el în încheiere. Măcar că aș fi vrut...

De tulburat ce era, bătrînul înghiți în sec și se bîlbîi :

— Păi vine și ea... Zău că vine... Mai pe urmă...

— Nu de alta, da n-am destul mărunțiș, îi explică găzdoiul. Să vină fata mîine dimineață, să lămurim și cu simbria ei. Așa-s eu, îmi place treaba limpede. Badea Jancsi încuviință dînd din cap, și în timp ce strîngea banii, mîinile îi tremurau. Treaba limpede. Adică să-și ia simbria ea însăși. Pentru că ce-i al ei îi al ei. Nu-i așa ?, își dădu importanță Galambos și bătrînul încuviință bucuros. Eu nu vreau să aud spunîndu-se după aceea că așa și pe dincolo. Îmi dai, îți dau. Eu unul așa am făcut de cînd mă știu. Îmi place treaba limpede. Să vină dară fata, să-și ia ce-i al ei. Ce i se cuvine pentru munca ei. Drept îi ?

Pe obrazul ars de soare al bătrînului apăru un zîmbet sfios.

— Că doară nu ne-om sfădi noi pentru atîta ! îngăimă el stînjenit.

— M-oi mai gîndi. I-oi da poate și ei cu vreun leu mai mult. E tare harnică fata asta. M-am uitat cum dădea zor la pleavă. Așa-s eu, mă uit încoace și văd și dincolo, măcar că nu mă uit cruciș. Da ce văd, apăi văd.

Badea Kristóf Jancsi încuviință mijind ochii :

— Așa și trebuie. Îi bine să aibă stăpînul patru ochi. Ba chiar mai mulți.

— Apăi, eu unul n-am decît doi, da ce văd o dată îi bun văzut. Atunci, dimineață... Da mai stăi locului o clipă, așteaptă, își aminti el ceva cînd bătrînul dădu să se întoarcă spre ușă.

Găzdoiul împinse mai încolo masa după care stătuse înghesuit și, cu pași siguri, legănați, porni către bucătărie. Pînă și după mers se vede că în casa asta el e stăpîn și că nu trebuie să spună decît o vorbă pentru ca însuși notarul sau chiar popa să joace după cum le cîntă Galambos Ádám. (Cel puțin așa își închipuia el despre sine.)

În bucătărie era înăbușitor de cald, și din cauza curentului iscat la deschiderea ușii, muștele își luară zborul ca un nor. Ușile, ferestrele erau închise. Bucătăresele

se grăbiseră să-şi ia tălpăşiţa. Era tîrziu, şi peste sat se aşternuse o linişte tot mai apăsătoare.

Găzdoiul se duse la almarul zidit în perete, al cărui mîner îl mînuise mai devreme atît de familiar lelea Porkoláb. (Bătrîna nici nu-şi putea închipui că în afară de ea ar mai putea cineva, fie chiar şi Galambos, să se atingă de bucăţica de fier care ţine uşa închisă.) Găzdoiul se descurca bine şi pe întuneric. Puse mîna, dintr-o dată, pe sticla de ţuică şi, fiindcă i se păru prea uşoară, o scutură de cîteva ori. „Asta s-o isprăvit, constată el scuturînd-o din nou. O mai rămas cel mult de-un deget... Of, usca-vi-s-ar gîtlejul!" Parcă auzea cum trăseseră la măsea lelea Porkoláb şi tovarăşele ei. Acum nu avea pe cine să-şi verse năduful şi, de mînios ce era, începu să sufle zgomotos. Cînd se înapoie în casă, dădu din mînă dezamăgit.

— Deocamdată nimica altceva. Să lăsăm pe altă dată. Amu, dumneata du-te frumuşel acasă şi dormi, că după o zi ca asta omului tare-i mai tihneşte somnul! Iar dimineaţă trimite fata, să-i plătesc. Da să vie ea în persoană! Neapărat în persoană!

Badea Kristóf Jancsi nu uitase o clipă măcar de banii împrumutaţi de la Galambos. Dar o dată ce găzdoiul nu se străduieşte să-şi vadă banii înapoi cît mai degrabă, de ce i-ar aduce aminte tocmai el, care îi este datornic? Paharul e la el amanetat, iar banii o să-i dea lui Galambos cînd îi va avea pe toţi, pînă la ultimul bănuţ.

În persoană... În persoană... Zi-i tu, zi-i în legea ta!...

Afară, în ogradă, bătrînul se închină în sinea lui, cu privirile aţintite la cer. Toate semnele arătau că în noaptea asta se întîmplase o adevărată minune, parcă găzdoiul şi-ar fi schimbat inima. Badea Jancsi îşi simţea picioarele uşoare, ca pe arcuri. Chiar şi stelele străluceau mai puternic deasupra capului său. Se grăbi acasă, alergînd aproape, să-i ducă vestea cea mare fetei, cu care — de cînd aceasta crescuse — împărţea toate grijile şi necazurile, bucuriile şi durerile.

Buciumele sfîşiau noaptea mută, şi tînguirea lor tulbura somnul adînc, ostenit, al miriştilor. Adierile nopţii, asemenea unor vestitori ai toamnei, înfiorau pomii ofiliţi, gata să se rupă de atîta rod. Nu mai adie boarea

înviorătoare a nopților de vară. Acum îți pătrunde frigul în oase ; trecuse doar ziua Sfîntului Ștefan, iar sus, în munții Praidului, se spune că cerbii au înmulțit întrucîtva apa Tîrnavei, din care cauză s-a răcorit dintr-o dată. [1]

Badea Kristóf Jancsi, care zorea spre casă cu inima aprinsă de bucurie, nu-și bătea capul în seara asta cu agonia naturii...

Galambos se întinsese în pat așa, îmbrăcat. Nu stinsese nici lampa, ci doar îi micșorase flacăra. Nu voia să doarmă. Era obosit de încordarea de peste zi, precum și de cît stătuse în picioare acolo, lîngă batoză. Îl dureau și gleznele, de cît au trebuit să susțină povara trupului său mătăhălos. Acum voia să-și odihnească oasele : stătea culcat pe spate, cu brațele îndoite sub ceafă, fără să închidă însă ochii. Privea, pe gînduri, grinzile vechi, înnegrite de ani.

Pe alocuri, grinzile crăpaseră, îndeosebi meșter grinda în care fuseseră bătute cuie și de care atîrnau tot soiul de lucruri ; tocul gresiei de ascuțit coasa și o traistă veche, înflorată, de piele. Casa fusese durată încă înainte de război, din cărămidă. Avea temelia din piatră și o pivniță adîncă, rece, întunecoasă. Pe panta dinspre miazănoapte a acoperișului, țiglele erau năpădite de mușchi. Astăzi, Galambos ar face ferestrele mai mari, că atîta lucru a învățat și el, deși nu a umblat prin lume și nici măcar pe calea oștilor n-a pribegit. Mobilizările l-au cruțat întotdeauna, fiind considerat o forță de neînlocuit pentru agricultură, ca unul care cultiva grîne și creștea animale pentru oastea plecată la război. La început, cînd au izbucnit primele flăcări ale războiului și cînd mobilizații, acoperiți de o pădure de flori, cîntau beți, cu gîtlejurile răgușite, că a sosit răvașul cu neagră pecete, Galambos fusese disprețuit de tot satul. Pentru că el nu pleca și nu răcnea : „plînge, mîndră, mult și bine, că eu n-am parte de tine", nici nu-l socoteau cu adevărat bărbat. Mai tîrziu însă, satul începuse să-l pizmuiască...

[1] Printre locuitorii de pe valea Tîrnavei Mici există o veche credință, potrivit căreia la sfîrșitul lunii august cerbii urinează în apa Tîrnavei.

...Multă vreme privi încremenit grinzile groase, care pluteau parcă în geana de lumină a lămpii. Stătea nemișcat și țeapăn, ca un mort ; numai pieptul bombat și slăninos se mișca în ritmul potolit al răsuflării lui greoaie. Astăzi, toată ziua își simțise inima crescîndu-i de bucurie. A fost un an îmbelșugat, bogat, grîul slobozise grozav de bine, peste așteptări. El, unul, nu se așteptase la asemenea recoltă. Înainte de seceriș, cînd cutreierase lanurile și încercase să se încredințeze, frecînd spicele în palmă, dacă grîul a dat în pîrgă și dacă se poate băga secera în el, îl puteai vedea clătinînd nemulțumit din cap, pentru că spicele ascundeau abia cîte 30—35 de boabe.

Cum stă el culcat de unul singur, strîns în cătușele liniștii adînci, înăbușitoare, se gîndește la cîte-n lună și-n stele, la trecut și la prezent, la recoltă și la tîrgul de toamnă, care bate la ușă. Și, cum i se perindă prin minte ba una, ba alta, treptat-treptat, simte că i se face lehamite de toate. Ce să facă el cu recolta asta îmbelșugată ? Bine, o vinde. Ia bani pe ea. Și cu banii ce să facă ? Să clădească acareturi ? La ce ? Pentru cine ? Că doar lăcaș de veci, de doi metri lung și lat de unul, îi va fi pînă la urmă tot un petic de pămînt. Sau să mai cumpere pămînt ? Asta i-ar aduce și mai multe griji, și mai mult zbucium. La ce să-și macine viața ?

O umbră de nădejde nelămurită îi săgetă inima, și simțămintele deprimante îl apăsau tot mai rău, strivindu-l ca pe o floare uscată, presată între filele unei cărți.

În anii din urmă se cam îngrășase. Anii zboară, mădularele i se îngreunaseră, parcă ar avea plumb în picioare și în brațe. Cînd cutreieră țarina, supraveghind munca oamenilor, tocmiți cu ziua, gîfîie.

Ar trebui să stingă lampa și să doarmă dus, în tihnă, pînă ce, spre răsărit, zorii vor sfîșia flăcări din geana cenușie a bolții. Nimic nu-i poate apăsa cugetul unui om ca Galambos. El nu greșește față de nimeni. Trăiește singur. Zile întregi se scurg fără să rostească o vorbă : n-are nici măcar cu cine să se certe. Argatul nu-i iese în cale toată ziulica, cel mult dimineața și seara mai dă cu ochii de el, și numai arareori îl bruftuluiește, în cîte-o clipă de mînie. Galambos ocolește oamenii.

În noaptea asta trudită, prevestitoare de toamnă, somnul nu i se lipește de ochi. Nu stinge lampa și nu-i în stare să se hotărască să facă o mișcare măcar. Stă doar, încremenit, cu ochii pironiți în tavan. Așteaptă pe cineva ? Ciulește urechile să audă scîrțîitul ușor al porții ? Nu, nu așteaptă pe nimeni și nimic. E mult de cînd nevestica nu s-a mai furișat la el, ascunsă în giulgiul nopții. De la o vreme încoace, se pare că bărbatul ei nu se mai urnește de-acasă, stă de pază lîngă fustele femeii. Dar mai bine așa. Galambos nu regretă că Ilona nu mai vine. În zborul lor, anii sting pînă și patima cîndva înflăcărată, care te îndemna la atîtea nebunii. El nu-i reproșează Ilonei nimic din tot ce-a luat, ascunzînd sub șorț, pentru familia sa, vreme de ani și ani. Asta-i un fleac. Lui Galambos nu-i pare rău că s-au înfruptat și ai ei. N-au decît să ia. El nu-i un cărpănos, nu-i lipsit de inimă față de Ilona. Atunci, de ce nu-i nerăbdător să audă bătăi ușoare în ușă ?... O, acele foșnete tainice din miez de noapte îi aprindeau cîndva sîngele !

Pe măsură ce timpul bătătorește pîrtie tot mai adîncă în viața lui, singurătatea-i pare din ce în ce mai de neîndurat. Mai demult, nici nu băga de seamă, ba, dimpotrivă, libertatea, traiul de unul singur, îi erau pe plac. De la o vreme încoace însă, cunoaște clipe aproape cu neputință de îndurat. Îl asaltează simțămîntul aspru al deznădejdii, al zădărniciei. Cînd era mai tînăr, se întîlnea deseori seara cu ortacii, la un pahar de vin. Și să te ții petrecere, veselie, chef, bucurie... În jurul lui fremăta viața, lumea toată. Nu-l aștepta acasă femeie care să-l întîmpine burzuluită, cu mîinile în șolduri, cînd se întorcea tîrziu și trăgea la măsea ceva mai mult decît s-ar fi cuvenit. Rîdea cu o bucurie răutăcioasă de cei de seama lui care ar fi intrat și-n gaură de șarpe cînd femeia deschidea gura și scăpăra fulgere din ochi. Era bine. Era frumos.

Acum însă, e cu totul altceva. Nu dorește bucuriile de altădată și nu-l mai însuflețește nimic din ceea ce dădea atîta farmec anilor tinereții.

Noaptea i se întîmplă tot mai des să nu poată dormi. Chiar dacă atipește, se trezește numaidecît. Simte atunci chinuitoarea tăcere dimprejurul său și bezna care-l apasă

cu genunchii pe piept. Readoarme anevoie, trezindu-se la cel mai uşor zgomot, se zvîrcoleşte. Vara, treacă-meargă. Vara, nopţile sînt scurte, se crapă repede de ziuă. E şi muncă multă. Treburile din cursul săptămînii îi încătuşează atenţia adesea şi peste noapte. Vara, duminicile sînt lungi şi posomorîte, pentru că n-are cu ce să-şi omoare vremea ; popa îi face de basm în predica lui pe cei pe care-i prinde muncind. Se apropie toamna, dar nici n-apucă să dea o raită peste dealurile răsfirate pe malul Tîrnavei, că iarna aspră, înveşmîntată în alb, se şi grăbeşte să-i ia locul... Of, ţîrîitul ploii în nopţile negre ca smoala ale toamnei ! Să asculţi, cu ochii deschişi, întins, aproape încremenit, în pat, cum şiroieşte apa de pe streaşină, de parcă ar turna cu găleata... Foşnetul acela monoton, fără de sfîrşit parcă, al ploii care bate în geamuri ; ca şi cum pe pereţi ar luneca măturoaiele vrăjitoarelor din basmele bătrînelor. Apoi iarna, palidul, neverosimilul infinit al nopţilor, urletele înfricoşătoare ale lupilor şi lătrăturile depărtate de vulpe, omătul gros, licărind albăstrui, şi văpaia cu scînteieri reci a lunii. Omul dîrdîie şi-i vine să se lepede de viaţa asta amară.

Cum stă aşa, pe pat, în odaia care pluteşte parcă în lumina tremurătoare a lămpii, Galambos Ádám se gîndeşte la asemenea lucruri. Dar prin minte îi trec şi altele. În sinea lui, ceva se răzvrăteşte împotriva tăcerii înspăimîntătoare, îl aţîţă, nu-i dă pace, îi alungă somnul de pe gene. Doar el a trecut de patruzeci de ani. Iar Kati... e abia o copilă...

Gîndurile îl ard, şi totuşi parcă nu i se conturează cu toată claritatea. Nu îndrăzneşte să le cugete limpede şi se fereşte să le privească în faţă. Se zvîrcoleşte doar în vîlvătaia lor, ca o gîză orbită de flăcări.

Din toropeala asta amorţită îl smulse ţăcănitul uşor al clanţei. Îşi săltă capul, şi, cu toate că nu dormise, se simţea ca smuls dintr-un somn greu. Asculta, cu bătăile inimii oprite.

Ilona să fie ? Ce-o fi apucat-o din nou ? Dar bărbatul ei ? N-o mai păzeşte ? Sau poate vrea să se agaţe de el cu de-a sila ?

De afară se auzi cum cineva îşi drege glasul şi tuşeşte sfios, abia auzit. Ăsta e semnalul. Acum era sigur că

e ea, nu mai încăpea nici o îndoială. Ce să facă ? Să se bucure, sau să se necăjească ? Cine știe ce zace în femeia asta ?!

Din fericire, argatul e cam tîndală, și după ce înghite cina nu-i mai pasă de nimic. Poate că e și rupt de oboseală, căci muncește din greu, de-i trosnesc oasele, mai ales dacă stăpînul ia aminte la roboteala lui, cînd rînește gunoiul sau adapă caii. Lui Réti András nici nu-i trece prin minte să-și pîndească stăpînul. El doarme adînc, greu, ca un urs în vizuina lui. Sforăitul lui se aude uneori în nopțile tăcute, pînă la a treia casă, iar vitele îi răspund cu mugete, și caii cu nechezături. În grajd n-avea niciodată nevoie de lampă. Nici măcar un cîntec nu fluieră, ca alți flăcăi, după ce își umple cu lăcomie burdihanul. Puteai să-l iscodești mult și bine — dacă e adevărat că Galambos i-a cumpărat ibovnicei ghete noi, sau că Ilona i-a sfeterisit o sforicică de pămînt în vaduri, pe care găzdoiul are să i-o lase moștenire prin testament. El ridica doar din umeri și-și țuguia blajin buzele groase, cărnoase ; nu știa nimic și nici nu-l interesa. Dar să muncească neobosit din zori pînă-n noapte, ca o vită de jug, ca o mașină, știa. Și ăsta era pentru Galambos lucrul cel mai de căpetenie. De trei ani îl slugărește flăcăul și, vezi bine, aci îl va prinde și ziua plecării la oaste. Nu i-a cerut niciodată să-i mărească simbria, ceea ce de asemenea merită prețuire din partea stăpînului. Era băiat orfan, n-avea nici un fel de pretenții, nici măcar drăguță n-avea. Ochii fetelor nu se prea opreau asupra lui, iar el întorcea capul în altă parte cînd auzea foșnetul fustelor. Nu e de mirare că Galambos era pe deplin mulțumit de el.

Bărbatul coborî din pat, în silă. Abia acum simți cît de tare îi amorțise brațul drept, îndoit sub ceafă ; parcă-i mișunau furnici prin el. Mîinile îi erau reci, aproape că nu le mai simțea. Și le frecă. Avea impresia că e tare mult de aseară, că a zăcut pe pat în voia gîndurilor multă vreme. Deschise ușa. Dar nici țipenie de om. Năvălind înăuntru, aerul nopții îl izbi rece în față.

— Suflă în lampă ! Mă mai vede careva, spuse Ilona, trăgîndu-se la o parte și ascunzîndu-se în beznă.

— Lampa. Aha ! încuviinţă el, dezmeticindu-se. Vezi tu — am şi uitat. Se apropie de masă şi, dintr-o suflare, stinse flacăra, care răspîndea miros de gaz. Poţi veni, nu te vede nimeni.

Odaia se umplu dintr-o dată de viaţă, de mişcare. O dată cu femeia, în casă năvăli şi o pală de aer proaspăt, risipind mahmureala din capul găzdoiului. De bună seamă, e trecut de miezul nopţii, e ceasul cînd nopţilor de vară tîrzie le cresc gheare ascuţite, iar dacă-şi trec degetele sprintene peste pielea omului, acesta se încrîncenează. Bărbatul se înfioară. Frigul îi pătrunse în oase. Se întinse din nou pe pat. Dracul ştie, mai bine-ar fi fost poate ca femeia asta să nu mai pună mîna pe clanţa uşii lui, la ceas tainic de noapte. În întuneric, Ilona se împiedică de un scăunel, îl răsturnă, făcînd un adevărat tărăboi. „Mare neorînduială trebuie să fie aici, de vreme ce scaunul zace în mijlocul camerei !" gîndi în sinea ei.

— Nu socoteam că vii, rosti Galambos.

— Ştii dumneata bine că... dacă-i cu putinţă... Omul meu îi dus de-acasă...

— Pe hotar ? întrebă el, numai aşa, ca să nu tacă.

Era în toane rele.

— Păzeşte cucuruzul.

Pe-al lui Galambos cine-l păzeşte oare ? Sînt unii norocoşi pe lume, cărora pînă şi cu paza porumbului le merge bine. Galambos face parte dintre aceştia. Chiar dacă dau iama mistreţii într-al găzdoiului, mai rămîne destul, nu mănîncă ei mămăliga de la gura copiilor. Cel care n-are decît o palmă de pămînt însă, trebuie să fie cu ochii-n patru pe puţinul lui. Şi aşa, prăpădul pricinuit de mistreţi îi sperie, scoţîndu-i la cîmp, tocmai pe cei mai nevoiaşi. Oamenii îşi păzesc bucăţica de loc, aprind focuri şi sună, cît e noaptea de lungă, din bucium, iar dacă se întorc cu faţa spre foc, să-şi încălzească pîntecele, frigul le arde spinarea, iar fumul le pişcă ochii. În acest timp, alţii dorm neîntorşi, în patul lor, acasă la ei, în căsoaiele lor încăpătoare. Aştia nu-şi fac griji din cauza mistreţilor, pentru că buciumele nevoiaşilor alungă fiarele şi de pe pămînturile lor.

Ilona se așează ușurel pe marginea patului. Era desculță și se auzea hîrșîitul tălpii cu care își freca laba piciorului.

— Nici nu mă așteptai ? întrebă ea cu glas plictisit, umbrit de tristețe.

— De mult n-ai mai fost, și socoteam...

— Știu eu că nu mă aștepți pe mine ! izbucni ea cu prefăcută patimă.

Galambos era morocănos, iritat.

— Că doară nu te pot aștepta noapte de noapte !

— Altădată știai și dumneata să vii, chiar și nechemat.

— Amu am mult de lucru, se dezvinovăți el în silă.

— Nici măcar de copil nu-ți mai pasă, îi reproșă femeia.

Asta îl făcu să mormăie plictisit. Ilona aduce mereu vorba despre copil, pentru el însă nu e clar, el nu-i sigur de treaba asta. Ce poți ști cu asemenea femeie, care se scoală dintr-un pat și se culcă în altul ?

— Greu... Greu... clătină el din cap. Am multă treabă.

Femeia se aprinse.

— Ce-i greu ?

— Ce ! Traiul ăsta-i greu !

— Credeam că vorbești de copil.

— Și asta-i destul de greu, răspunse în doi peri.

Ilona își dezlegă limba.

— Îi greu amu ? Da altădată nu era, vezi bine !

— Totdeauna o fost.

— Mie mi-o fost ! Mie mi-o fost greu.

— Ție ? De ce ți-ar fi fost ? Ai avut copii destui...

— Da cînd mi-o scos vorbe satul că nu-i făcut cu bărbatul meu ?

— O, asta nu-i decît cleveteală. Satul cleveteşte întotdeauna. Trebuie să te deprinzi.

De fapt el nu auzise niciodată nimic. Numai Ilona i-a împuiat întotdeauna urechile. Încă de pe atunci a intrat el la bănuieli. Totuși, nu-i părea rău. Ba era chiar măgulit că mama îi atribuie lui copilul. Acum însă, își dădea seama limpede că toată povestea nu era decît un tertip muieresc.

— Da cînd s-o născut ? Îți aduci aminte ? continuă ea să-l zgîndăre.

— Ce anume ? Ce-o fost cînd s-o născut ?

— D-apoi, că nu samănă cu bărbatu-meu. Ptiu, zicea pînă şi moaşa, samănă ca două picături de apă cu „cineva". Şi ce-ţi închipui dumneata, la cine se gîndea ea ? Cine era „cineva" acela ?

Galambos îşi ieşi din fire ; nu mai putea îndura bîzîitul ăsta neîntrerupt la ureche.

— Ilona ! se răsti el.

Ca din întîmplare, femeia se lipi de el uşor, tremurînd, vîrîndu-i-se sub bărbie şi întorcîndu-şi obrazul spre el.

— Ce-i ? Aud cînd sînt strigată, spuse ea rîzînd.

Omul prinse capul îmbrobodit al femeii în palma lui mare, lată. Mai întîi voi s-o îmbrîncească aspru, grosolan, cît colo, apoi, ca şi cum s-ar fi răzgîndit, n-o împinse totuşi de lîngă el.

— Nu mă mai bate la cap cu asta, atîta-ţi spun...

În realitate, copilul despre care era vorba nu semăna nici cu soţul legitim, nici cu ibovnicul. În schimb, fiecare trăsătură, fiecare mişcare aminteau atît de mult de maică-sa, încît ar fi fost cu neputinţă să i se caute tată pe temeiul asemănării. Asta vedea şi Galambos.

Ar fi trebuit s-o îndepărteze de lîngă el, pentru că muierea asta nu-i decît un şarpe veninos, care unelteşte, se ţine de sforării, umblă cu tertipuri şi nu are nici măcar un singur zîmbet neprefăcut. Dar nu avea tăria sufletească pentru a face mişcarea aceasta hotărîtă. Îi ţinea doar capul strîns în cleştele degetelor lui groase şi nu se mişca.

Ilona în schimb, cu instinctul ei de femeie, simţea parcă fiecare vibraţie din gîndurile bărbatului. Îi cunoştea şi slăbiciunile. Holteiul ăsta tomnatic are o inimă moale, pe care, dacă te pricepi, o poţi frămînta ca pe-un bulgăre de lut.

— Amu îmi pare rău, rosti ea abătută, scîncind. Îmi pare rău ! O, Dumnezeule mare, ce-am fost în stare să fac ! De ce-oi fi făcut eu una ca asta ? Acasă copiii...

Lui Galambos Ádám îi zvîcni inima. Hei, cum se mai pricepe muierea asta să-l chinuiască, de parcă ar sălăşlui puteri diavoleşti în ea ! Deşi Galambos nu crede în farmece şi în licorile de tot soiul, şi n-ar da o ceapă degerată pe puzderia de boscorodeli cu care se descîntă

dragostea în sat, trebuie să recunoască că Ilona e mare meșteră. E stăpînă pe nu știu ce putere tainică. Pe cine prinde ea o dată în gheare, îl ține bine strîns. Chiar dacă omul e Galambos Ádám.

— Amu îți pare rău cumva că ai venit ?

— Îmi pare rău și de asta, oftă ea moale.

— N-ar fi trebuit dară ? Ha ? Așa crezi ?

— Mie nu mi se mai simte lipsa în casa asta...

— Ei-ei, mormăi Galambos, și Ilona simți că strînsoarea crispată a degetelor lui slăbește, și gestul se îmblînzește, gata-gata să se prefacă într-o inconștientă mîngîiere.

— Apoi și copilul cela. Băiatul meu scump. Cel mai drag. Cel mai scump. Totdeauna mi-o fost mai drag decît ceilalți.

Cuvintele astea nu-i plăcură lui Galambos. Se răsti la ea :

— Termină cu asta ! Nu cred !

— O fost o vreme cînd credeai !

— Niciodată ! Niciodată !

— Că și dumneata — o dată crezi, altă dată ba.

Bărbatul nu avea chef să continue. Dacă ar afla Kristóf Kati că el mai are și un copil tăinuit...

— Ăsta nu-i ficiorul meu, tu Ilona, oftă el.

Jancsika avea parte într-adevăr de cele mai multe din alintările, din dezmierdările materne și din răsfățul care netezește drumul spre ștrengării. Poate unde era cel mai mic. Avea abia cinci ani. Dar poate și din altă pricină. Te pomenești că, repetînd atît de des că-i al lui Galambos, pînă la urmă a ajuns și ea să creadă. Era un copil bălai, cu părul de culoarea cînepii melițate, cu ochii albaștri ca viorelele, îndărătnic și pretențios. În taină, Galambos îi dădea hăinuțe și tot felul de jucării. Dintr-asta apoi, frații se încăierau, și cînd nu-i vedea mama, îl păruiau pe cel mic, îl ciupeau și-l înghionteau cu ură. De cîte ori nu era nevoită Ilona să dea fuga la țipetele lui, lăsîndu-și baltă treburile !

Ilona fu cît pe ce să izbucnească în plîns, și buzele i se crispară de amărăciune, la vorbele aspre ale lui Galambos. Mîna bărbatului simțea tot mai mult tremurul din trupul femeii.

— Iară ! Iară începi ! D-apoi cu ce să-ţi dovedesc ? se tîngui ea. Să mă jur ? Pe ce să mă jur ? Că mă jur eu pe orice !... Tulai, bietul meu copil fără tată ! Că el îi chiar ca un orfan ! Ba poate chiar şi mai rău ! Îi ca de pripas. Omul meu îl prigoneşte pentru că oamenii îi bagă-n cap că nu-i al lui, că — bietul de el — îi un pui de cuc, un ou scăpat în cuibul altuia ! Au şi început oamenii să-l năpăstuiască, măcar că micuţul de el n-o greşit nimănui cu nimic. Că şi mai deunăzi, omul meu era cît pe ce să-l apuce de-un picior şi să-i facă vînt pe fereastră afară ! S-o juruit că el unul, o zdreanţă nu-i mai cumpără !

Nici asta nu era adevărat. Cum adică, o singură dată să fi rodit dragostea lui Galambos ? O singură dată... Asta e de necrezut...

Minte Porkoláb Ilona — se burzului Galambos în sinea lui. Se stăpînea din răsputeri, ca nu cumva să dea glas gîndurilor care i se învălmăşeau nebulos în minte. Doar toată lumea ştie că Ilona trăieşte cu bărbatul ei în pace şi bună înţelegere, iar gurile rele fac haz cel mult pe seama faptului că în casa lor Ilona poartă căciula. Nu numai că nu domneşte vrajba, ci dimpotrivă : femeia îşi duce bărbatul de nas. Nu. Nu e adevărat ceea ce trăncăneşte Ilona despre copil. Astea sînt doar scorneli de-ale ei. Galambos, însă, nu-şi poate da seama din ce pricină îi înşiră asemenea minciuni.

— Amu nici părintele lui adevărat nu mai are nevoie de copilul ăsta nefericit. Şi dumnealui se leapădă de el !, urmă ea tînguindu-se. Of, că în rea zodie s-o mai născut bietul meu Jancsika ! D-apoi cu ce să-ţi dovedesc ? Cu ce ?, se jeluia, se tînguia ea stăruitor, întocmai ca o ploaie mohorîtă fără sfîrşit.

Galambos nu se simţea în largul lui. Tare ar fi vrut să-şi astupe urechile ! Dacă află cumva Kristóf Kati ? Atîta ar mai lipsi, să trăncănească cineva despre copil, de faţă cu ea. Ilona ar fi în stare de aşa ceva, dacă prinde de veste încotro bate vîntul iubirii lui Galambos. Ce nu e în stare o femeie ?!

În timp ce Ilona vorbea, cu glas plîngăreţ, de mai mare jalea, Galambos se gîndea numai şi numai la cealaltă. Mîna i se încălzise, şi acum mîngîia obrazul fe-

meii, dar şi dezmierdarea aceasta era tot pentru cealaltă, pe care o avea necontenit în minte. Se ruşină chiar: cum de-a fost el în stare să-i spună bătrînului Kristóf Jancsi s-o trimită pe Kati după simbrie? Kati nu-i ca Ilona. Ei nu-i poţi trimite vorbă doar aşa. Ea îşi ţine capul sus, pe ea n-a silit-o încă viaţa să-şi plece fruntea în noroi. Dimineaţă va merge el însuşi la alde Kristóf să ducă simbria.

— Îi cumpăr eu straie micuţului, dacă numa asta-i buba... încercă el să împace lucrurile. Nu-i cine ştie ce. Da tu linişteşte-ţi bărbatul.

— L-o linişti într-o bună zi pămîntul.

— Ei-ei! Nu trebuie să spui una ca asta...

Femeia sări ca arsă:

— Nuu?

Galambos tuşi, oftă, dar atît de puternic, încît pînă şi întunericul se cutremură.

— Eu îţi spun numa să-ţi linişteşti bărbatul.

— Pesemne că dumneata te-ai făcut sfînt de astă-noapte!

— De ce? Că-i iau straie? Ce mare scofală-i asta?

Judecînd după glas, Galambos văzu chiar şi prin întuneric cum Ilona îşi răsfrînge buza jignită, dispreţuitoare.

— Haine, şopti nevestica. Bine zici! Hainele-s nimica toată.

— Că doară tu te-ai plîns. Ce vrei atunci?

— Îi vorba de copil. Faţă de el nu te plăteşti cu un rînd de haine. Dumneata l-ai lăsa aşa orfan, lepădat în voia sorţii, să fie ca un cîne de pripas cînd s-a face mai măricel. Copilul nimănui. Ca purcelul pricăjit pe care ceilalţi l-or gonit de la troacă. Îi vorba de copilul meu, aşa că eu nu îngădui una ca asta! Copilul ăsta n-a moşteni din averea Faggyasilor! Cunosc eu neamul lui Faggyas, că doară de-aia mi-i bărbat. Ceilalţi da, ceilalţi n-or ajunge bătaia de joc a lumii, ruşinea lumii, că ei or moşteni din bruma de avere a bărbatului meu. Da lui Jancsika nu-i lasă el nici batăr un capăt de aţă! Nici măcar cît negru sub unghie, că nu-i copilul lui!

A priceput oare Galambos aluzia, ori n-a luat aminte la cuvintele Ilonei nici de data asta? Nu răspunse.

Dacă ţanţoşul ăla de Györke Albert, cu mutra lui de ţîngău neobrăzat, nu s-ar învîrti tot timpul pe lîngă fată, îşi depăna gîndurile găzdoiul, treabă ar fi poate mai simplă. De ce-a trebuit să vie acest pierde-vară la el la lucru ? E limpede că apropierea lui Györke Albert a făcut-o pe Kati să-l înfrunte acolo lîngă gard. Are dreptate Kati, îşi păzeşte obrazul. Păi să şi-l păzească ! Dar flăcăul trebuie învăţat minte, să nu-şi mai vîre nasul acolo unde n-are ce căuta !

Ilona îl înghionti între coaste.

— Dumneata nu te-ai gîndit la asta ? Cum rămîne cu copilul ?

Acum trebuie să smulgă de la găzdoi tot ce se poate. Acum, pentru că cine ştie dacă mîine va mai avea prilejul s-o facă ?! Bătea fierul, deşi îşi dădea seama, cu instinctul ei încercat, că n-a brodit momentul.

— Îi iau copilului şi cizme, se învoi Galambos. Cizmuliţe mîndre, cum n-are pui de om în sat. Cizme cu tureatca tare. Du-te, măsoară-i piciorul, că i le-a face domnul Hirsch, cizmarul. Îi iau orice, numa nu mi te mai căina, că asta n-o pot răbda !

Femeia se lipi de el ca o pisică linguşitoare, cuibărindu-se la pieptul lui.

— Şi numa pentru că mă căinez îi cumperi ?

— Vezi bine. Îi cumpăr ca să aibă...

— Atunci, mai bine nu i-ai mai cumpăra !

— Măi, că tare eşti cu toane ! Nu-ţi mai poate intra omul în voie ! ridică el din umeri, de parcă ar fi vrut să se scuture de o povară.

Ilona asta-i o povară, o ghiulea atîrnată de picioare, şi nu e chip să scape de ea.

Femeia se ridică. Ar trebui să plece, jignită. Altă femeie aşa ar face, într-o situaţie asemănătoare. S-ar aprinde în ea mîndria, orgoliul, străvechile arme ale femeii. Nevasta lui Faggyas însă — ba ! Ea se îndreptă doar de şale, îşi strînse cu încăpăţînare buzele, ca nu cumva să-i scape o vorbă. Nici nu se gîndeşte să se urnească de pe marginea patului, de parcă ar avea drepturi cîştigate, indiscutabile, asupra acestui pat. Şade. Tace sfidătoare, bosumflată.

Apoi izbucnește în plîns, izbindu-se cu pumnii peste frunte, într-un acces de deznădejde :

— Cu ce să-ți dovedesc ? Cu ce să fac dovada ?

Mormăind în barbă, Galambos spuse doar atît :

— Las-o baltă... Nu-mi dovedi cu nimica... — și dădu din mînă.

— Da dacă nu mă crezi !... Afurisita asta de îndoială ! Dacă nu vrei să crezi !...

Gîndurile lui Galambos rătăcesc prin seara înstelată : cum a tresărit fata cînd a pus mîna pe ea, deși abia a atins-o, ba poate nici nu s-a atins de ea, ci i s-a părut numai, chiar și prin aer i-a simțit căldura înfiorată... Parcă i-ar mai susura și acum în urechi cuvintele înăbușite : „Tremuri ?"..., „Mi-i frig"..., „Amu, vîntul bate dinspre mirişti..."

— Atîta de nefericit a fi copilul meu scump, atîta de nenorocit, cum nici nu s-o mai pomenit altul în satul ăsta... Pe unul ca el, și creanga îl lovește, și vîntul îl bate... Orfanul orfanilor a fi el pe lume, cu obida și năcazurile pe cap... Dacă asta-i merindea pe care i-o pune în straiță tătîne-său, tata lui bun...

Vorbi, vorbi ; frazele i se revărsau de pe buze, apoi se opri deodată. Trase cu urechea. Galambos zăcea în pat, nemișcat. Adineauri, mîna lui mai mîngîia fața femeii, apoi se moleșise, ca aripa unei păsări amețite. Ilona ar vrea să vadă mîna bărbatului. Întunericul ăsta o supără. Privirea nu-l poate străpunge. Se pare că trupul culcat respiră liniștit. Ochii i-or fi oare deschiși ? Ilona ar vrea să-i vadă ochii. Să se aplece și să se uite la ei. Întuneric de smoală, de jur împrejur. Și ea nu se poate încredința dacă ochii bărbatului sînt deschiși !

— D-apoi cînd o să cumperi cizmele celea ? Sau să mă duc eu la domnul Hirsch, să-i ia măsura. Cum socoți ? rosti eu într-un tîrziu, după ce frămîntă o vreme făgăduiala în sinea ei, întorcînd-o pe toate fețele. Tot mai bine azi o pereche de cizme, decît mîine nici măcar atît. Eu socoteam că le-am putea cumpăra la tîrgul de Sîntămăria-Mică ! Cizmarul le nimerește, ori ba. Ar fi păcat să scăpăm tîrgul, că mai tîrziu, cînd intrăm în toamnă, tare se mai scumpesc încălțările !

Ilona vorbise oftînd cu îngrijorare, așa cum vorbesc de obicei femeile, care trebuie să chibzuiască fiecare bănuț cheltuit. Să nu zică Galambos că ea e mînă spartă și că puțin îi pasă de bani, că îi strică, îi toacă și-i risipește, ca alte femei.

Bărbatul mormăi ceva.

Ilona era numai urechi. Se aplecă, apropiindu-și urechea de gura lui Galambos, și căută să prindă înțelesul cuvintelor. Ce tot îndrugă? Sau vorbește doar prin somn, în neștire? Cînd aţipea, cînd nu era încă pe de-a-ntregul scufundat în apele inconștienței, Galambos avea obiceiul să mormăie chiar și fraze întregi uneori. Femeii i se strînse inima de spaimă, pentru că abia acum își dădu seama limpede, fără urmă de îndoială, că bărbatul ăsta n-o mai vrea.

Vai, dar hainele și cizmele pentru Jancsika?!...

Ar trebui să-l trezească, dar nu îndrăznește. Niciodată nu simțise în preajma lui Galambos spaima asta.

Ședea descumpănită, fără gînduri, pierdută, cu inima zdrobită. Privea țintă în întunericul de smoală, prin care ferestrele abia-abia se desluşeau în lumina uşoară a zorilor. Căscă. Își legănă picioarele vinete, umflate, dureroase, ca pe niște limbi de clopot.

Viața, clopotul acesta mare...

Amar dangăt a scos viața Ilonei...

Picioarele i se bălăbăneau tot mai nervos...

PARTEA a II-a

Cînd cheia nu mai este la locul ei

Urmele lăsate de care în praful șleaurilor șerpuitoare de pe cîmp se răreau și dispăreau. Făgașe noi apăreau din ce în ce mai rar. După căratul ovăzului și otăvii, viața se retrăsese tot mai mult în vatra satului. Stoluri de ciori negre, cîrîind de bucurie, și de corbi suri, croncănind grav, năpădiră hotarul, ospătîndu-se din porumbul dat în pîrgă. Numai arareori se mai întîmpla să se abată, scîrțiind, în ograda vreunui gospodar cîte un car încărcat cu snopi de ovăz.

Rotindu-și larg brațele, gospodarul își îndemna vacile cînd cu „cea", cînd cu „hăis", iar chipul îi era întunecat de îngrijorare. Din ovăzul ăsta care a zăcut pe cîmp vreme îndelungată și a îndurat săptămîni de-a rîndul, cu creasta clăilor aplecată într-o parte, bătaia ploii, a soarelui și a furtunii, nu va avea paie bune. Dar ce-ar fi putut face ? Ograda fusese ocupată de stogul de grîu pîntecos, cît toate zilele. Nu avusese unde să pună ovăzul, deși nimerit ar fi fost să treiere totul deodată.

Pe măsură ce oamenii se arătau din ce în ce mai puțin, pe cîmpul răcorit de adierile sprințare ale zorilor, viața se înviora și devenea mai însuflețită în vatra satului. Începeau să iasă la iveală tainele din viața familiilor. Vecinele făceau sobor, se adunau pe la garduri, și își treceau știrile din gură în gură, înflorindu-le. Erau destule noutăți, aveau ce cleveti.

Lui Kristóf Vencel i-a pierit liniștea sufletească. De cînd a aflat de amanetarea potirului, ochii îi ardeau și mai fierbinte, și mai întunecat. Cînd se gîndea la asta, îi năvălea sîngele în cap. Se uita la tatăl său cu o privire atît de poncișă, de parcă ar fi vrut să-i înfigă un pumnal în spate. Își înghițea însă mînia. Își stăpînea

răbufnirile. Mai presus de orice, să nu rămînă paharul pe mîini străine.

Bătrînul cheltuise suma luată cu împrumut, pînă la ultimul bănuţ. În privinţa asta, nimic de făcut. Neputincios, Vencel îşi smulgea părul, cu furie. Dacă ar fi prins de veste ceva mai devreme, ar fi smuls măcar cîţiva lei de la taică-său. Dar nici în vis n-ar fi îndrăznit să-şi închipuie că bătrînul ar putea să amaneteze pentru trei mii de lei paharul de aur, care preţuieşte o avere ! Stătea poticnit minute în şir la gîndul ăsta, apoi îşi aduna puterile, se domolea şi îşi urzea planurile mai departe. Odată ce paharu-i dat, în zadar se mai zbuciumă el. Cum să-l redobîndească ? Nici vorbă că, înainte de a-i fi numărat Galambos suma asta, bătrînul Kristóf n-a văzut în viaţa lui trei mii de lei grămadă. N-o să scoată badea Jancsi atîta bănet, cîte zile-o mai avea ! Asta-i sfînt. Vencel îşi simţea trupul năpădit de un nou val de fierbinţeală, iar inima încetă parcă să-i mai bată. S-a dus pe copcă paharul !

Îşi rodea mustaţa sură, pleoştită peste gură. Fierbea de mînie, şi ochii i se învîrteau în cap cu atîta turbare, încît toţi ai casei se grăbiră să piară din calea lui. Nevastă-sa urmărea pe furiş schimbările prin care trecea. Inima ei era împresurată de spaimă şi îngrijorare. Da, războiul, frontul, Dubrovnic... Oftînd amarnic, din străfundul rărunchilor, îşi lăsa bărbatul în voia lui...

Kristóf Vencel avusese prilejul să cunoască viaţa în multe feluri. Nu nutrea speranţe prea mari şi era lămurit asupra posibilităţilor pe care i le oferea. Ştia că el singur, prin munca braţelor lui vînjoase, n-ar putea face rost de cei trei mii de lei decît cu foarte mare greutate. Destul l-a gonit sărăcia prin toată ţara, din oraş în oraş, aruncîndu-l de colo-colo. Destul l-a hăituit nevoia de a-şi cîştiga pîinea de toate zilele. Nu, el nu se amăgea. Ostenise de-atîta hărţuială...

Paharul era pierdut aşadar pe veci şi fără putinţă de salvare... Simţea că înnebuneşte la gîndul acesta.

Dacă ar mai fi totuşi ceva de făcut, asta ar fi cu putinţă numai cu ajutorul lui Kálmán. Dacă el, Kálmán, ca frate bun ce-i este, ar înţelege şi s-ar întovărăşi amîndoi, dacă unul ar face rost de jumătate din bani, iar celă-

lalt ar contribui în aceeaşi măsură, atunci da, atunci ar putea scoate nepreţuita comoară din ghearele hrăpăreţe ale lui Galambos. Dar dacă cumva Kálmán are de gînd să răscumpere singur paharul ? Şi dacă vrea cumva să profite de ocazie şi să-l lase pe frate-său cu buzele umflate ?

Pe Kati nici n-o punea la socoteală. Ba, dimpotrivă, era convins că ea n-are nici un drept asupra potirului ; că doar ea, împreună cu bătrînul, l-au înstrăinat ! Atîta ar mai lipsi ! Kati ar merita o păruială zdravănă, nicidecum parte din comoara familiei !

Nevasta lui Vencel, o femeie cu ochi gălbui, trişti, care veşnic oftează şi se căinează, îşi lua uneori inima-n dinţi şi-l întreba :

— Ce-ai păţit, Vencel ?

El răspundea fără să se uite în ochii femeii, pironiţi asupra lui :

— Ce să fi păţit ? Nimica.

— Pe tine te roade ceva.

— Ei ! Ce-ţi pasă ţie ? Amu, nici dacă tace omul nu-i bine !

Lina urmărea cu privirea pînă-n miez de noapte luna, care se juca de-a v-aţi ascunselea pe după nori, fără ca somnul să i se lipească de gene. Asculta îngîndurată horcăiala sacadată a soţului ei. Părea că se sufocă. Iar cînd Kristóf Vencel bolborosea prin somn, nevastă-sa se apleca peste el şi încerca să deslușească cuvintele, să dezlege taina purtării lui ciudate. O izbea un miros acru, fierbinte, de sudoare. Mîngîia duios, cu băgare de seamă, fruntea bărbatului. Vencel era năduşit. Suferea.

Gîndurile întunecate, sfîşietoare îl urmăreau pas cu pas, nu era chip să scape o clipă măcar de ele.

În cele din urmă, după o îndelungă şovăială, se duse la Kálmán. În ogradă dădu peste copiii fratelui său, doar cu cîte o cămaşă murdară pe ei. În uşa deschisă a pridvorului ieşi nevastă-sa. Proptită pe picioare, ţinînd mîinile niţel departe de corp, pentru că tocmai terminase de frămîntat cartofii pentru lături, îşi aţinti ca năucă ochii cenuşii asupra lui Vencel, care se apropia.

— Kálmán e acasă ?

Amăli scutură din cap :

— Nu-i nici un minut de cînd o plecat...

— Unde ?

Femeia ridică nepăsătoare din umeri. Pe ea n-o prea interesau drumurile omului ei. Grijile şi bătaia de cap cu cei doi copii îi erau tocmai de-ajuns. Deşi Amáli era încă tînără, din pricina celor două naşteri îi căzuseră dinţii din faţă, şi pîntecele i se lăbărţase, se umflase, încît nu puteai şti dacă nu poartă cumva sub sîn şi al treilea prunc.

Vencel privi pătrunzător, iscoditor, faţa palidă, acră, a cumnatei sale. Ar fi vrut să-i citească în cuget. Oare Amáli ştie ceva despre pahar ? Dar dacă ea cu soţul ei urzesc un vicleşug ? Femeia asta-i atît de hrăpăreaţă, atît de zgîrcită şi de strîngătoare, încît ar fi gata să mănînce şi a doua oară mîncarea o dată înghiţită.

Da, ăştia ar fi în stare să agonisească cei trei mii de lei.

— Nu ştii dară unde l-aş putea găsi pe Kálmán ?

— Pe cît am văzut, o luat-o în jos...

Aha, va să zică tot l-a pîndit... Da, ăştia ar fi în stare... Femeia asta nu ştie nici de Dumnezeu, nici de oameni : cînd e vorba de pricopseala ei, ar fi în stare să dezbrace pînă şi morţii.

Stînd în uşă, femeia se uită îndelung cum se depărta cumnatu-său. El se adresa celor care-i ieşeau în cale, întrebîndu-i de frate-său. În cele din urmă îl găsi de vale, în faţa fierăriei stînd de vorbă cu cîţiva oameni. Trase şi el puţin cu urechea, dar nu desluşi despre ce se vorbea. Îl trase deoparte pe Kálmán şi, aplecîndu-se la urechea lui, să nu-l audă nimeni, îi şopti :

— Ei, ai hotărît ?

Kálmán pricepu, privi într-o parte, ca şi cum ar chibzui, şi abia într-un tîrziu spuse :

— Nu-i chiar aşa de grabnic...

— Ba tocma că este !

— Ei-ei, mă Vencel... clătină el din cap.

— D-apoi tu cum socoţi ? se arătă neîncrezător Vencel.

— Eu zic să lăsăm în sama bătrînului.

— Asta nu ! Nici în ruptul capului.

— Apoi atunci, om mai vedea...

— Da-i grabnic !

A doua zi îl căută iar pe Kálmán. N-avea astîmpăr, din pricina potirului. De data asta băgă de seamă că Amáli ascunde în ochii ei cenușii un licăr de bănuială și că tare-l mai iscodește pe Kálmán. Femeia era îmbufnată pentru că o dăduseră afară din odaie cît ei stătuseră de vorbă.

— Ei ?! se uită Vencel cu tîlc în ochii fratelui său.

— Iară începi ?

— Ți-am spus că-i grabnic.

— Las-o baltă.

— Nici nu mă gîndesc.

— Îi treaba bătrînului...

Fratele mai vîrstnic își frecă, scos din răbdări, bărbia nerasă : se vedea că nu-și poate stăpîni zbuciumul. Ocolea privirea lui Kálmán, nu-i venea la îndemînă să i se uite în ochi.

— Știi tu cît prețuiește păharul cela ?

Kálmán lua ușor lucrurile.

— Bine-bine... N-a păți el nimica, oricît prețuiește.

— Tu nu-l cunoști încă pe bătrîn.

— Ba bine că nu ! Cum să nu-l cunosc ? Ia te uită !

— În veci nu-l răscumpără. Îl pierdem ! Știu eu !

Cuvintele nerăbdătoare ale fratelui său părură a-i da de gîndit lui Kálmán. O clipă își ațintì privirile în gol, apoi făcu un gest de parcă ar fi alungat cine știe ce gînd rău care nu-i dă pace.

Vencel îl apucă de braț.

— Hai !

— Ei, drace ! Ce ți-o cășunat ?

Kálmán se împotrivi, proptindu-se pe picioare, în timp ce frate-său mai mare, nu mai avea astîmpăr și încerca să-l urnească din loc.

— Hai !

— Unde să mergem ?

— Mergem la bătrîn !

— Ba, acolo nu ! Ce vrei cu el ?

— Să vedem ce zice.

— Eu unul nu mă duc, declară Kálmán hotărît.

Vencel se înfierbîntă ; ochii îi scăpărară.

— Tu ai să fii pricina ! Tu ! Numa tu !

— Adică la ce-aș fi eu pricina ?

— Dacă s-a pierde păharul... Numa şi numa tu singur...
— Nu-i treaba mea.
— Hai !
— Nu merg !

Vencel nu-l slăbi pe frate-său mai mic. Pînă la urmă, Kálmán se dădu bătut : Bine, fie ! La ce bun să se împotrivească ? Vencel tremură într-adevăr pentru paharul acela, n-are tihnă nici zi, nici noapte din pricina lui. E de preţ, nici vorbă, asta o ştie bine şi Kálmán, totuşi ce rost are să facă atîta tevatură pentru asta ? Amanetau şi alţii cînd luau bani cu împrumut de la cei înstăriţi. Ăsta-i obicei vechi, înrădăcinat în sat. Cînd dă banca bani cu împrumut, pune ipotecă pe pămînt sau pe casă. Dar ce să se facă omul sărac lipit pămîntului, care nu are nici tu pămînt, nici tu casă ? În schimbul împrumutului amanetează un obiect de preţ, care face de cîteva ori mai mult decît suma împrumutată. Îşi amanetează uneori vaca, însă tot el vede şi după aceea de hrana ei. Alteori dă porcul pus la îngrăşat ori viţelul, eventual un viţel care nici n-a văzut încă lumina soarelui, ci mai izbeşte încă cu picioarele în pîntecele vacii. Adevărat că procentul sumei împrumutate de la găzdoi întrece de cîteva ori camăta băncilor, îndeplinirea formalităţilor este în schimb mult mai uşoară. Găzdoiul nu purică şi nu scotoceşte în cartea funduară, nu cercetează să vadă dacă e limpede dreptul de proprietate asupra obiectului de preţ, în vreme ce banca leagă împumutul de formalităţi greoaie, neplăcute. Ea scormoneşte în cartea funduară pînă la bunici. Iar acolo totul e anapoda. Pămîntul care dă familiei un codru de pîine e întăbulat de obicei pe numele unor oameni pe care i-a mistuit de multă vreme cimitirul. Uneori în cartea funduară se află dinadins uitate acolo numele bunicilor. Şi pe bună dreptate : pămîntul acela nu-l urneşte din loc nici un fel de condei ori de procedură oficială. Rămîne pînă-n vremea de apoi, aşa cum a fost înscris odinioară, în vremuri străvechi, cînd cu comasarea. Oamenii mor, pămîntul rămîne, suge, soarbe sudoarea generaţiilor următoare şi rodeşte grîu rar şi ştiuleţi de porumb jigăriţi, crescuţi pe strujeni subţiri, abia de-un deget. Procedura de moştenire costă o groază de bani, aruncîndu-i pe nevoiaşi pentru toată

viața în ghearele mizeriei. Pentru ei, cel mai bun lucru este să lase în cartea funduară înregistrarea de la început. Care va să zică, una e situația pămînturilor în carte și alta în realitate. În carte nu există moarte, numai printre oameni. Cînd moare stăpînul, împărțeala pămînturilor se face în sînul familiei — și vai de cel care nu se supune acestei legi tacite pe care au statornicit-o sătenii între ei ! Avocații jupoaie șapte piei de pe cel ce ajunge cu împărțeala înaintea judecății, și omul nu mai vede nici în vis altceva decît timbrele pe care trebuie să le lipească pe hîrțoage. Vai de cel care merge la judecată ; i se duce bruma de moștenire pe apa Sîmbetei. Mai stă omul și cugetă ce rost are să se facă atîta ceremonie cu împărțeala și cu lămurirea situației pămînturilor în cartea funduară ? Că nu-i vorba decît de-o sforicică, două de pămînt, late abia cît cureaua de la nădragi, și acelea înghesuite ca vai de ele în partea cea mai slabă a hotarului, de obicei pe coasta dealurilor. De pămînturile grase din vale, așternute în preajma satului, au avut parte, cînd cu comasarea, cei înstăriți. Pe vremea aceea, spuneau că așa le-a fost „norocul" la măsurători. Toată lumea știe însă că „norocul" l-au făurit inginerii care au cutreierat hotarul cu panglici lungi de măsurat și cu tot soiul de unelte de „ochit". Au avut ei motive să-și facă treaba cu atîta sîrguință. Oamenii s-ar putea deosebi și după depărtarea la care se află pămîntul lor de sat. De pildă, Kristófii fac parte dintre cei care au fost împinși cu avutul lor la cea mai depărtată margine a hotarului. Cînd pornesc de-acasă, spre asfințit mai clipesc încă din ochii lor mari ultimele stele, și cînd sosesc pe ogor, soarele își scoate capul de după clinul dealului. Iar seara, dacă se pornesc cînd apune soarele, pînă să ajungă ei acasă, în sat se așterne tăcerea nopții. Și pe deasupra, cele cîteva sforicele de pămînt sînt risipite care-ncotro, una la răsărit, alta la apus. Nici vorbă să poată avea mîncare caldă pe ogor, că zeama lungă de ceapă și mămăliga s-ar răci pînă să ajungă acolo. De aceea, cînd se duc la lucru pe pămînturile lor, își pun în traistă merinde reci. Nu încape îndoială că dacă Kristófii s-ar adresa băncii pentru un împrumut, directorul

sucursalei ar da din cap bombănind și nici n-ar trimite cererea lor la centru.

Cine are însă un obiect de valoare, care poate fi amanetat, de ce-ar da fuga la bancă ? Adevărat că, pînă nu restituie banii, datornicul nu poate vinde porcul ori vita amanetată. Ba, mai mult, dacă depășește termenul, găzdoiul care l-a împrumutat își face apariția cu o mutră voioasă, dezleagă funia și îl salută pe datornic rînjind. Duce cu sine ceea ce acum e al lui. Iar dacă se dă chezășie un obiect de preț, ca de pildă potirul Kristófilor, pe acesta îl ia găzdoiul la sine încă de la bun început, căci sigur e numai ceea ce așteaptă, sub lacătul propriei sale lăzi, să fie răscumpărat. În asemenea împrejurări, el lasă camăta să sporească, fără mustrări de cuget. Nu-l grăbește pe om să-i înapoieze banii. Doar e în interesul datornicului să plătească, dacă e în stare. Altfel, el e cel păgubit pînă la urmă...

De cum îi văzu pe bărbați plecînd, Amáli se încruntă și izbucni amenințătoare :

— La băut ?

Kálmán privi înapoi, șovăind.

Femeia întrebă și mai tare :

— La crîșmă ? Ha ?

Fiecare cuvînt îi răpăia pe buze.

Kálmán înghiți în sec. Privirea cenușie, care uneori era dură și implacabilă ca oțelul, iar alteori rîzătoare ca lumina care străpunge norii, era împlîntată acum stăruitor, aspru, în fața bărbatului.

— Ar trebui să-i spui și nevestei, îi șopti fratelui său mai mare.

— Să-i spun eu ? Pe dracu ! Hai !

Kálmán se încăpățînă :

— Tu mă iei de-acasă cu forța ! spuse el tare, să-l audă și nevastă-sa, care stătea cu mîna-n șold, pe treapta cea mai de sus a scării, așteptîndu-se la o neîndoielnică izbîndă.

Vencel îl măsură din creștet pînă-n tălpi, cu o privire zdrobitoare.

— La voi așa se obișnuiește ? N-am știut !

— Nu totdeauna... Da cîteodată...

— Cîntă găina ! Așa se cheamă asta !

Fratele mai tînăr lăsă ochii în pămînt ; îi era poate ruşine.

— Apoi... Apoi... îngăimă el încurcat.

— De data asta n-o întrebăm ! declară hotărît Vencel.

Dar femeia aruncă de sus, doar aşa, din vîrful limbii :

— Ba, s-o-ntrebaţi !

Vencel se răsti la ea, o dojeni :

— Haida-de ! Pe tine ? Ia te uită ! Pe ea s-o întrebăm !

— Că am şi eu o vorbă de spus în treaba asta ! izbucni plină de duşmănie Amáli, cu obrazul în flăcări şi privirea plină de ură.

Femeia îşi arăta puterea. Vencel îi rîse în faţă :

— Să-l cer ca pe mireasă, nu ?

— Nu-l cere. Da să ştiu pe unde umblă teleleu !

Bărbatul rîse forţat.

— Ca pe mireasă, va să zică ! Ei, mult am mai umblat, da una ca asta n-am văzut, cît îi lumea asta de mare ! Ciudat obicei ! Tare ciudat, lua-l-ar dracu să-l ia ! Rîsul lui era atît de jignitor, atît de nesuferit, încît Amáli îşi astupă urechile, să nu-l mai audă. Cu toate acestea, cuvintele tot îi ajungeau în urechi. Cine-o mai văzut una ca asta, bărbat în toată firea să-şi ceară voie întocmai ca un copil cu bumbi la spate ? Dacă spun eu că trebuie cerut ca o mireasă...

Dar degeaba îşi bătea el joc. Femeia rămînea neclintită, sigură de sine.

— N-ai decît să trăncăneşti ! strigă ea. Ştiu că pe omul meu n-ai să-l deprinzi cu băutura. Altul, facă ce-i place, treaba lui ! Eu una nu mă amestec în treburile nimănui ! Da nici într-ale mele să nu-şi bage nimeni nasul !

Vencel tresări de parcă l-ar fi izbit în piept. Aluzia era limpede, nu putea fi răstălmăcită. Adevărat, mai dădea el pe gît cîte un păhărel, dar asta se întîmpla numai arareori, cînd nu mai putea îndura povara zilelor mohorîte, grijile strivitoare ale vieţii. Pe vremuri, cînd sîngele i se înfierbînta de băutură, trăgea nişte chiote, încît jumătate din sat ieşea în uliţă să se minuneze. Asta-i scoate pe nas Amáli ? La început tăcu, se ruşină, apoi se întoarse îndîrjit spre frate-său :

— Te ţine-n frîu, auzi tu ? Eu n-am mai pomenit una ca asta. Şi tu îngădui ? Te laşi să te înghită balaurul ăsta ca pe-un boţ de mămăligă ? Tii, n-aş fi crezut să ţi se suie-n cap muierea pînă-ntr-atîta ! glăsui el ca pentru sine, dar de ajuns de tare ca să audă şi Amáli.

Kálmán simţea o mîncărime nesuferită la grumaz. În locul lui vorbi tot femeia.

— Nu-l îndemna ! Nu-i da tîrcoale ca un duh necurat !

— Ei, Kálmán ! Tu îngădui dară ? îl aţiţă el.

— Ce-aş putea face ?, bombăni celălalt şi lăsă ochii în pămînt ruşinat.

— Să nu îngădui ! Ce fel de bărbat eşti tu ?

Încurcat, Kálmán întrebă doar atît :

— Ce să nu îngădui ?

— Să se amestece ! Să tragă de hăţuri !

— Ei, asta-i un fleac... Las' să bată din meliţă pînă nu mai poate... Cui dăunează cu asta ?

Ca şi cum întîmplarea nu l-ar fi privit, Vencel îşi scoase pieptul (cu o mişcare la care parcă muşchii lui îşi amintiră de vremea cînd stăpînul lor era recrut), o fulgeră cu coada ochiului pe femeie şi-l întrebă pe frate-său :

— Hai, hotărăşte odată : vii, ori ba ?

Kálmán aruncă o privire sfioasă spre nevastă-sa. Mîncărimea de la grumaz îl zgîndărea atît de rău, încît trebuia să-şi mişte necontenit umerii : nu voia să se scarpine, ca nu cumva să-l creadă ceilalţi păduchios. Curioasă situaţie şi aproape de neînţeles, chiar şi pentru Kálmán. Se încăpăţîna şi alteori femeia asta. Scotea din cînd în cînd ghearele ascuţite ale tiraniei, dar apoi şi le trăgea la loc, în teacă. Bărbatul îşi îndesa atunci pălăria pe cap, trăgea o înjurătură printre dinţi şi dispărea de-acasă cu paşi apăsaţi, hotărîţi, ca şi cum nici nu i-ar fi păsat de cicălelile ei. De data asta, însă, şovăia. Îl ţintuia locului, îl trăgea înapoi privirea ei cenuşie, aprigă, care-l înjunghia pînă-n rărunchi. Se uită la nevastă-sa şovăielnic, implorînd-o parcă din ochi nu să-l lase să se ducă, ci dimpotrivă : Să nu-l lase, să-l oprească.

Dar Vencel nu-i dădu răgaz ; îl înşfăcă, ţinîndu-l strîns, şi îl tîrî cu el pe uliţa care şerpuia pe sub umbrele alungite, dar nu spre cîrciumă — pustie la ora

asta — ci devale, la tatăl lor. Asta era curată silnicie, căreia Kálmán nu i se putu împotrivi, apoi se pomeni că întinde și el pasul, alături de frate-său, care călca de zor.

Amăli trînti ușa, care răbufni atît de năprasnic, încît chiar și al cincilea vecin ar fi putut să creadă că e o bubuitură de tun. Clocotind de mînie, îi arse celui mai mare dintre copii cîteva scatoalce strașnice pe fundul gol, trandafiriu, și hotărî ca la noapte, cînd se va întoarce bărbatul acasă, să nu-i deschidă ușa.

În acest timp, Vencel începu să-și mustruluiască fratele.

— Nici nu știam că la voi cîntă găina. Și încă ce ascuțit, drăguliță-Doamne! Păi chiar așa de mototol ești tu, Kálmán? De ce-i îngădui? O lași să ți se suie în cap, și pe urmă nu mai coboară de-acolo cîte zile are! Muierea trebuie ținută din scurt! Da nu-i nimica las' că fac eu școală cu tine! Făcu o scurtă pauză, apoi se opri fără veste și îi șopti provocator, cu ochii strălucindu-i de o bucurie răutăcioasă: Ian spune, mă, n-are obiceiul muierea asta să te scarmene cîteodată? Că eu unul o cred în stare de orice! Cum de n-am știut eu pînă amu ce trai duci tu?! Tii, ce mai ochi are, scînteierea Dumnezăilor ei! S-o vezi pe muierea mea cum am dat-o pe brazdă! Cum de nu mi-ai spus tu niciodată ce trai afurisit duci? Că doară asta nu-i altceva decît iadu pe pămînt!

Învăluit în tăcere, celălalt ținea rușinat capul în piept și privea țintă praful gros de pe drum. Simțea că obrajii îi ard tot mai cumplit. Îi era rușine din cauza nevestei, dar ar fi vrut să se vadă scăpat și de frate-său. Călca alături de el, cu resemnare.

În văzduh se răspîndiră gîgîieli gălăgioase, răzbătînd pînă departe. Era tocmai vremea cînd aripile bobocilor scoși în primăvară prindeau puteri, și aceștia se ridicau de la pămînt — în jurul celor doi Kristófi — cu atîta tărăboi, încît prin vîrtejul de aer pluteau numai pene. Cîrdul de gîște străbate în zbor drumul pînă acasă: gospodinele vor avea de furcă pînă-și vor alege fiecare orătăniile ei. Cu prilejul acesta se stîrnesc gîlcevi, care țin pînă-n noapte. Unele femei se grăbesc să se folo-

sească de învălmășeală, ca să-și sporească cîrdul cu cîteva gîște „rătăcite".

Praful mai stărui în aerul cenușiu, murdar, multă vreme după trecerea norului alb de gîște.

În ziua aceea badea Kristóf Jancsi nu s-a dus la lucru nicăieri. Vara e pe sfîrșite, și hotarul — tot mai rece — izgonește brațele harnice. După treieriș, greu se mai poate găsi de lucru cu ziua. Înainte de amiază a ieșit să aducă dovleci pentru Sarkadi Ferenc, de la care ține, în parte, o sfoară de porumbiște. Zi de zi cară dovlecii galbeni împrăștiați prin porumb, pe care-i dau ca nutreț — Sarkadi la porci, bătrînul la vaci. La badea Jancsi în grajd rumegă două vaci albe, zbîrlite, deșelate. Bătrînul a adus dovlecii cu carul și cu vitele lui, potrivind în așa fel lucrurile ca să ajungă la alde Sarkadi tocmai la vremea amiezii. Femeia fu bucuroasă de dovleci. Nu mai prididise copleșindu-l cu laude pe badea Kristóf Jancsi, care are grijă de toate. Geaba, astfel de oameni nu mai găsești decît printre bătrîni.

Gospodina șterse un scaun cu șorțul, și bătrînul, supunîndu-se prietenoasei invitații, se așează tacticos la masă, pe care aburea, în strachină, niște supă fierbinte. În timp ce nevasta lui Sarkadi dădu fuga după lingură, badea Jancsi, surîzînd mulțumit, își pofti mustața să se dea la o parte. E drept că nu i se oferea decît o zeamă lungă de zarzavat. Dar dacă ar fi ajuns cu o jumătate de ceas mai devreme, prînzul n-ar fi fost încă gata. Iar dacă ar fi ajuns mai tîrziu, mîncarea rămasă ar fi fost aruncată la lături, pentru porci. A calculat bine bătrînul.

Casa Kristófilor, pitită după gardul de scînduri putrede, se încălzise toată ziulica, pustie, în lumina toropită a soarelui de toamnă. Kati fusese chemată să frămînte pîine la alde Pap Károly ; peste noapte femeii i se umflase mîna, dar aluatul fusese pregătit încă de cu seară. Unde-o fi învățat să facă pîine cu atîta dibăcie fata asta ?, se crucea în sinea ei nevasta lui Pap Károly în vreme ce înfierbînta cuptorul. De mulțumită ce era, hotărî să laude la toată lumea mîinile îndemînatice ale fetei.

Kati roșea și surîdea cu sfială. În timp ce frămînta, își arunca într-una pe ceafă șuvițele care-i cădeau pe frunte,

scotea vîrful limbii ascuţit, roz, printre buzele întredeschise şi îngîna melodia unui cîntec. Aşa lucra.

Se întoarse acasă abia pe la chindie. După cină, badea Jancsi se tolăni, urmărind în tăcere trebăluiala fetei, care, cît ai clipi din ochi, spălă şi limpezi vasele, apoi mătură prin casă. În odaie domnea atîta rînduială şi curăţenie, încît badea Jancsi nu se îndura să calce pe pămîntul proaspăt măturat.

Zilele se micşorau, lîncezeau, şi gura neagră a nopţii se căsca acum de timpuriu peste lume. Kati se aşează în cercul de lumină al lămpii cu gaz, care moţăia deasupra mesei, şi se apucă să împletească. În timp ce igliţa lucitoare îi juca în mînă, ghemul alb i se rostogoli fără de veste din poală. Un pisoi alb ţîşni de sub vatră cu paşi de catifea şi începu să se joace cu ghemul. Îl îmbrîncea, îl rostogolea, îl înhăţa, îl pălmuia cu lăbuţele...

Ferice de cel care-a lua-o de nevastă! cugetă tatăl, privind, sprijinit într-un cot, mişcările iuţi ale mîinilor ei. Dar ce va fi cu el cînd mădularele i se vor îngreuna de tot, şi cele două vrăjmaşe nemernice, boala şi bătrîneţea, îl vor ţintui la pat? Feciorii? Of, mai bine să putrezească aci, pe pat, în gunoiul lui, decît să se oploşească la bătrîneţe în casa lor! Vencel are o fire turbată, ameninţă tot timpul şi e atît de iute la mînie, încît ar fi în stare să-l pocnească şi pe taică-său dacă, vreodată, întors pe dos, nu şi-ar putea stăpîni sîngele aprig. Kálmán e cu totul altfel. Molcom, dornic de bună înţelegere. În schimb nevastă-sa atîta şi-ar cicăli socrul, de i-ar scoate sufletul... Cine ştie, poate că la Kati... Să vedem ce fel de bărbat i-a hărăzit ursita, care-i amestecă pe oameni aşa cum se amestecă fînul, de-a valma cu paiele. Bătrînul ţinea seama şi de faptul că Györke Albert e încă prea tînăr; abia acum se avîntă în vîrtejul milităriei. E îndărătnic Albert ăsta, căpăţînos. E cam năzuros şi mîndru. Nu ştie altceva în afară de ceea ce vrea el. Aşa l-a crescut maică-sa, care se uită la el ca la ochii din cap.

Cînd picară feciorii, bătrînul se dădu anevoie jos din pat şi făcu ochii mari. Nu se putea dumeri care-o fi pricina vizitei, de ce vin ăştia în seara unei zile de lucru şi amîndoi deodată.

— Slavă Domnului că sînteţi bine, sănătoşi ! începu ceremonios cel mai vîrstnic cînd dădu mîna cu taică-său. Nu trebuie să te scoli, nu vrem să te stingherim. Apoi se întoarse către soră-sa, cu o duioşie care numai bine nu prevestea. Se umpluse casa, şi odaia păru dintr-o dată strîmtă, mică. Da tu, surioară Kati ? Ce cuminte eşti, e tîrziu, şi tu tot mai împleteşti ! Privirile lui o cercetară din creştet pînă-n tălpi. Te pomeneşti că ai fustă nouă !

Cuprinsă de o neaşteptată tulburare, Kati roşi ; i se părea nu ştiu cum să simtă alunecîndu-i pe trup privirile unui bărbat, chiar dacă cel care o măsoară din ochi e fratele ei. Fusta nu era nouă, părea doar, pentru că o spăla des. Nu putea suferi pe ea hainele murdare, pline de praf, nu voia să strîmbe din nas din pricina mirosului propriei sale năduşeli. Păi nu vede frate-său că nu e nouă ? Şi de ce vorbeşte pe un ton atît de schimbat, atît de ciudat ?

— Deschide ochii, şi-i vedea că nu-i nouă !

— Cum să nu ? ! Tocmai că mă uit ! Cine ţi-o luat-o ? Nu cumva drăguţul ?

— Îţi arde de batjocură ! răspunse fata, bosumflată.

— Aşa-aşa. Se-aude că ai şi tu drăguţ...

— Da fusta nu-i nouă, spuse ea mînioasă, şi sîngele îi năvăli în obraji.

— Sau ţi-o luat-o tătîne-tău, ei ? Are bătrînul bani, făcu el cu ochiul.

Tonul acesta batjocoritor, sîcîitor, o înţepă pe Kati.

— O pus mîna pe bani, ha ? scuipă Vencel în palmă. Şi îi cheltuieşte pentru fie-sa ! Ficiorii... ducă-se dracului, că pe ei i-o scos din găoace cocostîrcul. Numa fata-i a lui, odorul, scumpa de ea !

Vencel ţipa cît îl ţinea gura.

Bătrînul privea clipind des din ochi. Ce-i asta ? La început nu pricepu.

În vremea asta, Kálmán tuşea mărunt, întorcînd capul, vrînd să dea de înţeles cu orice preţ că el n-are nici în clin, nici în mînecă cu spusele fratelui său. Trase un scaun de sub masă, îl aşeză mai la o parte, dar i se păru că pămîntul lipit pe jos nu-i de ajuns de neted, şi scaunul se clatină. Îi căută alt loc.

— Cine să-i cumpere dacă nu tătîne-său ? se burzului bătrînul.

— Aşa-aşa ! Că doar el are bani. Are ! apăsă Vencel cu înţeles.

— Nu ţi-am cerut ţie niciodată, mormăi moşneagul.

— Da mai poţi cere.

— Să mă ferească Dumnezeu de una ca asta !

În cuvintele rostite domol vibra mînia înăbuşită. Badea Jancsi îl privi bănuitor drept în faţă pe feciorul lui mai mic.

— Voi de ce-aţi venit ? întrebă el.

Kálmán nu putu înfrunta privirea tatălui său. Îi fu ruşine.

— Eu... numa aşa, în vizită, ridică el din umeri.

Îi erau neplăcute clipele astea. Frate-său caută gîlceavă, el însă nu s-a certat cu tatăl său de cînd se ştie pe lume, ba, mai mult, nici cu străinii nu i-a plăcut să caute vrajbă.

Vencel se simţea stăpîn pe situaţie, se umfla de parcă pielea i-ar fi fost prea strîmt croită şi nu-şi încăpea în ea. Vorbea cu glas aspru, puternic :

— Stai să-ţi spun eu de ce-am venit. Privi în jur. Am auzit că dumneata ai bani mulţi şi nu ştii ce să faci cu ei.

Bătrînul dădu înapoi şi aruncă o privire piezişă către fecioru-său mai mare.

— Da pe cine am jefuit n-aţi auzit ?

— Cum vrei s-o iei. Se poate numi şi jaf, i-o trînti Vencel cu neobrăzare, doar aşa, peste umăr.

Badea Jancsi îşi repezi capul înainte, ca un taur gata să împungă.

Fata ţîşni şi ea în picioare, ca muşcată de şarpe.

Cît despre Kálmán, el privea în pămînt şi tuşea mărunt, simţind că i se usucă îngrozitor cerul gurii şi-i piere saliva. Dacă s-ar fi ţinut bine Amáli, dacă ar fi dat mai tare cu gura femeia asta !... Dar tocmai atunci bate-n retragere, cînd ar fi mai mare nevoie de meliţa ei. De bună seamă că ştie şi ea de frica lui Vencel, care-i un adevărat tiran al familiei, temut de toţi.

— Şi mai ciripesc vrăbiile că ţi-ai luat de la Galambos şi simbria, scoase el ce mai avea în guşă.

Moşneagul răspunse ofensat :

— De ce să n-o fi luat ? Te pomenești că tu ai lucrat pentru ea și ar fi trebuit să ți-o las ție, ha ? Da ai întrebat tu, o dată măcar în viața ta : „Ei, tată, ce-ai prînzit ? Ce-ai cinat ?" Glasul îi tremura de mînie și de amărăciune. Da dacă mai ține oare talpa încălțărilor ai întrebat ? Sau de unde rup de-un strai pentru mine ori, ia, pentru orfana asta ? întrebă el, arătînd spre Kati.

Acum i-o întoarse Vencel :

— Bine. Simbria dumitale nu mă privește pe mine. Asta așa-i. Da de unde pînă unde te privește pe dumneata păharul nostru ? Asta să-mi răspunzi !

Kálmán căzu pe scaun de parcă l-ar fi îmbrîncit cineva. Căută cu privirea de-a lungul peretelui pentru că, dacă ar fi izbutit să descopere o gaură de șoarece, s-ar fi ascuns în ea. Bătrînul se uita numai la el. Așadar, și Kálmán se ridică împotrivă-i acum ? Bineînțeles, paharul ! Va să zică, pentru asta au venit !

— Se aude că ai luat și simbria fetei, îi ceru socoteală Vencel, îndesîndu-i pe gît încă o gălușcă.

Îi răspunse fata, mînioasă :

— Nici simbria mea nu te privește !

— Mai domol ! o fulgeră frate-său.

Kati bătu puternic din picior.

— Știu bine că pe ce-i al meu nu poruncești ! Eu nu las dintr-al meu ! Că nu mai sînt nici eu copil !

— Haida-de ! Ia te uită ce i s-a ascuțit limba ! Auzi cum vorbește !

Se dădu mai aproape de ea. Fata însă nu se urni din loc ; stătea țeapănă, dreaptă. Vencel o învălui cu privirea.

Într-adevăr, e fată mare acum, trupul i s-a alungit, și sînii stau să-i străpungă laibărul. Vencel bombănea doar, cercetînd-o. Privirile lor se încrucișau dușmănos, ca două cuțite bine ascuțite, gata să înjunghie.

Bărbatul mormăi cu glas sufocat :

— Nu te sfătuiesc să mă scoți din fire, tu pișoalcă ! Îmi cunoști mîna. Nu-ți fă de cap ! Să știi că nu-i a bună !

Mai demult, frate-său a tras-o deseori de păr. Își înfigea mîna în cosița ei groasă și-o zgîlțîia cu atîta putere, încît Kati se schimonosea de durere, și printre pleoapele

strînse îi țișneau lacrimi. Dar e mult de-atunci! Acum nu se mai sperie de glasul amenințător al fratelui ei.

— Pe ce-i al meu nu poruncești, așa să știi! S-o dus vremea cînd puteai să ne asuprești ca un pașă! Îmi spun și eu cuvîntul!

Vencel se înneca de furie. Abia mai putea trage aer în piept.

— Ce? Îți spui cuvîntul?

— Vezi bine!

— Cuvîntul tău?

— Da! Mi-l spun!

— Așa? horcăi el răgușit, sufocîndu-se, și trupul îi zvîcni.

Tatăl sări între ei. Țîșni și Kálmán și încercă să-l apuce pe Vencel, care tremura de mînie, dar fu prea tîrziu.

Palma căzuse. Răsună atît de puternic, de parcă ar fi căzut trăsnetul din cer.

Kati se făcu albă ca varul. Pe față îi apăru o pată alb-gălbuie, iar buzele, vinete, îi tremurau. Dar nu țipă, cum făcea mai demult, pe cînd era fetiță. Nici nu se nărui pe laviță, ba nici măcar nu se clinti sub lovitură, ci își aținti vîlvătăile albastre din ochi cu ură și dîrzenie asupra vinovatului, care fu nevoit să întoarcă rușinat capul. Apoi, urmele degetelor albe la început deveniră de un roșu-aprins și o ardeau. Nu-și duse mîna la obraz. Stătea împietrită ca un copac fulgerat, arzînd, fumegînd. Apoi, cu o mișcare iute, se răsuci pe călcîie și ieși din casă. În urma ei rămase o tăcere înăbușitoare, apăsătoare. Abia după ce se închise ușa în urma ei, tatăl spuse indignat:

— Rău ai făcut, Vencel! Tare rău. Îi fată mare amu. Are și drăguț. N-ar fi trebuit.

Celălalt răcni, cu furie neputincioasă:

— Mă amenințați? Cu cine mă amenințați? Cu drăguțul ei?

— Nu te amenință nimeni. Da rău ai făcut.

— Din partea mea, poate să aibă și zece drăguți, puțin îmi pasă! Nu mă tem de nimeni!

— Nici nu trebuie să te temi! Nu vrea nimeni să-ţi facă vreun rău, îl domoli bătrînul. Singur îţi faci rău. Ar putea să-ţi fie ruşine!

Arţăgos, Vencel nu-şi găsea locul şi dădea din mîini ca o moară de vînt.

— I-am spus să nu mă scoată din sărite! O neisprăvită de muiere cutează să se pună în gură cu mine? Pesemne că o uitat ce palmă am! adăugă el.

Simţea că ceva îl strînge necruţător de gît, că se înăbuşă, că abia mai poate vorbi, că nu are aer, că vorbeşte bîlbîit, de parc-ar dîrdîi de frig.

— Şi-apoi păharul cela... nepreţuitul nostru păhar! oftă el, ştergîndu-şi sudoarea de pe fruntea rece, îmbrobonată. Nu-i aşa, Kálmán? Spune şi tu... Da de ce n-ai lăsat dumneata simbria ceea acolo, în contul datoriei?

Îşi roti ochii, căutînd parcă ajutor. O dată cu izbucnirea de adineauri se surpase în el orice urmă de voinţă. Strigătele lui nu mai erau decît ameninţări goale, de care n-ai a te teme. Îl cuprinse o înduioşare vrednică de milă. Glasul i se frîngea de parcă şi-ar fi înghiţit necontenit lacrimile. Tatăl şi mezinul stăteau alături de el atît de străini şi de nepăsători, de-ai fi zis că, din partea lor, putea chiar să şi crape. În inima lor nu era nici măcar o fărîmă de înţelegere; ei nu-i pricep zbuciumul.

— Am venit să vedem ce-i de făcut. Împreună, rosti el, şi îşi lăsă privirile în pămînt şovăitor, încurcat. O dată ce-ai zălogit păharul, cît îi lumea şi pămîntul nu mai eşti dumneata în stare să-l răscumperi. Dacă lăsăm păharul în sama dumitale, i-am pus cruce, se duce pe apa Sîmbetei. De aceea, jumătate plătesc eu şi jumătate Kálmán. Aşa-i, Kálmán? îl privi el pe sub sprîncenele stufoase, care-i tresăreau mereu. E bine aşa? Jumătate-jumătate. După aceea, eu cu mîna mea oi încuia păharul cela în ladă! Să nu se atingă de el nici măcar Dumnezău din cer! E bine? întrebă el aşteptînd o înclinare din cap în semn de încuviinţare.

Avea însă să aştepte mult şi bine. Parcă şi badea Jancsi, şi Kálmán s-ar fi culcat pe amîndouă urechile. Văzînd aşa, se duse la găleată, luă apă în ulcica de tinichea cu smalţul sărit, sorbi lacom, apoi se lăsă să cadă pe un scaun.

Kálmán se scărpină la brațul stîng, unde-l mînca pesemne un purice. Apoi se scărpină la gît și la coaste. Peste tot umbla puricele acela neobrăzat.

— Și altfel cum o mai duceți, tată ? întrebă el pe neașteptate.

Bătrînul se destinse, dădu din mînă.

— Of, lasă ! Nu mă mai întreba, băiete ! răspunse el cu amărăciune. Mai bine-ar fi să mă duc și eu după mîne-ta. Numai acolo, în groapa aceea lungă de doi metri, are parte omul de hodină. Ce lume ! Ce viață ! Da ce s-o alege de biata orfană ? De n-ar fi Kati...

Vencel sări în picioare. Sîngele i se înfierbîntă din nou. Îi tăie vorba :

— Da ? Eu nu-s orfan ? Ei ? Eu nu-s ?

Încremenit, moșneagul înghiți restul frazei.

— Știu eu că tot pentru Kati ai luat și împrumutul ! strigă Vencel.

Badea Jancsi trase capul între umeri și amuți.

— Și cum de-ți aduce dumitale Galambos simbria acasă ? Asta ce mai e ? Una ca asta nu s-o mai pomenit în sat ! Mare camătă trebuie să aibă împrumutul ăsta ! Da pînă la urmă numa amărăciune se va alege ! Ei, hai, Kálmán ! zise el, apucîndu-l pe frate-său. Curat ca omul pe care-l mînă, îl gonește sîngele clocotitor și aleargă fără răgaz prin noaptea întunecoasă. Ia sama la ce-ți spun : asta se va sfîrși cu lacrimi și cu scrîșnete de dinți ! Da atunci a fi tîrziu ! spuse el peste umăr, odihnindu-și mîna pe fierul rece al clanței. Noapte bună !

Afară, sub fereastră, un greier începu să țîrîie. Țîrîi și cîntă pînă cînd, într-un tîrziu, badea Jancsi luă seama că a rămas de unul singur în tăcerea încremenită. Peste ogradă fîlfîiau, în bezna nopții, aripi de lilieci.

Kálmán aruncă vina pe nevastă-sa. De furios ce era, sufla atît de greu, încît i se burzuluiau și firele de păr din nări. Mormăia îmbufnat pe sub nasul lui borcănat, vorbele abia i se deslușeau :

— De ce n-ai deschis gura ?

— Te-o dus la crîșmă, așa-i ? Am știut eu ! Am știut !

— L-o dus pe dracu ! Mai bine m-ar fi dus acolo ! Uneori ai o limbă atîta de ascuţită, de s-ar zice că împroaşcă scîntei. Da cu Vencel nici tu nu cutezi să te pui în gură !

— Nu vreau nici măcar să-i văd mutra aia întunecată ! spuse femeia cu ură.

— Pe tine ar fi trebuit să te ia Vencel de nevastă, să fi învăţat tu, sub mîna lui, ce-i omenia... Să-mi fie mie ruşine amu faţă de tata ! Chiar dacă Vencel nu ştie ce-i ruşinea, mie îmi crapă obrazul.

Amáli nu dădu importanţă faptului.

— Îi frate-tău... Îi sîngele tău... Nu-i al meu... Ruşinează-te dară...

— Dumnealui şi-a închipui că şi eu ţin cu Vencel. Şi pînă la urmă, Vencel pune mîna pe păhar, îl încuie în ladă şi fii pe pace, că pe noi nu ne va orbi strălucirea lui !

În timp ce se dezbrăca pe întuneric, Kálmán vorbea cu nevastă-sa, care se întinsese în pat şi din cînd în cînd căsca. Stinseseră lampa, pentru că printre principiile ei, Amáli îl avea şi pe acela că în serile de vară consumul de gaz este o risipă cum nu se poate mai condamnabilă. O bună gospodină nu face aşa ceva... Asta a învăţat de la maică-sa. În casă mijea doar lumina cernută de stele. După ce ochii se deprind, te poţi descurca şi fără lampă, deşi cam greu. Kálmán se poate orienta în jurul patului ; aici nimic nu-i stă în cale, toate sînt la locul lor. Trebuie să aibă grijă să nu dea pe întuneric peste vreun scaun şi să-l răstoarne, pentru că zgomotul i-ar trezi din somn pe copii. Şi dacă începe unul să bîzîie, pe loc se porneşte şi celălalt, şi mai şi.

Cea mai mărişoară, Lidi, care a crescut atît încît poate lega cuvintele, doarme strînsă ghem, ca un maldăr de cîrpe, cu capul ciufulit vîrît adînc în pernă. Abia i se aude respiraţia. Dar nu tot aşa şi cel mai mic. Ăsta-i băiat şi l-au botezat András. Maică-sa îi pregăteşte culcuşul, seară de seară, în albia aşezată lîngă pat. Copiii lui Kristóf Kálmán nu-s legănaţi în leagăne de lemn geluit, frumos împodobite. Deşi se pricepe la cioplitul şi dălţuitul lemnului, capul familiei s-a săturat să tot facă leagăne. Copiii lui Kálmán îşi trăiesc primele luni în albie, şi asta le dă un somn tot atît de dulce ca cel

mai frumos leagăn. Numai din două în două săptămîni se iscă oarecare încurcătură, cînd e să facă pîine. Albia, transformată în leagăn, în care gospodina cerne făină, pune drojdie, frămîntă şi lasă să dospească coca, e ocupată atunci de seara, pînă a doua zi de dimineaţă. Cînd se face pîine, micul András se mută, din voinţa mamei, în lada ca o laviţă pe care femeia o are de zestre de la părinţi şi în care ţine tot felul de haine, rufe murdare şi boarfe. Pe Amáli o bătea deseori gîndul să mute definitiv sugarul în ladă, pentru că în albie a intrat şi se simte din ce în ce mai tare mirosul acrişor de scutece. Într-o bună zi soţul ei va începe să strîmbe din nas. Dar ce să facă cu boarfele din ladă? Pînă la urmă se linişteşte, gîndindu-se că la anul András va dormi cu ea în pat.

Răspunde, după îndelungă tăcere, la cuvintele soţului ei:

— N-ar trebui să te dezbraci. Îmbracă-te şi întoarce-te la bătrîn. Spune-i cum stau lucrurile... Nu trebuie să laşi tăte în sama lui Vencel... Nu care cumva, aşa deştept cum se ţine, să te vîre şi pe tine în cine ştie ce încurcătură.

Bărbatul chibzui niţel, apoi îşi trase cioarecii ponosiţi, de pănură. Trecuse sorocul izmenelor, cu care umbla vara. Zilele sînt reci; adevărat că spre amiază se face cald, dar cui îi mai arde peste zi să-şi schimbe hainele?

Era tîrziu. Casele stăteau ascunse în întuneric, cu ochii închişi. Nu ardea lampa nicăieri, doar sus, în înalturi, stelele clipeau din ochii lor mari. Peste sat se lăsase o pîclă alburie, ca o ceaţă, şi privirea abia putea desprinde conturul şters al dealurilor apropiate. Kálmán căută din ochi luna. Dar secera în descreştere a lunii apare de după dealuri, presărînd o lumină firavă peste sat, abia în zori. De departe, dinspre hotar, săgeta prin beznă vaietul amarnic, înfiorător, al unei păsări de noapte. Pe undeva pe aproape, o bufniţă bătu aerul, fîlfîind din aripi, apoi zbură sus în clopotniţă, şi, huhuind, îşi chemă perechea.

Cum orbecăia în întuneric, bărbatului îi dădu prin minte: Dacă-l pîndeşte cumva frate-său mai mare? Te poţi aştepta la orice din partea lui Vencel, omul e în-

tr-un hal fără de hal din pricina paharului. Se opri, întoarse capul, apoi își văzu de drum cu mare băgare de seamă. Nu-l urmărea nimeni...

Prin fereastra unei singure case răzbătea, căzînd de-a curmezișul drumului, un snop de lumină. Și casa asta era tocmai a badei Kristóf Jancsi. Moșneagul dormea, iar Kati ședea aplecată tot acolo unde o găsiseră pe-nserat frații ei. La zgomotul pașilor lui Kálmán, fata tresări. Pătrunzînd în casă, privirile lui căzură pe chipul surorii sale. O privi lung. Apoi făcu un pas spre ea și întinse mîna, dar Kati se trase înapoi.

— Te doare ?

Rușinată, îmbujorîndu-se la față, cu ochii în pămînt, fata se feri de mîinile fratelui său și se strecură afară din casă. Bărbatul se uită îndelung la ușa închisă după fată, care se făcuse nevăzută, și inima îi fu cuprinsă de un val de fierbințeală. Ar fi vrut să facă ceva, să-și împace surioara, dar ce putea face el ? Palma căzuse...

— Dormi, tată ? se apropie el de pat și-l scutură ușor de umeri, trezindu-l.

Bătrînul se smulse din brațele somnului și se holbă la el cu ochii tulburi, înroșiți.

— Cine-i ? Tu ești, Kálmán ? se ridică el în capul oaselor. Se uită prin odaie, mirat, ca și cum s-ar fi trezit într-un loc străin și n-ar cunoaște lucrurile din casă. Unde-i Kati ? întrebă el, reînviindu-i în suflet neliniștea. Nu mi-ai văzut fata ? Ce-i cu ea ? se sperie bătrînul. Glasul îi era atît de stins, de parcă ar fi vorbit doar în sinea lui.

— O ieșit afară.

— Cînd ?

— Amu. În clipa asta.

— N-am văzut-o de-atunci...

— Ședea aci cînd am venit. Împletea.

— N-o pățit nimica ?

— Nimica. Ți-am spus, amu o ieșit.

— Mi-o fost frică... să nu fi pățit ceva. O știi...

— Pricep, încuviință Kálmán.

— Hei, Vencel ăsta !... clătină din cap bătrînul.

— D-apoi, de el chiar că trebuie să te temi.

— O răbufnit iară-n el sălbăticia. Îi ca un cîne turbat.

— Așa-i el totdeauna cînd nu-și poate lua lumea-n cap.

Moșneagul chibzui și spuse :

— Sucit om ! În inima lui numa atunci domnește pacea, cînd se întoarce de prin străini, însetat de tihnă, de căldura de-acasă.

Kálmán vorbi doar așa, cu jumătate de gură :

— Amu îl rîcîie păharul...

— Pentru păhar, mai mare păcat !

— Cine știe... Da dacă...

Badea Jancsi se grăbi să i-o reteze :

— Păharul stă bine la Galambos. Nu pățește nimica ! Șoarecii nu l-or roade și nici rugina nu l-a mînca !

Kálmán ocoli acum privirea bătrînului care n-avea astîmpăr.

— Șoarecii nu s-ating de el, asta așa-i. Da...

— Are Galambos grijă de el, fii pe pace !

— D-apoi să fie la el cu adevărat ?

Urmă o tăcere scurtă.

— N-am știut, urmă Kálmán. Credeam că nu-i adevărat.

— Ba nu, că eu oi sta să mă uit la el cum zace-n ladă !

— Da parcă tot n-ar fi trebuit să-l pui zălog...

— Și tu începi ?

— Ba eu nu ! Eu, unul, nu mă bag ! Zic numa că-i păcat...

— Vouă vi-i ușor să vorbiți !

— Ți-am spus doar că eu nu-mi bat capul cu el.

— Și Vencel ăsta s-o năpustit la mine ca un copoi după iepure !

— Nu pune la inimă ! îl consolă fiul său, fără convingere.

— Nu pot uita... N-ar strica să mă uit pe-afară, după fată.

Se dădu jos din pat, anevoie. Între timp, Kálmán vorbea fără răgaz :

— Trebuie să fii cu ochii-n patru, tată. Vencel vrea să puie mîna pe păhar și să-l încuie în lada lui. Și atunci...

Badea Jancsi scutură din cap, se uită morocănos pe sub sprîncenele cărunte, stufoase.

— Fii pe pace, că nu pune el mîna pe păhar ! Datoria pe care am făcut-o eu, tot eu o plătesc. Pe mine să nu mă blesteme nimeni cînd oi fi țărînă din cauza cîtorva lei prăpădiți. Da ce-o fost în stare să-mi facă Vencel mie, nu pot uita ! Niciodată !

— Știi ce pune la cale ?

— N-are decît să pună mult și bine !

— Vrea să plătim datoria dimpreună.

— Am auzit. O spus-o el și aci.

— El și cu mine...

— Nu trebuie să plătiți voi în locul meu.

— Și-apoi, păharul l-ar pune el sub lacăt.

Moșneagul se burzului :

— Cum să nu ? !

— Ca să stea la el...

— Să ne despoaie pe toți ! Nu ?

— Poate că așa socoate el.

— Și pentru Kati nimica ? Pe ea s-o lase pe din afară ! Mîrșav om !

— Kati... Da eu ? zise acru Kálmán.

— Și tu... Da, oricum, tu ești bărbat...

— Și de aceea nu trebuie să am parte la păhar ?

— Știi bine că muierea-i totdeauna neajutorată. Are nevoie de apărare.

— Că doară și Kati se mărită...

— Se mărită... Într-o bună zi... Dacă s-a găsi un ficior pe potriva ei...

— A apăra-o bărbatu-său.

Bătrînul își puse pe umeri sumanul peticit.

— Mi-e teamă că Vencel a face una boacănă într-o bună zi, spuse Kálmán.

Badea Jancsi tresări și se întoarse spre fiul său.

— Ce-ți trece prin gînd ? îl întrebă el speriat.

— Nu se poate stăpîni cînd se aprinde. Doară încă de mic copil, la școală, ortacii lui se temeau de el. Se fereau din calea lui.

Badea Jancsi clătină înduioșat din capul lui nins.

— Și-apoi războiul. Da. Războiul. E mai bine și pentru el dacă nu stă acasă. Acolo-i de el, printre străini. Vencel, bietul meu ficior ! îi tremurau buzele, și ochii îi sticleau atît de ciudat, plutind umezi în orbite.

— Da păharul să nu-l lași să-l ia el ! Pricepi ?

— Ei, drace, că tare vă mai roade la rînză ! se mînie badea Jancsi. Fii pe pace, nu-l las, n-avea grijă ! Da amu du-te acasă, că-i tîrziu. Cît să fie ceasul ?

Vechiul ceas de perete îl luase chiar Kálmán, după însurătoare, și-l dusese cu sine, la el acasă. Acum își aruncă ochii tocmai spre locul de unde se auzea cîndva tic-tacul ceasului.

— Ai grijă, pleacă-ți capul, să nu te lovești de pragul de sus, îl făcu atent bătrînul, gata să pornească în căutarea fetei. Unde poate fi fata asta ?

Privirea lui Kálmán lunecă acum spre pragul de sus al ușii. Îl cunoștea cît se poate de bine. Ca flăcău crescuse atît de înalt, încît se izbea adesea cu capul de prag. I se scuturau creierii, îi clănțăneau dinții și își mușca limba... Hei, pe vremea aceea încă n-avea familie, numai de țigări trebuia să se îngrijească, iar asta era treabă ușoară, pentru că se cultiva destul tutun în sat. Mai trăia maică-sa și trăbăluia prin casă toată ziulica. Își gătea flăcăul mai mic și-o mustruluia pe Kati, care era neastîmpărată foc.

O, vremuri trecute !

— Vezi ? Dacă te deprinzi, nici nu-i cine știe ce întuneric, auzi el glasul sec, șters al bătrînului în timp ce ieșeau în curte, în noaptea așternută peste lume.

Kálmán plecă. Bătrînul se duse tîrîndu-și picioarele și orbecăind, în fundul ogrăzii, la poiată. În ultimii ani îi slăbise mult vederea. Nici chiar ziua nu-i recunoștea pe cei care-i veneau în față, decît de aproape de tot. Iar noaptea i se punea un adevărat zid negru în față. Străbătu ograda și se împiedică de fiecare piatră. Îl apucă și tusea. Tuși, hîrîi zdravăn, îl trecu nădușeala și simți că-l lasă puterile. Atîta pagubă, o să-și tîrască el cumva trupul ăsta hodorogit pînă la mormînt ! De cum începe să se răcorească vremea, și cețurile care se lasă în albiile văilor năpădesc satul, plămînii lui încep să latre ca și cum ar chema moartea. Îi trecu prin minte că ar trebui să-l vadă un doctor. Dar pentru asta nu sînt bani. De altfel, doctorie împotriva morții tot nu s-a pomenit pe lume.

— Kati ! Kati !

Îşi vîrî capul în poiata din care aburea căldura vacilor, aşteptînd răspuns la chemarea lui. Mormăi ceva pe sub mustaţă. Făcea şi asta parte din ciudatele lui năravuri mai noi: începea din senin să vorbească singur.

— Ori nu eşti aici? Da unde-ai pierit?

Ograda asta e atît de mică, încît mai că ţi-ar încăpea în palmă, şi uite cum se poate totuşi ascunde o fată în ea! Ascultă răsuflarea grea a vitelor. Intră şi în şură.

— Unde-ai pierit, Kati?

Dădu ocol ogrăzii. Pielea i se încrîncenă de frig, începu să dîrdîie şi simţi că-i tremură şi genunchii.

— Răspunde odată, tu! Răspunde! Ori ai amuţit?

Cum aerul rece îl pătrundea tot mai mult, pieptul îi fu zguduit din nou de tuse, de data asta atît de puternic, încît ochii i se holbară de încordare, iar vinele de pe frunte i se umflară. Rupt de mijloc, de parcă ar fi suflat colbul de pe jos, badea Jancsi se zbătea în ghearele tusei, şi cînd se îndreptă de şale şi o luă spre uşa deschisă a casei, pe obraji îi curgeau şiroaie de lacrimi. Lumea se întunecase de tot înaintea lui. Horcăia, se zbătea.

Între timp, fata se culcase. Se întorsese cu faţa la perete, trăgîndu-şi ţolul peste cap, în patul ei şubred, unde a zăcut pe vremuri şi bătrîna Kristóf, pe care moartea a surprins-o aşa încît în clipa ei supremă nici n-a crîcnit măcar... Oamenii trăiau fără sgomot în casa asta şi mureau pe tăcute. Dispăreau din rîndul celor vii, de parcă s-ar fi ruşinat că au fost nevoiţi să trăiască.

Badea Jancsi stătea lîngă patul fetei şi nu ştia dacă să-i vorbească ori ba. Las să doarmă, să uite lovitura... Ei-ei, Vencel ăsta, cum de nu s-a gîndit el că soră-sa a crescut, a îmbobocit, ca o floare, şi că acuma tocesc pragul bătrîn şi ros al casei cizmele unui flăcău?

Tare ar fi dorit să stea de vorbă cu Kati! Se îngrozea de noaptea nesfîrşită, care, cu tăcerea ei adîncă, chinuieşte inima omului cu întrebări, îi trezeşte amintiri, îi răscoleşte toată viaţa trecută. Badea Jancsi ştia bine că după miezul nopţii somnul îl ocoleşte şi că

pînă la revărsatul zorilor se zvîrcolește și tușește, icnește și vorbește de unul singur.

În cele din urmă, suflă în lampă și, tîrșindu-și picioarele, se îndreptă spre culcușul lui de loc îmbietor. Mîna lui rece căută și netezi perna.

Oricît de dîrză se arătase Kati după palma primită, pînă la urmă, cînd veni noaptea neliniștitoare, deprimantă, nu-și mai putut stăpîni lacrimile. Își înfundă fața în perna înfierbîntată de răsuflarea ei, încît abia mai putea să respire, strînse buzele cu încăpățînare și se încordă din tot trupul să-și înăbușe sughițurile și hohotele care-i izbucneau din piept. Cu toate acestea, perna se umezi. Pînă acum simțămintele răscolite i se învolburaseră doar în suflet. De cum o podidiră lacrimile însă, ura puse stăpînire pe întreaga ei ființă. Niciodată nu mai încercase, față de nimeni pe lume, asemenea simțămînt. Pentru ea, Vencel muri în seara asta pe veci, și poate că tocmai pentru pierderea fratelui vărsa lacrimile acestea fierbinți. Uneori, ce-i drept, ochii i se închideau, și se scufunda, ca luată de amețeală, în somn, dar în clipa următoare își apăsa mîna pe piept, tresărind speriată. Da, tot o mai frige durerea sub coaste... Într-un rînd se foi și taică-său în patul lui, ba-i spuse chiar și cîteva cuvinte cu sfială :

— Și biată maică-ta grăia veșnic în somn. La început mi s-o părut ciudat, credeam că grăiește către mine. Apoi m-am deprins...

Dimineață, Kati se trezi atît de înstrăinată, de parcă ar fi trecut pragul într-o cu totul altă viață. Inima îi era tristă, fața — îndurerată, privirea — gînditoare și pierdută. S-ar fi zis că însuși soarele de pe cer a fost înlocuit cu altul. În zadar se străduia el să strălucească și să împrăștie peste lumea ajunsă în prag de toamnă rămășița de raze ; cerul rămînea învăluit în pîclă.

Kati era nemîngîiată, dar nimeni nu încerca să-i aline cu vorbe duioase durerea. Umbla de colo-colo, cu ochii încercănați, palidă și tristă, ca o somnambulă care nici măcar că trăiește nu știe. Tatăl ei ? Era cu totul nepăsătoare față de bătrîn, doar el nu se pricepe să mîngîie, să șteargă lacrimile, să risipească durerea.

Oftînd din greu, badea Jancsi trimetea spre fiică-sa de sub fruntea brăzdată priviri furişe, îşi întorcea capul greu ba într-o parte, ba în alta, mormăia nemulţumit, şi pe deasupra amuţi de parcă i-ar fi smuls cineva limba.

În unele clipe ale zilei, Kati îşi simţea inima înecată de o amărăciune usturătoare. Atunci ieşea repede din casă, şi se ascundea de privirea iscoditoare, tăcută, a tatălui ei. Ar fi vrut să se ascundă şi de ea însăşi. Seara aceea de ieri... Amintirea ei făcea să i se aprindă iar obrazul, s-o usture cumplit locul loviturii. Fugea afară, în poiată, în şură sau în grădină, lîngă gard, ascunzîndu-se sub pomii care-şi cerneau frunza, şi nu plîngea, ci înghiţea doar în sec, de parcă i se tăia răsuflarea. Rămînea în ascunzătoarea ei îndelung. Creierul îi amorţea din pricina gîndurilor care se fugăreau fără răgaz şi privea pierdută în gol, cu nişte ochi de s-ar fi zis că i s-a stins lumina minţii. Privea apoi gîzele care mişunau printre firele de iarbă, furnicile care-şi bătătoreau potecuţă cărînd poveri grele, şopîrla mică, verde care gîfîia cu teamă, şi pîndea turtureaua care-şi lua zborul şi se reîntorcea de fiecare dată, chemîndu-şi perechea cu gunguritul ei...

Hei, cu ce înfrigurare se desfăşoară viaţa împrejurul ei, şi ea n-are pe nimeni căruia să-şi deschidă inima, să-şi descarce bolovanii grei care-o apasă. De n-ar fi orfană, viaţa ei ar lua cu totul altă întorsătură. De-ar avea ea mamă...

Mai trăgea un ropot de plîns, apoi, răcorită, se lăsa iar în voia gîndurilor.

Uneori în inimă i se aprindea — chiar şi în toiul negrei sale dureri — o rază de lumină : Györke Albert ! De cum şoptea, cu buzele spuzite, numele acesta, lumea se însenina fără veste în juru-i. De ce să murmure, să se plîngă de soarta ei ; doar nu e singură ! Acum se gîndea cu totul altfel şi la tatăl ei. Ce-ar putea spune rău despre bătrîn ? Bineînţeles, nu poate aştepta ca el s-o răsfeţe, s-o dezmierde — mai curînd bătrînul are nevoie de ocrotirea fetei sale. Kati trebuie să gătească, să se îngrijească de rufe curate pentru sfîrşitul săptămînii, să facă ordine în jurul casei, în ogradă şi curăţenie în casă. Ea duce de ani de zile singură toată

gospodăria! Așa a crescut. Asta o umple de mîndrie și demnitate.

Lui Györke Albert i-ar putea spune ce s-a petrecut aseară la ei. Dar despre palma aceea umilitoare să-i pomenească oare? Mai demult nu-i păsa nici chiar dacă frate-său o ardea cu nuiaua pe spinare sau o trăgea de păr. Dar ieri, parcă a înjunghiat-o drept în inimă. Nu, despre asta nu-i poate vorbi nici măcar lui Albert, deși el i-ar plăti lui Vencel pentru umilirea adusă... Kati își amintește cuvintele pe care i le-a spus Albert după încăierarea de la Galambos:

— Am făcut în așa fel, să nu ajungă nici dumnealui dedesubt; oricum, ar fi fost mai mare rușinea! Am ținut sama că-i frate-tău. De ce să-l umilesc față de atîta lume? Da dac-aș fi vrut, așa mi ți l-aș fi trîntit, de s-ar fi despicat și pămîntul sub el!

Se înapoie în casa tihnită, de unde nu demult ieșise ca ametită, cu lacrimi în ochi. Taică-său o privi mirat și nu-și putu explica schimbarea. Kati avea fața liniștită, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Pesemne că alinarea cea mai bună o aduc lacrimile care se preling pe față și spală rugina de pe inimă...

Ziua trecu în dispoziția asta schimbătoare. Uneori abia se putea împotrivi dorinței de a-și pune șalul pe umeri și de a pleca undeva, în susul uliței. Fără îndoială că, acasă, Kálmán i-a povestit întîmplarea nevestei sale, care pînă acum a și împărtășit tuturor „în mare taină" cum i-a închis Vencel fetei cu limba prea ascuțită, gura. Și-apoi o fi povestit și Vencel ba unuia, ba altuia. Dacă va întîlni femei cu priviri iscoditoare sau fete dornice să le afle pe toate, e sigur că se vor apuca s-o descoasă, vor face mutre compătimitoare, indignate, dar cine știe ce vor gîndi ele în taină?! Ar fi în stare poate să și rîdă într-ascuns.

Cum deșira și depăna așa firul închipuirii, în gîndurile ei răsări și Galambos Ádám. Se ivi așa cum era aievea: cu mustăcioara bălaie, răsucită în furculiță, cu statura lui greoaie, al cărei centru era pîntecele rotunjor. Și Galambos Ádám l-ar putea învăța minte pe Kristóf Vencel. Multă putere o mai fi zăcînd în mușchii lui, nu i-a supt-o munca, pe dumnealui nu l-a sleit

viața. Dacă l-ar pocni o dată, Vencel ar vedea stele verzi! Închipuindu-și statura greoaie, îndesată, a lui Galambos și alături de el trupul pricăjit al lui Vencel, pe Kati o pufni rîsul. O vorbă numai de i-ar spune, Galambos s-ar și supune. Altfel, de ce s-ar fi legat de ea atunci, la treieriș, seara, pe întuneric? Chiar și simbria n-a vrut să i-o dea decît ei, în persoană.

Vorbești de lup, și lupu-i la ușă. Numaidecît după amiază, cînd Kristófii nici n-apucaseră bine să mănînce, se înființă la ei Galambos. La început crezură că-i cheamă la lucru. Dar nu, găzdoiul a intrat doar așa, fiind în trecere pe-acolo.

— Treceam pe-aici, prin dreptul porții, și-am văzut ce fum gros răzbate prin acoperiș. M-am gîndit că-n casă trebuie să fie cald și bine, și-am intrat.

Dar în vatră nu era nici urmă de foc...

Se așează pe scaunul împins spre el, stătu de vorbă cu ai casei domol, tărăgănat, ca și cum ar fi fost de seama lui, ceea ce era neobișnuit. Cum să nu simtă Kati că găzdoiul îi urmărește mișcările, cînd ochii lui stau gata-gata să-i sară din cap? Privirile bărbatului îi ardeau gîtul, fața, laibărul bombat, lipit parcă pe trupul ei. Ca și cum n-ar fi avut nici o treabă pe lumea asta, Galambos uită să mai plece din casa sărăcăcioasă, cu tavanul scund. Cînd se hotărî, cu multă greutate, să plece, la ferestre cernea amurgul. Mai tîrziu, Kati nu fu în stare să-și amintească nici măcar o frază de-a lui. Deși găzdoiul vorbise mult, se vede că nu spusese nimic. Badea Kristóf Jancsi încercă să găsească explicația. Se uită la fată. Ce vrea găzdoiul? De ce le dă tîrcoale? Bătrînul nu destăinui la ce se gîndește. Pentru Kati era limpede de ce-și tocește Galambos pingelele. Asta o măgulea nițel. Acum, chiar că-l poate înfrunta, fără teamă, pe fratele ei! Vai, numai de n-ar mirosi ceva flăcăul acela, Györke Albert! O, pe Albert nu l-ar da ea nici pe zece Galambosi, chiar dacă găzdoiul ar fi turnat în aur, din creștet pînă-n tălpi!

Pe înserat, cînd liniștea satului e tulburată de mugetul vițelor scoase la adăpat, flăcăul se abătu și el pe la casa cu fată de măritat. Kati pusese cartofi la fiert,

pentru cină. Din oală, care clocotea pe foc, săreau pe plită stropi de apă, şi prin casă pluteau aburi.

Ochii lui Albert erau neobişnuit de strălucitori. Îşi pusese strengăreşte, pe-o ureche, pălăria. Faţa îi era înseninată de un zîmbet larg. Kati îi cunoştea bine năravurile, ştia să-i citească în suflet chiar şi dintr-o singură privire. Se uită la el, apoi se încruntă şi se înfipse în faţa lui.

— Suflă !

— De ce ? zise flăcăul.

— Ai tras la măsea !

— Tăgăduiesc cumva ? Nu tăgăduiesc eu nimica !

Fata însă nu ştia de glumă. Dacă începe de pe-acum să bată drumul cîrciumii, ce va fi mai tîrziu ? Strîmbă din gură cu dispreţ.

— Frumos... Şi cutezi să mai apari în faţa mea ? !

— Da de ce să suflu ? Ei, am băut şi noi ! Şi-apoi, vezi... Tu Kati... Vezi tu...

I se împleticea limba, iar pe faţa aprinsă îi strălucea un rînjet larg. Ochii i se învîrteau fără astîmpăr în orbite, parcă ar fi fost muiaţi în ulei. Dinţii puternici îi sclipeau printre buzele cărnoase.

— Ei, dacă ai băut... Fata îi întoarse spatele şi se duse îmbufnată în celălalt capăt al camerei. Dacă ai băut... nu ştia cu ce să-l ameninţe.

Între timp, oftînd adînc, Albert îşi împinse pălăria spre ceafă. De sub borurile înguste se revărsară şuviţe zburlite, răvăşite, de păr castaniu. Flăcăul îşi răsucea cu mîna dreaptă o şuviţă de păr, şi înainte ca fata să găsească cuvintele cu care să-şi arate indignarea oftă atît de tare, că lampa fu cît pe ce să se stingă.

— Mi-l tunde, tu Kati ! Din rădăcină mi-l tunde ! Am să fiu ca oaia primăvara ! Să se-aleagă praful şi pulberea de lumea asta prăpădită !

Glasul lui o izbi pe Kati în inimă. Încremeni şi uită să-şi mai încrunte, îmbufnată, sprîncenele.

— Ţi-l tunde !... Dacă-l tunde, îl tunde ! Şi pe alţii i-or tuns, şi n-or murit din asta ! răspunse ea înţepată, simulînd încă supărarea.

— Ce ? Adică părul ăsta al meu ? se burzului flăcăul.

— N-ai fi tu cel dintîi ! încercă fata să ridice din umeri a nepăsare, dar zadarnic.

Vorbele flăcăului îi ardeau dureros inima. I se pusese un nod în gît. O să-i tundă părul ăsta frumos, castaniu ! Părul ăsta scump, pe care l-a mîngîiat ea de-atîtea ori !

Ia uite, îi apar chiar şi lacrimi în colţul ochilor, arzînd-o. Ar trebui să şi le şteargă, dar te pomeneşti că flăcăul ăsta beat prinde de veste că a înduioşat-o ! N-a mai rămas nici urmă din îmbufnarea ei de adineauri. Întinse mîna spre capul flăcăului, îi apucă părul între degete şi i-l ciufuli cu gingăşie.

— Zici că-l tunde ? Părul ăsta ?

— Pe ăsta ! Din rădăcină !

— De ce-mi spui mie ?

— Ţie nici nu-ţi pasă...

— Păru-i doar păr...

— Da mi-l tunde ! Pricepi ? Mi-l tunde !

— Creşte el iară, dacă ţi-l tunde.

El se uită deznădăjduit la fată.

— Creşte ?

— Părul creşte repede...

— Numa atîta spui tu ?

— D-apăi ce să spun ?

Nările trandafirii ale fetei tremurau. Una spunea şi alta simţea ea. Nu voia să vadă flăcăul cum îi zvîcnesc din ce în ce mai tare colţurile gurii.

— Dumnezăii ei de viaţă ! izbucni Albert.

— Ce-i cu tine ? Vezi, dacă bei...

— Da de ce trebuie să-mi tundă părul ?

— Nu mai spune de atîtea ori ! Ajunge !

— Ba spun, o dată ce mă tunde ! Pricepi ? Amaru ei de viaţă ! Mă tunde !

Se întunecă la chip. Acum nu mai zîmbea ; în ochi i se adunară umbre. Şi, pe neaşteptate, îşi aruncă într-un colţ pălăria nou-nouţă, cumpărată abia în primăvară, înainte de recrutare, la tîrgul din Fîntînele. Buchetul de mărgele înfipt în panglica pălăriei verzi se desfăcu, şi boabele colorate de sticlă se rostogoliră care-ncotro, pe jos. Kati făcu ochii mari, îngrozită.

— Ai înnebunit, Albert ? !

— Pentru tine, asta nu-i nimica ?

Clocotea în el amărăciunea.

— Mai este mult pînă atunci. Nu începe de-amu.

— Ba nu-i mult. Asta-i, că nu-i mult.

— Cum să nu fie ?! Unde-i încă februarie ?!

— Poate noiembrie !

Kati se făcu albă ca varul, şi inima încetă să-i mai bată. Stătea doar cu privirea pierdută-n gol.

— Noiembrie ? Ce spui ?

— Că ne ia în noiembrie !

Fata îşi muşcă buzele.

— Asta nu se poate ! scutură cu îndoială frumosul ei cap bălai.

— O spus notarul !

Kati ţipă deznădăjduită :

— Albert !

— Ne ia ! Ne ia, lua-i-ar...

— O, ţie îţi arde de pozne... De ce spui una ca asta ? încercă să se amăgească fata.

— Iar părul mi l-or tunde, ia, ca lîna de pe oaie. Albert îşi înfipse mîna-n păr ca un smintit. De asta am băut. Sau poate nici macar să bem n-avem voie ?

Kati deveni atît de îngăduitoare, de înţelegătoare, de blîndă, de parcă nici n-ar mai fi fost ea.

— Bine-aţi făcut ! încuviinţă ea, vorbind încet. Beţi, că amu vi-i vremea... Da de ce vă ia pe voi încă din noiembrie, Dumnezăule-Doamne ? Cine ştie dacă notarul n-o glumit numa ?! Că doar — vai, Doamne — noiembrie o şi sosit !

— O sosit... o şi sosit...

— Cîte săptămîni mai sînt ? Poţi să le numeri pe degete...

— Să le numere buba rea ! bombăni Albert.

— Da tot trebuie numărate.

— Destul că le numără acolo, unde se scriu ordinele de chemare !

— De-aici înainte, am să număr zilele...

— Asta nu ! Nici nu vreau să ştiu ! gîlgîia amărăciunea din flăcău.

Fetei îi tremurau buzele. O ţinea morţiş :

— Doamne-Dumnezăule, ce greu mi-a fi... Ce greu...

— Ţie ? Adică tot ţie ?

— Chiar mie! Vai, ce cumplit mi-a fi!

— Ţie? întrebă Albert cu privirea pierdută. Da mie?

Kati găsise un fir de aţă şi-l răsucea între degete.

— Numa eu ştiu ce mă aşteaptă... N-oi avea pe nimeni. M-oi ofili ca...

Albert era pus pe harţă.

— Pe mine mă ia, nu pe tine!

— Mai bine m-ar lua pe mine...

Flăcăul îşi scoase pieptul semeţ; trupul i se înălţă ca flacăra zveltă a lumînării. Hei, totuşi e mai bine că-i bărbat zdravăn, şi nu muiere nevolnică. E flăcău, e tînăr şi puternic, braţele îi sînt tari, ca oţelul. Va birui el aşadar şi obida, şi caznele! Îl vor lua la militărie, îi vor pune mundiru-n spate, apoi îl vor chinui cînd cu una, cînd cu alta, îl vor îmbrînci într-o parte şi-n cealaltă, îi vor răcni în urechi. Ei, dar toate astea-s pentru că el e bărbat.

Privi cu trufie printre gene, îşi dădu capul pe spate şi se uită foarte de sus la fată, care nici nu îndrăznea să ridice privirile, pentru că ochii îi deveniseră tare strălucitori, şi în inimă i se aşternuse o obidă atît de mare, că abia o mai putea îndura.

— Tu poate te-ai duce...

— De ce nu, dacă m-ar lua?

Hm! Fata asta e în stare să-l facă de ruşine! Ce-ar vrea ea? Să-l bucure ordinul de chemare? Înăbuşindu-se, strigă la ea cu reproş fierbinte:

— Te pomeneşti că tu te-ai duce chiar cu plăcere!

— Mai bine m-aş duce decît să rămîn acasă!

— Aha. Aşa. Pricep amu. Aşadar, m-ai părăsi?

Glasul lui Albert se frînse. Acum îi tremurau şi lui colţurile gurii.

— Ba nu te-aş părăsi... O, cum aş putea eu să te părăsesc pe tine?

Fata îi apucă mîna cu atîta căldură, cu atîta gingăşie, încît lui Albert i se topi inima de înduioşare.

Kati se ascunse, alintîndu-se, la pieptul flăcăului, îi cuprinse mijlocul, îl îmbrăţişă. Dar băutura îl dezbrăcase pe Albert de firea sa adevărată; era arţăgos şi îşi scutura umerii cu îngîmfare. În asemenea stare, era pus pe gîlceavă, căuta nod în papură, ba uneori chiar

lovea, sărea la bătaie. În ochii lui se citea obidă și îndîrjire. Kati auzea cît de puternic, cît de sălbatic îi bate inima. Albert însă o îmbrînci de lîngă el cu o mișcare neașteptată și dădu din mînă.

— Ducă-se dracului tăte ! Vă cunosc eu pe voi !

— Berci... Berci... strigă fata ridicîndu-și privirile înlăcrimate.

— Numa de nu te-aș auzi făgăduind ! Să nu mi te juri ! Că nu pot suferi una ca asta... Că eu cînd... cînd... Cîte muieri afurisite-s pe lumea asta... Cînd le-oi...

Limba i se împletici. În capul lui era un adevărat haos, și acum nu mai știa ce voise de fapt să spună.

Se aplecă și, oftînd adînc, își ridică pălăria. Pe buze îi înghețase o tăcere îndărătnică. Părea că furtuna dinlăuntrul lui s-a domolit. Dar el răspîndea o duhoare de vin care îmbîcsea aerul din odaie.

— Nici nu m-am jurat... Niciodată n-am avut năravul să mă jur... șopti fata, rănită, și îi întoarse spatele.

— Apoi, mie să nici nu-mi juri ! Ți-am spus o dată. Își ștergea pălăria de praf, deși n-avea motiv. Pe jos era tot atît de curat ca pe masă. Că eu, unul, dacă mai scoți o singură vorbă de legămînt, așa să-mi ajute Dumnezău de nu-ți prăvălesc în cap cerul, cît îi el de mare ! Fierbea. Eu unul cred ce vreau și știu ce știu. Iară ce nu, nu ! Pricepi ? Mie să nu mi te juri !

Las' să se certe, să fie grosolan — fata nu se supără. S-a afumat, a tras cam mult la măsea, bătura i-a stîrnit arțagul, i-a dezlegat firea nărăvașă, ținută în frîu. Măcar de-ar lovi-o, dar așa, încît s-o doară tare ; nu i-ar părea rău. De nimic nu i-ar păsa ; ar îndura, ar răbda orice, numai să rămînă Albert cu ea, să nu-l ducă departe, peste șapte mări și șapte țări, slugă regelui, oștean.

Inimile lor erau sfîșiate de obida străveche care macină de veacuri viața satului, din generație în generație. E obida cătăniei. Drumul ei e stropit de sîngele bărbaților și de lacrimile femeilor. Abia s-au întors acasă, din războiul îngrozitor, cei care n-au rămas să putrezească pe undeva, pe depărtate meleaguri străine...

La frate-său, Kati nici nu se mai gîndea. Asupra ei se abătuse, desfăcîndu-și necruțător aripile mari, negre, o întristare și o durere mult mai adîncă. Abia de acum

va fi ea cu adevărat orfană. Abia atunci cînd îi vor fi luat și drăguțul de lîngă ea, va fi cu adevărat o fată dezmoștenită, a nimănui.

Nu-și putea găsi alinare. Scîncea într-una :

— Încă din noiembrie... Încă din toamna asta...

Iar Albert, prins în vrîtejul pornirilor lui dezlănțuite, repeta fără întrerupere, ca aiurit, același refren :

— Mi-l taie... Îmi taie părul... Părul ăsta... Trăsni-le-ar mîna fulgerele cerului... Și-apoi cine știe ce-a mai fi ?!

Și unde mai pui că își închipuise, în durerea ei de mai înainte, că Albert l-ar putea învăța minte pe turbatul acela de Vencel ! Cînd colo, flăcăul ăsta nu-i în stare să ridice mîna nici măcar asupra ei. Are o inimă moale, ca untul. Numai gura-i de el. Bun băiat, un suflet atît de bun și de binecuvîntat cum nu se mai pomenește altul în toată lumea asta largă. Nu-i va fi necredincioasă niciodată, cît vor dăinui dealurile acelea bătrîne de peste Tîrnava. Doi ani nesfîrșiți, ea va fi tristă ca o turturea care plînge după perechea ei.

Inimile se umplură de adîncă jale, și flăcăii, pe care vestea încorporării, pornită din cancelaria notarului, îi răscolise, nu mai erau de nici un folos la muncile de toamnă. O parte din cartofi așteptau încă, sub țărînă, sapa. Trebuiau cărați acasă și îngropați, pentru că frigul începuse încă de pe acum să-și arate dinții. Trebuia cules și cărat porumbul bătut de brumă. Fără a mai vorbi de arăturile și semănatul de toamnă, cu care unii se trudesc pînă cade zăpada.

Toate acestea nu mai existau pentru cei care se pregăteau să îmbrace uniforma de răcan. N-au decît să are și să semene alții ; ei și-așa nu vor mai secera la anul și nu vor tăia nici măcar o felie din pîinea moale, coaptă de măicuța. La cazarmă ei vor roade, în sălile cu geamuri sparte, prin care șuieră vîntul în voie, pîinea cazonă, tare, pe care o împarte sergentul de zi.

Peste zi, flăcăii care se pregăteau de încorporare băteau ulițele satului amețiți, clătinîndu-se pe picioare. Erau buimăciți de băutura dată pe gît în nopțile care vuiau de cîntecele tarafului de țigani. Puneau veșnic la cale cîte ceva — ba o întîlnire, seara la cîrciumă,

ba o petrecere cu joc. De multă vreme nu mai auzise satul atîtea cîntece de jale, de nebunie, ca în zilele acestea. Răgușiseră de atîta cîntat, ca niște cocoșei care se deprind abia să cînte. Țambalagiul abia izbutea să scape din cînd în cînd, ca să cumpere alte corzi în locul celor rupte. Pentru autorizațiile de joc flăcăii cărau majurului și notarului lemne și grîne cu carul.

Flăcăii cu flori la pălărie puteau fi văzuți tot timpul împreună. Seara la cîrciumă, dacă se nimereau doar doi-trei laolaltă, în cîteva minute se adunau și ceilalți. Iar lăutarii nu întîrziau să se strecoare și ei pe ușă, fără a mai aștepta să fie chemați.

După miezul nopții, cînd flăcăii își luau tălpășița, cîrciumarul, cu mustața-n furculiță și privire melancolică, zăvora ușa, acoperea cu cîrpe ferestrele aburite, întunecoase, și, muindu-și degetul în gură, număra cîștigul de peste zi. Atunci se lumina la față și trebuia să fie atîta liniște, încît să-și audă și bătăile inimii.

Într-un cuvînt, știrea despre încorporare îi turbase de-a binelea pe flăcăi. Tii, că tocmai lor le-a făcut regele figura! Anii trecuți, recruții s-au prezentat sub arme abia în februarie.

În septembrie, Kacor Zsiga, care poartă mundirul de doi ani de zile, sosi acasă, într-o permisie de cîteva zile. Oamenii își găsiră de lucru cu capela lui. I-o smulgeau de pe cap, o învîrteau pe toate fețele, o încercau. Capela trecea din mînă-n mînă. O întorceau pe dos, minunîndu-se cît de simplă e croiala unei asemenea capele. E practică, fîrtate! Se pun două petice de postav în patru colțuri unul peste altul, și croitorul aleargă cu acul mașinii de cusut pe margine, apoi le întoarce pe dos, ca tivul cusăturii să vină înăuntru. Și acoperămîntul pentru dovleacul bietului răcan e gata. Nu mai rămîne decît să-i pună cozorocul.

Oamenii îi cercetau capela și-i pipăiau mînecile vestonului. Oare în război pe cîți nenorociți i-o fi ajuns glonțul în vestonul ăsta purtat și răspurtat? Iată, cei care l-au îmbrăcat sînt în pămînt, i-au mistuit de mult viermii, dar vestonul e purtat și acum... Unii ar fi vrut să descopere și pete de sînge pe el. Pe flăcăi îi năpădi amărăciunea. Îl copleșiră cu întrebări pe cel înstrăinat.

Apoi, hai la cîrciumă ! Acum, cîntecul se porni şi mai dureros. Puţin le păsa lor că e ziua-n amiaza mare şi că o să-i vorbească satul. Îl descoseau pe ostaş, îl pipăiau, turnau vinul în el cu de-a sila, deşi, la drept vorbind, nu întîmpinau o împotrivire prea înverşunată.

— Şi spune, îi tare rău ?

— Lasă, că-ţi gusta şi voi pînea asta !

— Că-ţi ies obielele din bocanci vedem noi.

Răcanul îşi scoase picioarele de sub masă, ca să le poată cerceta în voie toată lumea. Le privi şi el stăruitor, de parcă abia acum ar fi prins de veste cît de ponosită, scîlciată, peticită şi spartă este încălţămintea. Cînd va începe să cearnă ploaia de toamnă şi noroiul va fi atît de mare încît să-l măsori cu baniţa, praful se va alege de bocancii ăştia.

—Ăştia ? Ăştia-s ai mei, făcu el.

— Mi-am închipuit eu...

Alt flăcău îi trase un ghiont.

— Nu cumva ţi-i milă de cei cazoni ?

— Asta nu.

— Ziceai că-s ai tăi !

— Chiar aşa-i !

— De asta-s oare atîta de strîcaţi ?

Nu avu timp să răspundă, că cineva se amestecă în vorbă :

— Eu unul ştiu că nici mort n-oi încălţa aşa bocanci !

— Nu ? surîse şiret ostaşul venit în permisie. Întreabă-l pe tătîne-tău : oare el l-o slujit pe Ferenc Jóska [1] în bocanci mai acătării ?

— Ce rînjeşti ? De tine-ar trebui să rîzi !

— Eşti bun de gură, fîrtate, da las', c-ai să vezi tu !

Unul mai trufaş aruncă doar o privire dispreţuitoare spre picioarele încălţate în bocanci.

— Dacă vreţi să ştiţi, eu unul nici n-am să mă încalţ cu bocanci ! zise scoţîndu-şi pieptul. Dintre toţi, el era cel mai voinic, cel mai bine făcut, mai spătos. Părea atît de puternic, încît, numai cu o singură mînă l-ar fi putut face una cu pămîntul pe oricare. Că pe mine m-or recrutat la artilerie, aşa să ştiţi.

[1] Împăratul Franz Josef (lb. magh.).

Ostașul chicoti răutăcios, cu ironie :

— Da eu ce crezi că sînt ?

— Nu cumva ești artilerist, frățioare ?

— Ba sînt !

Gălăgiosul rămase o clipă cu gura căscată.

— Adevărat ?

— Vezi bine !

Îi întinse ostașului brațul de-un stînjen, prietenos :

— Dacă-i așa, noroc, frate !

Careva întrebă, ros de pizmă :

— Artileriștii poartă cizme ?

Ostașul își ridică picioarele atît de sus, încît cel care vorbise trebui să-și tragă nasul mai înapoi.

— Nu vezi ? îl întrebă.

— Ăștia nu-s cizme.

— Se pare că nu.

— Ăștia-s bocanci.

— Asta au fost cîndva. Bocanci.

— Adio, cizme !

Un flăcău răgușit, cu ochi căprui, strălucitori, își împinse pălăria pe cealaltă sprînceană.

— Păi dacă statul n-are bani nici macar pentru cizme, atunci vai de viața bietului ostaș !

— Ar avea bani, făcu un glas sfătos. Dacă nu i-ar fura.

— Tătă lumea știe că majurii fură.

Ostașul îl corectă, ca unul care știa multe :

— Fură ei și ofițerii.

— Chiar și căpitanul ?

— Chiar și colonelul !

— Da generalul ?

— El fură cel mai mult !

— Și doară el are destul bănet... Acela-i tare mare domn !

— Banii nu-s niciodată destui.

Se auziră aprobări, adaosuri :

— Banu-i ochiul dracului. Omul vrea tot mai mulți și mai mulți.

— Da ei mai ales în vreme de război fură !

— Și-n vreme de război, și-n vreme de pace !

— Frate-meu povestea că un maior de la comuni[1] și-o cumpărat, cu ce-o „economisit" pe pielea ostașilor, un palat la Pesta. O băgat în buzunar chiar și solda celor morți, pînă la ultimul bănuț.

În capătul mesei ședea un tînăr slab, deșirat. Mărul lui Adam îi juca atît de tare la fiecare cuvînt, de parcă ar fi stat să-i sară din gît. Altfel, era un flăcău zgîrcit la vorbă, arareori spunea cîte-un cuvînt, și atunci abia deschidea gura. Auzind discuția, rămase foarte îngîndurat, apoi îl înghionti pe soldat.

— Te pomenești că și regele fură ? !

— Și el. Altfel, cum ar fi putut huzuri Ferenc Jóska ? Și cum ar putea huzuri Ferdinand ? Și regii, și ofițerii sînt la fel.

— Atunci, chiar că am dat de dracu ! oftă flăcăul.

— Chiar așa... Dă-mi o țigară... Pînă și solda o fură... Ba și țigările... Fură tăt, întocmai ca-n vreme de război...

Și cu asta, luă sfîrșit cercetarea bocancilor scîlciați, rupți și găuriți. Ostașul își trase picioarele butucănoase sub scaun, se instală comod, dădu pe gît vinul oțețit și-și răsuci o țigară din tabachera pe care i-o întindea cineva. Cel puțin trei îl îmbiau cu tutun crud.

Soldatul se trase mai la o parte și-i privi pe ceilalți clipind din ochi. Golea paharele de vin, pe care bine-înțeles că nu le va plăti el, că doar n-are un chior în buzunar. Așa cum se uita la tovarășii săi de băutură, de sub nepăsarea și resemnarea întipărite pe fața lui răzbătu licărul hain al unei bucurii răutăcioase. Nu-i nimic, vor vedea ei. Acum nici măcar nu-și pot închipui ce-i așteaptă. Și apoi, toate contingentele care le vor urma, toți, toți vor sorbi din cupa asta amară pe care el, Kacor Zsiga, a golit-o aproape pînă la fund. Ce i-a mai rămas pe fundul cupei, cele cîteva luni, se va scurge în cele din urmă, ca un adaos la celelalte. Vinul acru, pe care cîrciumarul îl scoate din pivniță cu o mutră atît de gravă de parcă și-ar face pomană cu ei, îi tihnește. Întîi îi face gura pungă, apoi i se împrăștie prin vine și simte cum îi încălzește trupul.

[1] Unități în armata austro-ungară, în care erau ostași de toate naționalitățile din imperiul habsburgic, spre deosebire de alte trupe, alcătuite numai din maghiari, austrieci etc.

Kacor Zsiga, cu mundirul lui peticit și cu bocancii tăbăciți de noroi și de praf, ajunse, pentru cîteva zile, în miezul preocupărilor satului. Toți cei cu care se întîlnea îl măsurau din cap pînă-n picioare, clătinau compătimitor din cap, ba unele femei cu inima mai gingașă vărsau chiar lacrimi de milă. Povestirile ostașului îi interesau pe toți.

Și el nici nu se arăta zgîrcit la vorbă. Se încingea tot mai mult, spre a mulțumi curiozitatea tuturor. Îi plăcea că oamenii îl compătimesc și că unii varsă chiar lacrimi pentru soarta lui. Nici nu se gîndea să apuce coarnele plugului și să-i dea o mînă de ajutor tatălui său. Bătrînul, un secui mic de statură, cu părul cărunt, răvășit, cu privirea adîncă și pătrunzătoare, bombănea într-una din pricina asta. Își ocăra nevasta, care nu mai contenea să deplîngă starea jalnică a feciorului ei. În cîteva rînduri, tatăl se răsti cu asprime la flăcău :

— Nu ești babă, să te cainezi ! Or fost și alții cătane, auzi tu ? Rușine să-ți fie !

De aceea, cînd se întîmpla să stea bătrînul acasă, Zsiga prefera să-și îndese capela pe cap și să bată ulițele satului.

Într-o dimineață, stînd în fața porții, el gesticula cu mîinile lui lungi, într-un grup mai mic de oameni. Bineînțeles, pe unii nu-i prea interesau trăncănelile lui Zsiga, ci se opreau doar ca să caște gura, și se uitau mai cu seamă la mînecile vestonului, care îi ajungeau abia pînă la cot. Cînd flăcăul ridica brațele, i se vedeau încheieturile stacojii și noduroase. Bărbații, călîți în noroiul prăsitor de molimi al tranșeelor războiului mondial, găseau caraghioase văicărelile lui. Rîdeau cu dispreț de suspinele lui Zsiga și strecurau unele păreri care micșorau succesul spuselor sale.

Bokor Misi, de pildă, îi dădu la o parte pe cei care-i stăteau în cale, croindu-și drum pînă lîngă flăcău, și, în toiul unei veselii generale, apucă cu două degete capela și-o ridică în aer.

— Ia spune, sînt mulți în ea ?

Zsiga se holbă, înlemnit de mirare, la chipul răutăcios al bărbatului care i se vîra în suflet. Întoarse capul într-acolo de unde venea deja răspunsul.

— Pune-ți-o în cap, Misi, și-ai să afli !

— Să se amestece, adăugă o altă voce. Cel pe care nu-l iubesc bidigăniile din capele nu-i soldat cu adevărat ! În tranșee ne-am deprins cu ele pînă într-atît, încît nici n-am fi putut trăi altfel.

— Nu cumva ți-o părut rău cînd ți-ai luat rămas bun de la ele ?

Firul vorbei trecea de la unul la altul. Veselia îi cuprinsese pe toți.

— Am auzit că n-ai vrut să te primenești cînd ți-o dat nevasta straie curate, glumi un bărbat înalt, oacheș.

Cineva răspunse :

— De ce nu i-ar fi dragi ? Că doară nu mușcă.

— Asta așa-i. Pișcă numa.

— Da, și asta doar pînă se deprinde omul...

Zsiga se dumerise asupra dispoziției care domnea în jurul său, și acum zise și el, rîzînd :

— Te pomenești că-i și cîntau la ureche !

— Se prea poate. Eu nu am auzit.

— Da, că, vezi tu, cîntecul privighetorilor fără pene nu se prea aude.

Chipul lui Bokor Misi deveni grav și plin de importanță. Fără a mai sta pe gînduri, Misi declară :

— Ei, eu unul le trag un cutremur de pămînt de mai mare dragul ! Ridică brațul și izbi capela de pămînt, cu o bufnitură grozavă. I se atrase atenția :

— Nu-i voie, mă ! Ce faci, mă ?

Soldatul nici nu se uita măcar, să vadă ce se întîmplă cu capela lui. Dumnezeu mai știe a cîta țigară răsucește pe ziua de azi, din tutunul altora. Persoana lui e la mare cinste acum și nu i-ar îngădui nimeni să fumeze dintr-al lui, chiar de-ar avea. Dar el n-are. El e feciorul, ajuns la vîrsta milităriei, al unei famili sărace, oameni care muncesc cu ziua, și dacă el nu lucrează, n-are nici ce să fumeze. Scotea nori groși de fum și înfrunta privirile iscoditoare îndreptate spre capul său tuns chilug.

— Îi musai să te tunzi ?

— Musai. Acolo nu se glumește cu treaba asta...

Pînă la urmă, oamenilor li se urî cu joaca de-a trîntitul capelei. Un bărbat o ridică de jos, o învîrti în

mînă, o scutură de praf, o trase de un capăt și de altul să se netezească. I-o întinse lui Zsiga, îndemnîndu-i șiret :

— Ține ! Pune-ți-o ! Să nu-i pierzi cumva !...

Așa mergeau lucrurile zi de zi.

Într-o după-masă, Györke Albert îl căută de unul singur pe cel venit de la cătănie. Băgase de seamă că Zsiga se dusese să mănînce de-amiază la mătușă-sa, astfel că, ceva mai tîrziu, grăbi și el într-acolo. Zsiga dormea întins pe pat, și lui Györke îi păru destul de rău că celălalt și-a stricat somnul din pricina lui. Pentru că ostașul, cum are un prilej, doarme. Se aciuează cînd ici, cînd colo, ducîndu-se să mănînce unde se gătesc bucate mai bune, și unde mănîncă, acolo doarme.

Zsiga nici n-apucă bine să se frece la ochi, să caște și să se întindă trosnindu-și oasele, că Albert se și apucă să-l descoase :

— Apoi, cum îi cu instrucția ?

— Asta îi vedea tu și singur, răspunse celălalt. Eu atîta-ți spun : ai să pomenești pînă-n ceasul morții. Ai să vezi tu cînd s-a pune pe treabă centura.

Auzise el și pînă acum multe despre militărie, dar de data asta vorbele soldatului îi tulburară cu desăvîrșire liniștea.

Albert nu mai avea astîmpăr, rătăcea ca un strigoi. De la Zsiga, se îndreptă spre Kristóf Kati. Umblă încoace și-ncolo, fără odihnă, toată după-masa.

La Kristófi era și bătrînul acasă ; păzea vatra, de parcă ar fi strîns de pe acum căldură pentru zilele aspre de iarnă, care se apropiau alergînd. Pe pomi, chiciura de culoarea mărgăritarului scînteia alburiu, uneori toată ziua.

Flăcăul rămase acolo timp îndelungat, șezînd față-n față cu moșneagul. N-avea chef de nimic și ofta cu năduf, răscolind liniștea care domnea în casă. Nu-i ardea de cină. Nici nu-și aminti măcar de mîncare. Cel mai bine ar fi să-și vadă de drum, să se ducă la cîrciumă, să ceară vin și să bea, și să cînte, pînă n-o mai știi nimic.

Cum e obiceiul, Kati ieşi să-l însoţească. În curte, pe întuneric, el o strînse cu putere la piept, şi fetei i se tăie răsuflarea. Dar nu-i păru rău. Nu i-ar părea rău nici dacă Albert ar strînge-o aşa de tare, încît să-şi dea sufletul în braţele lui.

— Tu ! şopti fierbinte flăcăul.

— Ce-i ?

— Jură-te !

— Ai spus că nu-ţi plac jurămintele...

— Da amu jură-te !

— De ce ?

— Cum, nu ştii ?

— De ce să mă jur ?

— Că niciodată n-ai să mă părăseşti...

— Nebunule ! Credeam că ştii că nu te-aş părăsi pentru nimica în lume...

— Poate că amu aşa gîndeşti tu...

— Totdeauna gîndesc aşa.

— Asta nu-i sigur.

— Niciodată ! Niciodată !

— De altfel, în zădar te juri, făcu flăcăul, şi braţele lui slăbiră strînsoarea.

— Mă jur pe viaţa mea ! Pe fericirea mea !

— Da ce va fi ? Cum s-a alege ? Cine ştie ?

— Eu, una, niciodată ! În mine te poţi încrede !

— Amu te cred...

— Să mă crezi totdeauna.

— Da mîne... După aceea...

— Tu nu ai încredere în mine, Albert. Ăsta-i năcazul, se descurajă fata.

— Ba da... Amu, da...

— Macar că eu niciodată, niciodată nu te las pe tine.

Şopti ultimele cuvinte atît de pătimaş şi se lipi atît de strîns de el, ca şi cum i-ar fi căutat ocrotirea, închizîndu-l între braţele ei, strîngîndu-l la piept şi potopindu-l cu sărutări. Albert ameţi de-a binelea. Gemu cînd Kati îl muşcă pe neaşteptate de buze, cu dinţii ei ca mărgăritarul.

Acum nu mai avea nici o îndoială ! Putea doar să ameţească, să leşine, să se înăbuşe de fericire, de

desfătare. Să simtă veşnicia acestei clipe ameţitoare, plină de încîntare, a îmbrăţişării împărtăşite.

Trebuia s-o creadă pe fata asta!

Într-una din seri, lelea Porkoláb se înfiinţă la Galambos şi, cît ai clipi, deşertă rufele din scrin şi din dulap. Apoi, pînă să pice găzdoiul acasă, puse la muiat grămada de albituri.

În zilele din urmă, Ilona plînsese aproape tot timpul, pradă furiei.

A doua zi, de cum se iviră zorile, mama şi fiica se înfiinţară nepoftite în casa găzdoiului, să spele şi să ghilească rufele. Nici una, nici două, întoarseră totul cu susul în jos. Casa arăta de parcă ar fi trecut potopul peste ea. În mijlocul odăii zăceau, într-o grămadă cît toate zilele, rufele colorate, care nu trebuiau fierte. Apa clocotea, aburind, în nişte oale mari.

Lelea Porkoláb pusese sub streaşină găleţi şi putini, să se strîngă în ele apă de ploaie, pentru că, după cît se pare, săpunul face mai mult clăbuc în ea. Toamna te poţi aştepta oricînd la ploaie. De altfel, o veche experienţă a bătrînelor arată că întotdeauna cînd gospodina spală rufe se strică vremea. Şi de data asta nori grei au acoperit cerul şi, atîrnînd jos de tot, ameninţă să potopească satul. Razele soarelui îşi fac loc cînd şi cînd şi numai pentru o clipă printre zdrenţele cenuşii ale norilor.

Spre amiază, bătrîna dădu fuga acasă, să le dea de mîncare alor săi. Le duse, într-o oală pîntecoasă, ciorbă de cartofi de la Galambos. Alergînd de-a lungul uliţei, nici nu-şi luă osteneala să ascundă oala sub şorţ, de ochii satului.

După ce bătrîna îşi luă picioarele la spinare, Ilona rămase singură în casă şi văzu mai departe, în silă, de săpunitul rufelor. Nu peste mult, pică şi găzdoiul. Intră morocănos în odaia întoarsă cu fundu-n sus, mormăind pe sub mustaţă. Pasămite, mormăitul ăsta ţinea loc de salut. De salutul care acum nu mai era atît de bucuros şi de aţîţător, de glumeţ şi de galeş ca altă dată cînd era între patru ochi cu femeia. Purtarea lui Galambos devenise rezervată, îngheţată, băţoasă.

Se opri în spatele femeii aplecate peste albie și urmări din ochi mișcările sprintene ale mîinilor ei. Nu scotea o vorbă. O vreme tăcu și femeia. Era îmbrobodită cu o basma neagră, ponosită, legată la ceafă, sub coc, cu un nod mare, după obiceiul femeilor măritate. De sub basma scăpa cîte-o șuviță de păr castaniu.

Deodată, firele de păr începură să o gîdile ba pe la tîmple, ba pe la urechi. Asta o enervă. Vorbi cu grabă, vrînd parcă să scape de tăcerea asta stingheritoare :

— O trecut Sîntămăria-mică, știi ?

— Trecut, încuviință ursuz bărbatul.

— Trecut, trecut. Da dumneata nu-ți aduci aminte ?

Galambos ridică brusc capul, ca un cal smucit de căpăstru.

— Ce, tu ? Ce să-mi aduc aminte ?

Ilona înghiți în sec. „Ei, stai tu, ticălosule !" fierbea ea în sinea ei. Acum se încredință, fără umbră de îndoială, că în noaptea aceea de august, cînd se strecurase la el și-i vorbise de cizme, Galambos Ádám adormise într-adevăr. De atunci, nu mai călcase pe la el. Îl sfidase, încercînd astfel să aprindă și să facă să-i clocotească din nou sîngele care se răcea. Dar nici găzdoiul nu căutase s-o întîlnească. Ilona dispăruse din inima lui ca și cum s-ar fi prefăcut în fum. Așa, tot femeia trebui să facă primul pas.

Cum le freca, rufele făceau un zgomot de parcă s-ar fi plimbat cineva pe aproape, tîrșindu-și picioarele. Din cînd în cînd, Ilona clătea rufa în apa leșioasă, apoi o storcea, băgînd de seamă să nu i se scurgă apa pe brațe.

— Ce vrei cu ziua aia de Sîntămăria-mică ?

— D-apoi că tîrgul...

— Asta așa-i. Tîrg o fost. Nimica mai adevărat. Nici nu-mi aduc aminte să se fi amînat vreodată tîrgul de Sîntămăria-mică, afară numa de o singură dată, tare demult, cînd s-o iscat o molimă de tifos în vreo trei sate din preajmă. Da tu abia făcuseși ochi pe vremea ceea. Nu-ți aduci aminte ?

Ilona scutură din cap.

— Nu. Nu-mi aduc aminte de asta.

Dacă n-o fi altceva la mijloc, te pomenești că Ilona are pretenție să-i aducă turtă dulce de la tîrg ! Cît era mai

tînăr, se întîmpla ca Galambos să dăruiască ba unei fete ba alteia cîte-o turtă dulce în formă de inimă, împodobită cu fir alb, întortocheat, de zahăr, și cu o oglinjoară ori cu vreun abțibild colorat. Dar unei femei măritate, niciodată ! Galambos era chibzuit, prudent și știa cît se poate de bine că dacă ar dărui așa ceva unei neveste s-ar trăda ușor față de soț, iscînd neînțelegere în familie. Îi explicase el de multe ori și Ilonei cum stau lucrurile, iar femeia înțelesese. În schimb căpăta de fiecare dată, ba de-o bluză, ba stofă de-o rochie, mărgele, basma și cîte altele, numai că nu în ziua tîrgului.

— Într-adevăr nu știi ce mi-ai făgăduit ? întoarse capul femeia, privindu-l peste umăr.

Avea chipul adumbrit de tristețe, dar ochii îi străluceau cochet. Așa îl privise ea pe Galambos cu ani în urmă, cînd l-a prins în mreje.

— Nu suci vorba, făcu Galambos cu ciudă. Nu știu nimica. Ce să-ți fi făgăduit ? Turtă dulce de la tîrg ? Asta nu.

— Ușor uiți dumneata...

— Nu mă năcăji !

Glasul Ilonei deveni mai răsunător.

— Uiți ! Pentru că-ți stă mintea la alta !

— Spune, spune numa.

— S-o cuibărit alta-n mintea dumitale !

— Dă-i numa cu gura...

— Pe aia, cred și eu, ai lăsat-o să se cuibărească !

— Zi-i numa, zi-i în legea ta...

Vorbele Ilonei nu-l tulburară cîtuși de puțin pe Galambos. Ba, dimpotrivă, îl făcură să-și umfle pieptul, cu trufie. Îndîrjirea femeii îl măgulea. Iată că tot mai e în stare să le facă pe femei să se încaiere pentru el ! Nu e mai puțin adevărat că Ilona a știut întotdeauna să-i citească lui Galambos Ádám gîndurile. L-o fi avînd pe Necuratul în ea femeia asta. De unde știe ea ce-i umblă prin cap lui Galambos ? De unde știe că el se gîndește tocmai la Kristóf Kati ? Își răsuci mustăcioara bălaie și vorbi, de data asta mai puțin morocănos :

— D-apoi nu-mi spui ? Să știu și eu.

Femeia se îndreptă de șale, se întoarse, îl privi drept în ochi, se aplecă spre el și îi șopti :

— Cizmele... Nu-ţi aduci aminte ?

— Aha ! Adevărat ! Le-am făgăduit pentru copilul tău ! Adevărat ! se dumeri el.

— Le-ai făgăduit pentru copilul nostru. Şi anume la tîrgul Sîntămăriei-mici !

— Ei, zău că nu-mi aduc aminte să le fi făgăduit de ziua tîrgului. Asta ai scornit-o tu.

— Ba aşa o fost.

— Ţinerea mea de minte nu mă înşală niciodată.

Acum e totuna. O dată ce ziua tîrgului a trecut, cizmele vor fi binevenite şi mai tîrziu. Liniştindu-se, Ilona căută să-l convingă :

— Ce mai tura-vura, cu cît se apropie iarna, încălţările se fac tot mai scumpe. Iară copilul dumitale merită să capete o pereche de cizme de la tătîne-său ! Să nu-mi tuşească tătă iarna, ca unul care stă să-şi scuipe plămînii. Încă de-amu latră sărăcuţul de el, de mi se rupe inima cînd îl aud. Şi doară el mi-i cel mai drag...

Atît îi mai lipsea lui Galambos ! Ilona zgîndărise o rană sensibilă.

— Ajunge !

— Atunci ar fi trebuit să-ţi fi ajuns cînd...

— Ticăloasă ! Tu ! Ticăloasă !

— Cine ? Adică tot eu ? izbucni femeia.

— Minţi !

Ilona se sperie. Te pomeneşti că a stricat totul şi s-a zis cu cizmele ! Cît ai clipi, ghearele ascuţite, gata să zgîrie, se traseră în teacă. Amuţi. Mai presus de toate, cizmele ! Altceva nu mai contează acum, numai cizmele, că bate iarna la uşă, şi acasă copiii tuşesc pe-ntrecute. Cel mai mare nici la şcoală nu se poate duce. În cele din urmă, o să le ardă şi învăţătorul o groază de amenzi.

— Să nu mai aud că-i al meu copilul cela ! Că asta tu ai născocit-o ! O să umpli satul cu vorba asta, şi apoi să te ţii şuşoteli, cleveteli, în dosul meu. De-ajuns cu asta !

Femeia strîmbă din buze, cu ironie.

— Tot dumneata eşti cel care te temi de cleveteli ?

— Nu mă tem eu de nimica !

— Ce-i pasă unui bărbat ? Se scutură ca un răţoi şi-şi vede de drum. Eu ar trebui să mă tem de gura satului, nu dumneata ! Eu am bărbat, mie nu mi-ar fi fost în-

găduit ! Ce-a zice omul meu dacă satul a începe cu adevărat să clevetească ? Pe ce îmi mai culc eu capul, unde-mi găsesc eu adăpost, dacă mă alungă din casă ?

Găzdoiul dădu din mînă.

— Alungă pe dracu.

— Dumneata nu-l cunoşti.

— Îl cunosc eu. Te cunosc şi pe tine !

— Eu nu-s decît o cîrpă. Cîrpă, zdreanţă. Asta-s !

— Tu zici !

Ilona izbi din picior, se aprinse, ţipă :

— Da ? Asta-s ? Zdreanţă ?

— N-am spus-o eu...

— Pentru dumneata asta sînt eu ?

— Ţine-ţi gura odată ! Nu-i adevărat că-i al meu copilul cela. Tu ai scornit povestea asta ! Şi ştii tu de ce ! Da pe mine nu mă poţi duce de nas ! Nu îngădui să-ţi rizi de mine. N-am crezut nici macar o clipă scornelile tale, aşa să ştii. Ăsta-i vicleşug muieresc, ştiu eu ! N-am nici în clin, nici în mînecă cu copilul tău, declară el pe un ton neobişnuit de hotărît, grăbindu-se totuşi să adauge : Da asta nu spun ca să nu-mi ţin făgăduiala... Cizmele le-am făgăduit... de asta-mi aduc bine aminte, şi ce-am făgăduit e sfînt.

Ilona îşi închipuise că-l cunoaşte pe bărbatul acesta în casa căruia se strecurase de atîtea ori noaptea, pe furiş, cum îşi cunoaşte propria ei palmă. Dar acum descoperi o nouă faţă a lui Galambos. Ştia că ar fi zadarnic să mai întindă coarda ; ar putea pierde chiar şi cizmele. Îşi dădu seama că mai demult, cînd amintea că pruncul ar putea fi al lui, Galambos Ádám nu protesta cu atîta vehemenţă ca de la o vreme încoace. Tocmai de aceea, mai tîrziu, Ilona a adus din ce în ce mai des vorba despre asta. În schimb, Galambos primea tot mai mînios trăncănelile femeii, se răstea la ea, ba uneori ar fi fost în stare s-o facă să-şi înghită cuvintele. La asta se gîndise Ilona de multe ori, îndelung.

— Ştiu eu că la dumneata vorba-i vorbă, îl linguşi ea privindu-l din nou cu surîsul acela galeş, aşa cum numai femeile cu ochi castanii ştiu să privească. Da vezi că o trecut tîrgul, asta-i buba ! Îmi făceam tocma socoteala să mă duc la oraş zilele astea şi să văd acolo, poate

i-aș găsi copilului cizme. Mie, copilul ăsta mi-i cel mai drag, accentuă ea din nou.

Fără a mai sta pe gînduri și ca să pună capăt acestei neîntrerupte sîcîieli, găzdoiul întinse mîna să tragă sertarul mesei.

— Ține! Îți dau ție banii! Cumpără cizme, de care vrei tu!

Sertarul era încuiat. Îl descuie și-i întinse cîteva hîrtii de-o sută, ocolind privirile femeii, ca și cum i-ar fi fost rușine de ceea ce face. Ilona vîrî darul în sîn, sub cămașă, cu un gest lacom și fără urmă de rușine. Era cu atît mai bucuroasă cu cît maică-sa nu știa nimic de banii aceștia.

Oftă adînc și îl privi pe Galambos și mai galeș, și mai ademenitor.

— Apoi, mă duci la oraș cu căruța?

— Că altă treabă n-am!

— Gîndeam că m-ai putea duce...

— Cum să nu?! Și poate chiar să mîn eu caii?

— De ce nu?

— Atîta ar mai lipsi!

— Da argatul? Îi poate mîna el...

— Nici argatul.

— D-apoi, atunci cum să mă duc la oraș?

— Cu amîndouă picioarele. Pe jos.

Ilona își subție buzele ofensată, de parcă ar fi mușcat dintr-un castravete murat. Se bosumflă.

— Pe jos! Ce-ți închipui? Ușor te mai plătești dumneata de mine! Și doară era o vreme cînd mă pîndeai de departe pe cîmp, să mă poți lua în căruță, îl înțepă ea.

Găzdoiul răspunse cu năduf:

— Începi să nu-ți mai încapi în piele. Ia-ți binișor picioarele la spinare și du-te la oraș, suflețelule. Eu am avut grijă totdeauna să nu-ți iasă vorbe din pricina mea. Nici de data asta nu te-a duce la oraș căruța mea, că nu vreau să înceapă a se spune apoi în sat...

Între timp, și bătrîna Porkoláb își isprăvi treburile pe acasă și se înapoie, cu oala goală, nespălată, în mînă. Ilonei nu i-ar fi părut rău dacă maică-sa ar mai fi întîrziat. Găzdoiul, însă, se bucură văzînd-o. Muierea asta se agață de el ca scaiul de lîna oii. Nu-i chip să scape

de ea. Nici nu-şi mai putea închipui că a fost o vreme cînd era gelos pe Ilona pînă şi din pricina soţului ei legitim.

Firul vorbei se rupse. Ilona rămase adînc îngîndurată de purtarea găzdoiului. Pe de o parte i-a făcut un dar. I-a dat bani. Nici nu s-a uitat la ei, poate că nici n-a chibzuit, cînd i-a întins hîrtiile de-o sută. Apoi, pe un ton hotărît, care nu admite nici o împotrivire, a refuzat s-o ducă la oraş cu căruţa. Pe vremuri, n-ar fi scăpat prilejul de a-i fi pe plac. Atunci, însă, Ilona era cea cu băgare de seamă, amintindu-i neîncetat de soţul ei şi de gura satului. Se schimbă rolurile, pesemne. „Ilonka inimii mele, floricica mea scumpă, preafrumoasa mea porumbiţă" — femeii îi veneau în minte cuvintele dezmierdătoare, drăgăstoase, de odinioară ale lui Galambos Ádám. „Porumbiţa mea, turturica mea mică, ţi-aş asculta pînă la moarte gînguritul ; ba chiar şi după moarte, în sicriu, tot gînguritul tău aş vrea să-l ascult..." Vai, mînca-i-ar buba cea rea limba să i-o mănînce ! Cîte n-a mai fost el în stare să-i spună ! Şi ea l-a crezut ! L-a crezut !

Buzele îi tremurau, îi zvîcneau... Nici măcar n-a fost adevărat !

Cum sosi bătrîna, găzdoiul îşi luă tălpăşiţa, de parcă s-ar fi ruşinat. De mirare, lelea Porkoláb îşi lovi palmele deolaltă.

— Tu Ilona, atîta ai lucrat tu ? Măi-măi, cine şi-ar fi închipuit să lucri atîta cît lipsesc eu ?! dădu ea din cap, care şi aşa se clătina cu uşurinţă pe gîtul ei subţirel.

Bănuiala ascunsă a bătrînei o îndîrji.

— Ei, şi dumneata, ce altceva să fi făcut ?

— Că zic numa... N-aş fi crezut...

— Să fi stat cu mîinile în poală şi să fi căscat gura pe uliţă ? Ori ce ? La ce te gîndeşti dumneata ?

— O, fata mea, la nimica ! Nu mă gîndesc la nimica pe lumea asta !

— Ori crezi că eu numa aşa... Cu găzdoiul... Că dacă rămînem singuri într-o casă, între patru ochi, atunci gata...

— Da de unde, copila mea, da de unde ?! Doamne fereşte !

— Atîta i-ar fi trebuit numa, să fi încercat Galambos ceva !

— Nu, nu, da de unde ?! Ştiu eu că de una ca asta nici nu poate fi vorba.

— Drept cine mă iei dumneata pe mine ? Ce-s eu ? Zdreanţă ?

Fierbea de ciudă, era foc şi pară, iar ochii ei căprui scăpărau scîntei.

— Cum era să mă gîndesc eu la ceva rău ? rîse bătrîna. Da de mîncare tot ai fi putut pregăti. Ar fi timpul să mîncăm. Mi-i foame.

Ilona avu răspuns şi pentru asta.

— Nu pot pregăti prînzul în casa altuia. Aici eu sînt spălătoreasă şi nimica altceva.

Norii de pe fruntea mamei se risipiră. Văzînd că mîncarea nu e pusă în străchini, prinse totuşi o bănuială. O întrebă, cam pişcător :

— D-apoi cine te-o băgat pe tine să-i fii spălătoreasă ?

Fiică-sa tăcu bosumflată şi întoarse capul. Pentru că, ce-i drept, nimeni nu le chemase la spălat, au venit singure, în chip cu totul firesc, ca şi cum ar lucra pentru ele, ca unele care în casa asta se simt la ele acasă.

Ilona tăcea ; în sinea ei cuvintele de adineauri ale găzdoiului se învolburau furtunos. S-a sfîrşit. De data asta nu mai încape îndoială că s-a sfîrşit. Simţea că i se rupe inima. Vai, nu, nu ! La una ca asta nici măcar să se gîndească n-are voie. Barem de n-ar mai înţepa-o maică-sa cu zeflemelile ei ! Bătrîna vorbeşte, îndrugă, descoase, iscodeşte neîntrerupt. Tînăra femeie storcea rufele atît de mînioasă şi de îndîrjită, încît era gata-gata să le facă ferfeniţă.

Fu, însă, vai şi-amar de pielea copiilor cînd mama lor se întoarse, scoasă din fire, acasă. Împărţi „dreptatea" la voia întîmplării, cu palma ei grea, cînd pe faţa speriată, încremenită, a băiatului mai mare, cînd pe fundul roz al celui mai mic.

S-au spulberat, aşadar, şi nădejdile legate de spălatul rufelor. În schimb, pe lelea Porkoláb o puseră pe gînduri alte întîmplări neplăcute.

De cînd, la cîţiva ani după moartea soţului ei, închisese ochii şi bătrîna Galambos, mama lui Ádám, spre a-şi dormi somnul de veci şi astfel ea nu mai putu să fie cu ochii în patru la mîinile nimănui, pentru lelea Porkoláb nimic nu fusese încuiat vreodată în casa asta, în afară de sertarul mesei, în care găzdoiul păstra totdeauna cîteva bancnote. Sticla de vinars de după uşa almarului zidit în perete nu fusese niciodată goală. Lelea Máriskó nu trebuia decît să întindă mîna ca s-o apuce de gît.

Ei bine, după spălatul rufelor, bătrîna se înfiinţă iar într-un amurg în casa holteiului şi se duse întins la almarul care o îmbia cu băutura. Venea de la cîmp, unde culesese toată ziulica fasole. Fusese o zi mohorîtă, rece, cum numai o toamnă aspră poate zămisli. După masă mai ţîrîise şi o ploicică, dar trecuse din fericire, repede. Lelea Porkoláb se alese cu hainele ude şi nasul începu să-i dea de furcă. Degetele noduroase îi amorţiră, nu le mai simţea de loc. Soarele nu se mai ivise după ploaie, aşa ca în zilele vesele de primăvară sau din toiul verii, ci se stîrnise un vînt care te pătrundea pînă la oase. O răzbise frigul, buzele i se învineţiseră ca nişte mure, bărbia îi tremura, iar dinţii, cîţi mai avea, îi clănţăneau.

Dacă a rezistat, totuşi, la culesul, de altminteri întîrziat, al fasolei, asta se datorează în primul rînd socotelii pe care şi-a făcut-o în legătură cu sticla cu rachiu, care se ascundea, cu modestie, în almarul lui Galambos. Nici nu apucă bine să intre în ograda găzdoiului că îşi pierdu stăpînirea de sine şi începu să înghită de zor în sec.

Speranţele ei fierbinţi primiră, însă, o lovitură cumplită.

Pentru prima dată acum, găsi încuiată uşa veche, roasă, a almarului. „Păi, ăsta are şi cheie ?" se minună în sinea ei, căci într-adevăr, niciodată nu-i trecuse prin cap că dulăpiorul zidit în perete ar putea fi şi încuiat. Se uită mai cu atenţie la uşa almarului, o rîcîi cu unghiile, o cercetă... Îşi amintea doar bine că almarul n-avusese niciodată broască. Acum avea una nouă. Trebuie să i-o fi pus găzdoiul de curînd. Bine, dar ce rost are broasca ? De ce-o fi pus-o Galambos ? Ce ascunde el de lelea

Porkoláb, care se simte în casa asta mai mult decît o simplă femeie cu ziua ?

Întîmplarea o întărîta, că doar se bizuise, însetată cum era, pe cele două înghiţituri de rachiu, care să-i mai pună sîngele-n mişcare prin mădularele sleite, trudite. Şi, cum în calea socotelilor ei se ridică asemenea nedorită piedică, pofta i se înteţi, prefăcîndu-se într-o nemăsurată patimă. Ce să facă ? Acasă n-are rachiu. Să aducă de la cîrciumă ? Pentru asta n-are bani. De cînd lelea Porkoláb a devenit om de încredere în casa holteiului, nu cumpărase niciodată rachiu. De atîta obidă era gata-gata să plîngă ; buzele îi tremurau, din pricina lacrimilor pe care şi le înghiţea. Nu era nimic de făcut : continuă să dîrdîie, iar muşchii fleşcăiţi ai feţei îi jucau acum şi mai tare. Abia o ajutară puterile să-şi tîrască pînă acasă trupul neîndestulat.

Montarea broaştei la almar fu doar semnul prevestitor al unui şir întreg de neplăceri care aveau să urmeze. La cîteva zile, bătrîna dădu iar fuga după ceva la găzdoi. Pe Galambos nu-l găsi acasă nici de data asta. Cînd pleca de acasă, găzdoiul încuia casa ; era şi firesc, pentru că adesea se abăteau şi străini prin ogradă, iar în casă se găsesc multe mărunţişuri care pot fi lesne ascunse sub şorţ. În argat nu se putea încrede ; flăcăul stă la pîndă, să vadă cînd iese stăpînul pe poartă, şi se grăbeşte să spele şi el putina. Unde nu-i gospodină la casă, care să fie cu ochii pe slugă, argatul nu prea are ce munci, iar ăsta nu-i nebun să-şi caute singur de lucru. Singura fiinţă de a cărei frică mai ştia flăcăul cît de cît era lelea Porkoláb. Pînă şi lemnele le tăia cumsecade, făcînd şi surcele pentru aprins focul, numai şi numai ca să nu se năpustească bătrîna cu gura pe el. Lelea Porkoláb dădea dispoziţii şi-i poruncea argatului lui Galambos de parcă ea i-ar fi plătit simbria, nu găzdoiul. Argatul, altfel cam neajutorat, avea totuşi atîta minte să caute să trăiască în bună înţelegere cu lelea Porkoláb : muncea şi nu-i ieşea din cuvînt, fie şi numai din pricină că femeia avea o gură, că şi vecinii ciuleau urechile cînd îi dădea drumul.

Aşadar, dacă veşnic zorita lele Porkoláb venea în lipsa găzdoiului, găsea de obicei uşa casei încuiată. Dar uşa

încuiată nu însemna nicidecum că, în lipsa lui Galambos, lelea Porkoláb n-ar avea voie să treacă pragul casei. Ea se mișca prin ograda asta largă, intra și ieșea din casa mare, de cărămidă, cu desăvîrșire liberă și nestingherită. Se uita cu atîta căldură la fiecare piatră, ca și cum picioarele ei zorite s-ar împiedica de ele în propria ei ogradă. În lipsa bărbatului, cheia ușii era vîrîtă sub o lespede. Pe vremuri, cînd bătrîna era încă în viață, lespedea asta rotundă ținuse loc de masă, sub părul din curte. Cei trei pari care susțineau piatra putreziseră cu timpul, iar moștenitorul, Galambos Ádám, nu mai pusese alții în locul lor. El nu avea pe nimeni, nu avea nevoie de masa de piatră, împrejurul căreia se strîngeau pe vremuri, în serile de vară, ai casei. Adusese lespedea lîngă prag, rezemînd-o de perete. Zace aici, de ani de zile, aidoma neclintitei veșnicii. N-o urnește nimeni de acolo. E bună de ascuțit cuțitele și să ascundă după ea cheia de la ușă.

Așa cum era obișnuită, lelea Porkoláb se aplecă, bägă mîna după piatră, bîjbîi, căută cheia. Cheia, însă, nu era la locul ei. Vîrî atunci brațul și mai adînc, pe lîngă perete. În zadar, cheia — ia-o de unde nu-i ! De data asta își chemă într-ajutor și ochii, se chiorî să vadă ceva în întunericul de sub piatră, unde mișunau urechelnițe speriate. E limpede, Galambos a uitat să pună cheia la locul obișnuit. De bună seamă că n-a încuiat nici ușa ; a uitat și asta. Apăsă pe clanță, dar ușa nu cedă. Era încuiată. Rămase cîteva clipe stană de piatră, nedumerită. Una ca asta nu i se mai întîmplase ei în casa asta. Și cum stătea nemișcată, în așteptare, cu mîna pe fierul rece al clanței, în conștiința ei căpătă deodată înțeles și întîmplarea aceea de deunăzi, cînd găsise almarul încuiat.

Sîngele îi năvăli în creier, și lumea începu să se învîrtească cu ea. Fără a mai sta pe gînduri, dădu fuga în fundul ogrăzii și-l căută pe argat. Acesta se arătă îndată ce se auzi chemat. Scoase numai capul afară crăpînd ușa grajdului și strîngînd în mînă coada țesalei.

— Ce-i asta, mă ? Unde-ai pus cheia ? se răsti ea.

Nici măcar să bănuiască nu voia că ar fi luat-o Galambos Ádám cu sine. Asta era cu neputință.

Argatul se holbă la ea. La început nu pricepu. Văzîndu-i fața nepăsătoare, bătrîna se înfurie și mai rău.

— Cum ai cutezat să te atingi de cheie ?

— S-o atins dracu ! mormăi printre dinți, posac, Réti András, ceea ce bătrîna ori nu auzi, ori se făcu, cu bunăștiință, că nu aude.

— Dacă nu alta, continuă lelea Máriskó, nemaiîncăpîndu-și în piele, ai dijmuit și cămara ! Atîta-ți trebuie, să lipsească o fărîmă de pită macar ! Că ți-ai aprins paie-n cap cu mine, auzi tu ? izbucni ea furioasă.

Bănuia femeia că argatul n-are nici o vină ! Mai adineauri însă, stînd cu mîna pe clanța ușii, își închipuise că flăcăul o pîndește din grajd și rîde de ea pentru păcăleala pe care i-a tras-o găzdoiul. Mai ales pentru asta alergase ea în fundul curții : să se încredințeze dacă e acasă trîntorul ăsta.

Parcă și Réti András, altădată atît de săritor, s-ar fi schimbat. Se uită la ea nepăsător, ca și cum în urechi nu i-ar pătrunde glasul bătrînei Porkoláb, ci i-ar șuiera numai vîntul pe la tîmple. Nu se sperie de amenințările femeii, nici măcar nu le luă în seamă. Dădea doar din umerii lui ciolănoși.

— Mie poți să-mi spui mult și bine. Ce-mi pasă mie de asta ? Pe stăpîn să-l întrebi de ce ți-o încuiat ușa-n nas. Cheia o băgat-o stăpînu în buzunar. Am văzut.

Ei, asta-i prea de tot ! Pămîntul ardea sub tălpile bătrînei Porkoláb. Cum adică, să-i fi încuiat Galambos ușa în nas, ei ? Tocmai ei ! Și ăsta, calicul ăsta de argat, are îndrăzneala să i-o mai și spună de la obraz, cu bucurie răutăcioasă, cu sfidătoare batjocură ! Pe argat nu-l mîna nici un fel de pornire răutăcioasă, totuși ea asta deslușea în glasul lui. Dacă n-ar fi bătrînă și slabă, cine știe ce ar fi fost ea în stare să facă în momentele acestea de revoltă ?! S-ar fi năpustit, poate, asupra flăcăului, să-l gîtuie, ori ar fi pus mîna pe topor. Dar lelea Porkoláb n-avea decît mînia clocotitoare. Curajul îi lipsea. Flăcăul e vînjos ca un bivol ; toată lumea știe cît mănîncă. Lelea Porkoláb chiar îl părtinea, îl îndopa, nu-i părea rău : „Mînce pînă-i sar ochii !" Și acuma, asta-i recunoștința ! Ei, stai tu, nemernicule !

— Sînteți niște ticăloși, oameni de nimica sînteți, cu stăpînu-tău dimpreună ! îl împroșcă ea cu venin. Cine v-o făcut de mîncare și cine-o dereticat după voi ? Cine

nu v-o lăsat să vă înecați în gunoi ? Și-amu încuiați casa dinaintea mea ! Apoi, din partea mea, puteți să și crăpați ! Păduchii să vă mînce !

Flăcăul repeta într-una, ca un papagal :

— Lămurește-te cu stăpînul !... Mie în zădar îmi spui... Spune-i lui...

Încotro să dea fuga, cu nenorocirea asta mare care s-a abătut asupră-i, ca trăsnetul, din senin ? Încă acum cîteva săptămîni simțise ea (așa cum simte trupul reumatic ploaia) că ceva nu-i în ordine. Ce s-a putut întîmpla cu găzdoiul ? Chiar dacă, să zicem, i-a căzut cu tronc vreo femeie, asta nu înseamnă că trebuie numaidecît să încuie rachiul de lelea Porkoláb și să mai bage și cheia ușii în buzunar. Dacă-i adevărat ceea ce se șoptește despre Galambos și despre Kristóf Kati, asta o privește cel mult pe Ilona. De ce-o amestecă în tărășenia asta pe biată lelea Porkoláb ? Vai, vai, vai de viața ei obidită ! Își îngroapă fața în amîndouă palmele. Tii, ce junghiuri o săgetează prin cap ! Acu-acu îi plesnește, ca o oală de lut izbită de-o piatră. N-ar trebui să-și facă atîta sînge rău din pricina acestei groaznice nerecunoștințe. De la o vreme, tot mai des o apucă durerea asta sfîșietoare, de parcă cineva ar mirui-o în numele Tatălui, cu muchia unui topor. Să se fi sfădit oare găzdoiul cu Ilona ? Lelea Máriskó habar n-are de asta. Își amintea că, demult de tot, încă după treieriș, Ilona pomenise de niscaiva cizme pe care i le făgăduise Galambos, pentru copilul cel mai mic. Ce s-a ales pînă la urmă de cizmele acelea ? În privința lor, Ilona nu i-a mai spus nimic de atunci. Lelea Porkoláb nu vedea cizmele în picioarele copilului. Aha, povestea cu cizmele o fi cheia misterului !

În timp ce maică-sa își vărsa focul asupra argatului, Ilona se trudea cu copiii. Cel mai mare, „prietenul" mecanicului, se furișa într-una lîngă răsfățatul Jancsika și-l ciupea cu răutate, iar acesta răspundea cu țipete asurzitoare. Dar de cum intră pe ușă bunica, atenția copilului se îndreptă spre ea, țipetele sclifosite încetară. Bătrîna se uită în toate părțile și începu să-i ocărască pe cei din casă că jăraticul aprins cade sub vatră, pe lemne.

Apoi o trase pe fiică-sa deoparte și, între patru ochi, îi șopti la ureche :

— Ascultă, tu, ce i-o cășunat lui Galambos Ádám ?

La început femeia făcu ochii mari și încercă să rezolve lucrurile ridicînd din umeri. Bătrîna o încolți și-o descusu pe un ton sever, cerîndu-i parcă socoteală :

— Ce s-o întîmplat între voi ?

— Ce să se fi întîmplat ? Nimica !

— Amu întreb eu ! Tu răspunde numa, spuse ea, și ochii îi scăpărară.

— Te-aș putea întreba și eu pe dumneata !

— Ei-ei ! Că eu și așa știu tăt ! Pe mine să nu mă minți !

— De ce mai întrebi atunci ? Bine că știi ! Că eu, una, nu știu.

Lelea Máriskó clătină din cap, dojenitor. E limpede, în zadar i-a lăsat ea singuri, cînd cu spălatul. Ilona asta e o momîie, o gură-cască ! Nu-i în stare să-i vină de hac nici măcar lui Galambos, ciolanul ăsta ruginit, bătrîn.

— Mai bine ai lăsa-o mai moale ! Nu-ți mai ridica nasul atîta de sus.

— Dracu știe ce îndrugi dumneata.

— Știi tu bine ! Da amu nu mai întoarce vorba și nu-ți mai da peste cap, cu atîta nevinovăție, ochii ăștia fățarnici, că n-am vreme să te descos de-a fir a păr. Nici clește n-am, să scot vorba din tine ! Mie spune-mi numa atît : ce-i între voi, la urma urmei ?

— Nimica ! îi întoarse spatele fiică-sa.

Dar maică-sa o ocoli, îi ieși în față, ca și cum Ilonei i-ar da tîrcoale propria-i conștiință încărcată.

— Ce-o fost între voi, știu. Asta nu te întreb amu.

— Că doară poți întreba dacă vrei. Cui ce-i pasă ?

— Ce-i amu, să-mi spui tu mie !

— Ce-ar putea fi ? ridică ea din umeri.

Îi era neplăcută convorbirea asta.

— Să-mi spui : îi ceea ce-o fost ?

— Nici mai mult, nici mai puțin. Numa ceea ce-o fost.

Ce vrea să spună Ilona cu asta ? Înțelesul cuvintelor îi scapă.

— Nu-mi spui limpede. Şi doară mie mi te-ai putea destăinui. La urma urmei, eu ţi-s mamă. Nici ce-o fost nu mi-ai tăinuit. Şi am spus eu o vorbă macar, cuiva ?

— Nu ţi-am destăinuit eu nimica. Nici n-am avut ce.

— Prefă-te numa... Dă-ţi ochii peste cap, tu nebună, tu.

— Nu-mi aduc aminte de nimica...

— Îi sfadă între voi. Pricep amu.

— Nu-i nici o sfadă.

— Ba trebuie să fie, o dată ce tăinuieşti faţă de mine !

Dintr-un calcul viclean, Ilona dădu altă întorsătură vorbei : acum, ea era cea de către pădure, năpustindu-se la maică-sa cu un potop de cuvinte dojenitoare :

— Nu ştiu ce tot îndrugi dumneata, ce ţi s-a năzărit ! Atîta ar mai lipsi, ca însăşi mama mea să stîrnească despre mine cine ştie ce cleveteli, care să-i ajungă la ureche bărbatului meu, şi-apoi să am de suferit din pricina asta ! Atîta ar mai lipsi ! Ca însăşi mama mea să-mi facă viaţa iad !

Lelea Porkoláb se apropie tainic de urechea ca o scoică mică, frumos modelată, a Ilonei. (De sub basmaua de culoare închisă nu i se vedea decît lobul.)

— Nu întoarce vorba, Ilona. Să ne-nţălegem limpede ! Doară mie totdeauna mi-o fost ferecată gura ! Ce-ţi tot răsuceşti mintea ba încoace, ba încolo ?

— Isprăveşte odată ! Isprăveşte ! bătu din picior, mîniosă, cealaltă.

Lelea Porkoláb se dădu mai întîi înapoi, speriată, apoi scuturâ din cap atît de tare, de parcă ar fi pocnit-o cineva în moalele capului.

— Aşa ? Asta-i altă căciulă. Pricep eu, dacă nu din vorbe, apoi din tăcere.

Ilona căută să scape cu orice preţ de maică-sa ; privirea ei scormonitoare, curioasă, o scotea din sărite. Se răsuci din nou pe călcîie şi făcu un pas. Bătrîna repezi mîna după ea şi-o apucă de fusta groasă, din postav dat la piuă.

— Aşteaptă ! Da cizmele ?

— Care cizme ?

— De care mi-ai pomenit.

— Să surzesc dacă ştiu ce vorbeşti !

— Amu nici asta n-o mai ştii ?

— Dumneata îndrugi vrute şi nevrute, zău aşa !

— Ce noroc că ţi-o crescut părul atîta de lung ! Mare noroc, îţi spun eu ! În zădar, părul lung şi mintea scurtă !

— Dă-i înainte, zi-i în legea dumitale ! Şi cît mai tare cu putinţă, să audă şi copiii. Bine-mi mai aşterni dumneata mie !

Lelea Máriskó oftă resemnată, atît de puternic, încît nu încăpea îndoială că, o dată cu asta, şi-a dat — dacă nu chiar sufletul — ultima ei nădejde. Şopti îngîndurată, cu ochii în gol :

— Însamnă că n-o cumpărat nici cizmele, le-o făgăduit numa ! Pe atunci, cel puţin, umbla cu făgăduieli. Apoi... Apoi...

Ilona îl luă în braţe pe micul Jancsika, îi şterse nasul şi, strîngîndu-l fierbinte la piept, îl legănă.

— Cine să-i cumpere lui cizme ? Lor nu le cumpără cizme decît tătîne-său, care se zbate şi trudeşte pentru ca familia lui să aibă cele de trebuinţă. Cine să le cumpere, în afară de tatăl lor ?

Ilona îşi schimbase glasul. Încerca să pară nepăsătoare, să rîdă, şi ridica din umeri ; întrebările mamei sale o lăsau pasămite rece. Se stăpînea. Că doar şi peste ea se aştern anii ; de fusta ponosită i se agaţă, plîngînd, copiii, iar alături de ea bodogăneşte Faggyas János, soţul ei legitim, un bărbat căruia au şi început să-i apară zbîrcituri pe la ochi. Trebuie, aşadar, să-şi păstreze cumpătul, nu-i este îngăduit să-şi piardă capul, că nu mai e tînără şi zvăpăiată, cum era cînd s-a înhăitat cu Galambos. Dragostea oprită o face vicleană şi prefăcută pe femeia coaptă la minte... Ce-au răscolit în ea întrebările mamei sale e altă poveste. Şi numai ei îi este îngăduit să citească povestea asta...

Învăţase să-şi stăpînească simţămintele, şi acum mai ştia că trebuie să-şi tăinuiască zbuciumul din suflet şi faţă de maică-sa...

Era sinceră doar în ceasurile de chinuitoare singurătate, cînd îşi privea în faţă soarta deznădăjduită, cînd se răfuia cu sine însăşi, şi nu încerca să-şi cerceteze calculele răvăşite, sau să-şi aţîţe speranţele destrămate, pre-

făcute în fum. Abia aştepta ca maică-sa să sfîrşească cu întrebările ei sîcîitoare, cu oftaturile sfîşietoare şi să închidă uşa pe din afară. Pe Ilona n-o interesau oftaturile astea, bune doar să le spulbere vîntul. Cînd lelea Porkoláb plecă, fiică-sa răsuflă uşurată. Ilona se temuse tot timpul că maică-sa va deschide pe neaşteptate dulapul, aruncîndu-şi ochii în pîntecele mobilei uscate, roasă de cari. În dulap, Faggyasii ţin jos pîinea, iar sus rufele. Pîinea ademenea rozătoarele, care, noaptea, desfăşurau pe fundul dulapului adevărate întreceri.

Ilona scoase din dulap o stofă neagră, de fustă, o întoarse pe faţă şi, aplecîndu-se asupra ei, o cercetă cu luare-aminte, să vadă dacă nu cumva au ros-o şoarecii. Stofa era neatinsă şi strălucea în bătaia soarelui de toamnă, care pătrundea pe fereastră. Puţine femei din sat au fustă dintr-un material atît de frumos şi de scump ! Mîngîie stofa cu gingăşie, abia atingînd-o cu palma, şi n-o mai ascunse în vechiul loc, ci în laviţă, ca să n-o descopere cumva maică-sa, dacă i s-ar năzări să scotocească prin dulap. Putea maică-sa să-i spună mult şi bine că ştie să păstreze o taină : Ilona o cunoaşte bine şi ştie că ar flecări chiar şi despre ceea ce un altul ar păstra în inimă zăvorît cu şapte lacăte toată viaţa şi ar duce cu sine chiar şi în mormînt. Lelea Porkoláb trîmbiţează tocmai tainele de soiul acesta. În zadar ar încerca Ilona să mintă : maică-sa ştie mai bine decît oricine că buzunarul lui Faggyas nu-i pe măsura unei asemenea stofe. Altă bătaie de cap pentru Ilona : ce minciună să-i tragă soţului ei cînd o va întreba de fustă ? Îl va încredinţa cu glas liniştit, indiferent, că i-a dat-o în dar tatăl ei, dar că bătrînul i-a făcut surpriza asta în mare taină şi nici măcar maică-sa nu trebuie să afle vreodată, că l-ar mînca de viu pe moşneag. Faggyas o cunoaşte bine pe soacră-sa, nu trebuie să-i mai explice ce gură afurisită are.

Şi dacă, într-o bună zi, Galambos va atinge, mîngîind pe furiş, fusta cea nouă, ajungînd pînă la jumătatea pulpelor musculoase ale Ilonei ? Pe Galambos, numai pe el singur n-ar trebui să-l mintă : lui i-ar arunca o privire fierbinte, plină de recunoştinţă. Dar Galambos Ádám

nu-i mai pune ei întrebări şi nici de fustă nu se va atinge el, în veci.

Ilona simţi că i se pune un junghi în inimă.

Multă lume îl văzu pe Galambos Ádám ţinînd strîns hăţurile celor doi cai negri, cu părul lucios, plecînd din sat încă înainte de vremea amiezii. Şedea ţeapăn pe perna de piele, cu spetează de fier, prinsă cu patru scoabe de loitrele din nuiele împletite. Trăpaşii mergeau în pas egal, fluturîndu-şi coama lungă, deasă. Căruţa cu osie de fier se pierdu după cea dintîi cotitură a uliţei şi nu se mai auzi decît zornăitul subţire, metalic. Ieşi apoi în cîmp, pe drumul cenuşiu care cotea pe sub merii cu coroanele desfrunzite, şi de aci încolo nu-şi mai bătu nimeni capul cu ea.

Portiţa ogrăzii lui Galambos rămăsese larg deschisă şi, în rafalele vîntului care bufnea în răstimpuri, scîrţîi jalnic toată ziua. N-o închisese nimeni. Ograda era pustie. Argatul se dusese la fierărie, cu mersul lui greoi, şi acolo, trecîndu-şi ţigara dintr-un colţ al gurii în celălalt, asculta sporovăielile care se împleteau cu sunetele nicovalei. Nu se duse acasă nici să prînzească.

Abia seara tîrziu, căruţa lui Galambos zornăi din nou de-a lungul uliţelor pustii ale satului. Nicăieri — nici o fereastră luminată. Peste văi se lăsase un întuneric adînc, prin care privirea nu răzbătea nici măcar pînă la cozile cailor. Găzdoiul avea senzaţia că, după drumul acela lung, caii îşi tîrau picioarele ostenite, printr-o smoală neagră, lipicioasă. Osteniseră şi zurgălăii ; clinchetele lor nu mai erau atît de vesele ca înainte de amiază, cînd se aşternuse el la drum. Alături de Galambos mai era cineva. Omul îşi ridicase gulerul de la palton şi se încovoiase ca un semn de întrebare. Nu se îndreptă de spinare decît atunci cînd pătrunseră în casă. Găzdoiul scăpără un chibrit, căută lampa, o aprinse, şi la lumina ei tremurîndă mobilele din odaie se conturară palid. Străinul părea tînăr de tot. Privea în jur cu ochii mari, căprui, cu faţa slabă, gălbejită. Tăcea. Se lăsă să cadă pe un scaun, fără să-şi dezbrace paltonul. În casă era frig. Dîrdîia. Era şi ostenit, ochii i se lipeau de somn, căscă leneş.

Galambos se repezi pentru o clipă afară. Dădu cailor o mînă de fîn și le scoase numai zăbala, fără a-i deshăma ; peste puțin, căruța va face cale întoarsă, ca să-l ducă pe tînăr, încă în noaptea asta, înapoi la oraș.

Pe pereți atîrnau cîteva poze vechi, pătate de muște, niște calendare rămase acolo de ani de zile, pe care zîmbeau coșari cu mustăți răsucite, un afiș adus cîndva de agentul unei societăți de asigurări și un altul care recomanda distolul împotriva gălbezei. Dar nu lipseau nici reproducerile ieftine, de serie, după portrete de regi și împărați. Erau acolo Franz Joseph, cu favoriții lui albi, chel și cu fruntea brăzdată, împăratul Wilhelm, cu cască ascuțită nemțească pe cap și cu mustață răsucită grijuliu sub nas, precum și portretul cu încoronarea lui Carol IV, ținînd în mînă un paloș strălucitor, cu coroana pe-o sprînceană și cu mantia scumpă căzîndu-i în falduri bogate pe spinarea calului în goană. Fleacurile acestea pestrițe, ordinare, sporiseră de-a lungul anilor, datorită iscusinței bătrînei Porkoláb.

Ochii somnoroși care iscodeau din gulerul paltonului nu arătară prea mare interes pentru pozele astea. Tînărul le privi doar în fugă. Se minuna în sinea lui că a nimerit aici, în satul ăsta, la dracu-n praznic. Călătoria îi părea ca un vis. Nu-i putuse risipi somnul nici chiar căruța cu osie de fier care îl hurducase strașnic, mai ales cînd Galambos îndemna caii la trap.

Băgă mîna încetișor sub palton căutînd ceva. Nu, ăsta nu e vis. Chiar dacă se ciupește ca să se trezească tot nu e vis ; suta e pitită colea, în buzunar. O sută de lei sînt bănet, nu glumă, pentru un flăcăiandru ca el, care mănîncă încă pîinea amară a anilor de ucenicie. Sîmbăta viitoare o să-i ardă un chef strașnic cu prietenii, de să se scandalizeze fetițele binecrescute. Și totuși, nu se putea dumeri pe deplin de ce se află bancnota de-o sută în buzunarul lui.

După masă, imediat după ce-a ridicat oblonul, proprietarul giuvaergeriei observă că țăranul care cască gura în colțul străzii aruncă necontenit priviri suspecte spre magazin. După o vreme, începu să le spună celor doi ucenici că ar trebui chemat un polițist, să legitimeze omul. Polițistul însă, dacă-i ceri să-ți facă un serviciu,

așteaptă să-i dai bacșiș. De aceea, proprietarul nu se pripi, cu toate că nervozitatea și bănuielile îi sporeau într-una. Deodată, își smulse lupa de la ochi, trînti șurubelnița pe măsuța ticsită cu tot felul de aparate și se răsti nervos la tînărul care acum șade aci, în casa neprimitor de rece a lui Galambos, și așteaptă împlinirea minunii :

— Dă fuga, Zoltán, și întreabă-l pe cumătrul acela, ce vrea ? Oricum, e o porcărie că spărgătorii dau tîrcoale, nestingheriți, magazinelor ! De ce plătește statul poliția, iar cetățenii impozitele?

Cumătrul care stătea la pîndă era Galambos Ádám. Tocmai asta aștepta și el : să iasă odată cineva de la bijutier. Socotise cu cale să fie prudent. Dacă ar intra în prăvălie și ar arăta care-i pricina venirii sale, negustorul s-ar năpusti ca un erete asupra lui, și pînă să prindă el de veste l-ar și lăsa cu buza umflată, făcîndu-l să scoată paharul din ladă. Hei, a trecut multă vreme de cînd Galambos și-a șters cașul de la gură, știe el că oamenii de afaceri de la oraș sînt de temut ! Pînă la urmă se ivi într-adevăr ucenicul ăsta. Cei din prăvălie priveau curioși cum Zoltán, ucenicul cu fața gălbejită și plină de coșuri, stătu de vorbă îndelung cu săteanul necunoscut. Apoi se întoarse în atelier. Iar cumătrul din colțul străzii se făcu nevăzut.

— Aștepta pe cineva, dar l-am trimis de unde a venit ! spuse ucenicul.

Cu asta, întîmplarea fu dată uitării ; proprietarul își potrivi din nou lupa la ochi și se adînci în cercetarea mecanismului defectat al ceasului. Ucenicul însă aștepta cu nerăbdare ora închiderii. Peste oraș se lăsase un amurg rece, posomorît, de toamnă. Tînărul, arzînd de curiozitate, dădu fuga pînă acasă, și apoi porni numaidecît spre cîrciuma unde trebuia să se întîlnească cu Galambos. Aici i se strecură în palmă hîrtia aceea de-o sută, care îi dovedea cu prisosință că nu dăduse de un terchea-berchea. Galambos e om de cuvînt. Îi mai promisese că, încă în aceeași noapte, îl va readuce cu căruța în oraș.

Era tîrziu. Trecuse de miezul nopții. La vremea asta, peste sat apasă liniștea cea mai deplină.

Ucenicul căsca privind în gol, cu ochii roșii de nesomn. Îl cuprinse o teamă cumplită și simți în piept o strîngere de inimă chinuitoare. Seara asta îi păru atît de misterioasă, încît se îngrozi : unde a venit, ce au de gînd cu el ? Țăranul ar vrea să afle ceva — așa-i spusese cînd i-a vîrît în palmă hîrtia de-o sută, din pricina căreia Zoltán își pierduse capul pe loc. Îi veneau în minte tot felul de romane polițiste, apărute în fascicole subțiri, filme palpitante cu detectivi, cu răpiri și crime misterioase, cu aventuri fantastice.

Ușa se deschise, și Galambos, cu trupul lui greoi, intră fără zgomot, avînd grijă parcă să nu tulbure liniștea nopții. Între timp, văzuse de cai ; turnase apă în jgheab, ca după ce vor rontăi ovăzul, înainte de a se așterne iar la drum, să-i adape.

— Ei, te-ai încălzit ? întrebă el.

— Nici nu mi-a fost frig, se învioră ucenicul.

— Pe dracu ! Îți zornăiau și oasele lîngă mine, în căruță. Da ce să fac ? Ei, așteaptă, și trecu în odaia cealaltă, lăsînd ușa întredeschisă.

Ucenicul ciuli urechile, ca să audă răsuflarea celor din camera venică. Dar la urechile lui nu ajungea decît tăcerea mută, încremenită.

Dacă nu se înșală, în afară de ei nu se mai găsește nimeni în clădirea asta mohorîtă, neprimitoare. Și ce misterioasă e purtarea găzdoiului ! În camera vecină, înecată în întuneric, se trînti ceva, poate capacul unei lăzi. Asta îi aţîţă și mai mult curiozitatea amestecată cu spaimă.

Galambos reveni cu un obiect înfășurat într-o năframă : îl ținea în brațe ca pe un copil de țiță înfășat cu grijă. Înainte de a desface năframa, se duse la fereastră și potrivi perdeaua croită din pînză țesută în casă. Apoi puse pachetul pe masă și desfăcu năframa colorată.

— Despre ăsta ar fi vorba, rosti el triumfător, strălucind de bucurie. Despre ăsta aș vrea să aflu cîte ceva. Cînd lumina lămpii se răsfrînse pe peretele potirului, scînteind, ucenicului îi pieri somnul din ochi cît ai clipi. Întinse mîna și înșfăcă lacom obiectul, îl privi vrăjit, învîrtindu-l pe toate părțile. De uimit ce era, nu putea să

rostească o vorbă măcar. Hei, de-ar pune mîna meşterul, stăpînul lui, pe potirul ăsta, care străluceşte şi scînteiază chiar şi la lumina palidă a lămpii ! Lovindu-se de potir, razele de lumină se risipeau într-o ploaie de scîntei.

Urmă o tăcere grea, apăsătoare. Tînărul nu-şi mai putea reveni ; înghiţea în sec şi se gîndea neîntrerupt la meşterul lui hrăpăreţ. În sfîrşit, izbuti să vorbească, cu glas gîtuit :

— De unde-i ăsta ?

— Cu asta nu-ţi bate capul

— E-al dumitale ?

— Nu te priveşte.

— Păi... Atunci...

— Aş vrea să ştiu cît preţuieşte.

— Cît preţuieşte ?

Ucenicul se îngrozi. Nu numai că nu-şi putea face nici măcar cu aproximaţie o părere despre valoarea potirului, dar prin minte îi mai trecu şi gîndul că dacă cumva obiectul o fi de furat şi poliţia dă de urma făptaşului intră şi el la apă, ca complice. Uitase cu totul de cei o sută de lei, şi inima i se strînse de frică. Puse potirul pe masă, neştiind cum ar putea da bir cu fugiţii.

— De unde ai potirul ăsta ? întrebă el.

— Îl am ca zălog... Aş vrea să ştiu cît preţuieşte...

— Te temi să nu te fi păcălit ? îl întrebă ucenicul.

— Ei, asta nu ! Nu s-o născut încă pe pămînt omul care să mă ducă de nas. Da aş vrea să aflu cît preţuieşte. Am dat mulţi bani pe el.

Tînărul prinse curaj, întinse mîna după minunatul potir, îl luă, îl cercetă din ochi. Atenţia îi fu atrasă de liniuţele delicate, care închipuiau figuri complicat îmbinate : iscusite mîini le vor fi gravat cîndva pe peretele pîntecos al potirului ! Le zgîrie cu unghia.

— E de vînzare ? întrebă el ridicînd privirea.

— Nu. Galambos scutură din cap. Nu-i de vînzare.

— Atunci, de ce vrei să ştii cît preţuieşte ?

— Aşa. Aş vrea să ştiu...

Ucenicul tăcu. Ce să-i spună ? Habar n-avea cît poate valora asemenea potir de aur. În atîţia ani de zile, de cînd lucrează în magazinul de bijuterii, a văzut tot felul

de obiecte prețioase : brățări împodobite cu nestemate, ceasuri de aur, verighete, lănțișoare fine, toarse parcă din fire scînteietoare de păianjen. Așa ceva însă, un pahar ca ăsta, asemenea bucată de aur, nu le-a trecut prin mînă niciodată, de cînd ține el minte.

— Greu de spus așa, pe nepusă masă, ocoli el.

— D-apoi dumneata nu te pricepi la aur ? se oțărî Galambos văzînd șovăiala băiatului.

Începuse să-i pară rău de drumul lung, străbătut cu căruța, și de suta de lei.

— Ba bine că nu ! Asta mi-e meseria !

— Atunci, de ce încurci vorba ?

— Ar trebui să știm mai întîi dacă-i într-adevăr aur, schimbă vorba tînărul.

Găzdoiul tresări, căscă nițel gura și se holbă atît de ciudat la el, de parcă abia acum s-ar fi trezit din somn. Îl privi aiurit, încrețindu-și fruntea. Lui nu-i dăduse prin cap niciodată că potirul ar putea fi și din altceva decît din aur ! În clipa următoare însă, izbucni în rîs ; îi fulgeră prin minte că derbedeul ăsta de la oraș, căptușit cu vînt, vrea pesemne să-i mai smulgă vreo cîteva sute de lei din pungă. Ei, n-are decît s-aștepte mult și bine !

— Ăsta-i aur ! Aur curat ! Îți spun eu ! Pe mine mă poți crede !

— Asta nu e sigur... Ai un fir de ață ?

— Ață ? La ce bun ?

Acum, cînd îi cerea și ață, nu se mai îndoia că numai și numai de sutarele cu pricina poate fi vorba. Face și ăsta taman ca doctorul de circumscripție din satul vecin, care născocește tot felul de scamatorii cu bolnavul (cere o lingură curată, îi apasă limba cu ea, apoi îl ciocănește pe spinare, după aceea îi pune pe piept o sculă în formă de trîmbiță, își pune la ureche capătul mațului de gumă și cîte altele). După ce sfîrșește cu toate, îți cere suma care i se cuvine pentru consultație. Hei, Dumnezeule-Doamne, cît a mai plătit el pentru bătrînii lui ! Să nu vadă doctor în ochi, că-l apucă durerea de cap ! Toți care poartă nădragi sînt o apă și-un pămînt. Uite că și tînărul ăsta începe tot cu șiretlicuri, deși nu i-au dat încă nici măcar tuleiele. Ce vrea cu ața aceea ?

Totuși, Galambos răscoli grăbit prin toate sertarele, le trase, rînd pe rînd, scotoci în ele, dar ață nu găsi. O înjura în sinea lui pe lelea Porkoláb. Pînă la urmă, în lipsă de ață, ucenicul legă piciorul potirului cu o sfoară, îl lăsă să atîrne în aer, ținînd sfoara în mînă, și ciocăni cu plăselele briceagului în buza potirului. Răsuna, frumos și prelung răsuna, iar cei doi, așezați alături, ascultau extaziați, precum apostolii revelația sfintelor taine.

Clinchetul acesta nu-i spuse nimic precis „specialistului" adus de la oraș.

Galambos însă exclamă :

— Așa-i că-i aur ?

— Proba asta nu-i sigură, îl domoli celălalt.

— Hei, că șiret mai ești dumneata ! își amenință el oaspetele. Eu ți-am plătit cinstit suta de lei, dar dumitale îți arde de joacă !

Cel bănuit protestă vehement :

— Nu, nu ! Nu zic ba ! Poate că-i aur, dar ciocănitul ăsta nu... Numai apa regală arată sigur. Apa regală-i sfîntă.

Găzdoiul se aplecă, închise pe jumătate un ochi și duse palma la ureche, ca unul care nu prea aude.

— Ce ? Cee ?

— Apa regală. Știi, un fel de acid clorhidric care nu atacă aurul, și dacă lași o picătură să cadă pe...

— Dă-o dracului ! dădu el din mînă cu superioritate.

— Eu îți spun numai. Dacă vrei să știi sigur că-i aur...

— Îi aur ! Sigur !

— Se poate. Nu zic ba.

— Și prețuiește pe puțin un milion ! Și asta-i sigur !

Tînărul tresări, uimit.

— Cît ?

— Pe puțin o jumătate de milion, rectifică Galambos.

— Cine știe... Dacă-i aur...

— Cu dumneata nu se poate sta de vorbă.

— Eu tot nu-l pot cumpăra. Dacă vrei însă...

— Nu ! Nici nu poate fi vorba de asta ! Păharul nu-i de vînzare.

Cu asta, apucă potirul, îl înfășură în năframă și îl duse la loc, în odaia cealaltă.

Ucenicul se trezise cu totul. Tii, cînd va povesti tovarăşilor lui şi meşterului ce i-a trecut prin mîini ! Vor crăpa de invidie ! Pe meşter îl va apuca damblaua de disperare. Strașnic ar mai fi să se facă tîrgul şi să-l poată mijloci el ; ştiu că ar pune mîna pe cîteva miare !

Drumul lui Galambos Ádám din ziua aceea se dovedi a fi osteneală de prisos, iar suta de lei dată ucenicului — cheltuială în vînt. Greu îşi putu ierta nesăbuinţa asta. Chiar şi mai tîrziu, ori de cîte ori îşi aducea aminte de ucenic, îl cuprindeau ciuda şi revolta. Încet-încet, în mintea lui se înfiripă o bănuială, care se prefăcu apoi în convingere : în vicleana lui lăcomie, tînărul acela cutezase să pună la îndoială pînă şi faptul că paharul e de aur ! De bună seamă, şi-a închipuit că găzdoiul va da crezare scornelilor lui despre apa regală şi va scoate alţi bani pentru a pune la încercare paharul, despre care pînă la urmă ar spune că nici măcar nu-i de aur şi-apoi l-ar îndupleca să-l dea pe nimica toată. Ei, vede el că toată povestea e cusută cu aţă albă !

Puse potirul la loc, şi de aci înainte nici nu mai pomeni de el.

Pe ucenic îl sfătui — ameninţîndu-l cu pumnul şi făcînd o mutră înfricoşătoare — să-şi ţină gura, că altfel îl face surcele. În căruţă, în drum spre casă, tînărul şezu alături de Galambos ca pe ace şi nu îndrăzni să închidă ochii, ca nu cumva să-i facă de petrecanie bărbatul ăsta posomorît, mînios. Chiar şi prin întuneric, în faţa ochilor lui scînteia şi strălucea potirul. Nu putea scăpa de imaginea lui.

Sub efectul ameninţărilor, tăcu cîteva zile, dar păţania din noaptea asta stranie îi dădea mîncărime la limbă, aşa că într-o bună zi îi destăinui unui prieten ciudata lui călătorie. Încetul cu încetul, limba i se dezlegă, povesti şi altora, iar pînă la urmă nu se mai putu stăpîni, şi îi vorbi şi meşterului despre potirul de aur. Cuvintele lui făcură senzaţie în magazinul de bijuterii. Treaba nu mai mergea. Toţi discutau numai despre potir. Meşterul nu-şi mai găsea astîmpăr ; cu mîinile împreunate deasupra turului nădragilor şi adus puţin de spate se plimba, măsura încăperea strîmtă, de la un capăt la altul, cruciş şi curmeziş, iscodind podeaua cu privirea. Limbuţia uceni-

culuí stîrni în prăvălie forfotă, ca într-un furnicar la apropierea furtunii. Meşterul se temea să nu pună mîna pe potir vreun concurent. Zbuciumul lăuntric îi răpise şi odihna somnului. Frecîndu-şi bărbia de zor, îl amenință şi el pe ucenic să nu trăncănească, pentru că, dacă e vorba cumva de un lucru furat, în fundul puşcăriei are să putrezească.

Meşterul începu să adulmece urmele potirului. Lipsea mereu de la magazin, mai ales joia, cînd era zi de tîrg. Putea fi văzut prin cîrciumile de la marginea oraşului, cu o sticlă de rachiu alături, şuşotind viclean cu ţărani necunoscuţi care mîncau cîrnat mirosind a usturoi şi mişcau de zor din mustăţi. Fiecare dintre consătenii lui Galambos Ádám ştia cîte ceva despre potir. Unii, îndeosebi cei mai bătrîni, îi vîndură nişte poveşti atît de uluitoare, încît, auzind asemenea nerozii, bijutierul nu putea face altceva decît să dea furios din mînă.

Din spusele lor, meşterul înţelese că potirul trebuie să fie într-adevăr de mare valoare, deoarece Kristófii îl pomeneau doar cu cuvintele : „comoara noastră". Dar rămase nelămurit cu privire la metalul din care e făcut. Erau unii care afirmau că nici nu e de aur ; cică tatăl bătrînei Kristóf îl cumpărase de la nişte hoţomani de ţigani corturari, pentru cîteva cupe de porumb. Cei mai mulţi, însă, jurau că potirul e de aur, mai ales cînd bijutierul le plătea cîte-o porţie de rachiu. Acelaşi lucru îl susţinea şi ucenicul. Fapt este că Kristófii îl păzeau cu străşnicie, şi îl ascundeau de ochii tuturor.

Nimeni nu ştia că în familia Kristófilor îngrijirea potirului devenise aproape o tradiţie. Kati se deprinsese încă de la maică-sa ca o dată pe săptămînă, sîmbăta, cînd se mătură şi uliţa în dreptul porţii, să şteargă şi să lustruiască potirul, care şi aşa strălucea de-ţi lua ochii. În afară de grija de a-l curăţa săptămînal, fetei nu-i prea păsa de comoara familiei, care preţuia cică o avere. Îl lustruia şi apoi îl încuia din nou la locul lui. Dar cei doi fraţi, îndeosebi Vencel, dădeau fuga adesea la tatăl lor, descuiau lădiţa, luau în mînă obiectul strălucitor şi-l priveau lacom, cu ochi ahtiaţi, aproape fascinaţi. Încă pe cînd era doar de-o şchioapă, Vencel ştia limpede ce înseamnă potirul, comoara familiei. Cine-l va preface în

bani va avea parte, într-o bună zi, de o viață fericită, lipsită de griji ! Își va putea cumpăra pămînturi grase, roditoare, loturi de pădure cu copaci seculari, vite de soi, cai focoși, își va putea clădi case arătoase, și în afară de asta va mai avea și punga îndesată de bancnote. Cu toate acestea, potirul n-a fost niciodată vîndut. În conștiința familiei începuse să prindă rădăcină credința nemărturisită că nu se pomenesc pe lume pămînturi și păduri, case și cai care să prețuiască atît cît potirul de aur.

Badea Kristóf Jancsi a trăit o viață întreagă, lungă și chinuită, a tăiat copaci la munte pe ierni aspre și nu o dată a vărsat pe jos, plin de obidă, scursoarea asemănătoare zoilor de vase care i se punea pe masă cînd lucra cu ziua. Era bărbat în toată firea și el tot argățea, își luase adesea lumea-n cap să caute de lucru pe meleaguri depărtate, la sași — într-un cuvînt : a sorbit pînă la fund cupa amară a sorții oamenilor nevoiași. Cu toate acestea, potirul nu trecuse niciodată pragul casei. L-au păstrat, l-au păzit, l-au ascuns de ochii satului.

Despre obîrșia potirului nimeni nu mai putea spune nimic precis : oamenii se amețiseră de cap, unii pe alții, cu fel de fel de născociri. Trecînd din gură-n gură, poveștile suferiseră schimbări. Unii dintre bătrîni spuneau că, în vremuri de mult uitate, potirul a fost furat de țigani, dintr-o biserică. Pe badea Jancsi asta nu-l interesa, căci chiar dacă ar fi fost adevărat, întîmplarea se petrecuse tare demult, și astăzi stăpînirea nu-și mai bate capul cu ea. De altfel, comoara ajunsese în posesia familiei prin nevastă-sa, și principalul este că-i în mîinile lor ! După alții, potirul a ajuns în țară încă pe vremea războaielor napoleoniene, tot ca pradă. Se mai spunea că l-ar fi adus cu sine, din țara tălianului, un garibaldist lăsat la vatră, de baștină de prin Trei Scaune. În lunga lui pribegie, bietul de el a înfometat așa de tare, că fără a mai sta o clipă măcar în cumpănă, dădu comoara asta, care prețuia o avere, pe un codru de pîine uscată.

După îndelungate tatonări, bijutierul află basmele care circulau în jurul potirului. Acum aștepta ca acesta să se ivească pe piața aurului. Își freca mîinile de pe acum,

gîndindu-se ce afacere strălucită va face. Uneori vorbea în somn, și nevastă-sa înțelegea limpede că el se tocmește pentru nu știu ce potir de aur. A doua zi încerca să-l descoasă. Nu i se destăinuia însă, tăcea mîlc. Pîndea, cu încordată stăpînire de sine, clipa cea mare, care — socotea el — se apropia.

Așteptă însă mult și bine. Potirul nu-și făcu apariția în oraș. Se ascundea cu încăpățînare în satul de pe valea Tîrnavei Mici, unde generații de-a rîndul a aprins nădejdi nesăbuite, poleind mizeria și lipsurile cu o lumină himerică și cu o amăgitoare strălucire.

Pînă la urmă, descurajat, înșelat în speranțele sale, negustorul încercă să se convingă că totul e o născocire, că potirul acela nici nu există în realitate. Și-i păru teribil de rău după bănuții pe care îi aruncase pe mesele cîrciumilor, adăpîndu-i cu rachiu subțiat cu apă pe țăranii care i-au povestit basme uluitoare despre potir...

Pe ucenic l-ar fi părut cu dragă inimă, dacă între timp acesta n-ar fi ajuns la vîrsta cînd trebuia să iasă calfă.

PARTEA a III-a

La desfăcat

Plictiseala se aşternuse, apăsînd greu, asupra după-amiezilor de duminică.

Cum să-i pretinzi bărbatului să şadă toată după-masa ghemuit lîngă vatră, ca o cloşcă pe ouă, şi să tragă din lulea fumul tare, scuipînd printre dinţi la întîmplare? Cei care nu rod cotorul pipei fumează ţigări răsucite în hîrtie de ziar, iar nevestele îi cicălesc; că doar cine mai pridideşte cu tutunul?!

Vremea e înnorată, fără o rază de soare, mohorîtă, ca o gură strîmbată a plîns. Mîţa se întinde la căldură. Cîinele scheaună, şi oamenii, ţintuiţi între cei patru pereţi, cască, făcînd o gură cît o văgăună. Nu de somn, vezi bine. Oamenii dorm cîte nouă-zece ceasuri pe noapte. Se culcă devreme, se scoală tîrziu, şi înainte de a se da jos din pat îşi întind mădularele sub ţol ori sub plapumă, moţăind încă.

Nerăbdători, bărbaţii, care au întotdeauna mîncărime la tălpi, îşi aruncă sumanul pe umeri de cum se ridică de la masă şi îi mormăie în treacăt femeii ceva ce nu se prea poate înţelege, şi înseamnă că stîlpul familiei pleacă de acasă.

Aşa făcu şi Faggyas János.

Deşi ar fi fost mai bine să se fi întors înapoi, încă din poartă. Pe mijlocul drumului, noroiul se prefăcuse, de atîta frămîntat, într-un mîl subţire, adînc. Dacă porneşte pe uliţă, picioarele i se afundă pînă la glezne. Nişte gîşte stau rătăcite pe marginea uliţei, mutîndu-se de pe-un picior, pe celălalt. Din cînd în cînd întorc capul într-o parte, mereu la pîndă, şi privesc, cu ochii întredeschişi, norii de un cenuşiu uniform; asta-i singura mişcare pe care-o fac. Încolo, nimic. Stau.

Faggyas se opri și chibzui : e greu să curăţe și să lustruiască încălţările, dacă se vîră în noroi. În picioare îi străluceau niște cizme cu carîmbii tari, tiviţi cu șnur împletit ; duminica avea obiceiul să-și descalţe bocancii. Apoi, cînd se gîndi că dacă rămîne acasă va trebui să stea covrig toată după-amiaza, lîncezind și plictisindu-se, se cutremură de groază.

În sat — nici ţipenie. Tuturor le e lehamite de noroi. Cerul de toamnă ţîrîie într-una. Nu apucă bine ploaia să stea, și iar se porneşte. Aerul jilav zăgăzuieşte fumul printre case ; dacă cineva trece pe uliţă are senzaţia că i se dă pe la nas cu slănină afumată. În fumul searbăd, amărui, se amestecă miasma grea răspîndită de frunzele care putrezesc pe hotar. Asta face ca jivinele de pe cîmp, cu mirosul lor fin, să-și ridice în vînt botul tremurător.

Faggyas, însă, nu iscodeşte cerul și nici casele, ci caută din ochi, pe sub borul pălăriei, de parcă ar fi pierdut ceva, urmele de paşi. Pentru că unde duc urme multe trebuie să fie și oameni mulţi. Înaintează şovăitor pe uliţă. Din cînd în cînd, se opreşte și chibzuieşte unde ar putea să intre să-și petreacă după-amiaza asta de duminică. Pînă la urmă, se hotărăşte pentru alde Tőkés Gáspár, și — după ce bate cuviincios la uşă — intră în casă. În alegerea pe care o face, omul trebuie să aibă grijă ca cei cu care îşi petrece timpul să fie gospodari de seama lui. Cine are două-trei iugăre de pămînt și straie de sărbătoare ca lumea nu se amestecă bucuros cu sărăntocii, care se-ndoapă cu cartofi. În schimb, dacă omul cu pămînt puţin se abate prin ograda unui gospodar mai cu dare de mînă, acolo vorbele lui sînt ascultate cel mult cu o ureche. Nu-l ia nimeni în seamă și nici nu-l lasă să deschidă gura ; cît e după-amiaza, vorbesc alţii, iar lui îi retează vorba.

Casa Tőkésilor era plină de oameni și de fum gros de ţigară, care le învăluia feţele într-un văl albăstrui. Vreo patru, între care și stăpînul casei, al cărui creştet chel strălucea, şedeau în jurul mesei. Alţii se aciuaseră pe pat, cu picioarele atîrnate. Cîteva femei stăteau ghemuite pe scăunaşe, la căldură, lîngă vatră. Unele dintre ele tuşeau din cauza fumului. Noul-venit cercetă mai întîi feţele celor adunaţi, și abia după ce ochii i se obiș-

nuiră cu semiîntunericul din odaie descoperi pe masă, cărțile de joc răpănoase, ferfeniță, cu dama de tobă deasupra. Cine știe de cîtă vreme le ajută oamenilor cărțile acestea să-și omoare urîtul după-amiezilor de duminică ?! Numai ochii deprinși cu ele mai puteau desluși figurile și culorile. Cel ce le împarte trebuie să-și moaie degetul în gură și să le pipăie, ca nu cumva să se lipească două sau trei laolaltă. Pentru ei însă erau bune și-așa.

— Nu cumva ați isprăvit ? arătă Faggyas cu părere de rău spre teancul de cărți, oprindu-se lîngă masă. Stăpîna casei șterse un scaun și-l împinse spre el. Și am venit doară cu gîndul să jumulesc niței cinstita adunare. Nu de alta, dar așa trece și vremea mai ușor.

— Vezi să nu ! se întoarse spre el un bărbat cu obrazul plin de zbîrcituri. Nu sîntem găini, să fim jumuliți !

— Și nici macar cucoși ! rîse un altul.

De lîngă vatră, o femeie spuse încet :

— Cel mult claponi... Asta sînteți...

În încăpere se stîrni rumoare.

— Așa-i, chiar claponi : te pomenești că nici macar să bateți cărțile nu știți ! spuse Faggyas, și întinse mîna după cărți, aplecîndu-se mult peste umerii bărbatului care ședea cu spatele la el.

— Te-am ruga frumos să ne înveți...

— Vă învăț, cum să nu ?! Ei, hai să facem un arșeu ori un măriaș !

În timp ce se întorcea spre Faggyas, creștetul gazdei sclipi în lumină.

— Se-ntunecă și nu mai putem deosebi cărțile. Pune jos cărțile acelea, nu le strecura în buzunar.

Oaspetele nu încercase să bage cărțile în buzunar pe furiș. Dacă vede toată lumea, nu se mai cheamă că le-a furat. Dar dacă nimeni nu zice nimic și se-ntîmplă să rămînă uitate la el, duminica viitoare oamenii vor răsfoi biblia dracului în casa lui. Ale cui sînt de fapt cărțile astea ? Apar în sat cînd ici, cînd colo. O dată-s cerute cu împrumut, altă dată-s luate pe necerute și fiecare invocă drepturi asupra lor : sînt un fel de proprietate obștească.

Cu un gest de dispreț, Faggyas azvîrli cărțile la loc, în mijlocul mesei, și făcu o mutră scîrbită.

— Nici nu-mi trebuie mie grămada asta de rapăn! De-a fi să cumpăr vreodată cărți, acelea or fi noi și lucioase, încît să-ți alunece din mînă. Oi cumpăra de la oraș, de-oi vrea!

Deși abia trecuse de-amiază, în odaie domnea o pîclă deasă. Culorile și figurile cărților abia mai puteau fi deslușite. Dacă geamurile n-ar fi fost acoperite cu perdele, odaia s-ar fi holbat la uliță prin două ferestre joase și înguste. Trunchiul gros al dudului mare, care cuprindea toată ograda, împiedica vederea și fura lumina (deși își scuturase frunzișul). Se putea simți cum în casă se adună, tot mai mult, umbrele amurgului de toamnă, cum odaia este cucerită de lumina roșiatică, tremurătoare, care iradiază din vatră și face ca umbrele schimonosite să joace nervos pe perete.

Faggyas János, care tocmai venise de afară, simțea că-l apasă pe piept aerul greu, grețos din casă. Între pereții asudați plutea nu numai fum de pipă și de țigară, ci o duhoare de ceapă și cine mai știe ce alte mirosuri care se desprindeau din trupurile oamenilor, din pămîntul lipit pe jos, frămîntat cu bălegar de cal, și din țolul de pe pat.

Nevasta lui Tőkés, cu înfățișarea ei bolnăvicioasă și cu fața tare albă, era ca o floare ținută la întuneric. Avea groază de aerul proaspăt; de îndată ce se deschidea ușa, să se primenească aerul, începeau să-i clănțăne dinții. Îi era teamă și pentru copii. Pe lîngă fustele ei, stîndu-i mereu în cale, se învîrteau două fetițe. Se piteau și se jucau de-a v-ați ascunselea, iar nasul le curgea zdravăn.

Pe Tőkés îl frămîntau aceleași griji ca și pe Fagyyas. În familiile de felul lor din sat viața era aceeași. Noroiul și apa toamnei îi țintuiseră în casă și pe copiii lui Tőkés. Mai încolo, cînd vor veni zilele geroase, ghetele scîlciate le vor prinde bine, vor putea să meargă la școală, pînă atunci însă fetițele stau acasă și tușesc în voie. Și-apoi, cînd părinții se duc la cîmp, la cules de cucuruz ori la tăiat coceni, au cel puțin grijă de mîncarea pusă la fiert.

Faggyas se întoarse într-acolo de unde se auzea tusea.

— Şi tu latri, fătuţă ?

Scotoci cu privirea, dar nu văzu nicăieri copiii. Fetiţa pipernicită, de-o şchioapă, se pierdea printre oameni.

În locul ei răspunse maică-sa :

— Nu-i de mirare că o răcit. Ea n-are încălţări. Alor mei nu le dăruieşte nimeni cizme.

Blajinul Faggyas oftă, fără a bănui nimic.

— Hei, ce bine-ar fi dacă i-ar dărui cineva săracului straie şi încălţări...

— O, tu să taci numa ! se aplecă femeia, căutînd cu mîna şi mîngîind capul bălai al fetiţei.

Fruntea îi ardea. „E mai bine aşa, gîndi soţia lui Tőkés ; cel puţin nu-i este frig."

— De ce să tac ? Ai mei au oare mai mult ?

— Asta trebuie să ştii tu mai bine.

— Fiecare îşi ştie năcazurile lui. Asta-i drept.

— Asta-i drept, încuviinţă femeia dînd din cap.

— Ei, atunci ce-ai găsit de pizmuit la mine ?

Nevasta lui Tőkés văzuse lumina zilei cu cîţiva ani mai devreme decît Faggyas János, era mai în vîrstă şi decît bărbatul ei, ceea ce însă acum, cînd viaţa i-a făcut pe amîndoi deopotrivă de bătrîni, nu mai contează cîtuşi de puţin. Totuşi, în virtutea celor cîţiva ani care-i deosebeau, i-o cam spunea de la obraz lui Faggyas :

— Te pizmuieşte moaşă-ta, nu eu ! Ce să pizmuiesc la tine ? Da tu să taci ! Nouă nu ne dă nimeni cizme în dar, nici macar pentru una din fete !

În ochii oamenilor începuse să se aprindă un licăr de curiozitate. Cineva tuşi. Se preface oare Faggyas János ? Într-adevăr nu ştie de cizmele despre care vorbeşte tot satul, ori face doar pe prostul ? Dar chiar dacă-i aşa, are dreptate. Cel mai bine este să n-audă şi să nu vadă nimic ; aşa, cizmele ajung fără nici o greutate în picioarele copilului, iar tatăl nu prinde de veste decît abia cînd se rup şi trebuie să se îngrijească de altele.

— Să nu-şi dorească nimeni să fie în pielea noastră, nu cumva să-l asculte Dumnezău, că atunci a fi vai şi-amar de capul lui ! rosti Faggyas. D-apoi sînt eu în stare să le cumpăr ceva copiilor ? Pe dracu ! Încălţări ? Nici pomeneală !

Nevasta lui Tőkés îi tăie vorba, atotștiutoare :

— N-ai decît să te prefaci...

— Credeți cumva că eu sînt căptușit cu bani ?

— Ba nu crede nimeni una ca asta. Tu nu ești, asta-i sigur ! Da altcineva este !

De data asta, tușiră doi. În ochii care își aruncau priviri furișe ardea o atenție încordată. Cineva chicoti, dar se grăbi să-și înăbușe rîsul în tuse. Singur Faggyas nu simțea tăișul întrebărilor. Dădea doar din umeri și se căina, așa cum e obiceiul cînd se întîlnesc oamenii între ei.

Gazda rupse tăcerea, încremenită pentru o clipă. Se răsti la nevastă-sa :

— Ține-ți gura ! Ce-ți bagi nasul în treburile altora ?

Nevasta lui Tőkés își îndreptă fața palidă într-acolo de unde venea glasul și i-o întoarse :

— Că doară nu-i o taină. Tătă lumea știe !

Faggyas se uită și-ntr-o parte, și-n alta, căscă ochii mari, blajini și se dezvinovăți, ca și cum ar fi săvîrșit o crimă împotriva veșnicei și asprei rînduieli a satului.

— Nu știe bine, făcu el.

— Ba zău că știe !

— Eu n-am cumpărat nimica ploziior în toamna asta, așa să-mi ajute Dumnezău din cer, fie că mă credeți, fie că nu. N-am cu ce să fac tîrguieli. Își frecă degetele sub nasul femeii. Uite, asta-mi lipsește, banii, care-n tăte au o vorbă de spus.

Acum ar fi trebuit să i se spună adevărul gol-goluț. Tăcerea era încordată, sta gata să plesnească. Nimeni nu mai sufla.

Cîteva perechi de ochi se îndreptară spre stăpîna casei, care avea o limbă atît de ascuțită. Îi pîndeau cuvintele.

Dar ea amuțise dintr-o dată, de parcă i-ar fi dat cineva un ghiont în spinare.

Bărbații se apucară să vorbească de altele. Glasul lor devenise gălăgios. Mai ales Tőkés turuia, străduindu-se parcă să preîntîmpine explozia care era de așteptat datorită nevestei sale. Faggyas se întoarse, trase scaunul și se așeză, în sfîrșit, într-o poziție tihnită.

— Leliţa nici n-o vrut să spuie că dumneata i-ai cumpărat cizme copilului, nu-i aşa, leliţă ? Da s-aude ba una, ba alta... Eu cred că leliţa n-o vrut să spuie ce-o înţăles Faggyas János, nu-i aşa, leliţă ? se auzi vocea tînără, stinsă, a unei femei care stătuse pînă acum neobservată, pitită într-un ungher.

Aceasta o privi pe stăpîna casei, îndemnînd-o din ochi să vorbească odată.

Dar limbuta soţie a lui Tőkés îşi muşcă limba. Ochii soţului ei o fulgeraseră adineauri atît de straşnic, încît îi luaseră piuitul. Şopti încet, ca să o poată auzi numai cele din preajma ei :

— Nu... aşa cum spui... Vezi bine că nu...

Faggyas, care era gata-gata să se aşeze pe scaun, se ridică drept în picioare şi se uită la cea care vorbise. Nu pricepea o iotă. Ce tot vorbesc ăştia ? Şi fiindcă stăpîna casei nu mai avea chef să aţiţe jăraticul, suflară altele în spuză, ba de ici, ba de colo :

— O, proastelor ! Credeţi voi că el nu ştie ? Tăt satul vede, nu trebuie nici macar să deschizi ochii.

Stingherit, stăpînul casei apăsă şi mai vîrtos cuvintele, să nu se audă trăncăneala femeilor. Povestea ce-a păţit el la vînătoare, pe vremuri, cu mult înainte de război, cînd, fiind abia un băieţandru, domnul primpretor îi poruncise să iasă ca hăitaş.

Vorbăria fu acoperită de un rîs cristalin de femeie :

— Hei, ce se mai preface ! Ca şi cum n-ar şti !

— Că doară are şi el ochi !

Rîsul acesta sfidător îl făcu pe Faggyas să se întunece la faţă. Deşi continua să se holbeze nedumerit la cei din jur şi să învăluie chipurile lor răutăcioase cu o privire blajină, sîngele îi zvîcni năvalnic în trup. Dar el nu era omul care să-şi piardă stăpînirea de sine cu una, cu două. Nu se arăta supărat, era greu să-l întărîte cineva. Ridică din umeri, ca şi cum nici nu i-ar păsa de înţepături.

— Ştiu eu ce tot îndrugaţi voi ?... Parcă aţi fi un cîrd de gîşte ; vorbiţi tăte, cîte trei-patru, deodată... N-aveţi decît să trăncăniţi !...

Nepăsarea lui era de neîndurat pentru ceilalţi. O scoase din fire îndeosebi pe nevasta lui Tőkés. Ea sări

în picioare şi începu să gesticuleze, vîrîndu-şi degetele sub nasul lung, ascuţit, al lui Faggyas. Clipind des din ochi, el se trăgea înapoi, ca nu cumva să-l pocnească femeia asta înfierbîntată.

— Cine i-o cumpărat cizme băiatului tău cel mic? Cine? ţipă ea, cerîndu-i parcă socoteală.

— Nimeni. Cine să-i fi cumpărat? Nimeni!

— Las', că ştim noi!

— Să mă-nghită pămîntul dacă i-am cumpărat eu cizme!

Casa se cutremură de hohote. Oamenii se distrau de minune, înghiontindu-l care mai de care şi încolţindu-l cu vorbele lor, ca nişte viespi întărîtate, pe acest tată de copii, gură-cască. Dar Faggyas ăsta e asemeni unei broaşte-ţestoase. Nu simte nimic. Nu se burzuluieşte şi nu face nici măcar un gest ca să-i alunge pe cei care-l necăjesc.

— Nebunelor! spuse el în cele din urmă. Vă arde de batjocuri.

— Tu eşti. Nebun eşti tu, Faggyas János!

— De ce adică eu? se minună el.

— Eşti orb, Faggyas János!

Cineva îl scutură de braţ. Pînă să întoarcă ochii într-acolo, dispăru, şi nu putu afla cine a fost.

— Nu orb, ci surd!

— De ce-aş fi orb? De ce-aş fi surd?

— Că nu vezi şi n-auzi!

— Ce anume să văd?

— Nici macar cizmele nu le vezi!

— Acelea nu, ce-i drept. De-ar fi să-mi iasă ochii din cap, tot nu le pot vedea.

— Te-or legat la ochi, da nu cu năframa!

— Şi ce n-aud? Ce-ar trebui să aud?

— Ce vorbeşte satul!

— Din partea mea, n-are decît să trăncănească. Am eu năcazurile mele.

— Nu vezi de unde-s cizmele celea!

Chipul i se posomorî şi deveni ameninţător, ochii i se întunecară, şi glasul i se aspri.

— Măi-măi! Da tare vă mai rîcîie cizmele astea! Nu m-aş supăra dacă mi-ar cumpăra cineva o pereche

de cizme și mi le-ar trînti în mijlocul casei ! Eu unul nu le-aș azvîrli, asta-i sfînt !

— Nu ești tu bărbat adevărat ! îi bătură în pumni sub nas femeile.

Asta îl cam supără.

— Nu ? Nuu ?

— Un bărbat adevărat le-ar arunca după cel care le-o cumpărat !

Era un adevărat tărăboi. Femeile clămpăneau, își luau vorba din gură ; parcă se loveau unele de altele sumedenie de curele.

— Ți-ai pus ochii în buzunar !

— Te-ai culcat pe-amîndouă urechile !

— Ai un cîne-n grădină, și tu nu-l vezi !

— Erete, făcu cineva, da un erete de care cloșca nu se teme, ci se lasă pe vine și-l cheamă cotcodăcind !

Răsunară alte hohote ; părea că s-ar fi rupt stăvilarul în calea unui șuvoi spumegînd. Aproape toate femeile se ridicaseră în picioare. Cele care mai adineauri stăteau încă posomorîte, cu capul între umeri, îl supuneau pe Faggyas János unui asediu furtunos. Omul întorcea capul ba spre stînga, ba spre dreapta, dădea din mîini, să prindă degetele care-l trăgeau de suman, dar acestea îl și înșfăcau de turul cioarecilor și-i mai trăgeau și cîte-o ciupitură.

— Și tu le înghiți pe tăte, Faggyas János !

— Ți-or făcut farmece ca să n-auzi și să nu vezi !

Fruntea bărbatului strîns cu ușa fu năpădită de broboane de sudoare ; joaca asta — mai în glumă, mai în serios — îl înfierbîntase. Se aprinsese la față. Ochii îi ardeau, ca de friguri.

— Ei, steaua voastră ! Astea-s ca gîștele de prăsilă ! Te înhață de picioare ! Născătoarea voastră ! Ce vreți ? Spuneți limpede odată !

Doi ochi negri îl priveau răutăcios. Cineva se apropie de el ; îi simți și căldura răsuflării.

— Să fii bărbat cu adevărat !

— Mai zi o dată, amarul tău !

— Uite că zic ! Uite că zic !

— Tii, Anticristul ei !

Şi, întărîtat, se repezi spre cea cu privirea arzătoare. Închise ochii şi apucă cu nădejde. Izbucni un ţipăt ascuţit, iar în aer se înălţară chicote şi hohote asurzitoare. Bărbaţii care pălăvrăgeau în jurul mesei rămaseră cu gura căscată şi amuţiră, încremeniţi. Femeile se risipiră care-ncotro, ca luate de vîrtej. Unele se repeziseră, îmbrîncindu-se, într-un ungher, altele căutară adăpost la cei din jurul mesei. Cînd Faggyas deschise ochii, nu mai era nici urmă de femeia cu privirea arzătoare de adineauri. Nu izbutise să pună mîna pe ea, în schimb în braţele lui gîfîia chiar nevasta lui Tökés, zvîrcolindu-se şi înecîndu-se de rîs, luptîndu-se să desfacă muşchii încleştaţi pe după mijlocul ei. De tare ce-o strîngea, femeii i se bulbucaseră ochii şi-i pîrîiau şalele.

Stăpînul casei spuse doar atît, cu un calm plin de înţelepciune :

— S-o furişat dihorul în coteţ...

Nevasta lui Tőkés îşi potrivea gîfîind basmaua, care-i alunecase pe ceafă. În timpul luptei, părul bălai, mătăsos, cu firul subţire, i se despletise. După ce-o strînsese ca să-l pomenească, bărbatul îi dăduse drumul şi, rotindu-şi privirile prin odaie, o căută pe femeia cu ochi căprui care îl privise mai adineauri atît de îndrăzneţ şi de sfidător şi care-i spunea soţiei lui Tőkés leliţă. Era cea mai tinerică dintre toate.

— Hai numa, hai ! zise gîfîind Faggyas. Hai să muşc din tine. Că mie carnea de pui îmi place mai mult decît orice !

Nevestica se trăsese lîngă bărbaţi, ascunzîndu-se şi căutînd ocrotire. Sînii îi săltau de rîs. Mai tare decît toate însă, ţipa, strigînd după ajutor, o bătrînă cu faţa numai zbîrcituri, cu o năframă ponosită. În toiul învălmăşelii o cuprinsese o ciudată tulburare şi repeta peltic :

— Mă János, nebunule, mă nebunule !... Dă-mi dlumul... Lasă-mă !...

— Moartea se atinge de dumneata, nu eu.

— Tulai, blaţul meu...

— Dumneata zău că n-ai de ce te teme de mine !

— Şi amu mă doale de unde m-ai apucat, fială ţe esti ! Bătrîna îşi freca braţul, şi faţa îi strălucea triumfătoare. Ocăra ea, dar fără supărare. Mă plăpăditule ! Ţe ţi-o căsunat ? Pipăie nevestele, mă, nu un molman de ţiolane bătlîne, ca mine ! Uite-te la el !

Un glas gros de bărbat mormăi :

— Chiar aşa. De ce nu-i dai pace lelei Juci ? Se ştie doar că nici uliul nu se repede la cloşcă.

În casă se stîrnise zarvă, veselie, forfotă. Oamenii, care pînă mai adineauri oftau şi moţăiau adînc, se înviorară. Ce bine că a picat între ei Faggyas János cu hîrjoneala lui trăsnită ! Nimeni nu luă în nume de rău că, încet-încet, s-a lăsat înserarea, că e întuneric şi că nu mai pot bate cărţile. Nici nu le trecea prin minte că ar trebui să aprindă lampa. Lumina focului juca, sălta, tresărea fără istov pe pereţi, dînd feţelor contururi pronunţate.

În timp ce-şi potrivea basmaua, nevasta lui Tökés spuse încet, înţepîndu-l cu vorba :

— N-ai decît să-ţi munceşti mintea, Faggyas János ! Toată lumea ştie : cînele care latră nu muşcă. Galambos Ádám, vezi bine, nu prea are năravul să latre. Bine-o zîs cine-o zîs că apa lină malul mînă !

Faggyas stătea în picioare, singur, în mijlocul casei şi-şi ştergea cu dosul palmei sudoarea de pe frunte. Nici măcar nu tresări cînd auzi cuvintele femeii. Acum se rostise întîia oară numele lui Galambos Ádám. Pricepu. O privi cu duşmănie pe nevasta lui Tőkés.

— Şi te pomeneşti că dumnealui muşcă ? întrebă el întorcîndu-se spre femeia pe a cărei faţă se aprinsese adineauri, doar pentru o clipă, o uşoară rumeneală trandafirie, care însă se stinse imediat ce s-a desprins din braţele bărbatului. Obrajii ei deveniră din nou palizi, fără o picătură de sînge, iar buzele-i subţiri se strîmbară cu mîndrie şi dispreţ.

— Dacă muşcă ? Asta tu trebuie să ştii ! îi întoarse ea vorba.

— Mai curînd o muiere. Ea trebuie să ştie...

Gazda scutură din cap spre soţia sa :

— Taci tu. Tacă-ţi o dată gura aceea afurisită !

Nevasta lui Tőkés își înghiți vorbele care-i gîdilau vîrful limbii. Dar o altă femeie se grăbi să intervină :

— Acela trebuie să știe, care are soție ! Nevastă rea de muscă !

Faggyas se stăpînea, dar colțurile gurii îi zvîcneau nervos. I se înfierbînta capul la fiecare vorbă care i se arunca. Încerca să se poarte ca și cum aluziile acestea n-ar fi fost altceva decît niște glume nevinovate ; spuse, uitîndu-se țintă la Tőkés.

— N-ar strica să fii cu ochii pe femeie. Văd că-i cunoaște lui Galambos Ádám năravurile.

Femeia crăpa de ciudă. Se îmbufnă și-i aruncă soțului ei priviri ucigașe, mustrătoare. O scotea din fire calmul lui Faggyas, faptul că omul nu pune mîna pe topor, să-și căsăpească familia. De mînie, nu mai fu în stare să facă altceva decît să-l apuce de umeri și să-l scuture din răsputeri, ca pe un copac biciuit de vînt :

— Tu nu muști, János ! șuieră ea cu voce înăbușită. Nici chiar dacă te calcă cineva pe bătătură ! Apoi se așeză și continuă să-și potrivească părul răvășit, năframa mototolită.

Tőkés se gîndi că ar fi timpul să aprindă lampa. Cine știe ce se poate întîmpla pe întuneric, dacă fierbințeala jocului i-a cuprins atît de tare pe trăsnitul ăsta de Faggyas și pe diavolițele de femei ?! Lumina se revărsă în odaie și îi dezmetici pe oaspeți. Cineva se ridică în picioare, se întinse de-i trosniră oasele și-i făcu semn nevestei. Aceasta își căută supusă broboada de lînă în grămada întunecată care zăcea pe pat și se înfofoli cu grijă. Oamenii se risipiră. Trebuia să adape vitele, să presare boabe la păsări și să pună apă la fiert, pentru lături. Afară, în uliță, femeile se încleștau de brațul bărbaților, ținîndu-i strîns ca nu cumva să-i treacă vreunuia prin minte să se îndrepte spre cîrciumă. Căci pe bărbați îi chinuie și-i alungă plictiseala de duminică. În asemenea clipe se înfiripă de obicei petrecerile acelea întîmplătoare, după care nu numai că „perechea vieții și sufletului meu" vine acasă cu pălăria pe-o ureche, zîmbind neostenit cu un rînjet stăruitor și clătinîndu-se pe picioare, ci, colac peste pupăză,

cîrciumarul te încondeiază la catastiful lui temut cu o datorie atît de umflată, încît uşuraticii iubitori de petreceri au ce-şi bate capul cu plata ei.

În ultima vreme, Faggyas János nu mai pleca urechea la cuvintele batjocoritoare ale femeilor limbute. Nu le mai lua în seamă. Şi de data asta pînă să ajungă acasă uită veninul arzător al vorbelor, deşi acum tare l-au mai usturat, întocmai ca lovitura de bici. Se împăcase cu gîndul că femeile nu au altă grijă decît să bage zîzanie şi să stîrnească furtună în familia omului. Clevetesc mereu despre Ilona şi Galambos Ádám, deşi e limpede că vorbele lor nu găsesc nici un răsunet în el.

La început, cînd adierea uşoară a clevetelilor cuprinsese satul, bătînd la uşa fiecărei case, Faggyas János avusese parte de ceasuri crîncene. Vîlvătăile geloziei ardeau în el cu atîta putere, încît de multe ori ajungea în pragul nebuniei. În toiul celor mai furtunoase certuri însă, femeia rămînea calmă. Chiar şi atunci cînd Faggyas, scos din fire, turbat, ridică hîrleţul s-o pocnească în moalele capului pe cea care i-a distrus viaţa, femeia îl privi cu o expresie blajină, senină, curată, şi braţul gata să lovească încremeni în aer, paralizat. Ilona îi vorbea frumos, fără lacrimi, desluşindu-i în fraze iscusite că bîrfelile acestea le scornesc cei care pizmuiau buna înţelegere din familia lui Faggyas. Galambos Ádám? Ilona nu pronunţa numele acesta fără a-l însoţi de un rîs ironic, plin de dispreţ.

— Chiar dacă s-ar culca vreo muiere în patul lui Galambos Ádám, tot n-ar avea nimeni pentru ce s-o învinuiască! Cine nu ştie cum stă dumnealui cu fustele?! rîdea ea batjocoritor.

Faggyas se mai domolise. Tăcu. Jăraticul aprins de gura satului nu-l mai ardea. Într-adevăr, se ştie, doar, de ce nu se însoară Galambos Ádám. În cele din urmă, soţul gelos izbucnise în rîs.

În scurgerea lor domoală, anii stinseră tot mai mult focul. Ilona era dibace şi şireată. Din ceea ce cîndva fusese jăratic mistuitor nu mai rămase decît cenuşă şi scrum. N-au decît să sufle, să încerce să aprindă din

nou focul ! Nu mai scapără nici o scînteie, chiar de-ar crăpa de ciudă muierile rele de gură.

De ce-or fi început iar să clevetească ? Doar el vede bine că Ilona nu dă prilej. Şade toată vremea acasă, coase cît e ziulica de lungă, vede de copii şi numai rareori trece pragul casei care picoteşte sub cerul trist al toamnei. Aşa-i gura satului, şi pace ! Vezi bine că şi nevasta lui Tőkés s-a îmblînzit îndată ce Faggyas János i-a gîdilat mijlocul.

Copiii se culcaseră şi în seara acestei duminici o dată cu găinile. Curînd se ghemuiră sub ţol şi Faggyas János cu nevastă-sa : la ce să mai ardă lampa de-a surda ? Serile de toamnă deveniră lungi şi întunecoase, ca smoala. Mai încolo, cînd va începe desfăcatul porumbului, voia bună se va răspîndi în satul pişcat de brumă, iar rîsetele voioase vor scăpăra scîntei.

Îndată ce se întinse în pat, cu picioarele uşor depărtate, bărbatul nu se lăsă prea mult îmbiat de ameţitoarea adîncime a somnului şi se aşternu pe sforăit. O dată ce se vede în poziţie orizontală, nu-i mai pasă de nimic, nu aruncă o privire măcar spre fereastra care clipeşte cu ochi sinilii în noaptea de toamnă.

Între timp, în halta satului intră şi trenul de seară. Zorea la deal, pe malul Tîrnavei, trezindu-i cu şuierături asurzitoare pe cei culcaţi o dată cu găinile şi în acelaşi timp dînd semnalul de culcare pentru cei care mai sînt încă în picioare.

Zgomotele dăinuiră îndelung printre dealuri.

Cînd huruitul trenului se stinse în noapte, se făcură auzite alte zgomote. Pe undeva se hurduca agale, tărăgănat, o căruţă. Pietrele de pe drum scrîşnesc sub rafurile de fier. Se putea desluşi limpede vuietul Tîrnavei, ale cărei ape crescuseră în urma ploilor de toamnă. Rîul bolborosea mînios, făcea spume la tivul vîrtejurilor şi se năpustea pe sub cordonul sălciilor cu frunza galbenă, vuind ca nepotolita conştiinţă a pămîntului...

În curînd, tăcerea fu tulburată de un strigăt depărtat :

— Hă-ă-ă-ăi ! Hă-ă-ă-ăi !

Ciobanii încă n-au coborît în sat, la iernat: după tocmeală, ei sînt datori să ţină turma la păşune pînă dă prima zăpadă. Gospodarii au interesul ca oile să rămînă pe coastele din ce în ce mai pleşuve, cît mai mult, să culeagă şi firimiturile rămase de la ospăţul de peste vară. Frigul face să crească lîna oilor, iar pămîntul are nevoie de gunoi. Care va să zică, e bine ca păstorul să se înapoieze cît mai tîrziu acasă la iernat...

În schimb, băciţele coborîseră în sat de cîteva zile. Începuseră să deretice în casă, unde peste vară se cuibăriseră familii puioase de şoareci. Se apucaseră să văruiască şi să lipească. Este destul gunoi, care trebuie curăţat. Sătenii se uită strîmb la ele. Le dau tîrcoale. Ăştia sînt venetici, nu s-au născut în sat, ci i-au tîrît încoace ale vieţii valuri. Bordeiul în care se mută nu este al lor, îl primesc de la gospodari, ca sălaş de iarnă. Gospodarii îşi aduc ciobani din lumea largă. Unul e din Ciuc, din Ghimeş, unde primăvara întîrzie să vină, altul e de lîngă Covasna, din Vainafalău, sat de oieri vestiţi, pitit la poalele Carpaţilor. Ciobanul bun, cinstit, de încredere, care nu-i păgubeşte pe gospodari, e cunoscut peste şapte hotare. Oamenii îl caută şi-l aduc cu căruţa, ba îl mai cinstesc şi cu rachiu, nu cumva să-l răzbească frigul. Ţin sfat mare, despică firu-n patru, îl ocărăsc pe fostul cioban şi-l ridică-n slăvi pe cel nou, cu care în cele din urmă bat palma. Dar asta nu se întîmplă prea des. Pe cît e cu putinţă, satul nu schimbă ciobanii. Pentru că şi oierul ştie cine are cuvînt greu în sat, cui trebuie să-i intre în voie, înaintea cui să-şi scoată pălăria pînă la pămînt şi să nu-i zică niciodată că n-are caş ori urdă cînd trimite argatul la stînă...

Ciobanii, aduşi de pe meleaguri depărtate, trăiesc ani îndelungaţi, uneori decenii, ba cîteodată chiar şi o viaţă de om, în slujba gospodarilor din cîte-o comună. Se înfiripă adevărate dinastii de ciobani. Veneticii se schimbă cu totul, se dau după sat. De multe ori li se uită chiar şi numele adevărat. De cele mai multe ori satul îi „botează" după vreo însuşire izbitoare a lor sau după o particularitate trupească. Este unul Görbe

Pista [1], al cărui bunic a venit primul în sat. Avea acela un mers, de parcă l-ar fi strîmbat munteanul [2] de şale. Este Lőcs Jancsi [3], ale cărui picioare ar putea fi agăţate la căruţă, drept loitre. Este apoi Pici Dani [4], pe care nevastă-sa îl răsfăţa spunîndu-i „mititelul meu", şi oamenii din sat i-au trîntit în spinare diminutivul ăsta conjugal. Porecla rănise foarte mîndria păstorului. Pentru asta, Pici îşi bătu mai întîi nevasta, apoi — să tot fie vreo doi ani de-atunci — întrucît nici chiar ploaia nu-l mai putea spăla de numele acesta, îşi luă calabalîcul, şi, pe-aci ţi-e drumul ! Dar feciorii lui rămăseseră pe loc, ca păcurari la Lőcs János, la omul ăsta cu vorbă domoală şi cu priviri pătrunzătoare. Copiii ciobanilor nu merg niciodată la şcoală, dar oile le ştiu număra fără greş. Cînd îi strînge învăţătorul cu uşa, se descurcă ei cu o roată, două de caş. Ce-i trebuie şcoală unui copil de cioban ? Pe băncile şcolii, tot nu învaţă ei să citească în vuietul pămîntului, în poziţia stelelor, în bătaia vînturilor, în ciripitul păsărilor...

...Păstorii aceştia, deţinători ai unei ciudate ştiinţe, oameni ca alde Lőcs János şi Görbe Pista, sînt cei care-şi pun întrebări şi îşi răspund unii altora în serile nespus de triste ale toamnei, în nesfîrşita linişte aşternută sub stele...

Ilona ar sta o veşnicie cu ochii pierduţi în seara voalată de toamnă şi ar privi la cerul plin de stele. Nu i s-ar urî niciodată ascultînd tăcerea care se dă huţa ca într-un leagăn nevăzut, atîrnat între dealuri...

Bărbatul horcăi. Tocmai atunci zbură peste vale şi strigătul ciobanului, care îl trezi din somn. Aerul rece se strecură sub ţol şi îl pipăi pe la şale şi pe la picioare. Se ghemui, străduindu-se să se înfăşoare şi mai bine în ţol, în timp ce cu un gest obişnuit, întinse mîna în patul celălalt, unde trebuia să fie capul nevestei sale.

Abia acum căscă ochii cu adevărat. Ce dracul ? Unde-a dispărut femeia ? În zadar pipăi, în zadar bîjbîi, patul era gol, pe pernă nu simţea şuviţele mătăsoase

[1] Görbe înseamnă strîmb.
[2] Vînt periodic în depresiunile subcarpatice.
[3] Lőcs înseamnă loitre.
[4] Pici înseamnă mititel.

de păr. Parcă i-ar fi turnat cineva o găleată cu apă rece în cap. Se ridică în capul oaselor și se frecă la ochi, încercînd să desluşească ceva prin întuneric.

Fereastra care dădea spre rîu era deschisă. Pe acolo năvălise înăuntru aerul rece, jilav. Mai mult ghici decît văzu scaunul tras lîngă fereastră, pe care stătea Ilona în genunchi, cu coatele sprijinite pe pervaz. Stătea nemişcată, gîrbovită, cu capul plecat ca un semn de întrebare, şi nu se clinti nici atunci cînd sforăitul tot mai adînc al soţului ei se întrerupse, ca retezat. Era desculţă, într-o cămaşă lungă, albă.

— Ilona ! rosti încet Faggyas János.

Femeia tresări şi se întoarse.

Nu cumva voia tocmai să iasă pe fereastră, tiptil, ca să nu prindă de veste soţul ei ? Pe Faggyas îl cuprinse mînia şi vru să sară, să sfîşie mogîldeaţa albă, ca de ceaţă... Dar nu, asta nu-i cu putinţă, doar e dezbrăcată.

— Ce-i cu tine ? o întrebă el sec, aspru.

— Nimica.

— Ce priveghezi la fereastră, ca o cucuvaie ?

— Mă uit şi eu...

— La ce dracu te uiţi ?

— La nimica... Mă uit şi eu aşa...

Ilona simţi cum un fior îi străbate trupul fierbinte. Abia acum îşi dădu seama că o cam pătrunsese frigul. Adevărat : la ce se uită ea ? Ce ascultă ? Nimic. Dacă ar vedea-o cineva, i-ar merge vestea că-i lunatică...

— Ai auzit ceva ? o descusu bănuitor soţul ei.

— Nu, nimica.

El urmă cu glas morocănos, necăjit :

— Atunci, închide odată fereastra aceea !

Tulburată în gîndurile sale, femeia vorbea parcă prin somn.

— Fereastra ?

— Vezi bine ! Ce-i cu tine ?

— Da. Fereastra, răspunse ea supusă.

— S-o făcut un frig înlăuntru, de-ţi înţepenesc picioarele.

— Da... Vezi bine... Îi frig...

Omul, smuls din somn, judeca limpede acum. Ce să fi căutat nevastă-sa la fereastră, dacă nu voia să fugă ?

Se treziră în el tot felul de bănuieli. Își aduse aminte, ca din senin, și de cizme. Se mînie. Noaptea, pe întuneric, în liniște izbucnește și focul mîniei.

— Ia ascultă, ce-i cu... asta...

Îl înecă tusea. Îi venea greu să-și spună gîndul.

Genunchii femeii alunecară de pe scaun. Se întoarse cu tot trupul în direcția glasului.

— Iar ți-o băgat cineva vreo prostie în cap, făcu ea oftînd.

— E adevărat, sau nu? Vreau să știu! își înăspri bărbatul glasul.

— Ce?

— Că o cumpărat cizme. Îi adevărat?

— Cine-o cumpărat cizme? Ce cizme? sări ea.

Hotărîrea din glasul ei îl sili să dea înapoi.

— Ori te pomenești că tu le-ai cumpărat? întrebă Faggyas și înghiți în sec.

— Macar de-aș fi putut cumpăra!

— Atunci, n-ai cumpărat?

— Da de unde?! Cu ce?

— Așadar, nu-i adevărat?

— Macar de-ar fi!

Ilona răspundea cu un calm neclintit, cu un glas nepăsător, cam plictisit, întocmai așa cum făcuse și Faggyas János după amiază, cînd îl luaseră femeile la întrebări.

Bărbatul șopti, ca pentru sine:

— Pesemne că te-ai bucura dacă i-ar cumpăra cineva cizme...

— Sigur că m-aș bucura! Atunci n-ar mai tuși copilul.

Faggyas se sperie.

— D-apoi tușește?

— Nici macar nu tușește; latră, nu altceva!

— Tu! Nu cumva să pățească ceva copilul cela!

— Tare mai tușește...

În bezna din care abia se desprindeau contururile obiectelor, bărbatul se întoarse spre patul în care copiii dormeau de-a valma. El însuși înjghebase patul, din niște scînduri vechi... Pînă acum nici nu băgase de seamă că pe Jancsika l-ar chinui tusea...

Și soțul și soția tăcură îndelung. Cine știe la ce se gîndeau în clipele acestea? Și, ca și cum ar fi vrut să întărească spusele femeii sau ca și cum cuvintele Ilonei ar fi fost înzestrate cu o magică putere vrăjitorească, între prichindeii culcați în pat se stîrni tusea.

Ilona oftă adînc, din greu, ca atunci cînd omul se zbate zadarnic să arunce piatra de moară care-i apasă inima cu toată greutatea.

Faggyas mormăi încet:

— Închide fereastra și hai de te culcă. Ce ți-o cășunat? Ce-ai pățit? De ce-ai deschis fereastra? Ai vrut poate să fugi? Nu, asta nu se poate, că doară n-ai nici rochie pe tine, cugeta, fără a-și da seama că rostește cuvintele cu jumătate de glas, trădîndu-și astfel gîndurile tainice. Uite, picioarele ți-s gheață. Atîta ar mai lipsi, să pățești și tu ceva... Ție nu ți-i îngăduit să fii bolnavă. Ce s-ar alege atunci de copii? Da ce cătai tu acolo, la fereastră? reveni el la întrebarea de mai înainte. Ciudat, tare ciudat! Nu pricep, și pace! Tăte muierile-s nebune. Omul nu poate ști niciodată ce vă umblă prin cap. Da grăiește odată! Nu spui? ridică ei vocea, mînios.

— Ce să spun? Nimica...

— Și chiar nu i-o cumpărat nimeni cizme copilului?

Prin întuneric se văzu, abia ghicit, cum femeia scutura din cap că nu. Ilona nu răspunse. Nu-i ardea de vorbă. Nici măcar să-și domolească soțul nu se mai străduia. Pe Faggyas János îl joacă pe degete cum îi place. Iar de gura satului nu-i pasă.

— Bine-bine. Hai odată încoace, încălzește-te, sloi de gheață ce ești, spuse el făcîndu-i loc.

În ograda lui Galambos Ádám împroșcau printre crăpăturile dintre scîndurile de la poarta șurii suliițe ascuțite de lumină, deși înăuntru nu ardea decît flăcăruia unei lămpi mici, de gaz, cu sticlă de cinci. Șura înaltă, plină de pînze de păianjen, vuia de hărmălaie și de rîsete. Pănușile uscate prinse în cosițele mătăsoase ale fetelor atîrnau ca niște podoabe, iar uriașii știuleți galbeni zburau amenințător pe deasupra capetelor. Două fete, rezemate spate-n spate, își legănau

trupul înainte și-napoi și încercau un cîntec oarecare. Se întrerupeau mereu, apoi o luau iar de la început.

Bătrînul Kristóf se strecurase adineauri afară din șură, iar cînd reveni se proțăpi în mijlocul celor așezați în cerc (picioarele i se afundară pînă la genunchi în pănușile jilave, cu miros de lapte, strînse grămadă) și ridică semnificativ arătătorul.

— Tăcere ! Ia ascultați !

Se străduia el însuși să facă o mutră atentă. Un tînăr își vedea mai departe de vorbă. Bătrînul se înfurie, apucă un știulete și-l aruncă în el.

— N-auzi, mă ? Sau vrei să-ți amuțesc trîmbița pe veci ?

Cu chiu, cu vai, se făcu liniște, și se auzi ceea ce socotea bătrînul ca fiind atît de însemnat încît trebuia să le atragă atenția și celorlalți. În înaltul tăriei, treceau cocorii. Se îndreptau spre meleagurile depărtate de la miazăzi și trimiteau de după perdeaua groasă a norilor un mesaj tainic, asemenea vaierului amar al unei inimi copleșite de durere. Țipetele lor păreau a răzbi cînd de departe, abia-abia auzite, cînd mai de aproape, parcă drept de deasupra capetelor lor.

Cineva oftă visător :

— S-or așternut la drum și cocorii... Noapte de noapte-i aud cum își iau rămas bun...

— Pe dracu, ăsta nu-i rămas bun ! trînti o voce nesuferită. Se cheamă unii pe alții. Cine-o văzut cum se adună cocorii ? Începe unul să se tînguiască, pe ăsta îl aude altul, i se alătură, după aceea se vaită doi, apoi trei, pînă se strîng mulți laolaltă, apoi se așternlaldrum...

Nu-i om pe lume care să poate pricepe limba păsărilor. Își iau oare rămas bun pelerinii înălțimilor de la meleagurile natale, de la fericirea însorită, de la plaiurile care se zbat în ghearele gîituitoare ale agoniei, sau se cheamă într-adevăr unii pe alții — cine-ar putea ști ?...

Plecarea cocorilor e cea mai dureroasă. Dintre păsările călătoare, ei se așternlaldrum cel mai tîrziu. Parcă ar fi ariergarda celor care simțind apropierea iernii aspre pornesc în bejenie, umplînd cu vaierul lor noaptea moartă, mută, meleagurile care se pregătesc

pentru somnul de peste iarnă. După plecarea cocorilor, nu mai urmează decît gerul încremenit peste sat și cătușele înghețului.

Era spre miezul nopții. În șura lui Galambos Ádám mai rămăsese puțin porumb nedesfăcat. Cel adus azi de pe cîmp fusese despuiat chiar în seara asta de pănușile cu miros de lapte. Într-un ungher aerisit al șurii strălucește galben o grămadă mare de știuleți; parcă ar fi aur. Cîte o mînă harnică mai scotocește printre pănușile umede, și dacă dă peste vreun știulete uitat îl desface frumușel și — cu o mișcare leneșă, nepăsătoare — îl azvîrle în grămadă, peste ceilalți.

— Du-te, adă niște mere! spuse Galambos, și azvîrli legătura de chei, cu un gest larg, spre Kristóf Kati. Omul nu rostise, poate, în seara asta nici măcar cinci vorbe. Dar, într-ascuns, printre gene, era tot timpul cu ochii la Kati și uneori rămînea îndelung cu privirile la ea. Cheile căzură lîngă fată, care ședea cu picioarele întinse. Ea tresări. Fața i se îmbujoră.

Ceilalți își pironiră privirile pe fată, care roșea încurcată, și vorba se curmă. Unii tușeau cu înțeles.

Kati nu îndrăznea să se uite în ochii oamenilor. De rușine, inima îi zvîcnea în gît. Șopti ca pentru sine:

— Ce știu eu unde îi merele?! Le-a aduce lelea, și arătă din cap către bătrîna Porkoláb. Dumneaei știe mai bine rostul casei.

Fata încercă să se pitească după taică-său. Asta atrase și mai mult atenția asupra ei. Satul vede. Satul toate le află, adulmecă totul. Satul, uriașul ăsta cu o mie de ochi, vede și în inimi, surprinde orice taină ascunsă.

Ilona nu mai pusese de mult piciorul în casa lui Galambos. Se străduia să îndure cu dîrzenie, mîndră și cu capul sus, cele întîmplate. Dar maică-sa era aici. Bătrîna rezista cu încăpățînare, se ținea scai, nu voia să știe de nimic. Își purta cu stăruință bătălia ei cu grosolăniile lui Galambos. N-avea decît să-i încuie Galambos ușa în nas, să-i dea de înțeles într-o sută de feluri că poate să se ducă dracului pentru că n-are nici o trebuință de serviciile ei: ea venea mereu, îi făcea servicii, îi rînjea cu gura ei știrbă, de parcă n-ar fi băgat

de seamă nimic. Cu toate că abia se mai alegea cu vreun folos de pe urma vizitelor ei. Putea mînca și bea cel mult atunci cînd și alții mîncau și beau în jurul lui Galambos Ádám.

Era cu neputință să nu se bage de seamă și la desfăcatul porumbului că firele care o legau pe lelea Porkoláb de casa lui Galambos Ádám se rup. Astă-seară, bătrîna nu-și mai vîra nasul în toate, nu mai forfotea, nu mai era grijulie — ca și cum ea ar fi fost stăpîna casei — față de oamenii veniți la desfăcat. Ședea locului, mai la o parte, ca o cloșcă răbdătoare, și smulgea în tăcere pănușile de pe știuleții de porumb. În schimb urmărea cu priviri vulturești fiecare mișcare a găzdoiului și o privea într-una pe Kristóf Kati, vrînd s-o ia parcă în vîrful furcii. Oamenii nici nu băgaseră de seamă că și dumneaei e colea, printre cei veniți la desfăcat. O văzură abia cînd Kristóf Kati rosti cuvintele de adineauri, și ea se porni să cîrîie cu venin :

— Du-te numa, o dată ce te trimete ! Cînd mă trimetea pe mine, eu mă duceam ! Da pesemne că de la o vreme, tu ai ajuns fată la tăte în casa asta, așa că du-te numa și fă treaba ! Eu nu pot ști unde-și ține Galambos Ádám merele, mie în zădar îmi scoate vorbe satul ! Da tu, tu știi ! Du-te dară !

Privirile celor de față se împleteau și se înnodau în lumina lămpii. Ochii se căutau, se întrebau și-și răspundeau fără cuvinte. Ia te uită, aici se petrec lucruri din cale-afară de interesante. Abia acum prindeau ei firul. Ciuliră urechile. La vorbele bătrînei, unii nu se putură ține să nu chicotească, alții își dreseră doar glasul.

Găzdoiul îi făcu semn fetei, cu un gest liniștit, cumpănit. Pe el nu-l tulburau cîtuși de puțin nici zîmbetele înflorite pe fețe, nici tusea, nici chicotelile.

— Lasă, că-ți arăt eu, spuse Galambos sculîndu-se de pe scăunelul cu trei picioare, care se înfipseseră adînc în pămînt de cît șezuse pe el, hai, că-ți arăt eu unde sînt, se oferi el.

— Da eu nu mă duc ! se împotrivi Kati, îmbufnată.

— Ia te uită ! tresări Galambos.

O femeie voi să-i fie pe plac găzdoiului :

— Du-te fuga, tu, o dată ce te trimete !

— În casă străină mi-i frică, nu mă duc !

— Ţi-am spus doară că te însoţesc eu, se oferi iar Galambos.

— Da mie şi cu dumneata mi-i frică.

Găzdoiul însă nu se lăsă. Fata se ascunsese în spatele bătrînului. Galambos o prinse de braţul pe care mîneca bluzei sta întinsă, aproape să plesnească, şi o smuci. Kati se dovedi însă puternică. Nici nu se clinti. Se proptise bine pe picioare. Galambos o zgîlţîia, o smucea, o îndemna, rîzînd. Cît pe ce să-l doboare pe bătrînul Kristóf, care ar fi dat mult să se strecoare dintre ei. Kati se ţinea de el, speriată.

O femeie făcu şiret cu ochiul şi tăbărî cu gura pe fată, care se codea :

— Tu nebună ! Agaţă-te ! Că doară dumnealui n-are nevastă ! Dumnealui îi holtei ! Lasă-l să-ţi arate ! Of, voi fetele din ziua de azi ! Ei, de-aş mai fi eu fată încă o dată !... Eu l-aş lăsa să-mi arate !

Se auziră hohote puternice de rîs, trosnind ca vreascurile uscate, cînd iau foc.

O alta :

— Bineînţeles că-i holtei !

— Lasă-l, tu, să-ţi arate !

Kati se ţinea de taică-său. Obrajii îi ardeau, părul i se zburlise şi trebuia să-şi mai potrivească şi fusta. De ruşine, trupul i se încinsese ca un cuptor. Totuşi, se proptea zdravăn pe picioare, zadarnic o smucea Galambos cu tot mai multă putere.

Albert nu e printre cei ce desfacă porumbul. Kati era furioasă şi îl mustra în sinea ei : de ce n-a venit ? Că dacă Györke Albert ar fi venit, Kati n-ar fi acum într-o situaţie atît de chinuitoare, ar avea cine s-o însoţească pînă în casă.

Nu se ridică nimeni în apărarea fetei, care gîfîia şi se zbătea, ca o pasăre speriată. Bătrînul se străduia să scape din încurcătura asta şi încetul cu încetul se trăgea mai la o parte. Ce-i drept, picioarele ei îndărătnic înţepenite nu slăbeau, dar talpa luneca, în timp ce Galambos o trăgea spre ieşire, cu tot mai multă îndîrjire, cît pe ce s-o scoată de-a binelea afară... Ceilalţi

îl încurajau, îl aprobau, îl întăriau. Să se ducă odată Kristóf Kati, că doar e fată mare acum, iar Galambos Ádám e holtei. De ce s-ar teme? O fulgerau ochi haini. În privirile lor ardea o mulțumire răutăcioasă. O îneca plînsul. În poarta șurii, Kati își propti picioarele în prag. Aci, încordarea lui Galambos deveni zadarnică, iar fata încercă furioasă, burzuluită, să-și smulgă brațul din strînsoarea degetelor lui. Degetele acestea erau atît de strîns încleștate, încît mîna îi amorțise cu desăvîrșire.

Doi ochi aprigi pîndeau, cu veninoasă invidie și cu răsuflarea tăiată deznodămîntul acestei lupte; ochii bătrînei Porkoláb. Ca nu cumva pînă la urmă Galambos să izbutească, totuși s-o tîrască pe fată afară din șură, lelea Porkoláb se ridică în picioare:

— D-apoi, văd că tot eu trebuie să mă duc să-i arăt fetei unde-s merele, zise aplecîndu-se și ridicînd de pe jos mănunchiul de chei uitat.

Cu cîteva săptămîni mai înainte, lelea Porkoláb dăduse ajutor și la culesul merelor. O parte din fructe fuseseră culese cu mîna și puse cu grijă la iernat, așternîndu-li-se un pat de paie, ca să nu degere. Merele acestea fuseseră culese cu atîta băgare de seamă, încît pînă și bura de pe ele rămăsese neatinsă.

Bătrîna se apropie de cei doi, strîngînd în mînă mănunchiul de chei reci. Kristóf Kati n-o luă în seamă. Nu se duce ea nici cu lelea Porkoláb. Nu se lasă nici moartă! Ce-ar zice Györke Albert dacă ar auzi că Kristóf Kati se duce în puterea nopții după mere, în casa lui Galambos?!

Gîfîind și înăbușindu-se, găzdoiul tăbărî cu și mai multă întărîtare asupra fetei. Asta era o joacă pentru el. O joacă amețitoare, plină de farmec, care-i biciuia sîngele. Nu se gîndea că oamenii îl privesc, nu-i păsa lui ce gîndesc ei, și nici că vor cleveti că acum, în pragul bătrînețiii, se ține de asemenea năzbîtii.

El e liber, n-are de dat socoteală nimănui! De pulpana hainei lui nu se agață nici o mînă de femeie geloasă. Face ce vrea. Iar el vrea să se joace cu Kristóf Kati. Ce-i pasă lui de părerea satului?! Se înfierbîntase cu totul, nu-și mai încăpea în piele...

Cel mai asurzitor rîdea însuşi bătrînul, badea Kristóf Jancsi ; îi dăduseră chiar şi lacrimile, care îi curgeau pe obrajii uscaţi, plini de zbîrcituri. Pentru el nu poate fi decît bine dacă pe un gospodar atît de avut, cu atît de mare vază, îl apucă pofta să se hîrjonească cu Kati în văzul lumii. În mintea bătrînului se contura desluşit dorinţa ca fiică-sa, Kati, să spele, să deretice, să gătească pentru acest flăcău tomnatic, acest găzdoi mare, sterp, fără nevastă. Ăsta zic şi eu trai pe vătrai ! Atunci n-ar mai trebui să-şi asculte cît e ziulica ghiorăitul maţelor şi să viseze, ghemuit lîngă vatră, la fasole cu carne afumată.

Aha ! Moşneagul începu să se dumerească de ce nu-l zoreşte Galambos cu răscumpărarea potirului, de ce nu-i reţine simbria în contul sumei împrumutate şi se poartă ca şi cum ar fi uitat de datorie.

Numai de n-ar fi atît de toantă fata asta !

O îndemnă şi el :

— Chiar aşa. De ce nu te-ai duce ? Că doară găzdoiul n-o muşcat încă pe nimeni !

Crăpînd de necaz, Kati îi aruncă o privire mînioasă, care-l făcu să-şi înghită vorba. Bătrînul se întoarse într-o parte şi începu să tuşească.

— De unde ştii că nu muşcă ? Pe dumneata nu te-or chemat niciodată să fii martor ! îi răspunse o femeie cu limba ascuţită.

Intervenţia bătrînei Porkoláb tulbură jocul. Se uita cu ochii ei negri de prepelicar cînd spre Galambos, cînd spre Kristóf Kati, care se trăgea înapoi cu duşmănie, parcă le-ar fi citit de pe acum în cărţile ascunse. Fără să mai stea pe gînduri, luă lampa de gaz din cui şi se răsti la fată cu aspră mustrare în glas :

— Hai dară, să-ţi arăt ! Macar că, aşa cum te văd, ai putea nimeri şi singură. Ai făcut ochi, sufleţelule !

Şi porni înainte, cu lampa în mîna-i tremurîndă.

Kati şovăia. Îşi potrivi hainele. Îşi scoase din păr pieptenele îndoit, apoi şi-l înfipse la loc. Ce-ar putea spune lumea despre ea dacă va coborî într-adevăr după mere, aşa, la lumina lămpii, împreună cu lelea Porkoláb ? Porni şi ea, aplecată înainte, cu ochii la pietrele perfide, ca nu cumva să se împiedice.

Galambos, însă, ieşi şi se luă după ele. Nici o forţă pe lume nu l-ar fi putut ţine pe loc !

O parte din îmbelşugata recoltă de mere fusese îngrămădită în pivniţă, pe nişte rafturi înalte. Deasupra se rînduiau fructele cu pieliţa roşie, culese cu mare grijă, cu mîna. Aci îşi aveau locul ionatanele cu aromă plăcută, iar mai jos se înşiruiau fructele care neputînd fi culese cu mîna au fost scuturate, sau bătute cu prăjina. Erau mai ales batule — atît de multe, încît grija depozitării lor îl făcuse pe găzdoi să se scarpine în cap. Din acestea face rachiu.

Intrînd în pivniţă, femeile simţiră o mireasmă plăcută. Domnea mai ales aroma puternică a ponicelor. Lui Galambos îi era tare drag soiul ăsta ; dădea rod bogat.

Bătrîna Porkoláb ştia să-i facă pe plac găzdoiului. Şi de data asta, se repezi la merele proaste de pe rafturile de jos, şi începu să le aleagă cu mişcări repezi. Kati prinse de veste că bătrîna îi aruncă în şorţ numai din cele stricate. Îi scăpă de pe buze întrebarea :

— Chiar acelea ? De ce chiar acelea ?

— Trebuie să le-alegem... făcu lelea Porkoláb.

— Să alegem ! Da din cele mai frumoase !

— Cum să nu ?! Lasă, că or fi bune şi cele urîte ! îi aruncă ea peste umăr.

Fata se înălţă pe vîrful picioarelor, întinse gîtul, încercă să ajungă cu privirea la rafturile cele mai înalte. Trase în piept, adînc, mireasma îmbătătoare a merelor, care îi amintea de agonia livezilor din ultimele zile de vară.

— De ce nu iei de-aici ? mai întrebă ea, şi arătă spre rafturile de deasupra.

— Dare-ar buba rea în maţele lor ! Mîndreţe de mere... Cum să nu ?!

— Oamenii merită bătăr atîta lucru dacă tot fac o treabă neplătită, îşi dădu fata cu părerea. Sau de-acolo, ia, dintr-acelea ponice, făcu ea descoperind şi raftul separat.

— Ce ? Ponice ? Asta-i bună !

— Eu le-aş da din cele frumoase, stăruia Kati.

— Le-ai da tu... Tu eşti darnică... Am văzut eu că şi cu găzdoiul eşti darnică tu... Am văzut... Da găzdoiul n-ar da din cele frumoase !

Aluzia o izbi drept în inimă. Tăcu, se aprinse ca focul la faţă, îşi muşcă buzele subţiri şi îi aruncă bătrînei, care alegea mai departe merele, o privire înţepătoare, pătrunzătoare. În tulburarea ei, adăugă :

— Eu una n-aş fi aşa zgîrcită, de-aş avea atîtea.

Ostenit de vînzoleala de mai adineauri, Galambos rămăsese în urmă şi ţinea lampa. Acum căpătă glas :

— Cine-i zgîrcit, tu ?

Bătrîna se întoarse provocatoare spre Galambos şi şuieră cu voce joasă, ca un şarpe veninos, în întunericul din pivniţă :

— De dumneata zice broasca asta că eşti zgîrcit...

Răsuflînd greoi, bărbatul se apropie de rafturile încărcate cu fructe, luă cîteva mere, le cercetă în lumina galbenă a lămpii, apoi se răsti la lelea Porkoláb, căreia nu-i putea ierta că se oferise s-o însoţească pe Kati.

— De ce nu le duci oamenilor dintr-acelea frumoase ? Are dreptate Kati ! Merită !

Bătrîna dădu înapoi :

— Din partea mea, fie şi din cele frumoase ! Nu pentru mine am vrut eu să le cruţ ! Că nu dau de la mine. Le duc din cele culese cu mîna, dacă zici dumneata !

Şi se întinse spre raftul cel mai de sus. Vorbele găzdoiului o dureau. Broasca asta, firoscoasa asta, floarea asta preafrumoasă, mîndreţea asta de poamă bună, îl joacă pe bărbat pe degete. Ia seama, Galambos ! O să vezi tu că strugurii sînt şi acri !

Dracul ştie ce-i veni lui Galambos, apucă mînios braţul întins în sus al bătrînei şi-o împinse de lîngă rafturile cu mere.

— Nu duce dumneata de nici un fel ! Nu-i nevoie ! Pune-ţi în şorţ, tu Kati, dintr-acelea frumoase, dintr-acelea care-s mai frumoase ! Dă-le la oameni să mînce. Să nu zică nimeni că-s zgîrcit !

Ar fi avut poftă să trîntească lampa, care ardea sfîrîind, în capul îmbrobodit cu basma neagră al bătrînei. Bine mai potrivise lucrurile vrăjitoarea asta bătrînă, cu ochi pătrunzători, fără astîmpăr, ca să aducă şi lu-

mină cu ei, nu cumva să se poată atinge Galambos în întuneric de fată. Asta din cauza Ilonei și din dorința bătrînei de a rămîne și pe mai departe stăpînă în gospodăria lui Galambos. Dar cu asta s-a terminat. Chiar dacă pustiul serilor de toamnă, care te face să dîrdîi, îl apasă uneori cu o înăbușitoare greutate, el e hotărît să termine cu tot ce-a fost. Îndeosebi cînd îl scot din sărite uneltirile perfide ale bătrînei. Simte el de multe ori lipsa Ilonei, dar nu i-ar mai deschide ușa, pentru nimic în lume.

Ieșiră din pivniță fără a mai deschide gura, tăcuți, ca după mort. În frunte mergea Ielea Porkoláb, ducînd în șorț merele stricate, pe cale de a putrezi, după ea Kristóf Kati, ducînd în poală fructele frumoase, strălucitoare, și la urmă Galambos Ádám, care privea scrutător înainte, în lumina supărătoare a lămpii. Bătrîna se întoarse cu neruşinare și așteptă pînă cînd găzdoiul învîrti cheia în broască. Apoi, lui Galambos îi dădu ceva prin minte și urcă grăbit, cu lampa aprinsă, în casă. Bîjbîind prin beznă ca două umbre răsărite din pămînt, cele două femei nimeriră înapoi în șură.

Lelea Porkoláb stătea ca pe ghimpi : ce-o fi căutînd găzdoiul, în odaia cu dușumele șubrede ? Se uitase în urmă și văzuse că lumina firavă se plimba nesigură pe fereastră. Galambos Ádám căuta sticla de rachiu și paharele de vin. Una ca asta nu s-a mai pomenit : să-i îmbie pe oameni cu rachiu, la desfăcat de porumb ! Galambos e cel dintîi căruia i-a dat prin minte așa ceva. Găzdoiul știa că pe bătrînul Kristóf Jancsi l-ar putea ademeni, cu o duşcă de rachiu, chiar și în sicriu. Voia să fie pe placul bătrînului, pentru că tot îi mai răsunau în urechi vorbele părtinitoare : „Chiar așa. De ce nu te-ai duce ? Că doară găzdoiul n-o muşcat încă pe nimeni !" Moșneagul are mai multă minte decît fiică-sa și vede mai departe de vîrful nasului ; se vede că dumnealui știe ce-i viața. Dacă-i intră în voie, badea Jancsi va fi omul lui. Paharul poate aștepta în ladă, nu face picioare, de ce să-l bată la cap pe moșneag cu stingerea datoriei ? O să plătească el datoria în rate, cum va putea. Galambos nu-l zorește, nu-l strînge cu ușa, cum fac de obicei cămătarii. Las' să plătească badea Jancsi cînd poate. Și

dacă nu va fi în stare să plătească nicidecum ? Dacă prețiosul pahar va rămîne pe veci între scîndurile cu miros de mucegai ale lăzii lui Galambos Ádám ?...

Gîndul ăsta făcu să-i năvălească în tot trupul un val de fierbințeală. Se opri locului. Sticla lămpii clănțănea ușor ; îi tremura mîna. Își netezi fruntea palidă. Cît o fi prețuind oare paharul ? De la derbedeul acela pe care îl adusese atunci noaptea, cu căruța, nu aflase nimic. Tare rău îi mai părea de osteneală ! Se alesese doar cu noi frămîntări.

Era încredințat că potirul are o valoare nemaipomenită. Gîndul acesta ajunsese să nu-l mai slăbească o clipă. Umbla prin odaie cu pașii lui greoi, uitînd de ce anume venise în casă... Și totuși, comoara cea mare nu-i paharul de aur, ci fetișcana aceea, care-i scapă printre degete.

În seara asta, badea Kristóf Jancsi bău atîta rachiu, încît la plecare nimeri cu capul în stîlpul porții, apoi, pe uliță, se pomeni de cîteva ori cu un picior în șanț. Cînd Kati îl apucă de braț, ca să-i ajute să meargă drept, bătrînului începură să-i curgă vorbele ca apa unui rîu la viitura de primăvară. Se oprea la tot pasul și, însoțindu-și vorbele — pentru a le da greutate — cu gesturi largi, turna în fraze întortocheate laude la adresa lui Galambos Ádám. Găzdoiul ăsta e ca untul : l-ai putea unge pe pîine. Are o inimă de aur. O învăța cum trebuie să vorbească cu Galambos. La întrebări trebuie să răspundă cuviincios, cu respect, supusă, pentru că găzdoii prețuiesc numai pe aceia dintre nevoiași care le fac voia, în care nu s-a stins bunăcuviința. Ei nu-i este îngăduit să fie trufașă, încăpățînată, fudulă, nesuferită, pentru că prin asemenea purtare nesăbuită nu-și dăunează numai ei înșiși. Nazurile și semeția ei înrîuresc viața întregii familii (prin familie, bătrînul se subînțelegea pe sine însuși). Trăncăni vrute și nevrute, ajungînd în cele din urmă la ale gătitului : cum se frămîntă și se bagă în cuptor aluatul de pîine, cum se face rîntașul, cum se sărează varza, ca să se mureze bine. Apoi își struni glasul, se aplecă, duhnind a rachiu, la urechea fetei și o descusu în șoaptă dacă nu știe vreo vrajă cu care să-i ia mințile armăsarului ăstuia bătrîn, singuratic. Auzise el că se obișnuiește să se pună ceva în aluat, și bărbatul

îndrăgostit își pierde mințile pentru vecie... Dacă s-ar întîmpla... dacă ar chema-o cumva găzdoiul pe Kristóf Kati, să-i coacă pîine... Hei, de n-ar fi răpus-o moartea pe maică-sa ! Acum ar învăța-o ea pe Kati tot soiul de hocus-pocusuri ! Că tot așa a căzut cîndva în laț și badea Jancsi. Asta o știe el fără umbră de îndoială !

Bătrînul începu să vorbească despre răposată și fu cît pe ce să-l înece plînsul. Din fericire, înainte ca durerea asta sfîșietoare să se fi prefăcut în lacrimi ajunseră acasă.

Kati tăcu înțelegătoare și luă act, iertătoare, de faptul că tatăl ei a tras la măsea mai mult decît ar fi fost îngăduit. Nu el era vinovat, gîndea ea, ci Galambos. Porcul acela l-a îmbătat !

Strașnic i s-a înfierbîntat sîngele în vine lui Kristóf Vencel cînd a aflat cele întîmplate la Galambos Ádám, la desfăcatul porumbului. Omul scrîșnea din dinți și privea țintă în gol, palid ca un mort. Pînă la urmă, strînse pumnii, izbi aprig aerul cu ei și alergă, ca o jivină hăituită, la frate-său, la Kálmán. De cînd aflase că potirul e amanetat, se ducea mereu la Kálmán acasă.

Ajunsese în ograda sărăcăcioasă, nebrăzdată de urme de roți, părăginită, a fratelui său, și fiara întărîtată din el tot nu se potolise. Părul îi crescuse lung. Așa, părea și mai argintiu. Brazdele tot mai adînci din jurul gurii îi dădeau o expresie aspră, întunecată. În ochi îi scăpăra o mînie cumplită și în zadar căuta el cu privirea, prin odaie, un punct pe care să afle odihnă. Asemenea punct nu exista nicăieri în lumea asta largă...

Kálmán pusese stăpînire pe una din încăperile casei, unde cioplea și dăltuia. De cum termina cu muncile cîmpului și nu mai avea ce căuta pe hotar, în loc să tragă nesfîrșite aghioase, Kálmán, om așezat și domol la vorbă, se străduia să-și caute o treabă care să aducă uneori și cîte un leu, doi în casă. Era cu adevărat meșter la toate, ceea ce nu însemna o raritate în satele pitite în sînul văilor. Sfredelea și cioplea de dimineață pînă seara. Rindeaua și cuțitoaia n-aveau o clipă de răgaz în mîinile lui. Între timp fluiera, privind printre gene, adîncit în gînduri. Cînd se străduia să potrivească bucățile de lemn proaspăt cioplite, se transfigura cu totul.

Zadarnic îi vorbeai atunci ; nu răspundea. Cel mult își ieșea din sărite că e stînjenit. Părea să uite cu desăvîrșire de lume și de tot ce se întîmplă în jurul lui. Munca aceasta îi subjuga întreaga făptură. Era o adevărată odihnă pentru el.

Dar nopțile era cu totul altul ! Seara, de îndată ce se vîra sub țol, își ațintea privirea în beznă, cuprins de un neastîmpăr ciudat : nu-l lăsau să se odihnească proiectele, combinațiile, se gîndea cum avea să cioplească el ba una, ba alta, cum avea să dreagă o obadă pentru un vecin, să peticească un butoi de vin pentru un găzdoi sau să înjghebeze niște jucării cu zurgălăi, pe care i le comandase popa de Crăciun pentru prichindelul lui. Noaptea, năzuințele și nălucirile lui Kálmán își deschideau larg aripile... Din roboteala asta a lui, picau în casă niscaiva bănuți... În nădejdea gologanilor care intrau săltînd peste prag, nevastă-sa avea un extraordinar respect pentru felul acesta al lui Kálmán de a-și petrece timpul toamna și iarna. Veghea să nu fie tulburat în îndeletnicirile lui.

Acum, cînd frate-său se arătă pe neașteptate, omul tocmai croia niște obezi din scînduri groase, late, nedate la rindea. Era absorbit cu totul de ceea ce făcea. Lîngă el zăcea cuțitoaia, cu tăișul bine ascuțit. Schițase mai întîi toată roata, în mărime naturală, pe o coală de hîrtie de împachetat. Hîrtia de ambalaj provenea din patru pungi de făină, de cîte zece kilograme fiecare. Adesea, slujnica popii și doamna învățătoare își băteau capul încercînd să ghicească pentru ce-o fi cerînd Kristóf Kálmán toate pungile de făină. Nu cumva îi lipsește și lui vreo doagă, ca lui Vencel ?

Kálmán recunoscu vocea fratelui său, tremurînd de o mînie abia reținută, în timp ce-i punea întrebări femeii.

— Dumnezăii ei de treabă ! Bună vreme și-o mai găsit și ăsta să mă cinstească cu vizita lui ! bombăni el pe sub nasul borcănat. Se încruntă și pocni din degete, scos din răbdări. Tocma cînd are omul mai mult de lucru ! Îndată începe să mă descoasă : „Pentru cine le faci și cît îți plătește pe ele ?..."

Vencel trebuie să le știe pe toate, de-a fir a păr, de parcă i-ar fi tutore. Se informează cînd îi plătește omul,

sau dacă nu cumva i-a şi plătit ! Dacă da, atunci — tu ai bani, frate, dă-mi cu împrumut atîta şi-atîta. Dacă plăteşte mai tîrziu — cel puţin îmi vei putea împrumuta atunci, că tocmai atunci o să am nevoie de ceva bani. Întotdeauna, Vencel avea nevoie de bani tocmai atunci cînd i se plătea lui Kálmán. Pe cel mai tînăr dintre Kristófi nu-l lăsa inima să-l refuze pe frate-său. Cu atît mai vîrtos avea de furcă cu femeia, pentru sumele pe care i le împrumuta. Zadarnic îi explica el că Vencel are familie numeroasă şi că pe umerii lui apasă multe griji. Cînd din cauza sumelor date lui Vencel izbucnea vrajba între soţ şi soţie, Kálmán îi spunea fratelui său pur şi simplu că banii sînt la Amáli, el n-are nici o leţcaie. Ca dovadă, îşi întorcea buzunarele pe dos. Văzînd asta, Vencel se scărpina indispus după ureche şi se strîmba în semn de dispreţ. Apoi o lua în primire pe femeie :

— Scumpa mea Amáli, ştii bine, doară, că eu sînt pentru voi omul cel mai apropiat din lume. Că ţi-s cumnat, asta nu-i nimica. Rudenia încă nu-i tăt ! Da de-aţi ajunge voi vreodată la mîna mea, lucru pe care, vezi bine, nu vi-l doresc, Doamne fereşte, atunci ţi-ai da tu sama cine-s eu. Prietenul la nevoie se cunoaşte. Ei, îmi dai cei cincizeci de lei ? Ori vrei să te rog cu lacrimi în ochi ?

„Scumpul meu îngeraş", Amáli, turba de furie, devenea stacojie şi se pregătea să-i arunce în obraz cumnatului său, dintr-o suflare, cuvinte grele, usturătoare :

— D-apoi de-asta ţi-am dat şi deunăzi douăzeci de lei, şi mai înainte încă zece, ca să-mi grăieşti aşa ?

Vencel îşi trăgea capul între umeri, ca pe vremuri în tranşee cînd şuierau prea de tot gloanţele :

— Las-o baltă, comoara mea nepreţuită, mînca-ţi-aş guriţa asta care ciripeşte. Mai bine să nu văd un bănuţ de la voi decît să-ţi aud glasul !

— Da nu te gîndeşti că ar trebui să şi înapoiezi ceea ce ai luat ?

— Nu-ţi face griji, toate lucrurile la vremea lor.

— Sigur. Aş vrea s-o văd odată ! Nu care cumva să-ţi închipui că n-am scris ce ţi-am dat ! La mine, tăt îi scris. Da bag mîna-n foc că neisprăvitul ăsta de Kálmán al meu habar n-are cît o stors de la el scumpul şi bunul lui

frate ! Dumnezău, dacă n-are cu cel bate pe om, îi dă un asemenea frate. Cine ştie de cîţi bani l-ai mai uşurat cu veşnicele-ţi tînguieli ?! Kálmán are o inimă de...

Lui Vencel, cuvintele ei îi intrau pe-o ureche şi-i ieşeau pe alta. În asemenea împrejurări nu-l puteai scoate din sărite. Îi arunca o ocheadă şi se lipea de ea, linguşitor :

— Ei, ţi-ai răcorit mînia, îngeraşule ? Amu să vorbim despre ceea ce mă doare : îmi dai, ori ba ? Asta-i povestea ! Vouă muierilor vă place să bateţi cîmpii.

Acum, dat fiind că în faţa ei răsărise din nou chipul întunecat al lui Vencel, femeia îşi înăspri inima şi se pregăti parcă să se ia la pumni cu el. Era gata să-l înfrunte. În sinea lui făcu şi Kálmán legămînt că, nici de l-ar vedea răstignit pe frate-său, nu-i mai dă alt împrumut. Hotărîrea era uşor de luat : în sertar nu era nici măcar un bănuţ.

Dar, minunea minunilor, Kristóf Vencel nu începu prin a cere bani. Cu fulgere ciudate în priviri, cu figura răvăşită, omul se înfipse în faţa femeii, ai cărei ochi spălăciţi se aţintiră asupra lui, zgîriind ca nişte gheare.

— Spune-i lui Kálmán să vie chiar amu cu mine !

— Kálmán nu merge nicăieri ! scutură femeia din cap, cu hotărîre.

Celălalt, parcă n-ar fi auzit.

— Da chiar amu ! făcu el nerăbdător.

— Ţi-am spus că nu merge !

Vencel strigă la ea :

— Tu să nu-ţi bagi nasul !

— Ba mi-l bag ! se proţăpi Amáli în faţa lui.

— Ştii cel puţin despre ce-i vorba ?

— Nu ştiu. Da nici nu vreau să ştiu.

Văzînd că se izbeşte de un zid tare, Vencel socoti cu cale să mai coboare glasul. Răsuflă adînc. Privi în jur. Apoi se aplecă mai aproape de Amáli şi-i şopti :

— Galambos Ádám pune la cale o tărăşenie mare, auzi tu ? Una ca asta nu putem îngădui ! Spune-i lui Kálmán. Eu nici nu mai intru. Galambos îi dă tîrcoale fetei, ar vrea ţapul ăsta bătrîn mere roşii, coapte. Da tare se mai înşală dumnealui dacă-şi închipuie că noi n-om avea o vorbă de spus ! Ştii la ce-i stă mintea mişelului ? Eu, unul, ştiu. La păhar ! Ştii, păharul... Da

acela-i al nostru, gîfîi el, al fraţilor... Ei, da urneşte-te odată şi spune-i lui Kálmán!

Kálmán, care urmărise foarte atent convorbirea, nu aşteptă să fie chemat; ieşi din cealaltă încăpere, unde pînă mai adineauri stătuse aplecat peste obezi.

— Ducă-se buba rea! Eu unul nu mă duc! spuse el supărat. N-oi întoarce eu satul cu raita-n sus pentru că Galambos Ádám o pus ochii pe soră-mea. Asta-i treaba lor, dădu el nepăsător din umeri.

Vencel era mult prea înfierbîntat pentru a mai avea răbdare să stăruie. Înjură mînios, scrîşni din dinţi şi se depărtă ca o furtună.

Alergă la tatăl său întocmai ca atunci cînd se burzuluise prima oară, din pricina amanetării potirului. O găsi acasă doar pe Kati. Pătrunse în casa care se căsca pustie şi dădu bineţe. Ca şi cum salutul nu i-ar fi fost adresat ei, soră-sa se ridică de pe scaun şi ieşi din casă fără a scoate un cuvînt. Vencel voi să se repeadă şi să sară asupră-i, totuşi se stăpîni. Purtarea fetei îl înjunghie în inimă. Tulburarea care-i răvăşea sufletul îi acoperi cu nori negri fruntea şi ochii arzători.

Îşi aşteptă tatăl, deşi i se părea că şade pe jăratic. Ar fi pornit în căutarea bătrînului, dar unde să-l găsească? Pe cine să întrebe unde hoinăreşte el? Pe Kati? De-acum înainte, mai bine să i se usuce limba decît să-i mai spună o vorbă măcar! E limpede ca lumina zilei că Galambos e cel care-o asmute pe Kati împotriva fratelui ei. Tîlharul acela zgîrcit şi-a scos ghearele, să înhaţe nepreţuitul pahar. Socoate, de bună seamă, că-i destul s-o prindă în mrejele lui pe Kati, şi paharul va rămîne în fundul laviţei sale. Gîndurile acestea i se învălmăşeau în cap şi îl cuprinse un neastîmpăr atît de puternic, încît nu fu în stare să mai şadă. Sări în picioare, se duse la fereastră şi se uită cu priviri înfrigurate pe uliţă: nu se iveşte odată bătrînul? Pumnii lui vînjoşi, oţeliţi de muncă, se strîngeau ameninţător.

— Aşteaptă tu, broască rîioasă ce eşti! Ţi-a ieşi ţie pe nas, surioară neobrăzată şi prefăcută! Îţi dau eu ţie nuntă şi găzdoi de mire, n-avea teamă! M-oi îngriji eu de asta, las' pe mine! Vă dau eu vouă şi păhar, fii fără grijă; le potriveşte el frate-tău! Şi taică-tău tot cu tine

unelteşte ? Am eu grijă şi de el ! Că eu îs bun de plată ! rosti el cu jumătate de glas.

Bine că s-a făcut nevăzută Kati şi noroc că bătrînul întîrzia : aşa, cel puţin, lui Vencel îi rămînea timp să se potolească.

Cînd badea Kristóf Jancsi se ivi pe uliţă, mergînd cu capul în piept, pe Vencel îl cuprinse din nou mînia. Se repezi în curte, unde adierea vîntului făcea să foşnească frunzele uscate, adunate lîngă gard. Fata pierise. Fără îndoială că s-a aciuat prin vecini ori s-a dus în sat la vreo rubedenie, unde îl ocărăşte pe Vencel, îl blestemă, se plînge de el.

Se năpusti la bătrîn, care intra pe poartă fără nici o bănuială :

— Scoate scrisoarea ! Unde-i scrisoarea ?

Badea Jancsi tresări, încremenit.

— Care scrisoare ? întrebă el trăgîndu-şi capul înapoi, de parcă s-ar fi izbit cu fruntea de-o grindă.

— Scoate-o ! Scrisoarea pe care aţi întocmit-o cu Galambos !

Bătrînul bombăni cu năduf, indignat :

— Iară ?... Ce vrei să spui ?

— Ce ? Îţi spun eu ! Nu-i o taină ! ridică el pumnii şi ameninţă. Ţi-oi arăta eu că păharul cela în vecii vecilor n-a fi...

Badea Jancsi făcu un pas într-o parte, voind să-l ocolească pe arţăgosul ăsta, care-şi bălăbănea mîinile ca un om beat.

— Păharul ?... Iar păharul... N-am nici un fel de scrisoare...

Stăpînindu-şi mînia cu greu, Vencel se înfipse cu picioarele răşchirate în faţa tatălui său şi îi tăie calea. Strigă scos din fire :

— Nu mi-o dai dară ? Vrei s-o iau cu de-a sila ? Ha ?

— Nici de bunăvoie, nici cu de-a sila. Asemenea scrisoare nu-i ! Ţi-am spus o dată !

— Asta n-o cred !

Bătrînul încercă să găsească o portiţă de scăpare. Ridică din umeri.

— Caut-o dacă nu crezi...

Vencel păli.

— Ce spui ? Î-ai dat numa așa păharul, fără scrisoare ?

Chiar așa : dacă s-ar întîmpla ca într-o bună zi să ajungă la judecată, cu ce va dovedi că i-a dat paharul lui Galambos ca amanet ? Bătrînul rămase descumpănit. Lăsă capul în piept și privi pietrele cenușii, risipite prin toată ograda. Simți că-l trec fiori, încremeni, dar nu mai era nimic de făcut ; ca să scape, recurse la un șiretlic și, cu un gest de dispreț, spuse doar atît :

— Ce știi tu ? L-am mai dat și altă dată, și nici atunci n-am avut scrisoare. Nu s-o pierdut păharul niciodată. L-am răscumpărat eu la vreme, totdeauna.

Celălalt înghiți în sec, abia găsindu-și cuvintele de uimit ce era.

— Ce spui ?... De la Galambos ?... Și altă dată ?...

— Și de la el ! zise bătrînul cu hotărîre.

— O mai fost zălogit păharul cela ? holbă Vencel ochii negri, care-i ardeau ca de friguri.

— O fost...

— Și la el ?

— Că de-aia-ți spun, nu trebuie să ne pierdem cu firea pentru atîta lucru.

— Și eu nici n-am știut !... Tii, Dumnezăii și soarele !

— Mută-ți odată gîndul de la păharul cela, că mai bine-a fi și pentru tine.

— Și de cîte ori ? De multe ori ?

— De cîte ori ? Mai știu și eu ?... În vreo două rînduri !

Vencel nu mai făcea atîta gură. Gemea. Abia acum își dădea seama în ce primejdie a fost comoara familiei și pînă acum.

— Dracul știe ce ți-o cășunat, îl dojeni bătrînul. Pînă amu nu ți-ai bătut capul, nici nu ți-ai adus aminte de el. Și-amu, ca din senin, te-ai smintit.

Între timp, îl încerca teama ca nu cumva fiu-său să-l tragă de limbă pe Galambos și să descopere minciuna. Urmă liniștit, aparent sigur de sine :

— Spune odată pe șleau, ce vrei ? Să săvîrșești tu una ca mai dăunăzi... Să dai tu în soră-ta !... Fără să aibă vreo vină...

Fața lui Vencel se schimonosi. Îi aruncă bătrînului o privire ascuțită, pătrunzătoare. Fără vină ? Îi ia apărarea și acum, îi ține parte !

— Še prea poate să mai fi fost zălogit păharul. Asta știi dumneata mai bine. Da pe-atunci în casă nu era încă fată de măritat. Asta-i buba, așa să știi !

— Sau îmi spui verde ce ți-o luat mințile, ce te muncește, de nu-ți mai încapi în piele, sau, de nu, n-avem ce sta de vorbă laolaltă ! Eu unul nu pricep ! Aci să mă-nghită pământul dacă pricep ce vrei !

Vencel încuviință, înclinînd adînc din cap :

— Verde ! Nebun bătrîn ce ești ! Că doară-ți spun eu verde. Află că de nu aduci scrisoare de la Galambos despre păharul și despre datoria pe care-ai făcut-o, îi vedea dumneata ce fac eu ! Începură să-i joace iar pumnii. Eu unul nu mă las despuiat ! Eu am familie ! Și Kálmán are familie ! Păharul acela scump nu-i izmană, s-o dezbrăcăm numa și s-o dăm primului venit ! Află că noi nu ne lăsăm ! Nouă să ne-arăți scrisoare, că, de nu, îți prăvălim cerul în cap. Așa să știi, și nu numa într-al dumitale, ci și într-al jupînului Galambos !...

— Domolește-te... Ține-ți gura, mă năucule !

Vencel nu mai auzi ultimele cuvinte. Ieșise din ograda casei părintești și gonea gîfîind în susul uliței pustii. Parcă l-ar fi minat din urmă, cu gîrbaciul, propria-i umbră, fugărindu-l pe dinaintea caselor care-l priveau cu ochi nepăsători. Bătrînul oftă adînc și se uită după el din portiță. Încotro o fi alergînd ? Cine știe ? ! Pentru el, purtarea celui mai mare dintre fiii săi devenea tot mai ciudată și de neînțeles.

Cele petrecute ieri la desfăcatul porumbului nu puteau rămîne o taină. Unii luaseră seama la fiecare cuvînt rostit și își săpaseră adînc în memorie fiecare gest, pentru ca apoi, adăugînd ba una, ba alta, să ducă vorba prin sat. Bineînțeles, cea care le știa pe toate era martora oculară, lelea Porkoláb. Bătea ulițele satului din zori pînă-n noapte și melița neostenită. Era în stare să vorbească ore întregi despre scena petrecută în pivniță. Ba chiar imita, în zeflemea, glasul lui Galambos și, mișcînd din șolduri, maimuțărea mișcările fetei. Nutrea o aprigă dorință de răzbunare. Bătrîna se grăbi să profite de prilej pentru a o scoate — socotea ea — basma curată pe fiică-sa. Țipa, împroșcînd bale :

— În focul Gheenei să piară cine cutează să se lege de Ilona mea ! D-apoi asta-i dreptate ? Katica Kristófilor îi biciuiește lui Galambos sîngele acela de lotru bătrîn, și Ilona mea să plătească cu obrazul ei ? Și mai spun unii că n-are nevoie de femeie ! Da Kristóf Kati la ce-o fi bună ? Ptiu ! Ce mai scîrnăvie !

Vencel se întoarse acasă seara tîrziu, cînd doar ici-colo mai urla la lună cîte-un cîine. Copiii dormeau, zvîrcolindu-se în pat. Femeia stătea însă cu ochii deschiși, și privea în adîncul fără fund al nopții. Se simțea răvășită, pustiită, pînă în străfundul sufletului. Se temea tot timpul ca nu cumva omul ei pătimaș și atît de nestăpînit la mînie să pățească ceva. Din partea lui Vencel nu poți ști niciodată la ce să te-aștepți. Dacă bărbatul acesta aprig, arțăgos, care răcnește adesea și folosește cu atîta ușurință pumnii, ar păți ceva, cine s-ar mai îngriji de dumicatul de pîine al familiei, care tremură în ghearele unei neîntrerupte spaime ? Cine-ar mai crește copiii ?

Nu era om în sat care să-și poată număra rubedeniile de sînge pe degete. Satul era întrețesut cruciș și curmeziș de neamuri. Firele, urzite des, se încîlceau pe coasta dealului de deasupra satului, în glia cimitirului, care unduia peste movilițele mormintelor, și se pierdeau în sînul tainic al veacurilor.

Zsuzsi, care se înființă în casa cu grinzi joase a badei Kristóf Jancsi ca un strigoi întunecat, cu capul înfofolit, era una dintre rubedeniile apropiate : era nepoata badei Jancsi. Durerea de măsele care-o ținea de trei zile îi storcea lacrimi din ochi.

— Știi ce-o spus Albert ? o întrebă în șoaptă pe fată și pîndi, cu ochii ei înroșiți, efectul cuvintelor ; vorbea în șoaptă din pricina durerii de măsele și tot de aceea își înfofolise și fața.

Zsuzsika purta cu încăpățînare bluză neagră, fustă neagră și șorț negru. Așa se îmbrăca, fie că era zi de lucru, fie că era sărbătoare. Parcă peste viața ei s-ar fi așternut un doliu veșnic, deși îmbrăcămintea îndoliată nu prea se potrivea cu anii ei. Era la vîrsta cînd alte femei abia se împlinesc : să tot fi trecut de-al treizecilea an.

Badea Kristóf Jancsi avusese o soră mai mică. Încă înainte de prăpădul războiului mondial, s-a mutat în cimitirul din capul satului, sub lespedea pe care s-a săpat cu dalta că a trăit patruzeci și cinci de ani, fie-i țărîna ușoară. Femeia asta, palidă, bolnăvicioasă, îmbătrînită de timpuriu, este fiica ei. Spuneau oamenii că albeața buzelor ei subțiri și a obrazului, stafidirea trupului și veșnicele junghiuri de sub pîntece, de care se plîngea mereu, se datorau amestecului prea des al moașelor. Alte femei abia la vîrsta asta au bluza mai strînsă pe corp. Pe ea însă atîrnă tot mai jalnic. Adevărat că nici ca fată nu se putuse făli cu sînii ei. Se întîmplase ca, într-o seară, un flăcău să pipăie cîrpele potrivite cu grijă sub bluză, să le scoată cu băgare de seamă și, rîzînd cît îl ținea gura, să o lase-n plata Domnului, amețită de tot de beția iubirii.

— Vai, numa de nu m-ar săgeta așa măseaua ! oftă ea, cercetînd cu mare atenție chipul verișoarei sale, pe care nu mijea nici o urmă de interes. Am auzit dintr-un loc cît se poate de sigur... adăugă ea cu tîlc.

— Ce ? o privi Kati cu coada ochiului.

Zsuzsika își dădu la o parte basmaua de pe ureche și se aplecă și mai aproape :

— Mai spune o dată. N-aud bine. Durerea de măsele mi-o luat pînă și auzul. Tulai, cum mă mai înjunghie ! De-aș avea puțină sare sau mălai, să-l țin cald la falcă...

Kati îi strigă tare de tot, în ureche :

— Ce-ai auzit, te-ntreb !

Răspunsul nu fu grabnic. Femeia mai oftă și mai gemu o vreme, dădu de cîteva ori din cap cu mult înțeles, și abia după aceea zise :

— Of, tu fată tu ! De ce n-ai grijă de tine, vai de capul tău, orfană ce ești ?! Să n-ai tu o mamă care să-ți poarte de grijă, să te păzească, să te apere !

Lui Kati, care oricum era gata să izbucnească, atît îi trebui. Își dădu capul pe spate, între sprîncene i se adînciră două cute verticale. Glasul tînguitor al verișoarei sale o scotea întotdeauna din sărite. Nu putea să-l suporte. Ea știa prea bine că femeia asta, care împrăștie doliu în jurul ei, se preface doar a fi rubedenie binevoitoare. În vorbele ei se simțeau pizma și răutatea

unui suflet mucegăit într-un trup bolnăvicios. Kati n-avea de gînd să fie „ascultătoare" și „supusă", așa cum o sfătuia vară-sa dîndu-și ochii peste cap. Totodată, pe măsură ce crescuse și făcuse ochi, fata învățase cum s-o împungă pe Zsuzsika cu cîte-o vorbă, cu cîte-o frîntură de frază usturătoare.

— Lasă, că-mi port și singură de grijă ! ridică ea din umeri, cu mîndrie. Nici pînă amu nu s-o grăbit nimeni să-mi vie într-ajutor, și uite că trăiesc și înfloresc. Mă simt cît se poate de bine. Mulțumesc frumos. Am eu minte pe potriva mea.

Zsuzsika înghiți în sec și întrebă :

— Da eu ? Eu sînt nimeni ? Eu sînt nimeni pentru tine ?

Kati se feri cu prudență :

— Bine-bine... Nu vorbeam de dumneata...

— Eu aș zice să nu mai înțelești nerecunoștința din tine. Că Dumnezău din cer s-ar apleca și te-ar plesni cu bici de foc de-ai cuteza să spui că eu...

Fata se îndreptă de șale, și pe față i se ivi un surîs triumfător. Cele două cute de pe frunte i se netezire. Se simțea cu un cap mai înaltă decît biata femeie, pe care viața a strivit-o atît de rău încît acum nu mai părea a fi decît propria-i umbră. Zsuzsika nu mai are nici o putere asupra verișoarei sale : Kati a crescut, Kati e fată mare acum, și-a deschis aripile, chiar dacă Zsuzsika simte că i se rupe inima din pricina asta. Are pentru ce s-o invidieze vară-sa. Ea n-a fost niciodată atît de frumoasă, de puternică și plină de viață. Și pieptul ei... Pieptul fetei... Zsuzsika nu era în stare să arunce nici măcar o privire asupra lui fără să simtă o strîngere de inimă.

— Destăinuiește-mi mai bine, ce-ai auzit ? reluă fata vorba.

Cuvintele femeii fură precedate din nou de clătinări dese, dojenitoare, din cap.

— Rele lucruri, draga mea, tare rele. Tu ești fată mare amu, și satu-i cu ochii pe tine. Eu ți-am spus totdeauna că trebuie să ai grijă de cinstea ta ca de lumina ochilor. Numa de nu m-ar durea așa măselele... vai, tătă fața mi-i în flăcări... Îți judecă tăt pasul. Vezi, vezi, dacă m-ai fi ascultat tu pe mine !... Unei fete nu i-i îngăduit...

Kati spuse liniștită, cu conștiința curată :

— Eu n-am făcut nimică.

— De ce te ascunzi după deget ?

— Nu mă ascund eu după deget. N-am de ce.

— Da Galambos ? ajunse ea, în sfîrșit, la țintă.

Fata se mohorî. Căzu pe gînduri. Galambos ! Și ce să fi spus Györke Albert ? I se păru că ghicește ce o adusese pe femeia asta la ea.

— Ce am eu cu Galambos ?

— Bagă de samă ! o amenință cealaltă cu arătătorul ei strîmb. Bagă de samă ! O aflat Albert. Știu de la cineva care venea chiar de la ficior...

Kati se aprinse la față.

— S-or și pornit ! exclamă ea aproape țipînd, și întoarse capul, să nu vadă cum pe chipul verișoarei se așterne o mulțumire răutăcioasă.

— Cine se pornește ? Dai vina pe alții, în loc să-ți arunci ochii în bătătura ta. D-apoi pe cine-o pipăit Galambos la desfăcat ? Pe mine, ori pe tine ? Ce ? Tăgăduiește, porumbița mea, dacă nu-i drept ! i-o trînti ea. Nu spui nimica, ha ?

Fata strigă, cu neputincioasă mînie :

— Înghiți-l-ar iadul pe cel care clevetește !

Zsuzsika îi răspunse încet, cu glas sugrumat :

— Ba pe tine să te înghită. L-ai nenorocit pe ficiorul cela. Te și blestemă el, fii pe pace, de ți se năruie în cap chiar și slăvita boltă a cerului.

Asta le puse vîrf la toate. Kati nu mai putu îndura.

— Da ce-am făcut eu ? Dumnezău îmi vede sufletul. Cu ce-am păcătuit eu ? izbucni ea, frîngîndu-și mîinile de disperare.

În ochii ei unduiau albastre valurile spaimei.

Zsuzsika o chinuia neîndurătoare.

— Ți-ai stricat norocul, tu nenorocită ce ești ! Că Györke Albert n-o dat numa în joacă tîrcoale fustelor tale, iară amu oftează și se bate cu pumnii în cap, că el o vrut să te ceară, să-i fii nevastă. Nici macar cătănia nu i-ar fi stat în cale, tu, că el o avut de gînd să te ducă la mîne-sa : oricum, n-ar fi rămas nici ea de una singură cît timp ar fi ros ficioru-său mundirul de cătană. Auzi tu ? Asta o spus Albert ! Să n-ai tu grijă de tine,

tu îlușturatică nesăbuită, tu ?! Că doară maică-ta n-o fost dezmățată.

Din ochii fetei izvorîră lacrimi. parcă s-ar fi revărsat peste ea o lavă fierbinte. În zadar se zvîrcolește, nu există scăpare, trebuie să se înece, trebuie să ardă ca o gînganie care a nimerit în flăcări. Strînse din dinți, îndurerată și mînioasă totodată. Simțea că ar fi în stare să-l sugrume pe Galambos. Să-l ucidă ! Dar ce poate ea face ? Să atragă asupră-și mînia găzdoiului ? Galambos îl părtinește în multe pe badea Kristóf Jancsi, nu mai departe și cu plata simbriei... Nevoiașul trebuie să tacă și să rabde, fără să crîcnească, nu cumva să-i mînie pe găzdoi, că ăștia te strivesc în picioare ca pe-un vierme... Și, la urma urmei, de ce se face din țînțar armăsar ? Ce s-a petrecut între ei ? Nimic ! Chiar nimic ! Că doar era de față și lelea Porkoláb, poate adeveri și ea...

Se zbătea neputincioasă, afundîndu-se tot mai mult în vîrtejul învolburat al întrebărilor. Nu există un fir de pai măcar, de care să se poată agăța. Trebuie să se ducă la fund. Totul s-a sfîrșit.

Nu se mai abătuseră încă niciodată asupra ei ceasuri atît de chinuitoare, pe umerii ei nu mai apăsaseră niciodată griji atît de grele, atît de împovărătoare, cu toate că și atunci cînd, scos din fire, fratele ei a plesnit-o peste față, trăise clipe amarnice. Asta însă a fost cu totul altceva.

Cuvintele veninoase ale verișoarei sale o înjunghiaseră adînc și îi răscoliseră simțămintele. Kati umbla fără nici un rost, cu capul în piept și cu umerii gîrboviți. Mîinile își căutau o treabă, o îndeletnicire, în timp ce gîndurile ei erau aiurea.

Oricine o întîlnea în zilele acelea — fete care o cercetau din ochi cu nevinovată, dar șireată curiozitate și femei în toată firea, avînd înțelepciunea experienței — o asedia cu întrebări rău prevestitoare :

— Să fie adevărat, tu ? Ei-ei !...

— Așa vorbește lumea. Așadar, îi drept. Ha ?

— De l-ai auzi pe Albert ! Stuchește ca mîța cînd o bagi cu botu-n lapte.

— Spune odată, cum o fost ? Nu trebuie să tăinuiești ! îi șopteau ele la ureche cu curiozitate răutăcioasă și în-

cercau s-o convingă pe nefericita fată, prinsă în focul întrebărilor, să mărturisească. Ea nici nu mai știa unde să afle scăpare. Lucrul cel mai bun ar fi să intre-n pământ.

O fată de vîrsta ei, cu faimă proastă, care — după cît știa satul — ar fi încercat din tainele femeilor mai multe decît s-ar fi cuvenit, o îndemnă cu obrăznicie :

— De-aș fi în locul tău, numa de-a dracului m-aș învoi, ca să aflu adevărul cu privire la Galambos. Știi, povestea ceea... ce se vîntură despre el... Am auzit eu că, în tinerețele lui, Galambos Ádám nu se codea să strîngă în brațe la umbra căpițelor de fîn fetele cu ziua. Da cine știe ?... Tu nu-l vrei pe dumnealui, nu-i așa ? Că doară nu l-ai schimba pe Albert cu el, nici pentru tăte comorile de pe lume, nu-i așa ?

Kati rămase ca trăsnită : cui i-a dat prin minte că ea ar putea să-l schimbe ?

Tăbăriseră pe ea. Dacă ieșea în sat sau dacă veneau neamurile în casa lor, să mai adulmece (că se porniseră ca furnicile simțitoare la schimbarea vremii), numai întrebările astea îi zumzăiau în urechi.

Dar omul se deprinde cu orice după trecere de patru-cinci zile. După patru-cinci zile, ghimpii întrebărilor nu mai dureau chiar atît de rău. Mai tîrziu, cînd o înțepau iar cu asemenea întrebări, trupul nu-i mai era năpădit de fierbințeală mistuitoare. Cineva îi șopti :

— Hei, de-ai ști tu că László Erzsi nu-și mai găsește locul de bucurie ! Îi joacă și puricii de voioși ce-s.

La vestea asta nouă, păli. Ochii îi aruncară văpăi, îi tremurară nările și o podidi plînsul.

Bălaie, cam prea durdulie, László Erzsi era de aceeași vîrstă cu Kati ; făcuse ochi și sînii începuseră să i se rotunjească cu foarte puțin înaintea ei. Nu se scursese prea multă vreme de cînd Györke Albert mai dădea încă pe la Erzsi, dar mai apoi a încredințat-o cu legămînt pe Kati că întoarce capul chiar și pe uliță cînd se întîlnește cu cealaltă. Kati își aduse aminte de jurămîntul flăcăului. Așadar, asta i-a fost credința ? Numai atît prețuiește cuvîntul lui ?

Ea plîngea atît de sfîșietor, și din piept îi ieșeau suspine atît de amarnice, încît chiar și aerul seca în fața ei.

Se văzu acum cîți sprijinitori și binevoitori are o fată orfană. Oamenii se țineau scai de ea cu bunătatea lor. Rubedenii și nerubedenii, femei pe care le zgîndărea sulița cu vîrf de foc a curiozității, fete cu inimile zvîcnind aprins de atîțătoarele urzeli de iubire își treceau clanța ușii una alteia :

— Ficiorul cela n-o fost cu inimă curată față de tine, amu se vede. Altfel, n-ar spune tuturor că se însoară cît de curînd cu Erzsi... Și că el nu se ia la întrecere cu un găzdoi, că el n-are atîta avere cîtă are Galambos ! D-apoi ăsta-i ficior ? Ptiu ! Să nici nu mai stai de vorbă cu el !

Pretinsele declarații ale lui Albert i le vesteau fiecare după placul său lui Kristóf Kati, care se perpelea în focul Gheenei. Unii atingeau corzi simțitoare.

— Pe lîngă cele cîteva petice de pămînt, Györke Albert nu are altceva decît inima lui curată, cu care te-o iubit cum iubește cîmpul lumina soarelui ! El mi-o spus !

Kati ajunse în centrul atenției. Oamenii îi dădeau tîrcoale, stăteau la pîndă, să vadă ce întorsătură mai iau lucrurile ; nu pleca bine unul, și venea altul. Dacă se întîmpla ca și badea Jancsi să fie acasă și să nu poată vorbi cu Kati nestingheriți, vizitatorii plecau nemulțumiți. Apoi, după ce ajunse la culme, rîvna satului începu să se stingă. Încet-încet, atmosfera fierbinte din jurul fetei se răci. Încordarea se risipi.

Și Kati rămase singură...

Peste viața ei se așternu, apăsătoare, singurătatea. Treptat-treptat, curioșii se rărira, apoi pieriră aproape cu totul, iar Kati avu simțămîntul trist al părăsirii. Uneori, o podideau din senin lacrimile. Deveni palidă și trasă la față. În jurul ochilor i se conturară cearcăne adînci. Pe fața frumoasă a fetei lăsa urme un penel fermecat.

Mai greu decît orice era că, de cînd cu desfăcatul porumbului, nu se mai întîlnise cu flăcăul. Albert ocolea casa Kristófilor, iar peste zi nici nu se arăta măcar prin sat. Pe de altă parte, Kati nu putea alerga la el, pentru că atunci abia ar fi dat prilej de noi trăncăneli. Satul ar ponegri-o, ar rîde de ea. Hoinărea ceasuri întregi pe ulițele satului, sub tot soiul de pretexte, doar-doar l-o vedea pe Albert. Dar părea că însăși soarta necruțătoare

îi sta împotrivă. Nu era nădejde și nici o mînă miloasă, care să-i smulgă ghimpele din inimă. Dimpotrivă, fiecare cuvînt îl înfigea și mai adînc.

O durea și avea s-o doară și mai tîrziu, după ce aveau să treacă ani îndelungați, zbuciumați...

Acum lipsea cu adevărat mama din viața orfanei Kati...

Nu-i rostul tatălui acela de a desluși tainele fiicei sale și de a descurca firele încîlcite din inimile îndrăgostite. Badea Kristóf Jancsi băgă de seamă foarte puțin sau chiar nimic din furtuna dezlănțuită în viața fetei. El își ducea traiul trudit, luptîndu-se cu sărăcia, făurind planuri, nutrind speranțe uneori, cu care prilej îi vorbea fiicei sale astfel :

— Nu te-o chemat încă Galambos să-i faci pită ? Cum îi cu putință una ca asta ? Că doară o aflat el ce pîine fragedă iese din mîna ta !

— Nu, scutura din cap fata.

— Da nici să-i speli ori să-i faci de mîncare nu ți-o trimes vorbă ?

— Nu...

Badea Jancsi își pierduse răbdarea. Lucrurile nu mergeau așa cum își închipuise el. Trăgînd din lulea lîngă vatră, în timp ce mațele îi chiorăiau de foame, închidea ochii și devenea jucăria a fel de fel de năluciri. I se părea că în jurul lui plutesc mirosuri îmbietoare, și adulmeca, cu nările umflate. I se părea că simte aburii ademenitori ai bucatelor pe care le gătește ea, fiică-sa, în bucătăria lui Galambos. O povățuia pe Kati, o prevenea :

— Trebuie să fii plecată, ascultătoare, îngăduitoare. Omul nevoiaș să nu ridice capul și să nu se uite la stele. Asta nu duce la nimica bun. Săracul trebuie să le facă pe plac găzdoilor, dacă nu vrea să crape de foame... Și doară ce bine se pornise treaba ! ofta el. Am auzit că Galambos o făcut atîta magiun, de n-o avut destule oale în care să-l pună. Hei, că bun îi magiunul, cu mămăligă caldă ! Vezi, Kati, dacă te-ar chema găzdoiul la el să-i faci vreo treabă, i-ai putea cere atunci o ulcică de magiun. N-am mai mîncat de cînd s-o mutat dintre noi biată maică-ta, Dumnezău s-o hodinească ! Ea aducea toamna cîte-o lingură de magiun, ba de ici, ba de colo. Nu era atîta de neajutorată ca tine !... Mare belșug de

prune o fost toamna asta ! Se spune că din cele strîcate o fiert vinars. Chiar perceptorul i-o făcut rost de îngăduință. Hei, ce mai vinars se face din prune ! Te arde pe gîtlej, nu glumă ! Bine mi-ar mai prinde și mie cîte-o înghițitură la iarnă... cînd îi dîrdîie omului genunchii de ger. Dumnealui are butoaie...

Ofta, visa și înghițea în sec.

Zilele sfîrîiau cum sfîrîie fusul între degetele aprinse ale torcătoarelor. Sfîrîiau împlinindu-și între timp menirea ... Destrămau destinele gata-gata să se împletească. Pe altele le înnodau.

Mulți nu puteau înțelege de unde prietenia tot mai vădită care se înfiripa între Kristóf Vencel și Györke Albert. În timp ce Vencel privește în urmă, spre anii grei care au trecut, din amurgul bărbăției, celălalt abia se scaldă în lumina zorilor tinereții. Cum de s-au împrietenit atunci doi oameni atît de nepotriviți, de vîrste atît de deosebite ?

Cînd îi căutai, erau împreună și șușoteau. Dacă se apropia cineva, tăceau. Își vărsau focul inimii. După ce dădeau pe gît cîteva pahare cu vin, suduiau viața asta murdară, ticăloasă. Ședeau deseori la masă, în cîrciumă, și ciocneau paharele, vărsînd vinul din ele. Ciudat lucru, Györke Albert mai bucuros își petrecea vremea cu Kristóf Vencel, omul acesta aproape cărunt, decît cu flăcăii de vîrsta lui, împreună cu care azi-mîine va mînca pîinea amară a cătăniei...

Pentru a ajunge aici, a fost de-ajuns să treacă cu totul doar cîteva zile de la acel desfăcat de porumb aducător de nenorociri. Se încălzeau — după cum băgase de seamă, bănuitoare, însăși nevasta lui Vencel — ca oile iarna în țarc. De fapt, ceva asemănător se și întîmplase. Soarta îi vîrîse în același țarc. Pe amîndoi îi stăpînea aceeași ură față de Galambos, deși la fiecare dintre ei sentimentul avea alte rădăcini. Unul se perpelea din pricina potirului de aur, celălalt, din pricina fetei. Cum se va sfîrși asta ? Pînă unde îi va împinge firea lor neînfrînată pe oamenii aceștia răniți în adîncul inimii ?

Zile întregi căzuse o ploaie rece, monotonă, de toamnă. Pe ulițele desfundate, picioarele intrau pînă la glezne în

noroi. Ploaia răzbătea prin acoperișuri, și sub petele din tavan, de unde picura apa, era așezat, ba ici, ba colo, cîte un ciubăr. În multe case, umezeala pătrunse și în pereți. Apa de ploaie se strînsese pe imașuri, și copiii nu mai puteau scoate vacile să pască iarba veștedă, pișcată de brumă. Pe vale se iviră din ce în ce mai multe pete lucii ca oglinda, ba pe alocuri se formară băltoace cît toate zilele, din care se înălțau către cer fie un copac cu ramurile văduvite de frunze, fie o casă singuratică ori un gard de mărăcini. Zilele erau cenușii, de parcă peste sat ar fi plutit veșnic un lințoliu.

Nopțile deveniseră mai întunecate decît groapa unui mormînt. Peste lume se lăsase un pustiu nesfîrșit. Numai clipocitul picăturilor de ploaie care șiroiau din belșug de pe streșini și răpăitul de tobe al jgheaburilor de la casele gospodarilor mai cu dare de mînă tulburau pustiul nopților. Uneori se abătea peste lume o vijelie turbată, dar puterea i se frîngea de tăria norilor. Nu mai rămînea decît ploaia, care bătea în geamuri și împingea pe coș, înapoi în odăi, fumul amar.

În vetre plîngeau lemne umede, pentru că cele uscate au fost vîndute la oraș, la tîrgul săptămînal. Straiele îmbibate de apă abureau în căldura încăperilor, și în casele sătenilor domnea un miros greu, amestecat cu fum.

De mult nu se mai pomenise un octombrie atît de capricios, atît de cîinos. Noroc că oamenii apucaseră să strîngă porumbul cît vremea fusese prielnică! Dar arăturile de toamnă n-au fost terminate. Chiar dacă stă ploaia, trebuie să treacă zile întregi pînă să-și poată împlînta plugul în pămîntul mustind de apă. Cei care porniseră din vreme să are șed acum în casă, pîndesc să se întoarcă vremea și suduie baierile dezlegate ale cerului. Sub mînia tăriei se întind fișii de pămînt pe jumătate arate. Apa s-a strîns și-n brazde. Și cei care au apucat să semene cîteva mierțe de grîu scutură acum furioși din pumni spre norii groși, pentru că putrezește sămînța îngropată în brazde.

Oamenii morăcănoși, nemulțumiți, se adună grămadă și caută să-și omoare timpul punînd țara la cale. Mai presus de toate îi interesează cu cît se cumpără lemnele la oraș, care-i prețul grîului, dacă nu cumva se ivește

prin partea locului vreun negustor de cereale, ceea ce ar putea să însemne o apropiată creştere a preţurilor. Şi pe măsură ce zilele cenuşii se scurg, inimile se încălzesc tot mai mult...

Pe uliţa care suie spre cimitir, pe un colnic, stă casa cu ferestre mici a lui Elekes Izsák. Stăpînul casei e un om îndesat, ciolănos, de felul lui tăcut şi tare întreprinzător. Îi place să cugete îndelung şi să întoarcă lucrurile pe toate feţele.

De cîţiva ani, pe costişa de deasupra cimitirului, care se înalţă cu pîntecele de lut către miazăzi, a sădit viţă-de-vie. Anul acesta a fost bună şi recolta de struguri. Elekes trăsese la sticle vinul rămas de mai an — vreo opt vedre — ca să pună în butoi mustul proaspăt. Vinul acru, de anul trecut, îl vinde în mare taină. Se alege cu cîştig bun, că doar cei cîţiva lei pe care i-ar plăti perceptorului, precum şi ceea ce ar băga în buzunar cîrciumarul tot în lada lui intră. La început, cei care cumpărau vin trebuia să-l ducă din casa lui ; se temea de autorităţi. Dar cum nimeni nu-l denunţă. omul prinse curaj, şi acum puţin îi păsa că ortacii mai apropiaţi sorb acasă la el licoarea care-ţi înfierbîntă sîngele. Dacă ar pica jandarmul ori perceptorul, s-ar descurca el uşor, spunîndu-le că îşi cinsteşte oaspeţii dintr-al lui. Asta e îngăduit, nu ?!

Elekes Izsák şi Kristóf Vencel erau prieteni încă de flăcăi. Împreună s-au urcat în trenul împodobit cu flori cînd s-a dat ordinul de mobilizare. Au luptat amîndoi în acelaşi regiment şi în tranşee, iar la început tot împreună se căutau de păduchi. Mai apoi însă, urgia războiului îi despărţise. În ultimul timp, de cînd în pivniţa lui Elekes vinul aştepta gîtlejurile însetate, începură să cheme tot mai des amintirile din război. Vencel se obişnui cu drumul ăsta de parcă l-ar fi momit cineva ; venea mereu, aducîndu-l cu sine şi pe Györke Albert.

În vremea din urmă, oamenii roiau spre căsuţa de pe colnic. Pe la chindie, suiau la deal, pe costişă, cîte cinci-şase bărbaţi însetaţi şi, aşezaţi la masa patrată, sărutau, pînă noaptea tîrziu, buza paharului.

Stăpîna casei, cu ochi ca de viezure, cu fusta de pănură umflată ca un clopot, stătea la pîndă. Putea să vadă

pînă hăt-departe în drumul mare. Cu tot bănetul și cîștigul, era veșnic agitată. Se temea să nu le facă cineva pocinogul într-o bună zi, pentru vînzare clandestină de băutură. Dar las', că și dădea ea cu gura împotriva măsurilor financiare ale statului, că adică nu poate vinde omul nici măcar ce e al lui. Doar nici ei nu fură vinul!

Se întîmpla uneori ca în afară de Kristóf Vencel și de Györke Albert să nu mai fie altcineva în casă. Femeia, care fierbea în sinea ei, le arunca priviri pline de ciudă. Ochii ei păreau a zice: „Dracul v-o mai adus și pe voi!" Îmbufnată, le așeza în față sticla verde, de un kilogram, și ieșea pe ușă val-vîrtej:

— Apoi, dacă bat în fereastră... Băgați de samă...

Vencel încuviința liniștit din cap. Știe el. Nu trebuie să se piardă ea cu firea.

Cînd în căsuța singuratică rămîneau numai ei doi și în afară de pereți nu le mai putea auzi nimeni glasul, începeau să-și spună păsul.

— O îndrăgit-o din pricina păharului, începu Vencel, trecînd peste orice introducere; înțelegeau ei despre ce este vorba.

Albert rumegă o vreme în sinea lui cele spuse de celălalt. Ciocniră. Băură. Abia după aceea întrebă:

— Pe Kati?

— Pe ea...

În tăcerea catifelată a odăii se auzeau oftaturi grele. Nu se priveau în ochi, parcă și-ar fi tăinuit gîndurile. Mai goliră cîte un pahar, și după aceea flăcăul scutură din cap.

— Nu...

— Ba da! Îți spun eu!

— Asta nu...

— Știu! se încăpățînă Vencel.

Albert îl privi și mai scutură o dată din cap, în dreapta și în stînga. Ca și cum ar fi vorbit doar pentru sine; arătă cu mîna.

— Pe dos.

Vencel nu pricepu numaidecît.

— Cum?

— O îndrăgit păharul din pricina fetei.

— Grăiește mai limpede!

— O pus mîna pe păhar de dragul fetei. Pricepi ?
— Aha ! Știu ce vrei să spui. Da nu-i așa !
— Ba așa-i !
— Tu nu-l cunoști pe dumnealui...
— Mai întîi păharul, apoi fata. Asta-i ordinea.
— Averea îi place mai mult.
— Decît Kati ?
— Vezi bine ! Dumnealui nu fuge după muieri. N-are sînge-n vine.
— Asta se spune numa, da nu-i adevărat.
— Ei, da păharul ! Comoara ! Asta da ! Asta-i trebuie lui ! făcu Vencel, și ochii îi ardeau ca doi tăciuni.

Doar nu se vor ciorovăi pentru asta. Faptele sînt fapte. Uneori se strîngea pe masă un pumn — cînd cel păros, al lui Kristóf Vencel, cînd al lui Györke Albert.

Amurgul se strecură în odaie alene, greoi, așternîndu-se între cei doi oameni cu inimile pline de amărăciune și învăluind în umbră paharele pline cu vin.

Șezură multă vreme în tăcere, fără a schimba o vorbă, parcă ar fi fost bătuți în cuie.

— Apoi, eu mă duc. Trebuie să mă duc, făcu Albert într-un tîrziu. Din păcate ! oftă el.

Vencel tresări din nemișcarea lui și-l apucă de braț :
— Așteaptă, mai este vin în sticlă.
— Nu de asta-i vorba. Trebuie să mă duc la cătănie.
— Apoi asta-i altă căciulă...

Albert izbucni cu glas puternic, dureros :
— Ducă-se dracului să se ducă ! Am hotărît să nu-mi bat capul cu ea !

Fața scofîlcită, brăzdată, a celuilalt se întoarse spre flăcău. Lui Vencel nu-i plăceau asemenea vorbe. Se temea să nu rămînă singur, cu ura care-i măcina sufletul, cu planurile de răzbunare care-i înveninau viața.
— I-ai lăsa-o lui ?
— De ce nu ?! Fie fericită cu el !

Vencel se aprinse.
— Ce fel de flăcău ești tu, ha ?
— Ce să fac ? La cătănie trebuie să mă duc ! ridică Albert din umeri.

Rosti cuvintele acestea amare aproape plîngînd. Între timp paharele se goleau și iar se umpleau. Și, pe măsură

ce vinul de anul trecut de culoarea mierii scădea, inima flăcăului se umplea de o durere sfîşietoare. Pieptul i se umfla, apoi se golea, avea nevoie de mult aer, dar nu putea respira destul de adînc, de parcă i-ar fi apăsat cineva inima cu genunchii. Pînă la urmă, căzu pradă slăbiciunii, se înduioşă şi îşi spuse durerea, cu glas înecat de plîns :

— Ştii dumneata... Dumitale îţi spun... Cui i-aş putea spune, dacă nu dumitale ? Nu mi-i ruşine să spun că am iubit-o pe Kati atîta, da atîta, încît eu... Eu nici nu mai ştiu ce să mă fac ! Din ochii lui căprui, adumbriţi, ţîşniră lacrimi amare, care i se rostogoliră pe obraji. Asta, însă, Vencel n-avea cum s-o mai vadă, că în odaie se aşternuse întunericul. Ei, de n-ar trebui să mă duc la cătănie... Eu mă duc, şi ea rămîne aci.

— Asta aşa-i. Şi Galambos rămîne aci.

— Aci. Şi Kati de asemenea.

Privirea lui Vencel aruncă văpăi încurajatoare.

— Şi încă cineva ! bombăni el.

Flăcăul dădu din mînă abătut, fără a lua măcar seama la cuvintele lui :

— Am dat-o dracului, asta nu-mi ţine de cald.

Celălalt se arătă surprins, uimit.

— Ce îndrugi acolo ? Nu pui tu preţ pe mine ?

— Nu mai pun preţ pe nimica, o dată ce eu trebuie să mă duc.

Vencel se izbi cu pumnul lui mare, ciolănos, în pieptu-i slab :

— Chiar de te duci tu la cătănie, eu rămîn acasă, asta să n-o uiţi ! Apoi pentru mine îi totuna, fie păharul, fie fata ! Că noi doi una sîntem — şi la bine, şi la rău ! Nu-i drept ? Şi-a muşca el degetele mişelul acela nemernic ! scutură el ameninţător pumnul mare şi ciolănos, dar atît de aprig, încît chiar şi aerul din preajmă-i se înfierbîntă. Apoi, pumnul lui greu căzu pe masă, ca o măciucă. În odaie se aşternu o tăcere şi mai adîncă.

Albert respiră adînc, pieptul i se umflă, mai-mai să plesnească. Asta mai lipsea, să dea peste cineva care să toarne gaz peste focul suferinţei sale ! Scaunul de sub el scîrţîi. Înghiţi în sec. Simţea că se înăbuşă.

— Știi ce ? șopti el răgușit. Am hotărît să isprăvesc cu tăte ! Mă răfuiesc ! O dată pentru totdeauna !

Bărbatul clătină din cap. Se arătă neîncrezător.

— Cu Kati ?... De ea n-ar trebui să te atingi... îi muiere...

— Cu Galambos !

— Asta-i altceva... Apoi cum ai de gînd ? se aplecă spre el, suflîndu-i fierbinte în față.

Celălalt dădu din umeri.

— Asta-i treaba mea.

— Pe cîte văd, n-ai încredere în mine.

Albert se feri să dea un răspuns deschis. Îndrugă, fără noimă :

— Vorba-i că pe Kati eu o cunosc cum îți cunoști palma, ori glia părintească, pe care o ari a suta oară și știi chiar și locul unde se poticnește fierul plugului de-o piatră. Fata asta are o inimă neprihănită și bună. Ea nu poate fi de vină. Da Galambos...

Pe neașteptate, masa dudui puternic sub pumnul lui Vencel.

— Asta-i ! Asta ziceam și eu ! De dragul păharului !

Flăcăul, care ședea cu trupul frînt în două, se îndreptă deodată, se ridică hotărît în picioare și repetă dîrz :

— Eu, unul, mă răfuiesc cu el !

Vencel puse mîna pe umărul lui Albert. Încercă să-l împingă la loc, pe scaun.

— Așteaptă numa, așteaptă ! Asta nu-i o treabă de să zici că ieși la drumul mare, îl pîndești pe Galambos și-apoi dă-i cu cuțitul ! Așa nu se poate ! Că atunci nici tu păhar, nici tu fată ! Cu păharul lămuresc eu lucrurile, las' pe mine. Să vezi tu că îndată ce păharul ajunge în fundul lăzii mele, Galambos nici macar nu se mai uită la fată !

Vencel, care pînă acum se arătase așezat, chibzuit, fu cuprins dintr-o dată de patimă și începu să gesticuleze.

— Da eu mi ți-l pocnesc, auzi, îi ard una la mir, de uită pînă și Tatăl nostru ! Își îndoi brațul drept din cot, de-ai fi zis că-l și pocnește. Eu nu știu multe ! Unde dau eu, acolo s-o mîntuit. Un zvîcnet, și gata !

Nările îi palpitau. Buzele îi tremurau de mînie și de dorința chinuitoare de răzbunare. Nici Albert nu voia să rămînă mai prejos în virtute ; sări și el :

— Și eu pot lovi, la o adică ! Și chiar lovesc !

Vencel îl împinse la loc pe scaun, care scîrțiia cumplit. Îl domoli, ca și cum numai lui i-ar fi fost îngăduit să lovească și să facă legămînt.

— Tu nu lovi. Șezi. Lasă-l în sama mea. Eu pot lovi mai bine... întreab-o pe Kati, zise el.

Györke Albert tresări, înălță capul și-și pironi în beznă ochii tulburi, lipsiți de expresie. Șopti :

— Pe Kati ?

— Întreab-o pe ea ce mînă am. O cunoaște ea bine. Că și cînd cu păharul... cum să zic... Kati s-o ridicat împotrivă-mi, o încercat să dea cu gura, credea ea că așa merge cu mine. Apoi, înaintea mea să tacă tăți din gură dacă mă mînii ! Da Kati i-o ținut parte lui.

Lui Albert îi pierise graiul. Scîncea, scheuna, ca un cîine cînd îl strînge lanțul de gît.

— Parte ? I-o ținut parte ?

— Da. Lui !

— Lui Galambos ? ! urmă el, uluit.

Bărbatul încheie zgomotos :

— Da fii pe pace, că i-am astupat eu gura, cît ai clipi !

Flăcăul rămase ca trăsnit. Puse pe masă paharul de vin fără să fi sorbit din el.

— Nu cumva ai lovit-o ? se aplecă el amenințător spre Vencel.

Era întuneric însă, doar la ferestre mai mijea o geană albăstrie de penumbră, așa că celălalt nu putea să vadă fulgerele din ochii lui.

— Ba am lovit-o !

— Ai dat în Kati ?

— Și încă cum !

Tăcere adîncă, încordată. Albert amuți.

Vencel rîse scrîșnit :

— Te pomenești că nu ți-i pe plac ?...

— S-o lovești... asta n-ar fi trebuit...

Bărbatul se dezvinovăți, încurcat :

— O meritat ! Îți spun eu că i se cuvenea !

— Nu... Păcat... Eu o cunosc...

Vencel se ridică în picioare, îi explică gesticulînd :

— Ţi-am spus doară că i-o ţinut parte lui Galambos, că s-o pus în gură cu mine, fratele ei bun, pentru păharul cela...

Vîlvătăile care mistuiau adineauri inima lui Albert parcă s-ar fi stins. Deveni posac, tăcut. Spuse doar atît :

— Pe Galambos ar fi trebuit, nu pe Kati !

— Da Kati m-o întărîtat !

— De celălalt, vezi bine, nici dumneata nu te atingi ! făcu el ironic.

Asta răni amorul propriu al bărbatului. Sprîncenele îi tresăriră, sări ca ars :

— Cine ? Eu ? Nu cutez eu să mă ating de el ?

— Precum spui... Îi uşor să te arăţi viteaz faţă de o fată !...

— Mă ! Ce tot îndrugi ? răcni celălalt.

— În Galambos încearcă să dai ! Da în el nu cutezi !

Jignirea asta n-o putea înghiţi. Repezi braţul peste masă, îl înhăţă pe Györke Albert de suman şi-l smuci. Flăcăul ţîşni în picioare şi rămase ţeapăn ca un par. Vencel strîngea vîrtos sumanul, dar ceva îi reţinea mîna, nu lovi. Obrajii îi dogoreau tot mai tare de ruşine, şi, încet-încet, degetele înfipte în pieptul flăcăului îşi slăbiră strînsoarea. Bineînţeles că lui Galambos s-ar cuveni să-i înfigă mîna-n beregată. Icnea şi se bîlbîia ; o ţinea una :

— Du-te numa liniştit la cătănie... Nu-ţi fie inima grea... Eu rămîn aci, pe mine te poţi bizui... Fata îi găsi-o... Şi păharul l-oi găsi !... Nu mă tem eu de Galambos ! Îi joc eu bătuta pe piept, la nevoie, de-i iese sufletul ! Eu unul, da !

În clipa asta, Albert se smulse din strînsoare, care slăbea, şi răcni ca un animal înjunghiat în inimă :

— Cum ai cutezat să dai în Kati ?

Se frămînta, se zbuciuma, plîngea aproape.

Înşfăcă de pe masă sticla şi, luîndu-şi avînt, o repezi în întunericul odăii.

Vencel îşi feri capul. Poate că tocmai pe el îl ţintise Albert. Sticla se lovi de perete şi se făcu ţăndări. Cioburile ascuţite săriră în toate părţile, căzînd şi pe masă.

Ceasul, care ticăise toată seara, scîrțiindu-le în urechi și împingînd cu chiu, cu vai minutele înainte, amuți.

— Cum ai cutezat s-o lovești ? urlă flăcăul, și întinse brațul în beznă, să-l înhațe pe Vencel.

Atunci dădu buzna în odaie stăpîna casei, văicărindu-se și strîngîndu-și capul între palme.

Nevasta lui Elekes zăbovise pe afară. Veniseră niște vecine și stătuseră de palavre. În urma ei se mai înghesuiau vreo trei femei. Nu veniră decît pînă-n ușă. Iscodeau de acolo întunericul dinăuntru, socotind mai nimerit să stea pe loc și să asculte gîlceava de la depărtarea cuvenită.

Țipetele femeii și umbrele ivite în ușă îi treziră pe cei doi. Amuțiră. Nu mai scoaseră o vorbă. Nimeni nu va afla vreodată ce s-a petrecut în odaia învăluită în beznă a Elekesilor. Doar sticla era țăndări, și ceasul își încetase tic-tacul.

A doua zi, văduva Györke, mama flăcăului, stătea în mijlocul casei Elekesilor ca omul care are un vis urît. Se frecă la ochi. Privi în toate părțile, nevenindu-i să-și creadă ochilor, și încruntă cu asprime din sprîncenele-i negre.

— De-a dreptul cu neputință ! Nu pot crede ! Nu ! spuse ea cu hotărîre, privind cu luare-aminte rotițele ceasului și cioburile de sticlă risipite peste tot, încît oriunde puneai piciorul îți pîrîiau sub talpă.

Cîteva cioburi loviseră geamul, spărgîndu-l. Totul rămăsese neschimbat. Dintr-un calcul șiret, gazdele nu măturaseră, îi trimiseseră doar vorbă mamei flăcăului : să dea fuga, să se încredințeze cu ochii ei ce ispravă a făcut scumpul ei odor și — mai presus de toate — să plătească neîntîrziat paguba !

— Nici ție nu-ți vine să crezi, nu-i așa ? o întrebă cu glas searbăd Elekes.

— Nu mi-i limpede mie treaba asta, făcu gînditoare femeia.

— De ce n-ar fi limpede ? Se poate vedea.

— D-apoi și ceasul... Și sticla... Și fereastra...

— Da, da ! Precum spui ! o încredință bărbatul. Îi isprava ficiorului tău. Mărturia dibăciei lui !

Mama dădu ocol încăperii, ţanţoşă, dreaptă. Cizmele, aproape nepurtate, scîrţîiau la fiecare pas, îşi cereau preţul, cum era obiceiul să se spună, deşi lelea Györke le plătise. Cizmele aveau potcoave la tocuri şi ţinte pe talpă. Văduva Györke ţinea la îmbrăcăminte şi îi plăcea ca şi fiul ei să fie bine îmbrăcat, curat. Îi poartă de grijă ca unui domnişor, pe el nu se văd semnele sărăciei. De aceea-i atît de zurbagiu Albert ăsta, pentru că n-a avut parte de asprimea unui tată. De altfel, aşa zic şi oamenii din sat: „Ei, n-are să sfîrşească bine răsfăţatul ăsta!"

— D-apoi cît primeşti după bărbatu-tău? riscă întrebarea nevasta lui Elekes, care în boarfele ei cenuşii părea cu totul neînsemnată pe lîngă cealaltă. Văzîndu-i cizmele şi auzindu-le păcănitul ascuţit, scîrţîitul delicat, fruntea i se făcea cute-cute şi o săgeta pînă-n oase o pizmă usturătoare.

— Primesc atîta cît primesc.

— Tăinuieşti, draga mea? De ce trebuie să tăinuieşti?

— Nu priveşte pe nimeni...

— Te pomeneşti că-i fi căpătînd vreo trei sute?...

— Atîta nu.

Femeia îi făcu cu ochiul, complice, soţului ei şi tuşi mărunt. Elekes îşi pironi în pămînt privirea întunecată, nepăsătoare şi se gîndi că poate nevastă-sa ar fi vrut ca şi el să-i fi făcut un pustiu de bine lăsîndu-şi leşul pe front. Două-trei sute de lei pe lună nu-i cine ştie ce, dar e un venit sigur. Şi oare viaţa unui bărbat ca el o fi preţuind mai mult?

— Atunci, poţi plăti, că ai de unde, bombăni în barbă Elekes.

Văduva Györke vorbi din vîrful limbii, ca una care nu are nevoie de nimeni, care nu pizmuieşte îmbucătura din gura nimănui, nici dacă ar trebui să moară de foame.

— Vezi bine că plătesc. La ficiorul meu să nu se uite nimeni chiorîş.

— Ne-am înţăles. Asta vreau şi eu, încuviinţă bărbatul dînd din cap.

— Da plătesc numa şi numa paguba făcută de el.

— Nimeni nu vrea să plăteşti tu în locul altcuiva.

Lelea Györke se aplecă şi ridică o rotiţă galbenă. O învîrti între degete, îi rîcîi dinţii, o cercetă încruntată.

Apoi lăsă mîna în jos și-l privi pe Elekes pătrunzător, ascuțit, în ochi.

— Adevărat că eu nu-s decît o văduvă săracă, da nu mă las înșelată, auzi ? Nu vreau să blesteme nimeni în urma ficiorului meu, da nici înșelată nu mă las !

— Cine vrea să te înșele ?

— Fereastra ți-o plătesc.

— Plătești tu și ceasul !

— Ba nu !

— D-apoi cine să-l plătească ?

— Cine l-o strîcat.

— Albert l-o strîcat.

— Plătesc ori una, ori alta ! Dacă-ți place, bine ; dacă nu, și-așa-i bine !

— Sticla nici nu ți-am mai pus-o la socoteală...

— Fereastra, mai cred... Da ceasul, ba.

— Bine-bine... Tu poți crede ce vrei, da...

— Fereastra o plătesc.

— Da o strîcat și ceasul !

— Cine știe cine l-o mai strîcat ?

— Ficiorul tău ! Odorul tău răsfățat !

— De unde să știu eu ?

— Sau îți închipui că noi am dat cu el de pămînt, de voioși ce eram, nu ?

Lelea Györke cercetă iar rotița.

— Nu mai era bun ceasul ăsta... Nici macar nu-i sigur că mergea. Că și asta, ia, îi numa rugină. Ceasul ăsta nici nu putea să mai meargă. Cine știe cine l-o trîntit de pe părete, și vreți să mă puneți să vi-l plătesc eu.

La aceste cuvinte, stăpînei casei îi sări țandăra și izbucni :

— Pe noi ne bănuiești cumva ?

— Ba, nu bănuiesc pe nimeni. Da ceasul nu-l plătesc.

Cuvintele ei erau hotărîte, nestrămutate. Straşnică femeie, viața o făcuse așa. Din toată făptura ei se răspîndea ceva nedesluşit, neobişnuit. Pe oameni îi ținea la distanță. Nimeni nu îndrăznea să se apropie de ea. Satul nu știa nimic, ca să-i poată scoate vorbe. Nu se știa ca vreun bărbat să fi umblat în taină la cules de miere pe la lelea Györke. Sînt aproape zece ani de cînd a rămas — încă din primul an al războiului — fără tovarășul ei

de viață, aidoma unui pom singuratic, pe cîmp, dar bătrînețea încă nu i-a vătămat culoarea neagră a părului. Totuși, trebuie să aibă ea pe cineva, de care nimeni nu știe, cugetă Elekes. Trebuie să existe un bărbat pe care văduva Györke îl tăinuiește cu dibăcie...

Gospodarul se răsti la nevastă-sa :

— Tu să taci. Nu te amesteca. A plăti și ceasul, pînă la urmă.

— L-a plăti cine l-o strîcat, spuse lelea Györke.

Stăpîna casei era cît pe ce să izbucnească în plîns.

— Vezi ? Nu vrea să plătească ! Să rămînem noi cu paguba, că ficiorul ei...

Elekes bătu din picior.

— Gura !

Dar lelea Györke începuse să vorbească, iar cuvintele ei mînioase scăpărau scîntei :

— Cine l-o ademenit încoace pe ficiorul meu ? Cine i-o turnat băutură pe gît ? D-apoi crîșmă-i aici ? De cînd o ajuns crîșmă casa voastră ? Nici nu știam, draga mea, că te-ai făcut crîșmăriță ! Își puse bătăioasă mîinile-n șold, legănîndu-se-n stînga și-n dreapta înaintea nevestei lui Elekes, care de uimită ce era simțea că se înăbușă. Și pe cine ați mai îmbătat, în afară de ficiorul meu ? Aceia ce-or plăti, dacă mi-i îngăduit să știu ?

Cealaltă se grăbi să răspundă :

— Buba neagră ! Mama dracului ! L-o chemat sărăcia pe ficioru-tău !

Gospodarul simți mîncărime pe șira spinării. Dacă nu conține cearta, cine știe ce bucluc mai iese de pe urma vînzării ilegale de vin ? ! Toate acestea îi trecură prin minte ca fulgerul și se răsti la nevastă-sa, împroșcînd scuipat la fiecare cuvînt :

— Destul ! De data asta-i destul !

— Ce ? Să mă facă pe mine de ocară ? Cine l-o chemat pe ficior încoace ? Și noi l-am primit cu dragă inimă, ba l-am mai îmbiat și cu vin !

Lelea Györke își subție buzele ironic și o privi pieziș.

— Așa. Știu. Eu i-am dat bani pentru vin. Și știu și cîți.

Pe bărbat îl trecură nădușelile. Văduva Györke va da fuga să-l denunțe. O să urmeze amenda. Ține-te plată apoi, pînă vor ajunge la sapă de lemn. Șapte piei o să

jupoaie de pe el. Perceptorul o să-i scoată și sufletul. Se învîrtea totul cu el.

— Bine-bine... Vorba multă sărăcia omului... Cel mai bine-ar fi să cădem frumușel la-nvoială... Nici unul nu-i vrea celuilalt răul, drept îi ? spuse el mîngîind lingușitor mijlocul femeii, în timp ce nevastă-sa îi urmărea, cu priviri furioase, fiecare gest...

Văduva se mai domoli și-și întoarse urechea în partea de unde venea glasul pașnic, aruncînd priviri disprețuitoare femeii, care-și frîngea mîinile.

— Așa cum am spus. Paguba făcută de ficiorul meu o plătesc. Atîta numa nu pricep eu, cum poate să lovească cineva cu o sticlă ceasul din perete, ia, de-acolo, și să spargă și o fereastră chiar în partea dimpotrivă, ia acolo, arăta ea. Cum se poate zvîrli o sticlă în două părți deodată ?

Într-adevăr, ciudat lucru ! Dar Elekes îi explică împăciuitor, apăsîndu-și palma pe rana tăiată în perete. Sticla n-a nimerit nici ceasul, nici fereastra. Dar vezi că, izbindu-se de perete, sticla s-a spart, iar cioburile au lovit și ceasul, care atîrna pe perete, și au spart și geamul.

Pentru un ceas hodorogit nu merită să intre fiul ei în gura satului, socoti lelea Györke privind gînditoare degetele cu unghii crăpate ale gospodarului.

— Și ăsta cît îi ? întrebă ea îngăduitoare.

— Ceasul ?

Lelea Györke nu răspunse.

— Ceasul să tot fie ca la vreo sută de lei, oftă Elekes.

Lelea Györke clătină din cap cu îndoială, și între degetele ei se ivi din nou rotița.

— Asta ? Rugina asta ? Da douăzeci ? ! Nici batăr douăzeci de lei nu face !

— Du-l la oraș, să-l dreagă. Încearcă.

Stăpîna casei interveni iar, țipînd :

— Banii mai bine ! Bani ne trebuie !

Bărbatul grăi molcom, peste umăr.

— Ți-am spus să taci...

— Da vinul cine-l plătește ?

Ca și cînd abia acum și-ar fi adus aminte, Elekes încuviință :

— Așa-i... Și vinul care l-or băut... Vezi bine...

Văduva își trecu mîna tremurătoare pe fruntea netedă, aproape fără o cută. Se sufoca de mînie. A încăput în ghearele unor tîlhari, și ăștia ar fi în stare să-i smulgă pînă și cămașa de pe ea. Oftă, tremurînd de furie.

— Bine, plătesc și vinul...

— Da și ceasul ! se încăpățînă femeia.

— Acela, ba ! Ceasul îl duc la oraș și l-or drege acolo. A costa cît a costa, da cel puțin n-a rămîne nimeni păgubit !

Cu atîta mulțumire se alese ea : nu va plăti ceasul, îl va da să-l dreagă un ceasornicar. Din pricina asta, mai tîrziu, cînd rămaseră singuri, nevasta lui Elekes se năpusti la soțul ei, ochii îi scăpărau, țipă la el, își descărcă mînia și îl învinui că n-a izbutit să-i stoarcă văduvei cîțiva lei pentru rabla aceea de ceas. Căci în loc să se țină tare, mai curînd o mîngîiase pe văduvă.

Ajungînd acasă lelea Györke, se așeză și, prăbușită în sinea sa, își numără banii. Banii sînt puțini, nici vorbă să-i ajungă. Dar nu vrea ca Elekesii să aștepte nici o zi măcar. Pentru ea, banii își pierdeau tot mai mult valoarea. Azi-mîine, fiul ei va fi luat la oaste, iar în casa asta nu va mai rămîne decît o tăcere încremenită, o singurătate amară. Va fi singură ca un lujer uitat pe cîmp, din care cîntă vînturile aspre. Numai umbrele evocatoare de amintiri se vor mai furișa împrejurul ei, la vremea amurgului. Mama nu va mai avea pentru cine să plătească oalele sparte, și asta e cea mai mare durere de pe fața pămîntului. Puțin îi pasă ei de bani ! Ce să facă ea cu banii, din moment ce fiul ei nu va mai fi cu ea ? Adevărat, trebuie să-i trimită, din cînd în cînd, lui, la oaste... Cu Elekesii s-a jucat și a întors lucrurile pe toate părțile, numai și numai să nu rîdă cumva de ea, că au dus-o de nas, că au tras-o pe sfoară, că au făcut-o să plătească. Tîlharii !...

La rîndul său, nici Kristóf Vencel nu putea suferi să lase în urma lui o datorie neplătită și cu atît mai mult una făcută la băutură. Strînse și el cu chiu, cu vai cîteva bancnote și chiar a doua zi le duse Elekesilor. Dar Elekes — despre care lelea Györke își făcuse o părere atît de rea — nu le primi. Pesemne că tot mai avea în el o scînteie de cinste.

— Mi-or plătit, spuse el respingînd banii din mîna lui Vencel.

— Cine-o plătit ?

— Cu asta să nu-ţi baţi tu capul.

— Ficiorul ?

— Nu el.

— Nu de alta, da nici nu s-ar cădea să plătească ficiorul. El o fost oaspetele meu. Se duce cătană şi nu se cade să plătească. Aşa se cuvine ! Şi nouă ne-or plătit alţii pe vremuri. Ţi-aduci aminte ?

Nevasta lui Elekes îi arunca soţului priviri ucigătoare şi ar fi fost gata să-i vîre pumnul în gură. Dar fiindcă nu putea face asta, îl înghionti zdravăn cu pumnul în coaste, în aşa fel încît să nu vadă Vencel. Elekes Izsák pierdea acum a doua ocazie, iată de ce crăpa de ciudă soţia lui lacomă de bani, însetată după avere. Păi, nu el a fost cu ideea că lelea Györke să dea ceasul la reparat ? Iar acum nu vrea să primească costul vinului de la Kristóf Vencel. Deşi ar putea-o face.

— Maică-sa o plătit, spuse bărbatul, ca şi cum coastele i-ar fi fost cu desăvîrşire nesimţitoare sau i le-ar fi apărat de pumnul femeii o platoşă.

Vencel fu surprins.

— Mama lui Györke Albert ?

Cum se poate ? Nu pricepea. S-o fi trimis Albert pe maică-sa să plătească ? Asta nu-i de crezut...

— Cum adică ? se interesă el.

— O venit şi-o plătit.

— Şi de unde-o ştiut cît ?

Elekes dădu din umeri ; nu făcea mare caz de toată tărăşenia asta.

— O ştiut, şi gata !

Omul se uita lung la faţa uimită a lui Vencel, neînţelegînd de ce, în loc să-i pară bine că nu trebuie să plătească cele patru kilograme de vin băut în ajun, tot el face tărăboi. Doar are familie, e om nevoiaş, şi uite cum îşi mai dă aere cu plata !

— Pune-ţi banii bine, îi spuse el prietenos lui Vencel.

— Nici gînd ! se înfurie celălalt. Ia, aci-i preţul vinului ! Trebuie să-i dai banii înapoi văduvei ! Da astăzi încă ! Ai priceput ?

Umerii îndesați ai lui Elekes Izsák se ridicară în semn de nepăsare.

— Mie puțin îmi pasă dacă tu vrei așa. N-am ce-ți face dacă tu nu ești în tăte mințile...

— Da astăzi încă ! întări el cu putere, fără a admite împotrivire.

După ce își conduse oaspetele pînă-n uliță, cum cerea obiceiul, iar acesta o luă pe colnic la vale, cu pași egali, legănați, stăpînul casei se uită după el, lung, printre gene. Îl fulgeră un gînd : dacă tocmai Kristóf Vencel o fi acela ?... Doar nu-i cu putință ca o femeie ca lelea Györke să-și irosească fără bărbat anii cei mai fierbinți !

Ulițele satului erau înecate într-o masă de noroi moale, care împroșca în toate părțile cînd lipăia cineva prin el cu încălțămintea-i butucănoasă. Galambos Ádám mergea țanțos, cu capul sus. Nici nu se uita unde calcă. Cizmele cu carîmbi tari i se afundau uneori pînă la glezne în noroiul care țîșnea de sub tălpi. Sub cerul plumburiu, satul era apăsat de o vreme jalnică. Era una din acele zile de toamnă care răscolesc junghiurile sfîșietoare din oasele reumatice. Vrăbiile se adăpostiseră de ploaia rece, care aci pornea, aci se oprea sub olane, de unde ieșeau doar pentru cîte o clipă, ciripind fără astîmpăr, în ogrăzile unde gospodinele presărau boabe orătăniilor. Toamna asta pusese capăt și verii babelor, care alteori strălucește atît de blînd.

Un gospodar cu vază și cu dare de mînă ca Galambos Ádám, care calcă așa de fudul, nu poate trece pe uliță fără să-l oprească cineva. Sînt mulți cei care se străduiesc să-i cîștige bunăvoința omului avut, care îi caută favorurile. Dumnealui însă nu i-ar părea de loc rău dacă de data asta nu i-ar aține nimeni calea. Se înserează îndată, și el e grăbit.

Nu făcu nici cinci pași, și îi ieși înainte un bărbat slab, uscat la față, scund de statură, cu umerii înguști.

— Ei ! Cum mai merg treburile ? întrebă el, și așteptă ca găzdoiul să-i întindă mîna.

Dar gestul întîrzie.

— Ne străduim, răspunse Galambos.

— D-apoi unde ? încotro ?

— De vale, arătă el din cap, indispus.

— Vremea asta-i atîta de cîinoasă, că-i mai bine să stai acasă dacă n-ai treabă-n sat.

— Da... Dacă n-ai treabă... Aşa-i...

Galambos se grăbi să se descotorosească de cel care-l întreba. La drept vorbind, nici nu se oprise, ci schimbase cu el cîteva cuvinte doar aşa, peste umăr, din mers. Celălalt rămăsese pe marginea drumului şi se uită îndelung după el, minunîndu-se ce treabă poate avea Galambos în sat pe vremea asta. Scuipă printre dinţi, în băltoaca din apropiere. Zorul lui Galambos îi dădea de bănuit. Doar alteori, găzdoiului îi face plăcere să-şi omoare vremea stînd la taifas. E şi acesta un fel de a-şi petrece timpul pentru un holtei ca el, care duce o viaţă singuratică. Alteori, cînd împreună cu ortacii lui de taifas, îşi lasă trupul pe laviţa lucioasă de atîta frecuş nu poate fi smuls nici de lîngă sticla de vin. De obicei numai zorile care mijesc anevoie îl mai alungă acasă, din grupul gălăgios. Dar de la o vreme asta nu i se mai întîmplă decît rareori. Pesemne că acum şi vinul i se pare acru lui Galambos Ádám...

— Bade ! Bade ! răsunară ascuţit în urma lui nişte strigăte zorite de femeie. Cea care striga, alerga după Galambos cu atîta zel, încît picioarele ei sprintene îi aruncau noroiul sub fustă. Pămîntul... Pămîntul... gîfîia femeia, abia trăgîndu-şi sufletul.

Găzdoiul încruntă ursuz din sprîncene ; avea privirea pătrunzătoare ca o lamă de oţel albastru, faţa — morocănoasă, mînioasă :

— Care pămînt ? Ce vrei ?

— D-apoi nu ţi-o spus tontul cela de om al meu ?... Pămîntul pe care l-am ţinut mai an în parte ; nu cumva să-l dai altuia ! Bine-ar fi să putem cădea la-nvoială !

— Lasă ; asta cu bărbatu-tău. Muierea să nu-şi bage nasul !

Şi făcu o mişcare de parcă ar fi vrut să se scuture de un scai. Apoi măsură mai departe panglica neagră a drumului.

Cuvintele femeii îl înviorară. Se bucura. Îşi frămînta mintea de zile întregi, şi acum îi venise, pe nepusă masă, o idee bună.

Cît ţinuseră muncile de toamnă pe hotar, Galambos bătuse mereu la uşa badei Kristóf Jancsi, chemîndu-i la lucru cu ziua. Dar, de cînd oamenii se trăseseră între pereţii caselor lor, n-o mai putuse vedea pe Kati. Oricum, nu se putea duce la ei doar aşa, ca flăcăii. Pe zi ce trecea, dorul de fată îl mistuia din ce în ce mai rău. Vedea necontenit gesturile ei, privirile sfioase ale ochilor ei curaţi, albaştri. Totuşi nu se putea arăta în casa lor, n-avea la îndemînă nici un motiv pe care să-l poată invoca. Astăzi însă, se hotărîse. Cu toată ruşinea, spună ori gîndească cine ce-o vrea, el se duce în vizită la Kristófi. De-aceea forfeca el din picioare cu atîta zor pe uliţă, de-aceea îi era ciudă şi se mînia dacă-l oprea cineva din drum.

Cuvintele femeii care alergase după el îi luminară mintea. Pămînturile ! În arendă ! Ăsta-i un pretext cum nu se poate mai bun ! Surîsul îi însenină chiar şi mustaţa.

De ce-ar aştepta el pînă la Anul nou cu împărţirea pămînturilor ? Unii găzdoi fac şi licitaţie, şi sărăcimea flămîndă se încaieră pe fîşiile de pămînt ca dulăii pe ciolane. Galambos nu se sinchiseşte acum de vechile obiceiuri, după care ar trebui să aştepte pînă la Anul nou, şi atunci să organizeze spectaculoasa licitaţie. Există găzdoi care îşi însămînţează ei înşişi pămînturile, şi abia după aceea le dau în arendă, pe a treia parte. Galambos însă, fiindcă iubeşte din ce în ce mai mult traiul tihnit, îşi dă pămînturile pe o parte din două. El nu-şi bate capul nici cu aratul, nici cu semănatul. Afară doar de ogoarele de grîu, pe care le ară şi le însămînţează el însuşi.

Se adînci atît de mult în gînduri, încît fu cît pe ce să treacă de poarta Kristófilor. Încremeni în mijlocul uliţei, trupul i se înfierbîntă, inima începu să-i bată puternic, şi furnicătura unui fior îi încrîncenă carnea. Oare badea Kristóf n-o fi bănuind nimic din furtuna care bîntuie în inima găzdoiului din pricina fetei ? Sau se preface bătrînul vulpoi şi trînteşte nişte mutre ca şi cum ar fi chior de amîndoi ochii şi surd de amîndouă urechile ? Şi Kati ? Se ţine mîndră fata. Ochii îi sclipesc ca nestematele : cine-i priveşte o dată rămîne vrăjit. Şi nu se lasă atinsă nici măcar cu un deget !

— Noroc că te găsesc acasă ! i se adresă Galambos moșneagului, după ce îi strînse mîna îndelung, prietenește și, rînjind larg, se lăsă greoi pe un scaun. Spune el asta, dar gîndește tocmai pe dos : „Fi-ți-ar ale dracului ciolanele, care nu se mai urnesc de-acasă ! Că de s-ar întîmpla numa o dată să găsesc fata singură ! De n-ai păzi-o pururea !"... își urmă vorba : Cel puțin nu trebuie să mai înot încă o dată pînă aici, prin tina asta. Îi atîta amar de tină, auzi dumneata, de te împotmolești în ea, nu alta ! Să știi că nici macar de dragul dumitale n-aș face încă o dată drumul pe jos pînă aci. Dracu-și mai scoate nasul din cotlon pe vremea asta cîinoasă. Da m-am gîndit să viu totuși și să te întreb chiar eu dacă nu vrei să iei pămînt în arendă pe anul care vine.

Badea Jancsi holbă mai întîi ochii, apoi se scărpină după ureche.

— În arendă ? În parte ?

— Dumneata, ce-i drept, pînă amu n-ai mai ținut pămînt de la mine... Or să se supere părtașii mei, că mie nu-mi prea stă în obicei să-i schimb. Omul îi cunoaște pe cei vechi, aceia-s buni, drept îi ? Cei vechi.

Bătrînul îi dădu dreptate :

— Atunci, aceia nu trebuie zgîndăriți, spuse el încurcat.

— Da amu eu vreau să rostuiesc treaba altcum ! întoarse vorba Galambos.

— De ce să-ți atragi mînia oamenilor ?

— Mînia cui ? Ce vorbești dumneata ?

— Nu vreau să smulg pămîntul din mîna altuia...

— Asta las-o în sama mea...

Bătrînul clătină din capul înfipt pe gîtul slab, plin de zbîrcituri, și se frămînta îngrijorat. Niciodată nu-i trecuse prin minte să ceară pămînt în parte de la Galambos.

— Grea treabă ! Nu vreau dușmani. Mie nu-mi place vrajba. Eu vreau să-mi trăiesc în bună pace cei cîțiva ani pe care-i mai am. Pe mine mă știu tăți că eu n-am nici un dușman pe fața pămîntului ! Eu nu i-am greșit nimăruia niciodată, nimăruia nu i-am vrut răul.

Din odaia celaltă, intră fata.

Răscolit, sîngele gros al lui Galambos se aprinse. Pieptul greu i se încordă. Şi nu fu în stare să bîiguie decît atît :

— Asta-i bine... Îi bine să te simţi aşa...

Tuşi sec şi nu cuteză s-o privească pe Kati în ochi. Hoţului îi strîng inima asemenea simţăminte cînd dă tîrcoale unei case străine.

— Eu umblu liniştit pe uliţă, grăi moşneagul.

— Apoi, cît despre asta, şi eu...

— Eu, unul, chiar şi pe întuneric. Eu n-am a mă teme că m-o altoi cineva cu muchia toporului.

— De asta, nici eu nu mă tem, bombăni Galambos.

— Nici n-am spus eu una ca asta...

Despre ce fel de topor vorbeşte bătrînul ? Galambos intră la idei. Nu cumva s-o fi punînd la cale ceva împotriva lui ! Auzise şi el multe prin sat. Avea ştiinţă de burzuluiala lui Györke Albert şi nici clocotul lui Vencel nu-i rămase necunoscut. Paharul... Paharul acela...

Afară se întuneca. Galambos stătea ca pe jăratic. Se răsti la bătrîn :

— Mie să-mi spui dacă-ţi trebuie pămîntul !

— Ce să zic ? De trebuit, mi-ar trebui, îşi frecă badea Jancsi barba ţepoasă, şi pe faţă îi plutea negura unor griji mari.

— Ei, spune-aşa ! Şi cît ? Unde ?

— Eu unul nici nu ştiu ce să zic.

Pămînturile ar trebui să le lucreze mai ales Kati, că puterea de muncă a moşneagului nu mai face multe parale. Badea Jancsi se uită cu coada ochiului la fiică-sa şi întrebă neajutorat, nesigur :

— Şi tu ce-ai spune de una ca asta, fată hăi ?

Ea ridică din umeri, ca una pe care n-o interesează treaba asta.

— Aşa-i ! Să spună Kati ! prinse vorba din zbor Galambos.

Fata scutură din cap, fără şovăială.

— Nu ne trebuie. Am trăit noi fără arendă şi pînă amu şi-om trăi şi de aci înainte. Tata-i bătrîn. Iar eu nu-mi frîng şalele pe pămîntul altuia.

Răspunsul îl ului pe găzdoi, căci pentru pămînturi se iscă de obicei chiar și bătăi ; ba cei cu sîngele mai iute pun mîna chiar pe cuțit sau pe topor.

— Trebuie să cumpănim bine, spuse el cu gîtlejul uscat.

Bătrînul o fulgeră mînios din ochi, dar fetei nu-i prea păsa, poate nici nu băgă de seamă ; se aplecă și aruncă în foc un lemn jilav. Parcă n-ar exista un oaspete în casă. Nici măcar nu-l luă în seamă pe Galambos.

— Așa cum Kati... Kati adică... se bîlbîi încurcat moșneagul.

— Pămîntul zămislește numa vrajbă, se apără fata.

— Trebuie să iubești pămîntul ! vorbi Galambos privind în gol.

— Cum să iubesc eu pămîntul altuia ?

— Pămîntul rodește pita.

— Pămîntu-i al altuia ! Și să trudesc eu ? Nici gînd !

— Ei-ei, încercă Galambos s-o potolească pe fată, care se înfierbîntase. Că doară putem sta de vorbă și asupra învoielilor... Trebuie să cumpăniți... Dacă nu puteți hotărî amu... — se întoarse iar spre moșneag — eu îi mai țin cîteva zile. Aștept. Nu trebuie să vă pripiți... Eu îs gata să vă și ajut... Cu vite de jug...

La început, nici Galambos însuși nu se gîndise serios să le dea Kristófilor pămîntul. Între timp însă, închipuirea lui stîrnită își luase zborul cu tot mai multă îndrăzneală. Dacă ar avea Kristófii pămînt dintr-al lui, la vară ar putea să dea cîte o raită pe hotar, pe unde ar săpa ori ar plivi Kati, îmbrăcată în lăibărașul ei de pînză... Seara, în iarba umedă de rouă ori în fînul cu mireasmă îmbătătoare, care scoate omul din minți... ori în umbra reavănă a copacilor din pădurea apropiată, unde nu pătrunde arșița soarelui dogorîtor, încins ca un glob de foc, și păsărelele se joacă prin coroanele învăluite în tăcere, se ascund sărind din creangă-n creangă și ciripesc deasupra capului... de s-ar putea întîlni uneori pe-acolo cu ființa asta sălbatică...

Dar fata repetă din nou, răspicat :

— Nu ne trebuie pămînt în arendă...

Galambos mai întoarse vorba cînd pe-o parte, cînd pe alta, și încercă să se tragă cu scaunul lîngă vatră,

unde trebăluia fata și punea tocmai la fiert o oală plină cu apă. Dar de îndată ce găzdoiul, care se perpelea de aţiţare, ajungea în preajma ei, fata se trăgea mai încolo. Era sălbatică, neprietenoasă : o turturică sfioasă, temătoare.

Badea Kristóf Jancsi încercă, în mai multe rînduri chiar, să înnoade vorba. Frazele seci, încîlcite, i se înecară însă curînd în tăcere. Cumpănea în sinea lui povestea cu pămîntul. Ce l-o fi apucat pe Galambos de-și oferă pămînturile în parte ? Și ce toantă-i Kati că se împotrivește cu atîta încăpăţînare ! Trăgea stăruitor din lulea, care nu voia să ardă, și pace ! Badea Jancsi scociorîse de două ori pînă acum cîte un cărbune aprins, de sub lemnele fumegînde, jucase bulgărașul de foc în palmă, îl rostogolise în gura căscată a pipei și trîntise peste el căpăcelul de metal. Jăraticul se stinsese curînd.

Amurgul timpuriu se strecură tiptil între cei patru pereți. Întunericul se așternea tot mai gros și mai greu, ceea ce trezi noi speranțe în inima înnebunită a lui Galambos : mai știi, poate că dinadins o fi uitat Kati să aprindă lampa, și în beznă nu va mai fi atît de rece, nu se va mai feri de mîna dornică să o mîngîie, a găzdoiului. Tocmai cînd chibzuia el așa în sinea lui, Kati întinse mîna, înălţîndu-se în vîrful picioarelor, să ia chibriturile de pe abajurul lămpii de gaz. Apoi se răzgîndi fără de veste și nu mai bîjbîi după chibrituri, ci căută o surcică, îi dădu foc în vatră și aprinse fitilul lămpii.

Galambos se mînie ca și cum ar fi suferit o jignire personală. I se păru că fata își rîde de el cu orice prilej. Chiar și acum, aprinzînd lampa. Își luă pălăria. Licărul de lumină care pîlpîia și răspîndea raze galbene îl alunga din casa Kristófilor. Îi păru tare rău că a venit încoace. Ba i-a mai îmbiat și cu pămînt ! Dar cînd își luă rămas bun, în timp ce-i întindea mîna moșneagului, care tot își mai sugea luleaua, îi îmbie din nou cu cuvinte prietenoase :

— Cum spuneam... Mai ţin pămînturile încă vreo cîteva zile... Macar că și pe mine mă zoresc oamenii, ba îmi aţin calea și pe uliţă din pricina pămînturilor... Da eu cu dragă inimă vi le-aș da dumneavoastră... Trebuie să cumpăniţi...

Revenind în casă după ce-şi condusese oaspetele, bătrînul nu-şi învrednici fiica nici măcar cu o privire. Întoarse capul într-o parte, şi spuse mînios :

— Ce dai cu gura ? Omul sărac să tacă mîlc ! Dacă nu-ţi struneşti limba, te striveşte viaţa, aşa să ştii, şi pînă la urmă tot trebuie s-o laşi mai moale ! Alţii fac moarte de om ca să poată căpăta pămînt în arendă, şi tu...

Fetei îi năvăli sîngele în faţă. Pielea îi dogorea, fiecare fărîmă din ea părea că ar fi luat foc :

— Mie nu-mi trebuie pămîntul lui Galambos... De mi l-ar aduce plocon la picioare, de mi l-ar da pe nimica, şi tot nu mi-ar trebui ! De mai pune o dată piciorul în casa noastră, îl arunc afară, cu pămînturile lui cu tot ! Eu, una, da !

Cu cît se gîndea la încercările viclene ale găzdoiului, la căutările şovăielnice, stîngace ale mîinilor lui, la gesturile lui perfide, dezgustul ei creştea tot mai mult...

Bezna deasă, groasă, îl izbi în faţă pe bărbat, care ieşi din casă cu inima dezamăgită. Căută prevăzător, cu picioarele nesigure, locul în care să calce, bîjbîi cu braţele tremurătoare, nu cumva să dea peste ceva. Străină îi este lui ograda asta, ba încă ce străină ! Nu se putea descurca de loc prin întunericul de smoală. Tot orbecăind aşa, ajunse ciine-ciineşte pînă la poartă. Cum dibuia el nervos, căutînd clanţa, i se înfipse o aşchie în buricul degetului. Sîsîi. Apoi i se agăţă sumanul într-un cui ieşit în afară, smucindu-l înapoi. Totul îi era duşman în preajma acestei case, pînă şi scîndurile şi cuiele. Trase după sine cu băgare de seamă, fără zgomot, portiţa neunsă, ca nu cumva să audă cei din casă că el a moşmondit pînă acum cu căutatul clanţei... L-ar fi putut însoţi moşneagul pînă la poartă măcar ! Dar te pomeneşti că şi ăsta a căutat să scape cît mai curînd de el, de aceea l-a lăsat baltă în mijlocul ogrăzii, scufundată în întuneric.

Abia făcuse cîţiva paşi prin noroiul subţire, cînd pe lîngă cap îi zbură fîlfîind ca aripile unui liliac, o piatră. Galambos se opri şi privi uimit în dreapta şi-n stînga. Încremeni. Întunericul era atît de gros, încît nu-ţi puteai vedea nici vîrful nasului, iar peste sat apăsa o tăcere

înspăimîntătoare, ca de criptă. Nu-şi feri capul ; oricum, în întunericul ăsta orb tot nu-l putea nimeri. De bună seamă, piatra azvîrlită la întîmplare era mai curînd un avertisment.

În clipa asta, vorbele de adineauri ale moşneagului, despre umblatul prin întuneric şi despre muchia toporului, căpătară în mintea lui Galambos un înţeles cum nu se poate mai limpede. Oho ! Va să zică aşa stăm ? !

Galambos se înşelase, însă, crezînd că braţul care a azvîrlit piatra prin bezna înfiorătoare a acelei seri de toamnă fusese al lui Györke Albert. Pe găzdoi îl rodea bănuiala. Îl întărîta. A doua zi chiar, începu să cerceteze, să iscodească prin sat, pe tot felul de căi ocolite. Bineînţeles, cu foarte multă băgare de seamă şi viclenie — nu voia să i se rîdă în spate. Cine ştie, poate dă de vreo urmă ! Şi atunci, se va răzbuna pe flăcău ca să-l ţină minte cîte zile o avea. Înfriguratele lui cercetări sfîrşiră prin aceea că peste piatra azvîrlită în noapte se aşternu un văl şi mai gros de mister. Găzdoiul nu putu stabili decît că Györke Albert îşi petrecuse seara cu pricina cu încă doi, în casa unui tîmplar din sat. Flăcăii, dimpreună cu Györke Albert, se înfiinţaseră încă de după amiază la tîmplar, să vadă ce-i cu lăzile pentru cătănie. Apoi se încinsese o trăncăneală fără sfîrşit. Unii cereau ca lada să aibă o despărţitură mai mare pentru pieptene, săpun, perii de bocanci, oglindă. Îi ajutară tîmplarului să prindă scîndurile la banc, pentru geluit, pînă după aprinsul lămpii şi îl supravegheaseră între timp pe meşter pe neobservate, ca nu cumva să folosească scînduri cu noduri. Albert nu se depărtase o clipă măcar de lîngă tovarăşii lui. Plecaseră abia seara tîrziu.

La ora aceea, piatra zburase de mult pe deasupra capului înfierbîntat al lui Galambos...

De cum stabili în mod neîndoios faptele acestea, Galambos nu numai că se clătină în presupunerea lui privitoare la Györke Albert, ci se şi sperie şi căzu pe gînduri. Cine-i poate fi duşman în sat ? Cine l-o fi pîndind în întuneric ? Cine-i dă tîrcoale într-ascuns, ca un strigoi nevăzut, cu gînduri rele, vătămătoare ? Luă oamenii la rînd. Încercă să-şi amintească vorbele schimbate cu ei.

În urechi îi răsunară unele cuvinte rostite cu ani în urmă. Galambos avea o memorie foarte bună. Dar nu găsi pe nimeni despre care ar fi putut presupune că-i este dușman. Cui i-a făcut el rău vreodată? Poate că nici nu trebuie să se întoarcă atît de departe în timp. Ar fi mai nimerit să scotocească în amintire zilele, săptămînile, lunile din trecutul apropiat. Pentru o supărare veche, tocită, nu s-ar apuca nimeni să-i azvîrle cu pietre pe la urechi. Oricum răsucea în minte cele întîmplate, fu nevoit să creadă că piatra fusese aruncată din pricina fetei, pentru că atunci el tocmai pleca din casa cu fată de măritat. S-ar putea de asemenea ca Györke Albert să fi pus sau să fi plătit pe cineva să-l pîndească. Așa, treaba îi păru și mai misterioasă decît în primul moment. Își dădu seama că nu are rost să mai cerceteze. N-o să-i poată da în veci de capăt. Pe Györke nu-l poate prinde în laț și nu-l poate da pe mîna legii. Pricepu că trebuie să fie cu ochii-n patru, că în preajma lui stau la pîndă și pun la cale planuri de răzbunare dușmanii.

Unii îl bănuiau pe Vencel. Satul aflase despre piatra azvîrlită din vorbele scăpate de Galambos, și vestea se răspîndise. Găzdoiul nu putea bănui că în sufletul lui Vencel, sub trăsăturile lui adînci, dure, pîlpîie o ură poate și mai mistuitoare decît aceea pe care i-o nutrește din pricina fetei Györke Albert. De-ar fi știut cum i se mai rupe inima după potir bărbatului aceluia cu fața întunecată și ce furie nestăpînită îl mistuie, Galambos ar fi întrebat poate și despre el. Deși nici asta n-ar fi dus la vreun rezultat. În după-amiaza aceea, Vencel dăduse jos din pod niște porumb și desfăcase pînă se lăsase întunericul. Apoi, după ce dezghiocă destule boabe — cît să poată duce a doua zi la moară — se culcase liniștit, tăcut. Era o vreme de să nu lași afară din casă nici măcar un cîine...

Și așa, Galambos trebui să se împace cu gîndul că nu va afla în veci cine-a aruncat piatra aceea care l-a tulburat atît și i-a răscolit viața. Umbra misterului îl apăsa, grea, pe suflet. Niște degete nevăzute îi strîngeau inima.

Flăcăii pregătiți sufletește pentru încorporarea care se apropia, mamele întristate de durerea despărțirii, precum și fetele, chinuite de iubire, îi pîndeau zi de zi pe

jandarmi : aduc oare, în geanta lor, ordinele de chemare ? Jandarmii se arătau în fiecare zi prin sat. Băteau uliţele satului cu mutre nepăsătoare, şi noroiul le stropea moletierele. Apoi se îndreptau fie spre casa rezervată pentru cantonamentul de noapte, fie la primar, unde îi aştepta o cină îmbelşugată, sau mergeau să se încălzească în cancelaria notarului. Acolo, lemnele trosneau pe foc de dimineaţă pînă seara.

Uneori, flăcăii îi tîrau pe sergent şi pe căprar la un pahar de vin, la cîrciumă. Cînd băutura le încălzea întrucîtva inimile, flăcăii se interesau cu o netăinuită înfrigurare dacă ordinele de chemare, aceste hîrtii necruţătoare, n-au sosit cumva la post. Jandarmii scuturau din capetele tunse chilug şi dădeau din umeri. Şi ei se zbat în ghearele unei sorţi asemănătoare. Şi ei au fost încorporaţi cîndva, au primit şi ei cîndva ordin de chemare sub arme, numai că ei sînt obligaţi să servească trei ani, nu doi. Primirea şi înregistrarea ordinelor de chemare este treaba domnului plutonier. Ar trebui, aşadar, să-i intre o dată pe sub piele însuşi plutonierului şi să-l poftească la un pahar de vin. Ar merita. Flăcăii ar face bucuros sacrificiul ăsta, numai să afle ceva despre data încorporării. Dar plutonierul e sus-pus, nu e un om de rînd, mai ales judecînd după funcţia lui. Un flăcău recrutat, cu mustaţa abia mijită, nu poate şedea cot la cot cu domnul plutonier, la un pahar de vin. Nu se poate ajunge pînă la el, în zadar se străduie flăcăii. Domnul plutonier cinsteşte cu vizitele lui numai casele găzdoilor ; se uită bine cu cine se aşază la masă, lîngă sticla cu vin.

Intenţia şi-a bătătorit totuşi pîrtie. Printre cei care se pregăteau de încorporare se găseau doar şi tineri care ieşiseră din găoace într-un pat de puf şi al căror tată făcea parte din rîndul pizmuiţilor gospodari cu dare de mînă. Familiile de soiul ăsta aveau legături cu plutonierul, cu stăpînul atotputernic al satului şi al împrejurimilor. Şi aşa, părinţii flăcăilor înstăriţi îl aşezară pe plutonier la masa lor, ciocniră cu el pahar după pahar, vorbiră despre cîte-n lună şi-n stele şi numai în treacăt despre ordinele de chemare. Cînd venea vorba despre astea (iar mama, care trăgea atentă cu urechea, se

strecura din bucătărie înăuntru și pîndea răspunsul omului autorității), domnul plutonier ridica o dată din umerii vătuiți ai tunicii, fața i se acoperea de umbre misterioase și strîngea inexpresiv din pleoape. Nici el nu știe nimic sigur. De altfel, fiind vorba de un secret militar, despre asta nu vorbește. Punct. Păcat de cină!

Așteptarea chinuia nervii. Nesiguranța asta e mai rea decît orice. Petrecerile se încinseră din nou. Lăuta se tînguia noapte de noapte, țambalul zăngănea, flăcăilor le plîngea inima de durere, din ochii fetelor curgeau șiroaie de lacrimi... Dar jandarmii cu vestoane albastre și eghileți albi tot nu băteau cu ordinele de chemare pe la ușile țăranilor care așteptau cu sufletul la gură...

Las' să dea totuși zor tîmplarul, să termine cuferele. La drept vorbind, lăzile erau gata. Doar numele mai trebuia mîzgălite pe ele și niște flori de podoabă alături.

Un flăcău spuse că ar fi mai bine să nu vopsească nici un fel de nume pe ladă. Tîmplarul lăsă baltă lucrul și puse lăzile într-un colț, la uscat. La cîteva zile după aceea, începu să-i zorească pe flăcăi cu vopsitul. Ar fi vrut să se vadă scăpat de grija asta.

— Ei, ce să văpsesc pe ea? întrebă meșterul ștergîndu-și mîinile în șorțul albastru-închis, de lucru.

— Văpsește-l pe Dumnezău din cer, plîngînd în hohote!

Meșterul se mînie. Apucă o ladă și vru să dea cu ea de pămînt. Flăcăii o înșfăcară la timp. Tîmplarul e om iute din fire, nu știe de glumă. Nu rîde niciodată și tot timpul e acru și posomorît. Cînd lucrează nu vorbește, nu fluieră. Cu toate acestea, nu-i om rău, numai că viața i-a șters voioșia de pe față. Pentru lada veșnic umilitului Ráduly Károly, de pildă, nici n-a vrut să primească bani; cînd flăcăul și-a scos batista în dungi și a încercat să dezlege monedele înnodate într-un colț, ca să-i numere arvuna, el a dat doar din cap.

— Am fost de față, am văzut cînd o mușcat tătîne-tău țărîna dinaintea tranșeii. Tu mie să nu-mi plătești. Înainte de a ne fi încorporat, tot eu i-am făcut și tătîne-tău lada. Am cătat eu lada după moartea lui, da n-am mai găsit-o. Cine știe pe unde-a fi rămas, că noi încă în noaptea aceea o trebuit să ne retragem în grabă...

Vorbea pe un ton sec, cu cuvinte șterse, incolore, nepăsător, și vorba îi era întreruptă des de tusea cu care s-a ales în război.

— Ție cu negru ar trebui să-ți văpsesc numele, urmă tîmplarul.

Cuvintele tîmplarului îl impresionară pe Ráduly Károly, flăcăul ăsta cam stîngaci, cam neajutorat. Ochii îi sticliră atît de lucios, de parcă n-ar fi fost scăldați în lacrimi, ci în ulei. Din piept îi scăpă un oftat adînc. Are dreptate tîmplarul : culoarea neagră ar fi potrivită pentru numele lui. Doliul ! Simți recunoștință față de omul ursuz, stăpînit de tuse, care fusese cîndva ortacul părintelui său și acum nu vrea să primească bani pentru ladă. Flăcăul e sărac lipit pămîntului, atît de sărac, încît cînd se așază cu tovarășii lui la masă în cîrciumă nu-i în stare să plătească niciodată, nici măcar un litru de vin. Lasă privirile în pămînt, bate des din gene și îi este rușine de sărăcia lui. Flăcăii îl împing cu de-a sila pe scaun și — bea, mă ! Nu-i tihnește nici măcar o înghițitură, parcă ar înghiți oțet. Că de-ar putea el, măcar o dată, să plătească băutura ortacilor !...

Flăcăul îndesat, lat în umeri, se uită pe lîngă capul tîmplarului și spuse într-un tîrziu :

— Să văpsești numa flori, nume ba. Că sărăcia tot n-are nume.

— Flori ? Da ce fel de flori ?

— Lalele ori lăcrămioare. Acelea-s mîndre.

— Lalelele cu roșu. Lăcrămioarele cu alb. Cum vrei ?

Ráduly Károly îi suflă fierbinte tîmplarului în față :

— Văpsește-le numa cu negru. Așa cum ai spus.

Tîmplarul slăbănog ridică surprins privirile spre flăcău.

— Una ca asta nu-i cu putință. Cum are să arate ?

— Fie cum or fi ! Văpsește-le !

Bărbatul clătină din cap cu mirare.

— Năstrușnic gust mai ai...

Așa apărură pe cufărul albastru-deschis al lui Ráduly Károly niște lalele negre, de care se minună tot satul. Începu să se spună că nu numai tîmplarul s-a cam țicnit, ci că de la el s-a molipsit întrucîtva și flăcăul.

Apoi, cînd și ultima filă a lunii noiembrie din calendarele cu chenarul pătat de muște fu întoarsă, încorda-

rea începu să slăbească. Ordinele de chemare tot nu veniseră. Era limpede că satul fusese scos din minți de cei care răspîndiseră zvonurile despre încorporarea din toamnă.

Cam pe atunci se întîmplă că într-o seară, plecînd toți ortacii de la masa din cîrciumă, Györke Albert, care se zbătea în mrejele dragostei, rămase iar între patru ochi cu Kristóf Vencel. Albert apucă paharul cu o mișcare mai repezită decît de obicei și, ciocnindu-l puternic de al lui Vencel, i se uită pătrunzător, provocator, în ochi.

— Știi ce ? Îți spun ceva !

— Spune ! grăi Vencel.

— Împacă-ne !

Bărbatul fu surprins. Rămase cu gura căscată de uimire sub mustața lui ciufulită. Își înfipse capul în lumina galbenă a lămpii.

— Nu te ține de glume, mă ! Ascultă-mă pe mine. Îți vreau binele !

— Nu mai pot ! Ce-o fost o fost. Eu unul vreau să mă-mpac !

— Ți-am spus o dată, du-te numa liniștit la cătănie, încercă să-l convingă Vencel, căruia hotărîrea flăcăului nu-i plăcea în ruptul capului. Eu rămîn acasă și, după cum ți-am făgăduit, tăte s-or lămuri.

Strîngînd pumnii ca și cum ar fi frămîntat între degete o batistă, Albert începu să bată în masă.

— Vreau să mă-ntîlnesc cu ea !

— Ascultă-mă pe mine !... Să vezi că a fi mai bine...

— Vreau să stau de vorbă cu ea !

Vencel se strădui, vorbindu-i domol, așezat, să-l facă să-și schimbe gîndul. I se aplecă la ureche, îi vorbi în șoaptă, prietenește, îl povățui, îi explică sfătos. Hotărîrea flăcăului nu-i plăcea, și pace ; se temea că rămîne fără aliat împotriva lui Galambos. În cele din urmă, fiindcă Albert era tot mai nerăbdător, îi promise de formă :

— Dacă-i așa, atunci i-oi spune bătrînului... Da numa și numa bătrînului, că eu în viața asta nu vreau să o mai văd pe Kati în ochi ! Am isprăvit pe veci cu ea !

Rostind aceste cîteva cuvinte, tîmplele îi fură năpădite de fierbințeală. Înghiți o dată în sec, nu cumva să-i rămînă vorbele în gîtlej.

Nici prin gînd nu-i trecea să-i pomenească tatălui său de asta. Totuşi, cînd — nu după mult timp — Albert îl încolţi din nou, dădu din umeri cu nepăsare şi, ca să scape de stăruinţele lui, minţi :

— Du-te fără grijă. Kati nu-i supărată. Am aranjat tăt.

În sinea lui, rîdea de primirea de care va avea parte Albert.

Încă în aceeaşi seară, Györke Albert se înfiinţă la fată acasă. Inima îi bătea sălbatic. Gîtlejul îi era uscat, ars. Abia izbuti să îngîne, cu faţa în flăcări, cuvintele de salut. I se părea că pămîntul stă să se deschidă sub el.

Mai tîrziu nu-şi mai aminti despre ce vorbiseră ei de fapt cu acest prilej. Numai fierbinţeala îi rămase în amintire, focul care-i cuprinsese trupul, de parcă l-ar fi încolăcit nişte şerpi de fier încins.

Cînd flăcăul, topit de iubire şi de suferinţă, intră în casă, aproape împleticindu-se, Kati îi aruncă o privire, apoi se ridică de pe scăunel şi se trase înapoi, să fie cît mai departe de el. Întoarse capul. Cînd Albert încercă să-i vorbească, ea lăsă să-i zboare cuvintele pe lîngă urechi. Şi pentru ca tăcerea să nu se aştearnă cu toată greutatea peste inimi, trebui să răspundă bătrînul.

Lui Albert i se părea că în seara asta se sfîrşeşte lumea. O să plece din sat, aşa încît să i se piardă urma pe vecie ! Înfrîngerea, ruşinea, umilirea îl rodeau pînă în măruntaie. Stătu puţin. Îi venea să fugă în lumea largă, nesfîrşită, în codru, acolo unde sînt mulţi copaci potriviţi pentru legat streangul...

Şi dacă totuşi nu s-a întîmplat aşa, asta s-a datorat numai şi numai faptului că, după ce flăcăul, cuprins de o ameţeală fierbinte, îşi luă rămas bun şi ieşi în întunericul de smoală, Kati se cutremură de spaimă şi se strecură după el, fără a se mai sinchisi de ceea ce va crede bătrînul. Năucit, flăcăul ajunsese la portiţă, cînd glasul ei speriat, deznădăjduit, îl strigă :

— Albert !... Albert !...

Kati izbucni în hohote de plîns şi se aruncă în braţele flăcăului. Îşi lipi obrazul fierbinte de pieptul lui zbuciumat.

PARTEA a IV-a

Cînd goarna marşul va suna...

Cu cît e cineva mai bogat, cu atît mai mulţi ochi jinduitori îi pîndesc averea.

Neamul învălmăşit al Galambosilor se înrădăcinase în viaţa satului aidoma nămolului greu pe fundul unui lac. Piatra aruncată în lac nu tulbură, făcînd cercuri-cercuri, numai faţa nemişcată a apei, ci răscoleşte chiar şi nămolul. În jurul găzdoiului mişunau îndeosebi rubedeniile de parte femeiască. Nu apuca să plece una, că şi venea alta, se tînguiau şi, dînd ochii peste cap, aduceau vorba pe departe despre zvonurile care se răspîndeau în jurul lui Galambos. Prinzînd din ce în ce mai mult curaj, îl descoseau pe găzdoi cu obrăznicie. Într-una din zile, se înfiinţă la el nevasta lui Galambos Sándor, călcînd încă ţanţoş cu picioarele-i groase, în ciuda şezutului voluminos, a vîrstei înaintate şi a astmei, şi-i spuse pe şleau :

— Ia spune ! Mîncăm ori ba cu lingura mare ? şi clipi din ochii bulbucaţi, miopi.

Întrebarea îl izbi în piept pe Galambos Ádám. Răsuflă adînc. Învîrti încurcat ochii sub pleoapele cărnoase, umflate.

— Dumitale nu ţi-i bine ?

— Hai spune : îi nevastă, ori fată ?

Celălalt întoarse faţa încurcat şi îşi răsuci mustăcioara subţire, bălaie.

— Nu pricep. Ce tot îndrugi ?

— Ei, dă-i drumul odată ! stărui femeia şi, stacojie, îşi potrivi mîinile pe şoldurile ca nişte perne.

Galambos îi întoarse spatele, jignit. N-are decît mătuşă-sa să-şi tocească gura, că de la el nu smulge nici

măcar un singur cuvînt ! Era supărat, îmbufnat ; încruntă din sprîncene, şi faţa plină, dolofană, i se înnoură.

Îl revoltase şi faptul că tocmai nevasta lui Galambos Sándor i se vîră fără ruşine în suflet cu întrebarea asta. Nu cumva este dator el să dea socoteală acestei femei, căptuşită cu osînză ? Gradul de rudenie dintre ei nu este cine ştie ce apropiat. Galambos Sándor este fratele bătrînului Galambos, răposatul tată al lui Ádám.

Neamurile lui aud de săptămîni de zile, cu tot mai mare indignare, zvonul că holteiul putred de bogat, la ale cărui pămînturi trăgeau nădejde, a pus ochii pe Kristóf Kati. Se găsiră şi martori care afirmară, jurîndu-se pe fericirea copiilor şi pe mîntuirea sufletului lor, că văzuseră, chiar cu ochii lor, anumite lucruri care fac cu neputinţă orice urmă de îndoială. Deşi, în realitate, nimeni nu putuse vedea nimic. Kristóf Kati se ferea de Galambos. Se păzea de el ca de muşcătura unui şarpe. Nişte mîini tainice aţiţau jăraticul care menţinea mereu viu interesul faţă de Galambos Ádám şi Kati. Lelea Porkoláb se avîntase într-o activitate înfrigurată şi un du-te vino neostenit. Ea răspîndea în tot satul zvonurile despre neaşteptata înflorire a iubirii flăcăului tomnatic, asmuţind astfel gelozia hrăpăreaţă a rudelor lui : ce se va alege din avere, dacă pe Galambos Ádám îl apucă pofta să se însoare ? Neamurile îşi şi împărţiseră între ele, după tainice socoteli, pămînturile lui Ádám. Sorociseră pentru fiecare bucata care va fi sfîşiată din avere. Iar acum — poftim ! — trăsnetul loveşte drept în miezul planurilor făurite de ei.

Legănîndu-şi trupul mătăhălos de se învîrtejea pînă şi aerul din odaie, femeia pătrunse cu hotărîre în odaia dinainte. Îşi plimbă cu neascunsă curiozitate privirile peste patul cel mare, adulmecînd cu nasul ei cîrn. Nu se întîmplase nici o nenorocire. Pernele lungi, cusute în cruciuliţe roşii, erau la locul lor. Le numără chiar, în mare grabă. Toate şase zac umflate pe patul clădit pînă-n grindă. Pernele acestea au rămas de la mama lui Ádám. Nevasta lui Galambos Sándor şi-a însurat un fecior şi şi-a măritat o fată, ba mai mult, acum o trag de rochie şi cîţiva nepoţi mai măricei. Totuşi, mai are

încă o fată de măritat, căreia îi sorocise pernele acestea bogat brodate.

Cu gîtul lui scurt, gros, tras între umeri, Galambos Ádám stătea nemişcat la fereastră şi privea ţintă afară, în uliţă. Hotărîse să nu-i răspundă. N-are decît să turuie în legea ei ! Las' să sufle pînă se satură, ca vîntul care n-are nici o putere...

Pretutindeni era atîta linişte, atîta tihnă, atîta pace ! Ce păcat că bătrîna a tulburat ziua asta senină ! Căzuse şi prima ninsoare. O sanie trecu în goană pe dinaintea porţii. Hăţurile le ţinea un bărbat cu o căciulă cît o clopotniţă, zurgălăii de la gîtul cailor zornăiau ritmic, iar din părul animalelor ieşeau aburi uşori şi se risipeau în aerul rece.

— D-apoi ce rost o avut şi Ilona, ha ? Ca să te faci de rîsul lumii ? Da aceea cel puţin îi muiere, are bărbat, aceea treacă-meargă, auzi găzdoiul lecţia de morală.

Femeia aştepta ca Ádám să se înfurie, să se mînie, să izbucnească în tunete şi fulgere. Galambos însă tăcea, ca mut. Şi ăsta era lucrul cel mai rău. Nu scotea o vorbă măcar. Privea doar lumea nesfîrşită, aţipită sub plapuma dalbă de nea, şi vrăbiile sprintene, cu capul mare, care ţopăiau pe scîndurile scorojite de soare ale gardurilor.

— Despre voi or clevetit, tăt satul n-o vorbit decît despre voi. Numa mămăliga de bărbat a muierii celeia, poamă bună şi ea, nu vedea nimica. Poate că nici n-o vrut să vadă. Cine ştie de ce ? ! Mai pica ceva în gospodărie. În zădar îi deschideau alţii ochii, că el n-aude, n-a vede. Apoi să-şi bată alţii capul cu cinstea nevestei lui Faggyas !? Ba pe dracu !

Ilona fusese ca un ghimpe în ochii rubedeniilor atîta timp cît Kati nu deveni, ca din senin, ţinta interesului lor. Acum, de cînd lelea Porkoláb trîmbiţase prin tot satul nedreptatea suferită de ea şi de fiică-sa, mulţi se dădură de partea ei. Ba unii îl ocărau pe Galambos, pentru că o lăsase pe Porkoláb Ilona cu buzele umflate.

Nevasta lui Galambos Sándor nu făcea parte dintre aceştia. Ea se bucura că Ilona fusese alungată din patul holteiului. Mai cu seamă din pricina bătrînei Porkoláb simţea ea o plăcută mulţumire. Cu mintea ei trează,

chibzuită, putea cîntări ce s-ar fi ales din avere dacă Galambos ar fi rămas și pe mai departe în ghearele acestor lipitori flămînde. Lelea Porkoláb ar fi fost în stare să smulgă pînă și cămașa și izmenele de pe Galambos. L-ar fi despuiat ele de tot ce avea — asta o știa bine nevasta lui Galambos Sándor. Și la drept vorbind, gîndea femeia, nu dijmuiseră averea lui Ádám, ci pe-a rubedeniilor.

Tonul mustrător de adineauri deveni povățuitor, binevoitor. După o mică pauză, mătușă-sa continuă mieroasă :

— Vezi, ai făcut foarte bine că le-ai dat pe ușă afară. Era și vremea. La ce să te amesteci în gunoiul cela ? D-apoi ai tu trebuință de una ca asta ? Și chiar cu o stricată ca Ilona ? La ce să intri în gura lumii ? De ce să-ți terfelești cinstea ? Atîta ar mai fi lipsit, ca Faggyas János, blegul cela... Da ce tot îndrug ? Nu-mi crîcni tu, gură, nu mă doară ! capul. Ce-o fost o trecut, și gata !

Conteni puțin vorba, trase aer mult în plămîni, de i se descheiară și nasturii lucitori ai bluzei sale negre, apoi dezlănțui un atac hotărîtor :

— Da nici Kristóf Kati nu-i de tine, măi Ádám ! Eu nu zic nimica, doară ai tu minte pe măsura ta, știi tu ce faci, că n-ai dat de ieri, de-alaltăieri cu ochii de lumina soarelui, ești bărbat. Da tot zic : gîndește-te bine, că nu mai ești copil. La vîrsta ta... Nici nevastă, nici fată ! Asta-i cel mai sigur pentru vîrsta ta !

Voi să facă o pauză, să mai adune puteri. E greu să te măsori cu omul care nu scoate o vorbă, și stă ca și cum s-ar fi țicnit, dar în clipa asta Galambos făcu stînga-mprejur, învîrtindu-se pe călcîie și o întrebă :

— Nu știi pe cineva care-ar cumpăra fîn ?

Întrebarea asta neașteptată o zăpăci într-atîta pe bătrînă, că fu cît pe ce să cadă în mijlocul casei. Căscă doar gura, nereușind să scoată nici o vorbă. De unde pînă unde și-a adus aminte Galambos Ádám de fîn ? Te pomenești că nici n-a ascultat ce i-a spus ! Și ea a vorbit pînă a ostenit. Abia își mai poate trage sufletul. Ăstuia degeaba îi vorbește, degeaba își scuipă plămînii.

Surpriza ei ținu doar o clipă. Își veni în fire, și declară fără șovăială :

— Fîn ne-ar trebui, nu-i vorbă, şi nouă...

Dar ce-are să zică bărbatul ei dacă se-ntoarce acasă şi-i spune că a cumpărat fîn de la Galambos Ádam? Mintea bătrînei era sprintenă, tăia ca briciul. Ea judecă aşa: „Dacă avem nevoie de nutreţ, de la Ádám îl căpătăm mai ieftin decît de la altul. Oricum, de la o rubedenie nu se cuvine să ceară cît de la un străin. Şi-apoi, nu se face gaură-n cer dacă-i vom rămîne datori cu cîţiva lei. Preţul o să-l plătească ei, şi Galambos poate să mai aştepte, nu are, mort-copt, nevoie de bani. În felul ăsta, pe o parte din preţ se va aşterne vălul uitării. Şi, de cumva n-ar avea nevoie de fîn? Atîta pagubă! Dacă-l vor cumpăra ieftin de la Galambos, îl vor putea vinde repede altcuiva, cu preţ mai mare."

Chibzuind aşa, îi şi veni pe limbă un nou şuvoi de cuvinte:

— Chiar mi-o spus şi Sándor al meu că ar trebui să căutăm pe undeva nişte fîn. Bine că mi-ai adus aminte! Că omul ăsta al meu atîta se mai tînguieşte că nu are nutreţ pentru iarnă, că altceva nici nu mai aud acasă. Fîneaţa noastră cea mare tătă primăvara o fost sub apă, ştii şi tu: s-o revărsat Tîrnava. Nici nu ne-am gîndit că tu ai avea fîn de vîndut. Da, bine-ar fi să putem cumpăra de la tine, că doar neamurile, oricum, tot neamuri rămîn. Cum de nu mi-o dat în minte să te întrebăm pe tine? Da ce vrei, nici mie nu-mi poate sta capul la o mie de treburi, dacă neisprăvitului meu de moşneag nu i-o trecut prin minte. Aşa-i cu dreptate: totdeauna trebuie să te gîndeşti mai întîi la neamuri, că doară chiar de asta am şi venit la tine...

Ádám privea în pămînt. Bătrîna aştepta. Pîndea o vorbă.

— Apăi, cît ne-ai putea da? Că nouă ne-ar trebui mult. Ştii că pe fîneaţă s-o aşezat mîlul şi nu numa fînul nu s-o făcut, da şi otava-i puţină. O culcat-o apa, o tăvălit-o de-a binelea... Da lasă, că vă înţălegeţi voi, cu Sándor al meu, el îi gospodarul...

I se făcuse dintr-o dată de ducă. Avea mîncărime la tălpi, se grăbea să-şi dăscălească omul cît mai curînd cu privire la tîrgul de fîn care se întrezărea. N-avea încre-

dere în omul ei : e mînă spartă, şi apoi te pomeneşti că lasă să-i scape prilejul !

Ádám ridică repede capul, ca un taur care se pregăteşte să atace. Spuse răspicat :

— Dumnezău din cer s-a înţălege. Eu unul nu mă înţăleg cu nime !

— D-apoi cu el ar trebui...

— Eu fînul nu vi-l vînd dumneavoastră !

— Cee ? Nuu... nouă ? bîigui nevasta lui Galambos Sándor, şi în timp ce sîngele i se lăsă în picioare, faţa ei ca luna plină păli.

— Ai auzit bine ! Nu vi-l vînd dumneavoastră !

Glasul ei deveni plîngăreţ, rugător.

— D-apoi, zău, cu ce ţi-am greşit noi, de vrei să ne scoţi din rîndul neamurilor tale ? D-apoi meritäm noi una ca asta din partea ta ? Ori banii noştri îs mai netrebnici decît ai altora ? Şi banii noştri îs la fel...

Ádám se ţinu bine. Îşi scoase pieptul. Se uita de sus la bătrînă, care semăna cu o găluşcă.

— Din partea mea, pot fi oricum !

— D-apoi... D-apoi atunci ?

— Nu mă uit eu la banii nimăruia...

— Atunci ?...

— Nu cercetez eu nici banii omului, că nu-s perceptor, şi nici nu scormonesc în treburile lui...

Aha, deocamdată tîrgul e în primejdie, dar sumedenia de vorbe pe care le-a turuit în urechile astupate ale lui Galambos au zămislit totuşi. Ia uite, şi-au făcut efectul ! E şi asta ceva ! se mîngîie ea.

— Eu îmi văd de ale mele, cu treburile altora nu-mi bat capul ! Nu-i bine să te bagi acolo unde ţi se poate da peste nas ! adăugă el, în aşa fel ca să nu fie înţeles greşit ; ba mai mult îşi sublinie cuvintele vorbind încet, răspicat, cam ameninţător.

Ar fi fost rîndul nevestei lui Galambos Sándor să-şi umfle pieptul mătăhălos şi să se aprindă. Ea însă nu se arătă cîtuşi de puţin jignită şi nu ieşi valvîrtej pe uşă, trîntind şi bufnind. Ştie ea bine că n-are voie să se supere. Mulţi ani au mai trecut peste capul ei, mult au trebuit să tragă cu bidineaua zilele vieţii pînă au izbutit

să i-l coloreze în cenușiu, multă experiență de viață au îngrămădit în el anii ! Ea spuse doar atît, împăciuitoare :

— Eu, una, nici nu mă amestec... Îți cădea voi la învoială cu unchiul tău, cînd a fi să vă întîlniți... Fînul îi treaba bărbaților...

Cu atît mai vîrtos se mînie Ádám. Va să zică mătușă-sa nu înțelege vorba limpede, spusă verde ? E tot aci, în fața lui ? Galambos era un bărbat potolit, avea o fire molcomă, dar acum se înfurie de-i tremura pînă și mustața, iar ochii îi fulgerau cenușii, ca oțelul.

— Nu cad la învoială cu nimeni ! Ți-am spus o dată ! izbucni el mînios.

— Ei-ei... Că nu-s surdă...

— Ți-am spus că dumneavoastră nu vă vînd fînul nici de-ar fi să putrezească aci ! D-apoi nu înțălegi de vorbă ?

Femeia rămase stană de piatră, se ghemui ca un arici.

— Asta tu o știi... Tăt omul le știe pe-ale lui...

— Dacă l-aș da, adică de l-aș da unei rubedenii, nici măcar n-aș cere bani pe el. Unei rubedenii i l-aș da de pomană. În dar !

Cu aceste vorbe, el socotise să dea lovitura de grație sufletului flămînd de avere al femeii.

— Tu totdeauna ai avut o inimă de aur față de neamuri, rosti nevasta lui Galambos Sándor. Și chiar așa, pentru cine-ai aduna, pentru cine-ai pune de-o parte, ca o cîrtiță ? Acela are trebuință de ajutor, de care trag nepoții din toate părțile... Ei, atunci îi spun bărbatului meu că ne dai bruma aceea de fîn fără bani. Să vie la tine, să vă înțălegeți...

Fața bărbatului se umflă și se învineți. Omul tremura din tot corpul. Îl biciuia mînia.

— Să nu-i spui nimica ! strigă el răgușit. Nu mă las eu sfîrtecat de neamuri încă înainte de moarte ! Află că nici atunci cînd viermii mi-or roade carnea nu m-oi lăsa !

Îl apucă amețeala, trebui să se țină de colțul mesei, ca nu cumva să se prăbușească la pămînt. Ce oameni hrăpăreți îl înconjoară ! Ce-ar mai vrea ei să-i smulgă averea, ca pe-o cîrpă, de sub picioare !

Ca opărită, pierzîndu-și orice nădejde, femeia dădu drumul aerului din piept. De data asta însă avu grijă ca nici măcar răsuflarea să nu i-o audă Ádám. Îi părea

grozav de rău că pomenise de povestea cu Ilona și cu Kristóf Kati. Acum s-a lins pe bot de fîn, și i se rupea inima.

Încercă s-o dreagă :

— Eu nu ți-am spus pentru că aș fi vrut cumva să mă amestesc în treburile tale. Am vrut numa să hotărăști și tu odată : nevastă, ori fată ? Eu dintotdeauna ți-am vrut binele. Știi doară. Te-am întrebat numa așa, ca neam...

Galambos Ádám rămase lîngă masă, ștergîndu-și fruntea. Picioarele îi tremurau. Stătu așa bombănind în sinea lui minute în șir chiar după ce mătușă-sa dispăruse de mult din fața lui.

— Neam... Asta... Cerule mare... Fulgere și trăsnete ! ... Mai bine dau foc la casă decît s-o moșteniți voi !... Să vă intre-n cap că Galambos Ádám îi stăpîn pe el ! Îi gospodar de sine stătător ! O dată ce-am hotărît ceva, așa a fi, chiar de-ați vărsa voi foc, chiar de-ați asuda sînge străduindu-vă să-mi răsturnați voia !... Dacă-i să mă-nsor, apoi mă-nsor ! Asta nu-i treaba voastră ! Lepădături ce sînteți !

Încet-încet, marea hotărîre luată de el îl calmă. Numai osteneala, moleșeala care-i îngreuna mădularele îi mai mistuiau mușchii. Ăsta-i semnul care prevestește apropierea bătrîneții.

Din șosea se desprinde o uliță cu răspîntia largă, care se îngustează brusc și, după ce dă la o parte casele înghesuite pe rîndul din vale, își taie vad spre malul rîului. Apoi, scuturînd și ultima căsuță înșirată pe firul ei, în dreptul cantonului vopsit în galben sare peste linia de cale ferată, șerpuiește printre sălciile cu trunchiuri groase și ajunge la rîu.

Pe uliță asta soarta îi hărăzise un locșor lui Nagy István ; un om costeliv, cu sprîncenele tare stufoase și cu o căciulă de miel cît toate zilele, de sub care nu i se vedeau decît ochii afundați în orbite. Moștenise locșorul de la bunicul lui dinspre mamă. Pe bătrîn l-au dus la cimitir în cel de-al doilea an al războiului. Tot el durase și zidul de cărămidă văruit în alb, acoperit cu olane năpădite de mușchi, acum cocîrjat pe alocuri sub povara anilor. Din uliță nu se vedea decît acoperișul casei, pe

creasta căruia se fudulea o păsăruică de lut ars, smălțuită în verde.

Ograda însă era atît de mică, încît cei cinci bărbați abia încăpură în ea.

Auzind tropot de picioare, stăpîna casei se sperie mai întîi, cuprinsă de o presimțire rea. (Se spune că pe măsură ce se apropie sfîrșitul anului, pe perceptor l-a apucat o rîvnă haină și îi strînge cu ușa fără milă pe cei rămași în urmă cu plata impozitelor.) Dar după ce aruncă o privire pe fereastră și dădu cu ochii de Kristóf Vencel și de căciula uriașă a soțului ei, îi veni inima la loc.

Bărbații se învîrteau în jurul cotețului, îi dădeau tîrcoale ; unii se ridicau în vîrful picioarelor și întindeau gîtul, alții se ghemuiau încercînd să arunce o privire printre rosturile scîndurilor în întunericul din coteț. Vencel alunecă pe zăpada înghețată și dădu cu nasul în capacul de deasupra jgheabului. Își pipăi locul dureros, în timp ce ceilalți rîdeau.

Vremea se răcise. Picioarele alunecau nesigure pe pămîntul acoperit de gheață. Bărbații scoteau pe nas aburi groși, pufăind ca niște locomotive cu supapa deschisă. Prima zăpadă, pe care Galambos Ádám o contemplase deunăzi atît de melancolic de la fereastra lui, se topise repede. Ploaia plumburie care se pornea în răstimpuri spălase coastele dealurilor, și la cîteva zile după aceea, un vînt tăios dinspre miazănoapte prinse a biciui obrajii oamenilor. Pămîntul îngheță bocnă, iar atunci cînd începu să ningă din nou, cu fulgi mari, omătul se așternu pe cîmpul pustiu și nu se mai topi.

Gerul, care făgăduia să țină, însemna totodată și apropierea ceasului de pe urmă al porcilor îngrășați.

— Uitați-vă la el, zise stăpînul casei cu oarecare mîndrie, ridicînd capacul, cu care nasul lui Kristóf Vencel făcuse deja cunoștință.

— Fain. Ce-i al lui îi al lui, s-o rotunjit de mai mare dragul, constată unul dintre cei ghemuiți.

— Țugu... Țugu-țugu...

Nagy István întinse mîna prin deschizătură și scărpină cu dragoste animalul după ureche. Grohăitul porcului se prefăcu în gemete pline de plăcere.

— Asta-i numa bun de tăiat. Zău așa!

— Chiar așa se va întîmpla. Nu mai are mult.

— Macar că mai încolo ai putea lua bani buni pe el.

— S-ar putea, răspunse Nagy István. Da m-am gîndit că tot mai bine să-l mînce familia. De ce m-am chinuit cu el? Ca să-l ia măcelarul amu?

Cercetarea se încheie repede. Oamenii se traseră cîțiva pași mai încolo și se așezară pe o lespede lată, la taifas.

— L-ai cumpărat și tu tot de la cîmpeanul cela care clipea des din ochi?

— Chiar de la el.

— Tot de la el și-o luat porc și Gál Pista. Fain animal și acela!

— Hai să mergem la Gál! propuse cineva.

— Nu la el! Mai bine la Szűcs Pali. Se spune că al lui îi mai frumos.

Poarta scîrțîi, și oamenii ieșiră din ogradă, pășind agale. Porniră spre casa lui Szűcs Pali. Pe vremea asta, cel mai bun lucru este să iei ogrăzile la rînd, să arunci cîte-o privire prin vecini, să cercetezi animalele îngrășate și să pui la cale tăierea porcului, care este o adevărată sărbătoare pentru familie.

— Eu îl înjunghiu chiar mîne. Nu mai aștept. La ce să-l mai hrănesc? Unde mai pui că ar putea să mai pățească ceva, macar că vremea s-o răcit straşnic, își mărturisi teama Nagy István.

— Ai dreptate. Porcul stă cel mai bine în pod, la fum. Acolo nici holera nu-i mai dă tîrcoale.

— Locul cel mai sigur îi în pîntecele omului! adăugă un altul.

— Da de pățania gospodarului din Macfalău ați auzit?

— Căruia i-or prădat tăt din pod?

— Uite că în pod îi dau hoții tîrcoale, nu holera.

— Ei, și jăndarii ăștia... îs buni numa să-i plătească statul. Că nici pe hoții care-or furat în vară găinile lui Szűcs Pali nu i-or prins.

— S-or înmulțit hoții...

— Sărăcia-i de vină.

— Eu zic că gospodarii ar trebui despăgubiți din simbria străjii de noapte.

— Straja de noapte n-are nici o vină. Cît dă el o raită în capătul din vale al satului, în partea din sus îți poate șterpeli chiar și perina de sub cap.

Un cetățean cu țundră, mărunțel, cu gîtul tras între umeri, care se pierdea aproape în cizmele ce-i ajungeau pînă deasupra genunchilor, nu prea deschisese gura pînă acum. Tocmai acesta îl luă sub oblăduirea lui pe paznicul de noapte.

— Cum vă închipuiți una ca asta ? Dacă punem straja de noapte să plătească, cine se mai învoiește să străjuiască ?

Era vorba de socru-său. Îl tocmise satul anul trecut. Se apropie Anul nou, și contractul paznicului de noapte trebuie reînnoit.

Nu-i răspunse nimeni. Nici nu-l auziseră poate. Bărbatul cu cizmele mari împinse vorba pe alt făgaș !

— Și doar straja de noapte-i de mare trebuință amu, cînd hoțiile or sporit pînă-ntr-atîta. Am cetit într-o foaie că sînt unii șmecheri care fură ca să poată ierna pe mîncarea statului.

Nagy István rîse.

— Mulțumesc pentru așa mîncare !

Se abătură și prin ograda lui Gál Pista, un om cu fruntea teșită, care clipea șiret. Cercetară și lăudară și acolo porcul îngrășat.

— Numa și numa de la cîmpeni merită să cumperi porci, dădu cineva sentința definitivă.

Stăpîna casei, cu pîntecele rotunjit binișor, cu fața palidă, pătată, ieși în ușă și se uită cu răceală la bărbați, care nici n-o băgau în seamă. Nu cumva o fi avînd de gînd bărbatu-său să-i cheme pe toți la pomana porcului ? Străbătînd satul de la un capăt la altul, ceata crescuse, devenind o adevărată gloată acum.

Nagy István îi șopti lui Kristóf Vencel :

— Mîne vii ?

— Să țin porcul de picioare ?

— Vezi bine, o dată ce nu ești măcelar și nu-l știi înjunghia !...

— Aș vrea eu să fiu măcelar, nu te teme. Ăsta are bani cu grămada.

În fiecare sîmbătă, venea un măcelar tocmai din al treilea sat. Aducea carnea într-o căruţă cu coviltir, vopsită în verde, şi se instala, pentru cîteva ceasuri, într-o casă. Pe dinaintea lui trecea un şir lung de femei cu străchini de lut, cerînd să le cîntărească ba un chil, ba jumătate. Banii luaţi pe carne, îi arunca nepăsător, cu mîinile lui mînjite de sînge, în capacul răsturnat al unei cutii de ghete. Strîngea astfel o grămadă de bănet. Unele femei aruncau cîte-o vorbă pizmaşă, dar bărbatul, roşu la faţă, rîdea şi pomenea de impozit, ştergîndu-şi mereu mîinile în şorţul pătat de sînge.

— Şi-apoi trebuie, măi Vencel, să vorbesc ceva cu tine, îi şopti ortacul lui.

Vîntul rece împrăştia fumul albăstrui care răzbătea prin acoperişurile caselor, răspîndind în toată uliţa miros de untură. Se pregătea amiaza. Omul flămînzeşte mai tare cînd trîndăveşte decît cînd munceşte, poate pentru că se gîndeşte neîntrerupt doar la pîntece şi la pomana porcului care se apropie. Oamenii se opriră în mijlocul drumului şi-şi luară rămas bun.

Nu departe de locul unde mirosul mîncării făcuse să le lase oamenilor gura apă şi-i împrăştiase, şoseaua face un cot mare, astfel că privirea nu poate răzbate mai departe de biserică. Vencel păşea îngîndurat. E sigur că el nu va găsi acasă un prînz atît de gras, încît să aibă după ce-şi linge degetele. Dar mîine... mîine, va mînca la Nagy Pista pînă va crăpa.

Şi cum mergea el aşa, adîncit în gînduri, visînd la friptura de porc şi la căpăţîna de varză acră, de după cotul drumului îi ieşi în cale soră-sa, Kristóf Kati. De uimire Vencel se opri locului, ca şi cum s-ar fi poticnit.

Peste umeri fata îşi petrecuse o năframă cafenie de lînă, capul însă îi era descoperit, iar părul bălai îi atîrna peste năframă, împletit într-o cosiţă groasă, împodobită cu o panglică roşie. Trecu pe lîngă frate-său cu privirea aţintită înainte, prefăcîndu-se că nu-l vede. Numai fetele mîndre, fudule, ştiu să-şi întoarcă ochii cu atîta dispreţ şi nepăsare de la cei pe care vor să-i rănească. Lui Vencel i se păru mai împlinită decît atunci cînd a văzut-o ultima oară. Şi de ce nu-şi pune pe cap o basma, pe frigul ăsta care te pătrunde pînă la oase? Se îm-

păunează ! Hei, n-are cine s-o învețe omenia, bunăcuviința ! se aprinse Vencel în prima clipă. Tuși mărunt și se grăbi să-și plimbe și el privirile pe rîndul de case de pe partea cealaltă.

N-o mai văzuse pe soră-sa de săptămîni de zile. Nici nu dorea s-o întîlnească, pentru că ori de cîte ori se gîndea la cele petrecute între ei din pricina potirului îl copleșea o mînie ucigașă. Poate că uneori îi părea rău că o lovise și se mustra că e atît de iute la mînie. Pînă la urmă însă, își lua seama și dădea din cap, încuviințînd. Așa-i trebuie ! A meritat-o ! Cu el să nu se ia la harță o mucoasă ca asta ! Că el n-ar îngădui așa ceva nimănui !

Și legăturile lui Vencel cu neamurile suferiseră parcă o schimbare de cînd o vătămase pe soră-sa. Rubedeniile lui deveniseră rezervate. Că fata se ferea să dea ochii cu el și că-l ocolea — asta înțelegea. Că i-a întors spatele cînd a vizitat casa părintească — și asta era în ordine. Cu timpul o să-i treacă. O să-i vorbească. Dacă se gîndea la toate astea, Vencel dădea din umeri ; nu-și făcea el griji pentru atîta lucru. Pe Kati n-o număra între oameni.

Dar de ce s-a schimbat tatăl lui față de el ? Cît a fost toamna de lungă, nu i-a trecut pragul decît o dată sau de două ori. În alți ani, rareori trecea zi să nu dea pe la el. Nu mai departe anul trecut, ședea la Vencel de dimineață pînă seara, și, pufăind din lulea, îl descosea despre viața de la oraș. Arăta un interes deosebit pentru povestea cu inginerul constructor antreprenor, de la București, de care Vencel își aducea aminte întotdeauna cu o ură neîmpăcată și scuipa chiar și numai cînd îi pomenea numele. În fiecare săptămînă, la plata simbriei izbucneau discuții nesfîrșite și schimburi furioase de cuvinte cu inginerul, explica Vencel. Oricum întorceau ei lucrurile, inginerul își înșela de fiecare dată muncitorii. L-a ajuns însă mîna sorții. Cînd inginerul se urcă o dată pe schela ridicată pînă la etajul al doilea al unui palat care se înălța vertiginos, aceasta se cumpăni, iar el se prăbuși, ca o cîrpă, în gol. Antreprenorul se alese cu picioarele rupte și cu umerii zdrobiți oribil, a fost culeș, pe jumătate mort, de pe caldarîmul mînjit

cu sîngele lui, și după întîmplarea asta nenorocită zăcu la pat luni de zile. „Mai bine i-ar fi luat Satana sufletul acela de potlogar", adăuga Vencel cu amărciune. Întîmplările de felul acesta ațițau închipuirea bătrînului. Îl cuprindea tulburarea și nu mai prididea să-și descoasă fiul ; în mintea cui s-a zămislit felul acesta viclean de răzbunare. Cum de n-au fost prinși făptașii, în urma cercetărilor ? Nu cumva muncitorii s-au vorbit să nu mărturisească nici chiar dacă li s-ar smulge unghiile ?

Traista lui Vencel era plină cu asemenea întîmplări. Prin multe mai trecuse el în vremea cînd, departe de satul lui, încerca să-și cîștige îmbucătura de pîine în împărăția schelelor. Auzise multe și de la tovarășii săi.

Adevărat că primăvara trecută n-a mai pornit în pribegie cu toiagul în mînă și cu un codru de pîine și o ceapă în desagă. Pesemne că de aceea nu mai vine bătrînul, pentru că Vencel nu-i poate pipăra închipuirea cu noi întîmplări. Dar în sufletul lui Vencel mai încolți și altă bănuială : poate că răcirea asta e din pricina paharului. Te pomenești chiar că bătrînul pune ceva la cale, pe ascuns, ca să-l vitregească pe fiul său mai mare ! Trage spuza pe turta fetei, o părtinește, că doar ea îi este cea mai dragă. Fata se-nvîrte zi și noapte în preajma bătrînului, i-a intrat sub piele în dauna fratelui ei mai mare, îi zîmbește, îi gătește, îl spală... La urma urmei, și Vencel l-ar putea lua pe bătrîn la el. I-ar da poruncă nevestei, și ea nici n-ar crîcni. S-a gîndit mult la asta. Numai că ar trebui să-l și hrănească, asta-i buba.

Chiar și Kálmán se ține departe de frate-său. Vencel i-a pomenit în treacăt, de mai multe ori, să se întovărășească, cine știe, poate așa vor face mai multă ispravă. I-ar putea ajuta chiar la cioplit și dăltuit. Kálmán însă a ocolit de fiecare dată oferta. Umblă cu ascunzișuri. O fi tremurînd, poate, pentru răpănoșii aceia de zecedouăzeci de lei ? Ca și cum ar avea el nevoie de banii fratelui său ! N-are decît să și-i lege cu nouă noduri și să fie fericit cu ei ! Scorpia aceea știrbă de Amáli își asmuță soțul împotriva lui Vencel ! Nu poate suferi nici măcar privirea cumnatei sale. Are niște ochi apoși, încît vrînd-nevrînd omul trebuie să-și întoarcă privirile. Bănuia că ai lui Kálmán și cu Kati, trag sforile,

clocesc ceva împreună împotriva lui. Hei, mare cotoroanţă-i Amáli asta ! Vencel a prins de veste că în ultima vreme fata se duce cam des la Kálmán, unde e primită cu dragă inimă. De bună seamă, Kálmán şi Kati vor să împartă paharul între ei doi ; s-ar putea să fi primit şi Kálmán ceva din suma aceea pe care bătrînul a luat-o ca împrumut de la Galambos. Vencel simţea strîngîndu-se în jurul său firele unui complot înăbuşitor, perfid. S-au unit împotriva lui. Şi să-şi mai facă el reproşuri pentru că a plesnit-o pe Kati peste obraz ? E un şarpe ! E mai rea decît o viperă !

...Acum, la cotul uliţei, îi apare în faţă fata, cu care se luptă în gînd şi zi şi noapte. O, de cîte ori a ridicat el, în închipuire, pumnul ciolănos asupra surorii sale ! Ar fi în stare s-o calce în picioare, ca pe-un vierme ! Flăcările mîniei i s-au aprins iar în inimă. Îşi înghite de zor saliva adunată în gură, strînge buzele crăpate şi bombăne în sinea lui. I se pare că cei de la care şi-a luat rămas bun adineauri se uită la el, simte că privirile lor îl ard în spinare, că pîndesc plini de curiozitate, să vadă : ce se va întîmpla acum ? Aproape că aude glasul batjocoritor al lui Szűcs Pali, care le spune celorlalţi rînjind :

„Ia staţi. Uite că vine colo Kristóf Kati, faţă-n faţă cu frate-său. Ia uitaţi-vă ce se mai iubesc unul pe altul ! Ia te uită cum îl cinsteşte pe frate-său ! Îi dă bineţe, de stă să-şi rupă gîtul ! Ia uitaţi-vă !"

Îl privesc aţintindu-şi ochii asupra lui, cu o curiozitate atît de fierbinte, încît Vencel simte că începe să-i ardă tot trupul. Apoi rîd de el cu toţii.

Kati se trase pe marginea drumului şi trecu pe lîngă frate-său, privind drept înainte, de parcă nici nu i-ar fi frate.

Bărbatul încetini pasul. Fierbea de mînie. Mai făcu cîţiva paşi şi, fiindu-i ruşine să se uite în urmă, se aplecă, prefăcîndu-se că-şi potriveşte ceva la încălţăminte, şi într-ascuns aruncă o privire printre picioarele desfăcute. Ceata nu se mai vedea, în calea privirii sale nu mai stăteau decît casele cu capul în jos. Şi totuşi, Vencel era sigur că oamenii văzuseră totul...

Sosi acasă indispus, morocănos, cu fața mohorîtă, aspră. Nevastă-sa, care — copleșită de teamă și de grijile din ce în ce mai mari — ducea din greu povara sărăciei, nu-i aruncă decît o privire, și pe dată știu că în sufletul lui bîntuie furtuna. Făcu rînduială pe masă și așeză străchinile de lut, pentru prînz, cu inima strînsă.

Obosit, bărbatul își azvîrli căciula ponosită într-un ungher. Copiii fugiră din fața lui speriați și încercară să se ascundă. Mișcările lui erau urmărite de ochi larg deschiși, care clipeau speriați. Peste odaie se așternu o tăcere adîncă ; nici măcar să respire nu mai îndrăznea nimeni, parcă în cuibul familiei ar fi răsărit ca din pămînt balaurul cu șapte capete, din basme.

Vencel se lăsă să cadă pe scăunelul de lîngă foc, pocnindu-și distrat degetele. Fruntea îi era tăiată de brazde verticale, fața — supță și gălbejită.

Ce l-o fi apucat pe ăsta ? se frămînta femeia, dar n-avea curaj să rostească întrebarea. Paharul ? Iar paharul ? De luni de zile îl chinuiește gîndul ăsta — știe ea bine. Merită oare paharul învrăjbirea asta ? Tot din pricina sărăciei e și asta : pentru familie, pentru femeie, pentru copii. Cît va mai dura situația asta îngrozitoare care le face viața de neîndurat ? Se temea de el cînd îl vedea atît de cătrănit, în același timp în inima ei se răspîndea și căldura gingășiei femeiești. Ar fi dorit să-l mîngîie pe bărbatul ăsta arțăgos, care se frămîntă pentru ei și se chinuie... Vencel șade și tace. Nu vrea nimic, nu dorește nimic.

Cînd zeama aburindă de cartofi fu pusă pe masă, capul familiei nu așteptă să fie chemat : se ridică și, în tăcerea de moarte, se așeză la masa veche, ca un somnambul, care îndeplinește în neștire mișcările obișnuite.

Zeama de cartofi ieșise cam lungă. În punga de hîrtie pătată de muște abia mai era făină. Lina ceruse și untura cu împrumut, așa că nu putu prăji decît puțin rîntaș. Toată dimineața se temuse că bărbatul ei are să dea mîncarea la o parte și, cu cîteva vorbe mînioase, va pogorî din cer toți dumnezeii ciorbelor de cartofi. Dar nu se întîmplă așa. Vencel nici nu știa poate ce mănîncă, sorbea doar mîncarea fierbinte și rupea cîte o bucată de pîine uscată, tare fărîmicioasă. Se vedea că gîndurile

îi rătăcesc aiurea. Tot asta a mîncat și ieri ; cine știe ce va mai fi mîine ?!

Înghiți de cîteva ori, fără să se uite la cineva și fără să rostească o vorbă măcar către ai lui, apoi își luă căciula și pieri de-acasă. Femeia se uită pe furiș după el, cu inima strînsă. Unde-o fi alergînd ? Se poartă ca și cum tot timpul l-ar hăitui cineva. Ceva tainic, necunoscut, îl mînă, îl gonește, iar el nu mai cunoaște oprire...

De cum ieși tatăl pe ușă, toți ai casei răsuflară ușurați ; parcă li s-ar fi luat o piatră de pe inimă. Odaia se însufleți cît ai clipi. Copiii începură să zburde, să-și facă de cap. Săreau ca niște purici. Fetița își scoase la iveală păpușa de cîrpe, de sub țolul de pe pat, unde o ascunsese de ochii tatălui. Era o păpușă de oameni nevoiași, din cîrpe, umplută cu cîrpe, ochii, nasul și gura — făcute cu un tăciune, iar basmaua — dintr-o fîșie de cîrpă roșie, pe care fetița o găsise pe undeva prin sat. În casa nevoiașilor de felul lui Kristóf Vencel, nici măcar cîrpe nu se pomenesc.

Răsucindu-se cu o mișcare fulgerătoare, unul dintre băieței, Laci, sări în mijlocul odăii. Se înfipse în fața fetiței care-și gătea păpușa, o fulgeră cu ochii lui negri pe sub fruntea îngustă și se răsti la ea pe un ton care nu admitea împotrivire :

— Lasă păpușa ceea, dare-ar trăsnetu-n ea să dea !

— Ce ai cu păpușa mea ?

— Nimica. Da las-o din mînă, să n-o mai văd !

Fetița îi răspunse cu voce dîrză, ascuțită :

— Uite că n-o las !

Băiețelul sări înainte, izbi din picior.

— Nu ?

— Nu !

— Ei, atunci... și, cu o mișcare neașteptată, lovi păpușa, care zbură din mîna fetiței. Ea făcu ochii mari, nedumerită. Băiatul însă nu se mulțumi cu atîta. Sări la soră-sa mai mică, îi puse mîna-n piept și-o îndesă în perete.

Cît despre ea, țipă îngrozită :

— Măicuță !... Măicuță !...

Mama veni, gata să facă dreptate, și-i despărți. Fetița plîngea amarnic ; își dusese pumnișorii la ochi, întinzîndu-și pe fața palidă, bolnăvicioasă, lacrimile mari cît pumnul.

Băiețașul nu bătu în retragere. Se așeză în poziție de atac și, simțindu-și umărul strîns în mîna mamei, se înțepeni pe picioare și o înfruntă provocator. Pumnii lui de copil, strînși, tremurau de mînia care clocotea în el. Femeia întoarse capul uluită. „Și ăsta... întocmai ca tătîne-său... Pînă și uitătura i-i ca a lui..."

— Spune, ce-ai făcut ? se răsti la el cu asprime maică-sa.

— Să n-o văd jucîndu-se cu păpușa !

— Ce ai cu ea ?

— O arunc în foc, așa să știi !

— Îți dau eu ție ! Obraznicule !

— Să nu se joace cu păpușa !

— Ține-ți pupăza, mucosule ! se răsti maică-sa la el, și ridică mîna să-l lovească.

Copilul nu se clinti și nici măcar genele lungi nu-i tresăriră. El se uită doar tăios la maică-sa, cu ochii aceia aprigi, de culoarea cireșelor negre. Mîna gata să facă ordine se opri. Băiatul o întrebă :

— Dumneata de ce nu-l plesnești mai bine pe tata ?

Palma răsună. Mama închise ochii, nu îndrăznea să privească în ochii scăpărători ai copilului, care sticleau tot atît de fără astîmpăr și de amenințător ca ai lui Kristóf Vencel cînd era răscolit de pornirile-i pătimașe.

Palma nu avu cine știe ce efect ; atîta doar, că pe fața îmbufnată a copilului arseră o vreme dungile roșii ale degetelor care-l pedepsiseră, iar fetița conteni cu plînsul, satisfăcută. Băiatul rămase nemișcat în colț, privind pămîntul bătătorit. Apoi își luă pe nesimțite șapca și se strecură afară. Maică-sa îi pîndea în taină fiecare mișcare. Nu spuse o vorbă. Abia atunci o înjunghie spaima, cînd copilul fu afară, pe uliță. Și ăsta ! Și ăsta ! Întocmai ca taică-său ! Oare îl imită numai, sau o dată cu sîngele i-a moștenit și firea ?

Trecură cîteva ceasuri lungi. Nevasta lui Vencel ședea și torcea, dar nimic nu-i putea alunga din cap presimțirile rele, legate cînd de bărbatul, care bătea ulițele

satului, cînd de fiul ei, care hoinărea pe undeva. Laci apăru abia seara, pe întuneric. De bună seamă că teama de întuneric şi foamea îl mînaseră acasă, lîngă fusta mamei. Se strecură înăuntru fără a da măcar bună seara ; nu se uită nici în ochii mamei, nici într-ai frăţiorilor şi se strădui să rămînă în afara cercului de lumină al lămpii. Maică-sa nu-i vorbi. Îl privea doar pe ascuns şi ofta adînc. O fi cumva urmărită de vreun blestem familia asta nefericită, înglodată în sărăcie ?

Bărbatul veni mult mai tîrziu, după stingerea lămpii. Lumina n-o aprinse, ce-i drept, şi nici de mîncare nu ceru, dar nici că-i trezeşte pe toţi cu forfota şi cu tropăitul lui nu-i păsă. Numai de-ar îndrăzni cineva să-i ceară, cu o vorbă măcar, să umble mai uşor, să nu trezească copiii !...

Se culcă fără un cuvînt.

Femeia nu închise ochii toată noaptea. Era atentă la soţul ei. Inima îi bătea puternic. În ultimul timp, are des de furcă cu inima. Ar trebui să se ducă la doctor... Cine are însă bani pentru asta ?...

Stelele străluceau încă în gerul iernii, clipind des pe cer, şi zorile erau departe de hotarul satului cînd Kristóf Vencel se dădu jos din pat, îşi drese glasul de cîteva ori, îşi aruncă în grabă straiele pe el şi, fără a spune cuiva o vorbă, ieşi trăgînd uşa după el...

Of, aceste plecări şi întoarceri misterioase, de neînţeles ! Of, sîngele ăsta nebun, clocotitor, care-l mînă pe soţul ei ! Lina simţi o dorinţă puternică să se furişeze la poartă şi să se uite după cel plecat. Dar se temu să se urnească. Vencel s-ar putea uita înapoi, ar putea s-o vadă şi ar fi vai de capul ei curios !

Rămase în pat şi se gîndi îndelung la viaţa ei, în a cărei vîltoare murdară — aşa simţea ea — trebuia să se înece...

Nevasta lui Kristóf Vencel n-ar fi aflat nimic deosebit, chiar dacă l-ar fi pîndit pe soţul ei, care se depărta în geana de lumină timpurie a zorilor. Se grăbea să ajungă la Nagy István, să ajute la tăiat porcul, aşa cum făgăduise.

Pentru gospodarii de felul lui Nagy István, tăiatul porcului este o mică sărbătoare de familie, deşi nici el nu face parte dintre cei mai înstăriţi : pe pămînturile lui nu mişună vara oamenii asudaţi, tocmiţi cu ziua, grîul însă a avut preţ bun în toamnă şi el a treierat şi sămînţă de trifoi — pentru care statul dă preţ mare — de aceea peste iarnă familia lui are parte de zile lipsite de griji. De îndată ce în ogradă iau foc paiele presărate peste porc, grija cea mai de seamă a gospodarului este ca friptura să ajungă cît mai degrabă în cratiţă. În timp ce zorii prind să mijească palid, şi licărul din ce în ce mai spălăcit al stelelor se topeşte în zarea de lumină, înăuntru focul se înteţeşte în vatră atît de straşnic, încît foarte curînd ferestrele trebuie deschise larg din pricina aburilor groşi şi a mirosului înecăcios de untură. Apa fierbe în oale de diferite mărimi. Nu trebuie decît să presare pentru mămăligă mălaiul galben, cernut din vreme.

Dintre bărbaţi, numai măcelarul mai avea de lucru. Ceilalţi stăteau de jur împrejur şi-i pîndeau curioşi, în lumina care abia se cernea, fiecare mişcare. Cînd cuţitul cel mare, bine ascuţit, spintecă spinarea bombată a porcului, stăpînul casei fu cuprins de o emoţie puternică. Acum se va vedea cît e de groasă slănina. Cei care, ca şi Kristóf Vencel, au ţinut porcul de picioare, acum ajută cel mult la ţinutul oalelor şi cratiţelor în care curge sîngele şi lăsîndu-le gura apă aşteaptă să-şi umple în sfîrşit pîntecele cu bucăţi grase de friptură cu varză murată şi mămăligă, din care rup bucăţi cît toate zilele şi înting în untura fierbinte.

Stăpînul casei îşi vîră mereu vîrfurile cizmelor uriaşe în spuza neagră a paielor, ca să le şteargă de picăturile de sînge închegat. Stăpîna casei aleargă cînd afară, cînd înăuntru, ca o suveică : ba îndeasă lemne pe foc în casă, ba se uită cum măcelarul taie cu lovituri puternice de topor şira spinării porcului. Femeia cu basmaua legată la ceafă ţine în mînă o sticlă de rachiu şi un pahar. Rachiul de prune, cumplit de tare, înteţeşte munca, şi după fiecare pahar dat de duşcă izbiturile toporului răsună şi mai tare.

— Să bem în amintirea badei Kádár Jóska, bătrînul! spune măcelarul, și, făcînd un pas mai la o parte, își șterge mîinile în zăpadă.

Pe badea Kádár Jóska, oamenii din sat îl socoteau un erou căzut pe altarul tăierii porcilor. Nu scăpau niciodată din vedere să-l pomenească ori de cîte ori paharul trecea din mînă în mînă pe deasupra porcului tăiat. Povestea s-a întîmplat în 1916, cînd cele două oști vrăjmașe se înfruntau deasupra văii Tîrnavei și în sat nu mai rămăsese nimeni în afară de unul sau doi bătrîni. Fără a-i păsa cîtuși de puțin de primejdia care-l amenința, într-o bună dimineață, badea Jóska își înjunghie porcul îngrășat și se apucă să-l pîrlească. Cum se înălțară în aer cele dintîi flăcări, primul proiectil fulgeră, cu un tunet înfricoșat, pe acoperișul casei vecine, iar al doilea — drept în mijlocul ogrăzii la badea Kádár Jóska. Explozia dărîmă peretele de chirpici al casei, mătură o parte din țiglele acoperite de mușchi și sparse ferestrele. Cînd cei care s-au înapoiat acasă au adunat oasele împrăștiate prin ogradă și prin grădinile din preajmă, în zadar au mai încercat a ghici care dintre ele erau ale porcului și care ale răposatului Kádár Jóska.

Paharul de rachiu golit des scoase la iveală însușirile de comandant ale nevestei lui Nagy István. Răpăie cuvintele la gura ei, întocmai ca pe foc lemnele de fag bine uscate:

— Juli! Pune sub masă vasul cela mare, cu sînge! Da cască ochii la mîță! Ia, chiar amu o sărit afară de-acolo, neobrăzata! Zît, fi-ți-ar pielea ta fățarnică a dracului să-ți fie!

Apoi, fără nici o trecere, către soțul ei:

— Dă-i cînelui ăstuia una între coaste cu vîrful cizmei! Numa aici stă la pîndă, primprejurul porcului! Ia uite ce se mai linge pe bot! Ce-o furat? Ferenc, ia dă-mi toporul cela, să-i fac eu de petrecanie!... Iară dumneata, dele Erzsi, nu te mai zgîi la cîne, ține covata! Că amu te pomenești cu carnea pe jos! La cîne te poți uita mult și bine; ce-o mîncat, a lui rămîne!

O mie de ochi trebuie să aibă stăpîna casei în asemenea împrejurare. Și-i are.

Juli e fata, cam durdulie, a unei vecine. Să tot fie doi ani de atunci, nevasta lui Nagy István luase seama bănuitoare că fata se îngrăşa, dar se văzu silită să se împace cu gîndul că e vorba doar de o asemănare cu maică-sa, al cărei mijloc e atît de gros, încît nici să se aplece nu-i în stare, din pricina mormanului de osînză de pe pîntece.

Cealaltă ajutoare pe care stăpîna casei o cinsteşte zicîndu-i mătuşă Erzsi e o femeie în pragul bătrîneţii, cu părul cînepiu, cu faţa aspră, şi se ţine rudă de departe cu nevasta lui Nagy István. Se pricepe de minune să dea aromă plăcută cîrnaţilor şi să potrivească dresurile în caltaboşi. În tot satul, nimeni nu face chişcă atît de gustoasă ca ea. E chemată pretutindeni să dea ajutor. Iarna, tăiatul porcilor este o adevărată sursă de cîştig pentru ea.

Din casă, pe uşa dată de perete, adiau miresme tot mai îmbietoare. După ce porcul tăiat în bucăţi fu cărat înăuntru, stăpîna casei nu mai scoase nasul afară decît atunci cînd îi pofti la mîncare.

În jurul mesei, acoperită cu pînză albă, se aşezară numai patru bărbaţi. Se apucară să înfulece cu atîta poftă, că nici trei femei nu pridideau să le care mîncarea. Vencel îl pîndea pe sub sprîncene pe măcelar şi se luă la întrecere cu el în ceea ce priveşte mărimea bucăţilor. Bărbiile lor nerase străluceau de untură. Varza murată pîrîia între dinţi. Puţin le păsa lor că grăsimea picură pe faţa de masă curată ; doar tot e obiceiul ca după tăiatul porcului să se spele toate rufele !

Între timp, paharele se umpleau, şi vinul dezgustător de acru aluneca pe gît însoţit de urări întortocheate. Pofta de mîncare se înteţea. Lelea Erzsi se minunează îndeosebi de Ferenc, măcelarul, care se îndoapă zi de zi de la pomenile porcilor, şi uite, tot nu se satură ; înfulecă de parcă n-ar mai fi luat de zile întregi nimic în gură. Ferenc se ţinea cel mai bine ; unde avea cea mai mare deprindere. Aproape sleiţi, cu ochii bulbucaţi, Vencel şi stăpînul casei îl priveau cu invidie. Fără să se ascundă, îşi slăbiră brăcinarul şi lăsară furculiţa din mînă. Deşi abia mai era în stare să mestece mîncarea, măcelarul mai ochi o bucată grasă, bine rumenită, o

stropi cu vin și numai după aceea scăpă și el furculița din mînă. Răsuflă adînc și se lăsă leneș pe speteaza laviței. Oftă :

— Ei, patrafirul și cădelnița, așa mai zic și eu ! Că bună o fost ! rîgîi el satisfăcut.

Această nemăsurată destoinicie trezi respect în Nagy István. În invidia lui era amestecată și admirație. Îi împinse cratița dinainte.

— Mai mîncă ! Nu te lăsa !

— Nu mă îmbia, că iar încep !

Ochii i se înviorară, parcă ar fi prins puteri noi. Se uită țintă în fundul cratiței, la bucățile grase de carne, amestecate printre firimiturile de mămăligă.

— Ai mai fi în stare să mînci ? încremeni gazda.

— Apoi... De-aș vrea...

— Ei, atunci dă-i drumul !

— Da eu nu vreau ! își răsuci mustața Ferenc. Clipea mărunt și abia mai respira.

— Bate palma ! Să punem rămășag !

Ferenc se întoarse spre el, cu un zîmbet șiret.

— Bine ! Punem rămășag. Bate palma !

Stăpîna casei se îngrozi. Vru să spună ceva, dar vorbele i se poticniră în gît. Soțul ei nu se uita la ea, ca să-i facă semn din ochi.

— La fiecare bucătură, o bucată de mămăligă pe atîta, ia, și atîta curechi murat, fixă Nagy István condițiile rămășagului. Și, pe deasupra, bei o jumătate de vin. În regulă ?

Ferenc scutură din cap.

— Asta una nu... Cu asta nu mă-nvoiesc...

— Bine... Atunci, să lăsăm vinul deoparte.

— Lăsăm pe dracu ! Da cel puțin un chil.

— Să fie dară un chil ! Iară rămășagul, pe-o vadră de vin !

— Îl țin !

Își strînseră mîinile.

— Taie, Vencel ! îl îndemnară ei.

Și într-adevăr Vencel se pregăti să taie, apoi deodată întoarse capul. Îl lua cu greață și cu dezgust. Întrecerea îi căzuse greu la stomac. Stăpîna casei interveni bombănind :

— Nu tăiați voi nimica, nu mai este friptură...

Nagy István se înfurie că nevastă-sa le tulbură jocul. Arătă din cap spre vatră.

— Da aia de-acolo, din cratiță, ce-i ? Ha ? Taie numa, taie, Vencel !

— Trebuie ceva și pentru muieri, sări femeia cu gura.

— Mda. Asta-i altă căciulă. D-apoi mîncați atunci, întoarce-vi-s-ar mațele pe dos ! Muieri ! Că tot nu sînteți bune la altceva decît să înfulecați averea omului. Mîncați dară ! Dacă-i pe-așa, nu tăia Vencel, și o fulgeră pe nevastă-sa cu o privire întunecată.

Drept mîngîiere, umplu paharele ochi și hotărî că, dacă se amestecă nevastă-sa și la băutură, o pocnește cu sticla în cap.

Femeia bătu în retragere, turnă cîteva picături de apă în cratiță, și între timp îi șopti lelei Erzsi, ofensată :

— Tot el dă cu gura... Cîți nemîncați sînt în sat, pe tăți îi strînge aci... Ai văzut dumneata cît o mai mîncat Kristóf Vencel ? Ferenc cel puțin o lucrat, da ceilalți doi... Să putrezească în ei ce-or mîncat...

Vinul îi făcu să uite repede incidentul. La cîteva clipe după asta, trupurile moleșite se înviorară, ochii se aprinseră de îndestulare, iar împrejurul mesei răsunau glume și rîsete. Pe chipurile brăzdate adînc apărură cele dintîi semne de cherchelează.

Mai întîi, Ferenc, măcelarul, declară că i-a căzut briceagul din buzunar pe undeva prin ogradă și că trebuie să iasă afară. Curînd se dovedi că și ceilalți își pierduseră briceagul, și rînd pe rînd se făcură nevăzuți pentru cîte o clipă. Din pricina bricegelor pierdute, izbucneau hohote de rîs asurzitoare.

Pe măsură ce vinul se împuțină, raitele pe-afară deveniră din ce în ce mai dese ; trupurile îngreunate se clătinau acum la fiecare pas, și mîinile șovăitoare căutau clanța ușii, să se agațe de ea. Echilibrul îl părăsi mai întîi și mai întîi pe Kristóf Vencel. În ochii lui, tot mai tulburi, pereții și mai ales femeile se roteau atît de frumos, încît puțin lipsea să întindă mîna după ele. Femeile își vedeau harnice de treburi, cuțitele mari, mînjite de sînge, fulgerau de zor în mîinile lor. În timp ce Juli curăța mațele, lelea Erzsi fierbea ficatul.

Cînd întîmplarea făcu să rămînă la masă între patru ochi cu Kristóf Vencel, Nagy István își trase mai aproape fundul amorțit pe laviță lucioasă și, duhnind a vin, se aplecă la urechea celuilalt.

— Ascultă, ți-am mai spus că vrea să stau de vorbă cu tine.

— Spune ! Grăiește !

— După Anul nou, îmi iau slugă...

— Ei și ? Treaba ta. Ia-ți slugă ! dădu Vencel din umerii săi ascuțiți.

— Că, zic, de ce să trag eu în jug de unul singur ?

— Nu trage dară. Cine-o spus să tragi ?

— De-aș găsi om potrivit. Care să fie și de încredere, și bun la treabă, și să tragă la casă. Eu am pretenții, auzi tu ?

— Te-ai tocmit cu cineva ?

— Încă nu... Da, să-ți spun drept, nu despre asta vreau să vorbesc cu tine.

— Spune ce vrei. Mie-mi poți spune.

— M-am gîndit la tine, Vencel...

Înaintea bărbatului cu ochii tulburi, lumea prinse deodată să se rotească mai repede. Cum ? Nagy Pista l-a poftit să țină porcul de picioare, șade aci la masă cu el, sorb împreună seva grețoasă a dealurilor, reînvie încrezători căldura vechii prietenii, și acuma, hodoronc-tronc, vrea să și-l facă slugă ? Se simți rănit în demnitatea lui. Cum adică, femeia asta cu ghimpi la inimă, care s-a uitat la bărbatul ei cu priviri atît de tăioase mai adineauri, cînd a vrut să facă prinsoare cu măcelarul, femeia asta să-i poruncească lui, să fie sub mîna ei, ba, colac peste pupăză, să-i scoată și ochii pentru mîncarea pe care i-o dă ? Fruntea i se acoperi de cute. Își puse mîna, cu pumnul strîns, pe masă. Răsuflă cu năduf :

— Te-ai gîndit să-ți fiu eu slugă ? rîse el sec.

— Atîta ar mai lipsi ! Doar tu îmi ești prieten !

— Nu de alta, da așa știam și eu pînă amu, mormăi Vencel ușurat.

— Da ar fi vorba de-o afacere...

— Asta-i altceva... Despre asta putem sta de vorbă...

În timp ce Vencel își rezemă spinarea ciolănoasă de speteaza laviței, pumnul i se destinse, și mîna îi căzu

moale. Afacerile îl ispitiseră întotdeauna, dar niciodată n-avusese bani pentru ele.

— Spune odată ! îl îmboldi el pătimaș.

— Ar fi vorba de lemne...

— De tăiat în pădure ? N-am eu bani pentru asta.

— Nici nu trebuie bani. Și nu de tăiat în pădure ; de acasă, din ograda mea, ar trebui cărate la oraș...

— Pricep... la tîrgul săptămînal...

— Am putea cădea la învoială...

Vencel își dădea aere, se foia, se prefăcea că chibzuiește, că socotește. Dar Nagy István își cunoștea omul ! De îndată ce-i făcu oferta, se mulțumi să tragă cu coada ochiului pe furiș, din cînd în cînd, la Vencel. Îl lăsă să se prefacă, să arate că își stoarce mintea cu socoteli.

— Dacă nu trebuie bani, putem sta de vorbă.

— Știu că tu mi-ai fi tovarăș cinstit.

— D-apoi nici vorbă, eu unul nu-mi vînd cinstea pe-un cui ruginit, asta-i drept.

— Te cunosc eu pe tine... De-aceea spun...

— Eu unul totdeauna mi-am cîștigat pita prin muncă cinstită...

— Știu. Chiar de aceea m-am gîndit la tine.

— Și cîte lemne ar fi ?

— Să tot fie trei stînjeni.

— Grămada ceea din ogradă ?

— Aceea, încuviință stăpînul casei, și ciocni.

Juli dădu buzna în casă, hohotind cît o ținea gura, încît osînza i se scutura de rîs. Avea mînecile bluzei suflecate pînă la coate și gesticula cu cuțitul în mînă.

— Veniți odată ! Uitați-vă ! Badea Ferenc se sărută cu cînele !

Stăpîna casei și lelea Erzsi dădură fuga afară. Din ogradă se auzeau chicoteli, rîsete, scheunat de cîine. Stăpînul casei, însă, nu se urni. Socoti nimerit să rămînă așezat, pentru că, dacă începe să se împleticească, nevastă-sa sare cu gura la el și-l face de rușine în fața celorlalți. La început, stătu blînd și Vencel, dar cînd femeile reveniră rîzînd cu lacrimi, se ridică de la masă.

— Mă duc pînă afară, să văd ce face smintitul cela.

Se îndreptă spre uşă, încordîndu-şi din toate puterile muşchii picioarelor. Abia acum simţi el în ce măsură i se urcase băutura la cap. Păşea rar, ţanţos, drept de şale.

— Dumnezeul şi arhanghelul ! bombăni el printre dinţi.

Îşi roti privirile, căutînd căciula. O văzu pe pat. Socoti însă mai nimerit să-şi vadă de drum cu capul gol ; simţea că, dacă ar porni spre pat, l-ar lăsa picioarele. Uitîndu-se la bărbatul care se împleticea, lui Nagy István îi îngheţară chicotelile pe buze. Îl măsură pe Vencel din creştet pînă-n tălpi, cu priviri posomorîte, mustrătoare.

— Porcul ! şopti el printre dinţi.

Afară, în faţa lui Vencel se desfăşură o privelişte neobişnuită. După poiată, Ferenc măcelarul stătea în patru labe, cu capul sus, şi scotea nişte sunete lătrate, în timp ce dulăul mare, alb, care păzea casa, sărea împrejurul lui, scheuna şi dădea din coadă bucuros. Se vedea că Ferenc se rostogolise mai înainte prin zăpadă. Celălalt bărbat care ţinuse de asemenea porcul de picioare tropăia şi se agita împrejurul lui Ferenc şi al cîinelui, îndemnîndu-i :

— Prinde-l ! Prinde-l !

— Ham-ham ! lătra Ferenc, care, beat turtă, căzuse fără voia lui în patru labe şi nu se mai putea ridica în picioare.

Vencel se opri lîngă ei, cu pieptul scos şi cu picioarele răşchirate. Îi priveşte cu o privire tulbure, clătină din cap, mahmur, şi zise cu seriozitate :

— Sînteţi nişte scîrnăvii... Nişte porci sînteţi...

Nu zăbovi mult timp lîngă cel care se tăvălea în zăpadă. De altfel, i se păru că totul nu-i decît un vis. Se apropie de stiva de lemne acoperită de zăpadă, îi dădu ocol, o măsură din ochi, pipăi un lemn, două, să vadă dacă-s destul de uscate, dădu din cap mulţumit, apoi întinse braţele, răstignindu-se parcă, şi măsură stiva cu stînjenul. Vîntul îngheţat, de iarnă, aluneca cu degete reci pe capul lui descoperit, şi asta îi făcu foarte bine : lumea începu să se limpezească înaintea ochilor, care clipeau trist. Trase adînc în piept de cîteva ori aerul proaspăt, înviorător. Porni înapoi, spre casă, de data asta cu paşi mai siguri, şi aruncă o privire dispreţuitoare

spre Ferenc, care se tăvălea pe jos, și spre ortacul său, care moșea pe lîngă el :

— Sînteți beți ca niște porci. Ar trebui să stați în coteț...

— Ei, ți-ai găsit briceagul ? îl întrebă rînjind stăpînul casei, care, oricît se stăpînea, simțea un îndemn grozav să urmeze pilda lui Vencel.

Vencel încuviință din cap ușurat și urmă vorba de unde o lăsase adineauri :

— Cu alte cuvinte, trebuie cărate la oraș ?

— Acolo. La tîrgul de lemne.

— În fiecare joi adică. O dată pe săptămînă.

— Da. Așa e.

— Ar trebui să pornesc la drum de miercuri după amiază, socoti Vencel.

— Numa pe la asfințit. Trebuie cruțați și caii.

— Și aș ajunge acasă numa a doua zi, noaptea.

— Ei-ei ! Încă după amiază poți fi acasă...

— Da, dacă izbutesc să vînd lemnele devreme și dacă gonesc caii către casă.

— Asta nu ! Caii ți-i las în samă numa dacă...

— Atunci, nu te tocmi cu timpul. Timpul costă bani !

Nagy István nu era atît de amețit încît să nu priceapă aluzia. Cît e Kristóf Vencel ăsta de pierde-vară, are să zăbovească pe drum și-apoi are să-i pună lui la socoteală zilele. Se temea și pentru cai.

— La urma urmei, drumul nu-i lung, se tocmi stăpînul casei.

— Nu. Pentru cine șade acasă, la căldurică. Pentru acela nu-i lung.

— Iarna ai și tu vreme destulă.

— Îi frig. Ai auzit că lui Bóka Sándor i-or degerat picioarele ?

Gospodarul ridică repede capul. Se prefăcu mirat :

— Mi-o ajuns ceva la ureche. Bună poamă și Bóka Sanyi ăsta ! Îi place să tragă la măsea. Se spune că o cam băut la Bălăușeni, l-o apucat întunericul, el s-o trîntit în codîrla căruței, apoi o adormit, și cînd o ajuns acasă nu-și mai simțea picioarele.

— Și abia de-amu încolo vin zilele friguroase !

— Asta-i floare la ureche ! dădu dispreţuitor din mînă Nagy István.

— Îi floare la ureche pentru cine se încălzeşte lîngă vatră !

— Bine-bine... Ştiu şi eu ce ştiu...

— Spun numa pentru că...

— Lemnele, eu le dau. Tu numa te-ai duce cu ele.

— Cale lungă... Vreme multă...

— Şi tot eu dau şi caii. Tu ce dai ? Atîta, că te preumbli numa pe lîngă căruţă, apoi stai în piaţă. Asta nu-i muncă.

Lui Vencel nu-i fu pe plac tonul ăsta. Ce vrei, cînd e vorba de bani, nu există nici Dumnezeu, nici prieten. Îşi pironi privirea pe masă şi se uită la paharele pe jumătate goale. Era treaz acum, capul îi era limpede, gîndurile, lămurite.

— A patra parte din preţul de vînzare ar fi a ta, oferi gospodarul.

Oaspetele nu răspunse numaidecît. Mai întîi chibzui. Bineînţeles că şi în capul lui Nagy István se învălmăşeau tot felul de gînduri tulburi. Pe Kristóf Vencel, nu-i vorbă, îl ştie de om cinstit. Totuşi de unde va şti proprietarul lemnelor cu cît le-a vîndut la piaţă Vencel ? Se scărpină în cap. Nu era în stare să rezolve chestiunea. Iar ca să care tot el lemnele şi iarna asta, să îndure drumul ăsta lung, n-avea nici o poftă. Nagy István începea să se deprindă cu traiul tihnit. Îi mergea bine. Grîul, porumbul au preţ mare, s-au făcut şi fructe din belşug, totul i-a mers din plin. Păi, la ce să mai dea în brînci atunci ? Copii nu are. Pentru cine să-şi ruineze sănătatea ? Pentru cine să se jertfească ? Dare-ar dracu-n toate, vrea să trăiască şi el mai bine !

— A patra parte din preţul lemnelor îi puţin. Cu atîta nu-i plătită treaba, clătină Vencel din cap, în semn de dezaprobare.

— Da ia socoteşte. Lemnele-s acasă. Nu trebuie cărate din pădure.

— Eu le-aş aduce mai bucuros din pădure ! spuse Vencel.

Stăpînul casei se întoarse spre el cu ochii strălucitori :

— Le-ai aduce pe cele care mai zac tăiate în pădure ?

— Ëu, da ! Da atunci, jumătate-jumătate !
— Asta nu. Îi mult.
— Nu mi-i plătită osteneala. Îi muncă grea.
— Pe acelea le-a aduce sluga, după Anul nou...

Uşa întredeschisă fu dată de perete. Apărură cu mare zarvă cei care adineauri se mai veseleau în ogradă. Primul intră omul care ţinuse împreună cu Vencel picioarele porcului. Îl chema pocnind din degete pe Ferenc, care continua să latre cu mustaţa zburlită ca a unui motan înfuriat şi cu faţa aprinsă din cauza băuturii. Lătra, nenorocitul, fără răgaz. În urma lui venea dînd din coadă cîinele. Uneori încerca să se caţăre cu labele de dinainte pe umerii tovarăşului său de joacă.

Nevasta lui Nagy István se aprinse ca para focului ; ţipă la ei şi-i împrăştie învîrtind prin aer lingura de lemn cu coadă lungă, mînjită de sînge. Cîinele o zbughi afară cu coada-ntre picioare, iar cei doi bărbaţi se trîntiră pe scaunele şubrede.

Convorbirea confidenţială dintre Vencel şi Nagy István se întrerupse.

Moleşit, vlăguit, Ferenc ridică pleoapele şi lătră de cîteva ori la stăpînul casei. Îşi suflau unul altuia în faţă aburul de vin. Un glas răguşit de băutură îi lălăia lui Nagy Istváan, la ureche, un cîntec vechi. Stăpîna casei blestema în sinea ei şi-i înjura de toţi Dumnezeii pe porcii ăştia beţi.

Kristóf Vencel privea în gol. El nu cînta. Socotea în sinea lui cît face o căruţă de lemne şi cît ar avea el din asta. Fără îndoială că va cădea la învoială cu Nagy Pista să-i care lemnele, o dată ce pofta de trîndăveală a pus stăpînire pe prietenul său pînă într-atîta încît nu mai vrea să îndure vitregia drumului de iarnă. Dar se va tocmi ca taxa de piaţă s-o suporte Pista. Apoi mai trebuie să se încălzească pe drum cu o cinzeacă, două de rachiu, că vremea-i aspră în ianuarie. Rachiul însă trebuie să-l plătească din banii lui. Copiii vor vrea bomboane. Nu poate să nu le aducă nişte bomboane de zmeură, iar fetiţei, o panglică roşie, că într-una pomeneşte de ea. Şi nevestei trebuie să-i aducă ceva. Nu se poate întoarce acasă cu mîna goală. Ce mai rămîne atunci din bani ? Cînd scopul ar fi să

încropească încet-încet suma trebuincioasă pentru răscumpărarea paharului... Se pierdu cu totul în vise, privind în gol, încît Ferenc îi trase un ghiont între coaste : să nu mai moţăie. În închipuirea lui prinseseră viaţă nopţile amorţite de iarnă, cînd zăpada îngheţată scrîşneşte sub tălpile saniei de parcă însuşi pămîntul ar plînge. Zurgălăii de la gîtul cailor scot clinchete tot mai slabe, zvonul lor pare că îngheaţă în gerul îngrozitor şi se pierde luat de vînt. Totul e scăldat în văpaia albăstrie a nopţilor de iarnă, zarea se pierde în albul nesfîrşit, şi printre grămezile de coceni rămase pe cîmp, acoperite cu căciuli de omăt, aleargă iepuri speriaţi, fugind din calea vulpii flămînde sau a lupului sîngeros... În vîrful dealului dinspre Bălăuşeni, vîntul îţi arde obrajii ca şi cum te-ar lovi cu nişte nuiele subţiri. În zadar îţi tragi capul între umeri, în zadar îţi îndeşi căciula pînă peste urechi, nu poţi scăpa de vîntul ăsta turbat. Iar pe Văţman, caii, cu coamele numai ţurţuri, înoată prin troiene, care le ajung pînă la burţi... Iarna trecută, într-o asemenea noapte cumplită a fost ucis de frate-său, pe dealul Văţmanului, un negustor pe nume Mittelman, în timp ce veneau cu marfă de la oraş pentru dugheana lor din sat... În închipuire, Kristóf Vencel alerga de zor pe lîngă sanie, pe şoseaua îngheţată a deluroaselor meleaguri ardelene, acoperite de zăpadă. Uneori, cînd pe cîmpul presărat cu pulbere de diamant apărea strălucind în văpaia zăpezii cîte un tufiş, îşi lovea picioarele unul de altul, inima îi zvîcnea aprig şi întindea mîna după toporul cu coada rece...

Ferenc contenise cu lătratul. Îl înghionti şi mai tare pe Vencel între coaste şi chiui :

— Cum îi, mă, cîntecul acela „Braţul drept mi l-or puşcat, sîngele-mi se scurge ?..."

Vencel tresări. Îşi veni în fire. Îşi întoarse faţa întunecată, posomorîtă, spre celălalt. Mormăi ofensat pe sub mustaţa căruntă :

— Tu zi-i înainte, în legea ta... Ţie ţi-i uşor...

Ceilalţi cîntau, hăuleau răguşit cîntece de beţie, în timp ce stăpîna casei o puse pe Juli să şterpelească sticlele pline cu vin, pregătite din vreme la piciorul mesei, şi le ascunse. Le ajunge, arde-le-ar focul iadului

mațele ! Cînd, ziua-n amiaza mare, pe la vremea prînzului, Vencel se grăbi spre casă, avea căciula dată pe-o ureche. Se sforța să se țină drept, voinicește, se străduia să poruncească picioarelor, nu cumva să-l vadă satul beat. Ce adică, lui nu-i este îngăduit să mănînce pe săturate și să tragă la măsea, dacă i se ivește ocazia ?

— Hei, de-aș avea eu macar un godac, ce mai pomana porcului aș trînti ! zise intrînd în casă cu fața strălucind de beție.

Copiii izbucniră ; făcură un tărăboi și o gălăgie, de parcă l-ar fi simțit. Vedeau că tatăl lor este într-o dispoziție trandafirie.

— Spune-i măicuței să ne dea de mîncare, îi pretinse băiatul cel mai mare, Laci.

Bărbatul se întoarse, întrebător, spre femeie :

— De ce-i pedepsești ? Dă-le mîncare !

Nevastă-sa îi întoarse spatele și, după cîteva clipe, își duse mîinile la ochi ; își ștergea lacrimile.

— Dă-ne de mîncare ! trăgeau de el copiii.

— De mîncare ! De mîncare ! țipau ei în cor.

Urlau cu toții deodată, dar mai asurzitor poate decît toți urla Ágnes, cea mai mare. Îl zgîlțîiau, strîngeau mîinile neputincioase, amorțite, ale tatălui lor, cereau, vuiau ca niște tuburi de orgă. Nu mai puteau de bucurie. Dacă tatăl lor e în toane bune, dă el poruncă, și vor căpăta mîncare.

Rînjind, cu ochii uleioși, strălucitori, bărbatul stătea ca un uriaș în mijlocul odăii și își dojenea nevasta :

— În casa asta, eu poruncesc ! Dacă tu pedepsești copiii, eu îi dezleg de pedeapsă ! Dă-le de mîncare ! De nu, o pățești cu mine ! Și atunci, știi că va fi vai și-amar ! amenință el.

Cu răsuflarea tăiată, Lina o zbughi afară din casă. Știa că mîna soțului ei cade ușor în asemenea împrejurări. Dădu fuga la socru-său. Acolo însă găsi ușa încuiată. Unde să se ducă ? Cui să ceară ajutor ? Ar fi vrut s-o înghită pămîntul. Vîntul înghețat, care sufla dinspre munții Sovatei, îi întipărea pe obraji cărări sărate. Cît e lumea asta de mare, nu există un loc unde să poată găsi tihnă, unde să nu mai audă plînsetul co-

piilor. Cel mult în cimitirul cu gropi întunecate de deasupra satului, care s-a învelit în zăpada albă. Dar poate chiar și acolo ar auzi corul de rugăminți gălăgioase: „Dă-ne de mîncare!" „Dă-ne de mîncare!" „Nu ne pedepsi, măicuță!"

În timp ce Vencel asculta flecăreala și hăulitul tovarășilor săi de beție și, mai tîrziu, o fulgera pe nevastă-sa cu ochii lui aprinși, bătrînul Kristóf Jancsi și Kati dădeau o luptă îndîrjită cu stihiile naturii. Cărau în spinare crengi din pădure, de peste Tîrnava. Nu trebuia să ocolească pe la podul cel mare, pentru că oglinda rîului era acoperită cu o platoșă groasă de gheață, peste care se putea trece fără grijă; trebuia doar ca omul să nu piardă din ochi vîrful clopotniței, ca nu cumva să greșească direcția. În ciuda vîntului care-i biciuia obrajii, badea Jancsi avea cămașa udă de nădușeală. Cei doi se scufundau uneori pînă la genunchi, alteori pînă la brîu, în zăpada care se întindea, netedă, sub privirile lor. Albul ei orbitor le împungea ochii.

Ei n-au pădure. N-au de unde să taie lemne, să le care acasă și să le așeze în stive regulate, în patru muchii, ca gospodarii cu pădure. Kristófii fac parte dintre săracii care iarna cutreieră necontenit pădurile încremenite-n tăcere, adună crengi uscate și le cară acasă cu spinarea, asudînd și chinuindu-se. Scotocesc pădurea o dată sau de două ori pe săptămînă, de fiecare dată tot mai adînc, ca să strîngă ramuri rupte de viscol. Astăzi trebuise să meargă atît de departe, încît drumul ținuse ceasuri întregi. Căratul crengilor e o trudă amarnică. Povara le strivește spinarea, stau gîrbovi sub ea, pieptul li se strînge. Mai întîi încep să-i doară șalele, apoi lemnele le rod pînă la sînge spinarea și umerii. Le tremură picioarele de istoveală. Kati are umerii acoperiți de pete verzi și albastre, cît palma, care, cînd își ia povara în spinare, o dor de i se taie răsuflarea. Osteneala și durerea surdă îi chinuie atît de rău, că ar avea poftă să arunce cît colo povara în șanțul cel mai apropiat. Acestea sînt clipele celei mai deznădăjduite amărăciuni. Atunci, tatăl și fiica fac un

popas și se privesc cu un îndemn mut, își mai trag sufletul, apoi, oftînd adînc, se vîră iar sub povară. Instinctul de nebiruit al vieții le dă noi și noi puteri. Încă un pas. Și încă unul. Se vede acum clopotnița satului. Clopotnița crește încet-încet, înălțîndu-se ca un semn al mirării, alb, imprimat pe o pînză cenușie. Prin ceața albăstrie, în depărtare, ochiul distinge acum și contururile caselor, care cresc, cresc mereu, cu toate că la început păreau doar cît niște cuburi de piatră. Și iar trîntesc legătura de crengi în zăpada adîncă. Bătrînul își șterge fruntea nădușită. Tot scăpînd de sub basmaua care-i alunecă necontenit spre ceafă, cîrlionții aurii ai fetei au încărunțit. Kati își umezește buzele uscate. Suflă greu, gîfîie, abia își mai trage sufletul. Un vînt rece le biciuiește obrajii și le stoarce lacrimi. Apoi se opintesc și se tîrăsc, fără o vorbă, mai departe.

Kati nu împlinise încă zece ani, și cunoștea chinul acesta amarnic al zilelor de iarnă. De atunci, ea străbate necontenit, an de an, săptămînă de săptămînă, drumul ascuns sub zăpadă, care leagă satul de pădurile cu coroane albe. Uneori, rămîne în urma bătrînului. De multe ori, simte că nu mai poate, că acum-acum se prăbușește și, fie ce-o fi, nu-i pasă nici chiar de-ar sfîșia-o lupii, numai să se isprăvească odată chinul ăsta. Tatăl o îndeamnă atunci, cu amara nepăsare a omului încercat, călit :

— Nu te văicări. Așa o cărat lemne și maică-ta, iar tu nu ești mai presus decît ea. De ce n-ai ieșit din găoace sub o plapumă de mătase ? Să-i dăm zor, că-ndată ne-apucă sara și ne mai adulmecă lupii urmele.

Cînd pe nesfîrșita cîmpie de zăpadă sînt numai doi și se împleticesc cu totul doar patru picioare, trebuie să dai zor, din pricina lupilor. Kati era bucuroasă dacă în pădure sau pe drum se mai întîlneau și cu alții, pentru că așa vremea trecea mai ușor și parcă nici osteneala nu-i apăsa atît de înspăimîntător. În schimb dacă erau mulți mergea greu, își luau unul altuia prada de sub nas.

În sat s-au statornicit obiceiuri străvechi privind strînsul crengilor. Pădurile sînt proprietatea găzdoilor mai mari sau a obștei. De cînd lumea însă, au dreptul

să adune crengi rupte și să le ducă acasă și cei care n-au parte în avutul obștesc. Dar crengile astfel strînse nu pot fi cărate acasă decît numai și numai cu spinarea. Dacă ar încerca cineva să le încarce în căruță, treaba asta ar fi socotită furt. La strînsul crengilor nu e îngăduit să iei cu tine secure sau topor. Cel la care fie pădurarul, fie vreunul dintre cei cărora aparține pădurea, găsește un topor sau altă unealtă de tăiat, este considerat hoț. Cu toate că arma ar folosi și împotriva fiarelor...

Prin zăpadă se întretaie urme de vulpi și de lupi. Pe alocuri, pilota albă a pămîntului e răscolită și se văd bucăți de blană de iepure și urme de sînge. În sînul naturii, aparent liniștită, pașnică, se dă în gerul amorțitor, o luptă pe viață și pe moarte. Jivinele s-au înmulțit în ultimii ani ; armele de vînătoare au fost confiscate în 1919 și numai notarul și popa le-au primit înapoi. Liniștea înghețată a plaiurilor e tulburată numai cînd și cînd de un bubuit de pușcă.

La orizont se adună întunericul, se apropie tiptil și se lasă în vale. Badea Kristóf Jancsi se uită înapoi, și între timp își strînge cureaua cioarecilor. O ceată de oameni abia acum ieșea din pădure. Să fi fost vreo opt ; cele mai multe femei, și printre ele, cîțiva bătrîni și copii. Înaintau gîrboviți, abia mișcîndu-se, unul după altul ; tot atîtea stegulețe negre, arborate pe cîmpul alb.

Bătrînul soarbe noi puteri din faptul că înaintea altora șerpuiește un drum și mai lung pînă în sat. Scuipă în palmele scorojite și o îndeamnă pe fată, care tace și își pipăie umerii :

— Dacă nu ne așternem la drum, ne-or mai și întrece ! Înainte de a-și lua povara în spinare își plimbă privirile pe cerul spălăcit ; caută parcă ceva nădăjduind să-și găsească izbăvirea. Rostește numai atît : Se pregătește de ninsoare... Trebuie să ne grăbim...

Clopotnița care se ivise dintr-un pîlc întunecat de brazi, dispăru din nou. Ajunseră în vale. Mai trebuie să treacă dealul, și după aceea vor ajunge în valea Tîrnavei. Să tot fie cale de un ceas și jumătate pînă-n sat. Partea de hotar numită Șipot nu mai e departe. Un scurt popas, apoi încă o opinteală și ajung. Soco-

tind așa distanța nestrăbătută, bătrînul trînti iar povara de pe umăr :

— Ardă-le-ar focul să le ardă ! Macar de n-ar fi umede. Omul cară acasă numa apă !

Se întinse trosnindu-și oasele, ca să-și alunge oboseala. S-ar așeza chiar pe grămada de crengi, ca și Kati, dar știe că după ce te odihnești îți vine mai greu să te ridici și să pornești din nou la drum. Se întoarse spre miazănoapte, de unde bătea vîntul.

— Ia ascultă... Cineva aduce lemne din pădurea de dincolo... Cu sania... arătă din cap într-acolo ; n-avea poftă să ridice mîna.

Pînă la răspîntia unde drumeagul care vine din sat se desparte în două, și una dintre pîrtii, brăzdată de dîre de sanie, cotește la dreapta, spre celălalt capăt al pădurii, mai era de mers încă vreo trei sute de pași.

Într-adevăr, clinchetele zurgălăilor de la gîtul cailor răzbăteau slab pînă la urechile fetei.

Bătrînul se învioră. Pe cît de obidit trîntise mai adineauri legătura de crengi, pe atît de grabnic o lua acum din nou în spinare. Nădejdea îi turna puteri în mădularele ostenite :

— Să ne grăbim ! Poate ajungem sania și trîntim crengile în ea.

Porni aproape în fugă. În urma lui venea Kati, cu răsuflarea tăiată, cu gura uscată. O chinuia o sete groaznică. Nu e îngăduit să mănînci zăpadă. Toată lumea știe că poți căpăta aprindere de plămîni. Mai bine suferă de sete.

Vîntul dinspre miazănoapte făcea să se audă tot mai ascuțit clinchetele zurgălăilor. Încă vreo două sute de metri... Ia te uită, sania încărcată înalt — care zvîcnește de coadă cînd spre dreapta, cînd spre stînga — se și zărește în depărtare... Bătrînul Kristóf aleargă, se poticnește la tot pasul, gata-gata să cadă-n nas. Kati grăbește după el, atît de gîrbovită sub povara care-i apasă umerii, că aproape scurmă cu nasul prin zăpadă. Se zbate, se împleticește, într-o supremă încordare a puterilor.

De după cotitură apăru sania mult așteptată. În vîrful încărcăturii de lemne șade un bărbat cu căciulă, iar

altul calcă cu nădejde pe lîngă sanie, ţinînd pasul cu caii. Badea Kristóf Jancsi zări sania tocmai cînd se pierdea din nou după alt dîmb.

— Cine-i ? Nu-l recunoşti ? făcu el peste umăr către fiică-sa.

— Nuu, gemu Kati simţindu-şi trupul scăldat într-o sudoare rece.

Aceşti cîţiva metri de drum care mai rămăseseră erau cei mai chinuitori. Abia o mai ţineau picioarele. Gîfîia. Îi tremurau toţi muşchii.

Zurgălăii se auzeau tot mai aproape şi tot mai limpede. Dacă mai sînt cincizeci-şaizeci de metri pînă la răspîntie. Vai, numai de n-ar ajunge înaintea lor gospodarul cu sania ! Urmă o ultimă sforţare, cu buzele strînse, cu muşchii încordaţi, cu feţele palide de efort.

Sania se ivise de după dîmb şi ajunsese la locul unde trebuia să cotească spre sat.

Bărbatul cu căciulă neagră, care şedea sus pe stiva de lemne, întoarse capul către cei care se tîrau cu poverile în spinare. Îi spuse ceva flăcăului care mergea pe lîngă sanie, apoi, lăsîndu-se mult pe spate, struni hăţurile şi şuieră. Caii se opriră. Gospodarul se răsuci de mijloc.

Era Galambos Ádám.

— Nu mai fugiţi ! Că şi aşa vă aştept ! Cel puţin mai răsuflă şi caii ! strigă el spre cei doi.

Pînă mai adineauri, pe cîmpul alb, care se pierdea în zare, nu se vedea ţipenie de om, dar cum se opri sania, de pretutindeni răsăriră, ca din pămînt, oameni grăbiţi, cu sarcini de crengi în spinare. Grăbeau spre sanie, alergînd. Ajunse şi grupul care adineauri abia ieşise din pădure. În cîteva clipe, sania fu înconjurată de femei istovite care abia-şi mai trăgeau sufletul, de bărbaţi tăcuţi cu priviri umile, şi de copii. Oamenii soseau mereu cîte doi, cîte trei şi mulţumeau cerului că, ia uite, omenosul găzdoi îi aşteaptă.

Toţi se uitau la Kati. Iar ea se întorcea ba încoace, ba încolo, pentru ca privirile lor mute să nu-i poată cădea pe faţă, să n-o poată descoase. Ce vor de la ea ? De ce-o privesc ?

Găzdoiul întinse gîtul de după gulerul croit din blană neagră de miel al sumanului, își turti căciula cu mîna în care ținea codirișca gîrbaciului cu ciucuri și clătină din cap, nemulțumit.

— Cîți sînteți ?

Se stîrni deodată forfotă și toată lumea începu să numere. Degetele tremurătoare împungeau aerul. Opt... Zece... Unsprezece... Singură bătrîna Kikerics stătea nemișcată în spatele celorlalți, mai la o parte, împreună cu fiică-sa, care mănîncă pîinea văduviei încă din cel de-al doilea an al războiului. Bătrîna își potrivea, cu degetele-i noduroase, basmaua pe cap. Ea era încredințată că dacă lemnele cuiva nu vor încăpea în sania găzdoiului, acelea nu vor fi ale ei. E de ajuns doar să arunci o singură privire asupra bătrînei sfrijite care clipește des printre o mie de zbîrcituri, și te și apucă mila. Nu se poate ca Galambos Ádám să nu-i ia lemnele. Tacticos, găzdoiul coborî din vîrful stivei și-și întinse mădularele amorțite. Dădu ocol saniei și chibzui, dîndu-și căciula cînd pe frunte, cînd pe ceafă.

— Că v-ați încărcat bine dintr-al altuia, asta o văd... Da unde să încapă atîtea crengi ? După o scurtă cumpănire, atinse un lemn care ieșea mai în afară. Îl pipăi. Se poate lega și de ăsta o sarcină. Cealaltă aci, ia...

Argatului nu-i prea venea la socoteală că trebuie să aranjeze el lemnele sărăcimii. Bineînțeles, mai întîi fură legate de lemnul ieșit în afară crengile bătrînului Kristóf Jancsi. Galambos le cercetă chiar și aparte, nu cumva să cadă pe drum. Apoi veniră la rînd crengile fetei. Kati se amestecase printre ceilalți, ca să nu-și mai încerce femeile ochii pe ea ; nu avu însă tăria să-i spună s-o lase în voia sa, că pe ale ei le va căra singură pînă în sat. Galambos se învîrtea în jurul saniei. Vîra mîna ba ici, ba colo, împingea lemnele, se scărpina în cap. Apoi îi spuse argatului :

— Slăbește lanțul. Trebuie încărcate din nou, ca să fie loc.

Flăcăul se burzului.

— Ce-ți închipui dumneata ? Îndată se întunecă ! Aci ne prinde noaptea, dacă ne-apucăm să descărcăm și să încărcăm sania !

— Hai-hai, repede ! Fă cum am spus !

Argatul, a cărui față era vînătă de frig, mormăi nemulțumit în sinea sa și se apucă să descarce. Cîțiva îi ajutau. În rîvna lor, se călcau unii pe alții pe picioare și mai curînd încurcau treaba, decît să-i fie de vreun folos flăcăului.

Între timp, bătrîna Kikerics se învineți cu totul ; se uita speriată, cu priviri rugătoare, la fiică-sa, și dinții prinseră a-i clănțăni. Se agăță de brațul ei, n-o mai țineau picioarele.

— Vai, ce frig mi-i ! îngăimă ea dîrdîind.

Fiică-sa, o femeie abia de treizeci de ani, cu buzele groase, crăpate se apropie și puse palma rece ca gheața, pe fruntea bătrînei :

— Să nu care cumva să mi te-mbolnăvești, auzi ?

— Tulai... Mă ia cu frig...

Mai veniră cîțiva. În jurul lor se înfiripă un mic grup :

— Are fierbințeli pesemne...

— O scutură frigurile. Nici nu-i de mirare. De ce n-o fi stînd acasă baba asta, care-i mai bătrînă chiar și decît pulberea drumului ? Căratul lemnelor nu mai este de ea.

Fiică-sa simțea că brațul care se agață de ea devine tot mai greu. În față o izbea o răsuflare fierbinte. Se uită în jur. Ăștia își închipuie cumva că ea a silit-o pe maică-sa să care lemne ?

— Ți-am spus să rămîi acasă ! Ai cărat destul în viața dumitale ! Hei, de-ar avea grai cărările astea !... Și-apoi... Singură nici eu nu prididesc !

Între timp, sania fu încărcată din nou, și deasupra puseră cîte legături de crengi încăpură. Încărcătura de lemne se înălța atît încît Galambos Ádám trebui să-și răsucească gîtul cînd se uită în sus, la vîrful ei. N-avu încotro, și trebui să-și urmeze drumul pe jos. Asta-i pentru Kati... Pentru micuța Kristóf Katica... Se uită pe furiș la fată, cu o privire caldă, mîngîioasă... Dracului îi pare rău de sacrificiul ăsta ! Tot îi înțepeniseră lui picioarele în vîrful stivei de lemne !...

Sania porni în sfîrșit. După ea urmă un șir de femei, bărbați și copii, gîrboviți, clătinînd din cap, de parcă ar fi fost legați de ea, înșirați pe funie.

Din ceata care o împrejmuia pe bătrîna scuturată de friguri, izbucni un glas ascuțit de femeie :

— Pleacă ! Isuse Hristoase ! Crengile mele le-or uitat ! O, rupe-s-ar tălpigile saniei sub...

Mănunchiul de oameni se risipi pe dată. Unii alergau după sanie, alții se repeziră spre sarcinile de vreascuri trîntite în zăpadă. Pe sanie nu încăpuse decît vreo cinci legături de crengi. Restul rămăseseră, dimpreună cu stăpînii lor, pe întinderea de omăt, nesfîrșită, bîntuită de vînt.

De amărîtă ce era, fiica bătrînei Kikerics izbucni în lacrimi și își smulse brațul din încleștarea degetelor mamei sale, care o strîngea deznădăjduit.

— Pînă și pe-ale măicuței le-or lăsat aci ! N-or ținut sama nici că-i beteagă ! striga scuturîndu-și pumnii ciolănoși, nepotriviți pentru o femeie.

Rămasă fără sprijin, bătrîna se învîrti de cîteva ori în jurul său, întocmai ca o cloșcă în căutare de cuibar, și se așeză, aproape năruindu-se, în zăpadă. Nu dorea altceva decît ca noaptea cea veșnică să o surprindă aci, în locul ăsta.

Norocoșii, ale căror crengi erau sus, pe sanie, călcau veseli și sprinteni prin zăpadă. Din cînd în cînd, se uitau pe furiș în urmă, la cei rămași pe loc ; în priviri li se oglindea o mulțumire răutăcioasă. Pironindu-și stăruitor privirea pe călcîiele cizmelor găzdoiului, care pășea tacticos, una dintre cele două femei care se țineau pe urmele lui Galambos spuse cît putu de tare, nu cumva vorbele să-i zboare pe lîngă urechile bărbatului nebăgate în seamă :

— Fainâ fată Kristóf Kati, ce-i al ei îi al ei... Nu se mai pomenește în sat alta ca ea... Ferice de cel care-i pune pirostriile !

Cealaltă îi răspunse cu tot atîta zel :

— Da și găzdoiul îi om cumsecade. Ne-o luat lemnele fără o vorbă...

— Asta-i drept... Ar fi putut să le ia numa pe-ale Kristófilor, răspunse prima întorcîndu-se spre tovarășa ei de drum.

Cuvintele acestea le spusese încet, să n-o audă găzdoiul, care, îndemnînd caii cu gîrbaciul, părea că ar merge singur pe șleaul plin de hopuri, brăzdat de tălpigi de sanie.

Cuvintele rostite în urma lui — cînd domol, cînd cu glas tare — îl ațițară pe Galambos. Se întoarse, cu fața numai zîmbet :

— Mai puteți ? Mai puteți ? Vă mai țin picioarele ?

— Mai bine ne-ai lăsa în vîrful saniei.

— Că altă treabă n-am ! Doară și eu merg pe jos.

— Da cel puțin ai fi putut avea grijă să lași loc pe lemne pentru Kristóf Kati.

Galambos o privi pe cea care dădea din gură. Îi întoarse spatele și atinse ușor cu gîrbaciul calul dinspre cea.

Ceata celor care forfoteau împrejurul bătrînei Kikerics rămăsese departe, în urmă. Trecuseră cîteva minute lungi, și ei puteau fi văzuți tot acolo, în locul unde bătrîna se prăbușise sub greutatea poverilor, care, în decursul vieții sale trudite, se înmulțiseră pînă într-atît. Ședea ghemuită în zăpadă, și vîntul, care trăgea cu briciul pe cîmp, îi smulgea de sub basma firele de păr cărunt.

— Blestematul ! Fiica bătrînei Kikerics tot își mai scutura pumnii grei, și ocările curgeau gîrlă de pe buzele ei crăpate, sîngerînde. Împrăștia-i-ar cînii mațele în cele patru zări ! Tocma pe noi o trebuit să ne lase pe jos ! Da pe Kristóf Kati, cu mutra ei de mironosiță, vezi bine...

Ultimele cuvinte i se pierdură în șuierul tot mai puternic al vîntului, care, mai încolo, printre copacii cu căciuli de omăt din pădure, se prefăcea într-un vuiet amenințător.

— Am spus eu totdeauna că în pieptul lui Galambos Ádám bate o inimă ticăloasă, de piatră ! prinse vorba din zbor, tropăind împrejurul sarcinii de crengi care zăcea în zăpadă, o altă femeie rămasă de sanie.

Ocările sporeau. Îl suduiau pe Galambos, îl blestemau.

— Ca și anul trecut în vară, cînd s-o răsturnat carul cu fîn al lui Dándó Ferenc, în șanț, în dreptul gardului lui Galambos... Am văzut... Eram de față... Calul lui Dándó Ferenc n-ar fi murit dacă Galambos Ádám n-ar fi fost atîta de împietrit la suflet.

— Sufletul găzdoilor îi de iască.

— Păcat de cal! Și astăzi îl mai blestemă Dándó pe Galambos. Nevastă-sa o spus că se duce la călugări. să-i cetească o slujbă.

— Și s-o dus?

— Dus...

— Atunci, l-a ajunge odată năpasta și pe Galambos.

— Las' să-l lovească! Să rămîie schilod pentru tăta viața!

— Nimănui nu i-a părea rău. Cel mult Kristófilor. De-așa om nu-i păcat.

Vorbeau de-a valma, se asmuțeau, se întărîtau unii pe alții.

Cel care pomenise de năpasta cu calul lui Dándó povesti amănunțit cele întîmplate.

Anul trecut, în vară, pe vremea cînd se strînge fînul, un car — încărcat de sta să se rupă sub greutate — trecea prin dreptul ogrăzii lui Galambos, cînd tocmai îi veni din față un automobil. Șoferul claxonă puternic spre cai, care trăgeau spre marginea drumului. Caii sforăiră, se ridicară pe picioarele de dinapoi, gata-gata să dea în gard. Carul se răsturnă. Unul dintre cai se încurcă în șleauri, se zvîrcoli ca turbat, apoi căzu și ajunse sub oiște, unde-l îngropă o parte din fîn.

Din mașina care trecea în goană, făceau semne, rîzînd, niște domni cu mantale de praf și niște doamne cu eșarfe legate la ceafă. Automobilul se făcu repede nevăzut, lăsînd în urma lui un nor des de praf, care se așternea încet.

Nechezăturile animalului, care se zbătea în ghearele morții, săgetau peste sat, și oamenii dădură fuga într-acolo. Se foiau în jurul carului răsturnat cu roțile spre cer, și nimeni nu se încumeta să se apropie de calul care se zvîrcolea.

— Un topor, repede, să tai oiștea! Repede, că moare animalul! îl imploră Dándó deznădăjduit, gata să iz-

bucnească în plîns, pe Galambos Ádám, care pîndea de după gard.

Galambos nici măcar nu se urni, ca şi cum n-ar fi văzut şi n-ar fi auzit. Se sprijini comod, cu braţele desfăcute, pe scîndurile gardului şi se uita pe uliţă, ca un dulău tolănit la soare.

— Repede ! Repede ! făcu îngrozit Dándó, smulgîndu-şi părul din cap.

— Ce fel de oişte vrei tu să tai ? îl întrebă Galambos cu nepăsare.

Celălalt sărea prin praf, dînd din mîini şi din picioare.

— Un topor ! Oameni buni ! Dragii mei oameni buni ! Un topor ! Calul meu !

— Tocma l-am adus de la ascuţit, rosti găzdoiul, liniştit, te pomeneşti că-l izbeşti în cine ştie ce fier. Oiştea aceea văd că-i ferecată. Se ştirbeşte toporul, mi-l prăpădeşti.

Izbucnind în plîns de neputinţă, proprietarul calului se repezi, aproape ieşit din minţi, la poarta celeilalte gospodării şi, năvălind în curte, bătu la uşa casei. Era încuiată. Ai casei munceau pe hotar. Goni mai departe. Lacrimile îi curgeau şiroaie pe obraji şi răcnea ca un smintit. De data asta însă, îi sări în piept, lătrînd răguşit, un dulău alb, cît toate zilele. Se luară la trîntă. Dulăul îi înfipse colţii în pulpe şi-i sfîşie izmenele şi cămaşa. Pieptul păros al lui Dándó era însîngerat. De asemenea şi spinarea netedă, cu pielea arsă de soare.

Cînd izbuti în sfîrşit să facă rost de o secure, de la al cincilea vecin, şi mai dădură fuga şi alţii, învîrtind în mînă care o bardă, care un topor, era tîrziu. Calul trăgea să moară. Tăiară oiştea, ca să-l salveze. Dar animalul nu mai mişca. Avea ochii sticloşi, daţi peste cap, pironiţi la cerul limpede de iunie, şi printre dinţi i se prelingea o spumă însîngerată. Cineva îi trase un picior în pîntece şi pronunţă sentinţa definitivă :

— Ăsta şi-o dat duhul. Gata, şi clătină din cap, cu tristeţe.

Dándó se prăbuşi — cu cămaşa murdară, sfîşiată de colţii cîinelui, cu trupul vînjos, ars de soare, brăzdat de dîre de sînge — peste nefericitul animal. Îi îmbră-

țișă grumazul, îl strîngea convulsiv și repeta înăbușindu-se :

— De-aș fi avut la îndemînă o secure... De mi-ar fi dat careva o secure...

După nenorocire, Dándó Ferenc n-a mai fost în stare să judece limpede ore întregi. Voința i-a fost încătușată mai întîi de neputință. Apoi, omul s-a tîrît pînă la cancelaria notarului, să bage pîră împotriva automobiliștilor. Notarul a declarat că el n-are cu afacerea asta nici în clin, nici în mînecă, pentru că nu e de competența lui. Să meargă la post cu reclamația. Plutonierul se scărpină îndelung la ceafă, ca să aibă timp să chibzuiască temeinic chestiunea. Pînă la urmă, se arătă gata să cuprindă reclamația lui Dándó Ferenc într-un proces-verbal, dacă păgubașul primește să plătească prețul hîrtiei, peniței și cernelii, precum și osteneala domnului plutonier. La întocmirea procesului-verbal, el pretinse numărul automobilului. Ăsta, însă, nimeni nu și-l amintea. Oamenii nici nu se uitaseră măcar la număr. Așa, lucrurile rămaseră baltă. Dándó Ferenc oftă săptămîni de-a rîndul, și reprezentanții autorităților se liniștiră. Cine știe cine ședea în automobilul acela ? ! Nu-i bine să zgîndărești asemenea lucruri !

Între timp, sania supraîncărcată cu lemne a lui Galambos Ádám ajunse hăt-departe, iar însoțitorii — care călcau cu nădejde în urma ei și se mai vedeau doar ca niște furnici mărunte, negre — păreau a sta locului nemișcați. Apoi fură înghițiți de umbrele albăstrii ale amurgului care se lăsa.

La marginea satului, sania se opri. Găzdoiul însuși aruncă la pămînt rînd pe rînd sarcinile de crengi, în timp ce oamenii dădură drumul unui șuvoi de mulțumiri recunoscătoare.

— Na, alegeți-le, duceți-le acasă, arde-le-ar focul ! bombănea Galambos printre dinți la fiecare legătură care cădea, cu un bufnet puternic, în zăpadă. Între femei izbucni vrajba. Se încăierară pe grămezile de crengi. Fiecare se jura că sarcina cea mai mare e a lui și mîini hrăpărețe se întindeau după ea ; o smuceau, o zgîlțîiau și se înghionteau unii pe alții cu coatele lor ascuțite, blestemînd.

Doar o singură sarcină nu putu fi scoasă cu nici un chip de sub lemne. Era strînsă atît de tare între bucăţile de lemne, că ar fi trebuit dată la o parte toată încărcătura. Sarcina de crengi o aşezase el, dar îşi ocărî totuşi sluga. Argatul îndură. Nu scoase o vorbă. Era ostenit, istovit. Abia aştepta să se vadă acasă şi să deshame caii. Sarcina înţepenită pe sanie era a lui Kristóf Jancsi. Lui Galambos i se urî să se mai chinuiască şi hotărî :

— O dăm jos acasă. Hai suiţi-vă, bade Jancsi ! arătă el spre sanie, uşurată, de o parte din povară, grăbindu-se să se urce şi el. Suie-te şi tu, Kati. Aruncă sus şi sarcina ta. O dăm jos acasă.

Iar argatului îi aruncă, din colţul gurii, cu jumătate de glas :

— Tu nu încapi, du-te acasă şi aprinde lampa. Da să-ţi scapere călcîiele !

După ce împrăştie în cele patru vînturi droaia de femei şi de bătrîni şi izbuti să scape şi de argat, îndemnă caii şi opri drept înaintea ogrăjoarei bătrînului. Badea Kristóf Jancsi sări jos sprinten şi deschise poarta. Se lăsase întunericul, pe uliţă nu trecea nimeni. Cel mult stelele, care cu ochii lor clipitori le văd pe toate, ar fi putut fi martorele mărinimiei lui Galambos Ádám. Şi-apoi, ce dacă ar vedea cineva ? Cui ce-i pasă că-i dă lemne badei Kristóf Jancsi ? El e stăpîn pe sine şi nu admite să se amestece nimeni în treburile lui. Slăbi lanţul şi aruncă la pămînt cîteva bucăţi de lemn. După aceea desţepeni sarcina de crengi şi, după ce o trînti şi pe ea în mijlocul ogrăzii, mai adăugă încă vreo cîteva bucăţi dintr-ale lui. Se întoarse acasă abia cu jumătate din încărcătură. Descărcă lemnele după movila de gunoi, fără a-l chema pe argat să-i ajute. Adusese din pădure lemne de fag bine uscate, tăiate încă de anul trecut. Dar numai badea Kristóf Jancsi putu preţui cu adevărat minunata calitate a lemnelor. A doua zi tăie lemnele cu ferăstrăul şi le sparse cu atîta desfătare, încît nici la vremea obişnuită a mesei nu voi să termine. Pesemne că niciodată nu mistuise cuptorul badei Jancsi lemne de fag atît de uscate, care ard trosnind şi împroşcînd snopi de scîntei, iar vatra sloboade

căldura atît de repede, de parcă ar atinge-o o baghetă magică.

Darul găzdoiului îl făcu pe badea Jancsi să prindă curaj. Începu să nutrească nădejdi nesăbuite.

Bătrînul ședea lîngă foc, cu palmele întinse, mișcîndu-și degetele strîmbe, pe jumătate înțepenite, ca să alunge din ele cîrceii pricinuiți de frig; se încălzea omul. Între timp își lovea unul de altul picioarele înghețate.

— Ei! Eu, unul, am hotărît! făcu el pe nepusă masă.

Kati, care tăcea, se întoarse spre el și îl privi întrebătoare, de parcă tatăl ei ar fi vorbit în somn și ea ar fi vrut să prindă înțelesul cuvintelor lui.

— Ce spui? Ce-ai hotărît?

— Vreau să-i trimit vorbă lui Galambos încă azi, nu cumva să fie prea tîrziu!

De la o vreme, fata nu mai aude în casă decît numele lui Galambos. Bătrînul cu asta se scoală, cu asta se culcă. Pe Kati însă, purtarea tatălui ei o sîcîie. Și de data asta încruntă din sprîncene și se uită pătrunzător la fața bătrînului, ca și cum ar vrea să răzbată cu privirea, prin piele și prin oase, pînă acolo, înăuntrul lui, unde se nasc gînduri rostite ori tăinuite. Badea Jancsi întoarse capul. Nu putu suporta privirea ciudată a fiicei sale.

— N-ai decît să te holbezi mult și bine! Eu, unul, am hotărît!

— Spune odată, ce-ai hotărît?

— Cu pămîntul... Știi...

— Cu care pămînt? Să mor dacă pricep!

— D-apoi nu-ți mai aduci aminte? Ha?

— Ce să-mi aduc aminte?

— Cînd o fost aici Galambos Ádám, cu pămînturile...

Kati simți că-i fierbe sîngele în vine. Strîmbă din gură, necăjită:

— Aha! Dumneata n-ai uitat încă!

— Eu unul ba! Ți se aruncă norocul la picioare cu lopata, nu trebuie decît să întinzi mîna și să-l apuci, iară tu... Tu...

— Apoi de-al lui Sarkadi te lași păgubaș ?

— Nici gînd !

Ochii fetei aruncau fulgere. Tăbărî cu gura pe bătrîn, turuind :

— D-apoi n-ai decît să iei pămînt în arendă, da...

— Chiar iau, așa să știi ! Și nu unul, ci două ori trei loturi ! Dacă tu n-ai minte și nu știi cum trebuie să trăiești în lume, pe mine n-ai să mă scoți din minți ! Așa să știi !

Kati bătu din picior. Îl întrerupse, vorbindu-i răspicat, hotărît :

— N-ai decît să iei, da să-ți bagi și om cu ziua la lucru ! Că eu, una, știu că n-am să trag o dată macar cu sapa pe pămînturile acelea ! Eu una ba ! Asta-i sigur ! După cum se vede, tare te mai gîdilă dracul la tălpi, vrei cu orice chip să fii găzdoi mare ! Încearcă dară ! Fii ! Da eu una nu pun piciorul acolo ! Mi-ar sta în gît pita de pe pămînturile acelea ! Mie nu-mi trebuie, nici de-ar fi să pier de foame !

Bătrînul își trase gîtul subțire între umeri și mormăi indignat. N-o înțelegea pe Kati. Ce vrea ? De ce lasă să-i scape norocul din mînă ? Cine-a mai pomenit una ca asta ? Nu-i nimica, are s-o învețe minte viața și pe ea ! Are s-o lase ea mai moale ! se mîngîie bătrînul, fără a-și turna gîndurile în cuvinte. Trecură minute lungi, grele, într-o tăcere adîncă. Stînd lîngă foc, badea Jancsi răsufla greu și ofta, iar Kati își văzu mai departe de treabă. Lega caierul de lînă, pregătit pentru tors, pe furcă. Bătrînul schimbă vorba, cu naivitatea lui bătrînească :

— Da despre ficior s-aud lucruri rele, auzi tu...

Ochii lui spălăciți, umezi, îi aruncară fetei o privire șireată. De bună seamă că asta o interesează pe Kati : flăcăul. Acum va ciuli urechile și va începe să-l descoasă. Bătrînul așteptă efectul cuvintelor. Fata însă nici nu crîcni, nu întrebă nimic. Badea Jancsi se scărpină după ureche și adăugă mai tare :

— Despre Györke ficiorul...

Tăcerea nu se destrămă, fata nu scoase o vorbă.

Moșneagul rostogoli un bob de jăratic în pipă și, în timp ce se îndrepta de șale și pufăia de zor, adăugă :

— Că o fost mort după tine... Tăt satul o vuit... Da văd că din asta nimica nu s-a alege... Nu te-a duce el înaintea altarului...

Kati își strînse buzele cu încăpățînare, nu cumva să-i scape o vorbă. Nu e greu să-ți dai seama de ce pomenește tatăl ei de Györke Albert imediat după ce a amintit despre pămînturile lui Galambos Ádám.

— Hei, am fost și eu tînăr! Ascultă ce-ți spun! Nu îngădui să-ți sucească vreun ficior capul! Cum îi ficiorul? Astăzi cu una, mîne cu alta. Unde-l îmbie cu ceva mai cald! Știu eu cum stă treaba. Pînă nu isprăvește cu cătănia, să nu crezi nici macar o vorbă din ce-ți spune. Numa mai tîrziu, după ce și-o face mendrele. Nu te lega nici tu de unul care încă are caș la gură...

Atunci de cine să se lege? Vezi bine că tatăl ei ar ști să răspundă și la asta, iar dacă fata l-ar întreba, i-ar spune. Kati însă tace, e mută ca pîrîul ascuns sub gheață. Fiecare cuvînt netezește drumul lui Galambos Ádám. Dar fata știe asta, și cu cît bătrînul e mai viclean, cu atît e și ea mai încăpățînată.

— Se spune că se învîrte iar pe lîngă László Erzsi...

Pufăi atît de puternic din lulea, încît fumul îl izbi în piept și începu să tușească, cu ochii bulbucați, roșii ca focul. O văzu pe Kati întorcîndu-se cu spatele.

— S-aude că tare mai umblă după Erzsi, făcu el cînd i se potoli tusea. Kati era întoarsă; nu-i putea vedea fața și nu putu citi pe ea efectul cuvintelor lui. Are dreptate Györke Albert, Erszi nu-i săracă lipită pămîntului, cum ești tu. Oricum, cele cîteva fișioare de pămînt... Cred că văduva ceea a lui Györke judecă bine. László Erzsi n-are decît un frate, care-i dus la cătănie. Cînd scapă și se însoară, se mută la socru-său. Bătrîna clocește de una singură în casa ei din capătul de sus al satului. Erzsi poate rămîne la părinți; acolo și-a duce ea bărbatul. Pămînturile au nevoie de mînă de lucru. Știe să-și facă socotelile văduva ceea, are minte sănătoasă; numa tu încă n-ai învățat cît îi de două ori doi!

Că mai demult Albert o învîrtea pe Erzsi la joc atît de strașnic, încît poalele i se răsuceau pe după gît, nu

acum auzea Kati pentru întîia oară. Cu toate acestea, știrea o înjunghie în inimă, și Kati nu se mai gîndi că tatăl ei ațiță poate focul în interesul lui Galambos. Cuvintele își nimeriseră ținta. Mîndria ei de femeie prinse a clocoti. Lăibărașul începu să-i strîngă sînii, și inima îi bătea atît de puternic în piept, încît vinele de la gît îi zvîcneau. Hei, să se întîlnească numai cu Albert, îi spune ea ce crede despre el, tot ce are pe inimă. Ticălosul!

Îi venea greu să se stăpînească și să nu întrebe nimic.

Pînă la urmă, tot badea Jancsi fu acela care — urîndu-i-se cu tăcerea îndărătnică a fetei — își pierdu răbdarea și se răsti la ea:

— Că grăiește odată, tu căpățînoasă!

— Dă-mi mie bună pace...

— Vrei pămînt de la Galambos în arendă, ori ba? Spune!

— Nu-mi trebuie. Ți-am spus o dată! răspunse ea stăpînindu-se.

Dezmințindu-și vîrsta înaintată și moleșeala mușchilor, badea Jancsi sări în sus, de parcă l-ar fi împuns cineva cu un ac în fund. Răcni, cu glasul lui ascuțit, înalt:

— Nu-ți trebuie? Nu? Chiar dacă rămîi fără ficior?

— Tot nu-mi trebuie!

— Lua-te-ar dracu, să te ia! Ptiu! scuipă bătrînul.

Era grozav de mînios! Nu vorbise niciodată așa cu fiică-sa. Pămînturile lui Galambos îi luaseră mințile cu totul. E neîndoios că lor Galambos le-ar da pămîntul în arendă în condiții foarte avantajoase, dar zăpăcita asta de fată lasă să-i scape pămîntul din mînă cu dinadinsul!

Ieși în ogradă, unde cocoșul cu creasta roșie ca focul dădea tîrcoale, ca un pașă, găinilor.

Badea Jancsi clădi bucățile de lemn azvîrlite în pripă și încă netăiate. Aruncă o privire fugară la ferestrele cu flori de gheață și, fără a-i păsa cîtuși de puțin dacă-l vede Kati sau nu, ieși în uliță. Se grăbea la Kálmán, fiu-său mai mic. De la o vreme, acolo se duce cu orice bucurie sau necaz, cu planurile și frămîntările lui,

acolo găsește urechi gata să-l asculte și cuvinte calde, omenești.

— Spune, ce să mă fac cu soră-ta? Spune! intră el, fierbînd încă de indignare, în cuibul liniștit al familiei. Toți erau acasă. Kálmán lăsă și el munca baltă. Deși se întunecase, încă nu aprinseseră lampa. Fata asta mă bagă-n mormînt, îmi amărăște zilele bătrîne!

Mirat, Kálmán își atinse cu degetul nasul gros și dădu din cap:

— Ce s-o întîmplat iară? Vă ciorovăiți într-una de la o vreme.

— Dracu se ciorovăiește! Da ascultă! Galambos ne îmbie cu pămînt în arendă, cu învoieli lesnicioase, iară ea se pune de-a curmezișul, că ei nu-i trebuie, că ea nu se duce la lucru pe pămînturile acelea! D-apoi ai mai auzit tu una ca asta?

Kálmán, cu înfățișarea lui serioasă, rumega ce avea de spus, dîndu-și aere și mormăind cîte un „hm".

— Ar fi păcat să vă scape din mînă, făcu el în cele din urmă.

— Că doară asta spun și eu! izbucni bătrînul.

Amăli ciuli urechile. Cînd aude de pămînt, o cuprinde neastîmpărul. Se vîrî între bărbați, împingîndu-și pîntecele mare înainte. Ochii i se învîrteau în orbite fără astîmpăr. Pîndea lacomă cuvintele socrului ei.

— M-aș fi dus la Galambos, să punem la cale învoiala, da podoaba asta de soră-ta s-o încăpățînat! urmă bătrînul.

Nevasta își frecă nervoasă pîntecele.

— Și amu ce-a fi? întrebă ea cu ochii strălucindu-i de înfrigurare.

— Ce să fie? Fata s-o încăpățînat. Da să las să-mi scape din mînă pămînturile acelea?!... Cu o învoială atîta de lesnicioasă... Cum văd eu, pricina nu-i fata, că doară Kati o ascultat totdeauna de vorba tătîne-său, da o înnebunit-o de cap ficiorul cela. Asta-i buba.

Kálmán și femeia schimbară o privire. Știau ei la ce face aluzie bătrînul. Cunoșteau, auziseră și ei puzderia de zvonuri care plutesc deasupra satului ca un fum usturător, așternîndu-se pe inimi...

— Nu trebuie silită... Așa-i dragostea... începu femeia.

— St ! se întoarse spre ea Kálmán, cu figura lui sfătoasă. Tu nu te-amesteca !

Între timp, își freca fără întrerupere nasul gros, ca și cum ar fi așteptat de la el un sfat.

Nevasta însă n-avea de gînd să-și pună botniță la gură. Se înfierbîntase. Pămîntul îi vrăjise, îi înflăcărase și ei sufletul.

— Dacă dumneavoastră nu-l vreți, ar trebui să-l luăm noi !

Socrul ei tresări amuțind. La uite, la una ca asta nici nu se gîndise.

— Un lucru e sigur : nu trebuie să-l scăpăm din mînă, îi ținu isonul Kálmán. Și Amáli are dreptate ; în asemenea istorii de dragoste nu-i bine să te amesteci. S-o întîmplat că și ficiorul, și fata or luat calea codrului si s-or spînzurat.

Badea Jancsi clipi speriat. Te pomenești că va ajunge să fie socotit ucigașul fiicei sale, dacă nu mai rău.

— Da pămînturile tot nu trebuie să le scăpăm din mînă, sublinie Kálmán încă o dată cele spuse adineauri. I s-a întări ei moalele capului, cînd a veni vremea. Pînă atunci în zădar o silești.

Bătrînul tăcu mîlc. Amáli, însă, și făuri planul de luptă.

— Ar trebui să te duci la Galambos Ádám și să stai de vorbă cu el, odată ce tatei-socru nu-i trebuie pămîntul, îi spuse soțului său. Auzi, Kálmán ? Da grăiește odată ! Atîta ai să stai cu gura căscată, pînă ți-a sufla altul prilejul de sub nas.

— Acolo, eu în zădar mă duc ! Pe mine Galambos nu mă prea are la inimă, dădu din mînă Kálmán în semn de renunțare, dus pe gînduri, adîncit în frămîntările lui.

Auzind asta, nevasta se întoarse spre socru-său, cu glas rugător, tînguitor :

— Ai putea să te duci dumneata, tată-socrule, să pui o vorbă, două în sprijinul nostru. Cătră dumneata, mai curînd înclină găzdoiul. Kálmán ăsta al meu nu știe grăi pe gustul lui, ar strîca numa ! Ar fi păcat să capete altcineva pămînturile celea.

Gospodăria lui Kristóf Kálmán e liniştită, paşnică, aici aerul nu-i încărcat de fierbinţeala patimilor, din care uşor poate izbucni trăsnetul. Femeia îşi creşte bine copiii, nu-i ia în braţe de cum încep să miorlăie. La ei, numai rareori se aude plîns de copil. Nici nu apucă bine să crîcnească cel mai mic, în covata ce ţine loc de leagăn, că maică-sa îi şi cercetează cîrpele cu miros stătut, de sub el, iar dacă pumnişorii copilului se avîntă spre pieptul mamei, Amáli se aşază pe un scăunel, îşi descheie bluza şi cămaşa, şi potriveşte în gura lacomă a omuleţului sfîrcul trandafiriu al sînului ei alb şi bombat.

Între timp, cea mai mare, fetiţa care abia a învăţat să umble, se învîrte ciripind împrejurul bunicului, se apropie tot mai mult de el şi rîde dulce, pusă pe joacă. Se încumetă să se apropie de mustaţa moşneagului şi, în vreme ce pe badea Jancsi îl mistuie grijile, începe să-l tragă de mustaţă, smulgîndu-i firele cărunte, răzleţe, apoi sare la o parte, cu rîsete gălăgioase.

Bătrînului i se netezesc zbîrciturile de pe faţă. Bunicul hămăie tare şi se repede să apuce cu gura mînuţa, care se trage înapoi. Liniştea casei e tulburată de rîsete şi mai răsunătoare...

Dacă pămînturile ar ajunge în mîna lui Kálmán, dacă le-ar munci ei în parte, atunci grîul şi porumbul ar rodi pentru mititeii ăştia. Se gîndeşte bătrînul şi la asta. Şi nu mai trebuie să-l convingă, să-l roage nimeni să intervină pe lîngă Galambos în interesul fiului său... Din moment ce fata aceea a lui este atît de afurisit de îndărătnică...

De la o săptămînă la alta bătrînul deveni tot mai de-al casei la Galambos Ádám.

În seara asta, după aprinsul lămpii, cînd bătrînul se înfiinţă la el, Galambos era ocupat cu caii. Ieşi numai-decît din grajd şi îl pofti în casă. Aprinse el însuşi lampa cu abajur, aşezată în mijlocul mesei, de pe care de mult nu mai fusese şters praful.

Galambos asculta calm sporovăiala moşneagului cu privire la pămînturile oferite spre arendare. Între timp, badea Jancsi îi arunca cîte o privire, căutînd să-i ghicească părerea — din tresăririle feţei, din norii şi înse-

ninările care alternau pe fruntea găzdoiului. La drept vorbind, din ziua cînd intrase în casa Kristófilor, sub pretextul pămînturilor, Galambos uitase cu desăvîrşire de oferta lui. Acum, cînd bătrînul îi reaminteşte, cerînd pămîntul pentru Kálmán, trebuie să chibzuiască temeinic. Îşi freca fruntea albă, pe care lumina lămpii arunca pete strălucitoare. Moşneagul se înfierbînta tot mai tare, vorbele îi curgeau de pe buze potop, dădea asigurări, explica, lăuda puterea de muncă, mintea aşezată, destoinicia fiului său. Nici că ar putea încăpea pămînturile pe mîini mai bune!... Galambos mormăia, scotea cîte un „hm", aci încuviinţa, aci scutura din cap, de parcă s-ar fi împotrivit, ceea ce făcea ca badea Jancsi să dea drumul unui şuvoi de cuvinte şi mai nestăvilit.

Găzdoiul cumpănea totul cu băgare de seamă. Punea la socoteală şi faptul că ar putea avea nevoie de ajutorul fraţilor Kristóf, că doar familia exercita asupra fetei cea mai nemijlocită înrîurire. El mai ştia că unul dintre fraţi, Vencel, e foc şi pară, din pricina potirului. Bine-ar fi să-l îmblînzească pe Vencel, să-i intre sub piele! Multe din puzderia de palavre pe care le trăncăneşte gura satului au ajuns şi la urechea lui Galambos Ádám. Au avut unii grijă ca zvonurile stîrnite pe seama lui să nu-i rămînă cumva necunoscute. Bine, îi dă lui Kálmán în arendă cel puţin două sau trei loturi de pămînt. Galambos nu pierde nimic, schimbă doar arendaşii. Pacea cu Kálmán va fi sfîntă. Kálmán va fi omul lui. Vencel nu-i atît de uşor de împăcat şi de ademenit. La el, e vorba de potir. De aceea fierbe el, de aceea se burzuluieşte ca o nevăstuică. Deşi nu s-a hotărît încă să se însoare, îl bate adesea gîndul ăsta şi se obişnuieşte din ce în ce mai mult cu el.

Şi fata e atît de tinerică, e încă aproape un copil... N-o poţi încovoia cu una, cu două... Şi mai e şi flăcăul acela, Györke Albert...

— Bine dară. Să vie Kálmán, să cădem la învoială. Îi dau trei loturi. Două pe cîmp, lîngă apă, iară unul sus,

pe coastă, spuse în cele din urmă Galambos Ádám, după ce cîntărise temeinic toate posibilitățile.

Ori de cîte ori se întîlnea cu Györke Albert, Kristóf Kati avea cuvintele pregătite ce să-i ceară socoteală din pricina mătăhăloasei László Erzsi. Cu toate acestea, nu-i spuse niciodată, nici măcar o vorbă. Poate n-avea destulă îndrăzneală, poate se sfia, poate nu voia să-și trădeze indignarea, să-i arate cît de jignită îi e demnitatea. Era doar bosumflată. Și cînd erau între patru ochi, stătea tăcută.

În primele zile ale Anului nou, cînd abia apucaseră să treacă, în mare veselie, sărbătorile, Albert veni la fată, care tot timpul sfîrîia din fus, și, nici una, nici două :

— Ascultă, vrei să vii, să ne dai o mînă de ajutor ?

Kati nu schiță nici măcar un surîs. Fața ei rămase tristă, serioasă ; își ridică doar spre flăcău privirea visătoare, pierdută în depărtare.

— De ce ajutor puteți avea trebuință voi ?

— Mama are trebuință... Tăiem și noi porcul...

Ia uite ! Kati nici nu știe că și alde Györke au îngrășat porc. Satul știe puține despre ceea ce se petrece în bătătura văduvei. Nu sînt vorbăreți, nici văduva și nici fiul ei. Nu sînt lăudăroși și nici nu se leagă de cinstea altuia.

— Cum de ți-o dat ție asta prin minte ?

— Nu mie. Mama vrea să vii tu...

Fața fetei se coloră de o ușoară rumeneală. Inima începu să-i bată puternic.

— Pot să merg, dacă mîne-ta vrea, răspunse ea încet.

— Tu trebuie să alegi carnea pentru cîrnați.

— Da dacă n-oi ști s-o aleg ca mîne-ta ?

— Ba îi ști. Tu trebuie să umpli cîrnații.

— Da dacă nu ți-or plăcea ?

— Cum nu ?! O dată ce îi faci tu !...

— Mîne-ta se pricepe doară mai bine. Face cîrnați mai buni decît mine.

În casa curată, sărăcăcioasă, cu mobile mîncate de cari, nu mai era nimeni în afară de ei doi. Focul trosnea. Kati privea limbile flăcărilor, care se înălțau și pîlpîiau capricios. Rușinea îi frigea inima. Pe foc ardeau lemnele

bine uscate, dăruite de Galambos Ádám. Îi venea să sară în foc și să calce în picioare flăcările, care jucau voios.

Se uită încurcată în ochii limpezi ai flăcăului.

— Tot mai buni ar fi ai mîne-ta, ascultă ce-ți spun eu. De bună samă că ea nu solomonește mîncarea.

Albert își dădu capul pe spate, se uită pătrunzător în ochii curați ai fetei, să vadă dacă glumește sau vorbește serios.

— Ce tot spui ?

Ea izbucni în rîs.

— Tu nici macar atîta lucru nu știi, că ficiorul nu trebuie să mînce din bucatele pe care le-o făcut fata ? Ei-ei, Albert, strașnic mi te-a mai scoate cineva din minți dacă ești atîta de neștiutor !

— Astea aveau crezare pe vremuri. Îs eresuri, dădu el din mînă.

— Da eu una așa mi te învîrt pe după deget, de...

— Hai învîrte-mă ! Învîrte-mă dară ! Asta și vreau !

— Ușor grăiești ! Da de-aș fi eu ficior, eu...

— Tu n-ai mînca din mîna mea, ha ?

— Eu, una, ba ! făcu ea cu hotărîre, scuturînd din cap.

Voioșia lui Albert se spulberă. Își lăsă capul în piept. Dacă ea, Kati, n-ar mînca din mîna lui, asta înseamnă că ea nu dorește ca el s-o farmece. Nu era în stare să dea de rostul cuvintelor ciudate ale fetei, al gîndurilor care se ascund sub vorbele ei. Pînă la urmă oftă atît de tare, că se mișcă pînă și foaia veche de ziar, care atîrna pe perete.

— Mie mi-i totuna amu... Viața mea s-o dus dracului...

Kati întinse spre el, șăgalnică, mîna în care ținea fusul.

— Da tare te mai roade la inimă, dragul meu ! Și de ce oare ?

Albert apucă mîna fetei, care se lăsă moale, supusă, între degetele lui, ca un fluture în flăcările mistuitoare.

— Cum să-mi fie inima, o dată ce trebuie să mă duc departe, pe multă vreme ? N-oi fi vrînd cumva să zburd de bucurie ?

— Da nu te duci pe veci...

— Nu. Poate că nu. Nu se știe ca pămîntul.

— Și-apoi, pe drumul pe care te duci ai să te și întorci.

— Pentru tine asta-i tăt ?

— Nu cumva vrei să plîng ? Asta vrei ? și bărbia prinse a-i tremura, iar în ochi, care i se înnorau, îi luciră lacrimi.

— Hei, cine știe ce-a mai găsi acasă acela care-a fi atîta vreme departe de sat ?! Nu mă gîndesc decît la asta, și de pe amu mă simt ca și cum aș fi fost prădat. Parcă m-ar prăda sub ochii mei, și eu stau și mă uit neputincios.

Pînă acum, strîngea flăcăul degetele fetei. De data asta, Kati trimise și mîna cealaltă într-ajutor și mîngîie pielea cam aspră de pe mîna lui Albert. Atingerea asta moale, duioasă, răspîndi în sîngele flăcăului atîta căldură, încît el se înduioșă și mai tare.

— Nu fi amărît, nu te chinui. Îi găsi tăt ce lași acasă, îi șopti Kati cu glas mîngîietor.

Albert răspunse ridicînd fără vlagă din umeri :

— Da... Pămînturile nu mi le ia nimeni, asta-i drept... Și nici sărăcia...

— Nici casa, adăugă Kati răutăcioasă, deși îi venea greu să-l întărîte.

— Casa cel mult o apleacă vremea-ntr-o rînă...

— Și nici cerul nu ți-l dă jos nimeni de deasupra capului, continuă fata, voind să-și înăbușe prin asta simțămintele ce-i răvășeau inima.

— Nici cerul.

— Mare înțelept ești tu...

— Tu ai început.

— Și nici soarele n-or să-l fure de pe cer.

— Ei, că isteață mai ești !

— Nici luna și nici stelele...

— Înșiră-le pe tăte ! o smuci el de braț.

— Ce să mai spun ? Ce-ți mai trebuie ție ? Nu te pot mîngîia dară ?

Flăcăul o trase spre el, o lipi strîns de pieptul lui.

— Grăiește tu despre ceea ce mi-i mai drag și decît soarele !

— Despre maică-ta ? Văd că tare o mai iubești.

— Și despre ea... și... și despre altcineva...

— Că spune odată despre cine ! stăruia fata.

— Știi tu !

Kati întoarse capul, încercă să se desprindă din îmbrățișare, închise ochii amețită ; în piept îi năvăli un val de căldură.

— Apoi ai s-o găsești și pe László Erzsi, îngăimă ea.

Mai-mai să intre în pămînt de rușine că a spus una ca asta !

Înțepătura îl făcu pe Albert să mîrîie :

— Da asta ce vorbă mai e ? se încruntă el supărat.

— Pe László Erzsi, aceea cu ochi de viță ! Așa ești tu !

Albert nu luă lucrurile în glumă.

— Ce vrei să spui cu asta ?

— Asta știi tu mai bine ! i-o întoarse Kati, și pieptul i se umflă de mînie.

Flăcăului îi apărură pete roșii pe frunte și nădușI. Trase o înjurătură.

— Îmi macini viața ! Îmi amărăști inima ! Ești întocmai ca rugina care roade pînă la oase ! Ca viespea care-ți vîră acul veninos în carne. Așa ești...

Kati era în toane rele, pornită.

— Ți-am spus numa pentru că am văzut că tare te mai jelești. Nu-ți face sînge rău ! Nu te teme, pe László Erzsi nu ți-o ia nimeni. Pe ea ți-o lasă ție ! Fii pe pace !

Îl jignise pînă la sînge. Albert începu să dea din mîini scos din fire.

— Te zdrobesc ! Te calc în picioare ! Te omor, așa să știi !

— Adică tot pe mine ? Da ce ți-am greșit eu ție ?

— Chiar amu începi... Amu muști omul, cînd...

— Apoi, nu-i vorbă, ai fi putut aștepta și tu pînă te duci la oaste. Nu mai ai decît o lună... După aceea, mai ușor ai fi putut potrivi lucrurile, dacă voiai să scapi de mine. De departe, ar fi fost mai ușor...

Flăcăul ridică pumnul să lovească ; brațul i se avîntă, dar și-l și opri în aer, stăpînindu-se.

— Încearcă să mai spui o dată !

Kati nu se sperie. Îl înfruntă. Se îndreptă de mijloc.

— Vezi bine că spun ! Nu numa o dată ! Și de zece ori !

— Te omor, tu ! Te calc în picioare pînă-ți dai sufletul, tu !

— N-ai decît s-o faci, că nimeni nu vede, pe mine nu mă apără nimeni. Atunci, cel puțin, chiar scapi de mine...

Pumnul, strîns atît de tare încît albise, căzu, atîrnînd pe lîngă trupul flăcăului ca o măciucă neputincioasă. Pufni o dată, oftă. Fata nu se speriase, și asta stinse focul ucigaș din inima lui Albert.

— Te-or prostit, grăi el gîfîit, cu buzele tremurătoare. Ți-or împuiat capul... Mulți pizmași am eu !

Fata clătină ușor din cap.

— Nu. N-ai dreptate. Nu da vina pe oamenii hainl. Mi-o spus cineva care nu-mi vrea răul.

— Of, cădea-i-ar limba cui ți-o spus-o ! mormăi el, ștergîndu-și fruntea.

N-o mai privea pe fată în ochi, îi trecuse pofta chiar și de viață.

La vorbele lui, Kati se cutremură din tot trupul :

— Mai și blestemi amu ? Bagă de seamă, că blestemul se-ntoarce de unde-o pornit !

— Mînca-l-ar viermii pe cel care ți-o spus asemenea minciuni !

Fata sări ca arsă. Acum o cuprinse pe ea mînia, și în ochii ei străfulgeră o lumină tăioasă, poruncitoare :

— Albert ! Nu blestema ! Nu fi nesuferit !

— Ba nu, că l-oi binecuvînta... înghiți-l-ar iadul ! Chiar de asta-mi arde mie ! Nici să nu-mi spui cine-o fost, că nu stau chezaș pentru mine și fac una de-o pomenește satul.

Ochii fetei aci scăpărau bătăioși și pușl pe răfuială, aci erau înecați de lacrimi, agățate ca niște boabe strălucitoare de rouă pe genele lungi, tremurătoare. Își mușca buzele subțiri și palide. Suferea. Glasul nu-i mai răsuna bătăios, se frînsese, se muiase, poate chiar regreta ieșirea de adineauri.

— Dacă nu-i adevărat, nu trebuie să blestemi... Eu mă tem de blesteme... Iară dacă-i adevărat, atunci de ce să blestemi ? Spune-mi în față : drept îi, ori ba ?

Abătut, flăcăul ridică din umeri și îngăimă deznădăjduit :

— În zădar îţi spun eu ţie. Tu îi dai înainte, în legea ta.

— Vreau să aud din gura ta. Chiar din gura ta ! Drept îi, ori ba ?

— Ori ai încredere în mine, ori n-ai. La ce atîta vorbă ?

— Nu-mi spui dară ?

— Vorba zboară...

— Da eu vreau s-o aud !

Albert stătea însă locului, cu picioarele ca de plumb, ostenit, gata-gata să se năruie la pămînt, şi clipea din ochi ca şi cum i-ar fi dat tîrcoale somnul. Nu-i mai ardea lui de nimic...

Tăcerea asta o sperie pe Kati. De data asta, apucă ea mîna flăcăului, o duse la piept şi o mîngîie cu degetele ei calde. Albert nu scotea o vorbă, ci privea încremenit în pămînt, cu o privire atît de pierdută, de parcă ar fi iscodit adînc în măruntaiele pămîntului, în străfundurile tainice, unde clocoteşte lava.

— Nu, nu te las. În zădar te uiţi tu după altă fată, şopti Kati. La mine ti-i gîndi totdeauna, aşa să ştii, fac eu să fii atîta de nebun după mine, cum nu s-o mai pomenit încă pe lume ! Să n-ai tihnă în viaţă fără mine, pe oriunde ar fi să umbli !

Albert dădu din cap o dată, de două ori şi zise şi el, vorbind parcă în somn :

— Ai şi făcut... vezi bine...

Pe măsură ce se apropia luna februarie, aducînd cu sine ziua încorporării, mărturisirile pe care şi le şopteau tinerii deveneau din ce în ce mai aprinse, din ce în ce mai pătimaşe. La fel şi ciocnirile, ciondănelile lor. Durerea săptămînilor premergătoare despărţirii fură mintea fetelor, care uită atunci poveţele mamelor şi, în nopţile cu lună plină, închid ochii, dăruindu-se în umbra porţii, sau — auzind fluieratul abia deslușit al flăcăului în seara liniştită, rece — pornesc vrăjite, ca nişte lunatice, spre podul şurii, căptuşit moale cu fîn... Cînd se gîndea la una ca asta, pe Albert îl învăluia rumeneala ruşinii. Nu, el n-ar fi în stare să săvîrşească aşa ceva cu Kati. El vrea s-o ia de nevastă.

Hei, cîtă murdărie şi cîtă minciună îngrămădeşte satul în zilele acestea, atît de amare şi altminteri ! Ba o înţeapă pe Kati murmurîndu-i la ureche numele celeilalte, ba pe Györke Albert cu numele lui Galambos Ádám, dar atît de aprig, atît de dureros, de parcă i-ar atinge inima cu vîrful unui ac înroşit în foc. Bineînţeles, nici pentru Albert nu-i o taină că László Erzsi întoarce bucuros capul după el, ba îi mai trimite şi vorbă. Mama fetei i-a dat, printr-o femeie înrudită, chiar şi un îndemn tainic, că adică l-ar primi cu dragă inimă dacă le-ar călca pragul. Un păianjen uriaş nevăzut lucrează neostenit, ţesîndu-şi pînza cînd ici, cînd colo în viaţa satului. A deschis oare Albert, o dată măcar, uşa casei lor ? S-a uitat el, o dată măcar, la fata asta cu o privire care să-i fi putut trezi ei speranţe ?

Este adevărat că Albert, atunci cînd auzea prea des numele lui Galambos Ádám, arunca şi el din cînd în cînd, aşa, ca să audă ortacii de băutură sau nevestele cu limba ascuţită, cîte o vorbă cu tîlc despre Erzsi. O făcea, însă, numai ca să-şi bage Kati minţile-n cap. Acum îi părea destul de rău că aruncase cuvintele astea necugetate. Ia uite, fiecare vorbă a ajuns la urechile fetei ; aşa se-ntîmplă, tremură o frunză într-un arbore, şi vuieşte toată pădurea !

Păi are el nevoie de bleaga aceea leneşă cu carnea moale ? Ptiu ! Îi vine să şi scuipe. Dar în zadar scuipă printre dinţi ; amărăciunea îi rămîne în inimă şi continuă să-l roadă... László Erzsi, Galambos Ádám... Cînd Kati, cînd Albert izbucnesc în reproşuri amare. Între ei nu mai este bunăînţelegere. Tihna fericită s-a spulberat, n-au altceva de făcut decît să-i ducă dorul.

Kati îl înştiinţă, fără multă vorbă, pe bătrîn :

— Apoi, mîine dimineaţă trebuie să mă scol devreme !

Cum tocmai se scutura de zăpadă, la început bătrînul nici nu luă seama la spusele fetei.

— La ceasul cînd mai licăresc încă stelele pe cer.

Ăsta era lucru ciudat. Bătrînul îi aruncă o privire mirată, pe sub sprîncenele cărunte :

— Ia te uită ! Şi de ce ?

Îşi netezi cu degetele încîrligate, uscate, firele de păr, dîndu-le la o parte de pe frunte.

— Eu mă duc. Da dumitale îți pregătesc ceva de prînz.

— I-auzi, ia ! Cui îi faci pîne ? Văd că te-o și aflat satul.

— Nu fac pîne. Mă duc să ajut la tăiat porcul.

— Bună treabă ! Tare bună ! Bătrînului îi chiorăiră mațele, veșnic goale, care făceau zgomot, mai ales cînd se pomenea de tăierea unui porc. Și unde anume ? o întrebă.

Kati rosti, cu satisfacție :

— M-o rugat mama lui Györke Albert...

Pîndi efectul cuvintelor. Fu cît pe ce să izbucnească-n rîs. Voioșia o gîdila pe la subsuoară. Las' s-audă bătrînul cu urechile lui că o cheamă mama lui Györke Albert și că nici măcar o vorbuliță din cele pomenite deunăzi de badea Jancsi despre László Erzsi nu-i adevărată.

Într-adevăr, pentru Kati nici că s-ar fi putut mai mare bucurie decît faptul că Györke Albert o chemase la tăierea porcului. Și cu atît mai vîrtos cu cît flăcăul nu picase cu invitația doar așa, de capul lui, ci fusese trimis chiar de maică-sa, de văduva aceea care-și ducea zilele în tihnă și se bucura de prețuirea tuturor. Sub înrîurirea acestei mari bucurii care o copleșise, Kati făcu în sinea ei legămînt să se ducă des pe la mama flăcăului după ce pe Györke Albert îl va fi smuls de lîngă ea ordinul de chemare. Și așa, tot făurindu-și planuri, inima îi fu copleșită de un sentiment adînc și duios. Ochii i se umeziră : se gîndi ce mult e de cînd nu mai are ea mamă. De ce adică să nu se ducă la văduvă atunci cînd feciorul nu va mai fi acasă ? Vor citi împreună tristele scrisori sosite de departe, din străini, împreună vor plînge aplecate peste rîndurile lui Albert pline de jale, și în durerea lor, mai neagră decît noaptea, își vor șterge lacrimile una alteia, se vor mîngîia una pe alta... Ce bine va fi... Cum va mai turba de invidie satul, văzînd cît de tare o iubește ea pe mama flăcăului care i-a jurat să fie al ei cîte zile va trăi ! Dacă Albert o va lua de nevastă, în casa lor va domni bunaînțelegere. Pentru ea, soacră-sa va fi ca o mamă...

Badea Jancsi nu mai întrebă nimic : amuțise, parcă i-ar fi smuls cineva limba. Căsca doar ochii lăcrimoși,

printre pleoapele roșii. Cele spuse de Kati îi stricaseră cheful. Ce se va alege cu Galambos? Bătrînul băgase de seamă că de la o vreme încoace flăcăul le călca mai rar pragul. Și cînd colo, poftim — o cheamă pe fată la tăiatul porcului! Ei-ei, smintita asta de Kati! Asta dă norocului cu piciorul! Badea Jancsi înghițea în sec și își muncea mintea să scornească ceva cu care s-o poată face pe fiică-sa să nu se ducă a doua zi nicăieri. Dar creierul parcă i-ar fi amorțit. Geaba, urzelile și sforăriile iubirii, încuscrirele și descuscrirele nu-s meșteșug bărbătesc. El unul nu se pricepe la de-alde astea. Fie ce-o fi! Își aprinse luleaua și scuipă cu năduf de cîteva ori.

De atîtea petreceri, cîntece și tot soiul de pozne, cîșlegile erau poate și mai gălăgioase ca în alți ani.

În cele din urmă, într-o zi geroasă de crăpau și pietrele, pe la sfîrșitul lui ianuarie, jandarmii împînziră satul cu ordinele de încorporare. Bineînțeles că pe cei care le înmînau nimeni nu-i îmbia cu vreun păhărel de rachiu fiert. Se întîmpla, în schimb, ca, de cum ieșea jandarmul din casă, unii dintre flăcăi să repeadă buchetul de recrut în tavan cu atîta putere, încît dobora lampa cu gaz, care atîrna de grindă. Nu se făcea țăndări numai sticla, ci și butucul lămpii. Sîngele pămîntului din Valea Prahovei se vărsa unsuros pe masă, de unde curgea pe jos. Cu o cîrpă-n mînă, mama ștergea gazul, subțiat cu picături grele, de lacrimi. Lacrimile se amestecau în lichidul cu miros pătrunzător, bătînd în toate culorile curcubeului. Vezi bine că nu după lampa spartă plîngea mama, a cărei inimă era plină de amărăciune!

Dimineața, flăcăii se trezeau năuci, cu capul vuind. În inima lor, durerea zvîcnea neîntrerupt, ziua și noaptea. Și durerea asta nu putea fi alinată decît dînd frîu liber patimilor, petrecînd și răcnind sălbatic. Astfel, chefurile se țineau lanț, seară de seară. Crîșmarul abia mai prididea cu băutura și cu fotoghinul [1], care slujea la luminat.

Seara, cetele de tineri mascați cutreierau satul. Omătul scîrțîia sub cizme, în liniștea albă a iernii zvoneau

[1] Petrol lampant (fotogen), termen folosit în Transilvania.

tălăngi cu clinchet subțirel ori adînc, își răspundeau chiote, aerul încremenit era sfîșiat de șuierături răzlețe. Serile de iarnă, presărate cu praf de diamante, răsunau de rîsete.

O, cîte idei poznașe mai încolțeau în capul flăcăilor, menite să-i îndemne la rîs și la veselie pe locuitorii căsuțelor pitite sub acoperămîntul gros de nea ! Dar mai ales ca să-și alunge durerea biciuită de apropierea despărțirii.

Într-una din seri, mascații prezentară : „Doctorul". Se strînseră mulți flăcăi, din care unul îmbrăcat într-o rochie ponosită, îmbrobodit cu o basma pestriță, boțită, zdrențăroasă, cu un nas cît toate zilele, iar altul — în niște pantaloni orășenești, purtînd în cap pălăria maro, răpănoasă, de mult scoasă din uz, a învățătorului. Așa, luară la rînd clăcile împrăștiate cît e satul și izbutiră într-adevăr să le facă să rîdă cu lacrimi pe femeile pe care sfîrîitul fusului aproape că le adormise, precum și pe bărbații care amuțiseră cu totul, adînciți în jocul de cărți.

Masa fu smulsă de sub coatele jucătorilor și așezată în mijlocul casei ; apoi flăcăul îmbrăcat în straie de femeie, se întinse pe masă cît era de lung. Celălalt, a cărui îmbrăcăminte orășenească improvizată era ascunsă sub un halat alb, se apropie de el, îl pipăi neîndemînatic din creștet pînă-n tălpi, își vîrî degetele pe la subsuoara „pacientei", îi rîcîi coastele, gîdilînd-o strașnic, la care „bolnava" începu să chicotească.

— Unde te doare, draga mea ? Aci ? întrebă „doctorul", cu o mutră serioasă, și, fără a mai sta pe gînduri, își înfipse pumnii în pîntecele celuilalt. Acesta nu mai putu îndura : izbucni în rîs și se chirci.

Torsul rămase baltă. Privirile se aprinseră. Toată lumea urmărea din ochi meșterelile „doctorului". Cineva îi strigă celui care zăcea pe masă :

— Nu-l lăsa să-ți rădice poalele, tu nerușinată !

„Bolnava" zvîrlea din picioarele încălțate cu cizme, care îi atîrnau de pe masă : nu mai putea îndura gîdiliturile. De sub rochia de împrumut se iviră niște cioareci de pănură, tiviți cu găetan albastru-închis. Rîsul

„pacientei" izbucni, prefăcîndu-se în văicăreli zgomotoase și în gemete oribile.

Cîțiva se năpustiră la el și îl întinseră cu de-a sila la loc, pe masă, care trosnea și scîrțiia. „Doctorul", în halat alb, se trase înapoi surprins și, fluturîndu-și amîndouă mîinile prin aer ca pe niște aripi de pasăre, spuse cu o mutră nătîngă :

— Fă bine, draga mea, și nu mai zvîli din picioare ! Asta nu amu se face. Amu îi prea tîrziu !

— Așa, așa ! îi ținu isonul un bărbat. Atunci trebuia să zvîrle din picioare, cînd s-o întîmplat pacostea.

Altul încuviință din cap, cu tîlc :

— Vezi că atunci nici ea n-o zvîrlit din picioare !

Oamenii rîdeau cu lacrimi.

— Te doare, draga mea ? Te doare tare ? stăruia, serios și grav, flăcăul în halat alb.

Îi răspunseră niște vaiete asurzitoare, care maimuțăreau un glas de femeie, cam răgușit. În sfîrșit, „bolnava" reuși să-și stăpînească rîsul provocat de gîdilat și se lăsă în voia sorții.

— Mă doa-a-re... scînci ea.

Vocea bărbătească de adineauri îi găsi iar pricină :

— Da atunci nu te-o durut, așa-i ?

Una dintre torcătoare îi spuse, ca să audă și alții, codanei care sta pitită pe după cele mai în vîrstă :

— Du-te de-aici, Póli, că asta nu-i de tine ! Ce porci nerușinați îs ficiorii ăștia !

Își ferea fiica de ochii lumii, o ascundea după fustele ei, în timp ce ea însăși rîdea de tremura carnea de pe ea.

Pipăitul pîntecelui și scurmatul coastelor fură reluate. „Doctorul" începu s-o trateze pe „pacientă" din răsputeri, iar aceasta căuta să scape zvîrlind din picioare și mai aprig. Dar ceilalți o țineau zdravăn : trebuia să suporte. Toată lumea rîdea, mulți își ștergeau lacrimile, ba una dintre femei se lăsase pe vine și se plesnea cu palmele peste pîntecele căptușit cu osîncă. Neavînd altă posibilitate de scăpare, victima întinsă pe masă se zvîrcolea dînd din picioarele încălțate cu cizme potcovite, încît mai-mai să se fărîme masa. Se iscă o adevărată încăierare. Se spulberă orice urmă de rînduială.

— Acopere-ţi ochii, fata mea, nu te uita ! se auzeau neîntrerupt poveţele mamei.

Apoi, flăcăul în halat alb scoase fără veste un răcnet. Sări la o parte de lîngă masă şi se frînse în două, scrîşnind :

— Rupe-ţi-ar unul Dumnezău picioarele ! M-ai izbit de-am văzut stele verzi !... Ce muiere îi aceea care te izbeşte în pîntece ca un mînz nărăvaş ? Hai, jos de pe masă ! Ai strîcat tăt ! porunci el mînios.

Se supără şi celălalt, protestă :

— Cine dracu poate îndura atîta pipăială ? Credeam că-mi pierd minţile ; ce-ai lungit-o atîta ?

Se dădu jos de pe masă şi adună pernele rostogolite care-ncotro, scăpate de sub rochie, de pe pîntece.

Totuşi, fusese bine şi aşa : cei care urmăriseră pînă la capăt ghiduşiile flăcăilor osteniseră de atîta rîs.

Într-altă seară, se prezentă „Rózsa Sándor" [1].

Flăcăii costumaţi — cinci în haiduci şi cinci în poteraşi — luau la rînd casele unde se strîngeau, la obişnuita clacă de iarnă, fetele cu ochi galeşi şi mamele şi bunicele lor cu ochi de vultur.

În loc de izmene largi, haiducii aveau poale albe tivite cu dantelă, însăilate între picioare. În mînă ţineau cîte-o ghioagă, iar la pălărie îşi puneau colilie care zăcuse ani de-a rîndul pe dulapuri, încît culoarea albă, de odinioară, devenise de un galben-spălăcit.

Pentru veşmintele poteraşilor ieşiră la iveală vechile mundire militare — nişte vestoane sfîrtecate, cu gulere murdare, şi nişte pantaloni lustruiţi în genunchi — aduse acasă, păduchioase şi împuţite, din prizonierat sau de-a dreptul din noroiul tranşeelor. De atunci, păduchii se stîrpiseră, iar duhoarea grea, de trup, îmbibată în stofa cazonă, se risipise. Colac peste pupăză, în straiele de campanie de odinioară mai făcuseră şi şoarecii cîteva găuri.

La clacă, apărea mai întîi ceata haiducilor şi cerea sălaş în schimbul unei plăţi bune. Apoi dădeau buzna poteraşii ! Se isca o încăierare, în care cădea victimă chiar

[1] Haiduc maghiar, despre care există un folclor bogat şi o amplă literatură.

și cîte o mobilă. Sub izbiturile cizmelor potcovite, ba se fărîma un scaun, ba se crăpa un dulap. Torcătoarele urmăreau înmărmurite jocul acesta brutal. Unul dintre flăcăi pocnea atît de tare din pistol, încît tresărea pînă și lampa, iar femeile își vîrau degetele în urechi și se refugiau țipînd, ca un stol de ciori speriate, într-un ungher.

În încheierea marelui tămbălău improvizat, unul dintre haiduci rămînea lat la pămînt, cu picioarele depărtate și cu mîinile întinse în lături, răstignit parcă pe cruce.

Mascații se strîngeau roată împrejurul haiducului mort, poterașii și haiducii își legănau trupurile ținîndu-se pe după mijloc și, după ce-și dregeau glasul de cîteva ori, începeau să cînte, cu chipurile devenite deodată grave :

Rózsa Sándor a murit, a murit,
Mîndra poartă strai cerînt, strai cernit...

Rîsetele de pînă atunci amuțeau, cei veniți la clacă priveau cu ochi visători și ascultau cu fețe transfigurate cîntecul plin de jale. Casa era copleșită de tristețe. Aripa neagră a doliului se așternea peste suflete și șfichiuia inimile. Cîntăreții se strecurau ușor, cu dibăcie, afară, iar ortacul lor întins la pămînt sărea în picioare, se înclina cuviincios spre spectatori și pornea și el pe urmele celorlalți.

Adevărat teatru de miniaturi, cu o interpretare plină de dăruire de sine, cu rîsete și întristare, cu cîntece și cu lacrimi...

Spectacolul de carnaval cu Rózsa Sándor aduce în sat o undă ciudată. După ce flăcăii ies pe ușă afară, în urma lor rămîne o tăcere adîncă, încremenită. Oamenii stau muți minute întregi ; în cele din urmă prind a se depăna — mai întîi cu șovăială, apoi revărsîndu-se în fraze tot mai năvalnice — povestirile despre tot felul de oameni urmăriți de lege, de flăcăi săraci, ascunși în adîncul codrilor, de haiduci, stînd la pîndă pe la ferestre în bezna nopții, de fugari pitiți pe sub șirele de paie. Oamenii îi compătimeau. Că doar, în nopțile de iarnă atît de aspre, de geroase, ei n-au nici măcar unde să-și plece capul. Cine le dă lor o strachină de mîncare caldă ? Cine le așterne un pat într-o odaie caldă ? Prin văile troienite

și pe sub tivul codrilor muți, încremeniți, câinii îi întîmpină arătîndu-și colții, iar pe urmele lor adulmecă lupii hămesiți.

Urmarea povestirilor este că întotdeauna bărbații trebuie să le însoțească pînă acasă pe femei, cărora le bate inima, mai-mai să le spargă pieptul, cînd omătul scrîșnește sub tălpi ori trosnește gardul sărit de vreun cîine. Prin noaptea dalbă, luminoasă, lunecă făpturi misterioase, nedefinite, pe care licărul scînteietor al zăpezii le învăluie într-o mantie feerică... Femeile se agață strîns de brațele vînjoase, ocrotitoare, ale bărbaților, se lipesc înfrigurate de ei, dîrdîie, le clănțănesc dinții și oftează scoțînd aburi pe gură...

...Zilele trec, se duc, de parcă le-ar scutura cineva, înșirate pe sîrmă...

Curînd-curînd, Făurar aduse cu sine și ultima zi de dinaintea despărțirii...

Satul se trezi devreme. Pe porțile care se deschideau într-una, se iveau capete curioase de femei, iscodind ulița. Uneori, cîte-un bărbat se sprijinea și el cu coatele pe gard și contempla tăria albă, în care pluteau șuvițe albăstrii de fum. Pe uliță fugeau încoace și încolo femei cu găleți sau cu vase pline. Toată lumea e grăbită, parcă s-ar teme să nu întîrzie de undeva.

Cel dintîi bărbat — unul rotofei, cu răsuflarea greoaie — se ivi în dreptul ușii cîrciumii încă dis-de-dimineață, într-un suman scurt, de pănură sură, călcînd anevoie cu picioarele strînse în cioareci albi. În urma lui călca de zor fiul său, pe ale cărui picioare groase cioarecii stăteau de asemenea strîns, iar căciula de miel îi era pusă pe-o sprînceană. Numaidecît după ei răsăriră încă vreo doi-trei bărbați, rubedenii de-ale lor.

Rumen și rotund la față, cu mustața răsucită, cîrciumarul cuprins de o febrilă agitație zîmbi primilor mușterii, în timp ce cîrciumăreasa, zburlită, ștergea în grabă scaunele care așteptau de jur împrejurul mesei lungi. Ivirea lor însemna începutul bețiilor de rămas bun.

Cîrciumăreasa tocmai terminase de șters și de așezat pe masă paharele de vin strălucitoare, cînd ușa se deschise din nou. Intră un flăcău deșirat, cu un gît subțire.

Era palid la față. Ochii lui căprui erau roșii și ardeau. Pe chipul lui se vedeau urmele chefului. Nu purta căciulă, ci o pălărie neagră, dichisită cu un buchet de recrut, cu boruri pleoștite, trasă adînc pe ochi. Se opri locului mîndru, țeapăn, cu pieptul scos. Privi semeț în jur. Apoi se apropie de cei din cîrciumă și mut, ceremonios, dădu mîna cu ei.

Veniră tot mai mulți tineri, împreună cu rubedeniile, care mișunau în jurul lor cu inima plină de jale.

Dar adevărata năvală se porni abia după masă. Încăperea se umplu pînă la refuz de bărbați care bălmăjeau pe jumătate beți, duhnind a vin. Fumul de mahorcă mucegăită plutea gros pe sub grinzi. Nici măcar atîta loc nu era cît să scuipe cei care trăgeau din pipă. Era învălmășeală, vorbeau toți deodată și nu mai puteai înțelege nici un cuvînt. Cîrciuma zumzăia, vuia, ca un stup care stă să roiască...

Într-adevăr : a doua zi, flăcăii aveau să roiască din familiile lor în lumea mare, la oaste.

Cine nu avea unde să șadă își fuma țigara în picioare, și cînd îi venea bine, apuca un pahar plin cu vin auriu. Cine să mai țină socoteală al cui e un pahar sau altul ?

Cînd nu mai fu loc în cîrciumă, nou-veniții se opriră în uliță, străjuindu-i parcă pe cei care chefuiau zgomotos înăuntru. Deasupra satului se întindea un cer mohorît, înnorat. Frigul se muiase : se pregătea de ninsoare. Ceata celor care stăteau în picioare în fața cîrciumii sporea într-una. Cine pleca în sat se împotmolea aci, uitîndu-și ținta cu care pornise la drum. Dacă se abătea încoace vreo sanie, omul care ținea hățurile trebuia să înjure de cîteva ori cît îl ținea gura, pînă să-și deschidă drum prin mulțime.

Un bătrîn cu cioarecii atîrnînd pe el exclamă :

— Ce-i aci, hei ? Nu cumva se face control la cai ?

— De ce nu întrebi și dumneata dacă se-mpart cumva țîdule de vite ? îi rîse în nas omul cel mai apropiat.

— D-apoi eu unul ziceam că se scriu dările ! se opri din drum bătrînul și rămase și dumnealui lipit locului, de parcă i s-ar fi prins cizmele cu carîmbi moi în gheața drumului.

Cînd uşa cîrciumii se deschidea, o mulţime de capete se întorceau într-acolo, măsurîndu-l cu curiozitate pe cel care ieşea. Fiecare nădăjduia în taină că, pînă la urmă, cei dinăuntru tot au să-l observe şi pe el şi au să-l poftească la un pahar de vin. Că doar fiecare e înrudit cu cîte unul dintre recruţi.

După masă se arătă şi Györke Albert. Îşi făcu loc cu coatele printre cei care stăteau gură-cască în uliţă şi pătrunse în cîrciumă. Pe el nu-l însoţea nimeni. De ţundra lui nu atîrnau rubedenii. Cu toate acestea, îşi găsi pe loc tovarăşi de băutură. Cînd faci cinste găseşti întotdeauna ortaci.

Pe Kristóf Vencel, cîrciuma îl înghiţise cu ceasuri întregi mai devreme, şi cînd Albert deschise uşa, el punea ţara la cale, într-un grup mai mic, apucat de o mîncărime straşnică la limbă.

Vencel se apucase de cărăuşie. Asta-i umplea toată viaţa. Acum se întreba dacă-i cu dreptate oare faptul că la oraş se plăteşte pe o căruţă de lemne într-o săptămînă două sute cincizeci, iar în altă săptămînă numai două sute. Nu că i-ar păsa lui de treaba asta. Că doar paguba e a lui Nagy Pista. Lemnele sînt ale lui. Adică, dacă o luăm aşa — judeca el — ar putea fi şi cîştig. Se întîmpla doar uneori că o dată se plătea două sute douăzeci, iar altă dată două sute şaptezeci. Nebună mai e lumea de la oraş ; se joacă, nu alta, cu banii ! Doamne fereşte însă, departe de Vencel pînă şi gîndul măcar ca el să-l păgubească pe Nagy Pista ! Îi dă socoteala pînă la ultimul bănuţ, întocmai cum ar număra paralele faţă de propria conştiinţă... Cinstea lui nu poate fi pusă la îndoială. Iar pentru asta, hai să bem !

Albert apucă cu băgare de seamă braţul celui absorbit cu totul de dovedirea cinstei sale, şi stărui îndatoritor :

— Aci să şezi, aci lîngă mine, numa un minut...

— Da tu, ficiorule, rău faci ! Eu îţi spun că faci rău !

— Şezi numa, netezi el cu mîna laviţa, pe care se înghesui ca să-i facă loc lui Vencel. Amu, eu fac cinste ! Îi ziua mea amu.

Bărbatul îl ameninţă cu arătătorul noduros :

— Numa nu te grozăvi ! Ţi-or fi de trebuinţă banii şi ţie ! Ştiu eu ce-i asta. Tu n-ai tată. Apoi, aşa ar fi cu

cale, ca tot tu să-i porți de grijă și mîne-ta. Ai grijă dară de bani, că-l au pe dracul în ei. O clipită numa dacă-i pierzi din ochi, și ți-or și scăpat printre degete.

Györke gesticula cu mișcări largi și se bătu în piept cu pumnul.

— Da amu eu fac cinste !

Bărbatul, cu privirea cam tulbure, clătină mustrător din cap și îl răcori cu glas așezat, înțelept :

— Ești încăpățînat ! Nu vrei niciodată să mă asculți !

— Să nu spui una ca asta ! Cînd n-am ascultat eu de vorba dumitale ?

Vencel îl privi pătrunzător, acuzator, drept în față :

— După cum văd, ai băut mai mult decît te ține brăcinarul.

— Încă nu ! Da astăzi mă îmbăt criță ! Criță mă fac !

Celălalt întoarse capul, privi îndelung în gol și dădu din umeri.

— Treaba ta ! zise el, și călcă mucul de țigară ud de salivă.

— Beat nu-s... Da oi fi ! Astăzi încă !

Vencel îl privi iar.

— Atunci dară, se poate vorbi limpede cu tine ?

— Limpede, totdeauna se poate cu mine ! Da numa și numa limpede !

— Îți umblă gura ca o meliță. Da vorba bună n-o asculți. Eu doară nu ți-am vrut răul niciodată, și tu tot nu m-ai ascultat...

Ca și cum pereții ar fi fost zguduiți de un cutremur de pămînt, o clipită toate jucară în fața ochilor lui Albert. Glasul îi pieri și holbă ochii uimit la bărbatul cu fața gravă. Înghiți în sec. Se gîndi înduioșat că, într-adevăr, Kristóf Vencel ăsta, care a văzut și a pătimit în viața lui mult mai multe decît el, cu care n-are nici în clin, nici în mînecă, a avut întotdeauna inima bună, caldă față de el. Îi reveniră în minte zilele acelea de toamnă, de curînd petrecute, care îl apăsaseră atît de greu, încît fusese cît pe ce să se facă mici fărîme sub povara lor. Pe vremea aceea, era aproape zi de zi împreună cu Kristóf Vencel, care la un păhărel îl mîngîia, împreună cu care țeseau planuri și clocoteau năprasnic în cazanul urii comune... Firește, norii grei, apăsători,

din viața flăcăului nu s-au risipit nici de atunci încoace, ba dimpotrivă, s-ar putea spune că s-au statornicit pe vecie și că numai șoaptele răspîndite prin sat îi mai învîrtejesc din cînd în cînd. Inima lui n-are nici măcar o clipă de tihnă din pricina fetei. Îl sfîșie balaurul geloziei.

Întîlnirile lui cu Kristóf Vencel deveniseră mai rare. Adevărat că Vencel are de lucru pînă peste cap cu cărăușia, că bate sîrguincios, săptămînă de săptămînă, drumul acoperit de gheață dintre orașul strălucitor de peste dealuri și sătucul pitit pe valea rîului.

Dar rărirea întîlnirilor mai avea și altă pricină. Albert băgase de seamă că bărbatul îi poartă pică din pricină că se împăcase cu Kati. Cînd se întîlneau totuși, din cînd în cînd, Vencel îi vorbea cu ochii în pămînt, sau se străduia să privească peste capul lui. Privirile lor evitau să se întîlnească. Albert avea simțămîntul că i-a înșelat celuilalt încrederea. Asta tot pentru Kati o făcuse. El e în stare să facă orice pentru fata asta. Deși Kati nu merită, nu, își zice el în sinea lui, și sîngele i se răzvrătește cînd se gîndește la ea.

Cuvintele dojenitoare îi stîrniră flăcăului pofta de scărmăneală. Băutura îi dădea curaj să-l privească în față pe ortacul lui de odinioară.

— Spune-mi dară, în față ! Cu ce-am fost eu rău ?

— Eu unul nu-ți spun ție nimica. Treaba ta, zise Vencel ridicînd din umerii cu oasele ieșite mult în afară. Nici el nu știa ce să spună, dar alcoolul îi dezlegase limba, și acum spunea și el ce se nimerea. Lasă, că-i vedea tu cum îi cînd nu stă nimeni lîngă tine cu inimă adevărată, cînd îi fi departe, în străini, și cine știe cînd îi mai veni acasă. Fata pentru care tremuri, aci rămînc. Galambos îi poate da tîrcoale în tihnă. Asta-i ! îl împunse el, să-l doară. Ce să-ți mai spun ? Îi treaba ta, nu-i a mea. Știu că păharul meu o ieși oricum din lada lui Galambos. Asta-i treaba mea, de asta mă îngrijesc eu. Fiecare cu ale lui, și gata !

Vencel nu putea uita că tovarășul lui de arme dezertase de lîngă el în lupta mută dusă împotriva lui Galambos. Așa vedea el, cel puțin. Cu toate că ura flăcăului nu slăbise cîtuși de puțin. El se împăcase numai cu Kati.

Însă Vencel nu era în stare să gîndească limpede ; în capul lui era o adevărată învălmășeală, și mai ales cînd lua un păhărel, ca acum, băutura îl tulbura și mai rău. Nu știa altceva decît că Albert l-a părăsit. Într-un rînd, se întoarse pe neașteptate spre flăcău, care se foia încurcat, își lăsă mîna grea să-i cadă pe umăr, îi suflă în față aburul cald al vinului. Vru să spună ceva, nu știa însă ce. Îl întrebă doar :

— Te duci dară ?

— Mă duc. Ordinu-i în buzunar la mine, și se lovi peste șold.

— Da cu tăte astea, nu te lăsa !

— Eu, unul nu !

— Mai ales față de Galambos nu te lăsa !

— Eu, unul nu !

— Ei, atunci servus ! și Vencel ridică paharul plin cu vin.

În ziua aceea, la masa din cîrciumă, oamenii dădeau uitării orice mînie. Dregîndu-și glasul cu zgomot, un bărbat bălai, ca de treizeci de ani, se ridică de unde ședea și se duse agale, cu pași nesiguri, la flăcăiandrul îndesat, cu fața tăbăcită, care privea printre gene dintr-un ungher și pe care desigur îl mustra cugetul pentru furtul de prune din toamnă. Bărbatul bălai ciocni împăciuitor cu el și făcu legămînt, cu glas tare, că — încă săptămîna asta — o să retragă plîngerea înaintată prin mijlocirea avocatului.

Amurgul împînzi încăperea, învăluită oricum în ceața fumului albastru al țigărilor. Înainte ca trăsăturile fetelor să apuce a se șterge în întunericul tot mai deplin, cîrciumarul aprinse lampa.

În fața ochilor lui Albert se învălmăși totul, iar în urechi îi vuia rumoarea fără noimă a glasurilor. Șezu cît șezu, apoi nici una, nici două, se ridică și se smulse din înghesuială. Afară, în ușă, își aruncă pe umeri cojocelul tivit cu blană, cum numai el avea printre flăcăii care plecau la oaste ; i-l făcuse maică-sa.

Își roti privirile ; înserarea domoală momise stelele, care se și arătaseră pe cîte-un peticuț de cer. Respiră adînc. Simțea o amețeală ușoară și capul îi vuia. Îi mai stăruiau în urechi și acum strigătele de tot felul, zbie-

retele, glasurile răguşite de băutură. Parcă avea o piatră grea pe inimă, şi cu toate astea, simţea înăuntrul lui un gol. Aerul tare risipi repede fierbinţeala care zvîcnea în el.

Se uită ce se uită în jur, privi luminile care se aprindeau pe la ferestrele din preajmă, apoi porni — cu neaşteptată grabă — în direcţia în care şedea Kristóf Kati.

Mergea de parcă n-ar fi ascultat de propria lui voinţă, ci l-ar fi atras o tainică putere.

Din casă se prelingea o geană slabă de lumină, însă prin fereastra acoperită de promoroacă, abia se putea vedea înăuntru. Putu să-şi dea seama totuşi că badea Jancsi îşi şi dăruise trupul trudit odihnei de peste noapte, în schimb fata mai trebăluia prin casă şi scotocea prin haine, lîngă laviţă. Caută ceva de cîrpit, aşa-i Kati, nu stă o clipă cu mîinile-n sîn.

Bătu uşor în geam, ca şi cum l-ar atinge aripa unei păsări care-şi caută adăpost de ger.

Fata îl auzi însă. Ridică privirea, se întoarse către fereastră, apoi se apropie tiptil, cu băgare de seamă, de patul tatălui ei şi, după ce se încredinţă că bătrînul respiră lin, îşi puse o năframă mare pe umeri şi se furişă în ogradă.

Oare să i se fi părut numai ? Cînd ieşi în uşă şi scormoni cu privirea prin noaptea dureros de albastră, ea nu zări pe nimeni. Albert se trăsese înapoi, la colţul gardului, în beznă deasă. Tuşi uşor, şi fata porni spre el, cu ochi strălucitori.

— Ei-ei, Albert ! Ce nesocotit eşti ! De ce ţi-ai trîntit cojocul cela numa aşa, pe umeri ? Nu-ţi păzeşti sănătatea ! De ce nu l-ai îmbrăcat ca lumea ?

Altă dată, Kati nici că s-ar fi gîndit să-şi facă griji din pricina sănătăţii lui Albert : în cămaşă de-ar fi venit la ea, în toiul iernii, şi tot n-ar fi băgat de seamă.

— De aceea mi-i teamă : nu-ţi ştii purta de grijă. Îţi aduci aminte că şi lui Boros Mihály i-o trîntit calul o copită mai an, tot la cătănie. Şi i s-o tras moartea din asta.

— El o fost călăraş, spuse Albert.

— Şi ce-i cu asta ? Cai îs oriunde.

— Pe mine nu mă lovesc, nu fi năcăjită !

Răspunsul lui nepăsător n-o liniști cîtuși de puțin pe Kati. Zbuciumul ei din ultimele zile și mîhnirea îi amintiră pînă și de soarta lui Boros Mihály. Noaptea, în timp ce somnul nu i se lipește de gene, stă cu ochii țintă la grinzile care se conturează vag în întuneric, și în închipuirea ei îl vede uneori pe Albert întins pe năsălie, cu fața palidă, cu capul însîngerat.

O, cît de nebună poate fi o fată îndrăgostită!

Deodată, Kati cuprinse umerii puternici ai flăcăului, în așa fel, încît îi strînse și brațele și îl înveli cu basmaua, să nu răcească. Trupul flăcăului era fierbinte, iar fata dîrdîia, clănțănind din dinți.

— Numa de n-ai plînge într-una! oftă Albert, cu toate că și lui i se pusese un nod în gît, iar colțurile gurii îi tremurau. Știi bine că nu pot suferi plînsul!

— De ce-ai venit încoace? De ce?

— M-am gîndit să ies puțin pe uliță... Așa, într-o doară...

— Da așa-i că la alta nu te duci în sara asta?

— Ce-ți trece prin minte?

— Nici în sara asta, nici altă dată, așa-i?

— Niciodată! Dacă vrei tu... D-apoi și tu mă însoțești mîine la gară, așa-i? Făgăduiește-mi că vii.

— Da ce-ar zice satul?

Albert dădu din umeri, și glasul i se poticni.

— Atunci, dară, nu mă însoțești?

— Ba da. Te însoțesc.

— Numa nu plînge.

— Că doară nici nu mai plîng.

— Ți-i ud obrazul.

— Ce pot să fac? Mi-a fi atîta de rău fără tine... Numa la asta mi-i gîndul: ce-oi face eu cînd tu nu-i mai fi?

De ce-a trebuit, la urma urmei, să se ducă Albert în seara asta la fata care se zbătea copleșită de mîhnire? Doar nici să vorbească nu erau în stare. În cele cîteva minute cît au stat în umbra gardului, n-au făcut altceva decît să dîrdîie. Nu aveau de vorbit nimic deosebit, cuvintele le înghețau pe buze de obidă, de durerea despărțirii, și din ochii care ardeau în beznă își tăiau pîrtie lacrimi...

Cînd Albert se înapoie — după o lipsă de cîteva minute — la cîrciumă, apăruseră şi lăutarii. Singurul neajuns era că muzicanţii nu aveau nici măcar atîta loc cît să poată trage cu arcuşul. Cînd unul, cînd altul le trăgea cîte-un ghiont. Pe ţambalagiu îl înghesuiseră de-a binelea în instrumentul său, care sta să se năruie pe picioarele lui firave. În cele din urmă, toată lumea începu să cînte, şi în curînd cîrciuma răsuna de veselie, pereţii tremurau, tăbliile meselor duduiau sub pumnii care le izbeau după tact, iar podeaua era toată numai scuipat, sub picioarele care tropoteau pline de neastîmpăr. Sticlele de vin şi paharele zburau în pereţi. Cînta fiecare în legea lui : unii cu ochii închişi, cu gura cît o şură. arătîndu-şi dinţii înnegriţi de tutun, iar alţii, cu chipul schimonosit de răcnete...

Înainte de a se fi strecurat înapoi în casă, Kati îşi şterse lacrimile. Suflă în lampă şi se dezbrăcă pe întuneric. Dar nu mai avu linişte. Faptul că flăcăul bătuse la geamul ei în seara asta de pe urmă o răscolise cu totul. Rămase niţel culcată, se foi, fără să-şi găsească locul, apoi se îmbrăcă încetişor şi fugi de acasă. Nu mai era în sat alt suflet atît de robit ca al ei, care să stea toată noaptea, în vîrful picioarelor, sub fereastra cîrciumii, pîndind cu priviri fierbinţi pe cineva care înăuntru face să duduie masa, spintecă aerul cu pumnul şi răcneşte de parcă l-ar strînge cineva de gît.

Faptul că în această ultimă seară Györke Albert îşi părăsise tovarăşii de băutură şi dăduse fuga la drăguţa lui era pentru Kati mai grăitor decît orice. Pot şuşoti ei ce vor de acum înainte despre László Erzsi. Seara asta e o dovadă mai tare decît orice !

Kati pîndi la fereastra cîrciumii şi urmări îndelung fiecare din gesturile lui Albert, încît toate astea în veci nu le va mai putea uita. Nici chiar timpul nu-i va putea şterge noaptea asta din amintire. Nu-i păsa că o văd oamenii, număra chiar şi cîte înghiţituri soarbe Albert. Şi nu-i păsa nici că s-ar putea trezi taică-său şi-ar începe s-o strige, în timp ce ea stă ca lipită de geamul umezit

de aburul cald și îl privește pe Albert sorbindu-l cu ochii ei plini de o sete nepotolită.

Se crăpa de ziuă.

Peste sat mijeau zori încărcați de promoroacă ; după moina din ajun, timpul să răcise pe nepusă masă. Părea că Făurar vrea să mai sfîșie o dată cu colții lui pămîntul, care tînjea după primăvară...

Era într-o miercuri. Cu toate astea, văduva Györke își puse strai de sărbătoare : o bluză neagră de mătase, cu flori și fusta aceea de stofă neagră, cu tiv galben, lat de-o palmă, care se vedea ori de cîte ori pășea.

Așa aștepta ea să i se întoarcă feciorul de la cîrciumă. Cît fusese noaptea de lungă, nu i se lipise somnul de gene. N-avea astîmpăr. Simțea un gol mare în viața ei. Ce groaznic va fi cînd va rămîne de una singură și o vor năpădi gînduri chinuitoare !

Se sculase cu noaptea-n cap și dereticase repede. Cînd începu să-și pună ordine și în îmbrăcăminte, o înjunghie întrebarea : De ce și pentru cine ? Pentru cine deretică ea, de parcă s-ar pregăti de sărbătoare ?

Lada nou-nouță, încuiată cu un lăcățel lăcuit cu negru, aștepta într-un ungher mîna celui care apucîndu-i mînerul scîrțîitor avea să o care după sine Dumnezeu știe pe unde. Mama se apucase de împachetat încă de cu seară. Gătise, copsese pentru feciorul ei, care se pregătea de drum lung. Din pereți mai aburea încă și acum mirosul de grăsime. În timp ce gătea și împacheta, tot rotindu-și privirea prin casa pustie, tăcută, îi veneau mereu noi și noi idei : mai împachetă o bucată de cîrnat fript, alături de cel afumat, apoi hotărî să îndese în lada ticsită și una dintre șunci, pentru că slănina afumată — cît o spinare întreagă — se termină repede dacă briceagul taie din ea de două-trei ori pe zi.

Era cum nu se poate mai tristă. Se gîndea și la bărbatul ei, la ceasurile acelea cînd — după ce s-a dat ordinul de mobilizare — își luase rămas bun de la el... Nu l-a mai revăzut... Hei, multă vreme s-a mai scurs de atunci ! Uneori, cînd vrea să reînvie în amintire ochii mari, blînzi, căprui ai soțului ei, încruntarea nervoasă a sprîncenelor, gesturile lui spălăcite de apa uitării, îi

trebuie un mare efort de memorie... Cine știe pe unde își doarme el somnul de veci, cu trupul sfîrtecat în cine știe cîte bucăți ? !

Și acum soarta îi smulge de lîngă ea și fiul... Nici măcar să plîngă nu mai e în stare, parcă lacrimile i-ar fi secat cu desăvîrșire. Doar n-o izbucni iar războiul ?...

Rămase locului, descumpănită. Își roti privirile în jur, în tăcerea legănată de tic-tacul răgușit al ceasului. Lada e plină, încuiată... Se trezi că nu mai are nimic de făcut, nu mai are pe ce pune mîna. A isprăvit cu toate...

Se duse la fereastră, pe care erau brodate flori de gheață, și suflă îndelung, topindu-le și tăind drum privirii spre lumea albă, învești mîntată în promoroacă. Își aștepta feciorul.

— Ei, dădu din cap flăcăul, cînd pică în sfîrșit acasă și se opri în mijlocul odăii cu ochii încercănați. Șuvițele de păr ude i se lipiseră pe frunte. Văd că ai pregătit lada. Ai împachetat.

Maică-sa își frîngea mîinile.

— Să-mi scrii, dragul mamei. Să-mi scrii des. Să-mi scrii tăt despre tine, că de azi înainte eu numa scrisorile tale le-oi mai aștepta, zise ea. Își vîrî mîna sub basmaua neagră și, cu degete șovăitoare, tremurînde, își potrivi părul. Să-mi scrii cînd ți-a fi pe sfîrșite mîncarea. Nu aștepta pînă se isprăvește de-a binelea. Scrie-mi, și eu pe dată-ți și trimit pachet... Iară amu, hai, mîncă. Îndată trebuie să pleci.

Luă șervetul, descoperind farfuria, cuțitul și furculița, strălucitor de curate. Fața de masă era albă. Cu nările umflate, Albert adulmeca mirosul de rufe proaspăt spălate pe care-l răspîndea fața de masă. Mirosul acesta ușor, abia perceptibil, făcea să i se strîngă inima de durere. Tare ar vrea el să sărute mîinile mamei sale — mîinile acelea nepreținute, neobosite, binecuvîntate ! Se uită țintă în gol, încruntîndu-și fruntea înnourată, și ochii i se umplură de sclipiri.

Astea sînt clipele grele ale despărțirii.

Pe plită sfîrîiau sarmalele. Mama alege cu lingura bucăți grase de carne și sarmale cît pumnul, apoi le răstoarnă în farfurie.

Albert nici măcar nu se uită la cuțit și furculiță. Își scoase briceagul bine ascuțit, îl deschise, își trecu buricul degetului pe buza tăișului și îl înfipse în pîntecele rotofei al sarmalei. Îmbucă. Înghițea cu noduri.

— Cu pită, dragul mamei, cu pită, că ți se-apleacă...

Mirosul de pîine proaspătă gîdila nările flăcăului, ai cărui ochi se măriră și mai mult.

Cu gîndurile aiurea, Albert tăie un coltuc zdravăn și începu să muște din el. Gîtlejul i se strînsese însă într-atîta, încît pîinea nici că voia să alunece pe el. Îi secase și saliva. Avea o privire pierdută, părea frînt.

— D-apoi mîncă, băiatul meu... Pentru tine le-am făcut...

— Nu-mi trebuie !

— Știi doară că eu un lemn n-aș pune pe foc și un blid de mîncare n-aș găti pentru mine. Știi doară că pentru tine...

Flăcăul îi întoarse vorba morocănos, cu cinism, ascunzîndu-și simțămintele :

— Bagă de samă, nu cumva să degeri dacă mă duc eu. Și nu cumva să mori de foame.

Vorba înțepa. Mama tresări și își întoarse privirea ascunsă sub sprîncenele-i negre. Îl îndemnă, duioasă, neluînd în seamă cuvintele lui :

— Hai, mîncă pentru ultima oară din bucatele gătite de maică-ta. Te duci la drum lung, cine știe cînd ai să mai poți mînca bucate calde ? !

— Care bucate calde ? Că doară astea-s reci ! S-or răcit !

Maică-sa luă strachina s-o ducă înapoi la plită. Între timp, își lipi palma de fundul străchinii și bagă de seamă :

— Nu-i rece asta. Îi atîta de caldă, de te arde la mînă. Da dacă zici tu, o încălzesc...

— Șezi blînd... Nu încălzi nimica... Nu-mi trebuie...

Asta o durea cel mai mult : că fiul ei nu vrea să mănînce.

— Atunci dară, niște cîrnați...

— Nu-mi trebuie.

— L-am fript proaspăt și am adus și curechi.

— Nu-mi trebuie.

Luă totuși o gogoașă cu aluatul pufos, alb ca spuma laptelui, și o duse la gură în așa fel ca să se scuture praful de zahăr de pe ea. Îmbucă și din asta doar o singură dată ; cealaltă jumătate o puse la loc, pe farfurie.

Cu mîna tremurîndă, nesigură, maică-sa împinse mai aproape farfuria de porțelan, încărcată cu vîrf. Nu-l înțelegea pe fiu-său ; era deznădăjduită.

— Ia dară !

— Nu-mi trebuie.

— Da ai atîta cale de bătut...

— Ți-am spus că nu-mi trebuie !

— Ce ți-o cășunat, băiatul mamei ? îl iscodi ea îngrijorată.

— Mie, nimica. Nu-mi plac pancovele, dădu nepăsător din umeri flăcăul.

Trupul femeii fu străbătut de un fior, simți un junghi în inimă ; își înghiți lacrimile care-i stăteau în gîtlej.

— Și doară... Eu... Știi doară...

— Nu-s destul de dulci pancovele astea.

— Astea ? Ba bine că nu !

— Te-ai zgîrcit la zahăr.

Gura tristă, subțire a văduvei se schimonosi.

— Cum poți spune una ca asta, băiatul mamei ?

— Mai bine să nu fi făcut nimica !

Cuvintele lui arțăgoase, sîcîitoare o răniră. Nu-și mai putu ține în frîu lacrimile, ochii i se umeziră, o înecă plînsul ; pe fața ei palidă, brăzdată, se rostogoliră lacrimi fierbinți.

Nici Albert nu mai putu continua pe tonul ăsta înțepător, zdrobitor, răutăcios. Oftă o dată, de parcă ar fi vrut să dărîme pereții, și o mîngîie pe maică-sa pe umeri.

— Zic și eu așa, să mă aflu-n vorbă. Nu plînge, că n-ai de ce. Pancovele-s dulci, da vezi că mie nu-mi arde amu de mîncare. Nu pot mînca, în zădar mă îmbii dumneata. Nu-mi trebuie, și gata !

Se duse în colțul odăii și măsură din ochi, îngîndurat, lada încuiată cu lacătul. Apoi se aplecă și o ridică. Era mai grea decît socotise el.

— Ce-ai pus în ea ? se întoarse el spre maică-sa.

— Ți-am pus, dragul mamei, tot ce ți-ar putea fi de trebuință.

— Și vin ? întrebă el deodată.

Pe maică-sa, întrebarea o luă pe neașteptate.

— Vin ? întrebă ea potrivindu-și basmaua pe cap.

— Vezi bine. N-ai cumpărat vin ?

— Uite, la asta nu m-am gîndit...

— Și doară tăți și-or luat vin. Trebuie pe drum.

— Ai fi putut aduce cu tine, de la crîșmă.

— Da banii-s la dumneata !

— Apoi, nici nu mai încape în ladă...

— Și numa eu să n-am vin pe drum ?

— Îi avea, dragul mamei, îi avea. Cum să n-ai ?! și își aruncă la repezeală pe umeri șalul mare, de lînă, să dea fuga la cîrciumă. Vin îndată. Cît ai scăpăra, sînt înapoi.

În timp ce maică-sa își luă sprintenă picioarele la spinare, Albert bombănea :

— Tocma eu să n-am vin, ca să se spună apoi că, uite, se vede că n-are tată, bietul de el !

Nu întîmplător uitase maică-sa de vin. Să tot fie doi ani de cînd, la cotitura de sub dealul Bărzundului, un om beat a căzut de pe treptele vagonului și s-a rostogolit sub roți. Neputînd frîna decît cu greu, trenul l-a ciopîrțit, prefăcîndu-l în carne tocată. Sîngele s-a uscat acolo, între șine, pînă l-a spălat prima ploaie. Văduva tremura de teamă, nu cumva să călătorească Albert pe tren amețit de băutură.

Totuși, trebui să aducă vin de la cîrciumă : n-avu putere să se împotrivească vrerii fiului ei, care în ceasurile acestea grele, zbuciumate, ale despărțirii, era ca și o poruncă.

— Da nu-i loc în ladă, dragul mamei, zise ea cînd se înapoie, ascunzînd sticla de un litru, aburită de ger, sub șalul ei mare.

— Îi fac eu loc, las' pe mine.

Albert deschise capacul lăzii și vîrî mîna printre pachețelele aranjate cu grijă. Apoi, după ce scotoci nițel, scoase o oală pîntecoasă de pămînt, legată la gură cu hîrtie-pergament.

— Ce-i asta ? Mie să nu-mi pui la drum magiun, să mai car și asta ! Cînd oi trînti o dată oala asta în mijlocul ogrăzii, nici găinile nu ți-l mai adună ! Asta mai lipsea ! Am mîncat eu destul magiun de cînd mă știu, nu vreau să mănînc și la cătănie tot asta ! Ține ! Păstrează-l pentru dumneata !

— Nu-i magiun ăsta, dragul mamei, se căină ea.

— Nu-mi pasă, fie ce-o fi !

— Îs sarmale, dragul mamei. Țin la frig. Ție îți plac sarmalele. Îi găsi tu unde să le încălzești.

Albert era necăjit, morocănos, îmbufnat și neînduplecat.

— M-am săturat și de sarmale ! Dă-mi vinul cela, să-l pun în ladă.

Răsturnă conținutul lăzii. Scoase din ea o mulțime de lucruri, așezînd cu grijă într-un colț sticla cu vin. Maică-sa trebui să aranjeze totul din nou. Păcat de rîvna cu care împachetase ea peste noapte !

Între timp, Albert își îmbrăcă cojocelul.

— Da cu straiele cele rele cum rămîne ? îl privi maică-sa.

— Ce vrei cu ele ? Aruncă-le în foc, să le mistuie flăcările !

— Tăți se duc la cătănie în straiele cele mai rele, știi doară. Cele bune fac repede picioare. Ți le-am pregătit pe pat, le-am periat, cămașa am spălat-o, am peticit-o...

Albert o chinuia, o tortura pe maică-sa. Fiecare cuvînt de-al lui lovea inima plină de durere și de dragoste nestăvilită a mamei.

— Vrei să mă îmbrac ca un cerșetor ? Vrei să spună tăți că eu n-am nici macar un strai ca lumea să pun pe mine ? și, cu o mișcare hotărîtă, ca și cum ar fi vrut să se smulgă din strînsoarea unei mîini care îl reține, înșfăcă mînerul de fier al lăzii. Ei ! Să nu mai tărăgănăm, că nu-i timp, vine trenul. Dea Dumnezău bine și să ai grijă de casă !

Își trase căciula adînc pe ochi, potrivind-o îndelung, de parcă i-ar fi stat urechile în cale.

Văduva se repezi să-și ia șalul, pe care mai adineauri, cînd se întorsese de la cîrciumă, îl aruncase pe pat.

— Aşteaptă-mă, dragul mamei. Te petrec. Că tu doară n-ai pe nimeni afară de maică-ta. Aşteaptă-mă...

Flăcăul nu se uită înapoi.

— Cu mine să nu vie nimeni ! Nu trebuie să mă petreci, ştiu drumul, l-oi nimeri şi singur. Ştii bine că nu pot suferi plînsul. După mine să nu jelească nimeni !

Mama se opri ca trăsnită. Picioarele i se tăiară şi o lăsară puterile. Se rezemă de tocul uşii, agăţîndu-se de el cu degetele încleştate, gata-gata să se năruie. Izbucni în hohote de plîns, care-i scuturau necruţător pieptul.

Flăcăul o auzi. Nu mai putea nici el. Se întoarse brusc şi, muşcîndu-şi buzele, se apropie de maică-sa :

— Să ai grijă de casă... Şi să nu lucri mult, că te dor şalele... Ai grijă de sănătate... o sfătui el vorbind dinadins cu răceală. Glasul îi tremura în gîtlej şi sta să i se frîngă.

Într-o mînă strîngea mînerul lăzii, degetele îi albiseră ; întinse celălalt braţ, o cuprinse pe maică-sa şi îi sărută obrazul scăldat în lacrimi fierbinţi. Femeia nu fu în stare să se urnească din loc. Nu izbuti să ridice braţele ca să strîngă la piept încă o dată trupul tînăr, puternic al celui atît de iubit. Albert se îndepărtase, dar tot mai auzea cuvintele întretăiate de suspine ale mamei sale :

— Întoarce-te acasă cît mai curînd, dragul mamei copil... Ai să găseşti tăt... Eu nici nu mă ating de porc, să-ţi rămîie ţie... Scrie-mi... Cum isprăveşti mîncarea, îţi trimit alta... Şi nu cumva să stai pe treptele vagonului !... Bagă de samă cît bei, să nu te îmbeţi !...

Nu se uită în urmă decît cînd fu încredinţat că maică-sa nu-l mai poate vedea. Se opri să răsufle ; lada era grea şi îi rupea braţul. Îşi şterse ochii aprinşi cu dosul palmei, şi cîtă umezeală i se strînsese în colţul ochilor, şi-o mozoli toată pe faţă. La naiba ! I se înroşesc ochii şi mai bagă de seamă satul că a plîns. Pe urmă chiar că vor spune despre el că-i un papă-lapte !

Îşi întări inima, se îndreptă de şale şi o luă ţanţoş, semeţ, pe drumul alunecos, către haltă.

Lelea Györke trase un ropot de plîns, apoi îşi adună puterile, se înfăşură în şalul ei mare şi se luă după el ca o umbră pe care nici un fel de putere n-o poate

smulge de lîngă fiul ei. Nu se încumetă să se apropie de haltă, se temea că o vede Albert şi începe să se certe cu ea. Lipită de gardul ultimelor case, aşteptă acolo trenul, pîndind cu ochii înceţoşaţi, să vadă ce se petrece pe palma de loc de dinaintea cantonului.

În haltă se adunase, ca un vîrtej învolburat deasupra abisului, o gloată numeroasă. Femei în rochii negre, încălţate în cizme cu tocuri ascuţite, cu basmale cucuiate în creştet şi cu şaluri mari pe umeri, din care nu li se mai vedeau decît ochii plini de lacrimi. Printre ele fete în straie colorate, ca nişte flori pestriţe. Bărbaţi cu mustăţile ca nişte ţurţuri de gheaţă, cu căciuli de miel, înalte ca nişte turnuri, avînd întipărite pe faţă urmele chefului de noaptea trecută.

Kristóf Kati se oprise mai la o parte, stingheră, căutînd din ochi rubedenii ori cunoscuţi, cărora să li se alăture. Nu zări pe nimeni şi rămase de una singură. De cum o văzu, Albert porni spre ea, cu ochii strălucindu-i de bucurie.

Cineva din mulţime îl apucă de cot. Întoarse capul. Acum fu înghesuit dintr-o coastă. Gloata îl împingea încoace şi-ncolo. Nu-şi putu tăia drum spre Kati. Şuvoiul îl luă cu sine. Se întoarse şi o văzu iar pe Kati, înfăşurată în năframa mare, cafenie, de lînă. Privirile lor se întîlniră doar o clipă, apoi Albert se şi pomeni în mijlocul flăcăilor, care cîrîiau cu glasuri răguşite ca de cocoşei. Îi îndesară în mînă sticla de vin, răcnindu-i răguşit în urechi cîntecul: *Şi atunci cînd goarna...* Flăcăii încălţaţi cu cizme tropăiau în tactul cîntecului, fără a ţine seama de nimic, astfel că ceilalţi fură nevoiţi să se tragă mai la o parte.

Zadarnic aştepta Kati să se apropie flăcăul de ea. Albert nu se putea smulge din cercul tovarăşilor săi...

Soseau mereu noi şi noi grupuri. Unuia îi ducea lada fratele mai mare, altuia — tatăl, cu figura serioasă, aşezată, altuia — fratele mai mic, roşu ca focul, sau altcineva apropiat. Atenţia asta li se cuvenea flăcăilor în clipele despărţirii. Numai Albert n-avea pe nimeni.

Locşorul din faţa cantonului unde picioarele frămîntaseră omătul şi-l murdăriseră vuia. În jurul clădirii posomorîte a haltei izbucneau valuri-valuri de chiote, de rî-

sete. Neagră durere mai mocnea în glasurile astea voioase... Peste tot — numai ochi înroşiţi de plîns, feţe brăzdate de lacrimi. Văpaia soarelui, care strălucea orbitor pe mătasea albă a întinderii de zăpadă, îi orbea pe cei adunaţi.

Departe, sub dealurile pierdute în ceaţa albastră, pe dubla panglică neagră a căii ferate, se ivi un punct negru, cît un purice, care creştea treptat, aproape pe nesimţite. Gloata se buluci spre şine.

— Vine ! Se vede !

— Or mai rămas numa zece minute !

— Rămîi sănătoasă, lume ! chiui careva. Îşi aruncă în sus căciula, şi cînd aceasta recăzu, învîrtindu-se, o prinse din zbor, cu o mişcare dibace.

— Veniţi aci ! Aci ! Ia, amu se vede şi fumul !

— Scoate un fum negru, de parcă ar fi mînios !

Fumul gros, pluti peste cîmpia depărtată ca un drapel negru, îndoliat, şi se aşternu încetul cu încetul pe tivul zării. Se auzi, ca un ecou, un şuierat jalnic, îndepărtat.

— I-o ieşit ceva în cale, de asta şuieră, îşi dădu cineva cu părerea.

— Aşa o tăiat trenul şi vaca lui Kali !

Profitînd că atenţia mulţimii înfrigurate fusese abătută în alte parte, Albert îşi tăie repede drum şi, îmbrîncindu-i pe cei care-i stăteau în cale, răzbătu pînă la Kati, care stătea neclintită, palidă. Înainte ca fata să fi putut face măcar un gest de împotrivire în apărarea bunei sale reputaţii, o îmbrăţişă.

În furnicarul de oameni, nu bägă nimeni de seamă. Izbucniră plînsete nestăvilite, bocete negre de zbucium. Colţurile ascuţite ale lăzilor îi înghionteau pe oameni în coaste. Cineva ţipă ; îl călcaseră pe picior. Din hărmălaie se desprinse un glas ascuţit de femeie :

— Tulai, Péter al meu, Péter al meu ! Singurul meu ficior ! Scumpul meu copil !...

În clipa asta se apropiară, alergînd cît îi ţineau picioarele, şi lăutarii. În frunte venea primaşul, cu scripca subsuoară, lîngă el, un alt scripcar, crăcănat. În nădragi negri şi ghete galbene, cu cîţiva paşi mai în urmă, îşi căra în spinare ţambalul badea Ruzsa Zsiga, bătrînul, în timp ce gordunaşul, care îşi lăsase pe undeva palto-

nul ponosit, gîfîia lovindu-şi genunchii la tot pasul de pîntecele instrumentului. El nu ajunse însă decît cînd primaşul îi trăgea de mama focului, cu arcuşul cu firele rupte : *Scumpă, dulce mamă, de vrei să mă vezi...*

Melodia se contopi cu plînsetele, şi mulţimea fu cuprinsă de o durere sfîşietoare. Locomotiva, care încetinea, şuiera atît de amarnic, smulgînd parcă inimile din pieptul mamelor, fetelor speriate şi taţilor care-şi ajutau tăcuţi feciorii să urce în tren.

Totul ţinu numai o clipă. Mulţimea luă vagoanele cu asalt. Din compartimente izbucniră chiote răguşite. Flăcăii adunaţi de prin satele din deal ieşiră pe culoare şi întinseră mîna, ajutîndu-i să urce pe necunoscuţii lor tovarăşi de drum. În compartimente era o înghesuială înfricoşătoare. Flăcăii izbeau de pereţi sticlele de vin goale, şi pretutindeni zăceau cioburi. Controlorul se trăsese într-un colţ. Şi — cu gentuţa de piele şi perforatorul atîrnîndu-i de gît, cu cascheta bleumarin dată pe creştet — privea cu nişte ochi mahmuri scena care se repeta în fiecare staţie. Era beat, şi un singur bobîrnac ar fi fost de ajuns ca să se prăvălească în gol, pe uşa deschisă...

Mecanicul trase de mînerul sirenei. Locomotiva îşi împleti vaierul cu durerea despărţirii, şi trupul mlădios — din cîteva vagoane — al balaurului negru ieşi alunecînd din mulţimea de oameni, pe care îi lăsă locului, aidoma gunoiului învolburat de o pală de vînt.

În urma trenului, care o lua din loc ţăcănind, fluturară basmale şi se învălmăşiră plînsete, văicăreli, strigăte. Mecanicul dădu drumul aburului, scoase capul afară şi, rîzînd, le făcu din mînă celor care fluturau batiste. Cîţiva pumni îl ameninţară neputincioşi din urmă.

La numai două sute de metri de staţie, şinele fac o curbă îndrăzneaţă, cotind pe sub grădinile din marginea satului, şi se strecoară între coline. În curînd, dealurile înzăpezite care se înalţă peste vale nu mai răsfrîng decît ţăcănitul uniform al roţilor de fier.

Dintre cei rămaşi, Kati îşi veni în fire cea dintîi. O luă spre sat încet, cu paşi şovăitori. Trăgea în piept pînă-n fundul plămînilor fumul care plutea în urma tre-

nului, și scutura cu degetele firele de zgură de pe năframă.

După ce trenul se pierdu în depărtare, peste uliţele satului se lăsă o liniște adîncă, grea. Undeva scîrţii jalnic cumpăna unei fîntîni, și o gîscă speriată gîgîi ascuţit în tăcerea înăbuşitoare.

Zărind fata, care mergea ca ameţită, mama flăcăului ieşi de după gard și, privind-o cu ochi stinși, pierduţi, i se alătură. Mergeau pe drumul îngheţat, alunecos, cu inima grea, fără să scoată o vorbă, ca două făpturi care n-aveau nimic de vorbit una cu alta.

Cînd și cînd, din depărtare străbătea pînă la ele, abia auzit, cîte un crîmpei de cîntec :

Și atunci cînd goarna marșul va suna.
Noi ne ducem, iar voi, fetelor, veţi aștepta...

— Tulai, Doamne ! Doamne-Dumnezăule mare și bun ! Or ieşit, cu capul ameţit de băutură, pe scara trenului ! izbucni cuprinsă de deznădejde neputincioasă văduva Györke, și îşi șterse ochii aprinși cu batista ei albă, mototolită.

PARTEA a V-a

În mîna sorții

Nevasta lui Kristóf Vencel holbă niște ochi de parcă în fața ei s-ar fi aflat însăși soarta care nu iartă. Zărindu-și soțul, care se înapoia acasă abia ținîndu-se pe picioare, își bătu una de alta palmele vînoase, trudite.

— Tulai, Dumnezăule mare, da ce-i cu tine, Vencel?

Bărbatul o privi întunecat, înghiți în sec, ca și cum i-ar fi strîns ceva gîtlejul, și, fără a spune un cuvînt, se nărui pe scaunul cel mai apropiat. Se îndoi de șale și se gîrbovi.

Picioarele lui Kristóf Vencel abia îi mai puteau ține trupul binc legat, ciolănos. Omul se tîrîse pînă acasă ca un cîine bătut zdravăn, cu coastele rupte. Avea ochii injectați, iar fruntea lui asudată, brăzdată, ardea ca focul. Vinele umflate, gata să plesnească pe la tîmple, zvîcneau nebunește. În cap îl săgetau junghiuri puternice.

Încă înainte de amiază simțise un fel de furnicături neplăcute sub piele. Îl treceau fiori ; uneori îl scuturau zdravăn frigurile. Fiind în starea asta, drumul cu căruța pînă acasă fu îngrozitor. Erau clipe cînd uita chiar și că a fost la oraș. Perdelele de gheață care se topeau la ferestrele caselor cenușii sau galbene, cu mai multe caturi, i se năluceau ca prin vis. Uneori își pierdea cunoștința de tot și numai atunci își venea în fire, și își dădea seama că e în căruță și ține în mînă strîns hățurile cailor, cînd se hurduca tare la cîte-un hop. Dar caii sînt animale istețe, cunosc drumul. Traseră căruța acasă, fără să-i mîne Vencel. În ograda lui Nagy István însă, puterile nu-l mai ajutară să deshame caii, să lege lîngă iesle animalele aburinde și să le arunce nutreț. Fierbin-

ţeala îl doborîse. I se păru că a fost aruncat într-un cuptor încins.

— Linus... Linuska... Draga mea Linuska...

Ori de cîte ori — rar de tot — omul ei o chema cu glas dezmierdător, femeii îi tresărea inima de spaimă. Asta nu putea să însemne decît nenorocire ! Nu era deprinsă să o răsfeţe bărbatul. Treceau zile, ba chiar săptămîni întregi fără ca Vencel să-i rostească o dată măcar numele. Şi era bine aşa, se deprinsese, tremura de spaimă, nu cumva să fie altfel, mai rău. Ştia şi se împăcase cu gîndul că, oricum, mai bine decît atît nu va fi niciodată... S-a deprins ca bărbatul să fie aşa : om tăcut, cu căutătura aspră şi totuşi fără ascunzişuri... Decît să fie bolnav, mai bine să nu rostească niciodată numele ei de fată... Linus, Linuska, draga mea Linuska... Parcă ar chema o străină... Nevasta lui Vencel întoarse sfios capul. Nu îndrăznea să se uite în ochii soţului ei. Nu-i place să-şi audă numele de fată...

— Te dezbrac... Îţi trag cizmele, scînci ea speriată.

Nu ştia ce să facă cu bărbatul ăsta nevolnic, care avea nevoie acum de ocrotirea ei.

Vencel făcu un semn de refuz, cu mîna lui vlăguită.

— Nu trebuie. M-oi dezbrăca eu şi singur. Se opinti să-şi scoată cizmele. Pielea cizmelor era spălăcită şi crăpată. Pe mine nu mi-ţi dezbrăca niciodată, aşa să ştiţi ! Ba, şi de îmbrăcat, numa o dată, o singură dată, cînd a fi să mă întindeţi pe năsălie...

Femeia simţi că inima-i bate să-i spargă pieptul, parcă încă de pe acum s-ar pregăti pentru ceasul acela suprem, înfricoşat, cînd îi vor întinde bărbatul pe năsălie, o dată pentru totdeauna. Pe Vencel nu-l doborîse niciodată de pe picioare vreo boală. Nici nu-i dăduse prin minte vreodată că omul ei s-ar putea îmbolnăvi. Pentru o clipă, privirea ei căzu pe capul bărbatului şi contemplă firele de păr cărunte, care luceau argintiu. Timpuriu a mai încărunţit ! Adevărat că Vencel trecuse de patruzeci de ani, totuşi a încărunţit prea repede... Hei, spurcata asta de viaţă ! Atîţia ani de zbucium şi de caznă ! Nu-ţi vine nici măcar să te gîndeşti la timpul care a trecut... Şi războiul !... Stîncile de la Dubrovnic, pe care femeia le visa nopţi la rînd după ce citea scrisorile so-

site de pe front. Acolo a început să-i încărunțească părul...

După multă trudă, Vencel izbuti să-și scoată din picioare cizmele mustind de apă. Acestea se îmbibaseră de zloată încă pe asfaltul de la oraș, nins cu omăt zgrunțuros, și de atunci nici că mai voiau să se usuce. Obielele negre i se agățaseră de laba piciorului și, ca să nu mai trebuiască să se aplece, ceea ce-i dădea junghiuri puternice în cap, le zvîrli jos, dînd din picioare. Femeia le ridică ; erau leoarcă. Le stoarse, le scutură și le atîrnă la uscat pe vărguța prinsă în curmeziș deasupra vetrei. După aceea luă în mînă cizmele scîlciate, butucănoase și le cercetă cu de-amănuntul, învîrtindu-le pe toate părțile. Tălpile erau găurite, pielea — crăpată ; cizmele erau atît de jerpelite, încît în mijlocul uliței să le fi aruncat, și tot nu le-ar fi ridicat nimeni. Îmbrobodită cu o basma decolorată, legată la ceafă, femeia dădu din cap cu mustrare și aruncă spre soțul ei, care se vîra anevoie sub țol, priviri pline de reproș, care-i cereau parcă socoteală de starea cizmelor.

Patul rece îl înfioră și mai tare. Cearșaful deveni curînd jilav, apoi începu să se înfierbînte, ca și cum s-ar fi făcut focul sub el. Bărbatul se simțea ca într-o baie de aburi. Tremuratul însă nu conteni, dimpotrivă, se înteți. Îi tremura fiecare mușchi în parte. Omul își pierdu stăpînirea de sine și, în timp ce dinții îi clănțăneau, bolborosea doar un singur cuvînt :

— Linus... Linuska...

— Ce te doare ? se apropie ea și atinse tîmplele bărbatului, care ardeau.

— Mă dor tăte... Pînă și măduva din oase...

Ce să se facă ? Femeia stătea lîngă patul bolnavului, descumpănită, înspăimîntată, cu mîinile împreunate pe pîntece. Stătea și se uita, și nu vedea nimic. Parcă era o stană de piatră. Rămase așa, nemișcată, cîteva minute lungi, fără să-i dea prin minte un singur gînd măcar. Neputința se lăsase ca o piatră de moară asupra ei și o apăsa, o strivea. Simțea că ea nu-l poate ajuta cu nimic. Dar cine-l poate ajuta atunci ?

— Te-a scăpa Dumnezău cît mai curînd de boala asta ! Că doară amu e pe sfîrşite şi iarna ! oftă ea.

Da, dacă zăpada se curăţă şi se arată soarele, se va înzdrăveni şi Vencel ; e limpede că vremea asta umedă i-a adus năpasta. Zăpada se topeşte şi, frămîntată sub picioare, se subţiază, prefăcîndu-se într-o pastă noroioasă. Pe cîmp, de sub învelişul alb, tot mai zdrenţuit, se ivesc petice negre. Verdele grîului de toamnă apare triumfător pe costişele de unde se rostogolesc la vale, dînd buzna în albia Tîrnavei şi urmîndu-şi apoi calea către mările nemărginite, ape murdare, tulburi... Acum cade lapoviţa ; iarna înfuriată de înfrîngerea suferită se năpusteşte asupra geamurilor cu lovituri de gîrbaci şi se răzbună pe pomii care mustesc de sevă. Iar cînd se arată soarele, o mireasmă amăruie năpădeşte ogrăzile, şi în timp ce din streşini picură apa, piţigoii slobozesc triluri timpurii. Vînturile gonesc peste văi cu friiele slobode, trag cîte o raită prin satele despuiate, şi noaptea vrăjesc pe faţa apei uitate prin jgheaburi o pojghiţă subţire de gheaţă. Sub palele de vînt, pămîntul îmbibat de apă se zbiceşte. Razele tot mai dogorîtoare ale soarelui sug sîrguincios, ca tot atîtea vinişoare aurii, petele de zăpadă, şi mai tîrziu — noroiul negru, lipicios. Păsările nu se mai sinchisesc de capriciile timpului. De cum se crapă de ziuă, încep să se hîrjonească, sar din pom în pom, din creangă în creangă, ciripesc, fluieră şi fac atîta tărăboi, ca şi cum numai şi numai de dragul lor ar mijи zorile.

Razele soarelui îi ademeneau şi pe oameni. Ieşeau afară din casele ca nişte peşteri, trăgeau cîte o raită la cîmp, îşi plimbau privirile în jur, sorbeau din ochi pămîntul care-şi lepăda cojocul de iarnă, adulmecau cu nările umflate, frămîntau între degete cîte un bulgăre reavăn de ţărînă şi îşi înfigeau arătătorul în pămîntul negru, să vadă dacă pot intra cu plugul în brazdă.

La şcoală, bolile care apar ca un alai al primăverii îşi înfigeau colţii zi de zi printre copii. Din piepturile lor se stîrneau valuri de tuse, şi nu era chip să auzi cuvintele învăţătorului. Într-un rînd dădu pe la şcoală medicul de circumscripţie. Ceru tabelul absenţilor, apoi clătină mustrător din cap şi plecă grăbit în celălalt sat. Nu

scăpă însă prilejul să-i facă o observație usturătoare învățătorului, cu privire la mizerabila situație sanitară. Învățătorul se înfurie, și cînd din șirurile de bănci tusea izbucni din nou ca un cor de urlete, o socoti o șicană îndreptată împotriva persoanei sale și începu să răcnească de parcă i s-ar fi scos o măsea. Celor care tușeau mai tare le trase o chelfăneală. Încă în aceeași zi, părinții copiilor care făcuseră cunoștință cu varga dădură buzna în clasă. Femeile, întărîtate, își vîrîră pumnii negri sub nasul învățătorului, iar bărbații bombăneau împotriva dascălului de după fustele bătăioaselor mame.

— Dă-le ghete copiilor, dacă știi să sări la bătaie ! Dă-le încălțări, și n-or mai tuși ! țipau mamele, fulgerîndu-l cu privirea.

Învățătorul — un bărbat mai vîrstnic, cu cravata lucie de jeg, legată pe sub gulerul pestriț al cămășii — își rodea mustața retras într-un colț, ghemuit ca un arici, și făcu legămînt în sinea lui că niciodată nu va mai fi îngăduitor la întocmirea situației absențelor. N-are decît să-i ardă perceptorul cu amenzile ! Bineînțeles, după ce femeile se îndepărtară, și mînia învățătorului se mai domoli, apărură totuși excepții. De pildă, soția lui Szász Béni, care din două-n două luni ajută pe soția învățătorului la spălatul rufelor ; Kovács Zsiga, care prinde iepuri cu capcana — fapt oprit de lege, ce-i drept — și mai deunăzi i-a trimis unul dascălului ; o altă femeie, care la sfîrșitul săptămînii trecute s-a înființat acasă la învățător cu o cupă de făină de grîu, ascunsă sub șorț, iar în făină mai ascunsese și trei ouă de toată frumusețea. Adevărat că, dacă face excepție numai pentru ăștia, ceilalți îl reclamă la inspectoratul școlar. Învățătorul n-are încotro, e nevoit să se lase în voia sorții, să treacă cu vederea absențele și să asculte accesele de tuse. Asupra lui se ațintesc ochi încercănați, arzînd de febră, spre el se întorc fețele palide, îmbătrînite de timpuriu, ale copiilor.

Copiii lui Kristóf Vencel dădeau numai cînd și cînd pe la școală.

Mda, nu-i este ușor s-o scoată la capăt cu țăranii ăștia buni de gură, pretențioși, care îi vîră pumnii ciolănoși sub nas pentru orice fleac.

Pe Kristóf Vencel, boala l-a ţintuit la pat zile nesfîrşite. Zadarnic îl înfăşura nevastă-sa în cearşafuri ude; fierbinţeala chinuitoare nu se dezlipea nici măcar cu un pas de trupul lui. Îl înjunghia între coaste, un junghi surd îl ţinea în piept şi i se părea că un sfredel îi găureşte spinarea. Junghiul i se lăsase şi în mădulare, mai ales în genunchi. Îl cuprinsese o slăbiciune aşa de mare, că abia era în stare să miste mîna. Mîinile lui, de culoarea pergamentului, zăceau pe ţol de-a lungul corpului, neputincioase, ca ale unui mort. Tuşea şi horcăia; fiecare acces stătea parcă să-i smulgă plămînii.

— Trebuie să se doftoricească cu o sticlă de vin fiert, o sfătuiau vizitatorii atotştiutori pe nevasta lui Vencel.

Se strecurau în casă unul cîte unul şi se statorniceau cu atîta îndărătnicie, hotărîţi parcă să aştepte acolo pînă va bate moartea la uşă.

Auzise ea mai demult că vinul fiert cu mirodenii şi cu piper face bine la răceală.

— Trimit copilul după vin şi l-oi fierbe, îi spuse soţului ei. Asta ajută.

Cum i-ar fi putut trece prin minte Linei că Vencel se va împotrivi? De cînd îl ştie, bărbatului îi plăcuse să-şi moaie mustaţa în paharul cu vin. Iar vinul fiert ar trebui să-i placă cu atît mai mult. Ea însăşi ar sorbi cu plăcere din băutura înspumată, aburind fierbinte. Ştie cum trebuie preparată: cu cuişoare şi cu scorţişoară, care-i dau o aromă atît de tare, încît dacă o tragi adînc în piept, ameţeşti.

— Dă-mi bani să aduc vin, mai adăugă ea simplu, firesc.

Bolnavul clătină capul pe pernă, protestînd:

— Că altă treabă n-am! Asta nu! De săptămîni de zile nu mi-o alunecat vin pe gîtlej, că de-aceea o dat şi boleşniţa asta peste mine...

— D-apoi de ce n-ai mai băut cîte un păhar? Cine te-o oprit?

— Cine? Cei care i-or ridicat preţul. De patru ani nu s-o fost clintit preţul vinului. Apoi amu să-mi golesc dintr-o dată punga, dacă vreau să beau un păhar? Mai bine lipsă! Nu se pomeneşte pui de crîşmar pe lume care să-mi fure banul din pungă! Eu nu fur banii!

— Da amu îi musai să cumpărăm vin, stărui Lina.

— Știi tu bine că eu numa un musai cunosc pe lume. Și aceluia îi zice moarte. Asta-i musai : să murim.

— Ce tot îndrugi, Dumnezăule-Doamne ?

— Nu te teme, că nu crăp...

— Da vinul... Ție îți trebuie, nu altuia...

— Mie nu-mi trebuie !

— Nimeni altul n-a bea din el...

— Nici așa nu-ți dau bani.

— Să iau dară pe datorie ?

— Atîta-ți trebuie !

— Ori să cer împrumut ?

— Ți-am spus că nu-mi trebuie !

— Și doară ți-ar face bine, te-ai vindeca...

— Fii pe pace, că nici fără vin nu pier eu din asta.

Nu-și recunoștea soțul. Ce s-a întîmplat cu Vencel, de-i pare rău să scoată, chiar și pentru vin, cei cîțiva lei ? Cu cît zboară anii peste capul lui, Kristóf Vencel devine tot mai zgîrcit, iar traiul alături de el — tot mai greu. Lina e cu cîțiva ani mai tînără decît soțul ei ; n-avea nici douăzeci de ani cînd i-a pus Vencel pirostriile. Ei, are ce trage lîngă el pînă să îmbătrînească !

Nu putea îndura să vadă că omul ei suferă și hotărî să facă rost măcar de un litru de vin. Cutreieră satul, luînd la rînd pe gospodarii la care nădăjduia să găsească, în afară de bani, și bunăvoință. Stîrni mila, se jelui, ba pe alocuri dădu drumul lacrimilor și suspină atît de amarnic, de-ai fi zis că l-a și rugat pe paracliser să tragă clopotul în dungă. Oamenii o căinară, biata de ea. De vorbe de mîngîiere, pline de omenie, n-a dus lipsă. Doar atît, că sertarele în care erau păstrați banii agonisiți nu prea voiau să se deschidă. Nevasta lui Vencel, însă, nu se dădu bătută ; cutreieră ulițele cu încăpățînare, apăsă pe clanța ușilor și vărsă lacrimi în fiecare casă, iar pînă la urmă tot puse mîna pe banii trebuincioși pentru un litru de vin.

Cu toată împotrivirea de mai adineauri, cînd femeia scoase la iveală de sub șorț sticla aurie, ochii bolnavului scăpărară. Vencel sorbi aproape dintr-o singură înghițitură vinul fiert, care aburea și răspîndea o aromă tare, ceea ce în scurt timp își făcu efectul. Bolnavul în-

cepu să sforăie. Fața lui palidă, sălbăticită, năpădită de barbă, se liniști, iar pe frunte îi apărură broboane de năduşeală : semn de uşurare.

Dormi ceasuri întregi, fără întrerupere. Femeia îi gonise din casă pe copii, nu cumva să tulbure somnul tatălui. Cînd se trezi, parcă nu mai era acelaşi om. Ochii îi străluceau, iar în mîini şi în picioare nu mai simţea nici o greutate. Mobilele, care pînă nu demult se conturau vag, îmbrăcară forme precise, şi negura vibrantă, nesigură, care ţinuse zile întregi, se risipi din jurul lor.

Începînd din ziua aceasta, starea lui se îmbunătăţi repede, dar tusea nu-l mai părăsi niciodată. Se lipi de el pe veci. Fiara care lătra şi hîrîia încuiată după gratiile pieptului său începu să-i devoreze cu încetul carnea. Îi roase treptat muşchii de pe pieptul bombat, de pe coapsele şi braţele tot mai subţiri. Gîtul i se lungi, obrajii i se supseră şi deveniră palizi. Mai tîrziu, în timpul lucrului se trezea că puterile îl părăsesc, şi oboseala îl cuprinde pe nepusă masă, nu treptat, ca mai înainte. Dar nu se plîngea nimănui. Punea totul pe seama bătrîneţii timpurii care se abătuse asupra lui. O năduşeală rece îi acoperea tot mai des fruntea, şi el se ştergea cu dosul palmei, cu mîneca, fără murmur, fără să crîcnească.

Mai zăcu vreo cîteva zile pînă se mai întremă, apoi se dădu jos din pat. Deşi genunchii îi tremurau de slăbiciune, se aplecă şi aruncă o privire sub patul ros de cari.

— Dă-mi cizmele. Ar fi vremea să mă scol şi să mă pun pe picioare. Patul nu-i de mine. Ar trebui să-mi caut de lucru.

Lina se învîrtea în jurul lui, zorită.

— Trimit îndată copilul...

— Unde dracu îl trimiţi ? se minună bărbatul.

— După cizme... Îl şi trimit...

Sprîncenele stufoase ale lui Vencel se încruntară.

— Ce-e-e ?

— Încă de-alaltăieri le-am dat la...

Bărbatul sări în sus atît de brusc, de parcă ar fi avut arcuri la picioare. Trase o înjurătură.

Lina se apără, scuzîndu-se :

— Eu n-am, zău, nici o vină, dacă nu le-o făcut încă. Nici macar o ceapă degerată nu poţi da pe vorba ciz-

marului : cîte cuvinte, atîtea minciuni. Duce oamenii de nas ! Am mai trimis copilul în vreo două rînduri, şi de fiecare dată Vorbă-lungă ăsta o făgăduit că le face chiar pentru după-amiaza acelei zile.

Lui Vencel sîngele îi clocotea de mînie.

— Lasă asta ! Tu să-mi spui mie, cine te-o pus să dai cizmele la reparat ?

— Le-am dat singură... Nu mi-o spus nimeni... zise tremurînd femeia, şi se trase mai la o parte, căutînd parcă apărare.

Convalescentul trase aer adînc şi îşi umflă pieptul, ca să poată spune cît mai multe dintr-o singură răsuflare. Apoi îi dădu drumul :

— De unde punga lui Dumnezău-tatăl să iau eu bani pentru reparaţie ? Ţie numa ce-ţi vine ceva în mintea ceea zăludă, şi te şi năpusteşti pe uşă. Nu eşti în stare să vezi nici pînă-n vîrful nasului ! Să-mi spui tu mie de unde să scot bani ! Eh, parascovenia de şaptezeci şi şapte de ori nebună a minţii tale ! izbucni el şi se scărpină cu toate zece ghearele în cap — începuse dintr-o dată să-l mănînce pielea. Ori îţi închipui că pe mine nu m-ar fi putut duce mintea să le dau la reparat ? Tu socoţi că eu îs nebun ? Ar fi altceva dacă pe lîngă minte ar mai fi şi bani ! Da bani nu-s ! Amu am ce plăti, pînă mi-or sări ochii !

De cît strigase, îl apucă tusea şi se învineţi tot, ca şi cînd s-ar fi înăbuşit. Ochii i se învîrteau sălbatic în orbite şi se bulbucară.

— N-ai să plăteşti. Oi lucra eu pentru datorie. Nu pot să mă uit cu braţele încrucişate cum umbli cu picioarele ude.

Cu vorbele astea, Lina nădăjduia să pună capăt discuţiei, dar se înşelă. Bărbatul îi întoarse vorba :

— Îi lucra... Numa atîta aud din gura ta, că-i lucra ! D-apoi că numa două palme ai şi tu, ca orice om ! Şi-apoi să lucri-n veci tot de pomană !... Da viaţă-i asta, ard-o focul s-o ardă ! ?

— Nu de pomană.

— Ba de pomană !

Cu Vencel nu se putea sta de vorbă. El nu cunoştea decît un singur adevăr : pe-al lui. Cum să fie de po-

mană, chibzui femeia, fără să mai spună nimic, o dată ce cizmarul îți pune tălpi la cizme, ba le mai și peticește, și pentru asta îți cere trei zile de muncă ? Dar la prăvălie ți-ar da oare tălpi fără bani, pe credit ? Un fiu al norodului, cu un venit atît de nesigur, cu bani atît de îndoielnici, cum se găsește a fi și Kristóf Vencel, n-are credit. Cîrpaciul satului e isteț în socotelile lui. Moștenise cîteva petice de pămînt prin nevastă-sa, dar nici el, nici femeia nu erau deprinși să muncească la cîmp. Cizmăreasa mai bucuros își face de lucru cît e ziulica prin casa răcoroasă și alungă mușteie din bucătărie decît s-o ardă soarele pe pămînturile înfierbîntate, pîrjolite de soare. De aceea omul ei pingelește și peticește încălțămintea nevoiașilor, care în schimb îi muncesc cu ziua.

Reparatul cizmelor îi dădu de bănuit lui Vencel. Abia aștepta să plece nevastă-sa de acasă.

Oare nu cumva Lina îl minte doar că va lucra cu ziua ? Te pomenești că a dat peste bani ! Cum rămase singur, Vencel se sculă din pat și căută cu mîna tremurîndă în dosul grinzii afumate. Găsi îndată cheița ascunsă acolo. Cu asta, descuie capacul lăzii care stătea între cele două ferestre. Scotoci îndelung, pînă găsi în fundul lăzii pachețelul înfășurat în hîrtie multă de ziar. Îl învîrti în mînă și îl despachetă. Erau bani în el. Banii pe care îi strînsese peste iarnă, cu cărăușia. Îi numără. Oare n-o fi dat Lina de banii aștia, și nu s-o fi atins de ei atunci cînd fiind bolnav i-a adus vin, ca și atunci cînd a dat la dres cizmele acelea vechi, scîlciate ? Numără și iar numără banii. Nu lipsea nici măcar o para chioară. În pachețel erau cu totul vreo șase sute de lei, cîștigul lui, agonisit cu amarnică trudă. Hei, cît a mai tropăit el în frig pentru banii aștia ! Cît și-a mai frecat palmele amorțite ! Dar pentru răscumpărarea paharului îi trebuie trei mii de lei. Oftă adînc : de unde să scoată banii care-i mai lipsesc ? Kálmán nu mișcă nici un deget măcar. Ei, stai tu, Kálmán ! Stai tu, lume nemernică ! El, nici mort nu se lasă ! O să le arate el ! Abia așteaptă să se mai înzdrăvenească și părăsește patul : se apucă iar de cărăușie. I se pare că nu există putere pe lume care să-l poată trînti iar la pat și care să-l împiedice în îndeplinirea planului său... Numai nu cumva să simtă ne-

vastă-sa că are bani ascunși ; atunci bănișorii vor ieși din ladă, rostogolindu-se cu atîta iuțeală, încît nici măcar Dumnezeu nu ar mai fi în stare să-i oprească. Unui copil una, celuilalt alta — cine poate rezista tînguielilor femeii ? Deunăzi, Lina a și bătut șeaua : unde se topesc banii cîștigați cu cărăușia ? Că o dată ce în casă nu aduce o para chioară, la ce mai bate drumurile cu sania, cu căruța, prin frigul care te pătrunde pînă la oase ? Auzind asemenea cuvinte, prin care-i cerea socoteală, el întorsese capul. Femeia socoti și ea cu cale să amuțească, și de atunci nu mai pomenise de asta.

Vencel chibzui și se socoti îndelung în sinea lui, șezînd desculț, în izmene, pe capacul lăzii. Apoi împături cu grijă hîrtia de ziar și așeză pachetul la loc pe fundul lăzii.

Trebuia să-l aștepte pe Nagy István dacă voia să stea de vorbă cu el. Gospodarul — pe cît spunea nevastă-sa — se îndreptase către primărie, la notar, ca să rezolve nu știu ce chestiune oficială.

— Intră-n casă pînă atunci și șezi, îl invită femeia, nu prea prietenos însă ; nevasta lui Nagy István are întotdeauna fața aspră și ochii tăioși.

Vencel făcu un semn de refuz. Își întoarse privirea spre grajd, spunînd :

— Mă duc să mă uit la cai. S-or hodinit bine pînă amu.

Femeia nu răspunse. Îi întoarse spatele și intră în bucătărie.

Aerul jilav pătrundea prin hainele ponosite ale bărbatului, și trupul lui slăbit se înfiora și dîrdîia. Cum se îndrepta, străbătînd ograda, spre grajd, care răspîndea miros de bălegar, în Vencel se trezi o nemulțumire amară. L-ar fi putut vizita și Nagy Pista, cît a zăcut. Pentru cine s-a prăbușit el la pămînt, ca o vită suptă de foame ? Nu pentru Nagy Pista ? Ale cui lemne le-a cărat el, flămînd, însetat, înghețat, dîrdîind de frig, ziua și noaptea, neostenit ? Nu pe ale lui Nagy Pista ? Cine s-a ales cu folos din truda lui ?... Că, dacă taică-său n-ar fi fost așa de nesăbuit încît să amaneteze neprețuitul pahar de aur, el n-ar fi acceptat cărăușia pentru nimic în lume. Lui Nagy Pista îi era ușor, el stătea doar

în poartă și pîndea dacă se întoarce cărăușul de la oraș. Vencel îi număra gospodarului suma, iar acesta vîra banii la chimir.

Tocmai acum se trezi și stăpîna casei să aerisească bucătăria. Mirosul de bucate îl împresură pe bărbatul care mergea clătinîndu-se pe picioare. Mirosul acesta îmbietor făcu să i se chircească stomacul. Ei, uite că organismul lui puternic a alungat boala și numai slăbiciunea de după boală mai stăruie în el.

Dacă n-ar fi atît de zgîrcită, ar fi putut și soția lui Nagy Pista să-i trimită, cît timp a zăcut, niței cîrnat, ba una, ba alta. Amărăciunea se aduna, îngrămădindu-se în sufletul lui. Căci femeia nu i-a trimis măcar o gustare, nici chiar atunci cînd au tăiat porcul cel mare, pe care Vencel l-a ținut de picioare. Zgîrcenia te face să nesocotești pînă și obiceiurile din bătrîni.

Dar cum intră în grajd, se mîngîie. Că doar de aici înainte va fi altfel, s-a isprăvit cu necazurile. Primăvara inundă totul de jur împrejur, ca aurul răsturnat dintr-un șteamp fără fund. Adevărat că nopțile sînt încă reci, dar ce e asta pe lîngă gerul mușcător din nopțile de iarnă cu lună? Pînă va trebui să meargă din nou la oraș, noaptea nu se va mai prinde pojghiță de gheață în jgheaburi, și căldura tot mai puternică a soarelui va topi zăpada, cîtă a mai rămas prin cutele dealurilor.

Se învîrtea pe lîngă cai cu simțămîntul acela de dragoste față de ei, transmis din generație în generație. Îi bătea cu palma pe crupe, le mîngîia cozile și, murmurînd cuvinte de dezmierdare, își vîra mîna în iesle și scutura nutrețul uscat. Au mai fost oare prinși în ham, de cînd au dus ultima încărcătură la tîrg? Pîntecele li s-a rotunjit, iar coastele late ca niște paloșe au dispărut cu totul sub piele. E limpede că pe Nagy István nu-l frămîntă grijile din pricina nutrețului cailor.

Se așează în capul ieslei și se odihni bălăbănindu-și picioarele. Repede mai ostenise! Pe la genunchi îi stăruia un tremur.

Apoi ieși în poartă, întorcînd capul dinspre ușa deschisă a bucătăriei, care tot se mai aerisea. Își aștepta ortacul. Între timp, se întorcea mereu și măsura din ochi stiva de lemne acum împuținată, care se înălța în ogradă,

socotind cîte căruțe se mai pot încărca din ea. De la pădure nu se mai pot aduce lemne. Drumurile sînt înecate în noroi, roțile s-ar înfunda în el pînă la osie, și calul pînă la pîntece. În ogradă însă sînt atîtea lemne, încît are ce căra chiar și pînă-n vară. Asta îl liniști pe Vencel.

Trebui să aștepte mai bine de o jumătate de ceas pînă se ivi Nagy István, cu mersul lui bine cunoscut, tras într-o parte, cosind parcă cu mîinile și picioarele. Vencel ridică în silă brațul drept și duse vîrful degetului la căciulă fără a rosti o vorbă. Celălalt, ai fi zis că imită întocmai mișcările lui Vencel. Apoi îi întinse mîna :

— Am auzit, rosti scurt gospodarul.

— Un drum s-o dus, răspunde Vencel.

— Apoi, amu ți-i mai bine ?

— M-am sculat...

— Ce-ai avut ?

— Mai nimica, dădu din mînă Vencel.

— Sănătatea trebuie îngrijită, îl preveni celălalt cu seriozitate.

Cu asta, discuția despre boală se încheie. Stăteau față-n față pe podeț. N-aveau ce vorbi. Nagy István își cercetă prietenul cu o privire curioasă, din creștet pînă-n tălpi. Într-adevăr, jalnică înfățișare mai are : pielea i s-a îngălbenit de tot, umerii obrajilor i-au ieșit în afară, ochii i s-au adîncit în orbite. Dar despre asta nu pomeni. Treaba lui !

Vencel spuse, arătînd spre grajd :

— M-am uitat la cai.

Drept răspuns, celălalt dădu nepăsător din cap.

— Îs frumoși, făcu Vencel.

— I-am ținut bine. I-am curățat. I-am îngrijit.

— Așa se cuvine. Calul îi animal de preț.

— Cum îi calul, așa-i și stăpînul.

— Asta așa-i. Amu putem duce lemne la tîrg, chiar și de două ori pe săptămînă.

Nagy István ridică deodată capul și îl clătină ușor, dezaprobator.

— Cu lemne ?

— Cu lemne !

— Nu de asta am băgat în ei scumpete de nutreț !

Vencel tresări. Avea o presimțire rea :

— Nu cumva vrei să-i vinzi ?

— Nici pomeneală ! Cum să-i vînd ?

— Atunci ?

— Așa ca să prindă puteri pentru aratul de primăvară.

— Sînt bine pregătiți pentru arat, nimica de zis, se resemnă Vencel.

— Nici nu îngădui să faci amu cărăușie cu ei.

Celălalt se cutremură ca lovit în moalele capului.

— Nuu ? întrebă el simțind un gust amar în gură.

— Vezi bine că nu. Caii trebuie să are.

— Pînă atunci mai este timp... Pînă atunci se poate face cărăușie...

— Dă caii s-or îngrășat numa bine, și amu nu-i mai pot pune în ham, că slăbesc. Se apropie timpul aratului, atunci tot or da jos ceea ce-au pus pe ei.

Vencel simți că i se taie picioarele.

— Da lemnele... Lemnele... Cele din pădure... Grămada de lemne din ogradă... Stiva ceea mare...

Gospodarul ridică nepăsător din umeri.

— Lasă-le să steie acolo, să le bată soarele. Tot îs ude.

— În vară n-ai să mai capeți preț bun pe ele. Vara, soarele de pe cer dă destulă căldură și pentru lumea de la oraș. Ori duci lemnul la tîrg amu, ori de nu...

— Din partea mea, du-le. Ai tu oarecare dreptate. Da caii nu-i dau. Fă rost de cai, încarcă-le în căruță, că eu unul nu-s împotrivă ; banii îmi prind bine și mie. Da caii nu-i mai pun la ham înainte de arat.

Își rîde de el Nagy Pista ? De unde să facă el rost de cai ? Îl cuprinde mînia. Îl fulgeră din ochi pe prietenul său, se răsuci pe călcîie și plecă fără o vorbă, trăgîndu-și căciula adînc pe ochi.

Ori încotro se întorcea, ceva îi zădărnicea socotelile. E adevărat că la omul sărac nici boii nu trag.

Hoinări toată dimineața prin sat, trase ba ici, ba colo cu urechea, doar-doar va găsi ceva de lucru. Era așa de posomorît, încît cînd cineva îi vorbea, el privea țintă în gol, dus pe gînduri.

După amiază nu se culcă, deși abia își mai tîra trupul sleit de puteri. Încă nu sosise vremea muncilor de primăvară. Și-ar mai fi putut odihni liniștit oasele. Dar

patul nu-l ispitea, ba chiar își întorcea și ochii de la el, să nu-l vadă.

Văzîndu-l cum stă degeaba, nevastă-sa îi spuse :

— Ai putea bate cîteva cuie în gardul cela din grădină, Venci. Mîine-poimîine scot pui cloștile, și dacă punem straturi le-or scurma pe tăte păsările vecinilor. Că așa-i cloșca, descoperă chiar și cea mai mică gaură din gard...

Vencel se duse după casă în grădina abia de-o șchioapă, unde se mai vedeau încă urmele straturilor de mai an, spălate de ploi și zăpezi. Din ele se desprindea un miros de rădăcini putrede. Cercetă din ochi uluca desprinsă, apoi o pipăi cu degetele lui butucănoase, bodogănind și blestemînd cîinii fără căpătîi. Pe aici treceau dincoace, în grădină, cîinii vecinilor cînd îi apuca pornirea care pune stăpînire pe ei la apropierea primăverii. Ridică o scîndură aproape putredă și măsură cu ea distanța dintre cei doi bulumaci. Abia acum băgă de seamă că lipsește o scîndură. O fi pus-o cineva pe foc astă-iarnă. Se înfurie. Își repezi cu un gest nervos căciula pe ceafă. Fruntea îi fu năpădită de sudoare. Ticăloșii, hoții ! Mînca-le-ar mîna buba cea rea să le-o mănînce ! Tocmai pe el să-l fure, biet de capul lui... E limpede că trebuie să facă rost de undeva de-o scîndură. Căruțașii care aduc de la munte scînduri mirosind proaspăt a brad își schimbă marfa pe grîu și pe porumb. El însă n-are grîne... Dădu din mînă în semn că se lasă păgubaș și rămase neputincios lîngă gardul spart. Îl va repara cînd va face rost de undeva de o scîndură. Pînă atunci, cîinii n-au decît să se hîrjonească nestingheriți.

Zadarnic încercă Lina să înțeleagă purtarea lui ciudată ! De mirare era și faptul că în viața lui nu stătuse niciodată atîta vreme fără întrerupere lîngă fustele nevestei sale ca în zilele care au urmat după însănătoșirea lui. Se trăsese în casă ca un dulău care năpîrlește și, ghemuit lîngă foc, privea mișcările hotărîte ale nevestei sale abia deschizînd gura. Seara n-o lăsa să se ducă la clacă, deși pînă acum nu-și vîrîse nasul în asemenea treburi. Lina îi intra bucuroasă în voie, nu se împotrivea, ba dimpotrivă, se înveseli, pentru că i se părea ei că în

singele bărbatului s-a stins pornirea care-l îmboldea la hoinăreală, că omul s-a potolit și a revenit pentru totdeauna în sînul familiei. Uneori, Vencel încerca să se joace cu copiii, dar înainte ca ei să se încingă la joacă și să se pună pe rîs, el ridica fără chef din umeri, ca pentru a se scutura de puii de om care i se cățărau în spinare. Apoi, de la o zi la alta, purtarea lui se schimbă de parcă ar fi intrat Necuratul în el. O luă razna prin sat. Dispărea cu noaptea-n cap și nu mai dădea pe acasă decît ca să mănînce. Înfuleca ursuz, încruntat, apoi trîntea lingura, își lua căciula și dispărea iar. Pe măsură ce iarna se călătorea, și zilele se încălzeau din ce în ce mai mult, mîncarea deveni tot mai sărăcăcioasă și mai neîndestulătoare.

Cînd Lina n-avea cum să-l vadă, scotea în mare taină hîrtia de ziar împăturită de pe fundul lăzii, o desfăcea și, trăgînd cu ochii în dreapta și-n stînga, număra banii agonisiți cu cărăușia. Își muia buricul degetului în gură, să se desprindă mai ușor bancnotele soioase, lipicioase, trecute prin nenumărate mîini. De la o vreme, parcă nu mai era destul de prevăzător. Arunca pachețelul în ladă cum se nimerea și nu-și mai bătea capul cu el. De fiecare dată lua cîte o bancnotă. Banii se topeau. Teancul devenea tot mai prizărit. De luat lua, dar de pus nu mai punea nimic. Într-un rînd, tocmai cînd își făcea de lucru cu banii, intră nevastă-sa. Vencel se făcu roșu ca focul și fu atît de încurcat, încît, neavînd altă scăpare, începu să tușească. Nu trebuia să se opintească — de cînd cu boala lui, lătratul ăsta sec izbucnește des și ușor din pieptul lui. Se întoarse cu spatele, să ascundă taina de ochii Linei, și, mînios, lăsă capacul lăzii să cadă.

La început femeia fu atît de surprinsă, încît rămase încremenită, apoi încercă să-i vorbească, să-l descoasă. Vencel însă îi aruncă o privire ucigătoare, care făcu să-i înghețe cuvintele pe buze.

Deși nu se putuse apropia niciodată de lada asta încuiată, simțise că soțul ei dosește, ascunde ceva. Dar una ca asta nu mai pomenise încă niciodată, în neagra ei viață. Să existe în casă bani agonisiți, puși deoparte, ascunși. Ei n-avuseseră niciodată nici măcar o para chioară. Lina pricepu repede cum stau lucrurile și se

bucură chiar că soțul ei economisește, adună. Fără-ndoială că are el planurile lui. Nu-i păru rău nici că el umblă cu ascunzișuri. Nu-i făcu reproșuri ; de bună seamă că Vencel vrea să cumpere ceva copiilor, la toamnă. Nu mult după aceea, cînd într-o seară Vencel se întoarse acasă tîrziu și răspîndi încă din ușă un miros de alcool atît de puternic încît umplu toată casa, femeia simți un junghi în inimă. Bea banii ! Nu-i mult de cînd îi păruse rău să dea cîțiva lei pentru chiul acela de vin, pe care Lina îl socotea medicament. Și nici pentru cizme n-a dat un leu ! Iar acum, descoperă că bea banii !... Nu împărtăși nimănui gîndurile pricinuite de descoperirea asta. Se chinuia în tăcere. Nu-i vorbi, nu-i putea vorbi despre asta nici soțului ei ; cătrănit cum era, ar fi ucis-o. De cînd îl știe, Vencel n-a admis nici un fel de reproș sau de amestec în treburile lui din partea femeii.

Hîrtiile de douăzeci și de-o sută, agonisite peste iarnă, pentru care plătise pînă la urmă cu sănătatea, se preschimbau în mărunțiș, se spulberau, scădeau, se împuținau. Vencel se afla într-o stare sufletească asemănătoare cu aceea de mai an, cînd, în neașteptata lui mînie, o lovise pe soră-sa peste obraz. Chiar dacă la început mai simțise o vagă părere de rău, în ultimul timp — cum viața îi era învăluită tot mai gros de un fum usturător — devenise orb și față de soră-sa. Noroc că fata trecea arareori pe uliță, nu prea tîndălea prin sat și că, mai ales seara, nu ieșea pe poartă. Așa, nu se ivea prilejul să dea ochii cu arțăgosul ei frate, înfierbîntat de alcool, care orbecăia prin hîrtoapele sălbaticelor lui patimi.

Primăvara veni dintr-o dată. Prin grădini, în pomii înmuguriți, de cum se crăpa de ziuă, pițigoii își dregeau glasul cu tot mai multă sîrguință. Prin ogrăzi apărură primele cloști, care adunau în jurul lor, cu un cloncănit neliniștit, cele mai fragede odrasle ale lumii aripatelor. Puișorii alergau, ca tot atîtea raze galbene de soare, împrejurul cloștii, care ciugulea ba ici, ba colo și călca plină de o demnă îngîmfare. Într-una din zile, cînd Vencel zorea spre poartă, cloșca, care ciugulea prin ogradă, se burzului și se repezi la picioarele lui, ciupindu-l de

cîteva ori. Bărbatul îi trase un picior, deși nu simțise nimic prin cioarecii groși, de tăvăleală. Laci ședea pe bolovanul rotund de lîngă ușă și împletea un bici. Se scuală și alungă cloșca furioasă.

— Da tu nu te-ai dus azi la școală? întrebă tatăl cînd dădu cu ochii de copil, măsurîndu-l din creștet pînă-n tălpi.

— Ba bine că nu! răspunse acesta liniștit, ca unul care nici usturoi n-a mîncat, nici gura nu-i miroase și n-are nici un motiv să se sperie de asprimea părintelui. Continuă să împletească biciul, udînd cu salivă firele subțiri de cînepă.

— Într-adevăr, e tîrziu, băgă de seamă Vencel ridicînd ochii spre soare, care strălucea sus, pe boltă. Apoi se uită la picioarele lui Laci — roșii, bătătorite, crăpate. Desculț ai fost?

Copilul ridică din umeri, fără a-și lua ochii de la ceea ce făcea.

— D-apoi cum, dacă n-am ce încălța!

Înainte de a-și urma drumul întrerupt de atacul cloștii, tatăl stătu pe gînduri, apoi se întoarse și zise:

— Îi prea devreme să umbli desculț, auzi? Trebuie reparate încălțările celea. Înainte de Sfîntu Gheorghe, pămîntu-i încă rece și nu se poate umbla cu picioarele goale, asta se știe de cînd lumea. Mai pățești ceva, răcești, începi a tuși, apoi... Începu el însuși să tușească. Hai să-ți dau bani. Să nu te duci la școală pînă nu-ți face cizmarul ghetele. Înțelegi? rosti el grav și totuși cu duioșie în glas.

Mîna copilului se opri din împletit — abia acum văzu tatăl cît de vînătă și crăpată e mînuța asta. Laci se uită în sus, pe sub fruntea îngustă; îl privi în așa fel încît Vencel fu nevoit să-și întoarcă ochii.

— Din aceia, nu mai face nimica nici un cizmar din lume. S-or rupt de tăt, răspunse copilul, ale cărui haine atîrnau, numai zdrențe. Ghetele astea pot fi aruncate la cîini.

Și copilul își aținti ochii mari, aprinși, flămînzi, pe fața tatălui...

Vencel înghiți în sec. Avu un simțămînt nelămurit, apăsător, de vinovăție. Cîtă răzvrătire în glasul copilu-

lui ! Tatăl nu-l văzuse încă niciodată așa ! Se apropie de el și își vîrî degetele în chica încîlcită, care nu mai văzuse de multă vreme o mașină de tuns. Cu o mișcare bruscă, apucă fața copilului și o scormoni cu privirea. Căuta ceva — nici el nu știa ce.

Mai întîi se gîndi să ia bani din ladă și să dea ghetele copilului la pingelit. Renunță însă repede la intenția lui. Doar a sosit primăvara, și dacă tot nu s-a îngrijit de încălțăminte încă din toamnă, acum e chiar de prisos.

Plecă fără să mai spună o vorbă. Se duse în sat și nu se întoarse acasă decît seara. De cum intră pe ușă, Lina își dădu seama că omul ei e neliniștit. În ochi avea un licăr aparte, ciudat. Femeia întoarse capul speriată ; presimțea ceva rău. Oftă adînc. Vencel începu cu vioiciune, ca electrizat :

— Scoate desagii, da repede !

Bărbatul se foia, se învîrtea, era zorit.

Linei îi tremurau buzele. Abia putea deschide gura, de spaimă și de surpriză. Iar se pregătește bărbatu-său de drum, și ea, care crezuse că jăraticul neliniștii din sufletul lui s-a prefăcut în cenușă și că de aci înainte va străjui tot timpul fustele nevestei. Așa nădăjduise ea și atunci cînd s-a întors din vijelia războiului. I se părea că pînă și mizeria ar îndura-o mai ușor alături de omul ăsta cu priviri sfredelitoare, care nu-și găsește locul niciodată și nicăieri.

— Cina, scînci ea, ducîndu-și mîinile la cap.

— Lasă cina amu, mai scap din pricina ta trenul de sară ! Dă-mi desagii ceia, ți-am spus o dată ! porunci el energic, într-un fel care nu mai păstra nimic din descurajarea care-l apăsase atîta vreme.

În pupilele mărite ale Linei se oglindea uluire și spaimă, iar trăsăturile feței îi înghețaseră. Apoi îi țîșniră lacrimi în ochi.

— Mai așteaptă... Așteaptă pînă mîne macar... îl rugă ea fără nici o nădejde. Ea n-a izbutit niciodată — ținîndu-și bosumflată buzele, sau frîngîndu-și rugător mîinile — să clintească hotărîrile soțului ei.

— Repede ! Un-doi ! Nu vreau să scap trenul !

Lina se întoarse cu spatele și își șterse ochii de lacrimi, iar rămîne singură, cu grija întregii familii pe cap.

Nu, ea una nu mai poate ! Copiii cresc, mănîncă tot mai mult, o trag cît e ziulica de poalele rochiei.

Dădu fuga în vecini, să ceară cîte ceva cu împrumut, ca să-i poată pune în traistă pentru drum. Cine știe încotro pornește Vencel ?! Cine știe ce clocește el în cap ?! Dar dacă o fi aflat vreo veste bună, dacă o fi auzit de vreo posibilitate de a agonisi bani mulți, cu muncă ușoară și puțină ? Se mîngîiase.

De la un vecin ieși cu niște slănină sărată potroacă, neagră de afumată ce era. În altă parte, îi îndesară în mînă niște resturi de jumări rîncede, pe care le ascunse îndată sub șorțul ei cenușiu de pănură. Găsi și un codru de pîine mucegăită, tare ca piatra ; să tot fi avut trei săptămîni. Vecinii mai apropiați și mai depărtați își arătau bunăvoința față de Lina, căreia soarta îi hărăzise necazuri așa de mari, dîndu-i lucruri care nu puteau fi mîncate.

Plecarea tatălui pricinui zarvă în casa care rămînea ca un cuib răvășit. Pe copii îi apucă o poftă înfrigurată de joacă : alergau dintr-un capăt în altul al casei — izbindu-se de peretele umflat și trîntind cu pumnii în coasta casei — se năpusteau unul cu capul în pîntecele celuilalt, o smuceau și o trăgeau de păr pe fetiță, iar ea țipa. Fetița se lăsă curînd păgubașă și, sugîndu-și degetul, începu să se învîrtă stăruitor pe lîngă tatăl ei, nădăjduind că omul o va lua în brațe. Dar în clipele astea înfrigurate de dinaintea plecării, nervii lui Vencel erau încordați din cale-afară, și lui nu-i mai ardea de odrasla cea mai fragedă a familiei. El pleacă. Își ia lumea-n cap. Se smulge din locul acesta netrebnic, pornește în lumea mare, poate nici măcar pentru a-și încerca norocul, ci numai fiindcă îl mînă și nu-i dă răgaz sîngele. Nici el nu știe unde se va opri, încotro îl vor duce pașii. Scoate biletul, vîră în buzunar cartonașul galben, se cațără în tren, iar acesta îl poartă legănîndu-l atît de ușor, roțile îi cîntă atît de plăcut în urechi, încît o ameteală dulce îi cuprinde trupul, gîndurile... Toate bune, însă la stație, cînd să scoată biletul, va trebui să rostească numele orașului spre care călătorește. Oare cîți bani mai are ? Și pînă unde îl poate duce trenul pentru suma care așteaptă pe fundul lăzii să-i procure

celui ce a agonisit-o cu amar, punînd bănuț lîngă bănuț, bucuria călătoriei, a ruperii de sat ? La Arad ? La Cluj ? La Timișoara ? Se zvonește că la București, în capitală, îmbogățiții războiului, parveniții care înoată în strălucire și în lux, se pregătesc să ridice mari construcții. Se mai povestea că în jurul Ploieștiului se sapă nenumărate sonde și că abia de aici înainte se dă cep cu adevărat sîngelui pămîntului ! Ar fi putut să plece și la Galați. În sătucurile bătute de soare din palma vălurită a văilor au răzbit vești și de acolo. Cei care fac cărăușie cu cartofi și lemne prin țară, spun că în marele port dunărean circulația a crescut, vapoarele mugesc nebunește zi și noapte, și curentul iute al Dunării flutură pavilioane atît de pestrițe, încît mulțimea culorilor îți ia ochii. Se găsește acolo de lucru cît vrei, numai să te țină puterile, atîta este de încărcat și de descărcat. Vencel nu se teme de viața care-l așteaptă în necunoscut, departe de ai lui. El a colindat toată țara, lumea mare, numai că, fiind tăcut, închis, nu prea obișnuia să povestească despre drumurile lui, pe unde-a umblat și ce-a văzut. Cu toate că bătrînul l-ar fi ascultat cu plăcere... Puțin îi pasă lui de toate astea, numai de-ar pleca odată !

După ce vîrî în desagi cele două-trei straie și femeia băgă pîinea de bine de rău, curățată de mucegai și slănina rasă cu tăișul cuțitului, bărbatul îi spuse fiului mai mare, lui Laci, care îi semăna leit :

— Ei, apoi pe Kati, mătușă-ta, o poți scuipa liniștit în față. În locul meu.

Așa începu să-și ia rămas bun.

Femeia clătină din cap, amețită de atîta grabă, făcîndu-i un semn de mustrare soțului ei, care se învîrtea pe lîngă desagi.

— Ce ai cu Kati ? Dă-i bună pace surorii tale.

— Da... Kati... Neprețuita mea surioară, scurge-i-s-ar ochii aceia nevinovați să i se scurgă !

Lina nu voia să picure venin în clipele despărțirii, dar nici nu putea să tacă auzind cuvintele haine ale soțului ei.

— Nu-l îndemna, te pomenești că chiar o scuipă.

— Lasă s-o scuipe, de asta-i spun. Merită. Ea-i pricina !

Femeia clătină din cap :

— Îndrugi vrute și nevrute. Ce pricină să fie ea ?

— Îți afla și voi. Tăt satul a afla !

— Biata fată...

Vencel se întunecă, și mușchii de pe față îi tremurară. Nu putea îndura să ia cineva apărarea surorii sale.

— Taci ! Nu-i lua apărarea ! O făcut cîrdășie cu blăstămatul cela de tîlhar ! Bine-o zis cine-o zis : și-o găsit sacul peticul !

— Cu cine, mă ? Ce tot îndrugi ?

— Vi s-or... Vi s-or deschide și vouă ochii... Îți vedea voi...

Spuse aceste cuvinte amare și trecu pragul, ducînd pe umeri desagii albi, ponosiți, ușori, aproape lipsiți de greutate. Întunericul așternut ca un văl străveziu peste sat îl înghiți cît ai clipi pe cel care se depărta gîrbovit. Pașii lui nu stîrniră zgomot aproape de loc, apoi se pierdură în tăcerea adîncă, străjuită de stele. Pe Kristof Vencel îl tîrau, cum tîrăște vîntul o frunză smulsă dintr-un copac, dorințele lui, speranțele și voința de a trăi.

Îndată ce Lina închise ușa în urma celui plecat, o cuprinse o istoveală de plumb. Se nărui în scaunul cu spătar de la capătul patului, și mîinile îi căzură moi în poală...

Nu întîmplător alesese Vencel trenul de seară. La ora asta, cînd oamenii s-au tras în cotloanele lor, nu-l mai poate privi nimeni în ochi în timp ce străbate pe jos, pînă la stația de cale ferată, ulița satului. Acum sînt și călători mai puțini decît ziua. Nu va avea cine să-l descoasă cu privire la ținta călătoriei sale și nu vor da din cap, părînd a zice că azi-mîine părul îi va fi năpădit de brumă argintie și ar fi vremea să-și găsească și el locul și liniștea în viață...

Primăvara adăuga fiecărei zile cam încă atîta cît o coadă de iepure. Aproape că se simțea cum se chircesc nopțile învăluite în ceață, zvonind de pocnetele ușoare ale mugurilor. Cu toate acestea, zilele aurii de primăvară se scurgeau cu o încetineală care măcina nervii.

Kati descoperi cu uimire puterea timpului. Săptămînile scurse (de cînd în ziua aceea sfîșietoare de Făurar, fumul rămas în urma trenului care se pierdea în depăr-

tare se risipise printre cutele văii) apăsau ca o stîncă peste viaţa ei monotonă.

După încorporarea lui Albert, parcă totul s-ar fi schimbat în jurul ei. Cînd simţămîntul apăsător al singurătăţii din primele zile mai slăbi, începu să aştepte ceva. La început crezu şi ea că aşteaptă o ştire de la Albert, o scrisoare mîzgălită în fugă, veşti care s-o mai învioreze.

Nu trecu mult şi poşta îi aduse scrisoarea. O carte poştală, scrisă cu creion chimic, cu un timbru care înfăţişa capul bărbos al regelui. Kati privi ştampila neagră aplicată pe timbru, şi lacrimile o podidiră pe nesimţite. Abia după aceea se apucă ea să citească scrisoarea. Plînse, dar nu ştia dacă de bucurie ori de durere. Simţi că în inimă i se aşterne pacea, liniştea. Dar numai pentru o clipă, fiindcă a doua zi o cuprinse iar nemulţumirea şi prinse să ardă în ea cu putere un simţămînt, o dorinţă vagă, nelămurită.

Nu peste mult, factorul, un om cu voce groasă, cu o taşcă de tablă, care împărţea scrisorile în sat, bătu iar la uşa lor şi, făcîndu-i şiret cu ochiul, îi întinse o nouă carte poştală.

A treia scrisoare însă întîrzia. Îl ţineau pesemne din scurt cu instrucţia pe flăcău. Simţămîntul obsedant, apăsător, nu voia să se steargă din sufletul fetei ; cu timpul, el deveni tot mai de neînţeles, şi Kati se scufundă parcă într-o negură tot mai deasă, ca şi cum gîndurile i-ar fi fost învăluite chiar şi ziua-n amiaza mare în caierul nopţii. Primăvara scălda firea în lumina ei, în zori corul păsărilor intona deşteptarea, seara se pornea orăcăitul adormitor al broaştelor, şi parfumul de miere al pomilor în floare se răspîndea peste tot satul. Cu toate acestea, inima fetei era mistuită de un dor care nu-şi găsea alinare. N-ar fi putut spune după ce tînjeşte, ce fel de presimţiri îi încolţesc în inimă ; simţea doar că peste viaţa ei apasă o povară grea, înăbuşitoare, de care nu se poate elibera. Zadarnice sînt toate străduinţile — parcă şi mîinile şi picioarele îi erau ferecate în lanţuri.

Satul ieşise ca un roi pe cîmpurile care se trezeau, unde brazdele arate proaspăt răspîndeau mireasma grea a pămîntului, şi de prin tufe ţîşneau iepuroaice borţoase, gata să fete. Găzdoii îi sileau fără îndurare să vină la

lucru pe nevoiașii care se obligaseră, încă în zilele pline de lipsuri de peste iarnă, să le facă zile de muncă fie pentru o cupă de făină, fie pentru o palmă de slănină.

Aproape nu era zi să nu se găsească pentru Kati vreo muncă, afară la cîmp ori prin sat, pe la casele gospodarilor. Mai ales acum cînd gospodinele, grijulii și veșnic grăbite, se apucaseră de curățenia mare de primăvară, de văruit, de spălat, timp în care deveni grabnică și munca la grădină. Într-una din zile, fata fu chemată la Barabás Elek. Se făceau pregătiri pentru văruit. Trebuiau șterși pereții, trebuiau rupte cu mătura pînzele de păianjen țesute pe lîngă grinzi.

Alde Barabás ședeau aproape de Kristóf Vencel, doar la trei case, și erau ținta aproape zilnică a vizitelor pe care le făcea Lina. Și în ziua asta femeia se înființă dimineață devreme, după ce presără mălai la pui. Dar cum băgă capul pe ușă — cu basmaua legată în fugă la spate — încremeni. Holbă speriată ochii gălbui, și răsuflarea i se tăie cînd o zări pe Kati, cocoțată pe o laviță înaltă, cu picioarele piezișe, întinzînd mătura spre tavan. De sub fusta scurtă i se vedeau picioarele cu pulpe pline și pielea strălucitoare. Lucra îmbrobodită, uitîndu-se printre gene, ca să-și ferească ochii de praful care cădea din tavan. De tulburată ce era, Lina nu putu îngîna decît atît :

— Pe tine te-or chemat să dai ajutor, Kati ?

— Îi o săptămînă de cînd mi-o spus lelea Barabás, răspunse ea văzîndu-și de lucru. Mișca de zor mătura tocită, cu coadă lungă.

Lina își încrucișă mîinile pe pieptul uscat, și degetele noduroase i se crispară fără voie.

— Credeam că nu-i nimeni înlăuntru, gîfîi ea. Îi liniște ca într-o criptă... De ce nu cînți ?

Fata întoarse spre ea pe jumătate fața îmbujorată, pe care basmaua roșie, legată la ceafă ca la neveste, o făcea și mai frumoasă. La drept vorbind, abia acum se dumeri ea că cea care vîrîse capul pe ușă e nevasta fratelui ei mai mare. Primul ei gînd fu să se apere : n-are să-i spună ea nici o vorbă Linei, o cuprinde indignarea chiar numai cînd dă cumva cu ochii de cineva dintre ai lui Vencel. Cu toate că de cînd necunoscutul l-a ade-

menit în lumea largă pe Vencel se simte mult mai în siguranţă şi mai liniştită. Cît timp îl ştiuse acasă, fata fusese stăpînită de o ciudată teamă şi strîngere de inimă. Îl ocolea, se temea să-i iasă în cale. Îi ajungeau la urechi destul de des sudalmele fratelui ei din pricina amanetării potirului. Dar ce vină are ea în toate astea ? De ce tocmai pe ea o găseşte el vinovată ? Doar taică-său l-a dat ca zălog, lui Galambos, pentru suma luată cu împrumut. Firește, de aceea trebuie să ispăşească tocmai ea, pentru că ea e cea mai mică şi cea mai slabă din familie, ea e aceea pe care cutează Vencel s-o lovească.

Venindu-şi în fire Lina îşi mîngîie — ca şi cum ar fi vrut să-şi aline o fierbinţeală — pieptul ofilit, apoi îşi urmă vorba :

— Bine o duci tu ! Uşor îţi vine ţie ! Pe tine te cheamă la lucru în multe părţi. Macar că nici palmele tale nu le-o fabricat dracul, că nu se pot mişca nici ele mai repede decît ale altora. Şi nici mătura nu poate curăţa mai bine tavanul cînd o poartă palmele tale. Da numa pe tine te cheamă pretutindeni.

Aha, o pizmuieşte ! Kati îi întoarse spatele. Şi dădu zor şi mai mult, să vadă nevasta lui Vencel cum arde treaba în mîinile ei. Să vadă — şi să plesnească fierea în ea de invidie !

— Da stăpîna casei nu-i aici ? întrebă curioasă vizitatoarea, şi se uită pe furiş prin casă.

Iscodi, scormoni din ochi, pretutindeni.

— Îi afară, în grădină. La ce-ar şedea aci ? Să se uite cum îmi zbîrnîie mîna ?

Cumnata simţi în gură un gust acru. Ce rău îi mai părea acum că-i luase uneori apărarea împotriva sudălmilor lui Vencel ! Ia uite, Kati e atît de mîndră încît nu-i poţi ajunge nici cu prăjina pe la nas. Îşi ţuguiază buzele subţiri atît de încrezută, încît Linei îi vine să scuipe mărunt : „Ptiu, ptiu, tu nefericită, tu !"

— Eşti răsfăţată, draga mea. O duci prea bine, spuse.

— Cine să mă răsfeţe ? N-are cine.

— D-apoi că găzdoaiele. Te ţin pe palme. Şi de ce oare ?

— Cu ce mă răsfaţă ?

— Nici macar nu se uită, să vadă dacă lucri ori ce faci.

Mai adineauri, hotărîse să nu stea de vorbă cu cumnată-sa, și acum răspunde totuși la întrebările ei sîcîitoare, înțepătoare. Vădit lucru, fetei îi face plăcere să-i spună Linei de la obraz :

— Se pot uita mult și bine ! Dădu din umeri și trase o dată cu mătura dintr-o parte a tavanului pînă în cealaltă. Bluza i se întinse, și linia unduitoare a sînilor ei tari, tineri se contură puternic. Că și atunci omul numa atîta lucră, cît poate. Nu mai mult.

— Da mai puțin...

— De ochii găzdoaiei, nu zbîrnîie mai tare treaba.

Lina se gîndi că după ea cînd e chemată la lucru se ține necontenit fie stăpîna, fie vreun copil, întocmai ca un jandarm. Pe vremuri, era întotdeauna pe urmele ei găzdoiul, care zgîia la ea niște ochi așa de pofticioși, de parcă ar fi vrut s-o înghită. Dar asta a trecut. Asta s-a dus. Oftă cu amărăciune :

— Nici că mi-ar păsa, să se tot uite, să nu mă slăbească din ochi, numa să mă cheme la lucru. Îmi plesnește capul tot gîndindu-mă ce să le dau copiilor de mîncare. De-aș avea un bănuț macar în casă ! se tîngui ea.

Kati o întrebă :

— Da bărbatul dumitale n-o lăsat nimica pentru familie ?

— Ce să fi lăsat ?

— Doară se vorbește că o avut bani...

— Avut pe dracu !

— O avut. Da i-o tocat. I-o băut.

Îi făcea plăcere că-l poate vorbi de rău pe fratele ei. Și de asemenea că-i poate da cu piper pe la nas cumnatei sale, deși nefericita nevastă a lui Vencel, rămasă singură, nu-i dăduse nici un motiv pentru asta.

— Așa vorbești tu despre fratele tău ? Ha ? zise Lina uitîndu-se aprig în ochii fetei, printre pleoapele întredeschise.

— Spun numa adevărul. Tăt satul știe, o văzut.

— Așa vorbești, în loc să-i iei apărarea, cînd alții îl hulesc ?

— Nu-l hulește pe dumnealui nimeni...

Nepoftita, care ajunsese între timp de partea dinăuntru a uşii, întoarse capul şi oftă greu, trist. N-avea poftă de ceartă, n-avea putere să se ciorovăiască, să se pună în gură : tare o mai strivea pe ea viaţa şi nu mai ştia nici măcar dacă e trează ori colindă doar în somn, ca o lunatică, din casă în casă, cu povara grea a vieţii sale !

Stătea, fără a pricepe absolut nimic, în bătaia săgeţilor înţepătoare ale cuvintelor fetei. Ce le-a căşunat ăstora ? Îşi aminti de vorbele amare pe care le rostise bărbatul ei în clipa plecării, cînd trecea peste prag : „Scuipaţi-o în faţă pe Kati, nepreţuita mea surioară, care a făcut cîrdăşie cu tîlharul cela blăstămat..." Vencel a avut dreptate pesemne ; Lina încuviinţează în sinea ei, cu întîrziere, deşi nici nu bănuieşte măcar ce se ascunde sub cuvintele bărbatului care rătăceşte în depărtări.

Doamne fereşte să se ia la sfadă cu Kristóf Kati ! Preferă să-şi înghită cuvintele care-i ard beregata ; simte că, în nevolnicia ei, are nevoie de ajutorul fetei.

— Vezi, o dată ce tu o duci atîta de bine, încît te cheamă la lucru pretutindeni, ai putea pune şi pentru mine o vorbă bună pe undeva. Copiii se usucă pe picioare de foame, n-am o coajă de pită în casă.

Cu cît mai amarnic implorau cuvintele Linei, cu atît mai tare i se dezlega fetei limba. Sări cu gura la ea :

— Să pun o vorbă bună ? Să pun ? Da nu-i ruşine ca o femeie să fie nevoită să agonisească pita familiei de tăte zilele ? Cine ar trebui să cîştige pita ? Femeia ? Bine încaltea că nu trimiţi copilul de-o şchioapă la lucru, în locul bărbatului ! De ce şi-o luat lumea-n cap bărbatul dumitale ? De ce nu şade acasă să muncească, aşa ca alţi oameni săraci ?! Atîta ar mai lipsi, s-o iei şi dumneata la sănătoasa, încotro vezi cu ochii, apoi copiii n-au decît să rămînă pe capul oarecui ! Da pe-al cui ? La cine ar putea rămîne ? Să le port eu de grijă ? D-apoi n-au ei tată, cu două braţe vînjoase, sănătos, care poate munci ? N-au ! Zău că n-au ! Asemenea om îi mai rău decît un mort !

Tii, că bună mai e de gură ! Acum, că frate-său e departe şi ea nu mai simte ameninţarea ochilor lui întunecaţi, arzători, nu se mai teme de el. Îşi revarsă amărăciunea îngrămădită în suflet.

— Ție îți dă mîna să vorbești, bătu în retragere cumnata, și își mîngîie fața suptă, palidă, brăzdată de zbîrcituri timpurii. Ție îți vine ușor, că n-ai copii. Nimeni nu te trage de fustă cerîndu-ți de mîncare și nici nu-ți țipă, de foame, în urechi. Hei, de-ai simți o singură dată numa ce simt eu! Știu că altfel ai glăsui și tu! Da tu n-ai copii, să le porți de grijă. Să nici nu-ți deie Dumnezău, ca să nu știi în vecii vecilor cum îi cînd îl macină grija pe om, și deznădejdea îi sfîșie inima! Și dai din colț în colț, că nu-i nimeni care să te-ajute...

Privea în gol, tristă, cu ochii stinși.

Dar Kati se burzului. Lăsă baltă ștersul tavanului și se îndreptă de șale înțepată, provocatoare. Stătea acolo, pe laviță cu picioare înalte, cu mult mai sus decît cumnată-sa, care clătina abătută din cap, gata să abată asupra ei, în clipa asta chiar, un bici de fulgere.

— Ca blestem o spui? Mai și blestemi? se înfierbîntă ea.

— O, ce-ți închipui, tu nefericită, tu! Cum să blestem?

— Atunci, de ce să n-am eu copii?

— Nu-i dori... Ești fată săracă și tu... Să nu știi în veci cum îi cînd gura flămîndă a copilului cere și n-ai ce să-i dai. În veci să nu știi.

Fata strigă, scoasă din fire:

— Ba să am! Să am! Așa vreau, să am!

— Atunci, să ai! se învoi cealaltă. Din partea mea, poți să ai și zece.

— Ei, vezi că blestemi? Ce-mi dorești mie?!

— Cîți vrei tu, atîția să ai, numa nu mai striga.

Kati răsuflă mulțumită, triumfătoare:

— Să am, că ai mei n-or plînge din zori pînă-n sară cu mațele chiorăind de foame din vina tătîne-lor. Mie nu-mi trebuie bărbat care să nu dea o ceapă degerată pe familie, pentru care femeia să fie numa o obială, numa o cîrpă de șters picioarele! Că bărbatul, dacă are poftă să umble teleleu cît îi țara și nu-i arde să șadă locului, lîngă fustele nevestei, ducă-se sănătos, da știu că la mine-n casă nu mai calcă! Drum bun, cale bătută!

Femeia dădu cu tîlc din cap, ostenită.

— Așa-așa! Pricep. Glasul îi era foarte slab, istovit. Ție îți dă mîna să vorbești, că tu îi fi găzdoaie, pe cît

s-aude. Făcu o mică pauză, pentru a prinde efectul vorbelor. Copiii tăi n-or răbda de foame, n-or ști ce-i lipsa ; or fi cu pita-n mînă cît îi ziulica, tot pită or mînca. Ba încă ce mai pită, Dumnezăule-Doamne ! Pită albă !

Fetei îi năvăli sîngele-n obraji.

— Îți bați joc ?

— De ce ? întrebă Lina, și se holbă la ea, ca una care nu pricepe toanele fetei.

Asteia nu-i chip să-i vorbești pe plac. Că ea, în marea ei strîmtorare, ar vrea cu orice preț să-i fie pe plac, să-i intre sub piele, să-i cîștige bunăvoința, poate ar fi în măsură s-o ajute. În casa lor s-au strecurat zile atît de negre primăvara asta, atît de înfometate, îndeosebi de cînd Vencel a pornit iar să-și încerce norocul, încît Lina nu-și mai amintește să fi trăit și alte vremuri la fel de îngrozitoare. Mai rău chiar decît în timpul războiului... Sau o fi uitat cum a fost atunci...

— Nu cumva ți-i rușine că dă averea peste tine ? întrebă ea, și încercă să rîdă. Dar numai gura i se schimonosi, și dinții galbeni îi sticliră, gata parcă să muște. Mușchii feței nu se supuseră. Bărbatul tău a sta acasă, asta-i sigur. Da a putea chiar și să plece în lume. Găzdoiului îi dă mîna, că pămînturile rămîn acasă, acelea nimeni nu le poate lua cu el, în spinare. Nici femeia și nici copiii lui nu știu ce-s necazurile. Da al meu... Omul meu... Al meu a luat cu el tăt ce-o avut. Tăt, într-o desagă... Slănină neagră de afumată ce era, jumări rîncede, pită mucegăită. Ba încă și astea ni le-or dat alții, își aminti ea despărțirea.

Și, după ce nevasta lui Vencel își descărcă amărăciunea, vorba se poticni. Se înstăpîni o liniște grea, strivită de suspine.

Ciudat : nici măcar o singură vorbă rea nu are de spus femeia asta despre soțul ei, deși Kati știe bine ce om sucit e frate-său și cît își chinuiește familia cînd îl apucă năbădăile. Iată și acum : i-a părăsit, lăsîndu-i în mizerie, în calicie. Ea — Kati adică — nu i-ar răbda-o. L-ar alunga chiar și din viață cu blestemele ei, ca nici cînd se va alege țărîna de el să n-aibă parte de hodină. Kati nu poate pricepe nesfîrșita răbdare a Linei, resemnarea ei ostenită. Kati nu poate să înțeleagă în ruptul capului

cum poate îndura o femeie atîta rău din partea bărbatului. Dar dacă și György Albert ar fi aidoma lui Kristóf Vencel ? Vai, el e cu totul altfel, ca cerul și pămîntul, nici măcar nu poate fi asemuit cu el. Abia acum simte ea cît de mult îl iubește pe flăcăul acela, abia acum, cînd de săptămîni de zile e departe de ea. Fără Albert, lumea e pustie și vuiește dureros și tînguitor cînd se abate uneori asupra ei pumnul mînios al destinului ; atunci, simte un junghi pînă-n străfundul inimii.

— Vezi, ai putea să mă ajuți, reluă Lina placa de adineauri.

— Cu ce te-aș putea ajuta ? Că doară și eu mă duc la lucru, trăiesc și eu de pe urma palmelor mele, după cum vezi.

Femeia ridică din umerii slabi, ascuțiți.

— N-ai tu minte pe potriva ta. De ce te mai trudești tu să lucri cu ziua ?

— Ce alta aș putea face ?

— Ce... Că dacă tot îi fi găzdoaie...

Nu-și putu sfîrși fraza. Kati își simți trupul cuprins de flăcări. Privirile ei o fulgerară pe cumnată-sa ca două lame de oțel, ba fata mai ridică și mătura, o învîrti în mînă ca și cum ar fi vrut s-o lovească. Strigă la ea, tare :

— Nu încerca să mai spui o dată ! Cu asta îmi scoate ochii tătă lumea, macar că eu am drăguț ! Nu-mi trebuie averea nimănuia ! Oi fi eu fată săracă, da nu mă vînd nici pentru pămînt, nici pentru casă, nici pentru bani. Pentru o fată săracă, cinstea îi mai scumpă ca orice.

— Bine-bine, făcu Lina cu nepăsătoare renunțare. Dă-o scump dară, și crede ce-ți spun : trebuie să chibzuiești bine, că abia atunci afli ce-i sărăcia, cînd te măriți. Cînd vin copiii. Muierea nici nu știe de griji pînă atunci... Da ție... Lîngă Galambos...

Kati se burzului și mai și :

— Te-am rugat să nu cumva să-i rostești numele ! Cineva o aruncat o vorbă, și amu vuiește tăt satul ! Buzele îi tremurară. Da lasă că are cine să astupe gura satului, să vie numa acasă, în conced ! Le închide el gura...

Lina o întrebă fără curaj :

— Ficiorul ?

— Care le poate vîrî pumnul în gură !

Se auzi apropiindu-se zgomot de paşi şi foşnetul uşor al unei fuste. Stăpîna casei, curioasă, cu faţa roşie, îşi vîrî capul pe uşă. În timp ce se îndrepta spre bucătăria de vară, venind din grădină, urechea îi fusese izbită de cîteva cuvinte. După ce fac curăţenia de primăvară, oamenii se mută totdeauna afară, în bucătăria de vară, şi astfel firimiturile şi mirosul de mîncare nu mai ademenesc muştele în odăile proaspăt văruite.

O străpunse cu o privire înţepătoare, aspră, pe nepoftita care o ţine de vorbă pe fata cu ziua. De-ar fi ştiut că nici Kati nu-i mai brează decît celelalte, ar fi lăsat-o dracului. Dar atît o mai laudă lumea, încît nevasta lui Barabás s-a gîndit şă încerce şi ea. De mînie, stăpîna casei se muta de pe un picior pe altul. Cine ştie de cînd stau şi irosesc timpul de pomană ?! Cum a picat ea, cele două retezară vorba brusc. Tăinuiesc ceva. Asta o îndîrji şi mai tare. Întrebă apăsat :

— Ei, cum stai cu păianjenii ceia ?

Fata ridică privirea în tavan. Acolo nu mai atîrna nici un păianjen, îi măturase pe toţi.

— Văd că stai şi-aştepţi să treacă ziua !

Mai zăbovi niţel, doar-doar se vor înnădi iar la vorbă şi va afla şi ea ceva. Dar ele — parcă le-ar fi pierit graiul ! Kati începu să învîrtă din nou mătura, iar Lina se uita în jur căutînd parcă să intre în gaură de şarpe.

Stăpîna casei îşi aduse aminte că prînzul nu va fi gata nici pînă-n seară dacă stă aici. Se întoarse cu mare zarvă în bucătăria de vară.

Cît despre Lina, după ce găzdoaia îşi luă tălpăşiţa, începu iar cu veşnicele ei tînguieli, amestecate cu invidie :

— Ţie uşor îţi vine. Pe tine te cheamă, că tu n-ai copii. Îşi fac socoteala că numa tu mînci. Voi, astea ca tine, luaţi pita de la gura copiilor mei... Da, din pricina copiilor nu are nevoie nimeni de munca mea...

Acum nu-i mai păsa de privirea înţepătoare, de adineauri, a stăpînei casei, pur şi simplu uită de ea. Rămase locului, neclintită încă multă vreme. Se uita la Kati cum îi umblă mîinile, cum i se leagănă trupul. Fata se mişca în aşa fel, încît părea că mîinile ca sfîrleaza, mijlocul sub-

ţire, gîtul frumos arcuit şi capul îmbrobodit în basma s-ar supune unei tainice armonii... Din partea ei, gîndea Lina, găzdoaia n-are decît să se sfădească şi să turbeze de mînie. Nu poate s-o dea afară, s-o azvîrle în uliţă, dacă vine să stea şi ea puţin de vorbă. Doar nu-i leproasă, ca să nu mai poată pune piciorul în casa nimănui.

În cele din urmă, Kati se sătură de văicăreala fără sfîrşit a cumnatei sale. Încetul cu încetul, inima i se muiase, şi acum o compătimea. De ce-ar fi ea supărată pe Lina? Păi are Lina vreo vină că Vencel a pălmuit-o? Nu poate fi supărată pe ea, e aşa de nefericită, de nevolnică, de neputincioasă, că ţi se rupe inima dacă asculţi tînguiala ei fără de sfîrşit, care clipoceşte neîntrerupt, ca apa unui pîrîu. Şi cît mai suferă şi copiii din pricina tatălui lor! Vencel şi-a părăsit familia ca un netrebnic, cum îşi părăseşte cucul ouăle. După o tăcere îndelungată, se întoarse către femeie şi îi spuse, oftînd împăciuitor:

— După amiază mă duc acasă, pînă atunci nu pot lăsa lucrul. Să treci pe la noi. Nu-i nimica dacă se-ntîmplă să fie şi tata acasă. Poate se găseşte ceva pentru copii... Adevărat că şi noi sîntem săraci, că şi la noi îi gol hambarul, că adică nici n-avem hambar, ba nici macar grînar n-avem... Da oricum... La noi nu-s copii...

Galambos Ádám, care nu-şi mai găsea locul din pricina iubirii lui tîrzii, devenise oaspete aproape zilnic în casa badei Kristóf Jancsi. Mintea lui tăia ca briciul cînd trebuia să găsească vreun motiv pentru vizită. Se întîmpla uneori să vină pur şi simplu pentru a-şi „depune omagiile", cum obişnuia dumnealui să spună. Atunci, nu numai că turuia cu bătrînul ceasuri de-a rîndul, ci îi cerea chiar şi părerea în privinţa unora sau altora din treburile lui. Se străduia să-şi arate şi prin asta încrederea pe care o avea în badea Kristóf Jancsi.

— Omul are atîţia duşmani, i se spovedea el oftînd adînc, atîţia, încît nici macar un sfat nu cutezi să ceri de la nimeni. Aşa-s oamenii din satul ăsta, se bucură de paguba altuia. Ca şi cum s-ar alege cineva cu vreun folos din paguba mea!... Da în dumneata mă încred,

bade Jancsi, îl încredința el cu o intimitate familială. Mie dumneata îmi poți fi de mare ajutor. Se întîmplă să aibă trebuință omul de un sfat. Și-apoi, eu în cine m-aș putea încrede? Pe mine tăți vor să mă înșele.

Nu s-ar putea spune că bătrînul Kristóf Jancsi nu se umflă în pene de mîndrie la auzul unor asemenea cuvinte. Îl gîdilă pe la inimă și se îndreaptă de șale. Cel mai de seamă gospodar din sat vine să-i ceară sfaturi! Să te ții, fîrtate! Se uita șiret printre gene și își chinuia, pufăind cu nesaț, pipa, care duhnea a mahorcă. Era plin de încredere în sine. Doar de atîta-i părea rău, că alții nu află de această neîntreruptă „cerere de sfaturi", că nu-i aude nimeni. Discuțiile de felul ăsta aveau loc întotdeauna pe cît mai discret cu putință, între patru ochi, ceea ce decurgea din natura lucrurilor. Galambos nu putea atinge asemenea corzi de față cu alții. Dimpotrivă: îl rugă pe bătrîn, ca pe Dumnezeu, nu cumva să destăinuiască cuiva treburile găzdoiului. Că oamenii ar căuta, prin orice mijloace, să-i dăuneze.

În primăvara asta din ce în ce mai minunată, Galambos o chema mereu pe Kati la lucru și totdeauna pentru treburi ușoare. Acum, trebuie să răsădească zarzavatul. Galambos pusese pe cineva să-i sape grădina, bineînțeles un bărbat. O cruțase pe Kati. Dar pentru răsaduri nu se poate bizui pe alții, decît numai și numai de iscusita, pe drăgălașa Kristóf Katica.

Anul trecut, de munca în grădină se mai îngrijise încă lelea Porkoláb. Îi dădea porunci Ilonei, ca și cum ar fi dirijat mișcările unei întregi armate: „În stratul ăsta trebuie să răsădim morcovi, în acela punem pătrunjel; dincolo vîră cîteva fire de varză roșie, chiar dacă Ádám se împotrivește." Nici după atîția ani lelea Porkoláb nu uitase gustul delicios al verzei roșii cu smîntînă. Pe vremuri, la ospețele pe care le dădeau domnii cei mari din ținut, la care slujise multă vreme, varza roșie se dădea ca garnitură, lîngă friptura de rață. Va trebui să-i gătească și lui Ádám, cînd se va face varza, și rațele tinere, puse la îndopat, se vor fi îngrășat! Își va linge degetele! Numai de n-ar fi atît de nepricepută Ilona asta, de-ar ști să-i intre sub piele lui Galambos! De cînd

e lumea se știe că drumul spre inima bărbatului trece prin stomac. Lumea e a celor descurcăreți.

Hei, de cîte ori se gîndește lelea Porkoláb, chiar și acum, cînd ea și tot neamul ei nu mai au ce căuta în casa lui Galambos, la varza roșie! Mai din timp ar fi trebuit să sădească, nu abia anul trecut. Acum, s-a zis cu friptura de rață pe varză roșie! Cu toate că Galambos are rațe destule. Lelea Porkoláb auzise cu urechile ei cum găzdoiul înjura, aruncînd orătăniilor bunătate de varză roșie, pe aceea care-i prăpădește grădina cu asemenea fleacuri nefolositoare.

Kati era deșteaptă. Se ferea de Galambos. Nu uitase seara aceea de astă-vară, din timpul treierișului, cînd găzdoiul o înghesuise în gard. Acum îi spuse prevăzătoare :

— Grădina ceea îi atîta de mare, că mi s-or toci brațele din umăr pînă oi duce treaba la capăt. Mai cheamă pe cineva, îl sfătui ea, gîndindu-se și la gura satului. Ce-ar mai cleveti dacă s-ar duce acasă la holtei de una singură! Și ce-ar zice Albert dacă ar auzi? Singură, nu termin treaba cît îi lumea și pămîntu. M-ar prinde răsădind chiar și arșița verii.

Galambos avea și el socotelile lui. Scutură din cap, împotrivindu-se :

— Dacă mai chem două-trei femei, trebuie să le fac și de mîncare.

— Și ce-i dacă trebuie? Mîncarea fierbe și singură, dacă-i pusă la foc. Asta-i floare la ureche. Sau poate-ți pare rău de ceea ce mîncă lucrătoarele? Atunci dară, pune mîna dumneata la treabă!

I se dezlegase limba. Viața o învățase încă de pe acum să se folosească de această armă a femeii. Nu mai era fetița aceea neajutorată, rușinoasă, plecată, care mai fusese încă în vara anului trecut. Acum se lua la harță cu bărbatul acesta, pe care-l tulbura. Îi spunea cuvinte care să-l înțepe și să-l ardă.

Galambos protestă, prins cu mîța-n sac :

— Da de unde să-mi pară rău?! Mă gîndesc numa că atunci tot tu trebuie să și gătești. Iară eu nu vreau să-ți pun prea mult de lucru în spinare... Da, ai dreptate, e chiar mai bine așa, mai cheamă pe cineva, care să mun-

cească afară, în grădină, iară tu îi face de mîncare, în casă. Tu numa trebuie să-i arăţi ce şi unde să sădească.

Mare vulpoi şi Galambos ăsta ! De data asta născocise să-i dea de lucru între pereţii casei.

Fata se împotrivi :

— Eu n-am de unde şti ce şi unde trebuie sădit. Asta, dumneata ştii. Eu nu-mi bat capul cu asemenea lucruri.

Împotrivirea şi încăpăţînarea ei clinteau întotdeauna voinţa, şi aşa şovăielnică, a bărbatului. Din nou fu el acela care trebui să dea înapoi, căutînd o portiţă de scăpare, ca nu cumva fata să refuze să vină.

— Că eu... Asta... N-oi fi acasă, bîigui el. Eu am altă treabă în ziua aceea. Îţi arăt ţie ce şi unde trebuie sădit, apoi tu îi arăţi femeii. Că eu chiar poimîne am de făcut un drum la oraş ; nu pot amîna.

Neîncrezătoare, Kati nu lăsă dintr-al ei. Ştia ea ce spune.

— Nu mă vîr eu în bucătăria nimănui, să fac pe stăpîna casei.

— De ce nu, dacă-ţi spun eu ? Dacă vreau eu... Dacă am eu încredere în tine...

— N-am nevoie să-mi iasă vorbe în sat fără să am vreo vină.

— Tu fată, tu. Că doară îţi dau şi cheile !

Vîrî mîna sub aripa laibărului şi zornăi mănunchiul de chei.

— Ba ţine-le la dumneata ! se împotrivi Kati. Nu vreau să intru în gura satului. De una singură, nici macar în grădină nu vin la lucru. Caută pe cineva, cu care să lucrez împreună în grădină... Am eu grijă de mine, ştiu eu să mă păzesc, nu mă las eu ponegrită. În urma mea n-or arăta oamenii niciodată cu degetul — că adică, uite, asta-i cu Galambos Ádám...

Roşi şi curmă vorba. Galambos se gîndi la ceva şi surîse. Dădu din mînă cu înţelepciune.

— Nu trebuie să te sinchiseşti de gura satului...

— Nu. Cui îi dă mîna. Da mie îmi mai poartă de grijă şi altcineva. Ştii dumneata că eu nu răspund de cinstea mea numa faţă de mine ?

Surîsul șiret care mijea pe fața bărbatului îngheță, și fruntea i se încruntă. Icni. Pricepuse. Știa el la cine face aluzie fata.

Într-ascuns, găzdoiul ducea o luptă cruntă, dîrză, pentru fata asta, dar ia uite : zadarnic încearcă el s-o prindă în mreje cu vorbe mieroase, în zadar încearcă să momească familia Kristófilor cu tot soiul de hatîruri, de înlesniri. Fata nu se încovoaie. Aidoma pisicii care nu toarce decît cînd simte căldura unei mîini cunoscute...

Galambos își strecură mîna la piept și pipăi ceva, pe furiș. Nu se despărțea de scrisorile trimise fetei din cazarma depărtată. Le punea colea, în buzunar, pe măsură ce i le dădea factorul. Cîte săptămîni să fie de cînd fata n-a mai primit nici o scrisoare de la Györke Albert ? În buzunarul lui Galambos Ádám zăceau, cu rîndurile lor tînjind de dor, două cărți poștale de la flăcău. Hei, numai de n-ar dezvălui taina, într-o bună zi, flecarul acela de poștaș ! Mai bine îi mai dă cîte ceva, ba una, ba alta. Prima scrisoare i-a dat-o pentru un pachet de tutun de cinci, pentru a doua însă a primit două pachete. Ar fi bine ca la prima ocazie să-l cinstească cu o cinzeacă de rachiu, la cîrciumă... Și dacă s-ar afla totuși ?... Găzdoiul nu mai era atent la ceea ce se petrecea în jurul lui, cuvintele îi treceau pe lîngă urechi fără să le audă. Era stingherit, nu se simțea în largul lui. Ar fi trebuit să ardă scrisorile. Să le dea pradă focului ; acum nu l-ar arde scrisorile pe el între coaste. Cum de nu le-a aruncat numaidecît în foc atunci cînd a pus mîna pe ele ?

Nădăjduise că-i va veni mai ușor de hac fetei dacă poșta nu-i va mai aduce scrisori. Dar iată că fata tot nu se lasă. Afurisită mai e ! Hei, mare tirană mai e și dragostea asta ! Ce să facă ? Ce mijloace să folosească ?

Țîșni de pe scaun, pe nepusă masă. Parcă l-ar fi înțepat neastîmpărul în spate. Nu mai putea să stea. Se răsti mînios la fată :

— Mai cheamă pe cineva ca să te ajute la treabă în grădină, și gata ! Puțin îmi pasă. Eu n-am vreme amu să alerg după oameni cu ziua !

Apoi ieși din căsuța Kristófilor și se duse degrabă acasă. Va arunca în foc chiar acum cele două cărți poș-

tale. Se îngrozea la gîndul că ar fi putut să bage mîna în buzunar după ceva și, uitînd de toate, să scoată scrisorile. Și s-ar fi putut da de gol tocmai față de Kati!

...Pentru Kati veniră zile de primăvară lipsite de bucurie. Aștepta, pîndea cu tot mai multă nerăbdare sosirea scrisorilor lui Albert, dar poștașul tot nu se-ndura să bată la ușa lor. Amărăciunea o făcea îndărătnică: nu-i va scrie lui Albert! Zadarnic se frămînta și se gîndea. Nu-i găsea nici o scuză flăcăului. Se mistuia. Alteori, îngrijorarea îi sfîșia inima, făcînd-o să izbucnească în lacrimi: dacă zace pe undeva, departe, greu bolnav — l-o fi izbit poate calul, sau o fi slobozit din greșeală vreun tovarăș de suferință un glonte în el? Dacă el nu mai trăiește, și ea așteaptă și așteaptă rîndurile de dragoste, îl pîndește pe factor în amurgurile care strălucesc în purpura serii?...

Plîngea nopți întregi, în taină, nu cumva să prindă de veste taică-său. Bătrînul sforăia în tihnă, cu nezdruncinată liniște. Țîrîia și un greier, drept acompaniament.

Pe înserate, ori de cîte ori avea puțin timp, Kati dădea fuga în sat și căsca gura prin preajma primăriei. Trăncănea cu femeile care cărau apă și cu fetele țanțoșe care zoreau spre prăvălie, pînă ce se arăta factorul.

Fetei îi tremura inima, dar se silea să pară nepăsătoare.

— Nimica?

Poștașul lovea cu palma în peretele lădiței.

— Ce să fie? Pentru tine, nimica!

— Da pentru altcineva este, vezi bine...

— Este, pentru cine este. Am eu vreo vină dacă drăguțul altcuiva îi mai credincios?

Factorul rîdea în batjocură, încetinind pasul, ca și cum s-ar fi poticnit. Nu se simte la largul lui că fata îl pîndește în fiecare amurg și își pironește ochii pe lădiță, de parcă ar vrea să vadă prin peretele de tablă. Ar fi bucuros dacă ar putea-o ocoli. Hei, dacă s-ar afla! Ce mai foame ar îndura familia lui!

Kati se îmbujoră sfielnic, lăsă ochii în pămînt; împingea încoace și-ncolo — cu degetul mare de la picior — un bulgăre de pămînt. Simțise, din glasul poștașului, că el îi cunoaște taina. Îi ghicise poate și frămîntările.

— Cui altcuiva ? întrebă ea cu sufletul la gură.

— Cui ? Că doară celorlalte de sama ta !

Kati se schimbă la față ; se făcu albă ca varul.

— Numa una spune-mi... Una macar...

— Pe care să ți-o spun ? Uite, de pildă Nagy Julia.

— O, că doară ea nici n-are drăguț ! Își țuguie buzele și se simți ușurată. Se dădu mai aproape și întrebă curajoasă : Ascultă, da asta... László Erzsi ?

— Erzsi ? Dracu știe...

Vru să-și vadă de drum, dar Kati îi tăie calea, tremurînd înfrigurată. Poștașul își pironi ochii înroșiți asupra ei. De ce-l descoase ? Ce vrea ea cu László Erzsi ?

— Spune-mi dumneata, Erzsi cînd o căpătat carte ?

Bărbatul încercă să scape făcînd un pas spre stînga, apoi altul spre dreapta. Te pomenești că se mai află tărășenia cu pachetele de tutun primite de la Galambos, și s-a dus dracului poștăritul !

Fără voia lui, se încurcă în minciuni :

— Ă-ă-ă, László Erzsi ? Nu-mi mai aduc bine aminte. Mi se pare că i-o venit carte mai zilele trecute. Ba încă o carte adevărată, în copertă albastră, să n-o poată ceti cumva ochi străini.

Satul prinse a tălăzui sub ochii fetei, și primăria o luă din loc, legănîndu-se și sărind, de parcă lumea ar fi fost zgîlțiită de un cutremur.

— Erzsi ? Carte ? Așa zici ?

Venindu-și parcă în fire, poștașul se răsti la ea :

— Drace ! Ce tot îndrug eu ? Dă-mi mie bună pace ! Nu știu nimica !

— Bade Zsiga, bade Zsiga dragă ! îl rugă fata frîngîndu-și mîinile. Ce să-ți dau ? șopti ea disperată.

— Nu-mi da tu mie nimica.

— Spune-mi numa dacă pentru László Erzsi...

— Nu-ți spun nimica, și punct ! scrîșni glasul lui gros. Factorul scuipă cu amărăciune.

— Știu eu și-așa, știu tăt ! zise Kati cu lacrimi amare în ochi, și își mușcă buzele subțiri, tremurînde.

— Lasă-mă-n pace ! Dacă-ți vine carte, ți-oi aduce-o eu !

Kati privi cu ură silueta care se depărta cu pași săltați : de ce-o fi atît de grosolan, de dușmănos cu ea, poștașul ? În tot satul nu are pe nimeni pe care s-ar

putea bizui, de la care să ceară un sfat și o mîngîiere. Dacă ar avea mamă, s-ar duce la poștaș, l-ar lua cu vorbe frumoase și ar afla totul despre scrisorile primite de László Erzsi. O ardea bănuiala că scrisoarea nu putea veni decît de la Györke Albert. Așa stăm, care va să zică? De asta nu-i mai scrie flăcăul, de săptămîni de zile?... Mîndria ei de fată nu-i îngăduia să înceapă a-l linguși pe poștaș, să-l tragă de limbă despre scrisorile primite de Erzsi. Dacă află Erzsi? Ar face atîta haz pe socoteala ei, că ar rîde și pietrele de pe drum de ea.

În cîteva clipe, prin minte îi străfulgerară toate cîte i le putea cresta pe răboj lui Albert. Cum dăduse ea fuga la haltă, ca nebună, cînd au plecat flăcăii în armată! Încă de pe atunci Albert nu mai voise să se uite la ea. Își amintește limpede fiecare clipă...

Nopțile scădeau într-una, pentru Kati însă păreau din ce în ce mai lungi. Fugea de oameni, voia să fie singură cu gîndurile ei chinuitoare, cu durerea sfîșietoare din inimă, și asta era și mai cumplit. Cînd o vedea pe László Erzsi, se uita pe furiș după ea, rostind blesteme.

Și doar n-ar fi fost greu să descopere adevărul. Pentru asta n-ar fi trebuit decît o fărîmă de dibăcie, un pachet, două de tutun, o cinzeacă de rachiu subțiat cu apă. Ei, dar Kati nu era în stare de așa ceva.

Rana proaspătă din inimă o chinui zile de-a rîndul. Glasul aspru al poștașului o urmărea, pas cu pas. Zadarnic își astupa ea urechile cu palmele transpirate, tot îl auzea. Niciodată nu se mai sculase așa de devreme cum se scula de la un timp încoace. Nu mai putea suferi patul, părea așternut cu jăratic, nu cu pănuși. Pe măsură ce primăvara se împlinea, păsările cîntau tot mai răsunător, sculîndu-se și mai devreme decît ea, apoi, cu trilurile lor, prefăceau satul — care se zărea de sub verdele proaspăt al coroanelor — într-o adevărată grădină fermecată. Ciripitul zglobiu al ciocîrliilor întîmpina soarele... În lumea asta feerică, numai inima ei se zbuciuma plină de suferință... Zorile abia mijeau pe la ferestrele cît palma, cînd Kati se și dădu jos din pat, isprăvi în pripă treburile de pe lîngă casă și se duse în grabă la nevasta lui Vencel, s-o cheme.

Tare o apucase mila deunăzi de cumnată-sa, auzind-o cum se mai tînguia !

Cînd Galambos, numai în cămaşă, ieşi în prag, cele două femei erau de mult în grădină şi puneau răsadurile plăpînde, cu tulpini firave, în pămîntul săpat în ajun. Semănară straturile în formă de cărămidă, acoperind sămînţa cu grijă de ochii vrăbiilor care stăteau la pîndă. Galambos arătase în ajun ce şi unde trebuie sădit, alegînd straturile la nimereală, în mare. Niciodată nu-şi bătuse el capul cu grădina. Asta e treabă de muiere. Aşadar, n-are decît să se descurce Kati.

Cu faţa boţită, omul stătu minute în şir în bătaia razelor soarelui roşu, de curînd răsărit. Răcoarea dimineţii îi dădea fiori, parcă-i mişunau furnici pe pielea care-l mînca şi se uită îndelung la femei, care-şi vedeau de treabă fără a-l lua în seamă. Cine o fi cealaltă ? Galambos întinse gîtul, să vadă peste gard. N-o recunoscu. Îi vedea doar pulpele albe, lucind şi şoldurile pline, legănîndu-se. Pînă la urmă, curiozitatea îl smulse din nemişcare. Se duse la ele.

— Ei, eu mă duc. Lucraţi în tihnă. Că nu vin tătarii. Apoi, aveţi grijă şi de-ale gurii. Ţine cheia, Kati. Prinde-o.

Fata nu ridică ochii.

Cealaltă se îndreptă de şale şi îşi întoarse către el faţa îmbujorată.

— Azvîrle-o în grădină, că om găsi-o noi..

Abia acum o recunoscu pe nevasta lui Vencel, şi asta îl uimi. Fulgerînd alburiu, cheia zbură prin aer şi căzu, cu un zăngănit uşor, între straturi... Da, într-adevăr, ea e : nevasta lui Vencel... Ce caută la el chiar femeia asta ? Firește, firește, Kati a chemat-o, găzdoiul îi lăsase ei în seamă să caute o femeie cu ziua, iar Lina e cumnată cu Kati... Toate astea ar fi de altfel în bună rînduială, dar, vezi tu, Kristóf Vencel se poartă într-un fel tare ciudat cu Galambos Ádám : cînd se-ntîlneau pe uliţă, nu-i dădea nici măcar bună ziua. Iar ca să ducă mai întîi găzdoiul mîna la pălărie, asta putea să aştepte Kristóf Vencel mult şi bine ! Ei, dar acum e totuna. O dată ce Kati a ales-o tocmai pe nevasta lui

Vencel, Galambos Ádám nu se mai amestecă, treacă de la el, numai de i-ar zîmbi măcar o dată fata asta!

— Ridică cheia, îi atrase atenţia cumată-sa, după ce Galambos le lăsă de capul lor. Rămîne acolo, o acoperă pămîntul, apoi putem s-o căutăm mult şi bine.

Şi, pentru că fata nu părea că ar avea de gînd s-o ridice, făcu un pas spre cheia lucitoare, asupra căreia îşi aţintise privirea, cîrîind cu bucurie în vîrful gardului, o coţofană.

Dar fetei îi trecu ceva prin minte şi întinse mîna.

— Ia dă-o-ncoace! De cheie eu răspund.

Căldura soarelui, care se căţăra pe boltă tot mai sus, le mîngîia spinările. Cîmpul aburea în culori palide, străvezii, dintre dealuri se înălţau nori părelnici ca o pîclă, şi, strîngîndu-se ca vata scărmănată sus, în înaltul tăriei, luau drumul ceresc, pierdut în neant, al pribegiei. Kati aruncă o privire spre cer. Lumina arzătoare a soarelui, care o învăluia, sclipi, lăsînd pe faţa ei pete jucăuşe, luminoase. Casele îşi aprindeau rînd pe rînd luleaua de dimineaţă. Seninul înghiţea repede coloanele de fum care se înălţau ca un fuior. Ici îşi încerca glasul o ciocîrlie, dincolo flecărea un piţigoi şi — amestecat cu vocile matinale ale păsărilor — se auzea fluieratul lui Réti András, argatul lui Galambos. Kati îşi dădu la o parte basmaua de pe urechi, ca să audă mai bine zvonurile dimineţii, care se înălţau din mii de gîtlejuri. Argatul încărca în căruţă gunoiul dospit, din care ţîşnea un abur înţepător. Nici nu le luă în seamă pe femei. Cînd stăpînul îşi ia tălpăşiţa de acasă, el e mai mare boier decît oricine. Galambos lăsase caii acasă, să care gunoiul. Se dusese la oraş cu trenul, şi după amiază avea să fie înapoi. Nu destăinuie nimănui cu ce gînduri bate el drumurile, ce planuri cloceşte. Poate că tot din pricina potirului umblă, întreabă, n-are astîmpăr.

După ce pe Galambos îl înghiţi uliţa care se prăjea în bătaia soarelui şi era neîndoios că acum nimeni nu le mai poate vedea, Lina se îndreptă de şale şi se propti înaintea fetei.

— Ce ţi-o venit să baţi cu noaptea-n cap la fereastră? Să ne pornim noi aşa devreme... Se vede că eşti tînără şi nu-ţi încapi în piele, te ţin puterile la muncă.

Kati își dădu părul spre ceafă cu brațul îndoit, pentru că mîinile îi erau murdare de pămînt.

— Numa așa. M-am sculat, apoi mi-o dat prin minte.

— Frumos din partea ta că ai mai știut unde mi-i casa !

— O fost ușor, că n-or cărat-o cînii din loc.

— Credeam că ai uitat unde stăm.

— Se întîmplă să și uite omul...

— De mult n-ai mai dat pe la noi, auzi tu ?

— Destul de demult. Cîte luni să fie ? se prefăcu ea că socotește.

— Ești supărată cumva pe noi ?

— Chiar de-s supărată, nu pe dumneata îs supărată.

— Atunci, pe frate-tău ?

Kati se uită nepăsătoare în pămînt, acolo unde așternea pat vieții. Dădu din umeri, ca una care nu-și prea bate capul cu nimic.

— Că nici nu-s supărată eu pe nimeni.

— Atunci, de ce ne-ai ocolit tătă toamna și iarna ?

— N-am avut poftă să mă duc nicăirea. Nu prea ies între oameni.

— Nu cumva ai multă treabă ?

— Am destulă. Nu mă pot plînge.

— Oricum... Mi-ai putea spune...

— Ce-aș avea de spus ?

— Eu una nu te silesc, dacă nu vrei să spui.

— Ce adică să spun ? Nu merită osteneală.

— Mie mi-ai putea spune ce-i între voi.

— Între cine ? Nu pricep.

— D-apoi că între tine și frate-tău Vencel.

— Între noi, nimica. Nimica sub soare. Nici macar rudenie nu mai este. Atunci să-l văd eu pe dumnealui, cînd mi-oi vedea ceafa.

— Cu ce ți-o greșit ? o descusu ea.

Voia să afle chiar de la Kati. Cine plînge, repede se ușurează. Ar fi vrut, cu gînduri curate, s-o ajute.

— Știe el bine cu ce mi-o greșit.

— Mi-ai putea spune și mie...

— Nu mă descoase. Nu vreau să vorbesc despre asta. Dumnealui îi om anevoios.

— Anevoios. Tare anevoios. Asta așa-i, încuviință Lina.

— Vezi dară. Dacă știi, de ce întrebi ?

— Sucit mai grăiești !

— Fiecare își știe năcazurile lui și își poartă crucea lui. Eu o port pe-a mea, dumnealui pe-a sa. N-avem nici în clin, nici în mînecă unul cu altul.

Lina tăcu o clipă, așteptă, se uită încă o dată la fața posomorîtă, dar nepăsătoare a fetei, apoi îi puse întrebarea mai deschis :

— Spune-mi și mie, auzi tu, cu cine-ai făcut cîrdășie în toamnă ?

Auzise de multe ori aceste cuvinte din gura soțului ei, dar nu era dumerită. Socotea că acum s-a ivit prilejul nimerit s-o descoasă pe porumbița asta sălbatică, mofturoasă.

Kati rămase încremenită și holbă niște ochi de parcă Linei i-ar fi sărit o doagă.

— Ce tot îndrugi acolo ? Ce-ți poate ieși din gură ? Cu cine să fi făcut eu cîrdășie și cu privire la ce ? Vorbe smintite !

Bărbatul care pribegea departe, prin străini, apăru fără de veste lîngă ele, atît de viu, ca și cum ar fi fost de față aievea. Vencel stătea acolo, pe cărarea din grădină, cu privirea lui întunecată, sfredelitoare, cu fața-i oacheșă, nerasă, pe care vremea săpase brazde adînci. Kati îi simți atît de puternic prezența, încît se întoarse brusc și privi cercetător în jur, cuprinsă de neliniște. Se gîndi o clipă la potirul amanetat, apoi privirea zbuciumată i se opri asupra casei lui Galambos. Paharul e înăuntru, după pereții aceia muți, neprietenoși, de cărămidă, încuiat în fundul vreunei lăzi cu colțurile mîncate de rugină. Cheia însă, cheia casei, e la Kati ! O cuprinse o neliniște fierbinte. N-ar trebui să întindă decît mîna !

Cealaltă urmărea ceea ce se petrece cu fata, culorile schimbătoare care lunecau pe chipul ei, aci roșu de parcă i s-ar aprinde pielița feței de fierbințeală, aci alb de parcă i-ar pieri sîngele din obraji. Te pomenești că lada nici nu e încuiată... Pe Kati o luă amețeala. Își duse mîna la frunte ; era acoperită cu broboane de sudoare. Închise ochii și întinse brațul, să se sprijine de gard... Dumnezeule-Doamne, ce-i trece prin minte ! Chiar de-ar fi deschisă lada, iar cineva i-ar da paharul și i-ar spune : „Ai grijă de el, tatăl tău l-a amanetat, dar voi n-aveți

nici un drept asupra lui pînă nu-l răscumpăraţi !" — chiar aşa de-ar fi — ar putea ea face ceva ?... Şi ca din senin, o apucă bănuiala : trebuie să fie cu ochii pe Lina, nu cumva să se lase ademenită de prilejul ivit în lipsa lui Galambos.

Timpul zbură mai iute decît păsările cerului. Spre amiază, Lina propuse :

— Ţie nu ţi-i foame ? Că doară nici n-am mîncat azi... De-aş fi ştiut că tu îi fi aci stăpîna casei, aş fi putut aduce şi copiii.

Kati vedea în orice o intenţie de jignire.

— Vă agăţaţi de mine ca scaiul de oaie ! bombăni ea.

— Cine se agaţă ? Eu una n-am spus nimica...

— Da n-ai spus chiar amu că eu îs stăpîna casei ? Să ştiţi o dată pentru totdeauna că nu sînt şi n-am de gînd să fiu stăpînă în casa asta niciodată !

— Cu tine nu se poate vorbi ! oftă Lina cu resemnare.

Şi continuă să vîre răsadurile în găurile scobite cu degetul. O ardea rău pielea degetului, că i-o julea pămîntul.

Gîndurile fetei se învîrteau într-una în jurul întrebării de mai înainte a cumnatei sale : cu cine a făcut ea cîrdăşie ?

— Hai şi dumneata, îi spuse apoi Linei, şi, făcînd să-i scînteieze cheia în mînă, porni spre casă. Hai, să vezi tăt, să nu se spună că am luat, macar cît negru sub unghie, dintr-al lui Galambos Ádám.

Ce să facă de mîncare ? Nu ştia rostul în bucătăria lui Galambos şi mai era şi sfielnică. Nu cuteza să se atingă de nimic, i se părea că aici pînă şi lingurile şi farfuriile ar fi sub puterea unui blestem. Nu putea pierde multă vreme cu gătitul. Avea de lucru în grădină. Nu vrea ea nici o favoare din partea lui Galambos. Dar la mîncare nu renunţă, asta i se cuvine, nu poate lucra din zori şi pînă-n noapte flămîndă şi însetată.

— Ei, ce facem ? o întrebă pe Lina, care venea încet în urma ei, şi de cum pătrunseră în bucătărie se trînti pe un scaun.

— Ce s-o fi găsind oare în pod ? întrebă Lina. Ochii ei străluciră curioşi şi flămînzi.

— De tăte, şopti Kati.

— Te pomenești că sînt și cîrnați ?!

— Or fi...

— Tulai, dacă-i pe-așa, să frigem cîrnați, sări Lina de pe scaun. Îi lăsa gura apă, iar foamea i se strînse ca un ghem în stomac. Spargem și cîteva ouă peste cîrnați, bine ? O, de cînd n-am mîncat eu așa ceva, Dumnezăule dragă !

Lăcomia Linei o molipsi și pe Kati. Nici ea nu se scălda acasă în belșug. Scara cu fușteii rari, lucioși, tociți stătea de parcă însuși Iacob din Biblie ar fi uitat-o acolo. Kati păși sfios, cu strîngere de inimă, în întunericul des, cald, din pod, străpuns doar ici și colo de o dîră vie de lumină, care săgeta printre țigle. O vrabie își luă zborul din cuibul ei durat sub țigle. Fata privea mereu înapoi, nu cumva să rămînă cumnată-sa în urmă. Ajungînd la țintă, sub funia neagră de fum, Lina încremeni de uimire ; ar fi fost de ajuns să se ridice în vîrful picioarelor ca să ajungă cu gura cîrnații uscați ca osul, afumați.

— Tulai, cîți sînt, tu ! exclamă ea cu lăcomia omului înfometat. Nici nu s-o atins de ei, sînt tot atîția cîți o agățat astă-iarnă !

— Cine să-i fi mîncat ? răspunse fata peste umăr.

Lina clătină din cap și nu mai contenea cu îndemnurile :

— Hei-hei, Kati... Unde ți-i mintea ?... Ar fi bine și de noi... Că tu ai o inimă atîta de bună, încît nu ți-ar părea rău după mîncarea pe care ne-ai da-o...

Kati nu luă aminte la turuiala femeii ; reteză iute o bucată dintr-un cîrnat început și, ținînd-o sub nasul Linei, o întrebă :

— A fi de ajuns atîta ?

— Încă ! Încă o țîrucă ! Încă de-o șchioapă !

— Da asta-i dintr-a altuia...

— Știi tu bine că ceea ce mîncăm îi al nostru.

— Fie, încă o leacă... Da găzdoiul...

— Of-of, ce milă mi-i de copii...

Kati vorbi ca pentru sine :

— Și găzdoiului o să i se rupă inima. Dumnealui îi zgîrcit...

— Bieții copii, stau acasă și le chiorăie mațele de foame...

Fata îi întoarse spatele.

— Să-mi spui dacă atîta ajunge. Privirea ei cercetătoare lunecă pe șirul de cîrnați. Rămase înlemnită. Da bucata ceea scurtă, din capătul prăjinei, unde-i ?

Lina chicoti în silă, tulburată, ferindu-și privirile.

— Buni ochi mai ai, nimica nu-ți scapă ! Și doară nici nu-i dintr-al tău, n-ar trebui să-ți pară rău.

— Pune-o la loc ! o fulgeră fata, și sprîncenele subțiri, puternic arcuite, i se încruntară.

Cealaltă se împotrivi, supărată :

— Da copiilor ? Nu bagă nimeni de samă...

— De n-o pui la loc, cu dumneata, niciodată, niciodată...

— Ține-o, na, satură-te, dacă-ți pare rău pînă-ntr-atîta ! și scoase de sub șorț ciosvîrta șterpelită. Și doară nici macar nu-i dintr-al tău... Am spus eu totdeauna ; numa de neamuri să te ferească Dumnezău, nu cumva să ajungi la mila lor, bombăni ea furioasă. Crezi tu că Galambos nu mi-ar da o bucată pentru copii ?

Kati învîrtea în mînă bucățica uscată de cîrnat; se frămînta ce să facă. S-o atîrne oare la loc, acolo de unde a luat-o Lina ?

— Bucata asta n-o putem lua, explică ea șovăind. Numa o privire dacă arunci într-acolo, îndată se vede că lipsește. Asta-i mult mai scurtă decît celelalte și-i chiar în capătul prăjinii... Dacă aș tăia încă o ciosvîrtă din bucata asta lungă, începută, macar să guste și copiii... Da dacă se bagă de samă...

Cealaltă o ruga, o implora aproape, frîngîndu-și mîinile :

— Taie, draga mea ! Așa ! Și-o felioară de slănină. Uite, îi începută și bucata ceea mare de slănină, nu bagă nimeni de samă dacă retezi o bucățică din ea. Numa atîta, ia, cît palma. N-am în casă nici o lingură de untură, cu ce să frig dară bucățica asta de cîrnat cît o coadă de iepure ?

Datorită Linei, pregătiră o masă atît de îmbelșugată, încît nu aveau s-o uite cu una, cu două.

Kati căpătă importanță în ochii rubedeniilor. Nevasta lui Vencel, care se zbătea în ghearele mizeriei, nu numai că se tînguia și i se jeluia necontenit, ci, ori de cîte

ori era cu putință, se ținea scai de ea. Dar și Kálmán se străduia, cu tot mai multă rîvnă, să tragă foloase din rudenia cu Kati. Pămînturile luate în arendă îl împinseră pe panta unor planuri atît de scăpărătoare (speranța crește mai repede chiar și decît buruiana), încît înfrigurarea nu i se domoli nici după săptămîni, ba chiar nici după luni de zile. Făcea mereu calcule. Își pierdea mai multă vreme cu asta decît cu lucratul pămînturilor. Seara, cînd Kati se întorcea de pe unde fusese la lucru, de obicei îl găsea acasă pe frate-său. Vorbea aprins cu bătrînul, în timp ce în colțul gurii țigara îi ardea pînă la ultimul fir de tutun. Dar cînd pica fata, firul vorbei se curma brusc, ca retezat. Se uitau încurcați unul la altul. Kati însă nu întreba nimic, deși era limpede că discută despre ea, ceva de care ea nu trebuie să aibă cunoștință. Se întîmpla de asemenea ca la apariția fetei cei doi să iasă pur și simplu afară, unde tăinuiau mai departe, ca doi complici. Kati simțea că persoana ei are un rol însemnat în conspirația asta. Se vedea și din privirile ciudate pe care i le aruncau. Nici Kálmán, nici bătrînul nu prea mai mergeau la lucru cu ziua. Aveau destulă bătaie de cap cu pămîntul luat în arendă. Tatăl și fiul își țineau nasul parcă mai sus, chiar și glasul li se schimbase de cînd știau că la prașila de anul acesta nu vor trage cu sapa după porunca altora : vor fi propriii lor stăpîni. Se învoiseră ca bătrînul să-l ajute pe Kálmán la toate muncile, iar împărțeala aveau s-o facă la sfîrșit, cînd are să-i răsplătească pămîntul arendat. Nu se vor certa ei, că doar unde ar ajunge lumea dacă fiul ar vrea să-și păgubească părintele ?!

Satul nu mai întîrzie mult și începu arăturile de primăvară. Plugurile răsturnau brazde negre, iar clinchetele clopoțeilor de la gîtul cailor se alăturau cîntecului ciocîrliei. Mîinile celor ce țineau coarnele plugului începură mai întîi să usture, seara dureau și zvîcneau, iar arătura lucea gras sub potopul de raze. Vremea era bună pentru arat. Pămîntul era numai bun de întors sub fierul plugului. E încă destul de timpuriu, și arșița nu ucide nici vita și nici omul de la coarnele plugului. Totuși, încă dis-de-dimineață cămășile bărbaților sînt leoarcă, iar pe lîngă hamurile late de-o palmă pielea cailor se

albește de spumă. Pietrele ascunse sub pămînt pîndesc parcă fierul plugului, care se apropie de ele, înghiontindu-l cu un scrîșnet afară din brazdă. Omul cercetează fierul, înjură, îl pipăie și pornește cu el la fierar.

Kristóf Kálmán întîrziase cu aratul, amînase mereu. În schimb, agitația tatălui și a fiului deveni tot mai înfrigurată. Erau nedespărțiți din zori pînă-n seară. Tăifăsuiau, puneau ceva la cale. Într-una din seri, cînd Kati se întoarse acasă, o aștepta o surpriză ciudată. Pe masa învăluită în umbra amurgului, o sticlă de un litru, plină cu rachiu, și lîngă ea — trei pahare. Parcă ai casei s-ar fi pregătit nici mai mult, nici mai puțin decît să primească pețitori. Moșneagul îi ieși repede în întîmpinare, rînjind cu seninătate și gudurîndu-se.

— Bine că ai venit odată acasă! Abia am așteptat, împreună cu Kálmán, să vii.

Își urni și celălalt trupul greoi de pe scaun și veni pînă la ușă, înaintea surioarei lui, rîzînd mieros:

— Era și vremea să vii, că ne apucase setea. N-am vrut să bem fără tine stropul ăsta de vinars... Îi spuneam tocma bătrînului, adică dumnealui, taicăi, că eu unul nu beau nici macar o înghițitură fără surioara mea Kati! Nu mi-ar luneca pe gîtlej și nici nu mi-ar tihni. Kati e surioara mea dulce, și am adus picătura asta de vinars ca să bea și ea.

Badea Jancsi îi luă grăbit vorba din gură:

— Auzi vorbă! Că el l-o adus!... Bine dară, tu l-ai adus, asta așa-i; d-apoi nu eu ți-am spus să așteptăm să vie și fata mea, că și ea îi tot copilul meu, la fel de drag ca și tine? Ei dară!

Kálmán nu mai lungi vorba; îi făcu semn.

— Mai bine toarnă! Îi ostenită și Kati; cine lucră cu ziua nu capătă sara vinars... Pentru cine ai turnat jumătatea ceea de pahar? Umple-l numa și pe-ai ei!

Fata își plimba privirea mirată de la unul la altul; nu apucase să spună nici o vorbă. Îi privea nedumerită:

— Ce s-o întîmplat la noi? Una ca asta nu s-o mai pomenit.

Dar Kálmán îi și îndesă în mînă paharul:

— Ține numa, ține! Da trebuie să-l bei dintr-o înghițitură, ca apa. Închide ochii, că lunecă mai ușor așa!

De data asta, moşneagul umpluse paharul aşa de tare, încît vărsă bunătate de băutură pe de lături.

După ce Kati goli paharul, ochii i se umplură de lacrimi, faţa i se schimonosi, căscă gura după aer şi abia după aceea bîigui :

— D-apoi nu-mi spuneţi şi mie de unde pînă unde beţia asta ?

— Vezi, eu l-am adus, se lăudă Kálmán. M-am gîndit că, dacă tot trebuie să ajungem la sapă de lemn, macar vinarsul să fie tare. N-am dreptate ?

Aşteptă niţel, pentru ca fata să aibă timp să întrebe de ce-ar ajunge la sapă de lemn ? Cum poate ajunge cineva la sapă de lemn dacă n-are avere ? Kálmán se şterse la gură. Mormăia, mîrîia printre dinţii negri-gălbui de atîta tutun.

Se înşelase : fata nu întrebă nimic.

— Mi-am făcut greşit socoteala, urmă el neîntrebat, oftînd din greu. Pămîntul luat în arendă de la Galambos îmi stă în spinare. N-am chibzuit bine, n-ar fi trebuit să mă bag. Şi asta tot de la tine mi se trage, Kati.

Fata se întoarse spre el. Capul i se învîrtea.

— De ce ţi s-ar trage chiar de la mine ?

— De ce ? D-apoi că fără tine cui i-ar fi dat prin minte să ia în arendă pămînturile celea ? Taică-tău îi aci de faţă — îţi poate spune şi el ; am stat mult de vorbă laolaltă că tu azi-mîne eşti fată de măritat, că trebuie cumpărate ba de unele, ba de altele, că fata trebuie scoasă la vedere, iar pentru asta trebuie bani. Da de unde Dumnezău să facem rost de bani ? Aşa, ne-am învoit să încercăm cu pămînturile celea, să lucrăm cît şase boi, ca să putem lua cîte ceva pentru tine...

Kati, poate tocmai pentru că era vorba de pămînturile lui Galambos Ádám, se mînie îngrozitor. Se făcu stacojie şi deschise gura să se împotrivească. Dar frate-său i-o luă înainte, vorbindu-i cu glasul lui molcom, paşnic, zumzăitor. O apucă cu gingăşie, drăgăstos, de încheietura mîinii, care zvîcnea fierbinte.

— Aşteaptă ! Stăi să-ţi spun o dată ce mă doare pe mine... Aşa o fost, tată ? se întoarse el spre moşneag, care n-avea astîmpăr. Spune şi dumneata...

— Aşa, aşa ! încuviinţă zorit bătrînul.

— Ardă-l-ar focul iadului, acolo unde-i ! izbucni Kati.

— Tu nu te-amesteca. Așteaptă ! o potoli Kálmán dîndu-și aere. Nu-i cine știe ce năcaz. Nu trebuie să te sperii. Lucrul cel mai de samă îi să nu ne pierdem capul.

— Tulai, talpa iadului să-l...

— Ți-am spus să aștepți ! Nu-i mare năcaz. Numa cu aratul am dat de bucluc. Se uită șiret pe sub sprîncene la taică-său. Acesta tăcea, cu ochii țintă la fața de masă. Dumneata toarnă numa, tată. Să bem și ceea ce-o mai rămas pe fundul sticlei.

Kati nu bău. Mirosi rachiul din pahar, strîmbă din nas și își muie doar în silă vîrful limbii, ca o pisică moțuroasă, în mîncarea fierbinte.

— Hai bea ! insistă Kálmán.

— Mie mi-ajunge. Amețesc.

— Păharul ăsta trebuie să-l bei. Pînă la fund. Hai !

O sili să dea pe gît și paharul ăsta de rachiu, apoi — în timp ce Kati căsca gura după aer, icnea, tușea și își ștergea lacrimile care-i curgeau șiroaie din ochi — Kálmán urmă, după un plan iscusit :

— Ne-am poticnit cu aratul. N-avem cai, ca să putem despîrlogi pămînturile. Vaca ceea slăbănoagă a voastră nu prididește. Buruienile năpădesc pămînturile, de rodit nu vor rodi, da arenda trebuie plătită. Da dacă am putea împrumuta doi cai buni, am fi gata cu aratul cît ai bate din palme. Cît despre muncă, nu ne-am lăsa pe tînjală nici eu, nici bătrînul.

— Cai ? înghiți fata, înecîndu-se încă.

— Cai. Doi cai !

— Bine-ar fi ! Da de unde cai ?

— De-acolo de unde sînt. Are Galambos Ádám doi cai buni, focoși. Balauri, nu alta ! Vezi, ai putea să-i spui...

Nu termină bine vorba, și îi și îndesă fetei în mînă al treilea pahar. Rachiul ardea ca focul — puseseră în el și nițel piper rîșnit. Parcă ar fi fost o flacără vie. Și fiindcă fata strîngea cu o hotărîre neclintită buzele subțiri, învinețite și făcea semn din cap că nu și nu, frate-său încercă să-i desfacă degetele și să-i pună paharul în mînă cu de-a sila. Între timp, îi vorbea cu prefăcută dragoste :

— Tii, cocosteaua ta ! Ce fel de muiere eşti tu, dacă nici macar aşa bunătate de vinars nu eşti în stare să bagi în tine ? Bea numa, nu te uita că l-am adus eu, am eu grijă la ospăţul tău de nuntă să nu rămîn în pagubă.

Băutura îşi făcuse efectul. Kálmán era voios, şi limba i se împleticea atît de rău, încît greu te puteai ţine să nu rîzi. Iar pe Kati parcă o gîdilau nişte degete nevăzute. Era niţel cam ameţită, pereţii se învîrteau şi se legănau, iar ochii îi străluceau. Îi era aşa de cald, încît se văzu nevoită să-şi descheie bluza, care stătea pe ea ca turnată.

Kálmán îşi dădu seama că a sosit momentul să treacă la atac. O întrebă pe soră-sa de-a dreptul :

— Îi spui ?

Fata se întunecă la faţă. Îl privi pătrunzător în ochi, apoi scutură din cap, sfidătoare.

— Ba !

Celălalt se burzului, se aplecă înainte şi îi suflă în faţă :

— Cee ? Zici că ba ?

— Ba ! repetă Kati hotărît.

Bărbaţii se priviră cu înţeles. Kálmán înghiţi în sec, îi făcu nu ştiu ce semn din ochi tatălui său şi începu iar, cu voce mieroasă, cu o drăgălăşenie aproape îngrijorătoare :

— Ştii bine că tu eşti comoara noastră, Kati. O vorbă numa de i-ai spune dumnealui... Hei, ce-ar mai zbîrnîi treaba cu caii ceia doi ! Am ara pămînturile cît ai zice pîs. Zicînd acestea, mîngîia linguşitor braţul moale, stors de vlagă al fetei. Nu ţi-ar părea rău de frate-tău, să dea de dracu cu pămînturile arendate, ha ? Da tătîne-tău ? Pe cine mai ai tu, afară de tătîne-tău ?... Ei, ia mai toarnă un păhar, tată ! porunci el.

Pe Kati însă, în zadar o forţau acum, ea nu cedă în faţa stăruinţelor, se împotrivi cu dîrzenie rugăminţilor şi îşi trase braţul, să nu i-l mai dezmierde frate-său. Se învîrtea casa cu ea ; neputincioasă, moleşită, închise pleoapele cu gene lungi.

Pînă la urmă, mormăind mînios şi bombănind indignat printre dinţi, Kristóf Kálmán renunţă. Cînd fu limpede că nici un fel de stăruinţe nu o vor îndupleca pe fată,

tatăl și fiul — de data asta fără a se mai sinchisi de ea — se grăbiră să dea pe gît ceea ce mai rămăsese în sticlă. Cînd să plece Kálmán, bătrînul îl însoți. Se sfătuiră îndelung, în poartă. Pe Kati n-o interesa cîtuși de puțin ce vorbesc, ce urzesc cei doi. Se culcă devreme și dormi somn adînc, liniștit. De mult nu mai dormise ca în noaptea asta, după cele cîteva pahare de rachiu. Abia dimineață se gîndi ea la cele întîmplate de cu seară, și tertipul născocit de tatăl și de fratele ei ca s-o prindă în mreje o umplu de mînie.

Bărbații izbutiră totuși să facă rost de cai, și chiar de la Galambos Ádám. Pesemne că în seara aceea — în poartă, după ce s-au cinstit cu rachiu — au hotărît ca, o dată ce în Kati s-a vîrît diavolul îndărătniciei, să ceară caii chiar Kálmán. Alcoolul le dădea îndrăzneală. În ce fel s-au desfășurat lucrurile, Kati n-avu cum să afle. Fapt e că bătrînul și Kálmán au arat cu caii, ba le-a dat ajutor, vreme de două zile, și argatul lui Galambos. Kati crăpa de mînie și, fiindcă nu putea face nimic împotriva bărbaților, hotărî cu și mai multă dîrzenie să-i rămînă credincioasă lui Albert. Cînd se gîndea la el, inima i se umplea de amărăciune. Of, numai de n-ar trebui să-i reproșeze bietului ostaș, clipă de clipă, scrisorile acelea care nu mai vin!

După ce iese din sat, din tivul șoselei care străbate valea se desprind fîșii înguste de pămînt: șirag nesfîrșit de steguleț brune, negre, verzi, țintuite pe coada cenușie a drumului. Uneori părea că vîntul face să fîlfîie steguleț. Sfoara de pămînt unde prășea văduva Györke se întindea ca o șuviță subțire între șosea și apa Tîrnavei. Nu chemase ajutoare. O scoate ea la capăt și singură, că doar nu vin tătarii. Cheltuise mult cu aratul și cu semănatul celor două fîșioare de pămînt rămase de la soțul ei. Anul acesta aratul s-a scumpit. Iar acolo unde erau mulți oameni nevoiași, care nu dispuneau de vite de jug, găzdoii urcaseră și mai mult prețul.

În porumbiștea învecinată, mult mai lată, reteza cu sapa rădăcinile buruienilor pitite printre firele plăpînde de porumb mătăhăloasa nevastă a lui Sándor Mihály,

care pare veşnic copleşită de griji. Din cînd în cînd întorcea sapa şi sfărîma cu coada bulgării de pămînt tari ca piatra. O ajuta o femeie cu ziua, nevasta lui Kristóf Kálmán. În primăvară, Kálmán luase sămînţă de la Sándor Mihály. Sămînţa trebuia plătită în muncă, încă înainte de seceriş. Lui Kálmán nu-i prea fusese pe plac învoiala asta. N-ar mai fi vrut să muncească cu ziua, pe la alţii. S-a scărpinat el la ceafă şi şi-a bătut capul destul din pricina asta, dar altă ieşire n-a găsit. Acum, coseşte şi el pe fîneaţa lui Sándor Mihály, nu departe de-aici, în vale, lîngă apă, împreună cu găzdoiul. Cămăşile celor doi bărbaţi care trag la coasă se văd uneori pînă aici, strălucind albe pe verdele fîneţei de dincolo de terasamentul căii ferate. Iar cînd bat coasa şi trag cutea pe ea, zăngănitul se rostogoleşte săltînd peste toată valea.

Se scad aşa două zile de muncă dintr-o dată...

Anul ăsta, praşila e mai trudnică decît alte dăţi. Pămîntul e tare ca piatra. Ţinutul e ars de secetă. Norii albi, dantelaţi trec rostogolindu-se peste sat, dar de plouat nu plouă. Frunzele plăpînde de porumb au şi început să se răsucească : la umbra lor însă, în pămîntul uscat, însetat, buruienile cresc din belşug şi sug şi roua săracă a nopţii.

Cîmpul e bătut de arşiţă. Abia adie uneori cîte-o boare slabă. La început prăşitoarele se odihnesc doar în capul ogorului, cînd ajung acolo cu rîndul, dar mai tîrziu se trag să mai răsufle puţin şi sub merii cu coroane prăfuite, de pe marginea şoselei.

Amăli are noroc cu nevasta lui Sándor Mihály, care, ca găzdoaie ce e, impune ritmul muncii ; după ea se cuvine şi trebuie să-şi potrivească pasul. Găzdoaia a devenit destul de alintată lîngă soţul ei, se mişcă atît de încet şi suferă aşa de cumplit din pricina năduşelii care-i curge de pe faţă, de parcă pe vremuri, cînd era fată, n-ar fi prăşit niciodată, n-ar fi secerat pe cîmpul încins de arşiţă şi n-ar fi adunat fîn sub soarele dogorîtor. Sándor Mihály nu pentru avere o luase de nevastă, ci pentru cele două mîini vrednice ale ei. De atunci s-a schimbat atît de mult, că parcă nu mai e aceeaşi. Acum nu-i mai convine să prăşească. Dacă tre-

buie să se ducă să muncească la cîmp, o dor măselele, ar vrea să stea numai acasă, înăuntru, la răcoare, alungînd muștele, sau cel mult prin ogradă, la taifas cu păsările. De altfel, din pricina asta este vrajbă destulă în familie.

Nici văduva nu se omoară cu munca la cîmp — îi dă mîna, ei nu-i poruncește nimeni — și cu toate acestea, de dimineață a săpat de una singură aproape tot atît cît au săpat la un loc cele două femei care scarpină pămîntul vecin.

Amáli știe prețui asemenea găzdoaie cum este nevasta lui Sándor Mihály, lîngă care omul cu ziua nu trebuie să se omoare muncind. Cînd găzdoaia se ascunde, moartă de oboseală, la umbra mărului, care-și apleacă pînă la pămînt coroana nemișcată, ea o îngrijește, o ocrotește, îi vorbește duios :

— Bagă de samă, că, încălzită cum ești, îndată răcești. Și nici apă nu trebuie să bei. Așa capeți aprindere la plămîni.

Cealaltă e furioasă. Urăște lumea întreagă. E dușmănoasă și ursuză.

— Macar de-aș răci și m-aș prăpădi ! M-am săturat ! răspunde ea gîfîind. Acum, că s-a trîntit jos, lăbărțindu-și trupul mare, mătăhălos, sudoarea curge de pe ea și mai din belșug. Împrăștie în jurul ei un miros acrișor, de trup încins. Tăte se trag de-acolo că nu se găsesc în sat oameni cu ziua. Cine-o mai văzut ca nevasta găzdoiului să fie nevoită să iasă la cîmp să stîrpească buruienile ? !

N-are dreptate, asta știe bine și Amáli, dar nu crîcnește. Se găsesc oameni cu ziua cîți vrei, găzdoiul însă ține cu dinții de bani, se omoară muncind și n-o lasă nici pe nevastă-sa să trîndăvească. Sándor Mihály — pe cît se zvonește prin sat — se pregătește să-și dureze casă nouă. Așadar, cruță fiecare bănuț.

Între timp, a ajuns și văduva la capătul ogorului și, după ce trage ultima oară cu sapa, se mai uită o dată în jur, apoi se duce la femeile care se odihnesc sub pom. Nevasta lui Sándor Mihály se mai însenină puțin. Se întoarse spre ea, în timp ce-și făcea vînt cu fusta, alungînd parcă fluturele care zbura prin apropiere.

— Și ce spuneai mai înainte ?

Văduva Györke ridică din umeri, cu nepăsare.

— Credeam că ai uitat.

— Cum să uiți, cînd vuiește tăt satul ?! Amu, cît stăm și ne hodinim, îmi poți povesti...

Amáli întoarse capul, tuși ușor și își acoperi cu mîna buzele crăpate, să nu i se vadă dinții știrbi. Vorbele o stinghereau și se grăbi să sară :

— Tătă lumea știe că Albert o început, că a lui îi vina, o apără ea pe Kati și se uită neliniștită la mama flăcăului.

Rănită, văduva își întoarse spre Amáli ochii strălucitori, înconjurați de riduri și îi aruncă o privire sfidătoare.

Răspunse încet, dar hotărît :

— Nu-i drept. Eu îmi cunosc ficiorul. Kati îi de vină. Ea o început.

— Da Albert o fost acela care nu i-o trimis carte.

— Nici asta nu-i drept. Albert i-o scris, da Kati n-o răspuns.

— Da de unde ?! De ce n-ar fi răspuns ?

Văduva o străpunse cu privirea.

— Mai și întrebi ? Că doară și păsările tot despre asta ciripesc.

— N-o avut pricină să nu răspundă, bătu în retragere cealaltă.

— Da averea ? Totdeauna averea-i cea mai de samă pricină.

— La cine te gîndești ? La László Erzsi ? Adevărat, aceea are cîteva iugăre de pămînt — se făcu Amáli că nu pricepe aluzia, plecîndu-și privirea.

Pe fața ei se citea tulburarea. Știa ea unde țintește lelea Györke.

Văduva întoarse vorba, iscusită.

— Ficiorului meu nu i-ar fi trebuit avere...

— Aha ! Nici Kati n-ar fi avut nevoie de avere, fulgerară ca o lamă de oțel ochii de culoarea zerului.

Amáli sufla greu și tușea într-una, ducînd la gură vîrful destrămat al basmalei ponosite. Vai, numai nu cumva să se rostească numele lui Galambos Ádám !

Din fericire, tocmai atunci se amestecă în vorbă, cu glasul ei plin de amărăciune, nevasta lui Sándor Mihály :

— Of, că pe orice avere apasă un blestem! oftă ea. Vă spun eu că-l bate Dumnezău cu bici de foc pe cela care fuge după avere. Uitați-vă la mine. Nimeni nu poate ști mai bine decît mine. D-apoi fericită-s eu, cu averea asta mare? Numa griji și iar griji, puzderie de năcazuri, veșnic cu frica-n sîn că dă în vite boala ori că se îngrămădesc nori aducători de piatră! O dată că scade prețul grînelor, altă dată că dă ciuma-n porci. Bărbatul n-are o vorbă bună, nici nu prea stă de vorbă cu familia, numa se socoate, își frămîntă mintea, face împărțiri și înmulțiri cu averea...

Amáli se ridică pe vîrful picioarelor și, cu gura ușor întredeschisă, se uită strîngînd pleoapele, din pricina luminii, spre cosași.

— Îs cu ochii pe noi, zise ea încet.

Nevasta lui Sándor izbucni, nervoasă:

— D-apoi se poate vedea de-acolo, de pe fîneață, pînă aci, sub pom? Dumnezăule sfinte! Atîta-mi trebuie dacă prinde bărbatu-meu de veste că m-am așezat la hodină! Puțin îi pasă lui, chiar de-mi rup șalele! S-o fi ars focul de avere, acolo unde-i! D-apoi de ce n-ai spus, Amáli, că se vede chiar aci, sub pom?

Se ridică grabnic în picioare, apucă coada netedă, dușmănoasă a sapei și izbi cu înverșunare fierul tocit în pămîntul ca piatra...

...Cum să nu audă Kristóf Kati părerea văduvei Györke, cînd aceasta și-o spunea fără ocol față de toată lumea, neascunzîndu-se nici chiar față de nevasta lui Kristóf Kálmán? Ea o găsea vinovată pe Kati.

Mai tîrziu, în toiul verii, unul dintre flăcăii încorporați în februarie veni în permisie pentru seceriș. Rudele tovarășilor lui tăbărîră pe el cu tot felul de întrebări, însă el nu știa de nimeni nimic. Drumul îl făcuseră împreună doar pînă la cercul de recrutare. Ajunși acolo, fură împrăștiați care-ncotro; pe unul ordinul îl chema încoace, pe altul — încolo. Flăcăul se lungise la față, urechile i se subțiaseră, erau străvezii, iar hainele cazone, peticite, îi atîrnau pe trupul slab. Lelea Györke se grăbi să găsească o cale pentru a sta de vorbă cu soldatul. Puse mîna pe el afară, pe uliță.

— Da de ficiorul meu, de Albert al meu, ce știi ?

Flăcăul ridică din umeri, ca un apucat ; era în toane rele.

— O fi și el pe undeva...

— Da vine oare acasă peste vară ?

— Așa ar trebui. Conced i se cuvine fiecăruia, dacă nu i-l taie. Că și asta se întîmplă. Unul capătă două luni, iar altul se duce la muncă pe moșiile boierești. Care cît îi de isteț. De asta atîrnă. Întinse brațul drept și își frecă buricul degetului mare de al degetului arătător, sub nasul femeii. Dacă ai bani, ți se cuvine și conced. Majurii se dau în vînt după desagii încărcați și după sticlele pline cu rachiu. Ofițerii, mai curînd după bani gheață.

Femeia oftă, cu privirea pierdută.

— Și ce-aș mai vrea să-mi văd ficiorul...

— Nu trebuie să-ți faci inimă rea, o mîngîie flăcăul. Ai să-l vezi ; dacă nu curînd, mai tîrziu.

De atunci, lelea Györke pîndea zi de zi sosirea trenurilor, și cînd șuieratul locomotivei sfîșia tăcerea cîmpului de vară, inima îi zvîcnea...

Sosirea ostașului în permisie o umplu de înfrigurare și pe Kati. Și ea voia să se întîlnească și să stea de vorbă cu el. Potrivi lucrurile în așa fel încît într-o seară dădură nas în nas, ca din întîmplare.

— Noroc ! îi dădu binețe fata, lăsînd privirea în pămînt, cu obrajii îmbujorați.

— Noroc ! răspunse el prinzînd mîna fierbinte, întinsă spre el, mînă care se pierdu tremurătoare în strînsoarea viguroasă, îndelungată.

— Ce mai faci ? Cum o duci ? începu Kati.

— O duc cum mi se îngăduie...

— Cu cine ești pe acolo ?

— Cu mulți. Cu cîteva sute.

— Da dintre cei din sat ?

Flăcăul scutură din cap.

— Nici umbra nu le-am văzut-o, nici unuia...

Ocolind anevoie privirea tristă, adîncă a flăcăului și roșind puternic, ea nu-și putu reține întrebarea care îi sugruma gîtlejul :

— Da de Györke Albert ce știi ?

— De el ? Chiar nimica. De ce întrebi ? scormoni el fața fetei cu o privire plină de tîlc.

— Așa. Aș vrea să aud ceva despre el.

— Chiar tu adică ?

Kati se îndreptă de șale cu demnitate, încruntă din sprîncene și privi țintă în ochii flăcăului :

— Cine alta, dacă nu eu ?

— Sucite sînteți voi fetele ! clătină din cap ostașul.

— Pesemne că și ție ți-or împuiat căpățîna.

— Ce-i drept îi drept. Am auzit cîte ceva. Da numa atîta pot zice, că rău o făcut Györke Albert.

Kati se dădu mai aproape de el, cu încredere. Uite că și flăcăul ăsta tot ei îi dă dreptate și îl condamnă pe Albert pentru nestatornicia lui. I s-a spus, fără-ndoială, că Albert a lăsat-o cu buzele umflate, că nu dă semn nici măcar cu o carte poștală că și-ar aduce aminte din cînd în cînd de serile acelea nevinovate, dulci, de iubire nebună...

— Vezi, și tu spui că vina-i a lui Albert.

— Eu nu spun asta. Tu mă înțălegi rău.

— Da Albert o început, vina-i a lui, el nu mi-o trimis carte !

— Fiecare lucru cu pricina lui. El știe de ce-o amuțit. Da că o făcut rău, asta-i sigur. Nu așa ar fi trebuit.

— D-apoi ?

— I-ar fi putut lăsa în samă cuiva dintre ortacii lui să fie cu ochii pe tine, să te păzească.

Ochii fetei scăpărară, gata să se apere și totodată să atace. Obrazul ei păli. Își mușcă buzele tremurînde. Îi întoarse spatele flăcăului, care, își spunea părerea înfierbîntat :

— Eu, de-aș auzi că drăguța mea o înclinat într-altă parte, martor mi-i Dumnezău că i-aș arde o mamă de bătaie, să-i piară pofta de prostii !

Își trase adînc pe ochi șapca pătată de nădușeală și se uită sfidător la Kati.

Fata se întoarse și se înfipse în fața flăcăului cu o mișcare atît de neașteptată, încît acesta își trase înapoi capul, surprins.

— Tu crezi una ca asta? O! Dare-ar trăsnetul în tine! Ai merita una după ceafă, să ți se deschidă ochii, mă mucosule, mă!

Flăcăul își trase gîtul lung, vînos, între umeri și privi în jur neliniștit; ar fi mai mare rușinea să-i ardă una Kati și să-l vadă cineva. Se trase înapoi, amuți, ridică un umăr, apoi îl lăsă la loc.

— Treaba voastră... Descurcați-vă... Ce mă privește pe mine?...

Soldatul se învîrti prin satul moleșit de arșița verii, pînă culese toate zvonurile. Satul trăia, șușotea, împletea firele destinelor omenești. Cînd o întîlni pe László Erzsi, care-și bălăbănea cam stîngaci trupul mic, bondoc, soldatul stătu de vorbă cu ea mult mai bucuros și mai prietenos decît cu Kristóf Kati, care semăna cu un trandafir îmbobocit printre ghimpi. Erzsi știe de glumă, ea rîde cît o ține gura la fiecare cuvînt. Fără a sta mult pe gînduri, îi trage flăcăului un pumn zdravăn, greu, în spate.

— Aud că tot o căzut ficiorul în capcană, o întărîtă soldatul, făcîndu-i cu ochiul. Numa că fierul trebuie bătut pînă-i cald. Nu trebuie să pierzi vremea. Apoi, vezi să nu mă uite nici pe mine colăcarii cînd o fi nunta!

De data asta, rîsul o părăsi pe Erzsi. Răspunse, cu gura schimonosită, gata de plîns:

— Bate-ți numa joc și tu!

— Doară nu ti-i fi supărat pe mine?...

— Și tu mă iei în rîs.

— Să mă înghită pămîntul dacă m-am gîndit la ceva rău, spuse flăcăul, surprins, neștiind ce să mai creadă din sumedenia de trăncăneli. Se încurcase în hățișul șușotelilor satului. De cînd se încorporaseră ei, toate se schimbaseră; parcă cineva ar fi scuturat satul într-o pălărie uriașă.

— Tăți se leagă de mine. Pînă și tu!

— D-apoi eu cu ce oare? N-am vrut să te năcăjesc. Nu te supăra dacă fără vrerea mea am scăpat vreo vorbă nelalocul ei. Da am auzit că Györke Albert îți scrie.

— Scrie sărăciei, lua-l-ar dracu, acolo unde-i, pe György Albert ! Nu mi-o scris el în veci, nici un rînd macar ! Nu-i drept !

Se întoarse pe călcîie şi, rănită, îl părăsi pe flăcău. El rămase cu gura căscată, uitîndu-se după ea. Clătină din cap şi, smucind puternic de cozorocul capelei, mormăi nedumerit. Dacă o fi adevărat ceea ce şuşoteşte satul despre scrisorile acelea misterioase, atunci i s-a-nfundat lui György Albert cu pocnitoarea asta mică. Pe cît e de zănatică, de fluşturatică fata asta — cu privirea de altfel blîndă —, pe atît e de înveninată. Bărbat, nu glumă, să fii ca să-i ghiceşti toanele şi s-o struneşti ! Tot Kristóf Kati ar fi fost mai potrivită pentru Albert, că aceea e şi serioasă, şi frumoasă, şi vrednică, şi poate chiar şi credincioasă, în pofida nenumăratelor trăncăneli care au prins aripi în sat. Flăcăul chibzui mult cu privire la întorsătura pe care o luaseră lucrurile. El era prieten cu György Albert. Nu-i era pe plac că acasă lucrurile s-au încurcat pînă într-atît, în timp ce bietul flăcău asudă şi oftează în mundirul regelui, cine ştie pe unde, în ce cazarmă cu geamurile sparte, prin care şuieră vîntul. Ar trebui, poate, să-i scrie lui Albert şi să-l înştiinţeze cum stau lucrurile. Pentru asta, firește, ar trebui să mai descoasă, să adulmece, ca să vadă totul limpede. Trebuie să afle ce legătură este între Kati şi Galambos Ádám, despre care satul vorbeşte aproape pe faţă. Trebuie să afle ce are de gînd fata. Să o convingă să-i mărturisească, sincer, dacă asta e cît de cît cu putinţă. Flăcăul nu prea dădea crezare vorbelor femeilor : satul e gata să însoare chiar şi stîlpul porţii cu grinda casei, asta o ştie el. Trebuie să aştearnă totul pe o coală albă de hîrtie şi să-i trimită lui Albert, mai ales că László Erzsi s-a purtat atît de urît cu un biet ostaş venit în permisie care aştepta cuvinte bune. Kati cel puţin a dat mîna omeneşte cu el.

Se lovi însă, încă de la primul pas, de un obstacol. Nu izbuti să facă rost de adresa prietenului său. De la Erzsi nu voia s-o ceară, era supărat pe ea. De la Kati în zadar ar cere-o : poate că fata nici n-o are. De altfel, nici n-ar fi bine să prindă fetele de veste de ce treburi se ţine el. Nu e bine să-şi vîre omul nasul în treburile

inimii : viața arată că, pînă la urmă, cel care se amestecă se alege cu cucuie. Lucrul cel mai bun ar fi să meargă la mama flăcăului. Zilele treceau, și el amîna într-una s-o caute pe văduvă. Orzul galben, în pîrgă, era gata de seceră. În zorul muncii, soldatul nu mai avu răgaz nici să respire. Abia după ce trecură vreo trei zile fu în stare să-și rupă atîta timp cît să bată la ușa văduvei, însă n-o găsi acasă. Flăcăul pierdu vremea mai bine de o oră în poartă, stătu de vorbă cu trecătorii, și pînă la urmă trebui să plece. La două zile după aceea, se duse din nou, și de data asta izbuti, în sfîrșit, să stea de vorbă cu femeia. Ea se și apucă să caute scrisoarea, ca să scoată la vedere adresa fiului ei. Răscoli în mare grabă toate sertarele, răsturnă toate boarfele în mijlocul încăperii — printre ele o grămadă de mosoare de ață, goale, țevi de trestie folosite la sucală, nasturi, de toate. Întoarse pernele și vîrî mîna și pe sub fețele lor. Nu izbuti să găsească nici măcar o singură scrisoare. Albert nu-i mai scrisese nici ei de multă vreme. Scrisorile primite în primăvară le arsese ori poate le aruncase la gunoi. Pe lelea Györke o apucă groaza, pentru că împreună cu scrisorile fiului ei pieriseră fără urmă și scrisorile — pe care le păstrase cu pietate pînă acum, legate teanc — trimise de pe front de soțul ei. Căută, scotoci, apoi se frînse de mijloc și buzele îi tremurară, iar din ochi îi țîșniră lacrimi.

Flăcăului i se urî să mai aștepte. Începu să se simtă stînjenit din pricina casei întoarse cu susul în jos.

— Lasă amu, lele. Li-i căuta dumneata. Nu-i cine știe ce grabă. Viu eu altă dată, rosti el scuzîndu-se.

Mai tîrziu, ea le căută într-adevăr încă o dată, și tot fără nici un rezultat. Viața văduvei Györke deveni și mai împovărată. Dispariția scrisorilor îi așternu peste inimă o mare durere.

Așa se întîmplă că soldatul venit să ajute la seceriș nu-i putu scrie prietenului său. Dar și așa avu multe neplăceri. László Erzsi îi purta pică. Duminică, după slujbă, cînd norodul ieșea din biserică și mulți făcuseră roată împrejurul lui, ea întoarse capul și trecu atît de înfoiată pe lîngă el, de parcă n-ar fi prețuit în ochii ei nici două parale.

...În inimi bîntuia o furtună mută. László Erzsi ar putea spune — dacă ar începe vreodată să vorbească despre asta — de cîte ceasuri amare a avut parte și ea din pricina intrigii iscate în jurul lui György Albert. În zadar încerca ea — ba izbucnind în lacrimi isterice, ba în cuvinte domoale, ostenite — să spulbere zvonurile de care era plin satul. În spatele ei se încrucișau, scăpărînd, priviri cu înțeles, și gurile se strîmbau ironic: firește, Erzsi știe bine că trebuie să tăgăduiască scrisorile care-i sosesc de la Albert, nu cumva gura satului să le încurce socotelile. Chiar și maică-sa o mustra pentru veșnicele ei proteste; pînă la urmă dădu și ea crezare zvonurilor și se arătă îngrijorată de soarta fiicei sale.

— Bine, tu îți știi năcazurile tale, nici nu-ți cer să le împarți cu mine. Da vreau să-ți deschid ochii, nu cumva s-o pui de mămăligă cu Kiss Jani pentru niște scrisori zănatice. Jani nu e un neisprăvit, și bruma aia de datorie care-i apasă pămînturile o plătește el curînd...

Kiss Jani lucra la minerit și se străduia să stingă datoria rămasă de la taică-său. Scrisorile pe care le aducea poșta pentru Erzsi, din partea lui, zăceau zile întregi pe masă, deschise, pradă muștelor. Ia uite — chibzuia mama, din cale-afară de curioasă — șireată mai e Erzsi; nu tăinuiește scrisorile lui Jani, ca să abată atenția de la cele trimise de György Albert. Dacă fata tîndălea prin sat, ea cădea la bănuială: îi scrie carte, ascunsă pe undeva, lui György Albert!

Ea aștepta ca fiică-sa să-i spună totul. Dar ce i-ar fi putut spune László Erzsi mamei sale? De cîte ori hotărîse în sinea ei să lămurească lucrurile, vorbind cu Kristóf Kati! Pe de o parte, se temea ca nu cumva zvonurile să ajungă la urechile lui Kiss Jani, că doar nu le poți închide între patru pereți. Ies chiar și pe gaura cheii și zboară peste dealuri și văi, peste hotarele satelor, peste județe, peste orașe. Pe de altă parte, era poate măgulită cînd Kristóf Kati o străpungea cu priviri geloase, de parcă într-adevăr i-ar fi ademenit drăguțul.

Se zbuciuma, se frămînta în sinea ei, dar niciodată n-avu destul curaj să-i spună celeilalte adevărul golgoluț. Cît e Kati de mîndră și de demnă, ar fi în stare

s-o umilească. Îi era frică de ea, se ferea s-o întîlnească.

Între timp, zilele de vară zburau, și acolo unde secera-tul întîrzia, spicele prindeau să se scuture. Se pîrguiră și merele timpurii, iar puii de lăstuni își luară zborul din cuiburile durate pe sub streșini... Cu trecerea zile-lor, zvonurile se umflau, vuiau, iar viața se scurgea, își urma cursul, după cum era sortit...

În duminica aceea, cînd mulțimea care ieșea ca un roi din biserică făcu roată împrejurul soldatului și îi punea întrebări, Kati se strădui să se depărteze cît mai grabnic. Pămîntul îi frigea tălpile și i se părea că pînă și părul îi arde. Dar văduva Györke se repezi după ea, ca o pisică în urmărirea șoarecelui. O cuprinsese o mî-nie înfricoșată și se abătu asupra fetei, în auzul între-gului sat :

— Ia stai pe loc, tu frumoasa satului, să schimb o vorbă cu tine ! Bine c-am dat cu ochii de tine ! Ajunse-sem să cred că ai intrat în pămînt de rușine !

Kati înlemni, se opri locului, se întoarse și, albă ca varul, se uită în ochii femeii. Simțea că se înăbușă, dar își îndreptă trupul cu mîndrie. Stătea sfidătoare, decisă, înaintea văduvei, care împroșca un șuvoi de cuvinte și care ridica glasul primejdios de ascuțit :

— Da cine-o-nceput, tu ? Ficiorul meu o-nceput ? Mai cutezi să-i scoți vorbe, tu ?

Striga la fată, înfierbîntată, scoasă din fire.

— Dă-mi mie bună pace.

— Tot eu să-ți dau pace ție ? Dare-ar trăsnetul cerului în capul tău să dea ! Cine-o-nceput, tu ? D-apoi Ga-lambos Ádám din a cui mînă mîncă ? Cine poruncește-n ograda lui Galambos Ádám, tu ? Cine-o căpătat pămîn-turile găzdoiului în arendă și cu ce cai le-o arat, tu ?

Kati se înăbușea, gîfîia, îngălbenea, albea, picioarele îi tremurau și prinseră rădăcini în pămînt. Vru să vor-bească, dar în zadar deschise gura ; limba îi era grea ca piatra. Cu atît mai pornită era biata femeie, mama lui Albert, care-și pierduse stăpînirea de sine :

— Din pricina ta nu vine ficiorul meu în conced ! Tu l-ai gonit din sat, crăpa-s-ar pămîntul sub tine !

Repezea amenințător spre Kati pumnii vînoși și ciolănoși de atîta prășit, secerat și greblat.

— Roagă-te numa Dumnezăului tău hain să-mi vie ficiorul acasă, în conced, că-ți smulg beregata, tu blestemată, tu ticăloasă, tu !...

Kati își adună puterile. Se răsuci pe călcîie și o luă la fugă : parcă ar fi dus-o un vîrtej de-a lungul uliței, ca pe-un fulg ușor. Fiecare cuvînt țîșnit de pe buzele văduvei Györke era un bici de fulgere repezit după ea. O plesnea peste spinare, i se încolăcea pe după trup, o mușca pînă la os, îi pustia sufletul.

În veci nu va uita ea ocara asta. Se simțea nevinovată, și asta făcea ca înjosirea să i se pară și mai de neîndurat.

Treierișul întîrzie anul acesta. Razele soarelui de sfîrșit de vară, tot mai slabe, se jucau pînă la ceasurile amezii pe sub pădure, cu roua de culoarea opalului căzută pe imașurile dinspre miazănoapte.

Pricina întîrzierii treierișului era deosebirea de păreri stîrnită între domnul Fülöp și găzdoii din sat. Amîndouă părțile își apărau cu aprindere, îndărătnic, interesele. Domnul Fülöp se proptea pe picioare și ținea morțiș să ia ca uium al unsprezecelea chil, spre deosebire de anul trecut cînd luase tot al doisprezecelea chil. Proprietarul tractorului devenise plin de siguranță. Mașina lui ajunsese să aibă căutare prin satele din ținut. Îl chemau în multe părți.

Secerișul era încă în toi, cînd monotonia după-meselor duminicale fu spartă de tocmeli înfierbîntate. O mulțime de gospodari se strînseseră acasă la domnul Fülöp și izbeau pătimaș cu pumnul în tăblia goală a mesei.

— Nu se face să-ți storci propriul tău sat. În alte comune, cere cît vrei și să-ți dea cît vor, da aci la noi, o dată ce avem tractor în sat...

Vorbea un om bătrîn, rotund la față, cu pleoape cărnoase. Domnul Fülöp ridica leneș din umeri, ca unul căruia i s-a urît cu tărăgăneala și puțin îi pasă de părerea gospodarilor.

— Nu vă silește nimeni. Cu cine vreți, cu-acela treierați.

— Nici anul ăsta nu foloseşte tractorul mai multă benzină ca anul trecut!

— Chemaţi pe altcineva, dacă nu vă place. Vă spun că nu-i musai.

— Şi nici benzina nu s-o scumpit de-anul trecut! îi dădeau ei înainte.

— Da anul trecut o fost mai scump grîul, argumenta domnul Fülöp în felul său.

— Bine-bine! Creşte preţul şi anul ăsta pînă-n iarnă.

— Pînă-n iarnă... Creşte, dacă creşte... Asta niciodată nu se poate şti. Da eu nu pot ţine grîul pînă-n iarnă. N-am unde să-l pun. Trebuie să-l vînd acuma, pe măsură ce se adună. Trebuie să plătesc şi ratele pentru tractor. Dacă nu recunoaşteţi asta, nu sînteţi vrednici să treiere tractor în sat.

N-o puteau scoate cu nici un chip la capăt. Îşi găsiseră şi gospodarii cu cine să-şi facă de lucru, că şi domnul Fülöp are ţeasta la fel de tare ca a lor. Banii îi sînt şi lui cel puţin atît de dragi ca oricărui gospodar. Şi este la curent cu preţul grîului, ţine legătura cu negustorii de la oraş, e mult mai umblat decît oricare dintre săteni.

În jurul capetelor lor plutea un fum gros de tutun, şi înăuntru, în ţeste, un fum poate şi mai des. Naiba ştie cum e mai bine. Dacă recolta-i bună, preţurile scad pentru că-i mare oferta. Negustorii ridică din umeri şi nici nu vor să stea de vorbă cu producătorii. Iar dacă e slabă, atunci ar avea preţ grînele, nu-i vorbă, dar n-au ce să vîndă.

Asta era a doua duminică pe care o pierdeau cu zadarnica risipă de cuvinte. Patimile se dezlănţuiau, fără nici un rezultat. Un pumn stacojiu, butucănos, spintecă aerul, şi un glas asurzitor, mînios, izbucni:

— Află, domnule Fülöp, că tractorul cela a sfîrşi rău dacă lucrurile merg aşa! Satul nu îngăduie!

Mama tînărului Fülöp arunca din cînd în cînd cîte-o privire înăuntru, la cei care discutau. Ea ar fi cedat poate. Îşi rotea alarmată privirile şi nu îndrăznea să se amestece în treburile bărbaţilor.

Domnul Fülöp ţinea seama şi de starea de spirit a oamenilor. Spre sfîrşitul secerişului, el îşi duse batoza la

vale de sat, pe una dintre mirişti. Cine vru, îşi putu aduce grînele la treierat, dar numai cîteva clăi, să aibă făină de un cuptor de pîine cei cărora li se terminase grîul de anul trecut. Pentru treierat, le oprea cu încăpăţînare tot al unsprezecelea chil.

Pînă se isprăvi secerişul, cearta dintre proprietarul maşinii şi gospodari se ascuţi la culme. Într-o noapte spre luni, fără ca cineva să fi simţit ceva, domnul Fülöp puse tractorul în faţa batozei şi o luă din loc spre satul vecin. Se depărtă cu un duduit atît de asurzitor, de parcă şi prin asta ar fi vrut să le facă în ciudă oamenilor adormiţi, care tresăriră din somn pînă şi în celălalt capăt al satului. Lumina farurilor, ca un snop de raze, se abătu peste vale, luminînd pînă pe coasta dealurilor. Puteau fi văzuţi chiar şi şoarecii care fugeau speriaţi, pe marginea drumului.

Evident, domnul Fülöp n-a luat-o din loc cu maşina lui pentru că în altă parte umbra pe care el o preţuia atît de mult şi la care-i plăcea să se tragă s-ar fi găsit mai din belşug. Mai tîrziu se află că, în timp ce se desfăşurau tocmelile de duminică după masă, el îşi rîdea în pumni într-ascuns de oameni pentru că încă de la început se învoise cu un şir întreg de sate mai apropiate şi mai depărtate. În sat se iscă fierbere. Mînia gospodarilor mai mici se întoarse împotriva celor care stătuseră la tocmeală săptămîni de-a rîndul cu proprietarul batozei şi lăsaseră pînă la urmă să le scape tractorul din mînă. Sub potopul învinuirilor, cei care se tocmiseră clipeau doar din ochi şi dădeau din mînă. Ei erau cei mai supăraţi. Puneau vina ba pe domnul Fülöp, ba pe ei înşişi. Grîul se înnegreşte şi se usucă în stogurile cu căciuli uriaşe, şi şoarecii fată cu grămada în el.

Alte discuţii, alte scărpinături după ureche. De data asta, fără domnul Fülöp. Cei care, nu demult, strigau atît de înfierbîntaţi se traseră în umbră şi tăcură chitic. Secerile cu tăiş ascuţit, care nu ştiu ce-i odihna, retezau ovăzul, cînd neînduplecatul domn Fülöp fu căutat de o delegaţie tocmai într-al şaselea sat, adînc între dealuri, unde maşina, care duduia voios, înfuleca snopii cu poftă, şi mugetul ei se înălţa triumfător peste vale.

Tocmeala merse repede de data asta. Domnul Fülöp, care se dovedise mai tare decît foarte deştepţii gospodari cu capete de taur, a primit tot ce-a vrut. Zîmbi satisfăcut, şi în după-amiaza asta puse să i se aducă de două ori mai multă bere. Din păcate, nu putea începe treierişul înainte de miezul lui septembrie, pentru că învoielile lui de mai înainte îl chemau pe alte meleaguri.

Totuşi, întrucît treaba se lămurise în chip mulţumitor, nu mai rămase nici urmă din mînia de peste vară. Viaţa reintră pe făgaşul normal, mai ales cînd batoza se puse pe lucru şi în sat. Orice s-ar spune, acasă pînă şi umbra e mai înviorătoare.

Într-o bună zi, la un anumit ceas al zilei, cum dădea el tîrcoale tractorului cu o cană de ulei în mînă, domnul Fülöp luă aminte la o foială suspectă. Cineva iscodea printre ulucile gardului. Mecanicul trase cu coada ochiului într-acolo. Aha, iar cine ştie ce copil ! Ridică o piatră de jos şi se furişă spre poartă.

Înainte însă ca piatra să-şi fi luat zborul, de după gardul înalt de-un stat de om se ridică iscoditorul. Domnul Fülöp rămase cu gura căscată şi cu ochii holbaţi : în faţa lui stătea Kristóf Vencel, cu părul niţel mai cărunt decît anul trecut pe vremea asta şi cu pometii obrajilor şi mai ascuţiţi. Picase acasă în ajun. Satul nu aflase încă.

Mecanicul scăpă piatra din mînă. Duse degetul la cozoroc şi se dădu mai aproape.

— Dumneata erai ?

— Eu aş fi, rînji celălalt, niţel cam sfios, ca unul surprins într-un loc oprit. Deşi, ce e rău în faptul că cineva trece pe uliţă, aude bîrîitul tractorului, şi curiozitatea îl împinge la gard, să arunce o privire înăuntru ?

Mecanicul îşi şterse de haină mîna murdară de ulei şi i-o întinse lui Vencel.

— Vino înăuntru, că tot n-am cu cine schimba o vorbă...

Se bucura sincer de apariţia lui Vencel. Domnul Fülöp nu-l privea cu aceiaşi ochi cu care îl priveau ceilalţi consăteni ai lui. Cînd avea timp, stătea bucuros de vorbă cu el. Vencel — altfel zgîrcit la vorbă — ştia să povestească multe lucruri interesante. Uneori, arunca

spre mașină niște priviri, încît în domnul Fülöp se trezea o bănuială: nu cumva s-o fi pricepînd la mecanică, dar nu arată? Cine știe cu ce s-a ales tot cutreierînd lumea?! Mai an, îi trecuse chiar prin minte să-l ia pe lîngă el, ca ajutor. Atunci, într-adevăr, ar putea sta cît e ziulica tolănit la umbră, bînd bere. N-ar trebui nici măcar să se uite spre mașină. N-ar trebui să fie de față nici chiar la pornire, dimineața. Ar putea dormi cît poftește. Lui Vencel o dată ar trebui să-i explice și să-i arate cum merge mașina, și apoi i-ar putea-o lăsa în seamă fără grijă. Domnul Fülöp se gîndi însă că, mai devreme ori mai tîrziu, pe Vencel îl va apuca din nou dorul de ducă, și de aceea nici nu încercă să facă tîrgul cu el.

— Nu intru, că am treabă. Am aruncat numa o privire, să văd dacă mai tușește încă tractorul, spuse el.

— De tușit, tușește. Da mai bine să nici nu pomenim de asta, făcu amărît mecanicul, cercetîndu-l cu privirea, din creștet pînă-n tălpi, pe hoinarul pe care nu-l mai văzuse de mult.

— Și dumneata te plîngi veșnic, băgă de seamă Vencel.

— Da, pentru că eu am de ce. În afară de mine, nimeni nu știe în satul ăsta ce e grija. Numa lăcomie! Silnicie! Pentru un chil de grîu, îs în stare să-ți deie în cap!

Auzise și Vencel cîte ceva despre marile tocmeli și schimburi de cuvinte din vară. Asta pe el nu-l prea interesa. Din partea lui, domnul Fülöp poate lua oricît tain, că așa îi jupoaie doar pe găzdoi.

— Ce-o fost? Cum o fost? întrebă el.

— Mai bine să nici nu amintim de asta. Atîta zgîrcenie-i în satul ăsta, că oamenii ar fi în stare să-și scoată unii altora chiar și ochii.

— Asta și-n alte părți se-ntîmplă...

— Că doară am treierat eu și în alte sate. Știu ce-i pe-acolo. N-ar fi trebuit să-mi cumpăr mașina asta. Nu merita satul. Ăștia ar trebui să miie de dimineață pînă sara caii asudați, ori să învîrtă chiar ei îmblăciul. Să asude, să-i usture pielea din pricina colbului, să întindă

grumajii pînă se cocoşează. Aşa le trebuie ăstora, să se înăbuşe în praf!

Era bucuros că-şi poate vărsa amărăciunea. Azi e în nişte toane cum nu se poate mai rele, e pus pe tînguieli.

— Ei, cît despre asta, stîrneşte destul colb şi maşina, riscă Vencel, pentru că privirea îi căzuse tocmai pe norul gros de praf care plutea în ogradă.

Mecanicul se înfierbîntase, îi explica vioi şi se lăuda cu meritele lui:

— Că nici vorbă nu-i de colb! Da cînd or mînat maşina cu braţele ori chiar cu caii! Acelea au fost stări de lucruri înapoiate! Aici trăiesc oameni atît de tonţi, încît nu-s în stare să preţuiască tractorul. Au ei nevoie de dracul să-i ia, nu de tractor!

Vencel îl contrazise:

— Ei-ei, o mai treierat aci şi maşină cu benzină. Maşinuţa aceea care tuşea, a găzdoilor din Macfalău, cumpărată cu bani puşi mînă de la mînă. Şi maşină cu aburi. Nimica de spus, cu acelea era mai anevoie treaba.

Cuvintele loviră în mîndria domnului Fülöp.

— Dumneata le asemeni pe acelea cu maşina asta a mea?

— Îţi spun numa ce-o fost.

— Eh! Şi dumneata eşti la fel cu ceilalţi! Nici dumneata nu mă înţelegi!

Celălalt scutură din cap.

— Vorbeşti cîte-n lună şi-n stele, numa una nu spui: cîte grîne îţi aduce dumitale maşina asta. Zîmbi pe sub mustaţă şi îl pîndi pe mecanic pe sub sprîncene. Să-mpărţim munca şi venitul, şi eu îţi făgăduiesc că n-oi crîcni niciodată.

Mecanicul rămase încremenit. Îşi pironi privirea asupra lui: e nebun ăsta? Cum îndrăzneşte să vorbească aşa cu el? Aşadar, nimeni nu e în stare să înţeleagă cît îi fierbe lui capul din pricina maşinii? Răspunse mînios:

— Să împărţim! Asta ştiţi! La asta, toţi vă pricepeţi, şi, întorcîndu-se pe călcîie, îl părăsi pe Vencel, care izbucni în rîs.

Acesta era primul lui drum în sat. Străbătea uliţele în tihnă, cu paşi rari, uitîndu-se la casele care stăteau ca nişte cloşti pe ouă şi pe care nu le mai văzuse de

mult. Dădea bineţe ba unuia, ba altuia, dar de vorbit nu vorbi decît cu domnul Fülöp. Îl atrăsese bîrîitul tractorului, nu fusese în stare să treacă fără să se oprească o clipă. Cei care trudeau pe lîngă batoză ar fi putut chiar să-l pizmuiască. Kristóf Vencel, amărîtul ăsta sărac lipit pămîntului, se plimbă foarte liniştit prin sat, ridicînd din cînd în cînd capul şi privind lăstunii cu pîntecele alb, care se adună pe sîrmele de telegraf, pregătindu-se de plecare.

Vencel pornise de acasă cu hotărîrea să-l caute pe Galambos Ádám. De cum pătrunse pe poarta găzdoiului, acesta şi scoase capul pe uşă. Mai întîi tresări de uimire şi îşi trase capul înapoi, după aceea ieşi totuşi pe treapta cea mai de sus, în întîmpinarea nedoritului oaspe.

Întîlnirea le era neplăcută amîndurora. Galambos ştia cît tunase şi fulgerase Vencel, mai an, din pricina potirului. Multe îi ajunseseră la ureche. Dar ce rău a făcut el că l-a ajutat pe bătrînul Kristóf împrumutîndu-l ? Şi pămînturile pe care le-a dat în arendă ? Pînă şi argatul lui le-a ajutat să are, în primăvară, cu caii... şi Kati...

Picioarele îi prinseseră rădăcini pe scară, şi în prima clipă nu fu în stare să scoată nici măcar un cuvînt.

Şi Vencel se simţea nu ştiu cum faţă în faţă cu găzdoiul. Pe vremuri se tutuiau. Vencel era mai vîrstnic decît Galambos, cu cîţiva ani. Acum uitase asta şi se apropie cu privirea în pămînt, însă cu paşi siguri.

— Deie Dumnezău bine !

— Sănătate bună ! Ei, d-apoi ce vînt te-aduce ?

Galambos strînse în silă mîna întinsă tot în silă.

Vencel înălţă capul şi îl privi tăios în faţă.

— Mai ai păharul ?

Celuilalt îi îngheţă sîngele în vine. Creierul îi amorţi. Nu mai era în stare să gîndească.

— De ce să nu-l am ?

— Am venit să-l răscumpăr, spuse el calm, cu hotărîre.

În piept, însă, îi zvîcnea şi lui inima.

Pe Galambos apariţia lui Vencel îl tulburase într-atît, încît la primul cuvînt al acestuia fu cît pe ce să

se supună ca unui ordin. Se întoarse pe călcîie și vru să intre în casă și să scoată din ladă potirul. E chiar mai bine așa. De-aci înainte, între ei nu va mai sta paharul ăsta. Doar Kati.

Deodată, Galambos se opri locului, se întoarse.

— Te-o trimes bătrînul ? întrebă el.

— Nu-s copil, să mă trimeată alții, răspunse Vencel arogant, dîndu-și aere, și între timp vîrî mîna sub lăibăraș, să scoată banii.

Hei, cît a suferit, cît a flămînzit, cît s-a chinuit el pentru banii ăștia !

Găzdoiul își veni în fire și scutură din cap :

— Păharul cela l-o zălogit bătrînul.

— Și ce ? Îi totuna.

— Păharul nu-l dau decît celui care l-o zălogit.

Celălalt scoase pieptul, ochii i se îngustară.

— Al cui îi păharul ? Al cui îi ?

— Cu asta eu n-am nici în clin, nici în mînecă. Ce știu eu ?

Vencel ridică tonul, amenințător.

— Da ce trebuie să știi ? întrebă el întunecat la față.

— Atîta numa, cine l-o zălogit...

— Nu vrei să-l dai ? Cine-o mai pomenit una ca asta ? Asta-i tîlhărie !

— Cum de nu ? Îl dau, cum să nu-l dau ? Da numa aceluia care l-o zălogit.

Vencel stătea pe una din treptele de jos și tremura de mînie. Ochii lui aruncau fulgere și scuipă cuvintele, fărîmițîndu-le parcă între dinți :

— Da legea ? Sau poate n-avem lege ?

— Avem și lege. Chiar despre asta-i vorba. Despre lege. Dacă dau păharul și bătrînul se duce la tribunal, apoi eu unul am ce plăti. Nu-l dau decît aceluia care l-o zălogit !

Căpătase glas. Își venise în fire. Îl înfrunta pe Vencel neclintit, fără o tresărire, privindu-l drept în ochi și aținînd-i calea proptit bine pe picioare.

Lui Vencel, sîngele îi năvăli fierbinte în față. Pielea tăbăcită, oacheșă, căpătă o rumeneală amenințătoare. Repezi mîna la pălăria de paie ponosită și smuci atît de tare de bor, încît îl sfîșie Se întoarse ca un vîrtej pe

călcîie, azvîrli pălăria cu un gest larg, furios și se năpusti în uliță, tunînd și fulgerînd. Își încleștă dinții. Pumnul i se învîrtea în aer, amenințîndu-l pe găzdoi, care rămăsese încremenit pe loc.

Mai tîrziu, Galambos coborî treptele, ridică din praf pălăria sfîșiată și-i făcu vînt cu scîrbă în uliță, după stăpînul ei.

Vestea celor întîmplate la Galambos se răspîndi curînd. La badea Kristóf Jancsi se duse chiar găzdoiul. Bătrînul încuviință din cap la fiecare cuvînt.

— Bine-ai făcut că nu i l-ai dat! Păharul cela nu-i al lui. El n-are mai mult drept asupra lui decît Kálmán ori Kati... Hehei, ce i-ar rămîne bietei mele fete, Kati, dacă pînă și pe păharul cela ar pune mîna Vencel?

Trimise vorbă după Kálmán. Acesta sosi înfierbîntat, mînios.

Galambos trebui să povestească din nou ce s-a petrecut. Cum s-a năpustit la el, scos din fire, Vencel, cu ce gură mare a pretins paharul și poate ar fi dat buzna chiar și în casă, dacă nu i-ar fi stat Galambos în cale. Ba mai mult, găzdoiul fusese gata să se ia la bătaie cu fiara aceea gata de orice.

Întîmplarea devenea din ce în ce mai palpitantă. Acum Galambos spunea că în mîna lui Vencel — adevărat, nu văzuse limpede de tot — fulgerase și lama ascuțită a unui cuțit. Găzdoiul era măgulit că e ascultat cu atîta înfrigurare și că oamenii îi pîndesc cu atîta sete cuvintele. Prin asta cel puțin, devenise vrednic de încrederea Kristófilor. Părea că un interes comun i-ar uni în clipele acestea: lupta cot la cot împotriva lăcomiei lui Vencel.

Numai Kati nu prețuia cum se cuvine purtarea plină de bărbăție a lui Galambos și serviciul adus, „cu primejduirea vieții", familiei Kristóf. Fata se foia prin casă și își făcea de lucru cu castraveții murați, ca și cum soarta neprețuitului potir de aur ar fi lăsat-o cu desăvîrșire rece. În timp ce, pînă a nu fi sosit Kálmán, bătrînul pomenise mereu numele fetei, acum tace; firește, nu vrea să stîrnească invidie, gîlceavă între frați. Destul că a turbat cel mai mare, Vencel, și —

în lăcomia lui — și-a pierdut capul, a uitat de omenie, de cinste.

Galambos se propti în mijlocul camerei, împinse la o parte scaunele și povesti, exagerînd unele amănunte, înflorindu-le cu gesturi largi.

— Atunci, el s-o uitat la mine. Ia așa — încreți fruntea, să dea feței sale o înfățișare cît mai amenințătoare. Ochii lui aruncau fulgere asupra mea. Da vezi că și eu m-am uitat la el de i-o trecut pofta. Că de uitat, mă știu uita și eu, dacă trebuie!

— Te știi uita, nu? se minună Kálmán.

— Eu, unul, da! Nu mă sperii de el!

— Atunci dară, o vrut să sară și la bătaie?

— Nu spun eu asta. Da se poate.

— O vrut, de bună samă, încuviință Kálmán propria sa presupunere.

— Nici vorbă c-o vrut. De ce n-ar fi vrut?!

Acum toți trei erau în picioare și discutau tărășenia.

— Bine că nu te-ai speriat! spuse Kálmán făcînd pe grozavul.

Găzdoiul trase cu coada ochiului spre fată, se umflă în pene, și toată făptura lui luă un aer de vitejie.

— Nu-s eu chiar așa de sperios! Din partea mea, n-are decît să-și arate pumnii mult și bine, fie el, fie altul. Că doară, dacă ii vorba pe-așa, și în pumnii mei sînt oase!

— Asta așa-i. Dacă nu judecai lucrurile, ai fi putut să-i dai păharul.

— Cum să i-l dau? Și eu am minte! Știam eu că păharul acela nu-i al lui. Putea să-mi arate banii, să fluture hîrtiile de-o sută mult și bine.

La aceste cuvinte, Kálmán simți un junghi în inimă. Atîția bani în buzunarul fratelui său! Și cît i-a împrumutat el! De cîte ori i-a strecurat el în palmă cîte o hîrtie de douăzeci de lei, fără să știe Amáli! Vencel era veșnic cu „polul" pe buze — cum se zicea pe unde umblase el — vorbă pe care Amáli n-o putea înțelege. Cel mai tînăr dintre frații Kristóf abia putu deschide gura:

— Are el atîția bani?

— Are.

— Nu pot crede, scutură el din cap cu îndoială.

— I-am văzut cu ochii mei, îl încredință Galambos.
— Și el ți i-o arătat ?
— Arătat dară ! I-am văzut ! Mi i-o băgat sub nas !
— Trei mii de lei în cap ?
— Poate chiar mai mult !

Kálmán oftă zdrobit — ca și cum ar fi fost pus la pămînt într-o trîntă — și se prăbuși pe scaunul din apropiere. Înghiți în sec, plescăi din limbă, gemu ușor și, cu privirile pierdute în gol, spuse :

— Ăsta are bani atunci, fîrtate, și încă mulți. O prins cheag. Se aude că iară vrea să se întoarcă la lucru, că numa pentru păhar s-o repezit acasă. Am auzit eu cîte ceva prin sat, că l-o luat gura pe dinainte pe Vencel...

Bătrînul nu voia cu nici un chip să creadă asemenea palavre. Dădu din mînă.

— Multe spune satul. Ce nevoie are el de păharul cela ? Mai bine ar face să le ia straie copiilor, dacă o prins cheag pînă-ntr-atîta.

Kálmán se înfurie văzîndu-l pe bătrîn cît e de încrezător.

— Știi doară că niciodată nu te poți lua după mintea lui Vencel ! Parcă eu știu ce are el de gînd cu păharul cela ?! Da uite că pe Galambos l-o încolțit ! Ori nici asta nu-i adevărat ? Nici asta nu crezi ?

Cuvintele lui mînioase îl făcură pe bătrîn să-și tragă între umeri gîtul subțire, zbîrcit, ca de vrabie, și după puțină gîndire să spună :

— Nu trebuie să ne fie frică, păharu-i pe mîini bune ; badea Jancsi aruncă o privire șireată spre găzdoi, care respira întretăiat. Și eu zic că să nu dea păharul nimănui, că acela eu l-am zălogit.

Galambos ciuli urechile și se grăbi să-și arate cealaltă față. Acum vorbea tocmai pe dos decît cum vorbise cu Vencel. Îi împunse nițel pe bătrîn și pe Kálmán cu cuvintele lui :

— Bine-bine. Da dacă mă tot îmbie să iau banii ? V-o spun așa cum îi : mie nu mi-i gîndul la păhar, că păharul nu-i al meu. Da banii, da, ăștia mi se cuvin.

Tatăl și fiul pricepură aluzia ; se uitară unul la altul cu tîlc. Îi necăjea faptul că fata își vedea de treabă atît de tăcută, de parcă ar fi surzit cu desăvîrșire și

nici n-ar fi auzit măcar despre ce vorbeau cu atîta înfrigurare bărbaţii. Lua-l-ar dracu pe Vencel ăsta ! Cu isprava asta a lui, i-a adus aminte lui Galambos de datorie, iar ăsta începe acum să pomenească de plata ei !

Badea Jancsi înghiţi în sec şi spuse sfios, şovăitor, nu cumva să-l înfurie pe fiu-său :

— Banii îi dăm noi. Aşa-i, Kálmán ?

— Îi plătim. Îi dăm cinstit, mormăi celălalt în silă. Privea în gol. Cînd vor face ei rost în viaţa asta de trei mii de lei ? Tot mai bine ar fi poate să cadă la înţelegere cu Vencel. Îţi dăm datoria, numa că trebuie să ne mai aştepţi puţin. Se întoarse privindu-l cu mustrare pe taică-său şi îl dojeni, clătinînd din cap : Vezi, eu ţi-am spus mereu. Ţi-am spus că ar trebui să plătim cîte ceva, macar în rate.

Adevărul este că, deşi la început vorbeau adesea despre răscumpărarea potirului, în ultima vreme nu se mai sfătuiseră în această privinţă. Bani nu aveau. N-ar fi fost în stare să plătească nici măcar în rate. Hei, că rău le mai venea să se gîndească la datoria aceea ! Kálmán clocoteşte şi acum de mînie cînd îi vine în minte pasul necugetat al tatălui său. De ce dracu a trebuit să amaneteze el paharul acela nepreţuit ?

Dar el nu putu face altceva decît să ofteze cu năduf.

Galambos se dezvinovăţi :

— Nu de asta spun. Nu-i nici o grabă. Nu-i grabă chiar de loc. Păharul cela stă bine la mine. N-a păţi el nimica. Am vrut numa să vă fac să pricepeţi că eu i-aş fi putut da păharul lui Vencel, că doară m-o îmbiat cu banii.

Aşa. Las' să simtă ăştia că sînt în ghearele lui ! Las să stea smeriţi, să se căciulească înaintea lui şi să nu uite o clipă măcar că sînt la cheremul lui.

Numai de-ar ajunge să se cunune cu Kati ! Fata asta-i ca o porumbiţă care nu vrea să vină să-i ciugulească din palmă.

Încetişor şi cu răbdare ! se domoli găzdoiul. Inima începu să-i zvîcnească nestăpînit şi să-i împingă sîngele în creier cu atîta putere, încît îi venea ameţeală...

Oamenii fuseseră gata-gata să uite pînă şi de existenţa lui Vencel. Neaşteptata lui ivire şi purtarea lui

ciudată uluiră pe toți și le tulbură tihna. Lui Galambos i se încinsese pămîntul sub picioare. Dar și Kálmán pusese nasul în pămînt. Mai ales el se lăsase în voia mîhnirii. Ședea și ofta din greu. Doar socotise aproape încheiată povestea paharului. Totul, viața toată se înfiripa atît de frumos și de prielnic, cum numai odinioară, demult de tot, mai auzise el, în basmele din copilărie. Se împrieteniseră și cu Galambos, de mai mare dragul. Trăgea foloase de pe urma găzdoiului, și acesta îl lăsa, aproape că închidea ochii, și îi intra dinadins în voie. Kálmán făurea numai vise promițătoare, trandafirii. Nici măcar la lucru cu ziua nu mai trebuie să se ducă. Toate semnele arătau că a izbutit să-l apuce pe Dumnezeu de picior.

Lui Kálmán nici măcar nu-i putuse trece prin minte ce vînt l-a alungat în lume, în primăvară, pe frate-său mai mare. Abia acum își dădea el seama, uluit, ce clocea Vencel în sinea lui. Voia să pună mîna pe pahar, pentru asta strînsese el bani. Kálmán nu avea încredere în Galambos. Se temea că pînă la urmă, dacă Vencel îl va tot îmbia cu banii, găzdoiul îi va primi.

Galambos se pomenise și el între două focuri. Bine. În fața legii, lucrurile sînt limpezi. Lui Vencel nu-i poate da paharul, asta-i clar. Da, dar dacă i l-ar da totuși lui, în schimbul sumei oferite, l-ar cîștiga pe Vencel de partea sa. Pe Vencel l-ar cîștiga, iar pe ceilalți i-ar pierde. Pe Galambos îl încurcă îndeosebi faptul că fata nu spune ce crede despre pahar. Ca și cum pe ea n-ar interesa-o de loc. Se învîrtea doar de colo pînă colo, cu o mutră acră, fără să se sinchisească de grijile mari care sfîșiau inimile celorlalți. Asta chiar că nu mai e de înțeles. Ca să-i smulgă o vorbă, el îi șopti, în mare taină :

— Tu ce mă sfătuiești ? Să i-l dau lui Vencel ? Cum vrei tu, așa fac. Hotărăște tu.

— Eu ? Mînca-l-ar rugina de păhar acolo unde-i !

— Nu-l prinde rugina, că-i de aur, bombăni găzdoiul, indispus.

Zadarnic încearcă să-i fie pe plac fetei. Kati îl respinge cu fiecare cuvînt.

Moşneagul fu singurul dintre ei care luă cel mai uşor lucrurile. Pe el poate nici nu-l mai interesa acum potirul, ci mai degrabă suma de bani pe care i-o oferise Vencel găzdoiului. Hei, mulţi bani o fi adus cu sine fiul său, dacă poate să scoată doar aşa, ca pe nimic, dintr-un singur buzunar, trei mii de lei! Dacă lucrurile stau aşa, trebuie să treacă pe la el cît mai curînd, să dea mîna cu el, aşa, prieteneşte, cum se obişnuieşte între tată şi fiu, să-l întrebe cum stă cu sănătatea şi să-i ceară ceva bani cu împrumut. Vencel ar putea să-i dea suma sortită răscumpărării potirului, iar el ar duce-o lui Galambos. Oricum, e altceva să fii dator propriului tău fiu.

Astăzi nu-şi mai poate înfăptui gîndul. Badea Jancsi amînă vizita, în nădejdea că între timp va trece pe la el fiul lui, aşa cum cere bunăcuviinţa. Alteori, cînd Vencel se întorcea acasă de prin străini, trecea încă din prima zi pe la taică-său. Ultima dată, îi adusese în dar tutun fin, aromat. Bătrînul îl fumase amestecat cu mahorcă proastă, de care te doare în piept.

În noaptea asta însă, lucrurile luară o întorsătură urîtă.

Galambos se pomeni smuls din somnul cel mai dulce — care îl cuprindea de obicei, aşa, cam pe la miezul nopţii — de o zarvă neobişnuită. Auzi cum cineva zgîlţîie clanţa uşii. Trase cu urechea. Zarva părea puternică, brutală.

— Se deschide asta îndată! mormăi un glas în dreptul uşii.

Găzdoiul se ridică în capul oaselor, ciuli urechile şi ascultă. Somnul îi pierise din ochi, dar mai era încă buimăcit. Deşi era în propria lui casă, în care se deprinsese cu fiecare ungher, se uită în jur, în palida geană de lumină, dezorientat. Privirea i se poticni de geamul care ardea în culoarea bronzului, în văpaia lunii. I se păru că fereastra se găseşte exact în direcţia opusă aceleia în care o ştia el. Cum o fi ajuns acolo?

Ochii i se deprinseră repede cu întunericul alburiu, şi în lumina care se prelingea înăuntru, lucrurile prinseră deodată viaţă: masa şi — împrejurul ei — spetezele scaunelor, laviţa pitită lîngă perete, pe care îşi

pusese el straiele cînd se dezbrăcase. Acum i se năluci că ar şedea acolo cineva.

Mîna necunoscută zgîlţîia tot mai nerăbdător clanţa uşii...

Să vorbească ? Să întrebe cine-i acolo ?

Era nervos şi avea presimţiri care făceau să i se strîngă inima. Genunchii îi tremurau, şi trupul îi fu năpădit de o sudoare rece. Asta nu era frică şi nici spaimă, ci mult mai rău. Şoarecele s-o fi simţind aşa cînd se pomeneşte într-o capcană şi nu poate scăpa, ci aleargă doar de jur împrejur...

Uşa trosni. Necunoscutul o forţa, dar nu din toate puterile, ci mai curînd încerca să vadă dacă cedează sau nu.

Lui Galambos, care asculta neştiind ce să creadă, i se năzări că acu-acu crapă blana veche, mîncată de cari. Chiar atunci, însă, cel de afară încetă să mai forţeze uşa. Omul nu se lupta pesemne numai cu uşa, ci şi cu sine însuşi : s-o spargă ? să lase totul baltă ? În liniştea aceea, care-ţi oprea bătăile inimii, se auzeau gemete şi cuvinte nedesluşite. Apoi o poruncă hotărîtă, mînioasă, limpede, un fel de strigăt, precedat de o înjurătură furioasă :

— Deschide, dacă eşti acasă ! Născătoarea mîne-ta ! Acasă eşti, ori nu eşti acasă ?

Pe Galambos, care asculta cu răsuflarea tăiată, glasul îl făcu să-şi vină în fire ; se dezmetici cu totul. Bărbatul cu trupul gras, greoi, ţîşni din pat cu o vioiciune uimitoare, ţinîndu-şi izmenele de betelie, şi răcni, asemenea unui animal cuprins de spaima morţii :

— Îţi arăt eu ţie îndată dacă-s acasă ori ba ! Hristoşii Dumnezăilor tăi, blestematule ! Îi vedea tu îndată dacă-s acasă !

Alerga încoace şi-ncolo, izbindu-se cînd de scaune, cînd de scrin, şi se lovi la picior de muchia patului. Căuta ceva, să nu fie cu mîna goală, să se poată apăra împotriva celui de afară. Îşi aduse aminte de făcăleţ. Ăsta stătea de obicei în traista vărgată care atîrna pe perete. Dar, în graba mare, nu-l găsi.

Cel de afară izbea acum cu pumnii în uşă, şi bubuiturile se auzeau pînă departe în liniştea nopţii.

— Dă păharul încoace, mă tîlharule!

— Îţi dau eu ţie! Îndată ţi-l dau! urlă găzdoiul, dinăuntru.

— Potlogarule! Hoţule!

— Îndată, îndată! horcăi Galambos.

— Vrei să pui gheara pe comoară, mă tîlhar de drumul mare ce eşti!

— Poţi lătra mult şi bine, că nu te-aude nimeni! Da îndată! Aşteaptă numa!

— Am să strig, să audă o lume întreagă!

Lui Galambos nu-i prea venea la îndemînă să deschidă uşa. Nu găsise nici o unealtă de lovit. Se învîrtea în jurul său, ca o pisică atunci cînd o calci pe coadă. Îşi făcea curaj răcnind din ce în ce mai tare. Pesemne asta avu efect: acum, nici cel de afară nu mai izbea cu atîta furie în uşă.

Mare minune că de prin casele învecinate nu ieşiseră încă, să iscodească, două-trei perechi de ochi curioşi! Argatul, care sforăia învelit în ţol în culcuşul de sub grinzile pline de pînze de păianjeni ale grajdului, înălţă capul. Trase cu urechea. Apoi se frecă la ochi, să alunge somnul. Sări jos din culcuş, călcînd desculţ prin gunoiul călduţ de cal, şi aruncă o privire pe uşa grajdului. Cînd înţelese limpede că cineva bate cu pumnii în uşa casei şi strigă tot soiul de vorbe de ocară, înhăţă repede din colţ furca de fier pentru gunoi şi, ieşind în bătaia lunii, urlă:

— Tîlharii! Hoţii! Ajutor!

Se stăpîni totuşi, strîngînd în mînă ca într-un cleşte coada netedă, rece a furcii. Tremura din tot trupul de emoţie şi de răcoarea nopţii, care asuda văluri de ceaţă. Nădăjduia că glasul lui îl va face pe necunoscut s-o rupă la fugă. Se iscă mişcare şi în bătătura vecină: o siluetă albă se îndrepta spre gard, cu mers legănat, abia zărindu-se.

— Ce ţi-o căşunat, mă? Stîrneşti satul din somn cu strigătele tale!

— Umblă un răufăcător pe dinaintea casei! Ajutor!

— Unde, mă? Nu văd nimica.

Nici nu putea vedea, pentru că Vencel socotise că e mai bine să lase baltă totul şi să se depărteze.

Ieşi, în sfîrşit, şi Galambos. Tremura din tot corpul. Luîndu-şi avînt, vecinul se aruncă peste gard, şi se adunară toţi trei în mijlocul ogrăzii — argatul tot mai strîngea în mînă furca de fier. Începură să se sfătuiască : cine putuse să umble prin bătătură ? Galambos le povesti, cu înfloriturі, făcînd pe viteazul, cele întîmplate. De identitatea nepoftitului oaspe, însă, nu vru să ştie.

De aici, Vencel se îndreptă spre taică-său. Căsuţele adormite în văpaia cernută a lunii abia îl învredniceau cu cîte o privire. Îşi întorceau ochii, moţăind, de la acest copil nefericit şi plin de neastîmpăr al satului, care tulbura tăcerea nopţii cu tropotul lui grăbit şi atrăgea asupra lui lătratul cîte unui dulău furios.

Din grădini se revărsa mireasma dulceagă, de batule, a nopţilor de sfîrşit de vară...

Mare a mai fost spaima în casa bătrînului Kristóf Jancsi cînd tăblia uşii prinse a dudui, izbită puternic, des, de pumni, şi în prag izbucniră răcnete nerăbdătoare, poruncitoare :

— Deschideţi ! Daţi-mi drumu înlăuntru ! Vreau să mă răfuiesc !

Kati sări din pat cît ai clipi, ca o umbră trezită la viaţă, şi se dădu după uşă. Pielea i se încreţi. Nu ştia cine se năpusteşte asupra lor sub giulgiul nopţii. Abia atunci îşi dădu seama cine e stăpînul vocii sugrumate de mînie, cam răguşită, cînd aruncă pe furiş o privire în noaptea ceţoasă de septembrie şi zări cu groază umbra alungită, strîmbă, a lui Vencel.

— Tulai, tată ! Tulai ! Nu cumva să deschizi, îşi duse mîinile la inimă, cu răsuflarea aproape tăiată.

Înfricoşătoarea umbră se frînsese pe gard şi se împletea, ca o dantelă, cu umbra întunecată şi tremurătoare a bulumacilor şi a crengilor, care abia-abia se mişcau.

Fără a-i păsa cîtuşi de puţin de spaima fiicei sale, badea Jancsi se duse la uşă şi, trăgînd ivărul de lemn cu o mişcare domoală, sigură, dădu uşa de perete. În prima clipă, în casă pătrunse beteala arămie a lunii, dar misterioasa lumină fu acoperită îndată de silueta lui Kristóf Vencel.

— Ce vrei ? Ai venit pe la taică-tău ? îl întrebă, cu gîtlejul uscat, moșneagul.

Bărbatul încremeni. L-a surprins poate faptul că i-au dat drumu înăuntru.

— Pe Kati ! Pe blestemata ceea ! Pe ea o caut !

— Ai tras poate la măsea și ți-o luat băutura mințile ? Ce ți-o cășunat ?

— Pe Kati ! Cu dinții o sfîrtec ! Unde-i ?

Fata încercă să se ascundă într-un ungher. Izbucni în plîns și își ascunse fața, albă ca varul, în palme.

Vencel ținea în mînă ceva greu, lunguieț. Kati băgă numaidecît de seamă, uitîndu-se, cu ochii șiroind de lacrimi, printre degete.

Tulai, îndată-l păleşte pe bătrîn !

Moșneagul se profila atît de uscățiv și de lipsit de apărare în bezna adîncă, de parcă dinadins ar fi căutat primejdia. Clătină din cap în dreapta și-n stînga și își dojeni fiul, nu în gura mare, nu cu mînie, totuși cu vorbe aspre, mustrătoare :

— Hai-hai, ești atîta de vijelios, ca o furtună de vară ! Oamenii se uită la tine, și ce spun ? Că ți-ai pierdut mințile, că ai înnebunit ! Ce vrei ? Ce fel de gînduri te-or adus încoace ? Nu-ți crapă obrazul de rușine ? Gîndește-te la copiii tăi, la familia ta, și du-te, culcă-te. Domolește-te frumușel...

Răspunsul întîrzie. Se auzea un gîfîit fierbinte.

Pe jumătate leșinată, Kati migălea cu degetele amorțite pe la cîrligul ferestrei, să fugă. Dar cîrligul — care de altfel alunecă atît de ușor, încît ca să stea trebuie fixat cu o surcică — de data asta nu se mișca...

Trecură minute lungi, chinuitoare, și o apucă un tremur atît de puternic, că fu gata-gata să se năruie. Mai tîrziu nu-și mai aminti nici măcar cînd și cum s-a depărtat fratele ei și dacă a răspuns ceva la cuvintele înțelepte ale bătrînului. Cînd ușa, care scîrțîie veșnic, se închise, Kati tresări. Acum i-a sunat ceasul, l-a doborît ! Închise ochii, așteptînd și ea moartea. Dar înapoia ei stătea taică-său și bombănea, fără a fi prea furios, ca unul care e necăjit numai pentru că i-a fost tulburată odihna de peste noapte :

— Culcă-te fără grijă. Ăsta nu se mai întoarce, fii pe pace! Şi-o venit în fire. Se duce acasă şi el să se culce; pînă amu, s-o şi căit de ce-o făcut... Poate că de la lumina asta a lunii îi vine... I-s slabi nervii, nenorocitul! îşi scuza el fiul. Din război o venit aşa... Hei, războiul ăsta! şi aruncă în fugă pe fereastra cu sclipiri palide o privire spre lună, care, ca o martoră eternă, mută, a destinelor omeneşti, plutea rece ca gheaţa în înaltul tăriei, ştergîndu-şi din cînd în cînd faţa pătată, cu cîrpele norilor hoinari.

Sfîrşitul volumului I

SUMARUL

Partea I

Vîntul bate dinspre mirişti 5

Partea a II-a

Cînd cheia nu mai este la locul ei 107

Partea a III-a

La deslăcat 181

Partea a IV-a

Cînd goarna marşul va suna... 259

Partea a V-a

În mîna sorţii 347

Redactor responsabil : RODICA IOAN
Tehnoredactor : IDA MARCUS

Dat la cules 20.08.1964. Bun de tipar 30.11.1964. Apărut 1965. Tiraj 12.160 ex. Broşate 11.080 ex. Legate 1/1 1.080 ex. Hîrtie tipar înalt tip B satinat de 63 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 23,60. Coli tipar 27. Planşe tipo 6. A. nr. 10522/1964. C.Z. pentru bibliotecile mari 8M. C.Z. pentru bibliotecile mici 8M—31=R.

Tiparul executat sub comanda nr. 40646
la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii",
Piaţa Scînteii 1, Bucureşti, R.P.R.

KOVÁCS GYÖRGY

Comoara Kristofilor

EDITURA PENTRU LITERATURĂ